

שבוע פרשת עקב

(14 – 20 August 2022)

י"ז – כ"ג מנחם-אב תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר עֲנִי אֱלֹהִים מֵאֵן
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֱלֹהֵינוּ לְמוֹט רָגֵל אֱלֹהֵינוּ שִׁמְרֵךְ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שִׁמְרֵךְ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכָּבֵד וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֵךְ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחֵתִי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רָגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחָבְרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשֶׁם עָלָיו שְׁבִטִיָּה עֲדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֵאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לִמְעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לִמְעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יוסף שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט"ז מנ"א, ונהייתי ממ"ש שבדעתו לבקר עוד מדינות באפריקה מה שלא ביקרם בפעם הקודם אשר דברנו בזה כ"פ שמוכרח הדבר בכל מוסדותינו לקיים פסק רז"ל מעלין בקדש, כי בזה תלוי הצלחת הענינים וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שבימינו אלה הוא ע"ד אחד המטפס ועולה על הר משופע ביותר, שההולך במישור יכול לעמוד לאיזה משך זמן לנוח משא"כ בשפוע ההר הנה כשעומד הרי זה בד"מ נסיגה לאחור און ער גליטש זיך אראפ און אראפ ר"ל, ובטח יחקור על האפשרות להגדיל מספר המקומות שיבקר, שבודאי תהי' בזה תועלת לא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות...

בודאי למותר לעוררו אודות מה שדברנו כ"פ שבהמקומות שמבקר יחקור אפשר ישנם בהבתי כנסיות או גם אצל פרטים ספרים שאין להם צורך בהם, וכאן אינם נמצאים, ובמקום שחוץ יש לומר להם שיכולים להחליפם בהספרים שהדפסנו כאן ובפרט באלו השוים לכל נפש ספרי השיחות וכו', ובטח גם בזה ישתדל עתה, ואל בינתו אשען שידון בכל מקום באופן המתאים.

בפ"ש לאנ"ש ובפרט להרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ירמיה' שי' וברכה להצלחה אין קלייבען גשמיות און זייען רוחניות, המחכה לבשוי"ט.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	ב) עין יעקב מסכת יומא	רכא
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	כג) מסכת כתובות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה והיה עקב תשמעון		מדף לט עד דף מה	רכב
ה) שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשי"א	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"א	יח	כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ה) שיחת שבת פרשת עקב, ...		אדמו"ר הזקן	רנ
ו) מברכים החודש אלול, ה'תשי"א	לח	כה) שולחן ערוך הלכות פסח	
ז) שיחת שבת פרשת עקב, ...		לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רנ
ח) מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה	מג	כו) לקוטי תורה ארץ הרים ובקעות	
ט) לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט, ג	נב	אדמו"ר הזקן	רנד
י) לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט, ד	נח	כז) תורת חיים	
יא) לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט, ה	סב	אדמו"ר האמצעי	רנז
יב) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כח) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
יג) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	סח	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רנז
יד) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב	ע	כט) תורת שמואל תרל"ג	
יז) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת עקב	עא	אדמו"ר מוהר"ש	רנט
יח) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב	קא	ל) ספר המאמרים – המשך תער"ב	
יט) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהרש"ב	רנט
כ) לשבוע פרשת עקב	קב	לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	
כא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב	קיג	אדמו"ר מוהרי"צ	רסא
כב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קטז	לב) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרי"צ	רסה
יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת עקב	קיט	לג) ספר הזכרונות פרק קכב	רסח
יח) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת עקב	קפד	לד) אגרות קודש	
יט) – ספר המצוות, לשבוע פרשת עקב	רז	אדמו"ר מוהרי"צ	רעא
כ) נביאים וכתובים		לה) חומש לקריאה בציבור	עדר
יחזקאל פרק כג, דברי הימים פרק ח-ט	ריג	לו) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפג
כא) משניות – מסכת מעשרות		לז) ביאורים לפרקי אבות פרק ד	רפה
ביאור קהתי	רטו	לח) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב	רפו
		לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת השבוע:

וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה שֶׁל מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְשִׁמְרָתָם וְעִשְׂיָתָם אוֹתָם, וְשָׁמַר הָרִי' אֶלְקִיד לָךְ אֶת הַבְּרִית וְאֵת הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם גֹּ' וּבְרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וְגו'¹.

וְצָרִיד לְהִבִּין תּוֹכֵן שְׁלֹשׁת

הָעֲנִינִים הַמְּנוּיִים בַּפֶּסֶק זֶה

שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַטֵּחַ לְשִׁמּוֹר

לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַד שְׁמִירַת הַמִּצְוֹת

דְּבָרִית חֹסֶד וּשְׁבוּעָה. דְּהֵנָּה,

לְפִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּכַתּוּב

וְהָרִי זֶה הֵהֱבִיחָה עַל שְׁמִירַת שְׁלוֹשׁת

הַדְּבָרִים הַלָּלוּ שֶׁל בְּרִית, חֹסֶד וּשְׁבוּעָה

עֲנִינֵי שֶׁל תְּנַאי, שְׁאֵם תִּשְׁמְעוּן

אֶת הַמְּשָׁפְטִים גֹּ' וְחֻקֵּימוֹ אֶת

הַמִּצְוֹת אֲזִי וְשָׁמַר גֹּ' אֶת

הַבְּרִית וְאֵת הַחֹסֶד אֲשֶׁר

נִשְׁפַּע גֹּ'. וְצָרִיד לְהִבִּין²,

שֶׁהָרִי עֲנִינִים אֵלּוּ שֶׁל בְּרִית, חֹסֶד

וּשְׁבוּעָה, אֵינָם תְּלוּיִים כָּלֵל

בְּתַנַּאי כֹּה אוֹ אַחֵר, אֲלֵא נִמְצָאִים

וְקִיּוּמֵם תְּמִיד, כִּי שִׁמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.

דְּהֵנָּה, הַמִּשְׁמַעוֹת וְהַתּוֹכֵן שֶׁל עֲנִינֵי

הַבְּרִית הוּא³ כִּמּוֹ לְמִשַׁל שְׁנֵי

אוֹהֲבִים שְׁכוּרָתֵם בְּרִית

בִּינֵיהֶם, וְעוֹשִׂים חֶסֶד חֶזֶק

שְׁאִפִּילוֹ אִם יִהְיֶה בְּעֵתִיד דְּבַר

הַמִּפְרִיד בִּינֵיהֶם וּמִפְסִיק אֶת

הָאֲהָבָה (כְּגוֹן כְּשֶׁאֲחַד מֵהֶם

יִתְנַהֵג שְׁלֵא כְּדָבְעִי כְּלִפִּי הַשֵּׁנִי,

וְהַהֲתַנְהִיגוֹת שֶׁלוּ עֲלוּלָה לְגוֹרֵם לֹזֶה

שֶׁנִּפְגַּע מִמֶּנּוּ לְהִפְרִיד וּלְהַפְסִיק לְהוֹיֹת

אוֹהֲבִים) מִכָּל מְקוֹם לְמִירוֹת שִׁיחָה

דְּבַר שְׁלִמְאוּרָה אִמּוֹר לְהִפְרִיד בֵּינֵיהֶם

לֹא יוֹגְרַע מֵאֲהָבָתָם וְלֹא תַחִיה

שׁוֹם חִלּוּשׁוֹת בְּחִבּוּרֹת וּבִידִידוֹת שֶׁלָּהֶם

כָּלֵל, וְנִמְצָא, שֶׁעֲנִינֵי הַבְּרִית

אֵינָם תְּלוּיִים בְּתַנַּאי כָּלֵל אֲלֵא

לְהִיפֹךְ, נִוְעַד כְּדִי שֶׁהַקֶּשֶׁר וְהָאֲהָבָה בֵּין

הַשְּׁנֵיִם לֹא יִהְיוּ תְלוּיִים בְּשׁוֹם דְּבַר

וּבְשׁוֹם תְּנַאי.

בס"ד. שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשי"א (הנחה בלתי מוגה)

וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתָם וְעִשְׂיָתָם אוֹתָם, וְשָׁמַר הָרִי' אֶלְקִיד לָךְ אֶת הַבְּרִית וְאֵת הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם גֹּ' וּבְרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וְגו'¹. וְצָרִיד לְהִבִּין תּוֹכֵן שְׁלֹשׁת הָעֲנִינִים דְּבָרִית חֹסֶד וּשְׁבוּעָה. דְּהֵנָּה, לְפִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּכַתּוּב הָרִי זֶה עֲנִינֵי שֶׁל תְּנַאי, שְׁאֵם תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים גֹּ' אֲזִי וְשָׁמַר גֹּ' אֶת הַבְּרִית וְאֵת הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע גֹּ'. וְצָרִיד לְהִבִּין², שֶׁהָרִי עֲנִינִים אֵלּוּ שֶׁל בְּרִית הוּא³ כִּמּוֹ לְמִשַׁל שְׁנֵי אוֹהֲבִים שְׁכוּרָתֵם בְּרִית בִּינֵיהֶם, שְׁאִפִּילוֹ אִם יִהְיֶה דְּבַר הַמִּפְרִיד בִּינֵיהֶם וּמִפְסִיק אֶת הָאֲהָבָה (כְּגוֹן כְּשֶׁאֲחַד מֵהֶם יִתְנַהֵג שְׁלֵא כְּדָבְעִי) מִכָּל מְקוֹם לֹא יוֹגְרַע מֵאֲהָבָתָם כָּלֵל, וְנִמְצָא, שֶׁעֲנִינֵי הַבְּרִית אֵינָם תְּלוּיִים תְּלוּיִים בְּתַנַּאי. דְּהֵנָּה, עֲנִינֵי הַבְּרִית הוּא³ כִּמּוֹ שְׁנֵי אוֹהֲבִים שְׁכוּרָתֵם בְּרִית בִּינֵיהֶם, שְׁאִפִּילוֹ אִם יִהְיֶה דְּבַר הַמִּפְרִיד בִּינֵיהֶם וּמִפְסִיק אֶת הָאֲהָבָה (כְּגוֹן כְּשֶׁאֲחַד מֵהֶם יִתְנַהֵג שְׁלֵא כְּדָבְעִי) מִכָּל מְקוֹם לֹא יוֹגְרַע מֵאֲהָבָתָם כָּלֵל, וְנִמְצָא, שֶׁעֲנִינֵי הַבְּרִית אֵינָם תְּלוּיִים תְּלוּיִים בְּתַנַּאי כָּלֵל. וְכֵן עֲנִינֵי הַשְּׁבוּעָה אֵינָם עַל תְּנַאי, וְכִמּוֹ בְּעֲנִינֵי נִשְׁפָּעִין לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוֹת⁴, שְׁגָם אִם יִהְיוּ מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת, הֵנָּה עַל זֶה הִיא הַשְּׁבוּעָה שְׁלֵא יִתְפַּעַל מִשׁוֹם דְּבַר וְיִקְיִים אֶת הַמִּצְוָה⁵. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּשְׁבוּעָה דְּלִמְעָלָה⁶ דְּכָתִיב בִּי נִשְׁפָּעִיתִי גֹ'⁷, אֲשֶׁר נִשְׁפָּעִיתִי לְאַבְרָהָם מִיָּמֵי קְדָם⁸, שֶׁהַכּוּנָה בְּזֶה הִיא שְׁמִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד וּמִצָּב שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בִּמְצָב שְׁלִמְאוּרָה אֵינָם רְאוּיִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְיִים אֶת מֶה שֶׁנִּשְׁבַּע לָהֶם, בְּכָל זֹאת מְקַרִּיחַ הַקֶּבֶץ⁹ אֶת עֲצָמוֹ בְּכִיכּוֹל לְקִיּוּם שְׁבוּעָתוֹ לְטוֹבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי שֶׁהַשְּׁבוּעָה לֹא תִלְוִיה בְּשׁוֹם תְּנַאי וְכָל עֲנִינָה הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּכָל מְצָב, לֵאלֹא תְנַאי.

וְכֵן עֲנִינֵי הַשְּׁבוּעָה אֵינָם עַל תְּנַאי, אֲלֵא לְשְׁבוּעָה יֵשׁ תּוֹקֶף תְּמִיד בְּכָל מְצָב וּבְכָל תְּנַאי וְכִמּוֹ בְּעֲנִינֵי נִשְׁפָּעִין לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוֹת⁴, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא "מִנֵּין שֶׁנִּשְׁבַּעִין לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁנִּאֲמַר נִשְׁבַּעִתִּי וְאִקְיִימָה לְשִׁמּוֹר מִשְׁפָּטִי צְדָקָה, וְהִלָּא מוֹשְׁבַע וְעוֹמֵד מִהֵרָ סִינִי הוּא, אֲלֵא הָא קָא מִשְׁמַע לָךְ: דְּשִׁרִי לִיה לְאִינִישׁ לְזִירוּזֵי נִפְשִׁיה (וּפִירוּשׁ רִש"י: "לִישְׁבַע כְּדִי לְזוֹר עֲצָמוֹ לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוָה"), וּמִשְׁמַעוֹת הַשְּׁבוּעָה לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוָה הִיא שְׁגָם אִם בְּעֵתִיד יִהְיוּ מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים עַל קִיּוּם הַמִּצְוֹת וְיִהְיֶה קוּשִׁי כֹּה אוֹ אַחֵר לְקִיּוּם אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, הֵנָּה עַל זֶה הִיא הַשְּׁבוּעָה שְׁלֵא יִתְפַּעַל וְלֹא יִתְרַשֵּׁם הָאָדָם מִשׁוֹם דְּבַר וְיִקְיִים אֶת הַמִּצְוָה⁵ לְמִירוֹת הַקִּיּוּם הוֹעִיכּוּבִים. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּשְׁבוּעָה דְּלִמְעָלָה⁶ שְׁבוּעָה מִצֵּד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּכָתִיב שְׁכַתּוּב בְּתוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר בִּי נִשְׁפָּעִיתִי גֹ'⁷, וְכֵן כְּתוּב בְּנִבְאוֹת מִיכָה שְׁאֹמְרִים לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר נִשְׁפָּעִיתִי לְאַבְרָהָם מִיָּמֵי קְדָם⁸, שֶׁהַכּוּנָה בְּזֶה בְּשְׁבוּעָה מִצֵּד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא שְׁמִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד וּמִצָּב שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם אִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בִּמְצָב שְׁלִמְאוּרָה אֵינָם רְאוּיִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְיִים אֶת מֶה שֶׁנִּשְׁבַּע לָהֶם, בְּכָל זֹאת מְקַרִּיחַ הַקֶּבֶץ⁹ אֶת עֲצָמוֹ בְּכִיכּוֹל לְקִיּוּם שְׁבוּעָתוֹ לְטוֹבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי שֶׁהַשְּׁבוּעָה לֹא תִלְוִיה בְּשׁוֹם תְּנַאי וְכָל עֲנִינָה הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּכָל מְצָב, לֵאלֹא תְנַאי.

(1) ריש פרשתנו (ז, יב-יג). (2) ראה גם רד"ה זה תרע"ג (המשך תער"ב ח"א ע' שנה). (3) ראה לקו"ת נצבים מד, ב. ובכ"מ. (4) נדרים ח, רע"א. וש"נ. וראה קונטרס ומעין מאמר יד פרק א. מקומות שצוינו בהערה 6. (5) ראה גם כלי יקר פרשתנו שם, יב (ד"ה ושמר). רד"ה והיה עקב תרל"ד (סה"מ תרל"ד ע' רצ). (6) ראה לקו"ת שמע"צ פג, ב ואילך. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' רה. סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תלד. קיצורים והערות לתנאי ע' נב ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' רלט ואילך. (7) וירא כב, טז. (8) מיכה ז, כ.

והיה עקב תשמעון

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

עֲנִין שֶׁל תְּנַאי, והכתוב אומר ששמירת הברית, החסד והשבועה מצד
הקדוש ברוך הוא מותנית בשמירת התורה מצד בני ישראל, הֲרִי במקום
הלשון 'והיה עקב' מְתַאֵם יוֹתֵר הַלְשׁוֹן אִם, והכתוב היה צריך לומר
וְהָיָה אִם תִּשְׁמְעוּן, עַל דֶּרֶךְ הַכְּתוּב¹⁰ בפרשה שניה של קריאת
שמע וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ
גו', ותקיימו את המצוות אזי יזכו
לברכות ה' האמורות בהמשך הפרשה
'ונתתי מטר ארצכם' וכו' וּמָהוּ
אֲמָרוֹ ומהו, אפוא, המשמעות של
לשון הכתוב וְהָיָה עֲקֵב
תִּשְׁמְעוּן?
וְהָיָה, רִשְׁוֹי פֶּרֶשׁ על המילים
'והיה עקב תשמעון' (ופירוש זה על
הכתוב מְיוֹסֵד עַל מָה שֶׁכְּתוּב
בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא¹¹) דִּקְאִי
שהכוונה על מְצוּוֹת שֶׁאֵדָם דֵּשׁ
דורך עליו בַּעֲקֵביו, כלומר מצוות
שאנשים רגילים לזלזל בהם כפי
שמתחייבים לדבר לא חשוב שדורכים
עליו. אֲךָ לְפִי זֶה לפי הפירוש
ש'והיה עקב תשמעון' מתייחס למצוות
שאדם דש בעקביו אֵינוֹ מוֹכֵן מָה
שֶׁכְּתוּב מִיד בַּהֲמִשָּׁךְ לִכְךָ אֵת
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה, מִשְׁפָּטִים
דִּקְאִי¹², שהכתוב מדִּיק וקורא
למצוות כאן 'משפטים' והתמיהה על
כך היא דִּהְיָה יָדוּעַ שֵׁיִשׁ
בַּמִּצְוֹת שֶׁלִּשָּׁה סוּגִים¹³
שונים, שהם עֲדוֹת חוֹקִים
וּמִשְׁפָּטִים. מִשְׁפָּטִים הֵם
הַמִּצְוֹת שֶׁהִשְׁכֵּל הַאֲנוּשִׁי גַם
מִחִיָּבָן כְּמוֹ מִצְוֹת כִּיבוֹד אֲבִי וְאִם,
אִסוּר גְּנִיבָה וְגוֹיָלָה וְכו', וְעֲדוֹת הֵן
הַמִּצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מְקוֹם (עַל
כָּל פְּנִים לַפְּחוֹת) בַּשִּׁכְל, הֵיִינוּ,
שֶׁאֵף שֶׁמִּצְוֹת עֲצָמוֹ אֵילוּ לֹא הִיָּה
נִתֵּן צִוּוּי עַל כֵּךְ בַּתּוֹרָה לֹא הִיָּה
הָאֵדָם מְקִיָּמָן, מְכַל מְקוֹם
יֵשׁ מְקוֹם לַהֲבִין וְלַהֲסִכִּים בַּשִּׁכְל הַאֲנוּשִׁי לְמִיָּמָן מִצְד הָעֲדוֹת
שֶׁבְּהֵן, מִשּׁוֹם שֶׁמִּצְוֹת אֵלוֹ הֵן עֲדוֹת זִכְר וְאוֹת לְדַבְרִים מִסּוּמִים כְּמוֹ
לְמַשֵּׁל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן זִכְר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. וְחוֹקִים הֵם
הַמִּצְוֹת שֶׁאוֹמֵרוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין מְקִיָּטִים וּמְרַגִּיזִים אֵת יִשְׂרָאֵל

שֶׁאֵינוֹ רָאוּי⁹ ואֵינוֹ זְכוּי לְקַבֵּל הַשְּׁפָעָה. וְיִתִּירָה מְזָה, וענין זה שמידת
החסד היא להשפיע ולתת ללא תנאי, מודגש בענין החסד בהדגשה נוספת,
כִּידוּעַ הַחִילּוֹק הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁלוֹשֶׁת הַמִּדּוֹת חֶסֶד גְּבוּרָה
וְרַחֲמִים, היא מידת התפארת שֶׁעֲנִין הַגְּבוּרָה הוּא שֶׁמִּדְקָדֵק עַל
כּוֹלָם, ובוחן היטב למי להשפיע
וכמה להשפיע גַּם אִפִּילוֹ עַל
הָרָאוּיִים כּו', ומצד מידת הגבורה
יש מְקוֹם לְדַקְדָּק וְלַהֲבִיל וְלַצְמָצָם אֵת
הַהֲשָׁפָעָה אִפִּילוֹ לְמִי שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל
הַשְּׁפָעָה וְעֲנִין הַרְחִמִים הוּא,
דִּהְיָם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי הַמְקַבֵּל
למרות שהאדם המקבל את ההשפעה
אֵינוֹ רָאוּי שִׁישְׁפִיעוֹ לוֹ וְיִתֵּנוּ לוֹ מְכַל
מְקוֹם מִי שֶׁמִּדּוֹת מִידַת הַרְחִמִים
מְרַחֵם עָלָיו וּמִשְׁפִּיעַ לוֹ,
וּמְכַל מְקוֹם, למרות שלמעשה
מִרְחִמִּים וְנוֹתֵנִים גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי
נִיכָר בָּהֶּה בַּהֲשָׁפָעָה שֶׁמִּצְד מִידַת
הַרְחִמִּים הַחִילּוֹק הַהִבְדֵּל בֵּין מִי
שֶׁרָאוּי לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, ולמי
שֶׁרָאוּי הַנִּתְּנָה הִיא לֹא הִסּוֹס וְלֹא
צוּר לְעוֹרֵר עָלָיו רַחֲמִים, ואֵילוֹ לְמִי
שֶׁאֵינוֹ רָאוּי הַהֲשָׁפָעָה הִיא עַל יָדוֹ
שֶׁלְמִירוֹת שֶׁאֵינוֹ רָאוּי מִרְחִמִּים עָלָיו
וְנוֹתֵנִים לוֹ בְּכָל זֹאת מָה שֶׁאֵין בֵּן
עֲנִין הַחֶסֶד הוּא שֶׁמִּשְׁפִּיעַ
לְכָל בְּלִי לַהֲבִדֵּל אֵינוֹ מִדְקָדֵק
כָּלָל בֵּין רָאוּי לְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי
וּמַלְכַתְחִילָה הַהֲשָׁפָעָה הִיא גַּם לְמִי
שֶׁאֵינוֹ רָאוּי כִּי זֶה עֲנִינָה וְמוֹהוּתָה שֶׁל
מִידַת הַחֶסֶד. וְכִיּוֹן שֶׁעֲנִינִים אֵלוֹ
כָּל שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים, גַּם
הַבְּרִית, גַּם הַשְּׁבֻעָה וְגַם הַחֶסֶד אֵינָם
תְּלוּיִים בַּתְּנַאי, אֲלֵא קִיָּיִם בְּכָל
מִצְוָה, לֹא כָל תְּנַאי, אִם כֵּן מָהוּ
אֲמָרוֹ וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֵת
הַמִּשְׁפָּטִים גו', שֶׁדִּקְאִי אֲזוֹ
כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִיָּיִמוּ וְיִשְׁמְרוּ אֵת
הַמִּצְוֹת, אֲזִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִידוֹ וְשֶׁמֶר גו' אֵת הַבְּרִית וְאֵת
הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע גו' ?
גַּם בְּנוֹסֶף לְשֶׁאֵלָה שֶׁנִּשְׁאָלָה לְעִיל צִרְיָן לְהִבְיֵן² דְּבַר נוֹסֶף בַּפְּסוּקִים אֵלֶּה
וְהוּא דִּיוֹק הַלְשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן, דְּכִיּוֹן שֶׁזָּהוּ

(9) לקו"ת דברים א, ד. אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' עד ואילך. סה"מ תש"ט ע' 8 ואילך (השני). (10) פרשתנו יא, יג.
(11) פרשתנו א, (12) ראה רד"ה וְהִי עֲקֵב תִּרְדָּע (המשך תע"ב ח"א ריש ע' תקפא). (13) ראה רמב"ן ואתחננו ו, כ. וראה
בארוכה סה"מ ה'ש"ת ע' 51 ואילך. ס"ע 90 ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לומר מה הפשר ומה המשמעות של המצוה הזאת כו'14, שאין להם למצוות אלו מקום בשכל האנושי, ורק וכל קיומן של מצוות אלו הוא רק משום ציווי הקדוש ברוך הוא שאומר לגבי מצוות אלו, בלשון המדרש לגבי מצוות פרה אדומה שהיא מצוה מסוג זה של 'חוקים' חוקה חקקתי גזירה גזרתי כו'15.

ואם כן, פאשר הכתוב אומר ויהי עקב תשמעון' ובכך מזכיר אודות מצוות שאדם דש בעקביו, שלא מדקדקים בהם, הנה ליה למימר היה לו, לכתוב, לומר חוקים שהן מצוות שלא מובנות בשכל כלל או על כל פנים עדות שמובנות בצורה חלקית בלבד, ולכן טבעי שאנשים לא כל כך יחשיבו מצוות אלו ולא יתייחסו אליהן כראוי, ולמה נקט משפטים דוקא שהן מצוות שמובנות לגמרי בשכל אנושי ולכן טבעי שאנשים כן יקבלו אותן בהסכמה וכן יחשיבו אותן ולא יזלזלו בהם?

(ב) ולהבין כל זה יש להקדים תחילה16 ביאור על מאמר הזהר17 תלת קשרין מתקשרין דא ברא, ישראל באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא, וכולהו דרגין על דרגין סתים וגליא. והיינו, שהתקשרות זו היא לא רק בבחינת סתים דישראל, שהם הכחות הנעלים שבנפש, אלא גם בבחינת הגליא שבישרא, שהם הכחות הגלויים, ולא רק בנוגע לנפש האלקית, אלא על ידי הנה גם הכחות הגלויים של נפש הבהמית מתקשרין באורייתא ובקודשא בריך הוא. והענין בזה19, דהנה, לשון התקשרות (מתקשרין) שייך רק בשני דברים שהם נפרדים זה מזה, מה שאין כן בדבר אחד לא שייך לשון התקשרות, כי אם לשון דביקות, וכמו אור ומאור, שהאור אינו דבר אחר שונה ונפרד מהמאור אלא רק גילוי והארה והתפשטות מן העצם שהוא המאור. לכן לא שייך בו באור ומאור התקשרות שהוא לשון המתאים לחיבור בין שני דברים שונים ונפרדים, כי אם דביקות, אלא הלשון המתאים להגדיר את החיבור של האור עם המאור הוא דביקות, ומשמעות הדברים היא שהוא האור דבוק דביקות בהעצם המאור שממנו מאיר האור.

והנה, הנשמה למעלה לפני שירדה מלמעלה למטה, להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה היא בבחינת דביקות באלקות, הקשר והחיבור של הנשמה למעלה עם האלקות הוא באופן של דביקות, היינו כדבר אחד ממש עם האלקות עצמה ובדיוק לשון רבנו חזקוני בספר התניא20 שגם אפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה שנמצא בדרגה גבוהה של יראת ה' ואהבה רבה פתעניגים וכן בדרגה גבוהה של אהבת ה' שנקראת 'אהבה רבה בתענוגים'

לומר מה הפשר ומה המשמעות של המצוה הזאת כו'14, שאין להם למצוות אלו מקום בשכל האנושי, ורק וכל קיומן של מצוות אלו הוא רק משום ציווי הקדוש ברוך הוא שאומר לגבי מצוות אלו, בלשון המדרש לגבי מצוות פרה אדומה שהיא מצוה מסוג זה של 'חוקים' חוקה חקקתי גזירה גזרתי כו'15.

ואם כן, פאשר הכתוב אומר ויהי עקב תשמעון' ובכך מזכיר אודות מצוות שאדם דש בעקביו, שלא מדקדקים בהם, הנה ליה למימר היה לו, לכתוב, לומר חוקים שהן מצוות שלא מובנות בשכל כלל או על כל פנים עדות שמובנות בצורה חלקית בלבד, ולכן טבעי שאנשים לא כל כך יחשיבו מצוות אלו ולא יתייחסו אליהן כראוי, ולמה נקט משפטים דוקא שהן מצוות שמובנות לגמרי בשכל אנושי ולכן טבעי שאנשים כן יקבלו אותן בהסכמה וכן יחשיבו אותן ולא יזלזלו בהם?

(ב) ולהבין כל זה יש להקדים תחילה16 ביאור על מאמר הזהר17 תלת קשרין מתקשרין דא ברא, ישראל באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא, וכולהו דרגין על דרגין סתים וגליא. והיינו, שהתקשרות זו היא לא רק בבחינת סתים דישראל, שהם הכחות הנעלים שבנפש, אלא גם בבחינת הגליא שבישרא, שהם הכחות הגלויים, ולא רק בנוגע לנפש האלקית, אלא על ידי הנה גם הכחות הגלויים של נפש הבהמית מתקשרין באורייתא ובקודשא בריך הוא. והענין בזה19, דהנה, לשון התקשרות (מתקשרין) שייך רק בשני דברים שהם נפרדים זה מזה, מה שאין כן בדבר אחד לא שייך לשון התקשרות, כי אם לשון דביקות, וכמו אור ומאור, שהאור אינו דבר אחר שונה ונפרד מהמאור אלא רק גילוי והארה והתפשטות מן העצם שהוא המאור. לכן לא שייך בו באור ומאור התקשרות שהוא לשון המתאים לחיבור בין שני דברים שונים ונפרדים, כי אם דביקות, אלא הלשון המתאים להגדיר את החיבור של האור עם המאור הוא דביקות, ומשמעות הדברים היא שהוא האור דבוק דביקות בהעצם המאור שממנו מאיר האור.

והנה, הנשמה למעלה לפני שירדה מלמעלה למטה, להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה היא בבחינת דביקות באלקות, הקשר והחיבור של הנשמה למעלה עם האלקות הוא באופן של דביקות, היינו כדבר אחד ממש עם האלקות עצמה ובדיוק לשון רבנו חזקוני בספר התניא20 שגם אפילו צדיק גמור עובד ה' ביראה שנמצא בדרגה גבוהה של יראת ה' ואהבה רבה פתעניגים וכן בדרגה גבוהה של אהבת ה' שנקראת 'אהבה רבה בתענוגים'

(14) פרש"י חוקת יט, ב. וראה במדבר"ר פי"ט, ח. (15) במדבר"ר ר"פ חוקת. (16) בכל הבא לקמן — ראה המשך תער"ב שם ס"ע שנו ואילך. ועיין תו"מ סה"מ אייר ע' רפד ואילך ובהנסמן שם. (17) ח"ג עג, א. (18) ראה סה"מ תרנ"ז ע' כח בשוה"ג. סה"מ ה'ש"ת ע' 61 בהערה. (19) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 73 הערה 15. (20) פל"ז (מח, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

למטה שהיא במצב של התקשרות באלקות, מצד שני **יש מעלה יתירה** 44
בענין ההתקשרות למטה על ענין הדביקות למעלה, והמעלה 45
 בהתקשרות למטה לגבי דביקות למעלה היא **שדוקא על ידי** 46
ההתקשרות למטה שהיא אמנם חיבור בדרגה נמוכה יותר **באים** 47
 בסופו של דבר **למדרגה גבוהה** 48
 יותר של חיבור הנשמה באלקות, כפי 49
 שממשיך ומפרט. 50
והענין הוא, דהנה פתיב 51
בשירי השירים שחורה **אני** 52
ונאה פנות ירושלים. פנות 53
ירושלים קאי 23 מכון על 54
הנשמה שלמעלה שנקראות 55
נשמות ישראל בהיותן למעלה **בשם** 56
פנות ירושלים להיותן כיון שהן 57
בבחינת שלימות היראה יראת 58
 ה' בדרגה מושלמת (**שזהו ענין** 59
התוכן הפנימי של ירושלים, על 60
שם יראה שלם 24 שלימות ביראת 61
 ה', כדברי המדרש: "ה' יראה, אברהם 62
 קרא אותו יראה, שנאמר ויקרא אברהם 63
 שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא 64
 אותו שלם, שנאמר ומלכי צדק מלך 65
 שלם, אמר הקב"ה, אם קורא אני אותו 66
 יראה, כשם שקרא אותו אברהם, שם 67
 אדם צדיק מתרעם. ואם קורא אני אותו 68
 שלם, אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא 69
 הריני קורא אותו ירושלים, כמו שקראו 70
 שניהם, יראה שלם ירושלים), 71
וכנזכר לעיל ממה שפתיב 72
פתיבא שגם צדיק גמור עובד 73
ה' ביראה ואהבה רבה 74
פתענוגים לא יגיע למעלה 75
דביקותו בה' בדחילו ורחימו 76
בטנם ירידתו לעולם הזה 77
כו', כי בעולם הזה, כשהנשמה 78
מלוכשת בגוף גשמי ונמצאת בעולם 79
גשמי, היא לא מסוגלת להגיע ליראת 80
 ה' ואהבת ה' כמו בהיותה למעלה, ללא ההגבלות הללו **היינו, שרק** 81
בהיותן הנשמות נמצאות למעלה הן בבחינת שלימות 82
היראה, ועל שם זה על שם השלימות בענין היראה נקראות הנשמות 83
למעלה פנות ירושלים כי, כאמור, ענין ירושלים הוא שלימות היראה. 84
ובפרטיות יותר קאי מכון התואר פנות ירושלים על הנשמות 85
כפי שהן בבחינת מלכות דאצילות 25, הספירה האחרונה והנמוכה 86

(היינו שנמצא בקרבת ה' בדרגה כזו שמתענג על כך, בשונה מאהבת ה' 1
 מרוחק המתאפיינת בעימאון להתקרב) **לא יגיע למרות גדול מעלתו** 2
למעלת דביקותו בה' בדחילו ורחימו ביראה ובאהבה כפי שהיה 3
בטנם ירידתו לעולם הזה כו' כי בהיותו למעלה הדביקות היא 4
 בדרגה הרבה יותר גבוהה. **ורק** 5
פאשר הנשמה פאה למטה 6
 ומתלבשת בגוף גשמי בעולם הזה 7
הגשמי ונעשית בבחינת 8
מציאות לעצמה, אזי שייך בה 9
לשון התקשרות שהוא, כאמור 10
 לעיל, הלשון המגדיר שייכות וחיבור 11
 של שני דברים נפרדים. 12
 ומוסיף ומפרט יותר את ההבדל בין 13
 הנשמה כפי שהיא למעלה לנשמה כפי 14
 שהיא לאחר היירדה למטה. 15
והיינו, שפאשר הנשמה 16
היא בדרגתה הכי גבוהה, כפי 17
שהיא למעלה, שאז הנשמה היא 18
בבחינת טהורה היא 21, 19
 נוסח ברכת 'אלקי נשמה' בברכות 20
 השחר שבתחילת הברכה אומרים 21
 שהנשמה 'טהורה היא' **אזי היא** 22
 קשורה באלקות 23
דביקות באלקות, בדוגמת 24
 האמור לעיל לגבי אור ומאור 25
 שהחיבור של האור במאור הוא 26
 באופן של דביקות כיון שנעשים דבר 27
 אחד ממש **אבל כפי שהיא** 28
 הנשמה לאחר שיוורת ממקורה 29
 למעלה ונעשית בבחינת **אתה** 30
בראתה אתה יצרתה אתה 31
נפחתה בי ואתה משמרה 32
בקרבך, שיוורת מעולם לעולם 33
 ומדרגה לדרגה עד שמתלבשת בגוף 34
 גשמי בעולם הזה **שאז היא** 35
בבחינת יש ומציאות דבר 36
כפני עצמו, אזי ההתחברות 37
שלה עם אלקות הוא לא ברמה של 'דבקות' אלא רק בבחינת 38
התקשרות, ועל זה על הנשמה כפי שהיא למטה דווקא נאמר 39
ענין ההתקשרות, כלשון הוזהר המובא לעיל תלת קשרין מתקשרין 40
דא פדא כו' שלושה קשרים מתקשרים זה בזה. 41
אף מכל מקום למרות האמור לעיל על מעלתה הגדולה של הנשמה 42
בהיותה למעלה שהיא במצב של דביקות באלקות לגבי הנשמה כפי שהיא 43

(21) נוסח "אלקי נשמה" בתפלת השחר (ברכות ס, ב). וראה לקו"ת ראה כז, א. (22) ש"ש א, ה. (23) לקו"ת ש"ש ו, ג.

(24) ראה ב"ר פנ"ו, יו"ד. (25) לקו"ת ש"ש ז, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ביותר מהספירות שבעולם האצילות, שדרכה ובאמצעותה נמשך האור האלוני
 - 2 מעולם האצילות לעולמות שלמטה מאצילות למעלה מספירת
 - 3 המלכות בדרגות גבוהות יותר של הספירות בעולם האצילות, ואין צורך
 - 4 לומר למעלה מאצילות, לא שייך ענין האהבה ויראה, אין מציאות
 - 5 של רגשות אהבת ה' ויראת ה' שהרי
 - 6 אין שם במדרגות שלמעלה
 - 7 ממלכות דאצילות בחינת יש מי
 - 8 שאוהב ויש מי שירא, וכשאר
 - 9 מי שיאהב ומי שיתירא, מוכן שאין
 - 10 אהבה ואין יראה ורק בבחינת
 - 11 המלכות הדרגה האחרונה והנחותה
 - 12 ביותר בעולם האצילות שהיא
 - 13 בבחינת הגילוי שבאצילות,
 - 14 הארה והתפשטות מעולם האצילות
 - 15 עצמה (והיא הבחינה שדרכה ענין
 - 16 האצילות נמשך לעולמות שלמטה
 - 17 מאצילות) בחינת יש נאצל,
 - 18 בשונה מעולם האצילות עצמו שהוא
 - 19 אלקות ממש כי גם האורות וגם הכלים
 - 20 שבאצילות בטלים לאלקות ומאוחדים
 - 21 עם האלקות עצמה, במלכות דאצילות
 - 22 מתחיל המושג של נבראים שהם
 - 23 בבחינת יש' ולכן מלכות דאצילות
 - 24 נקראת יש נאצל, וכיון שמדובר
 - 25 במציאות יש', לכן שייך שם
 - 26 ענין היראה.
 - 27 וזהו התוכן הפנימי של מה
 - 28 שנאמר בפסוק זה שחורה אני
 - 29 ונאנה בנות ירושלים, היינו,
 - 30 שהנשמה למטה כפי שהיא
 - 31 מלוכשת בגוף ונמצאת בעולם הזה
 - 32 אומרת אל הנשמות למעלה
 - 33 (שנקראות בנות ירושלים על
 - 34 שם שלימות היראה, כמבואר לעיל),
 - 35 שחורה אני, בבחינת שחרות
 - 36 והתעלמות האור, שאין האור
 - 37 האלוני מאיר בה, בנשמה למטה,
 - 38 בגילוי להיותה כיון שהיא
 - 39 בבחינת פירוד (אפגריסן) מנחות אין
 - 40 סוף ברוך הוא, וגם הנשמה למטה היא גם בבחינת פירוד
 - 41 מבנות ירושלים, שאינה בבחינת שלימות היראה, שהרי
 - 42 גם שהיה צדיק גמור כו' לא יגיע למעלת דביקותו בה'
 - 43 בדחילו ורחימו כו' כפי שהיה בהיות הנשמה למעלה, כיון שהגוף
- אינו יכול לסבול כו' רבקות באלקות ברמה כזו, וכיון שהנשמה
- בהיותה למטה נמצאת ומתקיימת בהגוף שהוא גוף מוגבל ולא יכול
- להכיל יראת ה' ואהבת ה' ברמה גבוהה, הרי מוכן שהיא הנשמה
- למטה רחוקה מבחינת שלימות היראה, ולכן הנשמה למטה היא
- שחורה לגבי בנות ירושלים,
- הנשמות כפי שהן למעלה ויתירה
- מזה, שנמצא האדם למטה
- בארץ ציה ועיף בלי מים²⁶,
- במצב של צמאון לרוחניות מתוך יובש
- רוחני, כלשון הפסוק בתהלים
- שמדמה זאת למי שהולך במדבר
- צחית ויבש ללא מים וצמא למים, וזהו
- מצב הנשמה למטה שהרי יכול
- האדם שהוא נשמה בגוף לעבור
- חס ושלום על ענין של קום
- ועשה היינו לעבור עבירה של איסור
- לא תעשה וגם על ענין דשב
- ואל תעשה להימנע מקיום מצוות
- עשה. אך אף על פי כן (למרות
- שהמצב של הנשמה למטה הוא
- בבחינת שחורה אני) בכל זאת
- הנשמה למטה אומרת על עצמה
- ונאנה, שיש בה נוי ויופי, כיון
- שדוקא בהיותה כאשר הנשמה
- נמצאת למטה היא בבחינת
- תכלית הנוי והיופי, עוד יותר
- מאשר בהיותה למעלה, כי מצד
- ההעלמות וההסתרים על
- האלוקות שישנם למטה דוקא,
- וכמובן לא קיימים למעלה,
- מתעוררת הנשמה למטה
- בצמאון לאלקות ואהבה
- רגשות חזקים מאד של אהבת ה'
- הבוערים ברשפי לשונות ולהבות
- של אש, שזהו כאשר אהבת ה'
- בצמאון מרחוק ולכן היא כאש בוערת
- (בשונה מאהבה בתענוגים מפני
- הקירוב שנמשלה למים) תכלית
- היופי דאהבה (מה שאין כן בהיותה למעלה, שאין שם
- העלמות והסתרים, אלא האלקות מאירה בגלוי אינה בבחינת
- צמאון לאלקות), ולכן דוקא בהיותה למטה, דוקא מפני ההעלם
- וההסתר על האלקות שישנו בעולם הזה הגשמי היא הנשמה בתכלית
- היופי (ונאנה).

והיה עקב תשמעון

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ג) אָמְנָם למרות שנתבאר לעיל באריכות שיש מעלה יתירה בירידת הנשמה
2 למטה, לגבי מצבה של הנשמה למעלה, כי דוקא למטה הנשמה צריכה
3 להתגבר על העלמות והסתרים, עדיין צריך להבין, דלכאורה היתרון
4 שנעשה נפעל בנשמה בירידתה למטה, שמצד ההעלמות והסתרים
5 וההסתרים מתעוררת הנשמה
6 בעמאון וגעגועים ואהבה בוערת (ג) אָמְנָם צריך להבין, דלכאורה היתרון
7 ברשפי אש, שצריך רק בענין
8 האהבה לה', אבל ענין היראה
9 שהאדם ירא את ה' הוא באופן
10 נעלה יותר דווקא פאָשר
11 הנשמה היא למעלה ולא
12 מלוכשת בגוף גשמי המסתיר על
13 האלקות. דהנה, ענין היראה
14 שהנשמה מרגישה יראה מאלקות בא
15 מהפכת והרגשת הרוממות
16 של הקדוש ברוך הוא, שדוקא על
17 ידי זה יתעורר ביראה בהתאם
18 לטבע האדם שהוא חש פחד ויראה
19 כלפי מי שמרום ממנו. וענין זה
20 של הכרת והרגשת הרוממות של
21 האלקות הוא דוקא להיות
22 הנשמה למעלה, דכיון שיש
23 שם למעלה ענין הגילויים,
24 והאלקות נמצאת בגלוי, באופן
25 שמכירים ומרגישים את האור האלוני
26 אַזי נרגש וניכר באדם רוממות
27 האלקות, ועל ידי זה כתוצאה
28 מתחושת ההכרה ברוממות ובהפלאה
29 של האלקות נעשה הרגש של
30 היראה, מה שאין בן להיות
31 הנשמה למטה בעולם הזה
32 שאין שם גילויים כו' אלא יש
33 העלמות והסתרים על האלקות, אי
34 אפשר להגיע לרמה כזו של הכרה
35 והרגשה ברוממות, ולכן לא יכולה
36 להיות לנשמה למטה יראה ה' כמו
37 שיש לנשמה למעלה, וכיון שכן, צריך ביאור מה היתרון שיש לנשמה למטה
38 (שאף על פי ששחורה אני, בכל זאת 'נאווה') לגבי הנשמה למעלה, הרי אף
39 שיש מעלה ויתרון בענין האהבה, המתגברת מפני ההעלמות וההסתרים,
40 כמבואר לעיל, לכאורה לא יכול להיות יתרון בענין היראה?
41 וממשיך ומפרט ומבאר סיבה נוספת מדוע בענין היראה יש יתרון דווקא
42 לנשמה למעלה, ולכן צריך ביאור מהי המעלה והיופי ('נאווה') של הנשמה
43 למטה בענין זה.
44 ועוד זאת, דהנה באהבה, כדי להתעורר ברגש של אהבת ה' מספיק
- שיהיה לנשמה ענין ההכנה וההשגה בגדולת ה' בלבד, בהתאם
לטבע האדם שפאָשר מבין ומשיג שהדבר המסוים שהבין והשיג
את מעלתו טוב עבורו, אַזי מתעורר בלבו רגש לאהוב את
הדבר, והינינו לפי שבטבעו נמשך האדם לדבר שיכול
להביא לו תועלת ומענוין
להתקרב לדבר זה לטובתו, ולכן
בשמישיג האדם ומבין
שהאלקות טוב לפניו, אַזי
מתעורר באהבה לאהוב את ה'
ולרצות בקרבת האלקות. אָמְנָם
ביראה אינו מספיק ענין
ההשגה בלבד במעלת וברוממות
מי שיראים מפניו, אלא צריך
להיות מלבד ההכנה וההשגה גם
הכרה והתקשרות רגשית פנימית
במי שירא ממנו, וטעם הדבר
שדוקא ביראה לא די בהשגה אלא
צריכה להיות גם הכרה והתקשרות
הוא לפי שיראה ענינה
ביטול של האדם הירא מפני מי
שיראים ממנו, שזהו הביטול היפך
מציאות האדם, והתבטלות של
האדם כלפי מישהו היא סתירה
למציאות של האדם בתור 'יש' בפני
עצמו, ולכן כיון שבשביל לפעול
בעצמו יראה, האדם נדרש לבטל
ולסתר את מציאותו לא מספיק
על זה הכנה והשגה שכלית, כי
מצד השכל וההשגה לא נגרם ביטול
אלא צריך להיות הכרה
והתקשרות דוקא, כי דוקא הכרה
והתקשרות והתחברות פנימית נוגעים
במציאות של האדם וגורמים לה
להתבטל ולזוה בשביל ההכרה
וההתקשרות שתביא לידי יראה צריך
יגיעה דוקא, וכלשון חז"ל²⁷
- אוי לבשר שלא נתיגע ביראה, וכדברי אדמו"ר הזקן באגרת הקדוש
שבספר התניא "... כמו היראה ששואלן עליה יגעת ביראה ואוי לבשר שלא
נתיגע ביראה, כמו שאיתא ב'ראשית חכמה', וכתבי ביראה אם תבקשה
כספך וגו' מלמד שצריכה יגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר אוצרות" (מה)
שאין בן באהבה שבאה על ידי הכנה והשגה בלבד, ואפשר
להתעורר ברגש של אהבה גם ללא הכרה והתקשרות ברמה הנדרשת כדי
להתעורר ברגש של יראה אין צורך כל כך בענין היגיעה כפי
שהדבר נדרש ביראה). ומקצה שבשביל יראה יש צורך בהכרה והתקשרות,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וממילא גם ביגיעה, מוכן שיעקר ענן היראה שייך דוקא בהיות
 - 2 הנשמה למעלה, דכין שיש שם למעלה ענן הגילויים
 - 3 וההארות של האלויות בגלוי, אזי נעשה ההפך וההתקשרות
 - 4 באלקות, שכל ידי זה נעשה ענן היראה כמבואר לעיל. מה
 - 5 שאין בן כאשר הנשמה נמצאת
 - 6 למטה בעולם הזה שאין שם
 - 7 בחינת הגילויים האלוים שכל
 - 8 ידם יבוא לבחינת הפך
 - 9 והתקשרות שהרי למטה יש העלם
 - 10 והסתור על האלויות, ואם בן, איך
 - 11 יבוא האדם לענן היראה כאשר
 - 12 נשמתו מלוכשת בגוף למטה?
 - 13 ועל פי זה צריך להבין הענן
 - 14 ד(שחורה אני ונאנה חנוי
 - 15 וחיופי של הנשמה למטה בנוגע
 - 16 ליראה, שתכלית חיופי
 - 17 דיראה הוא למטה דוקא, וכמו
 - 18 שמבואר לעיל לגבי ענין האהבה ועל
 - 19 פרח צריך לומר שבענן
 - 20 דנאנה צריך להיות לא רק
 - 21 בנוגע לאהבה, אלא גם
 - 22 בנוגע ליראה, ואי אפשר לתרץ
 - 23 שאכן חיופי של הנשמה למטה הוא רק
 - 24 בנוגע לאהבה (למרות ההעלמות
 - 25 וההסתרים) ולא בנוגע ליראה שהרי
 - 26 נתבאר לעיל שבהתאחדות
 - 27 והחיבור דנשמות ישראל
 - 28 בהיותם למטה - באלקות
 - 29 נקראת בשם התקשרות,
 - 30 וידוע²⁸ הנפסק בהלכה לגבי
 - 31 התגדרות של מלאכת קושר בשבת
 - 32 שקשר של קיימא קשר שחיד
 - 33 להתקיים הוא באפן של שני
 - 34 קשרים זה על גבי זה, ולא רק
 - 35 קשר אחד שהם בעבודה הרוחנית
 - 36 שני העננים דאבה ויראה,
 - 37 שהם שני אופנים של קשר בין האדם
 - 38 והקדוש ברוך הוא, ושניהם מוכרחים,
 - 39 וכמבואר בתנאי²⁹ דקמו
 - 40 שבעוף אינו יכול לפרוץ
 - 41 בכנף אחד אלא רק בשתי
 - 42 כנפים, כך אי אפשר להיות פרחא לעילא³⁰ שהתורה שהאדם
 - 43 לומר והמצוות שהאדם מקיים "פרח" ויעלו למעלה לעולמות עליונים
- ויתחברו עם האלויות אלא על ידי שני העננים דחילו יראה ורחימו אהבה, ולא די באחד מהם בלבד, ולכן על כרחך שעבודת האדם למטה כוללת גם יראה ואי אפשר לומר שמעלת העבודה למטה היא רק בענין האהבה ולא בענין היראה. ואם בן צריך להבין מהו חיופי (נאנה) בענן היראה למטה דוקא והרי ביראה יש צורך בהכרה והרגשה וביטול והתקשרות שלכאורה ישנם רק למעלה כי למעלה מאירים גילויים ולא למטה?
- אף הענן הוא, דאף שפעם היראה הוא אכן בתוקף יותר בהיות הנשמה למעלה, כמבואר לעיל באריכות מקל מקום, מהות היראה היא למטה באפן נעלה יותר, כיון שהביטול שהאדם מתבטל כלפי האלויות בענין היראה הוא בבחינת הנחת עצמותו, ביטול שבו הוא 'מניח' ומבטל לחלוטין את עצם מציאותו שלא תהיה לה שום חשיבות לגבי מציאות האלויות שזה ביטול של כל המציאות של האדם הירא את ה' שייך יותר בבחינת הנשמה למטה שהיא בבחינת מציאות בפני עצמה אבל למעלה, כיון שמלכתחילה הנשמה איננה בבחינת מציאות, לא שייך שתתבטל (בדומה למבואר לעיל לגבי הנשמה כפי שהיא באצילות שאם אין מציאות 'יש', אין מי 'יש' מי שואהב' ואין 'יש מי שירא').
- ועל דרך המבואר במקום אחר³¹ בתורת החסידות ההפך בין הביטול של העולמות והנבראים לגבי האלויות דאין עוד בבחינת 'אין עוד מלבדו' שרק הקדוש ברוך הוא בעצמו הוא מציאות אמיתית ומלבדו 'אין עוד' והביטול דכולא קמיה פלא חשיב, שהכל לפניו כלא חשיב, נחשב כאילו אינו קיים, דהביטול שבאור מדרגת הביטול של האור האלוני כלפי מקורו הוא בבחינת פלא חשיב, ביטול שכאילו אינו קיים והביטול דאין עוד (שהוא ביטול נעלה ועמוק

(28) ראה שלטי גיבורים שבת רפט"ו. רמ"א אר"ח ששי"ז ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ב ג. ועוד. (29) פמ"א (נז, ריש ע"ב).

(30) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב). (31) ראה סה"מ תרס"א ע' קצו ואילך. תרצ"ב ע' קי ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יוֹתֵר מִהַבִּטּוּל שֶׁל 'כֹּלָא חֲשִׁיב' הוּא בִּבְחִינַת יֵשׁ דְּוָקָא, כִּי כֹאשֶׁר
2 ה'יֵשׁ' מִתְבַּטֵּל יֵשׁ בְּכֶךְ יוֹתֵר חִידוּשׁ, וְהַבִּטּוּל עֲמוּק יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר הַבִּטּוּל שֶׁל
3 הָאוּר שֶׁמִּלְכַתְחִילָה אֵינוֹ מְצִיאוֹת 'יֵשׁ'. וְהֵינֵנוּ, וּמִשְׁמַעוֹת הַהִבְדָּל בֵּין שְׁתֵּי
4 דְּרוֹגוֹת הַבִּטּוּל הַלּוּ בְּנוּעַ לְעֵינֵינוּ הוּא שְׁבִהוּת הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה
5 שֶׁשֶּׁם הִיא אֵינֶנָּה בִּבְחִינַת 'יֵשׁ' אֵלָּא
6 דּוּמָה לָאוּר, הַבִּטּוּל שֶׁלָּהּ הוּא
7 בִּבְחִינַת כּוֹלָא קָמִיָּה פִּלָּא
8 חֲשִׁיב, שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת
9 שֶׁל הָאוּר הַמִּתְבַּטֵּל שְׁהִמְקוֹר
10 מִחֲתָה אוֹתוֹ תָּמִיד וְהוּא הַמְקוֹר
11 הַמַּחֲיָה נִעְלָה מִמֶּנּוּ מֵאִדּוּר וְהוּא בָּאֵין
12 עֲרוּף אֱלֹוִי, נִעְלָה לֹאֵן שִׁיעוּר, לֵלָא
13 כֹּל יִחַס וְהַשְׁוֹאָה, הֲרִי הוּא
14 מִתְבַּטֵּל לְגַמְרִי כִּלְפֵי מְקוֹר
15 וְכֹלָא חֲשִׁיב. אֲבָל מִכָּל
16 מְקוֹם, כִּינֵן שֶׁהוּא הָאוּר
17 אֲלֻקוֹת, לִכֵּן אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל
18 מִמְצִיאוֹתוֹ לְגַמְרִי (עַר וְעֵרֶט
19 נִיט אוֹיִס הוּא לֹא חֹדֵל לְהַתְקִיִּים
20 לְגַמְרִי) בָּאוּפֵן דָּאֵין עוֹד.
21 אֲמָנָם בְּהִיּוֹתוֹ כֹּאשֶׁר הַנִּשְׁמָה
22 נִמְצְאוֹת לְמִטָּה שֶׁשֶּׁם בְּעוֹלָם הוּא
23 יֵשׁ הַעֲלָמוֹת וְהִסְתָּרִים, הֵנָּה
24 בָּאִשֶּׁר בָּא לְיַדִּי הַכֹּהֵן (אֲזֵי עַר
25 כֹּאפֵט זֵיךְ כִּשְׁהוּא תוֹפֵס אֶת עֲצֻמוֹ,
26 כְּלוּמֹר, כֹּאשֶׁר מִתְבַּר לוֹ) שְׁהִיאֵמֶת
27 אֵינוֹ בֵּן (אֲזֵי עַס אֵיז נִיט אֲזוֹי
28 שֶׁאֵין זֶה כֶּךְ), אֲזִי מִתְבַּטֵּל
29 לְגַמְרִי, וְיֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ רַק מֵהוּת
30 וְעֲצָמוֹת אֵין סוֹף בְּרוּף הוּא,
31 וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ וְחוּץ מִעֲצָמוֹת
32 הָאֲלֻקוֹת אֵין מְצִיאוֹת כֹּל זֶה בִּטּוּל
33 נִעְלָה וְעֲמוּק בִּיּוֹתוֹ. וְזוֹהִי מַעְלָת
34 הִירָאָה לְמִטָּה דְּוָקָא, דָּאֵךְ
35 שֶׁעֲצָם הַבִּטּוּל הוּא בְּתֻקָּף
36 יוֹתֵר לְמַעְלָה, כִּי לְמַעְלָה יֵשׁ
37 הַתְגַּלּוֹת שֶׁל הָאֲלֻקוֹת וְהָאוּר וְהַגִּילּוֹי
38 גּוֹרֵם שִׁיתְבַּטְלוּ מִפְּנֵי מִכָּל מְקוֹם
39 מֵהוּת וְסוֹג וְאוּפֵן הַבִּטּוּל הוּא
40 בָּאוּפֵן נִעְלָה יוֹתֵר בְּהִיּוֹת
41 הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה שֶׁאֵז הַבִּטּוּל הוּא בִּטּוּל מוֹחֻלֵט, כִּמְבוּאֵר לְעִיל, וְלִכֵּן
42 אוֹמְרִים שְׁחוּרָה אֲנִי וְנֶאֱמָר הַעֲלֵם וְהַסְתֵּר שִׁישׁ לְמִטָּה, יֵשׁ
43 לְנִשְׁמָה נוֹי וְיוֹפִי גַם לְעֵנֵן הִירָאָה.
- 1 וְהֵנָּה כֶּשֶׁם שְׁבִיבְשֶׁר הָרֹאשׁוֹן דִּישְׁרָאֵל עִם
2 קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא יֵשׁ מַעְלָה
3 בְּהִתְקַשְּׁרוֹת הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה דְּוָקָא, כִּמּוֹ בֵּן גַּם
4 בְּקֶשֶׁר הַשְּׁנִי דְּאוֹרֵייתָא בְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא יֵשׁ
5 מַעְלָה בְּהִתְקַשְּׁרוֹת הַתּוֹרָה לְמִטָּה דְּוָקָא. דְּהֵנָּה³²,
6 אֵף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חֻקָּמָתוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקִּבְ"ה,
7 הֲרִי בִּירִידָתָהּ לְמִטָּה הִיא
8 בִּבְחִינַת נּוֹבְלוֹת בְּלִבָּד דְּבֵר
9 שְׁנוּבֵל וְנוֹשֵׁר מִבְּחִינַת חֻקָּמָה
10 שְׁלִמְעָלָה, וְהִיא בְּדִרְגָּה נִמּוּכָה
11 בִּיחַס לְחֻקָּמָה הַעֲלִינָה עֲצָמָה
12 כְּמֵאֲמָר³³ הַמְדֹרֶשׁ נּוֹבְלוֹת
13 חֻקָּמָה שְׁלִמְעָלָה תּוֹרָה (וְזֶה
14 לְשׁוֹן הַמְדֹרֶשׁ: "נוֹבְלוֹת מִיָּתָה – שִׁנָּה",
15 נּוֹבְלוֹת נְבוּאָה – חֲלוּם, נּוֹבְלוֹת הָעוֹלָם
16 הַבַּיִת – שְׁבֵת, נּוֹבְלוֹת אוֹרָה שֶׁל מַעְלָה
17 – לְגַלְגַל חֲמָה, נּוֹבְלוֹת חֻקָּמָה שֶׁל מַעְלָה
18 – תּוֹרָה"). וְהֵינֵנוּ, וְהַסִּיבָה לִכֵּךְ
19 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא רַק "נוֹבְלוֹת" מִהַחֻקָּמָה
20 הַעֲלִינָה הִיא לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה כִּפִּי
21 שִׁירָה לְמִטָּה נִתְלַבְּשָׁה לְהִיּוֹת
22 מוֹבֵנֶת בְּשֶׁכֶל הָאֲנָשִׁי וּבְעֵינֵי
23 הָעוֹלָם וּמִדְּבַר עַל עֵינֵי הַמְצִיאוֹת
24 הַגְּשִׁמִּית וּבְטַעֲנוֹת שֶׁל שְׁקָר³⁴,
25 וְהַתּוֹרָה עוֹסֶקֶת גַּם בְּמִקְרִים שְׁבָהֵם
26 בְּעֵלֵי דִין טוֹעִנִים טַעֲנוֹת שְׁקִרְיוֹת (כְּמוֹ,
27 לְמַשֵּׁל, בְּדַבְרֵי הַמִּשְׁנָה 'שְׁנִים אוֹחוּזִין
28 בְּטִלְיָה זֶה אוֹמֵר אֲנִי מִצְאָתִיה זֶה אוֹמֵר
29 אֲנִי מִצְאָתִיה, זֶה אוֹמֵר כּוֹלָה שְׁלִי זֶה
30 אוֹמֵר כּוֹלָה שְׁלִי' שֶׁאִדּוּר מֵהֶם בּוֹדֵאי
31 אֵינוֹ דּוֹבֵר אִמְתָּה) וְעַד כִּדִּי כֶּךְ הִיא
32 יִרְדֵּת הַתּוֹרָה לְמִטָּה שְׁאִפְשֶׁר יִתְכַּן
33 שְׁהָאֲדָם יִלְמּוֹד תּוֹרָה וְיִשְׁפַּח
34 עַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן הַתּוֹרָה³⁵ (וְכִדְבְּרֵי הַבֵּ"חַ עַל הַטּוֹר בְּרִינִי
35 בְּרַכַּת הַתּוֹרָה בְּבִיאוֹר דְּבִרֵּי הַגְּמָרָה שֶׁהַחוּבֵר בֹּא עַל שְׁלֹא בִּירְכוּ בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה
36 לְפָנֵי לִימּוֹד הַתּוֹרָה: "... דְּכוּוֹנְתוּ יִתְבָּרַךְ מַעֲלָם הִיתָה שְׁנִיָּה עוֹסֶקִים בְּתוֹרָה

(32) בהבא לקמן – ראה המשך תע"ב שם ע' שסד ואילך. (33) ב"ר פ"ז, ה. וראה המשך תע"ב שם ע' שנ ואילך. ובכ"מ.

(34) ראה תניא פ"ה. ועוד. (35) ראה ר"ן נדרים פא, א. ב"ח או"ח סמ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן
2 נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק
3 נשמתנו וגופינו רמ"ח איברים ושם"ה גידין ברמ"ח מ"ע ושם"ה לא תעשה
4 שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל
5 לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש
6 בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש
7 היתה השכינה קובעת דירתה והארץ
8 כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה
9 קישור לפמליא של מעלה עם פמליא
10 שלמטה והיה המשכן אחד, אבל עתה
11 שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי
12 אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם
13 לידע הדינים לצורך משא ומתן גם
14 להתנאות להראות חכמתם ולא נתכוונו
15 להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות
16 התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ
17 כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה
18 אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד
19 שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה
20 למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי
21 קדושה וזה היה גורם חורבנה
22 ואבידתה... וכוונתי שיתקשרו בעצם
23 קדושת תורת אמת והשכינה
24 תהא שורה בקרבם והמה עזבו את
25 תורתו ולא הלכו בה, פירוש: תחילת
26 ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה
27 למדרגה, כדי שתתדבק הנשמה
28 בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה דהיינו לא לשמה בשעה שבאו
29 לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו
30 ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינה יתברך, והוא המכוון בברכת
31 אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי
32 חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת
33 התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה
34 לשמה, כי בזה נעשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ נצתה
35 כמדבר מבלי עובר, כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת
36 השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה". ויתרה
37 מזה, ויירדת התורה למטה היא ירידה גדולה עוד יותר, עד כדי כך
38 שפאפ"ש יתכן שהלימוד יהיה, כדברי הגמרא באופן דלא זכה,
39 שפאז כאשר לימוד התורה איננו באופן הראוי (ההיפך מ'זכה' שהוא, כפירוש
40 רש"י בגמרא – ללמוד לשמה ולקיימה' ואז התורה נעשית לו 'סם חיים')
41 נעשית לו התורה כו"כ³⁶ ההיפך מ'סם חיים'.
42 וכל זה המבואר לעיל אודות משמעות הירידה של התורה כפי שירדה
43 ממקורה ושרשה למעלה עד למטה לעולם הזה הוא מפני שהתורה
44 בהיותה למטה היא בבחינת מציאות כדבר בפני עצמו, מבלי

שהיה ניכר ונרגש לכל שלאמיתו של דבר היא חכמתו של הקדוש ברוך הוא.
וענין זה, שלאחר ירידתה למטה התורה היא בבחינת מציאות הוא לא
רק בבחינת גלגל תורה, החלק הגלוי של התורה (המשנה, התלמוד
וההלכה) אלא גם בבחינת סתם תורה, אפילו בחלק הנסתר
והנעלם של התורה דהיינו והכוונה
לחלק התורה הסתמי שפג"א,
הנסתר שבגלוי שזהו לימוד
התורה כפי שהנשמות
לומדות בגן עדן, כמו הלכות
נגעים וקרבנות והמחליף
פרה בחמור (כדברי המשנה
המחליף פרה בחמור וילדה... זה
המוכר את פרתו) אומר עד שלא
מכרתי [ילדה הפרה והולד שלי] וזה
[הנותן את חמורו תמורת הפרה] אומר
משלקחתי [לאחר שקניתי את הפרה
ילדה, והולד שלי] יחלוקו) וכיוצא
בזה, שכפי שהתורה ירדה למטה הרי
הם הלכות בחלק הנגלה העוסקות
במושגים במציאות של העולם הגשמי
אבל כפי שהלכות אלו נלמדות בגן עדן
אופן הלימוד הוא 'סתם בגלוי', היינו
שבכל ענינים אלו מבארת
התורה עניני השתלשלות
של ירידת האור האלוני מדרגה לדרגה,
שזהו הבחינת של 'סדר
השתלשלות' בבחינת מציאות.
והיינו, שהפירוש בירידת התורה למטה הוא לא רק לגבי
הירידה למטה בעולם הזה דוקא, אלא הכוונה לירידה בכללות
העולמות הרוחניים שאחר הצמצום הראשון שבו סילק והעלים
הקדוש ברוך הוא את האור האין סוף הבלי גבול כדי שתהיה נתינת מקום
ואפשרות לבריאת עולמות, שהרי לפני הצמצום כאשר אור האין סוף
האין בגלוי בכל חוקפו לא היה מקום לעמידת העולמות³⁷, כי
כאשר האור הבלי גבול מאיר, העולמות מתבטלים ואינם יכולים להתקיים
ורק לאחר הצמצום שבו האור הבלי גבול נסתלק ונעלם ונשארה רק
הארה מועטת ומצומצמת נעשה מקום נוצרה אפשרות לעמידת
העולמות, ושם בגן עדן הוא ענין התורה כפי שמבארת
פרטי הענינים בסדר השתלשלות שהוא סדר ירידת והמשכת האור
האלוני מלמעלה למטה דוקא אחרי הצמצום.
והנה, בין שהצמצום הראשון של אור האין סוף הבלי גבול היה
בדרך סילוק והאור האין סוף נסתלק ונעלם לגמרי, ולימוד התורה
קשור ב'סדר השתלשלות' שאחרי הצמצום הרי מוכן, שפאפ"ש
התורה היא לאחר הצמצום, לא נופל על זה על החיבור של
התורה עם הקדוש ברוך הוא בעצמו, נותן התורה לשון דביקות שמתאר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'התלבשות', מה שאין כן התורה שאינה באה להתלבשות
2 ממש באדם ובעניני העולם, ועל דרך זה הוא ההפך בין תורה
3 למצוות, שהמצוות נתלכשו בדברים גשמיים ממש, וקיום
4 המצוות הוא בפעולות גשמיות עם חפצים גשמיים מה שאין כן התורה
5 אינה מלוכשת בדברים
6 גשמיים, אלא נשאר מהות רוחנית
7 שכלית ורק מדברת אודותם,
8 אודות הדברים הגשמיים שאין זה
9 הקשר של התורה עם הדברים
10 הגשמיים שהיא מדברת אודותם
11 בדרך התלבשות באותם דברים
12 גשמיים אלא קשר שהוא בדרך
13 מקיף בלבד, שלכן מאחר
14 שהתורה נשאר דבר רוחני נעלה אין
15 דברי תורה מקבלין טומאה,
16 אף מכל מקום, כיון שהתורה
17 נמשכת בעניני העולם בדרך
18 מקיף על כל פנים, ולפחות
19 בדרך 'מקיף', ללא התלבשות פנימית,
20 התורה כן שייכת לעולם ולמצאות
21 הגשמית לכן לא שייך לומר
22 על זה על התורה כפי שירדה למטה
23 לשון דביקות, כי אם
24 התקשרות בלבד כמבואר לעיל
25 במעלת החיבור באופן של דביקות על
26 החיבור באופן של התקשרות.
27 אָמֵנָה, למרות האמור לעיל שירידת
28 התורה למטה גורמת שהחיבור והקשר
29 שלה עם האלוקות לא יהיה בבחינת
30 דבקות אלא רק בבחינת התקשרות,
31 מצד שני דוֹקָא בירידת התורה
32 למטה שאז היא בבחינת
33 התקשרות בלבד, כמבואר לעיל,
34 דוקא אז נמשך בה בתורה
35 מבחינת עצמות אור אין סוף
36 ברוך הוא (על דרך הנזכר
37 לעיל ב'ישראל' שדוקא בירידת
38 הנשמה עם עצמות האלוקות). וענין זה של המשכת עצמותו נמשך
39 בתורה דוֹקָא על ידי ישראל, והיינו, שסדר הדברים בהתקשרות
40 שלושה קשרים אלו זה בזה הוא שבתחילה היא ההתקשרות
41 ד'ישראל' בקדושה ברוך הוא בעצמות האלוקות על ידי לימוד
42 התורה, ועל ידי זה נעשה תוספת אור ותוספת מעלה גם
43 בתורה עצמה. דהנה, מעיקרא כי עבד

1 חיבור שבו הדבק נעשה דבר אחד ממש עם מי שבו הוא דבוק (כמו דביקות
2 האור במאור, כמבואר לעיל), כי אם לשון התקשרות המתאר חיבור
3 של שני דברים נפרדים. ומכל שכן כפי שהתורה היא למטה
4 בעולם הזה, ואם הדברים על כך שהחיבור של התורה עם הקדוש ברוך
5 הוא, הוא רק בדרך התקשרות ולא
6 בדרך דביקות לגבי התורה כפי שהיא
7 בגן עדן, כל שכן שהתורה כפי שירדה
8 עד למטה בעולם הזה הרי בודאי
9 לא שייך בה לשון דביקות.
10 ועם היות שדברי תורה אין
11 מקבלין טומאה³⁸, (כדברי
12 הגמרא לגבי לימוד התורה על ידי טמא
13 שחייב טבילה ועדיין לא טבל: "תניא
14 ר' יהודה בן בתירא היה אומר, אין
15 דברי תורה מקבלין טומאה, מעשה
16 בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה
17 מרבי יהודה בן בתירא, אמר ליה בני
18 פתח פין ויאריו דבריך שאין דברי
19 תורה מקבלין טומאה, שנאמר הלא כה
20 דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל
21 טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין
22 טומאה"), ואם כן לכאורה יש ללמוד
23 מכך שגם כפי שהתורה ירדה למטה,
24 לא חל בה שנינו, וצריך ביאור איך זה
25 מתאים עם המבואר לעיל שהתורה
26 ירדה ונהייתה 'מציוות' ולכן היא רק
27 בבחינת התקשרות ולא בבחינת
28 דבקות, על כך בא הביאור שלאמיתו
29 של דבר ירידת התורה היא אכן ירדה
30 אלא שבכל זאת דברי תורה אינם
31 מקבלים טומאה, לפי שהתורה עם
32 היות שירדה למטה אינה בבחינת
33 התלבשות במושגים ובמצאות של
34 העולם, ולמרות הירידה, סוף סוף
35 התורה נעלית מהעולם ומופשטת
36 מהעולם וכידוע ההפך בין
37 תורה לתפלה, שענין התפלה
38 הוא להתלבשות, שחוכן ענין
39 התפילה וההתבוננות בעניני אלוקות בעת התפילה מתלבשת בתוך האדם
40 וחודרת בו להתלבשות פנימית שהרי ההתבוננות בתפלה היא
41 בבחינת האלוקות השייך לעולמות, האור האלוקי כפי שיורד
42 ונמשך לברוא עולמות ולהחיות עולמות וההתבוננות בעניני אלוקות אלו
43 בעת התפילה היא באופן שהענין שבו האדם מתבונן ומעמיק מושג
44 ומובן היטב במוחו ונקלט בו בפנימיות, וכל אלה הם מאפיינים של

ביאור בדרך אפשר

1 **דִּנְפֶּשִׁיָּה קָא עֶבֶר**³⁹, בתחילה כאשר האדם עושה, על דעת (ובשביל)
2 עצמו הוא עושה (מקור הביטוי הוא בדברי הגמרא שרב ששת היה חזון על
3 תלמודו כל שלושים יום, ואומר: תשמחי נפשי שבשבילך אני קורא ושונה,
4 והגמרא שואלת, וכי רק לומדי התורה נהנים ממנה והרי אמר רבי אלעזר
5 אילמלא תורה לא נתקיימו שמים

6 וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם
7 ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי,
8 ועונה שבתחילה האדם לומד לצורך
9 עצמו, ולפי פנימיות הדברים,
10 המשמעות של לימוד 'אדעתא
11 דנפשיה', הלימוד 'מעיקרא', בהתחלה,
12 **שָׁהוּ עֵנִין לִימוֹד הַתּוֹרָה** (היא)
13 **שֶׁלֹּפְנֵי הַתּפִּלָּה, שֶׁהוּא עֵנִין**
14 **הַהִתְבּוֹנְנוֹת** בעניני אלוקות בתור
15 הכנה והקדמה לתפילה, **שֶׁעַל יְדֵי**
16 **זֶה** שמתבונן כראוי קודם התפילה
17 **פועל** האדם שהתבונן **בתפלה**

18 עֲצָמָה בְּרִיר וְזִיכּוֹר וְעִידוֹן
19 נִפְשׁוֹ, וּמִתְקַשֵּׁר עִם עֲצָמוֹת
20 וּמַהוֹת אֵין סוֹף בְּרוֹךְ הוּא.
21 וְאַחֵר כֵּךְ אַחֲרֵי הַתְּפִילָה שְׂקֻדָּמָה לֵה
22 הַתְּבוֹנוֹת 'אַדְעָתָא דְנַפְשֵׁיהּ' הוּא
23 לִימּוֹד הַתּוֹרָה לְאַחֵר הַתְּפִילָה,
24 שְׁעִינּוּ וְתוֹכְנוּ שֶׁל הַלִּמּוּד שְׁאַחֲרֵי
25 הַתְּפִילָה הוּא לֹא בִשְׂבִיל הָאָדָם עֲצָמּוֹ,
26 כְּדִי לִזְכֹּךְ אֶת נִשְׁמָתּוֹ, אֵלָּא הוּא
27 לִימּוֹד תּוֹרָה לְשִׁמּוֹה, לְשֵׁם
28 הַתּוֹרָה עֲצָמָה, כְּדִי לְקַשֵּׁר אֶת

29 הַתּוֹרָה עִם עֲצֻמוֹת וּמַהוּת אֵין
 30 סוֹף בְּרוּךְ הוּא וּבִכָּךְ הָאֵדָם פּוֹעֵל
 31 יִתְרוֹן מַעֲלָה בַּתּוֹרָה עֲצֻמָּה, כְּאֹמֶר.
 32 וְהֵינּוּ, שְׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהַתּוֹרָה
 33 פְּעֵלָה אֶעְלֹ אַעֲלֵ הָאֵדָם
 34 הַהֶתְקַשְּׁרוֹת בְּעֲצֻמוֹת וּמַהוּת
 35 אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, פּוֹעֵל גַּם
 36 הוּא הָאֵדָם בַּתּוֹרָה עֲצֻמָּה אֵת
 37 הַהֶתְקַשְּׁרוֹת עִם עֲצֻמוֹת
 38 וּמַהוּת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא.
 39 וְזֶה עֲנִין הַמַּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
 40 מֵאִמֶּר הַזֶּה תֵּלֵת קִשְׁרִין
 41 מִתְקַשְּׁרָאן דָּא בְּדָא, יִשְׂרָאֵל

42 בְּאֹרֵייתָא וְאֹרֵייתָא בְּקֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, שְׁזוּהֵי
43 הֵתִיקְשׁוּרֵת דִּתְוֹרָה וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עִם הָאֱלֹקוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם
44 תְּהוּרָה וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנִית מִצִּיאֹת, כִּי שִׁירְדוּ לְמַטָּה, שְׁגֵם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגבורה היא בקו השמאל, ובחסר שב'עתיק' הוא בתוקף גדול עד כדי כך
2 שאין שם נתינת מקום לקו השמאל. וכן ענין השבועה הוא באופן
3 שמכריח את עצמו כו' לקיים בפועל את הדבר שעליו נשבע באילו
4 אין לו ברירה בביכול (פנזכר לעיל). והיינו, שענינים אלו
5 הן הכרית, הן החסר והן השבועה הם
6 למעלה משעם ודעת, התחייבות
7 לפעול ופועלות מעל ומעבר למה
8 שמתחייב מצד השכל וההיגיון,
9 ולמעלה באלוקות מדובר על בחינה
10 שלמעלה. ולמדרגה זו
11 ההשתלשלות. ולמדרגה זו
12 לקשר ושייכות עם דרגה נעלית זו
13 באלוקות מגיעים העובדים את ה'
14 דוקא על ידי העבודה דיהנה
15 עקב תשמעון, והיינו,
16 שפירוש הפתוח אינו לשון
17 תנאי, כי אכן הדברים הללו קיימים
18 ללא תנאי (ולכן לא נאמר והיה אם
19 תשמעו אלא והיה עקב תשמעון)
20 אלא שפן הוא סדר העבודה,
21 שהמשכת בחינה שלמעלה
22 מהשתלשלות היא בבחינת
23 עקב דוקא, היינו על ידי עבודה
24 שלמעלה מטעם ודעת, כפי שממשיך
25 ומבאר שייכות העבודה באופן כזה
26 לבחינת 'עקב'.
27 והענין בזה, דהנה, יש
28 בנשמה שתי בחינות, ישראל
29 ויעקב⁴¹, ישראל אותיות לי
30 ראש⁴², דהיינו בחינת ראש
31 שבנשמה, ויעקב בחינת יו"ד
32 עקב⁴³, עקב שבנשמה⁴⁴. וכן
33 הוא גם בזמן ומקום, דעקב
34 קאי מכוון על הזמן והמקום
35 דעקבתא דמשיחא⁴⁵, בסוף זמן
36 הגלות, פאשר כלשון הכתוב
37 בתהילים אותותינו לא ראינו
38 ואין אתנו יודע עד מה⁴⁶,
- היינו זמן של העלם והסתר רוחני, וכלשון הכתוב בישעיה אלביש שמים
קדרות⁴⁷, כאשר הקדוש ברוך הוא 'מחשיך' את השמים. ומכל מקום
למרות שזהו זמן של חושך רוחני, בכל זאת ישנו הענין דתשמעון,
שהוא ענין ההבנה והשגה כו'. ובפרטיות יותר, כפי
שממשיך בפתוח את המשפטים האלה, דקאי⁴⁸
המכוון על המשפט שהאדם שופט את עצמו⁴⁹, על ידי
זה שמתבונן בתכלית בריאתו
ובאופן מעמדו ומצבו, ומעמיד
את עצמו למשפט האם מעמדו ומצבו
אכן תואם את תכלית בריאתו והיינו,
שמתבונן בשורש נשמתו
שהיא חצובה מתחת פסא
הכבוד⁵⁰, ולמעלה יותר,
ושורש הנשמה הוא, בעצם, למעלה
עוד יותר מדרגת 'תחת כסא הכבוד'
בבחינת נשמה שנתת בי
טהורה היא, ומתבונן מאין
באת⁵¹, ואחר כך מתבונן
במעמדו ומצבו עתה, שהוא
מצב נחות ורוד בבחינת השוכן
אתם בתוך טומאותם⁵²,
שבמעשיו הלא רצויים מוריד את
השכינה, כביכול, למקום הטומאה
וגלו לאדם שכינה עמהם⁵³,
שנוטל עמו (ער שלעפס מיט
זיך גורר אחרי) את הניצוץ
האלקי שבנשמתו, ולאחרי כל
זה שהתנהג באופן כל כך לא רצוי
והביא תוצאות כל כך לא רצויות, בכל
זאת הרי לעת מן העתים
יתעורר בתשובה שלימה,
פיון שישנה נתינת כח

(41) ראה גם לקו"ת בלק ע, ג ואילך. ובכ"מ. (42) שער הפוסקים להאריז"ל וישלח לב, כט. לקו"ת שלח מח, ב ואילך.
סהמ"צ להצ"צ טו, ב – בשם הזהור. (43) עין חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א ויצא כא, א. (44) ראה אוה"ת
פרשתנו ע' תצ. ע' תקב. ע' תקה. (45) ראה אוה"ת שם ע' תעט. ע' תצא. ע' תקד בשם אור המאיר פרשתנו (ח, ג בהוצאת
ווארשא, תרמ"ג). (46) תהלים עד, ט. (47) ישע"י נ, ג. וראה תו"א וישב כח, ד. (48) ראה סו"ה והי' עקב תרד"ע (המשך
תער"ב ח"א ע' תקפט). (49) ראה גם תו"א בשלח סג, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 90. וש"נ. (50) ראה זח"ג כט, ב. ככג, ב. ועוד.
(51) אבות פ"ג מ"א. (52) אחרי טז, טז. (53) ספרי מסעי לה, לד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מלמעלה על ידי הפרוזים העליונים שמכריזים שובו בנים
 - 2 שובכים⁵⁴ ועל ידי כך האדם מתעורר בתשובה בדרך 'אתעורא דלעילא'.
 - 3 ועל ידי ההתבוננות בכל זה, שזהו ענין המשפטים, שהאדם
 - 4 שופט את מעמדו ומצבו, כאמור, הנה גם אפילו בהיותו במעמד ומצב
 - 5 רוחני נחות ביותר בבחינת עקב,
 - 6 כשם שהעקב הוא החלק הנמוך ביותר
 - 7 בגוף, עקב דנשמה, וזמן
 - 8 ומקום דעקבתא דמשיחא
 - 9 כו', בכל זאת יבוא למעמד
 - 10 ומצב דתשמעון גו' ושמרתם
 - 11 ועשיתם גו', דקאי שלוש
 - 12 הבריים הללו מכוונים על שלשת
 - 13 הלבושים כלי הביטוי והפעולה של
 - 14 הנפש דמחשבה דיבור
 - 15 ומעשה⁵⁵, תשמעון הוא ענין
 - 16 ההבנה וההשגה, שזהו
 - 17 בלבוש המחשבה, ושמרתם
 - 18 הוא ענין הדיבור, כמאמר
 - 19 רז"ל⁵⁶ שמור זו משנה, זו משנה,
 - 20 דהיינו הלימוד והשינוי של
 - 21 תלמוד תורה שפנגד פולם⁵⁷,
 - 22 ששקול כנגד כל המצוות שהוא
 - 23 דיבור, ועשיתם זה מעשה.
 - 24 ועל ידי זה שלמות הנחיות
 - 25 וההעלם וההסתר בזמן הגלות יש
 - 26 התעוררות תשובה והדרבן בא לידי
 - 27 ביטוי בפועל במחשבה ודיבור
 - 28 ובמעשה, וזכים לכך שיתקיים האמור
 - 29 בהמשך הכתוב ושמר הו'
 - 30 אלקיך לך את הברית ואת
 - 31 החסד אשר נשבע, שהם
 - 32 שלוש הענינים שלמעלה
 - 33 מהשתלשלות כמבואר לעיל.
- וזוהו גם הקשר דפרשה זו פרשת עקב לשבע דנחמא, שבע
- השבתות, החל מפרשת ואתחנן הנקראת בשבת שאחרי תשעה באב, ועד
- השבת האחרונה בשנה, שבהן קוראים הפטרות של נחמה, כמרויז בדיוק
- הלשון והנה עקב גו', אין והיה אלא לשון שמחה⁵⁸, כדברי
- המדרש, והנחמה והשמחה היא כיון
- שגם בבחינת העקב, עקב
- דנשמה והזמן ומקום
- דעקבתא דמשיחא, זמן ומעמד
- נחות ביותר, יהיה תשמעון וגו',
- התעוררות תשובה ומחשבה ודיבור
- ומעשה כראוי ואז כאשר תהיה
- הנהגה ראויה מצד האדם תהיה גם
- המשכה מלמעלה, ותקיים
- ההבטחה שבהמשך הכתוב ושמר
- הו' אלקיך לך את הברית
- ואת החסד אשר נשבע,
- המשכה שלמעלה
- מהשתלשלות, וכמו שנתבאר שגם
- ברית וגם חסד וגם שבועה הם ענינים
- שלמעלה מ'סדר השתלשלות' וכל
- זה יומשך וירד מלמעלה למטה
- בגשמיות, כהמשך הפתוח
- המפרט ברכות לשפע גשמי כפשוטו
- וברך פרי בטןך ופרי אדמתך
- וגו' על האדמה אשר נשבע
- לאבותיך לתת לך.
- וזהו גם ההמשכה מלמעלה, ושמר הו' אלקיך
- לך את הברית ואת החסד אשר נשבע, המשכה שלמעלה מהשתלשלות, וכל
- זה יומשך למטה בגשמיות, כהמשך הפתוח וברך פרי בטןך ופרי אדמתך
- וגו' על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך.

(54) ירמי' ג, יד. שם, כב. זח"ג קכו, א. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' ט. וש"נ. 55) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תעט. ע' תצא ואילך. 56) ראה ספרי פ' ראה יא, לב. שם יב, א. פרש"י שם יב, כח. ועוד. 57) פאה פ"א מ"א. 58) ראה ב"ר פמ"ב, ג בסופו (נתבאר בלקו"ת ראה ל, ד). ובכ"מ. וראה גם אור המאיר ריש פרשתנו (ז, סע"ג בהוצאה הנ"ל).

ההתעסקות בדרכי החסידות הוא חובת גברא מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח [=דברי אלוקים חיים].

היום יום כ"א מנחם אב

"ונפש השנית בישראל היא חלק אלוהה ממעל ממש". . . הנושאים בתיבת "ממעל" ובתיבת "ממש" הם הפכים, "ממעל" תארו רוחניות וברוחניות, ו"ממש" תארו גשמיות שבגשמיות.

היום יום כ"ג מנחם אב

בס"ד. שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- 1 א. בדרך כלל הסדר הנהוג (ביאָרצייט) הוא שתחילה עורכים "סיום" ואח"כ אומרים "לחיים", אבל,
- 2 כיון שכאן ישנם תמיד "חידושים" ... יאמרו תחילה "לחיים", וינגנו ניגון, ואח"כ יערך ה"סיום"¹, ולאח"ז
- 3 יאמרו עוה"פ "לחיים".
- 4 ב. (לאחרי שאמרו לחיים וינגנו ניגון – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 5 הסיום של מסכת תענית (במשניות) הוא בפסוק² "ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ומפרשת המשנה:
- 6 "ביום חתונתו זה מתן תורה (יום הכיפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות)³, וביום שמחת לבו זה בנין
- 7 בית המקדש שיבנה במהרה בימינו".
- 8 ובהקדמה – שעומדים אנו עתה לאחר שכבר עברו הימים העצובים (שלשת השבועות) שהם הדין
- 9 מ"יום חתונתו" ו"יום שמחת לבו": שבעה עשר בתמוז, שבו נשתברו הלוחות⁴ – הדין מ"יום חתונתו
- 10 זה מתן תורה", ותשעה באב, שבו "חרב הבית בראשונה ובשני"⁴ – הדין מ"יום שמחת לבו זה בנין
- 11 בית המקדש".
- 12 ולאחרי שעוברים ימים אלה, אזי השמחה היא גדולה ביותר, וכמפורש במשנה: "לא היו ימים טובים
- 13 לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים".
- 14 ג. האמת היא שהשמחה מתחילה כבר בתשעה באב עצמו – לאחר חצות היום – שבו נולד משיח
- 15 של ישראל, מושיען של ישראל⁵, ולכן נוהגים לומר "נחם" בתפלת מנחה דתשעה באב⁶; אלא, ששלימות
- 16 והתגלות השמחה היא בחמשה עשר באב.
- 17 וע"ד שמצינו בנוגע לטעם היו"ט דט"ו באב "שכלו בו מתי מדבר"⁴ – שהאמת היא שכבר בתשעה
- 18 באב כלתה הגזירה, אלא, שהיו מסופקים "שמא טעו בחודש, עד שראו הלבנה מלאה, ואז ידעו שכלתה
- 19 הגזירה"⁷, שכבר כלו מתי מדבר, ואלו שנשארו, "כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ"⁸.
- 20 ומזה מובן, שבט"ו באב מתברר שנסתיימו כבר כל הגזירות וכל הענינים הבלתי-רצויים, והגיע הזמן
- 21 לצאת מ"מדבר העמים"⁹, ולהכנס לארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה.
- 22 ויומתק יותר – ע"פ המבואר ברשימות הצ"צ למגילת איכה¹⁰ ש"בט"ו הוא עיקר שלימות הלבנה,
- 23 וט"ו באב בפרט יש לו בחי' גבוה יותר משאר ט"ו בחודש . . כל שהירידה למטה יותר . . עי"ז העלי'
- 24 יותר . . ולכן עד"ז לפי שבת"ב עיקר ירידת המל', פני לבנה כו', ע"כ העלי' שלה בט"ו באב גבוה יותר
- 25 כו'". כלומר: המעלה של יום חמשה עשר בחודש היא שבו נעשית הלבנה במילואה, ובזה מרומזת
- 26 השלימות דישראל שנמשלו ללבנה¹¹. ומעלה מיוחדת במילוי הלבנה (השלימות דישראל) בחודש אב –
- 27 להיותה לאחר הירידה היותר גדולה בתשעה באב, שאז גם העלי' היא היותר גדולה, ולכן נעשית שמחה
- 28 מיוחדת בט"ו באב¹².
- 29 ד. ויש להוסיף, ש"ביום חתונתו כו' (ו)ביום שמחת לבו, זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו",

(7) פרש"י ותוס' שם (ל, ב) – מאיכ"ר פתיחתא לג.

(8) פרש"י חוקת כ, כב.

(9) יחזקאל כ, לה.

(10) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צו.

(11) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

(12) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שמז ואילך. וש"נ.

(1) יש לציין, שבסיום תפלת מנחה, קודם אמירת המשניות, סיים כ"ק אדמו"ר שליט"א לעצמו את המסכת, ואחר התפלה אמר, שאת ה"הדרן" יאמר בלילה (המו"ל).

(2) ש"ה ג, יא.

(3) גמרא שם ל, ב.

(4) משנה שם.

(5) איכ"ר פ"א, נא ובמת"כ שם.

(6) שער הכוונות ענין ט"ב בסופו.

1 תהי' מעלה גדולה יותר מכמו שהי' קודם ש"חרכ הבית בראשונה ובשני" (בבית ראשון ושני) – כיון
2 שעכשיו נסתיימו כבר כל הענינים של חורבן וגלות, ונעשית גאולה שלימה שאין אחרי' גלות¹³.

3 והענין בזה:

4 החילוק שבין גאולה שלימה שאין אחרי' גלות לגאולה שיש אחרי' גלות, הוא, לא רק בסוף הענין,
5 בסוף הזמנים, היינו, שהחסרון בגאולה שיש אחרי' גלות הוא רק בכך שלאחרי זמן נעשה עוד גלות,
6 ומעלתה של הגאולה העתידה שגם בסוף כל הזמנים לא יהי' עוד גלות, אלא, החילוק ישנו כבר בהתחלת
7 הגאולה, היינו, שגאולה שיש אחרי' גלות, כבר מתחילתה אינה גאולה שלימה, ומעלתה של הגאולה
8 העתידה שמתחילתה היא גאולה שלימה ("פון אָנהויב'ס אָן איז שוין דער שטעל אַן אַנדערער").

9 וראי' לדבר – מהפסוק¹⁴ (שהובא בחסידות¹⁵) "כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום
10 אשר בנו אותה גו' להסירה מעל פני", וההסברה בזה – שסיבת חורבנה של העיר הזאת היא משום שתחילת
11 בנינה לא הי' בשלימות, ואילו הי' תחילת בנינה בשלימות, לא היתה נחרבת לעולם.

12 ועד"ז בנדוד"ד: "בראשונה ובשני" – כיון שסוף כל סוף (לאחר ארבע מאות ועשר שנים, או לאחר
13 ארבע מאות ועשרים שנים¹⁶) הי' חורבן וגלות, מוכח, שמלכתחילה לא היתה הכניסה לארץ (הן בביאה
14 ראשונה והן בביאה שני') ובנין ביהמ"ק (הן בית ראשון והן בית שני) כדבעי למהיר.

15 וזוהי מעלתה של הגאולה העתידה ובנין ביהמ"ק העתיד ("ביום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק שיבנה
16 במהרה בימינו") – עלי' גדולה ביותר (לאחרי ירידה גדולה ביותר) שהתחלתה בחמשה עשר באב –
17 שמתכוננים לגאולה כזו שמונעת ושוללת מלכתחילה אפשרות ואפילו מחשבה אודות מצב של חורבן
18 וגלות, כיון שהתחלה ("דער ערשטער שטעל") היא באופן ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"¹⁷,
19 ובמילא, אין לך ארץ שתוכל להתחיל להצמיח דבר כזה שסוכ"ס יצא ממנו ענין לא טוב.

20 ה. והנה¹⁸, סיום המשנה "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" בא בהמשך להתחלת הענין – "לא היו
21 ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהם בנות ירושלים (ישראל¹⁹) יוצאות . .
22 וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא ענין וראה מה אתה בורר לך וכו'" – שתכלית הדבר
23 הו"ע של שידוכים וזיווגים.

24 ובהקדמה – שכללות ענין השידוך אצל בני' למטה נשתלשל מענין השידוך למעלה אצל הקב"ה
25 וכנס"ם²⁰,

26 – ולהעיר מהמבואר ברשימות הצ"צ לאיכה²¹ בפירוש "שא עיניך": "ע"ד בזמן שישראל מסתכלין
27 כלפי מעלה . . ועד"ז גם כאן שלא יסתכל על התאוה גשמית שבאשה כ"א בשרש הענין יחוד עליון
28 והמשכת אלקות כו", ואז, יכוין ("וועט ער צו-טרעפן") להשידוך המתאים (כפי שהכריזו למעלה: "בת
29 פלוני לפלוני"²²) ללא בלבולים מדברים חיצוניים, שאינם תופסים מקום אצלו, כיון שמסתכל בעיקר
30 ושוורש הענין כפי שהוא למעלה –

31 ומזה מובן שהסיבה לכך שט"ו באב ויוה"כ הם זמן של שידוכין למטה, היא, להיותם זמן של שידוכין
32 למעלה, אצל הקב"ה וכנס"י, שמזה נשתלשל גם למטה שזמנים אלה מסוגלים לשידוכים.

18 תוכן וקיצור דהבא לקמן (עד סו"ס יג) – הוגה ע"י כ"ק
אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ד ס"ע 1336
ואילך.

19 ראה שינויי נוסחאות למשניות. וש"נ. וראה לקו"ש ח"ט
ע' 80 הערה 2.

20 ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 984.

21 אוה"ת שם ע' א'צו.

22 מו"ק יח, ב. וש"נ.

13 ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר –
פסחים קטז, ב.

14 ירמי' לב, לא.

15 תו"א נח ט, ד. תו"ח שם עא, ב. ביאוה"ז לאדמו"ר
האמצעי בראשית א, א. מקץ לב, ג. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'פג.
דרמ"צ קסא, ב. סה"מ תרמ"ט ע' רלט. המשך תער"ב ח"ב ע'
תערב. ועוד.

16 ראה יומא ט, א. ועוד.

17 זכרי' יג, ב.

1 וההסברה בזה:

2 יום הכפורים, "דאית בי' סליחה ומחילה"³ – להיותו לאחר הירידה דחטא העגל, שלאח"ז נעשית
3 עלי' גדולה יותר, נתחדש בו ענין הנישואין דהקב"ה וכנס"י שבמתן-תורה באופן נעלה יותר מאשר בלוחות
4 ראשונות – "יום חתונתו", "שניתנו בו לוחות האחרונות".

5 וחמשה עשר באב – הוא לאחר הירידה דתשעה באב, שבו הי' ענין הגירושין, כדאיתא במדרש²³
6 (ונתבאר בארוכה בהמאמר שנדפס זה עתה²⁴) שענין החורבן והגלות הוא בדוגמת חטא עה"ד שבו נידון
7 אדה"ר בגירושין, "דנתי אותו בגירושין". וקוננתי עליו איכה, שנאמר²⁵ ויאמר לו איכה, איכה כתיב
8 (שהי' לו לכתוב איך בקמ"ץ בלא ה"א).. אף בניו.. דנתי אותם בגירושין.. וקוננתי עליהם איכה, איכה²⁶
9 ישבה בדר" – ע"ד גט כריתות, היפך ענין הנישואין. ובבוא חמשה עשר באב, שבו נעשית העלי' היותר
10 גדולה לפי ערך הירידה היותר גדולה דתשעה באב (כנ"ל ס"ג) – נעשה ענין הנישואין דכנס"י והקב"ה.

11 ו. ומבואר במשנה, שלצורך השידוכין היו "בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין":

12 כיון שמדובר אודות השידוך וההתקשרות דכנס"י להקב"ה לאחר שהנשמה יורדת למטה, לעזה"ז
13 הגשמי והחומרי, שבו צריכה למלא שליחותו של הקב"ה, לכן, בירידתה למטה נותנים לה מלמעלה
14 "לבושים" – "כלי לבן שאולין"²⁷: ("כלי לבן" – הוא גוון עצמי, וענינו בעבודה הוא רצון פשוט בלתי
15 מורכב בחכמה ושכל; והמשכתו בכחות פנימיים, בחב"ד כו' – שבהם דוקא צריכה להיות העבודה –
16 היא באופן של "שאלה" ("כלי לבן שאולין"), שאין זה מצד עצמם, כי אם, שנמשך להם בדרך שאלה
17 מבחינה שלמעלה מהם, בחינת יחידה²⁸.

18 ומזה נשתלשל גם בנוגע לענין השידוכין כפשוטם – שכדי לקרב ולמהר גמר השידוך בכי טוב, היו
19 בנות ישראל לובשות בגדים מיוחדים, בגדים נאים – "כלי לבן", וכדי שלא לבייש את מי שאין לו, התקינו
20 שיהיו בנות ישראל שואלות בגדים זו מזו – "כלי לבן שאולין".

21 ז. ופרטי הדברים בסדר שאלת כלי לבן – נתבאר בגמרא בסיום המסכת:

22 "ת"ר בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, בת סגן מבת משוח מלחמה, ובת
23 משוח מלחמה מבת כהן הדיוט", כלומר, לא מבעי "בת מלך" שמוכרת לשאול מזו שלמטה ממנה כיון
24 שאין למעלה ממנה (שהרי "מלך קודם לכהן גדול"²⁹), אלא אפילו בת כה"ג, שיש לה ברירה לשאול
25 מזו שלמטה ממנה ("בת סגן") או מזו שלמעלה ממנה ("בת מלך") – שואלת מזו שלמטה ממנה דוקא:
26 "בת כהן גדול מבת סגן", ועד"ז "בת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט",
27 שכל אחת שואלת מזו שלמטה ממנה.

28 אבל בסיום מסכת תענית בירושלמי – שנינו באופן אחר: בנוגע ל"בת מלך" שאין למעלה ממנה –
29 "בתו של מלך שואלת מבתו של כהן גדול" (כבבבלי), אבל בנוגע ל"בת כהן גדול" שיש לה ברירה
30 לשאול מזו שלמטה ממנה או מזו שלמעלה ממנה – איתא בירושלמי ששואלת מזו שלמעלה ממנה: "בתו
31 של כהן גדול שואלת מבתו של מלך". ומזה מובן גם בנוגע לבתו של סגן ששואלת מבתו של כהן גדול,
32 וכן הלאה, שכל אחת שואלת מזו שלמעלה ממנה³⁰.

33 ובהקדמה, שאף שענין זה הוא בחלק האגדה שבתורה (כמו ריבוי ענינים במסכת תענית ובפרט
34 בסיומה), ובכלל רגילים לחשוב שבחלק האגדה שבתורה אין לפלפל בסברות כו', כיון ששייך יותר
35 לפנימיות התורה, כמ"ש רבינו הזקן³¹ בנוגע ללימוד האגדה שב"עין יעקב", ש"רוב סודות התורה גנוזין

לט"ו באב וליוה"כ.

28 ברשימות הצ"צ שם: "נק' אחת שאלתי", ו"אחת" היא
בחי' יחידה (תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א).

29 הוריות יג, א.

30 ראה גם פני משה ומראה הפנים לירושלמי שם.

31 תניא אגה"ק סכ"ג (קלז, א), הל' ת"ת פ"ב ה"ב.

23 פתיחת דאיכ"ר ד (ובפי' מת"כ שם).

24 ד"ה איכה עת"ר – נדפס כהוספה לקונטרס רשימות הצ"צ
על מגילת איכה (קה"ת תשי"א). ולאח"ז בסה"מ עת"ר ע' ריג
וראליך.

25 בראשית ג, ט.

26 איכה א, א.

27 ראה רשימות הצ"צ שם (ע' א'צ"ו), ומבאר שם השייכות

1 בה" – הרי, האמת היא שגם בחלק האגדה שבתורה ישנם ריבוי סברות שיכולים להשתמש בהם (לא רק
2 בפנימיות התורה, אלא) גם בנגלה דתורה, ועד לענינים הנוגעים לחלק ההלכה שבתורה³².

3 ומזה מובן גם בענינו – שבודאי יש בענין זה [סדר שאלת בגדי לבן, מזו שלמטה ממנה או מזו
4 שלמעלה ממנה] סברא לכאן וסברא להיפך, ויש טעם וסברא לכך ששיטת הבבלי היא באופן כך ושיטת
5 הירושלמי באופן הפכי, כדלקמן.

6 ח. ביאור הדברים:

7 כיון (ששאלת ו) לבישת ה"כלי לבן" היא כדי להתנאות בלבושים, בשביל תועלת השידוך, "בחור שא
8 נא עיניך וראה כו'" (שבדרך הטבע מביא היופי לידי הנישואין) – מסתבר יותר שכל אחת תשאל מזו
9 שלמעלה ממנה³³, שאז תקבל בגדים נאים יותר, ובמילא תהא נאה יותר, לתועלת השידוך.

10 אמנם, כיון שהתקנה שיהיו "יוצאות בכלי לבן שאולין היא" כדי "שלא לבייש את מי שאין לו"⁴, הרי,
11 כדי לשלול את הבושה שבהשאלה כשלעצמה – שהשואלת מתביישת מן המשאילה שזקוקה לשאל
12 אצלה ולקבל ממנה מבלי לתת לה מאומה – מסתבר יותר שכל אחת תשאל מזו שלמטה ממנה.

13 ובהקדמה – שמצינו בדיני קידושין שאף שבדרך כלל צריך האיש המקדש ליתן לאשה המתקדשת,
14 מ"מ, "אדם חשוב" (שאינו רגיל לקבל מתנות) יכול לקדש אשה ע"ז שהוא מקבל ממנה, "דבההיא הנאה
15 דקא מקבל מתנה מינה (הנאה שיש בה שוה פרוטה) גמרה ומקניא לי' נפשה"³⁴, היינו, שאצל אדם
16 חשוב, הקבלה (ממי שלמטה ממנו) חשובה נתינה – נתינת ההנאה שאדם חשוב מסכים ומוכן לקבל דבר
17 מסוים ממי שלמטה ממנו.

18 ועד"ז בנדו"ד: כאשר בת מלך שואלת מבת כה"ג (שלמטה ממנה) – עצם העובדה שבת המלך
19 מסכימה לקבל וללבוש את הבגד שקיבלה מבת הכה"ג, גורמת הנאה וכבוד לבת הכה"ג, כך, שהקבלה
20 של בת המלך (מזו שלמטה ממנה) חשובה גם נתינה (נתינת הנאה וכבוד). ועד"ז אצל כל אחת ששואלת
21 מזו שלמטה ממנה – שהקבלה של השואלת מהמשאילה היא גם נתינה להמשאילה, שנותנת לה את
22 ההנאה והכבוד שמסכימה ומוכנה לקבל ממנה.

23 ומזה מובן שיש מעלה בהשאלה מזו שלמטה ממנה לגבי השאלה מזו שלמעלה ממנה – שבהשאלה
24 מזו שלמעלה ממנה, השואלת היא רק מקבלת מזו שלמעלה ממנה, ואינה נותנת לה מאומה, ובמילא
25 מתביישת ע"י השאלה; משא"כ בהשאלה מזו שלמטה ממנה, השואלת היא לא רק מקבלת, אלא גם נותנת³⁵
26 – ההנאה והכבוד שמסכימה ומוכנה לקבל מזו שלמטה ממנה, ובמילא אין בושה בהשאלה, כיון שכל
27 אחת מהן היא גם מקבלת וגם נותנת: השואלת – מקבלת בגדים ונותנת הנאה וכבוד, והמשאילה – מקבלת
28 הנאה וכבוד, ונותנת בגדים.

29 ועפ"ז אפשר לבאר הסברות של הבבלי והירושלמי: סברת הבבלי, שכל אחת שואלת מזו שלמטה
30 ממנה – כדי שלא תהי' בושה בהשאלה; וסברת הירושלמי, שכל אחת שואלת מזו שלמעלה ממנה –
31 אף שבאופן כזה תהי' בושה בהשאלה – כדי שתלבש בגדים נאים יותר, לתועלת השידוך.

32 ט. ויש לבאר טעם הפלוגתא בין הבבלי להירושלמי – מהו הטעם שדעת הירושלמי היא שהתועלת
33 בהשידוך גוברת על גרעון הבושה שבהשאלה, ודעת הבבלי היא שגרעון הבושה בהשאלה גוברת על
34 התועלת בהשידוך:

35 בהשאלה מזו שלמעלה ממנה – גרעון הבושה (שהיא רק מקבלת ולא נותנת) הוא לזמן קצר, לפי
36 שעה בלבד, ואילו התועלת בהשידוך (ע"ז שמקבלת ולובשת בגדים נאים יותר) היא לזמן ארוך, כיון

(35) וכן הוא ברוחניות הענינים – שבשאלת הכלי לבן מבחי' עצם הנשמה (יחידה) להנשמה שבגוף, הנשמה שבגוף היא גם משפעת להנשמה שלמעלה, כיון שעל ידה דוקא נעשית עלי' בעצם הנשמה (ד"ה זה היום תש"ט פ"ב ופ"ג (סה"מ תש"ט ע' ד' ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ג ע' 846).

(32) ראה גם תו"מ ח"ב ע' 172 הערה 10.
(33) ומודגש יותר ברוחניות הענינים – שהמשכת ה"כלי לבן" הוא מבחינת היחידה, שהיא בחינה שלמעלה מכחות הנשמה שבגוף.

(34) קידושין ז, א.

- 1 שעי' השידוך נעשים הנישואין שהם ענין נצחי, "בנין עדי עד"; אבל לאידך, הגרעון הקל (בושה לזמן
- 2 קצר) הוא מיד (בעת השאלה), ואילו התועלת המרובה (השידוך והנישואין לזמן ארוך ונצחי) היא לאחור
- 3 זמן (כשיגמר השידוך ישיבא לידי נישואין).
- 4 ובכגון דא נשאלת שאלה – האם יש חיוב להכביד על עצמו אפילו בדבר קל עכשיו, בשביל תועלת
- 5 מרובה שתבוא לאחר זמן, כבנדו"ד, שתצטרך לסבול עכשיו הבושה ואי-הנעימות בהשאלה מזו שלמעלה
- 6 ממנה, בשביל תועלת השידוך והנישואין לאחר זמן³⁶.
- 7 ובזה מצינו חילוק בין הבבלי להירושלמי בכמה דינים – ששיטת הבבלי היא, שכיון שהתועלת אינה
- 8 אלא לאחר זמן, אין חיוב להכביד על עצמו עכשיו, ושיטת הירושלמי היא, שכיון שהתועלת היא מרובה,
- 9 עם היותה לאחר זמן, יש כבר חיוב מעכשיו להכביד על עצמו בדבר קל.
- 10 י. ומהדוגמאות לזה³⁷:
- 11 בסוף ספר ים של שלמה למהרש"ל מביא כל חילוקי הדינים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל,
- 12 והחילוק הראשון הוא בנוגע לק"ש: "בני א"י עומדין בק"ש, בני בבל יושבין, הדא טעמא בשבתך
- 13 בביתך".
- 14 והביאור בהנהגת בני א"י שעומדין בק"ש – אף שההלכה היא כב"ה ש"כל אדם קורא כדרכו (או
- 15 בקימה או בשכיבה או בשיבה או מהלך) שנאמר³⁸ ובלכתך בדרך³⁹, "עומדין וקורין יושבין וקורין
- 16 מטין וקורין הולכין בדרך וקורין"⁴⁰ – משום שמחמירין על עצמם בק"ש כמו בתפלה שצ"ל בעמידה
- 17 שעי"ז יתוסף בכונת הלב, אף שהתורה לא חייבה לטרוח ולעמוד בק"ש, אלא בתפלה בלבד.
- 18 וכיון שהטירחא בעמידה בק"ש היא לרגע בלבד (ברגע שנעמד), אבל טירחא זו היא מיד (קודם
- 19 ק"ש), ואילו התועלת שבכונת הלב היא למשך זמן (כל משך הזמן דק"ש), אבל תועלת זו היא לאחר
- 20 זמן (לאחרי שנעמד ומתחיל ק"ש) – נמצא, שבני א"י (שיטת הירושלמי) מחייבים לטרוח עכשיו מעט
- 21 בשביל תועלת מרובה לאחר⁴¹, ואילו בני בבל (שיטת הבבלי) אינם מחייבים לטרוח עכשיו בשביל תועלת
- 22 שתבוא לאחר⁴².
- 23 וחילוק נוסף בין בני א"י לבני בבל – שמביא מהרש"ל – ש"בני א"י רוחצין מטומאה אפילו ביום
- 24 הכיפורים, שהן דורשין בעלי קריין רוחצין בצנעה ביוהכ"פ כדרכן, ובני בבל אין רוחצין כו' שהן דורשין
- 25 אנו בארץ טמאה".
- 26 כלומר: רחיצה זו, כיון שאינה לשם תענוג אלא בגלל הטומאה, אינה בכלל איסור רחיצה ביוהכ"פ⁴³,
- 27 אבל אעפ"כ, כיון שיוהכ"פ אסור ברחיצה, אי-אפשר להכריחו להטריח את עצמו לרחוץ משום טומאה,
- 28 אלא הדבר תלוי ברצונו.
- 29 וכיון שהטירחא בהרחיצה היא לזמן קצר, כשיעור טבילה, אבל טירחא זו היא מיד (בהתחלת היום),
- 30 ואילו התועלת שבדבר היא לזמן ארוך, למשך כל התפלות שבכל היום, אבל התועלת היא לאחר זמן
- 31 (לאחרי הטבילה, בבוא זמן התפלות) – נמצא, שבני א"י (שיטת הירושלמי) מחייבים לטרוח עכשיו מעט

(הפיכתו לטוב); בענין "צבי קיין" ו"ארי סבל" – יש מעלה בהוה ("זריזין מקדימין", "צבי קיין"), אבל, ע"י הדחי' תהי' שלימות גדולה יותר בעתיד ("ברוב עם הדרת מלך", "ארי סבל"), והשאלה היא מי מהם גובר; בענין פירוש החטא – השאלה היא אם השלימות שבהוה גוברת על חשש הפסד בעתיד; ובנדו"ד השאלה היא אם יש חיוב להכביד על עצמו בהוה בשביל התועלת שתהי' בעתיד (המו"ל).

(38) ואתחנן ו, ד.

(39) ברכות י"ד, ס"ב – במשנה (ובפרש"י).

(40) גמרא שם יא, א (לגירסת הע"י).

(41) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ג ס"א, וסי"ב.

(36) נוסף לכך שהבושה בעת השאלה היא וודאית, ואילו התועלת שתבוא אח"כ היא בספק.

(37) עוד דוגמאות – ראה לקו"ש חט"ו ס"ע 453 ואילך (בענין "צבי קיין" ו"ארי סבל"). חכ"ד ע' 173 ואילך (בענין "מתחרט הקב"ה עליהם שבראם" או "ברא הקב"ה ותהא שבראן"). שם ע' 241 ואילך (אם צריך לפרוט את החטא).

אבל, יעויין במקומות הנ"ל שיש לחלק ביניהם לבין המדובר כאן:

בענין "מתחרט הקב"ה עליהם שבראם" או "ברא הקב"ה ותהא שבראן" – ההוה והעתיד הם מצבים שונים בלבד, והשאלה היא רק אם מדגישים מצב ההוה (שלילת הרע) או מצב העתיד

בשביל תועלת מרובה לאח"ז, ואילו בני בבל (שיטת הבבלי) אינם מחייבים לטרוח עכשיו בשביל תועלת שתבוא לאח"ז.¹

ועד"ז הובאה שם דוגמא נוספת בנוגע לנישואין⁴² – שגם בזה רואים חילוק הנ"ל, שבני א"י לוקחים על עצמם דבר לא טוב, דבר המכביד, לזמן קצר, כדי שלאח"ז תהי' תועלת לזמן ממושך, משא"כ בני בבל.

ואזלי לשיטתייהו גם בסיום מסכת תענית בנוגע לשאלת כלי לבן: לשיטת הירושלמי שיש להכביד על עצמו בדבר קל כדי שלאח"ז תהי' תועלת לזמן ארוך – כל אחת שואלת מזו שלמעלה ממנה, אף שתתבייש בהשאלה, כיון שההכבדה שמצד הברושה היא לזמן קצר, והתועלת בהשירוך היא לזמן ארוך; ולשיטת הבבלי שאין להכביד על עצמו עכשיו (אפילו בדבר קל) בשביל תועלת (אפילו מרובה) שתבוא לאח"ז – אין לה להתבייש בהשאלה מזו שלמעלה ממנה, אף שהברושה היא לזמן קצר, והתועלת היא לזמן ארוך (ולכן שואלת מזו שלמטה ממנה, שאז אין בושה בהשאלה, כיון שהשואלת היא לא רק מקבלת אלא גם נותנת, כנ"ל ס"ח).

יא. ויש לבאר הטעם וההסברה בפלוגתת הירושלמי והבבלי – ע"פ המבואר בחסידות⁴³ כללות החילוק שבין תלמוד ירושלמי לתלמוד בבלי:

כדי לחייב הכבדה בדבר קל, לזמן מועט, בשביל תועלת מרובה, לזמן ארוך – צריכים לידע בבירור ובוודאות שההכבדה היא אמנם בדבר קל, ולזמן מועט בלבד, והתועלת היא אמנם תועלת מרובה, ולזמן ארוך, ואז יכולים לשקול שהתועלת המרובה לזמן ארוך מכריעה את ההכבדה הקלה לזמן מועט.

ולכן: בתלמוד ירושלמי, שאופן הלימוד הוא בדרך אור (ישר), ללא העלמות והסתרים שברביבי הקושיות והשקו"ט, בבחינת "עולם ברור ראיתי"⁴⁴ – יכולים לידע בבירור ובוודאות שענין זה הוא לזמן קצר וענין זה הוא לזמן ארוך [לא רק במובן של זמן כפשוטו ("אויפן זייגער"), אלא גם ובעיקר מצד תוכן הענינים שבהם "ממלאים" את הזמן], ענין זה הוא דבר קל וענין זה יש בו תועלת מרובה, ובמילא יכולים להיות בטוחים שכדאית ההכבדה בהדבר קל לזמן מועט (רגעים אחדים) בשביל התועלת המרובה לזמן ארוך (לאורך ימים ושנים טובות);

משא"כ בתלמוד בבלי, "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל"⁴⁵, שאופן הלימוד הוא בדרך של בירור ההעלמות וההסתרים דקושיות ותירוצים (אור חוזר), בבחינת "עולם הפוך ראיתי"⁴⁶ – אי אפשר לידע ולקבוע בבירור ובוודאות ערך ויחס הענינים זל"ז (שהרי יתכן שגם ענין שהוא בזמן מועט עולה בערכו וחשיבותו על ענין אחר שהוא בזמן מרובה), ובמילא, כשעומד על הפרק עכשיו דבר קל לזמן מועט אי-אפשר לדחותו בגלל השיקול של תועלת מרובה לזמן ארוך שתבוא לאחר זמן.

יב. וענין זה נוגע בעבודה בפועל:

כיון שנמצאים לעת-עתה בזמן הגלות, במעמד ומצב של חושך ופול ומכופל – לא תמיד יכולים להסתמך על חשבון ואומדן גודל ערך הענינים, להשוות ולשקול איזה ענין יביא תועלת גדולה ואיזה ענין יביא תועלת קטנה (לפי ערך), ולקבוע על סמך זה איזה ענין לעשות קודם ואיזה ענין לעשות אחר-כך, איזה ענין כדאי לעשות ואיזה ענין אינו כדאי, וכיו"ב; צריך איפוא לעסוק בכל ענין הבא לידו, ולא לעשות חשבון שכדאי לוותר בדבר קל בשביל תועלת בדבר חמור, שהרי יתכן שדבר זה שנראה לו כמצוה "קלה שבקלות" הוא באמת – מצד כו"כ ענינים – כמצוה "חמורה שבחמורות".

וכפי שכותב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בא' ממכתביו (שנדפס בהמבוא לקונטרס ומעין⁴⁶): "לפי שעתה הוא זמן הברורים היותר אחרונים דעקבות משיחא . . לא יש עתה סדר והדרגה באופני הברורים

ס"ע 121 ואילך. ועוד.

(44) לשון חז"ל – פסחים נ, א. וש"נ.

(45) איכה ג, ו. סנהדרין כד, א.

(46) ע' 22. ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' רסו.

(42) כ"ק אדמו"ר שליט"א לא פירש הדוגמא השלישית (המור"ל).

(43) ראה תו"א מג"א קיד, ד. שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. סה"מ תש"ח

- 1 והתיקונים . . ולכן . . אין אנו יכולים וגם אין רשאים . . לברר מה שקרוב או רחוק ע"פ שכלנו . . כי
2 אם מה שאנו מוצאים שצריך תיקון צריכים אנחנו להשתדל בכחות עצומות כו".
- 3 יג. עפ"ז יש לבאר גם המשך הדברים בסיום המסכת – שבבבלי דוקא מוסיף ומסיים "עתיד הקב"ה
4 לעשות מחול לצדיקים כו' וכל אחד ואחד מראה באצבעו כו":
- 5 לאחר שנתבאר (בבבלי) אופן שאלת כלי לבן, ש"בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת
6 סגן כו", היינו, שכל אחת שואלת מזו שלמטה ממנה, כדי לשלול את הבושה שבהשאלה עצמה, אף
7 שהבושה היא לזמן קצר ועל ידה תבוא תועלת בהשיוך לזמן ארוך, כיון שבמעמד ומצב ד"במחשכים
8 הושיבני" אי-אפשר לידע ולקבוע בבירור ובוודאות ערך ויחס הענינים זל"ז (כנ"ל בארוכה) – צריך
9 להבהיר ולהוסיף שכל זה אינו אלא כשנמצאים ב"עולם הפוך", בחשכת הגלות; משא"כ בזמן הגאולה,
10 שיקויים היעוד "לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם גו' והי' לך ה' לאור עולם"⁴⁷, אזי יהיו כל הענינים
11 גלויים וברורים (ובמילא יוכלו להשוות ולשקול כל דבר וענין לאמיתותו).
- 12 וזהו תוכן הסיום – בבבלי דוקא – "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו' וכל אחד ואחד מראה
13 באצבעו, שנאמר⁴⁸ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה גו' זה ה' גו'":
- 14 החידוש דלעתיד לבוא – שאצל כל אחד ואחד, במעמדו ומצבו הוא, יהיו כל הענינים באופן ברור,
15 עד כדי כך, שאפילו בעניני אלקות תהי' ראיית המהות, ש"מראה באצבעו" ואומר "הנה אלקינו זה גו' זה
16 הוי"⁴⁹, ראיית אלקות בתכלית הבירור וההתאמתות באופן שלא שייך שום ספק בדבר.
- 17 [ויש לומר, שהגילוי דלעתיד ("כל אחד ואחד מראה באצבעו" ואומר "הנה אלקינו זה גו'") נעשה
18 דוקא ע"י העבודה דבירור מן החושך⁵⁰ – שזהו אופן העבודה בזמן הגלות, במעמד ומצב של העלם,
19 שאז צ"ל ההתעסקות בקירוב ושיוך כנס"י להקב"ה, עי"ז שבנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין וכו'].
20 ומזה יומשך גם למטה – כמרומו בהמשך הכתוב "זה ה' קוינו לו", כמבואר בחסידות⁵¹ ש"קוינו"
21 הוא מלשון קו, שיוורד ונמשך למטה, ועד למטה מעשרה טפחים – שכל הענינים כולם, גם ענינים
22 גשמיים, יהיו באופן של בירור, "עולם ברור".
- 23 ואז תהי' שמחה גדולה ביותר – כסיום וחותם הכתוב: "נגילה ונשמחה בישועתו", בגאולה השלימה
24 והאמיתית, במהרה בימינו אמן.

* * *

- 25
- 26 יד. סיום מסכת תענית קשור במיוחד עם עשרים באב (ומטעם זה בחרתי לערוך הסיום על מסכת תענית
27 דוקא) – כי, המקום היחידי בש"ס שמצאתי (לעֶת־עתה) שבו נזכר התאריך עשרים באב, הוא בסיום
28 מסכת תענית במשנה⁵²: "זמן עצי כהנים והעם תשעה (באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים
29 להביא עצים והיו מקריבים קרבן).. בחמשה באב . . בחמשה עשר בו . . בעשרים בו בני פחת מואב בן
30 יהודה", ובגמרא שם⁵³: "תנא, בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה, דברי ר' מאיר, רבי
31 יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרוי".
- 32 [נתבאר בארוכה המעלה המיוחדת שבקרבן העצים דעשרים באב, להיותו לאחר ט"ו באב, "יום תבר
33 מגל", שלא היו כורתיים עצים חדשים, ואעפ"כ התנדבו עצים שלהם לצורך קרבנותיהם של יהודים
34 אחרים, כולל גם בעלי עבירה כו', ועשו זאת מתוך שמחה ויו"ט. ותוכן הפלוגתא בין ר"מ לר"י⁵⁴, האם

(47) ישע' ס, יט.

(48) שם כה, ט.

(49) שתי פעמים זה (שמו"ר ספכ"ג – נתבאר בד"ה ויבוא

משה תרנ"ד פ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' קנג ואילך)). וענין זה בא ע"י
הגילוי ד"אנכי אנכי", ב"פ (ענין לקו"ת דרושי ש"ש סה, ג).(50) וע"ד שדוקא ע"י תלמוד בבלי ("במחשכים הושיבני")
באים להעילוי ד"יעשה למחכה לו" (ראה המשך תרס"ו שבהערה

(43).

(51) לקו"ת קרח נה, א. שה"ש ג, ב. ובכ"מ.

(52) כו, א (ובפרש"י).

(53) כח, א.

(54) נתבאר גם שפלוגתא זו שייכת גם להפלוגתא דהבבלי
והירושלמי הנ"ל – אם יש חיוב לעשות הכבדה קלה בשביל
תועלת גדולה שתבוא לאחר זמן.

מעלה גדולה זו באה להם בזכות היותם מבני דוד (ביטול ומס"נ בלימוד התורה), או בזכות היותם בני יואב (ביטול ומס"נ בבירור העולם) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1103 ואילך.⁵⁵

ובסיום הענין – בהמשך להוראה ע"ד ההנהגה באהבת ישראל, שכאשר יש לו דבר טוב שאינו יכול להשיג עוד כמותו, צריך להיות מוכן ליתנו עבור הזולת, גם זה שנמצא בדרגא תחתונה, ולעשות זאת מתוך שמחה – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

וענין זה תבע הרבי מכאור"א מאתנו, ותובע גם עכשיו, וימשיך לתבוע גם בעתיד.

– הרבי לא הי' "מתעיף" ... הי' לו עסק עם הרבה שהיו "קשי-עורף", וכשהי' מדבר עמהם פעם, פעמיים ושלוש פעמים, לא הי' מועיל, ואעפ"כ, הי' חוזר ומדבר פעם רביעית, וסוף כל סוף הי' פועל את שלו ("ער פלעגט אויספירן זיינס").

וכהמשל הידוע בנוגע ללימוד הוראה בקדושה מכל דבר – שאפילו מ"גנב" יכולים ללמוד כמה דברים, ומהם, שגם אם לא הצליח בפעם הראשונה חוזר הרבה פעמים.⁵⁶

גם הנהגתו של הרבי היתה בסדר זה: גם כשהי' מדבר פעם, פעמיים ושלוש פעמים, והשומע לא הי' רוצה לציית, ולא עוד אלא שהי' לפעמים מבעט ("ער פלעגט זיך אַמאַל אַ בריקע-טאַן") ... – הי' ממשיך ומדבר פעמים רבות כל כך עד שהי' פועל את שלו.

ובסדר זה מתנהג הרבי גם עכשיו! ...

צריכים לידע, איפוא, שבענין זה מתבטאת התביעה העיקרית של הרבי – שגם כאשר מדובר אודות יהודי שיש לו "געשמאַק" בעבודה דהבאת קרבן ע"ג המזבח, ויש בידו דבר הראוי למזבח, דבר נעלה ביותר שנדמה לו שמלבדו אין לאף אחד דבר כזה, ואם יתנו להזולת, אינו יודע מניין יוכל להשיג כמותו – נדרש ממנו רגש המס"נ להיות מוכן ליתנו בשביל הזולת, ולא עוד אלא לילך לחקור ולדרוש שמא יש בפנה נדחת יהודי שיכולים לעזור ולסייע לו להתקרב לאלקות – שזהו"ע הקרבן, מלשון קירוב, קירוב הכחות והחושים⁵⁷ לאלקות, ליהדות, לתורה ומצוות – ולעזור ולסייע לו גם על חשבון הדבר היותר נעלה שבידו!

מס"נ זו – יכולה להיות באיזה אופן שהוא: מס"נ הקשורה עם דוד מלך ישראל, שהי' יושב ועוסק בתורה, היינו, שרגש המס"נ בא מצד לימוד התורה – פנימיות התורה, שעז"נ "המאור שבה הי' מחזירן למוטב"⁵⁸, שפנימיות התורה תוציאנו ("וועט אים אַרויסשלעפן") מכל מעמד ומצב איזה שיהי'; מס"נ הקשורה עם יואב, שהי' עומד מוכן ללחום מלחמות ה', להלחם נגד הקמים על ה' ועל ישראל⁵⁹; או מס"נ כמו שהיא מצד עצמה. – העיקר הוא, שכתוצאה מזה יהי' מוכן ליקח דבר טוב שכמותו אינו יכול להשיג בעולם וליתנו בשביל הזולת – כבקרבת העצים דעשרים באב שנתנו עצים שלהם, בזמן שלא יכולים להשיג עוד עצים טובים כמותם, בשביל קרבנו של הזולת!

ולא עוד אלא שעושה זאת מתוך שמחה על כך שהקב"ה זיכהו והצליחו לעשות מצוה כזו – כבקרבת העצים, שאותה משפחה שהיתה מתנדבת עצים "הי' להם כמו יו"ט"⁶⁰.

ויו"ט זה דוחה כללות הענין דתשעה באב – כדאיא בגמרא⁶¹ "א"ר אליעזר ברבי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין (שהי' מנדב עצים בעשרה באב), ופעם אחת חל ט' באב להיות בשבת (כבקיעות שנה זו), ודחינוהו לאחר השבת, והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיו"ט שלנו הוא", ועד שפועלים סוכ"ס שתבוא הגאולה השלימה.

פ"א ה"ז ובפ"י קה"ע שם.

(59) להעיר מפרש"י מטות לא, ג.

(60) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ו ה"ט.

(61) תענית יב, א.

(55) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 86 ואילך.

(56) אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תלז (נעתק ב"היום יום"

ג אייר).

(57) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קכב. וש"נ.

(58) פתיחתא דאיכ"ר ב ובפ"י יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה

* * *

- טו. ידוע שלאחרי תשעה באב (כשמסתיימים הימים דהיפך השמחה) ובפרט מחמשה עשר באב ואילך – מתחילה תקופה חדשה וסדר חדש בהנהגתם של בני":
- "האחרונים קבלו לומר משכבי עד קומי שכבי, ומקומי עד שכבי קומי", "מתשעה באב שאומרים קומי (רוני בלילה)⁶² עד חג השבועות שאומרים שכבי (עד הבוקר)⁶³, קומי, חייב לקום קודם אור הבוקר, בראש אשמורת, ללמוד, כיון דהלילות ארוכים"⁶⁴.
- [ולחעיר, שהפסוק "קומי רוני בלילה" נאמר באיכה (בנוגע להקינה על החורבן), ואעפ"כ, מנצלים פסוק זה באופן שעל ידו יתוסף בלימוד התורה – ע"ד המבואר ברשימות הצ"צ⁶⁵ פירוש כל הפסוקים באיכה למעלותא – ע"ז שפועל בעצמו הזזה שלא להתפעל מהמעמד ומצב ד"לילה", ואדרבה, "קומי רוני בלילה", "רינה של תורה"⁶⁶, שיהי' בית שנשמעת בו רינה של תורה בלילה⁶⁷].
- ומפורש בסיום מסכת תענית בנוגע לחמשה עשר באב – "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", ופרש"י "דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו", היינו, שהסדר של הוספה בלימוד התורה בלילה מתחיל מחמשה עשר באב, והולך ונמשך על כל השנה.
- ויומתק יותר שחמשה עשר באב הוא התחלת תקופה חדשה על כל השנה כולה – ע"פ המבואר בספרים⁶⁸ ש"חמשה עשר באב" בגימטריא "כתיבה וחתומה טובה" (והפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאָס איז אַ פּוילישע גימטריא").
- טז. ובתקופה חדשה זו צריכה להיות כללות ההנהגה מתוך שמחה.
- ובהקדם מ"ש בספרים⁶⁹ בפירוש מארז"ל⁷⁰ "משנכנס אדר מרבין בשמחה" ו"משנכנס אב ממעטין בשמחה" – שכשם ש"משנכנס אדר מרבין (בצד הקדושה ע"י ההוספה) בשמחה", כך, "משנכנס אב", שאז נעשית השליטה דלעו"ז, "ממעטין" הענינים הבלתי-רצויים דלעו"ז ע"י ההוספה "בשמחה".
- ובכל אופן, גם אם יש מקום לשקו"ט בנוגע להנהגה בתשעת הימים, הרי, לכל הפחות עכשיו, מחמשה עשר באב ואילך (ולאחרי שכבר עברו ימים אחדים מחמשה עשר באב), שאין שום ספק בדבר – בודאי צריכה להיות ההנהגה מתוך שמחה.
- וע"י השמחה נעשים כל עניני העבודה באופן אחר לגמרי,
- כידוע⁷¹ המשל מאנשי-חיל, שגם בשעה שיוצאים להלחם עם השונא, שזקוקים ביותר לשוב-הדעת כדי לארגן ולכוין את עמדות הירי וכו' באופן היותר טוב, צועדים עם שיר-לכת שמח ("מיט אַ פריילעכן מאַרש") דוקא –
- כיון ששמחה פורצת גדר⁷², שמבטלת כל ההגבלות של העלמות והסתרים, ופועלת עשיית כל הענינים מתוך חיות, שאז נעשים בשלימות, כדבעי למהוי.
- ובמיוחד יש לנצל שמחה זו לעבודה של הימים הבאים לקראתנו – חודש אלול, והימים הנוראים – באופן ד"גילו ברעדה"⁷³, ועאכו"כ בנוגע להימים שלאח"ז שבהם השמחה היא בגילוי – "זמן שמחתנו" – חג הסוכות, עד לשמיני-עצרת ושמחת-תורה.

חיים ושלום סתרפ"ד.

(62) איכה ב, יט.

(69) ראה מאור ושמש פ' וישב (עה"פ לט, ב). ועוד.

(63) רות ג, יג.

(70) תענית כט, סע"א.

(64) ב"ח (הובא במג"א) או"ח סרל"ח.

(71) ראה סה"ש תש"ה ע' 3. 59. סה"מ תש"י ע' 104. 191.

(65) נדפס באוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'לד ואילך.

(72) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(66) שמו"ר פמ"ז, ה. וש"נ.

(73) תהלים ב, יא. וראה לקו"ת נצבים מז, רע"א.

(67) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח. וש"נ.

(68) ראה שער ישכר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי

יז. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

כיון שנמצאים עתה במעמד של כו"כ מישראל, אשר, "כל בי עשרה שכינתא שריא"⁷⁴, ה"ז בודאי ענין של שמחה, ובמילא, צריך כל אחד לפעול בעצמו רגש השמחה, וגם לפעול ולהמשיך השמחה בעולם.

ולכן, ינגנו עתה ניגון שמח, וכל אחד ישתדל כפי יכלתו – ובלשון הרגיל במדינה זו: "טרייען דהי בעסט"... – לפעול בעצמו רגש של שמחה, וכשיתדלו ("אז מ'וועט טרייען") פעם אחת, פעם שני' ופעם שלישית – בודאי יעזור השי"ת ויצליחו להמשיך השמחה למטה מעשרה טפחים.

* * *

יח. כאשר אאמו"ר ז"ל (בעל ההילולא) למד לקבל "סמיכה" לרבנות, החליט – מאיזה טעם שהוא – לנסוע להבחן ולקבל סמיכה אצל כו"כ גדולי ישראל שלא היו מחוגי החסידים ("עולם'שע גדולים"), כמו הגאון רבי חיים מבריסק, והגאון רבי אליהו חיים מייזל מלודז', ועוד הרבה מה'עולם'שע גדולים" בזמן ההוא.

כיון שע"פ לבושו הי' ניכר על אאמו"ר עובדת היותו חסיד, ומה גם שנודע שהוא ממשפחת בית הרב – הרבה ר' חיים בריסקער לייגעו בהבחינה ("ער האָט אים גוט געמאַטערט"), שמא יצליח להשתמט ("זיך אויסדרייען") מלתת לו סמיכת חכמים. וכשנוכח לדעת, בסופו של דבר, שלא יעלה בידו להשתמט מנתינת הסמיכה, הפטיר ואמר: "געוואָלד ר' לויק! אַזאַ גוטע קאַפּ, אין וואָס האָט איר עס אַריינגעלייגט!..." – כוונתו היתה לכך שאאמו"ר ז"ל השקיע את ראשו בלימוד חסידות וקבלה! (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, וחזר עוה"פ:) "אַזאַ גוטע קאַפּ, אין וואָס האָט איר עס אַריינגעלייגט!..."

כדי לקבל סמיכה הוצרך המועמד לקבלת הסמיכה לשהות במחיצתו של ר' חיים בריסקער – בחדר הבית-דין ("בית-דין שטיבל") – בשעה שהי' פוסק שאלות, והי' מתבקש – ע"י ר' חיים בריסקער – לחוות דעתו איך צריך לפסוק בענין זה.

בין השאלות שהופנו אליו היתה גם שאלה שהגיעה לר' חיים בריסקער בעיצומו של חג הסוכות – ביו"ט שחל בשבת או בשבת חוה"מ, ובכל אופן, לאחר כניסת השבת – ע"ד אנשי החצר שמשתמשים בסוכה אחת ושכחו לעשות "עירוב-חצירות". כשר' חיים בריסקער הפנה את השאלה לאאמו"ר, נענה אאמו"ר והשיב מיד – שהסוכה עצמה מערבת. ר' חיים בריסקער נהנה מה'המצאה", ואישר שהפסק הוא כדברי אאמו"ר.

יט. ויש לבאר הלימוד וההוראה מענין זה בעבודת האדם⁷⁵:

תוכנו של עירוב – שכל בני החצר שגובין מהם דבר-מאכל, כגרוגרת פת לכל א', משתתפים יחדיו בהסעודה, ובאופן "שלא יקפיד שום א' מהם על עירובו אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב, כי מה שמו עירוב שמו, שיהיו כולם מעורבים ומרוצים בו, שלא ימחה אחד בחבירו, אלא שותפות נוחה ועריבה"⁷⁶ – שבזה מודגש הענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל.

וכאשר שוכחים לעשות עירוב – ה"ז מורה שנמצאים במעמד ומצב של חסרון בהענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל, וזוהי הסיבה להשכחה ע"ד עשיית עירוב, שענינו אחדות ישראל.

כ. ובהקדמה – שבנוגע לענין השכחה נתגלה בימינו בחכמת הרפואה, שטבע האדם לדחות מכח זכרונו דבר שאינו לפי רוחו, עד ששוכח ממנו.

(76) שו"ע אדה"ז או"ח סשס"ו ס"ח.

(74) סנהדרין לט, א.
(75) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 91 ואילך.

- 1 ובאמת אין זה חידוש, אלא סברא ישנה ("אן אַלטע סברא") שהובאה כבר בחסידות (וגם בספרים
2 שלפנ"ז)⁷⁷ – כמבואר באגה"ק⁷⁸ ש"השגגות הן מהתגברות נפש הבהמית", כלומר, האפשרות לעבור
3 עבירה בשוגג, ששוכח שזהו דבר האסור, היא, בגלל התגברות נפשו הבהמית [כמבואר במק"א בתניא⁷⁹
4 ש"מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו . . . כתולדתו . . . ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן
5 שנשתמש בו הרבה באכילה ושתי' ושאר עניני עוה"ז"], ש"משכיחה" ממנו ענינים אלה שלא כדאי לה
6 (לנה"ב) שיזכור אודותם.
- 7 ובנדו"ד – השכחה (שמצד התגברות נה"ב) היא בנוגע להענין דאהבת ישראל, כדברי הגמרא⁸⁰
8 "(ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קיצם) אחרונים (ש)לא נתגלה עונם (לא נתגלה קיצם)", "רשעים היו
9 בסתר"⁸¹, "שהי' להם שנאת חנם בלב, ולפנים כאילו אוהבים כו"⁸²,
- 10 – ויש לומר הביאור בזה: סיבת הרשעות "בסתר", היא, להיותה "שנאת חנם", כלומר, כיון שאין לו
11 טעם והסברה על כך ששונא את חבריו, כי אם רשעות גרידא ("גלאַט שלעכטס'קייט"), ה"ה מתבייש
12 להודות בכך, ולכן מסתיר את שנאתו ומעמיד פנים כאילו אוהבו כו' –
- 13 אבל, כיון שהשנאה קיימת (עם היותה בסתר), נעשה כל אחד מהם מציאות בפ"ע, בעה"ב לעצמו,
14 ואינו רוצה להיות ב"עירוב" ואחדות עם חבריו, וכתוצאה מזה שוכח לעשות עירוב.
- 15 כא. והנה, כל זה הוא בימות החול, בהיותו במצב של חולין, שאז אין רצונו ב"עירוב" ואחדות עם
16 חבריו, ובמילא, שוכח לעשות עירוב; אבל לאחר זה, בבוא יום השבת, מצב של קדושה – כבר רוצה
17 להיות בעירוב ואחדות עם בני' בעניני קדושה, תורה ומצוות, אלא שנזכר מדי מאוחר – לא רק בין
18 השמשות, שאז מותר עדיין לעשות עירוב (כיון ש"לדבר מצוה מותר לעשות בה (בין השמשות) כל דבר
19 שהאיסור בשבת עצמה הוא מד"ס"⁸³), אלא לאחר שכבר קידש היום, שאז אסור לעשות עירוב.
- 20 ואז תופס את עצמו ("כאַפט ער זיך") וצועק "געוואַלד געוויי געשריען"... עכשיו כבר רוצה הוא להיות
21 באחדות עם שכניו, אלא, כיון שבימות החול, בהיותו במצב של חולין ("וואַכעדיק"), לא רצה להיות
22 ב"עירוב" ואחדות עם שכניו, ובמילא שכח לעשות עירוב, לכן, נשאר כל א' ברשות בפ"ע, ובמילא, בחג
23 הסוכות, אינם יכולים – לא רק השכנים, אלא גם הוא בעצמו – לטלטל הכלים והמאכלים מהבית אל
24 החצר לתוך הסוכה, כך, שבחג הסוכות נשאר גם הוא רעב!... – לא רק "רעב" ברוחניות, בנוגע להנשמה
25 בלבד, אלא גם בנוגע לנפש הבהמית והגוף, רעב כפשוטו!
- 26 [וע"ד המבואר בקונטרס ומעין⁸⁴ בפירוש הכתוב⁸⁵ "והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות
27 לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו וגו'", שיש מי שמדמה לעצמו שכאשר
28 ילך בשרירות לבו (במקום לילך בדרך התומ"צ) אזי יוכל להמשיך ולמלא תאוותיו בטוב גשמי, אבל,
29 טעות היא בידו, כי, אצל בני' נמשכת גם ההשפעה הגשמית מצד הקדושה דוקא, ואין להם שייכות
30 ללעו"ז שיוכלו לקבל משם אפילו השפעה גשמית.
- 31 – כדי שתהי' אפשרות לבחירה חפשית, יכול להיות שלפי טענה יקבל החוטא השפעה גשמית מלעו"ז,
32 ולא עוד, אלא מפני שהוא הוא (החוטא) הממשיך להם ההשפעה (שממשיך חיות בלעו"ז) לכן נוטל
33 חלק בראש (כמבואר באגה"ת⁸⁶), אבל, מצב זה יכול להיות לפי שעה בלבד, וסוף כל סוף בהכרח שתתפסק
34 ההשפעה, כיון שבני' מקבלים השפעתם מצד הקדושה בלבד, ולולי זאת אינם יכולים לקבל גם השפעה
35 גשמית.
- 36 ודוגמתו בנדו"ד – שבגלל שלא רצה ולכן שכח לעשות העירוב, נעשה אצלו חסרון (לא רק בעבודתו

(82) חדא"ג מהרש"א שם.

(83) שו"ע אדה"ז או"ח סרס"א ס"א.

(84) מאמר ר' פרק ג' ואילך.

(85) נצבים כט, יח"ט.

(86) פרק ו.

(77) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סה"י. וש"נ.

(78) סר"ס כח (מלקו"ת להאריז"ל פ' ויקרא).

(79) פרק יג (יח, רע"ב).

(80) יומא ט, ב.

(81) פרש"י שם.

הרוחנית בהענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל, אלא) גם בהשפעה גשמית, שאינו יכול לאכול ולשתות, ונשאר רעב, כיון שללא עירוב, אסור לטלטל המאכל והמשקה מהבית אל החצר שבו נמצאת הסוכה].
ובסופו של דבר – תופס את עצמו – כשעתיד הקב"ה לעשות סוכה מעורו של לויתן⁸⁷ ולהושיב בה את כל בניי השייכים לתומ"צ, אזי ימצא את עצמו, ח"ו, מחוץ להסוכה!...

כב. והתיקון לזה – ע"י הסוכה, שהסוכה עצמה מערבת⁸⁸:

אמרו חז"ל⁸⁹ "כל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת", ומבואר בזה⁹⁰, ש"סוכה" הו"ע המקיף, ומצד המקיף נמצאים כל בניי באחדות, "בסוכה אחת", ואינם רוצים שיהי' פירוד ביניהם ח"ו, כשם שאינם רוצים להיות נפרדים מאלקות ח"ו (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹¹ בשם רבינו הזקן, שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות ח"ו נפרד מאלקות, ומשום זה אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד משאר בניי).

וכיון שהמקיף דסוכה הוא מקיף כזה שצריכים להמשיכו בפנימיות, בשכל והשגה, טעם ודעת, – כמפורש בקרא⁹² "למען ידעו דורותיכם וגו'", וכדרשת חז"ל⁹³ (בהטעם שסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה) "עד עשרים אמה אדם יודע כו' למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע כו'", היינו, שקיום המצוה תלוי בהדיעה⁹⁴ –

נמשכת אחדותם של ישראל שמצד המקיף ("כל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת") ופועלת גם בנוגע לעניני אכילה ושת' בפועל ממש – שהסוכה מערבת את כל בני החצר להיות נחשבים כאנשי בית אחד, ובמילא יכולים לטלטל מהבית לסוכה מאכלים ומשקאות גשמיים!

כג. וההוראה מזה בנוגע אלינו:

גם כאשר חסר בענין העירוב והאחדות, וישנם כאלה שלא הגיעו עדיין לדרגא כזו שידבדו את העצים שלהם בשביל קרבנו של הזולת (כמדובר לעיל בענין "קרבן העצים"), מ'האלט נאך ניט דערביי', ועכ"פ לא נמצאים בדרגא כזו בכל עת ובכל שעה, ותלוי הדבר בשינויי הזמנים – צריך לידע ולזכור שבנוגע ל"סוכה", ענין המקיף, כולס שויס, שיש לכולנו מקיף אחד – המקיף של הרבי ("דעם רבי'נס מקיף")... שמקיף אותנו כמו סוכה שמקיפה את כל מציאות האדם, מהראש ועד הרגלים, וגם הערדליים ("מיט די קאלאָשן")...

– כידוע הפתגם⁹⁵ אודות גודל מעלת מצות סוכה, שהיא המצוה היחידה שנכנסים בתוכה לא רק עם כל הגוף אלא גם עם הערדליים, אשר, עם היותם לבוש המגין מפני הרפש, נכנסים גם עמהם לתוך הסוכה, כך, שמצות סוכה מקיפה את האדם יחד עם הרפש ("מיט די בלאָטע") שנדבק אליו –

וכיון שיש לנו את המקיף שהרבי נתן לנו, מקיף שמאחד את כל המקושרים והחסידים – הרי מקיף זה יפעל סוכ"ס שכל ישראל ישובו (בפנימיות) בסוכה אחת, להיות לאחדים כאחד, "כאיש אחד חברים"⁹⁶.

וזו תהי' הכנה והקדמה לביטול אריכות הגלות – שתמורת "שנאת חנם" שהיא סיבת אריכות הגלות ("אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם", כנ"ל ס"כ), תהי' ההנהגה באופן של אהבה גם כשנדמה לו שזוהי אהבת חנם [למה תובעים ממנו – טוען הוא – להניח את עצמו ולחשוב אודות טובתו של

ע' 43. ועוד.

(94) דלא כבקידוש, שאומרים בו "זכר ליציאת מצרים", או מצות תפילין, שנאמר בה (בא יג, ט) "והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך". כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים – רק זכרון, ולא ידיעה (ראה סה"מ תשי"א ע' 46 הערה 1 – נדפס בתר"מ ח"ב ע' 11).

(95) ראה ס' אור ישירים (לר' משה חיים קליינמאן) ע, ד – בשם הרה"ק ר' משה מקאברין.

(96) ס' שופטים כ, יא. וראה חגיגה כו, א. תניא אגה"ק סו"ס כב.

(87) ב"ב עה, א.

(88) בהביאור דלקמן חסרים כמה פרטים שנאמרו בהתוועדות (המו"ל).

(89) סוכה כז, ב.

(90) ראה סה"מ תשי"א ע' 58. סה"מ מלוקט ח"א ע' רמט ואילך. ע' שנה. ועוד.

(91) אג"ק שלו ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

(92) אמור כג, מג. וראה סה"מ מלוקט שם ע' שנה ואילך. וש"נ.

(93) סוכה ב, א. וש"נ. וראה סה"מ תש"ד ריש ע' 32. תש"ה

1 יהודי שאינו מכירו ומעולם לא ראהו⁹⁷ ובודאי שלא עשה לו איזו טובה? ! זוהי "אהבת חנם", כיון שלא
2 יהי' לו מזה שום דבר], שכן, "אהבת חנם" זו תבטל את ה"שנאת חנם" ההיא (סיבת הגלות), ועי"ז תבוא
3 הגאולה השלימה⁹⁸.

* * *

4
5 כד. (כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה עוה"פ ע"ד הגברת השמחה, והוסיף ואמר:)
6 בתשעה באב עצמו לא רציתי (חששתי) לומר זאת: כפי שראיתי על הרבי – הנה בתשעה באב לאחר
7 חצות היום לא היתה ניכרת עליו מתיחות ועצבות.
8 בליובאוויטש⁹⁹ היו משחקים בתשעה באב עם "בערעלאך"... ולא הי' זה "שלא ברצון חכמים"...
9 ואילו כאן – אף שעברו כבר עשרה ימים ("א מעשה פון צען טעג") לאחר תשעה באב, לא יכולים,
10 כנראה, לפעול שיצאו ("מ'זאל ארויסקריכן") מכל הענינים!
11 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) צריכים להראות דוגמא... (ולקח את הכוס בידו, ואמר:) "לחיים
12 ולברכה".
13 ואח"כ אמר: "זאגט א פריילעכן ניגון".

* * *

14
15 כה. עומדים אנו בעיצומה של התקופה דימי הקיץ שבה נוסעים התלמידים או האברכים בשליחות
16 ה"מרכז לעניני חינוך"¹⁰⁰.
17 – בנוגע לפרטי הדברים, ישנם כאלה שכבר חזרו מהנסיעה, ישנם כאלה שנמצאים עדיין באמצע
18 הנסיעה, וישנם כאלה שעומדים לנסוע; אבל בנוגע לכללות הדברים – רצונו של הרבי שינצלו את ימי
19 הקיץ כדי לעורר ולקרב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים – עומדים עתה באמצע (לאחרי שכבר
20 התחיל) הענין.
21 ובהקדמה – שנסיעה זו היא ענין כללי שנוגע לכל השנה כולה, ולכן גם זמן הנסיעה, כפי שנקבע
22 ונתתקן ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, הי' תמיד בתקופה כללית הנוגעת לכל השנה: לפעמים – בשלשת
23 השבועות, שבהם צריכים לגדור פרצות ישראל, ולפעמים – בימים שלאח"ז, שבהם מתחילה ההכנה
24 לקבל השנה טובה ומתוקה שנותן הקב"ה לקראת השנה החדשה.
25 ובתקופה זו – תבע הרבי – אין להסתפק בכך שכל אחד עובד עבודתו במקומו הוא, אלא צריך להיות
26 גולה ממקומו ל"ערי השדה", היינו, שבכל מקום בואו יודע הוא שמקום זה הוא בבחינת "שדה", מקום
27 שבו יש שליטה ל"עשו גו" איש שדה"¹⁰¹, ובמילא יש בו ענינים הדורשים תיקון, והקב"ה שלחו למקום
28 זה כדי לתקן את הדרוש תיקון.
29 כו. וכאן המקום להבהיר בנוגע לגודל הפעולה של נסיעות אלה¹⁰² – שאף א' לא יחשוב שכיון
30 שפעולתו לא היתה אלא מעט, אולי לא היתה כדאית ("עס האָט זיך ניט געלוינט") כל הנסיעה...
31 ונקודת הדברים – שבנוגע לחשבון כזה (אם הנסיעה היתה כדאית או לא היתה כדאית) אמרו חז"ל¹⁰³
32 "בהדי כבשי דרחמנא למה לך", שכן, הפעולה של נסיעות אלה היא מהדברים הנסתרים שאין באפשרותנו
33 לשער ולהעריך כראוי.

חוברת קנה ע'... ונדפסה בקונטרס רשימות על מגילת איכה
(קה"ת תשי"א) בסופו. ולאח"ז בספר המנהגים חב"ד ע' 48.
(100) ראה שיחת כ"ב תמוז (לעיל ע' 224 ואילך).
(101) תולדות כה, כז. וראה אוה"ת עה"פ (קלט, סע"ב ואילך).
(102) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 368 ואילך.
(103) ברכות יו"ד, סע"א.

97 ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' קצא (נעתק ב"היום
יום" ג אדר א). ח"ה ריש ע' פט (נעתק ב"היום יום" טו כסלו).
ועוד.
98 ראה גם מכתב א' אלול שנה זו (אג"ק ח"ד ריש ע' תמ)
– "וכבר מלתי אמורה בהתוועדות כר".
99 שיחת מוצאי ת"ב (נדחה) תש"א – נעתקה ב"רשימות"

כשם שאי-אפשר לשער ולהעריך גודל הפעולה של הצלת יהודי אחד בלבד, כדברי חז"ל¹⁰⁴ "לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא" (ועד"ז בהפכו רח"ל), ואין זה משל בלבד, אלא כן היא המציאות בפועל, שכאשר מקרבים ליהדות יהודי אחד בלבד, יכולים לצאת ממנו משפחות-משפחות של יהודים יראים ושלמים – כן הוא גם בנוגע לפעולה אחת, שאי-אפשר לשער ולהעריך את התוצאה שיכולה לבוא ממנה, וכפי שמצינו בדברי חז"ל ריבוי סיפורים אין-ספור ("אָן אַ שיעור...") איך שפעולה אחת, שהיתה נראית פעולה קטנה וקלה לפי ערך, הביאה טוב גדול ביותר (או להיפך ח"ו, בפעולה בלתי-רצויה).

מה שיכולים לידע מהפעולה של נסיעות אלה – אינו אלא הענינים הנראים בחיצוניות ובגלוי, ומלבד זה לא יודעים מאומה.

וכיון שכן, הרי גם כאשר בחיצוניות ובגלוי רואים פעולה קלה בלבד – הנה: לכל לראש, יתכן שפעולה זו, שנראית לו פעולה קלה – אצל פלוני (זה שפעלו עליו) היא הענין העיקרי שמוציאו משאול תחתית ומעמידו בעומק רום! ונוסף לזה, גם אם זוהי פעולה קלה – יכולה להביא תוצאות גדולות ביותר. ומה גם שישנם ריבוי ענינים שנעשים כתוצאה מנסיעות אלה – משך זמן לאחר זמן, ומבלי ידיעתם של אלה שעל ידם נפעלו ענינים אלה.

כז. בתור דוגמא להנ"ל – אספר סיפור שאירע לפני שנים אחדות: שלשה חדשים לאחר שחזרו הבחורים מנסיעה לערי השדה – נסיעה שגרתית שבה דיברו בבתי-כנסיות ועוררו אודות חינוך הכשר, ספרות על טהרת הקודש (ושלילת השימוש בדברים טרפים ופסולים שמדחים את ישראל), וכיו"ב – קיבל כ"ק מו"ח אדמו"ר מכתב מהרב של העיר, ובו כותב שרצונו להביע "יישר-כח" על הפעולה שנפעלה אצלו – אצל הרב עצמו – בעקבות ביקורם של הבחורים: זה זמן רב, חמש-עשרה או עשרים שנה, שמכהן ברבנות, ומעולם לא עלה בדעתו שהוא בעצמו צריך לשוב בתשובה...

– המדובר הוא אודות רב אורטודוקסי, שומר תומ"צ, אלא, שהי' חסר אצלו בענינים ד"לפנים משורת הדין", וגם, בההתעסקות עם יהודי העיר, לדרוש מהם ולהתווכח עמם ע"ד הוספה בשמירת התומ"צ וכו', בחשבו, מה לי ולצרה הזאת, ושאר תירוצים כיו"ב –

אבל, כתוצאה מביקורם של הבחורים שהגיעו לעירו – בראותו אופן הנהגתם וזהירותם בעניני תומ"צ, כולל ובמיוחד שנעמדו לדבר מעל בימת בית-הכנסת, מתוך חיות וחמימות והתלהבות שהיתה ניכרת באופן דיבורם ובתנועות ידיהם וכו', בבחינת "כל עצמותי תאמרנה"¹⁰⁵ – הנה לאחר נסיעתם, עלה בדעתו אולי אין הנהגתו כדבעי לי' למיעבד!

– עד אז, לא הי' הדבר בגדר שאלה כלל...

וכשהתחיל להתבונן בדבר – ללא התבוננות ארוכה, אלא בהתבוננות קלה – הגיע לידי החלטה שלא זו בלבד שאינו מתנהג כראוי לרב, אלא שאינו מתנהג אפילו כראוי לבעה"ב!...

לקח לו משך זמן, שבועות אחדים, "לעכל" ("פֶּאָנְדֶּרְקֵייען") את הדבר, ולמצוא את הכח להכיר האמת (כלפי עצמו), ולאחרי שנקלט אצלו האמת, פעל בעצמו שמכאן ולהבא תהי' הנהגתו כדבעי לי' למיעבד. ולאח"ז לקח לו עוד משך זמן, שבועות אחדים, שיוכל לפעול על עצמו להודות על האמת¹⁰⁶ ולגלות זאת גם לרבי, וליתן לו "יישר-כח" על... פעולתם של הבחורים!...

– בה בשעה שהבחורים עצמם אינם יודעים, עד היום הזה, שפעלו עליו דבר-מה, ולא עוד אלא שבדבריהם לא התכוונו כלל אל הרב, שכן, לפי השקפתם הי' הרב כדבעי למהוי, המובחר שבכל העיר,

(106) ראה גם סה"ש תש"א ע' 55.

(104) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

(105) תהלים לה, יו"ד.

- 1 והוא זה שעזר וסייע להם בפעולותיהם ככל יכלתו, כך, שלא הי' להם מה לדבר ולהשפיע עליו; הבחורים
2 דיברו עם יהודים אחרים, והרב שעמד מן הצד והביט על פעולותיהם עם יהודים אחרים, התרשם והתפעל
3 מהם, ועי"ז נתעורר בעצמו להיטיב את הנהגתו כדבעי לי' למיעבד.
- 4 ונקודה נוספת בזה – שההתרשמות וההתפעלות של הרב מפעולתם של הבחורים יכולה להיות אפילו
5 מהחיצוניות של הבחורים, כפי שנראים מבחוץ:
- 6 הרב שרואה את פעולתו של הבחור, אינו יודע מה נעשה בלבו פנימה; יתכן שפעולתו (בנסיעה זו)
7 בחיזוק היהדות, שנראית מתוך חיות והתלהבות, היא בחיצוניות בלבד, ואילו בלבו פנימה אינו חפץ בכך,
8 וחושב לעצמו מתי יסתיימו כבר שתיים-שלוש שבועות אלה (שהוצרך להקדישם לנסיעה זו מתוך
9 "מסירת-נפש"...) ויוכל לחזור לניו-יארק...
- 10 – האמת היא, שמצד הפנימיות שבפנימיות, חפצו ורצונו לעסוק בפעולה זו, כמובן מפס"ד הרמב"ם¹⁰⁷
11 (שהובא בחסידות¹⁰⁸) שרצונו האמיתי של כאו"א מישראל הוא "לעשות כל המצוות ולהתרחק מן
12 העבירות", אלא ש"יצרו הוא שתקפו", ונמצא, שמצד הפנימיות דפנימיות רצונו של הבחור כדבעי, ומצד
13 חיצוניותו היתה פעולתו כדבעי, אלא שנתערב באמצע איזה ענין שעיקב את המפגש של הפנימיות
14 שבפנימיות עם החיצוניות.
- 15 ובמילא, אף שההתרשמותו של הרב היתה מהחיצוניות של הבחור, מ"מ, העובדה שלאמיתו של דבר
16 ה"ז גם הפנימיות שבפנימיות שלו, מסייעת לכך שסוכ"ס ה"ז פעל על הרב בעצמו להיות כדבעי לי' למהוי,
17 וכנראה, ה"ז באופן של פעולה נמשכת עד עתה.
- 18 כח. האמור לעיל יוסיף עידוד-רוח בכל הקשור להנסיעות לפעול בחיזוק היהדות:
- 19 בין אלה שכבר חזרו מהנסיעות, ישנם כאלה שאינם מרוצים מהצלחת פעולותיהם; כאן לא הצליחו
20 לפעול, וכאן היו יכולים לפעול יותר, ובכלל, כשעושים חשבון על הנייר, לא רואים שפעלו "גדולות
21 ונפלאות": "גרים" – לא עשו, "חסידים", "משכילים" ו"עובדים" – לא הביאו, וגם כמה אלפי דאלאר
22 לא הכניסו... ("ס'איז עפעס אַלץ אַזוי... ניט ווי עס דאַרף צו זיין").
- 23 אבל, האמת היא, שלא יכולים לידע גודל הפעולה אפילו בדבר קטן. – יתכן לפעמים שכשלוקחים
24 מיהודי פרוטות אחדות ("א פאָר סענט") פועלים הרבה יותר מזה שלוקחים מיהודי אחר סכום גדול שלא
25 בערך, כהסיפור במדרש¹⁰⁹ אודות שורו של העשיר ואגודת-הירק של העני, ש"נראה לבעל השור בחלומו:
26 קרבנו של העני קדמך" (כמסופר בארוכה ברשימותיו של כ"ף מו"ח אדמו"ר¹¹⁰).
- 27 צריכים לידע שכל פעולה של קדושה עושה פירות ופירי פירות עד סוף כל העולם, ובמילא הרי היא
28 פעולה נצחית, כך, שכל פעולה שפועלים עם יהודי, ובפרט יהודי שמשפיע על הסביבה, יש בה טוב כל
29 ישוער, לעד ולעולמי עולמים.
- 30 ונוסף על העידוד-רוח לאלה שכבר חזרו מהנסיעות, ה"ז מהוה תוספת-כח לכל אלה שנמצאים עדיין
31 באמצע הנסיעה, או שמתכוונים לנסוע – שיסעו בשמחה ובטוב לבב, ויפעלו פעולתם בשמחה ובטוב
32 לבב, בידעם שבכל פני" ("מיט יעדן קער"), בכל דיבור, ובכל פעולה, יכולים לפעול "עולם ומלואו"!

* * *

- 33
- 34 כט. איתא בספרים¹¹¹ שאם עברו שבע שנים ולא השתטחו על קברי אבות¹¹², לא ילכו עוד. אבל,

(107) ה' גירושין ספ"ב.
(108) המשך תער"ב ח"ב ס"ע א'קנו ואילך. סה"מ תשי"א ס"ע.
(109) ויק"ר פ"ג, ה.
(110) שי"ל בקונטרס י"ב-י"ג תמוז (סה"מ תשי"א ע' 311).
(111) ראה נטעי גבריאל (להר"ג ציננער) ה' אבילות ח"ב
פפ"ח ס"ה-יא (ע' תרלד"ט). וש"נ.
(112) להעיר, שבכ"ף מנחם-אב השתא מלאו שבע שנים מיום
ההסתלקות (כ"ף מנ"א תש"ד – כ"ף מנ"א תשי"א), שבהם נבצר
מכ"ף אדמו"ר שליט"א להשתטח על קבר אביו ז"ל (המור"ל).

בדורות האחרונים, בגלל בלבול הענינים ובלבול הסדרים כו', ביטלו מנהג זה, אלא שהנהיגו לשלוח תחילה שליח (ולאח"ז הולכים גם בעצמם)¹¹³.

— בכלל, הרי זה מהענינים שעליהם נאמר "בהדי כבשי דרחמנא למה לך", ואין אתנו יודע מהי הכוונה בזה, ויתכן שענין זה הוא לטובה, כדברי רבי עקיבא¹¹⁴: "כל דעביד רחמנא לטב עביד", וכדברי נחום איש גז' ¹¹⁵: "גם זו לטובה".

ויש¹¹⁶ להוסיף ולבאר החילוק בין דברי ר"ע ודברי נחום איש גז' — ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" (שנאמר ע"י ר"ע) הוא בלשון תרגום (ארמית), ו"גם זו לטובה" (שנאמר ע"י נחום איש גז') הוא בלשון הקודש:

לשון הקודש — הוא לשון קדוש ומבורר, ולכן, כל הענינים הנאמרים בלשון זה הם ברורים; משא"כ הענינים הנאמרים בלשון תרגום (שאינו קדוש ומבורר כלשון הקודש), אינם ברורים כל כך.

ומזה מובן גם בנדו"ד, שבהביטוי "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (שבלשון תרגום), הרי, אע"פ שגם בזה נרגש שכל מאורע בעולם ("דעביד רחמנא") — "לטב עביד", מ"מ אין זה בא לידי גילוי באופן ברור כ"כ; ואילו בהביטוי "גם זו לטובה" (שבלשון הקודש) מודגש, אשר הטוב שבכל דבר בא לידי ביטוי וגילוי בראי' ברורה.

ל. ויובן זה ע"פ ביאור החילוק בין שתי הדוגמאות שהובאו בגמרא בקשר לשני ביטויים האמורים: (א) הדוגמא בגמרא לדברי רבי עקיבא "כל דעביד רחמנא לטב עביד" — היא במסכת ברכות¹¹⁴:

"תנא משמי' דר"ע, לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דר"ע דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא, לא יהבי לי, אמר כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא (ולן בשדה¹¹⁷), והוה בהדי' תרנגולא (להקיצו משנתו¹¹⁷) וחמרא ושרגא".

— בזמננו זה, הנוסע בדרך לוקח אתו דברים אחרים: פינקס המחאות, מברשת-שיניים וכו'... אבל בזמנים שעברו נהג הנוסע ליקח אתו "שרגא" (נר) — בכדי שיוכל להתעסק בלימוד התורה גם בחושך; "חמרא" — שישא ("וואָס זאָל שלעפן") את הגשמיות שלו, כך שהוא יהי' משוחרר מעניניו הגשמיים ולא יצטרך להתעסק בהם בעת נסיעתו; ו"תרנגולא" — שיעיר אותו ל"תיקון חצות". —

"אתא זיקא כביי' לשרגא, אתא שונרא אכלי' לתרנגולא, אתא ארי' אכלי' לחמרא, אמר, כל דעביד רחמנא לטב. בי' בלילה אתא גייסא שביי' למתא, אמר להו, לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה", "אילו הי' נר דלוק הי' הגייס רואה אותי, ואילו הי' החמור נוער או התרנגול קורא הי' הגייס בא ושובה אותי"¹¹⁷.

(ב) הדוגמא בגמרא לדברי נחום איש גז' זו "גם זו לטובה" — היא במסכת תענית¹¹⁵:

"אמאי קרו לי' נחום איש גז' זו, דכל מילתא דהוה סלקא לי' (כל המאורע לו אפילו רעה¹¹⁷) אמר גם זו לטובה. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר [המדובר הי' בנוגע לשליחות אל מלך רומי בעיר רומי¹¹⁸]. אמרו מאן ייזיל, ייזיל נחום איש גז' זו דמלומד בנסין הוא, שדרו בדי' מלא סיפטא [ארגז] דאבנים טובות ומרגליות, אזל בת בההוא דירה (לן לילה אחת באותו המלון¹¹⁷), בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטא" (ארגז שלו¹¹⁷) ומלונוהו עפרא, למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה"¹¹⁹.

(113) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 647.

(114) ברכות ס, סע"ב.

(115) תענית כא, א. וש"נ.

(116) מכאן ועד סוסל"ב הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפס בלקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(117) פרש"י שם.

(118) כנראה, בכדי לבטל גזירה שנגזרה בתקופה ההיא על בני ישראל (מהנחה בלתי מוגה).

(119) מסתבר, שנחום איש גז' זו הי' שקוע ("ער איז געווען צוטרעגן") בענינים אחרים, ולא נתן תשומת לב יתירה להארגז שנתנהו למסור אל הקיסר... ובפרט, שבהיותו תנא הי' עסוק בודאי בלימוד התורה יותר מבאבנים טובות ומרגליות; ובכן לא ייפלא שכאשר הגיע נחום איש גז' זו לאכסנייתו ללון שם במשך

1 — אע"פ ש"למחר" ראה נחום איש גם זו מה שקרה לו, מכל מקום לא עלה בדעתו כלל לחזור מדרכו
2 (ואדרבה, תגובתו ע"ז היתה "גם זו לטובה"), שכן, אצל נחום איש גם זו ה' מובן בפשטות, אשר מכיון
3 שבני ישראל מינו אותו להיות שליח אל המלך — עליו למלא את שליחותו, והקב"ה בודאי יעזור¹²⁰. —
4 "כי מטא התם שרינהו לסיפטא, חזנהו דמלו עפרא, בעא מלכא למקטלינהו לכולהו (שונאיהן של
5 ישראל¹¹⁷), אמר קא מחייכו בי יהודאי, אמר [נחום איש גם זו] גם זו לטובה, אתא אליהו אדמי לי' כחד
6 מינייהו (כאחד משרי קיסר¹¹⁷), א"ל דילמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא (כשנלחם עם
7 המלכים¹¹⁷), דכי הוה שדי עפרא הוה סייפי', גילי (קשין¹¹⁷) הוה גירי, דכתיב¹²¹ יתן כעפר חרבו כקש
8 נדף קשתו. הווא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשי' ("מלחמות פעלן דאך ניט ביי גויים..."), בדקו מיני'
9 וכבשוה, עיילו לבי גנזי' ומלוהו לסיפטא' אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כו'".

10 לא. החילוק בין שתי הדוגמאות:

11 בהסיפור דרבי עקיבא — הרי המאורעות שאירעו גרמו לו לר"ע הפסד וצער, שכן, כתוצאה מהם ה'
12 מוכרח ללון בשדה (מאחר שלא נתנו לו להכנס לעיר), והי' שריו בחשיכה (כיון שהרוח כיבתה את הנר),
13 ואיבד את תרנגולו ואת חמורו (בגלל טריפת החתול והארץ). כל מאורעות אלו היו לשם טובה (כיון שעל
14 ידם ניצל ר"ע מהשודדים), אבל המאורעות עצמם היו ענין של צער.

15 משא"כ בהסיפור דנחום איש גם זו — הרי, מלכתחילה לא ה' שם כל נזק כלל, ואדרבה, אילו ה'
16 נחום איש גם זו מביא אבנים טובות ומרגליות — מי יודע אם היו מתקבלות אצל המלך, שכן, בבית
17 המלך אין מחסור כלל באבנים טובות¹²²; ואילו דוקא כאשר הביא עפר — נתקבל הדבר.

18 אלא, שמלכתחילה ה' מעמד ומצב של העלם, "מען איז געווען מיט פאַרמאַכטע אויגן"... ולפיכך
19 ה' נדמה שיש כאן נזק וצער; אמנם, לאחר שנתבטל ההעלם על הטוב שבמאורע ההוא — נתברר ונתגלה
20 שמלכתחילה ה' זה דבר טוב.

21 כלומר:

22 בהסיפור דר"ע — ה' ר"ע שריו במצב של צער, אלא, שבאמצעות צער זה ניצל מצער גדול יותר,
23 ואילו בהסיפור דנחום איש גם זו — הדבר עצמו (מה שנגנבו ממנו האבנים טובות ובמקומן הושם עפר)
24 ה' טוב.

25 וזהו החילוק בין שני הביטויים — "כל דעביד רחמנא לטב עביד" ו"גם זו לטובה"¹²³:

26 "כל דעביד רחמנא לטב עביד" — הוא לאו דוקא בגלל שכל מאורע בעולם ("דעביד רחמנא") הוא
27 טוב מצד עצמו, אלא בגלל ש"כל דעביד רחמנא" תכליתו היא טוב ("לטב עביד")¹²⁴, משא"כ הביטוי "גם
28 זו לטובה" משמעותו, ש"ז — דבר זה עצמו, "דאס אליין"¹²⁵ — לטובה".

29 לב. ויש לבאר גם טעם החילוק בין ר"ע ונחום איש גם זו — שבדברי ר"ע מתבטאת הידיעה וההכרה
30 רק ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד", ואילו בדברי נחום איש גם זו מודגשת דרגא נעלית יותר — "גם
31 זו לטובה":

32 כיון שנחום איש גם זו ה' רבו של ר"ע¹²⁶, נמצא, שר"ע חי בדור מאוחר יותר מדורו של רבו נחום
33 איש גם זו, שאז נעשה חושך הגלות גדול עוד יותר, כיון שבכל דור מתגבר החושך לגבי הדור שלפניו.

— עליו לילך בשליחותו! (מהנחה בלתי מוגה).

(121) ישע' מא, ב.

(122) עיין עיין יעקב לע"י שם.

(123) ראה גם ענף יוסף לע"י שם.

(124) לדוגמא — שבאמצעות מאורע המצער וכיו"ב נפעלת
הצלה מצער גדול עוד יותר, או שע"י הצער נעשית טובה במקום
אחר, וכיו"ב (מהנחה בלתי מוגה).

(125) על דרך שכל אחד מראה באצבעו ואומר "זה א-לי"
(פרש"י בשלח טו, ב).

(126) חגיגה יב, סע"א.

הלילה, מילאו הדיירים את ארגזו עפר...

כאשר נתעורר נחום איש גם זו בבוקר — ראה אמנם מה
שאירע במשך הלילה, אבל בכל זאת, השקיע את עצמו בלימוד
התורה, "וואס! זאל ער זיך גיין נעמען צום האַרצן פון אבנים
טובות ומרגליות"?... ותיכף נענה ואמר "גם זו לטובה!"
(מהנחה בלתי מוגה).

(120) מכיון שבני הטילו עליו שליחות אל בית המלכות —
סבר נחום איש גם זו — הרי למאי נפק"מ לו כיצד יתגשמו
הדברים?! "זאל דאגה'נען דער אויבערשטער" כיצד תתמלא
שליחותו; מצדו הוא, הרי מכיון שמינהו למלא שליחות מסוימת

ולפיכך, בדורו של ר"ע¹²⁷, לא היתה קיימת האפשרויות לראות בגילויי שכל דבר הוא טוב מצד עצמו,¹
 שכן, אפילו אם גם אז היו יודעים בפשיטות המציאות האמיתית – שכל ענין בעולם הוא טוב מצ"ע,²
 מ"מ, מצד מעמד ומצב הדור, לא היתה ידיעה והכרה זו יכולה להתגלות בעולם.³
 משא"כ אצל נחום איש גם זו ודורו, דור שהי' קרוב יותר אל (או בעיצומו של) זמן הבית, היתה⁴
 האפשרויות לגלות גם בעולם הענין ד"גם זו לטובה".⁵
 לג. ויש להוסיף בהחילוק שבין רבי עקיבא ונחום איש גם זו עצמם (נוסף על החילוק בנוגע לכללות⁶
 הדור):⁷
 אודות נחום איש גם זו ורבי עקיבא – מצינו¹²⁸ שנחום איש גם זו הי' שמח ביסוריו, משא"כ רבי עקיבא
 (ואף שר"ע אמר¹²⁹ "כל ימי הייתי מצטער . . . מתי יבוא לידי ואקיימו" – הי' זה מצד ענין המסירת-נפש
 לקיים מש"נ¹³⁰ "בכל נפשך", "אפילו נוטל את נפשך"¹²⁹), ולא מצד הענין דשמח ביסורים).¹⁰
 כיצד יכולים להיות שמחים ביסורים? – מבאר רבינו הזקן בתניא¹³¹ – "כי גם זו לטובה, רק שאינה
 נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסאי שלמעלה מעלמא דאתגליא", ומוסיף לבאר ש"לכן
 ארו"ל¹³² כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר¹³³ ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כי השמחה היא
 מאהבתו קרבת ה' . . . (ש)היא ביתר שאת . . . בעלמא דאתכסאי . . . ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו
 לעתיד לבוא שהיא יציאת חמה מגרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז", היינו, ששכר זה הוא באופן של
 "מדה כנגד מדה"¹³⁴, כיון שרואה ומכיר שהיסורים עצמם אינם יסורים, אלא טוב נעלה יותר, ובגלל
 גודל מעלתו ה"ה מכוסה.
 ולכן: נחום איש גם זו, שהי' שמח ביסוריו, ובמילא, נאמר עליו "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"
 – הי' יכול לפעול בנוגע לדבר שנראה בלתי-רצוי (דוגמת היסורים) שיוכלו לראות שדבר זה עצמו הוא
 טוב הנראה והנגלה (גם זו לטובה); משא"כ רבי עקיבא – הי' יכול לפעול רק שיראו ש"כל דעביד רחמנא
 לטב עביד", היינו, שיכול אמנם להיות שהדבר עצמו הוא בלתי-רצוי, אלא שצריך לידע שבסופו של
 דבר תצמח מזה טובה.
 לד. ומכל זה מובן גם בנוגע לכללות ענין החורבן והגלות – שגם בזה ישנם ב' האופנים ד"כל דעבד
 רחמנא לטב עביד", ו"גם זו לטובה"¹³⁵:
 מבואר ברשימות הצ"צ לאיכה¹³⁶ שבחורבן ביהמ"ק הי' "אור החסד בכלי הגבורה", "עם שבחיצינויות
 הי' גילוי הגבורה והדין והרוגז, מ"מ, בפנימיותו, מחמת זה נתבטלה השנאה כבושה הנ"ל¹³⁷, ונתעורר
 האהבה והרחמים", היינו, שבפנימיות ה"ז ענין של חסד.

(130) ואתחנן ו, ה.

(131) פכ"ו (לג, א).

(132) שבת פח, ב. וש"נ.

(133) ס' שופטים ה, לא.

(134) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(135) בהבא לקמן – ראה גם מכתב ח"י מנ"א שנה זו (אג"ק

ח"ד ס"ע תיג ואילך) – "ואסיים במה שאמרתי בהמשך לשבת

נחמו כו".

(136) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'פג.

(137) כמ"ש לפנ"ז (שם) שבבנין ביהמ"ק "שנאה כבושה

היתה" (ראה ויק"ר רפ"ז), כמ"ש "כי על אפי ועל חמתי היתה לי

העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה גו' להסירה מעל פני",

"השנאה היתה בפנימיות, ובחיצינויות הי' גילוי האהבה, וע"ד אור

הגבורה בכלי החסד".

(127) בדורו דייקא, כי, לעצמו הי' ר"ע יכול לפעול גם הענין
 ד"גם זו לטובה" – ע"ד שמצינו ש"לפני נשמות הגבוהות כמו
 רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלח הרמון שמות ע' ז), היינו,
 שאצלם כל הענינים הם טוב – אלא שלא הי' יכול לפעול זאת
 באופן שיהי' ניכר בעולם (בנוגע להליכתו בדרך עם התרנגול
 החמור והנר). – מהנחה בלתי מוגה.

(128) ראה ירושלמי פאה פ"ח ה"ח, שלאחרי שבאו יסורים על
 נחום איש גם זו, "סליק לגבי ר"ע, א"ל אוי לי שאני רואה אותך
 כך, א"ל אוי לי שאני אין רואה אותך בכך, א"ל מה אתה מקללני,
 א"ל ומה אתה מבעט ביסורין?". ובמראה הפנים שם (בהתירין
 על הקושיא מסנהדרין קא, סע"א: "צנעה רבי עקיבא ואמר חביבין
 יסורין": "הא דהכא, כל ימי חייו, דומיא דנחום איש גם זו, הוא
 דלא ס"ל לר"ע שיהיו חביבין יסורין, משא"כ ההיא דר"א דלפי
 שעה הי' כו" (המור"ל).
 (129) ברכות סא, ב.

(*) ראה גם תענית שם. אבל שם (נוסף לכך שלא נתפרש ר"ע דוקא, אלא תלמידיו סתם), המענה של נחום איש גם זו הוא "אוי לי אם לא
 ראייתני בכך", ובמילא, לא נזכר המשך השקו"ט בנוגע ל"מבעט ביסורין".

1 וההסברה בזה – בב' אופנים:

2 אופן הא' – ע"פ המבואר במדרש¹³⁸ בפירוש הפסוק¹³⁹ "מזמור לאסף אלקים באו גוים נחלתך", "לא
3 הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף . . כך אמרו
4 לאסף, הקב"ה החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר?! אמר להם, מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו
5 ("כלה ה' את חמתו"¹⁴⁰) על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל", כלומר, חורבן ביהמ"ק
6 הוא אמנם ענין של היוזק, אבל, ע"י היוזק זה באה טובה, שנמנע היוזק גדול יותר רח"ל (ש"לא שפך חמתו
7 על ישראל") – שזהו"ע ד"לטב עביד", שהדבר עצמו הוא בלתי-רצוי, אלא שע"ז באה טובה.

8 ואופן הב' – שחורבן ביהמ"ק הוא לצורך בנין ביהמ"ק נעלה יותר, ביהמ"ק השלישי, שמעלתו גדולה
9 באין ערוך לגבי ביהמ"ק הראשון והשני שבנינם בידי אדם, ואילו ביהמ"ק השלישי יהי' בידי שמים¹⁴¹,
10 אלא, כל זמן שעומד על תילו ועל מכוננו ביהמ"ק שבנינו בידי אדם, לא יכול לירד ולהתגלות הבנין
11 שבידי שמים, ובהכרח לסתור תחילה הבנין שבידי אדם כדי שיוכל להבנות הבנין שבידי שמים¹⁴²,
12 [במכ"ש וק"ו מ"בנין הורדוס"¹⁴³, שהוצרכו לסתור תחילה (חלק מ)הבנין הקודם, ורק לאחר"ז היו
13 יכולים לבנות בנין מפואר ונאה יותר¹⁴⁴, ואם בשביל בנין מפואר ונאה יותר בידי אדם צריכים לסתור
14 תחילה הבנין הקודם, בשביל בנין מפואר ונאה יותר בידי שמים, על אחת כמה וכמה שצריכים תחילה
15 לסתור הבנין הקודם שבידי אדם].

16 וכיון שכן, הרי, חורבנו של ביהמ"ק שנבנה בידי אדם בשביל בנין ביהמ"ק בידי שמים, אינו היוזק
17 (שעל ידו יבוא דבר טוב), אלא (החורבן עצמו הוא) דבר טוב – "סתור על מנת לבנות", שהסתירה עצמה
18 היא התחלת הבנין¹⁴⁵ – שזהו"ע ד"גם זו לטובה", שהדבר שנראה בלתי-רצוי הוא באמת דבר טוב.

19 לה. אמנם, כל זמן שנמצאים עדיין בגלות, לא יכול להיות ההרגש ד"גם זו לטובה" ("מ'האלט ניט
20 דערביי"), כיון שנגרש בגלוי החיזוק דהחורבן (אלא, ישנו ההסבר שהיזק זה מנע היוזק גדול יותר);

21 אבל, צריכים לידע שענשיו [לאחרי תשעה באב, ולאחרי שכבר עברו כל ההעלמות וההסתרים וכל
22 הבלבולים כו'] הולכים ומתקרבים לזמן הגאולה, שאז "הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאין
23 בה"¹⁴⁶, ואז יראו בגלוי (לא רק ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד", אלא יתירה מזה) ש"גם זו לטובה",
24 שהחורבן עצמו לא הי' ענין של גבורה, אלא טוב מכוסה, כאמור, אור החסד בכלי הגבורה.

25 וכמ"ש¹⁴⁷ "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת ביי", היינו, שלעתיד לבוא יודו להקב"ה (לא על זה
26 שסוכ"ס נתבטל המעמד ומצב ד"אנפת ביי", אלא) על כך ש"אנפת ביי", כיון שיראו בגלוי שאין זה ענין
27 של כעס, אלא טובה.

28 לו. ובידינו ניתן הדבר – אם יהי' באופן ד"בעתה" או באופן ד"אחישנה"¹⁴⁸.

29 ובהקדם המסופר במדרשי חז"ל¹⁴⁹ מעשה באיש א' שהי' חורש שדהו עם פרתו, וגעתה פרתו, עבר
30 לפניו ערבי א' שהי' מבין שיחת בהמות, ואמר לו, הנח המחרשה, כיון שעכשיו חרב ביהמ"ק, עודו
31 מדבר עמו, געתה פרתו פעם שני', ואמר לו הערבי, יכול אתה לחזור ולהמשיך לחרוש שדך, כיון שעכשיו
32 נולד מושיען של ישראל.

(138) איכ"ר פ"ד, יד. וש"נ.

(139) תהלים עט, א.

(140) איכה ד, יא.

(141) ראה זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(142) מעין דוגמא לדבר: פעם היו רגילים לומר, שלעשות
מ"פוילישער חסיד" חב"דניק, קשה יותר מאשר לעשות
מ"עולם'שער" – חסיד, כי, "פוילישער חסיד" יש לו כבר איזה
"צורה" ו"ציור", ובמילא, צריכים תחילה להפשיטו מציורו
הקודם, ורק לאחר"ז יכולים לעשותו חב"דניק, משא"כ
ה"עולם'שער" הוא בבחינת "גולמי כלי עץ", וצריכים רק
להלבישו הלבוש הראוי.

(143) ראה ב"ב ד, א.

(144) וזה שאמרו "לא ליסתור איניש כי כנישתא עד דבני בי
כנישתא אחריתא" – "מלכותא שאני דלא הדרא ביי" . . אי אמר
מלכותא עקנא טורי, עקר טורי ולא הדרי ביי" (שם ג, ב), כך
שהיו יכולים להיות סמוכים ובטוחים שיבנה הבנין המפואר
והנאה יותר.

(145) ראה גם לקו"ש חכ"ט ע' 11 ואילך, ובהנסמן שם.

(146) נדרים ח, סע"ב. וש"נ.

(147) ישעי' יב, א.

(148) שם ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

ומזה מובן, שמשך זמן החורבן [שבו הוצרך להיות ההיזק כדי למנוע היזק גדול יותר, או הסתירה על
 מנת לבנות ביהמ"ק נעלה יותר (כב' האופנים הנ"ל)] הי' יכול להיות – אילו זכינו – ברגע כמיומרא,
 כשיעור הזמן שבין געיית הפרה בפעם הראשונה לגעיית הפרה בפעם השני'!...
 וגם עכשיו תלוי הדבר בידינו, שבכל רגע ורגע יכולים אנו לפעול ירידת והתגלות ביהמ"ק השלישי –
 שלהיותו בנין בידי שמים, יכול להבנות גם בלילה (דלא כהבנין בידי אדם שצ"ל ביום דוקא)¹⁴⁹ – כי,
 כאשר ההנהגה של בני' היא באופן ד"ב בקולו תשמעו", אזי בא משיח "היום"¹⁵⁰ [כהמענה של משיח על
 השאלה "לאימת אתי מר": "היום, אם בקולו תשמעו"¹⁵¹, ובפרט ע"י ההכנה ד"יפוצו מעינותיך
 חוצה"¹⁵²], ובמילא יורד ומתגלה ביהמ"ק השלישי על אתר.
 ואז יאמרו "אודך ה' כי אפת ביי", כיון שיראו ש"גם זו לטובה", שכל הענינים שחשבו עד עתה
 שהם ענינים לא טובים, נעשו טוב הנראה והנגלה. ובלשון הגמרא בסיום מסכת תענית: "כל אחד ואחד
 מראה באצבעו (על אלקות), שנאמר . . . הנה אלקינו זה וגו' נגילה ונשמחה בישועתו".

* * *

לז. [קודם סיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כאפט אַריין" ... נשארו עוד שבע דקות¹⁵³.
 ואמרו לחיים וניגנו "ניע זשוריצי כלאַפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד על מקומו
 בשמחה רבה. ואח"כ אמר:]
 א גוטן יו"ט, עד להתוועדות החסידית הבאה.
 ובינתיים – שתהי' ההכנה לשנה החדשה כדבעי, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה,
 בתוככי כלל ישראל.

(151) סנהדרין שם.

(149) כדאיתא בפרש"י – ר"ה ל, סע"א. פרש"י ותוס' – סוכה

(152) ראה אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

מא, סע"א. תוס' – שבועות טו, רע"ב.

(153) השעה היתה שבע דקות לפני חצות לילה (המור"ל).

(150) תהלים צה, ז.

אגרות קודש

ב"ה, ו' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ מוה"ר אברהם משה שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אשר זה כעשרים וחמש שנה שהנהו בעל קורא בעל תוקע ושי"ץ
 לשחרית בר"ה ויוהכ"פ, וכיון אשר בשנה זו זהו בתוך י"ב חדש לפטירת אמו ע"ה, שואל דעתי אם
 יעבור לפני התיבה.

והנה מבואר הדין בכ"מ בזה, שבהחזק בזה כמה שנים יש לו לעבור לפני התיבה גם בר"ה
 ויוהכ"פ ויעיין בני"כ השו"ע בערוך השלחן ס"ק מו-מו ושי"נ. מטה אפרים וני"כ סימן תקפ"א, ובפרט
 שכותב במכתבו שכבר הורה בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגיי"מ זי"ע להלכה למעשה בימי
 אבילותו על אביו ע"ה.

בטח ידוע לו מהוראות כ"ק מו"ח אדמו"ר, להעובר לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ לעבור על
 פירוש המלות לכה"פ כפשוטו הן של התפלה והן של הפיוטים בימים שלפניהם.

בברכת כוח"ט ואשר יהי' שליח טוב לשולחיו להתברך בשנה טובה ומתוקה בתכאחב"י.

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, מבה"ח אלול, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- 1 א. הסדר ב"שבע דנחמתא" ¹ – שההפטרה הראשונה היא "נחמו נחמו עמי" ², שהיא ההפטרה דפרשת
- 2 ואתחנן, וההפטרה השני' היא "ותאמר ציון עזבני ה'" ³, שהיא ההפטרה דפרשת עקב.
- 3 ובביאור סדרם של הפטרות אלה – כמ"ש בתוס' ⁴ ש"דרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר" –
- 4 איתא באבודרהם ⁵ בשם המדרש ש"תקנו לומר בתחלת הפטרות הנחמות נחמו נחמו עמי, כלומר, שהקב"ה אמר לנביאים נחמו נחמו עמי, על זה משיבה כנסת ישראל ותאמר ציון עזבני ה', כלומר, איני
- 5 מתפייסת מנחמת הנביאים", שזהו תוכן ההפטרה שלאח"ז, "עני' סוערה לא נוחמה" ⁶, "כלומר, הנביאים
- 6 חוזרין ואומרים לפני הקב"ה הנה כנסת ישראל לא נתפייסה בתנחומין שלנו, על זה חוזר הקב"ה ואומר
- 8 אנכי אנכי הוא מנחמכם" ⁷.
- 9 ובזה מודגשת גודל מעלתם של בני":
- 10 אע"פ שכללות ענין החורבן והגלות הי' באשמתם של בני", כמ"ש "מפני חטאינו גלינו מארצנו", מ"מ,
- 11 קיבלו בני' נחמה, ולא רק נחמה סתם, אלא "נחמה בכפלים" ⁸ ("נחמו נחמו"), שלא בערך לגבי המשוער
- 12 אצלם.
- 13 ולאחרי כל זה – באים בני' בטענה שאינם מסתפקים גם בנחמה בכפלים, להיותה נחמת הנביאים, ואילו
- 14 הקב"ה בעצמו – טוענת כנס"י – "עזבני"!
- 15 וחידוש גדול יותר – שאף שגם הנחמה שע"י הנביאים היא נחמה של הקב"ה, שהרי הנביא הוא
- 16 בתכלית ההתאחדות עם הקב"ה, עד כדי כך, שאינו צריך לומר "ונתן ה'", אלא יכול לומר "ונתתי"
- 17 ("ונתתי מטר ארצכם גו' ונתתי עשב גו'") ⁹ כאילו מדבר בעדו ¹⁰, מ"מ, מקבל הקב"ה טענתם של בני' שאינם
- 18 מסתפקים בנחמת הנביאים, וחוזר ומנחמם בעצמו: "אנכי אנכי הוא מנחמכם".
- 19 ויש לקשר זה עם פרשת עקב, שהתחלתה "והי' עקב תשמעון גו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת
- 20 החסד אשר נשבע לאבותיך" – שזהו מצד ההתקשרות דבנ"י עם הקב"ה באופן של ברית ושבועה
- 21 שלמעלה מטו"ד.

* * *

- 22
- 23 ב. מאמר ד"ה והי' עקב תשמעון גו' ¹¹.

* * *

- 24
- 25 ג. דובר אודות הפירוש ד"והי' עקב תשמעון", שקאי על "מצות קלות . . שמשליכין אותן תחת
- 26 עקביהו" ¹², שאין לחלק ולהקדים המצוות שבבחינת "ראש" להמצוות שבבחינת "עקב" (כפי שמתחייב
- 27 ע"פ השכל), כיון שהיסוד לקיום המצוות הו"ע האמונה וקבלת עול – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א,
- 28 ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 89 ואילך.

* * *

-
(1) ראה טושו"ע או"ח סו"ס תכת.	(8) ראה איכ"ר ספ"א.
(2) ישע"י מ, א.	(9) פרשתנו יא, יד-טו.
(3) שם מט, יד.	(10) ראה לקו"ת אחרי כז, ב. ובכ"מ.
(4) מגילה לא, רע"ב.	(11) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 71 ואילך – מהמאמר והשיחה
(5) בסדר הפרשיות וההפטרות.	דש"ק זה (בשילוב עם שיחת כ"ף מנחם-אב תשכ"ט).
(6) ישע"י נד, יא.	(12) תנחומא ריש פרשתנו.
(7) שם נא, יב.	

- ד. רוצה¹³ אני לבאר ענין, ובקשתי, אשר כל אחד יפרסם זה בכל אופן שהוא יכול, ואחרי ש"ק¹
יפרסמו זה גם באופנים כאלה שאין יכולים להשתמש בהם בשבת.²
- רשאים לומר הדברים בשמי או שלא בשמי¹⁴, ובלבד שתהי' תועלת יותר להפירסום והעיקר לקליטת³
הדברים אצל השומעים.⁴
- ה. על חודש אלול אמרו רז"ל¹⁵ ששמו מרומז בר"ת של הפסוק¹⁶: "אנה לידו ושמתי לך".⁵
- פסוק זה הוא בפרשה שבה מדברת התורה באדם שהרג את חברו בשוגג (מבלי דעת), והתורה, תורת⁶
חיים, אומרת, שיקבעו מקום, ערי מקלט, שינוס שמה הרוצח, ובאופן זה לא יירא מגואל הדם, הרוצה⁷
להנקם בעד הדם השפוך, שיהרגהו – כפי שמבואר בארוכה בפ' מסעי¹⁷ ובכ"מ.⁸
- והנה, הר"ת ד"אלול" אינו מהתיבות הראשונות בהפסוק שמדובר בהן על המעשה שעשה האדם, כי⁹
אם מהתיבות בהפסוק המדברות בזכותו ("אנה לידו"), ותיקונו של האדם החוטא, ע"י ערי מקלט ("ושמתי¹⁰
לך").¹¹
- ולהוסיף, שערי מקלט היו בכל מקום שהיו שם בני ישראל, הן במדבר¹⁸, הן בארץ ישראל והן בעבר¹²
הירדן – שזה הי' חוץ לארץ ישראל¹⁹.
- ו. והנה, זוהי פעולת ערי מקלט בהצלת גופו של הורג נפש בשגגה.¹⁴
- אבל הרי גם נשמתו צריכה תיקון, כי עבר עבירה גדולה וחמורה. אמת, עשה זאת בשוגג – אבל הרי¹⁵
גם השוגגים בני עונש הם, וצריכים כפרה²⁰.
- ולכאורה זה גופא צריך ביאור: מדוע מגיע עונש להשוגג?¹⁷
- והטעם, כי באמת יפלא הדבר איך אדם מישראל יעשה עבירה ואפילו בשוגג? כי הרי לא רק נשמת¹⁸
איש הישראלי אלא אפילו גופו צריך לברוח ולהתרחק מזה מצד הטבע שלו, כי הרי זהו דבר המזיקו,¹⁹
המזיק את הגוף ואת הנשמה, וכמו שאין שייך לומר, אשר יקפוץ לתוך האש בשוגג²¹. – ומפני זה הרי,²⁰
באמת, "לא יאונה לצדיק כל און"²².
- אמנם טעם הדבר הוא – מפני שנפש הבהמית היא בהתגברות²³ אצלו, כלומר הבהמה שבו היא²²
בהתגברות על האדם שבו, היא מכסה על האדם דנפש האלקית, ועל ההרגש שלו, ומושכת את האדם²³
מישראל לעשות דבר שהבהמה שבו נמשכת לזה. ומפני שנתן האדם לנפש הבהמית להתגבר²⁴, ועפ"י²⁴
רוב עוד עזר לזה ע"י הנהגות לא טובות – לכן בן עונש הוא וצריך כפרה.²⁵

(17) לה, ט ואילך.

(18) מכות יב, ב. הובא בפירש"י עה"ת (משפטים שם).

(19) ראה ג"כ ספר המצוות להרמב"ם עשין קעו בסופה. ספרי
למסעי לה, יג (הובא בנ"כ הרמב"ם ה' רוצח פ"ח ה"א).
ירושלמי מכות פ"ב ה"ו ותוספתא שם*. ביאור הרי"ף פערלא
לסהמ"צ לרס"ג פרשה נט בסופה. ואכ"מ.

(20) רש"י ד"ה תולה (שבועות ב, א).

(21) להעיר משו"ע חו"מ ר"ס שפג. וראה גם אג"ק ח"א ס"ע
תג ואילך.

(22) משלי יב, כא.

(23) תניא אגה"ק סו"ס כח (מלקו"ת להאריז"ל פ' ויקרא).

(24) ראה תניא פ"ג: הרע הוא בתקפו בגבורתו. . ואדרבה
נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתי'
ושאר עניני עולם הזה.

(13) מכאן ואילך – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א באידית
(ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ב ע' 623 ואילך). וגם בלה"ק (נדפס
בהוספה לסה"מ תש"ד ע' 270 ואילך). במהדורא זו ניתוספו עוד
איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה. – כ"ק אדמו"ר
שליט"א הורה שהתלמידים יחזרו תוכנה של שיחה זו בבתי-
כנסיות, והוסיף, שבמקומות המתאימים – כדאי גם להדביק על
הכותל העתק מהשיחה. כמו כן שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א לכו"כ
העתקה משיחה זו ע"מ לפרסמה במקומותיהם (ראה לדוגמא:
מכתב ט"ז אלול שנה זו (אג"ק ח"ד ע' תפג)).

(14) ראה פסחים קיב, סע"א: אם בקשת כו'. מג"א או"ח סו"ס
קנו, ובספרים שהובאו בארוחת חיים שם.

(15) פע"ח שער ר"ה פ"א. שעה"פ להאריז"ל עה"פ משפטים
כא, יג.

(16) משפטים שם.

(*) ראה גם מכתב ט"ז אלול שנה זו (אג"ק ח"ד ע' תפז ואילך).

- 1 וכפרה זו נעשית ע"י ערי המקלט, שהרי ענינם של ערי מקלט הוא – גלות²⁵, וידוע²⁶ אשר "גלות
2 מכפרת"²⁷.
- 3 ז. עוד דבר ישנו בערי מקלט – עוזרים הם גם בהצלת הורג נפש במזיד, וכמאמר רז"ל²⁸ "אחד שוגג
4 ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט". שמה הרי הוא, בנתיים, בטוח מגואל הדם. ורק אחרי כן בית דין
5 שולחין ומביאין אותו משם לבית דין, וכאשר – "ושפטו העדה" הנה אז "והצילו העדה"²⁹. וכידוע³⁰
6 אשר אם דנו למיתה פעם אחת לשבע שנים היתה הסנהדרין נקראת: חובלנית.
- 7 ובכל אופן, עד המשפט הרי הוא בטוח ומוצל. ובנתיים הרי יכול לעשות תשובה.
- 8 ח. בענין זה – יש מעלה בזמן הגלות לגבי זמן הבית. כי בזמן הבית לא הועילה תשובה לפטור
9 מעונש את ההורג נפש בשגגה או במזיד, וגם אם עשה תשובה היו מענישין אותו.
- 10 – ומבואר בשו"ת נודע ביהודה³¹, מפני מה לא הועילה תשובה על עונשי בית דין שלמטה. והטעם,
11 כי תשובה היא דבר שבלב, וכיון שאין לו לדיין אלא מה שענינו ראות, אין תשובה שבלב מועילה לבטל
12 פסק הבית דין (של אדם).
- 13 משא"כ לאחר חורבן הבית – וגם ארבעים שנה קודם החורבן – יבנה במהרה בימינו – אשר אז
14 בטלו דיני נפשות³², ונשאר רק דין ד' מיתות, שמענישים על זה מלמעלה, הנה אז מועילה התשובה³³,
15 וכמאמר רז"ל³⁴: "אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחי" אם הי' רגיל לקרות דף אחד
16 יקרא ב' דפים וכו'".
- 17 ט. וככל הדברים האלה הוא ג"כ ענינו של חודש אלול.
- 18 בהר"ת דאלול, "אנה לידו ושמתי קץ", מרומז שחודש זה הוא העיר מקלט על המעשים לא טובים
19 שעשה האדם במשך כל השנה, על ידי חשבון הנפש ותשובה. כי אם, ח"ו, חטא ופגם ועבר את הדרך,

בלימוד זהר וכתבי האריז"ל, ו"המתין" לגילוי אליהו. פעם אחת
החליט הטשעראקסער – שהי' מחסידי פולין, ואהב לעשות
מעשה קונדס ("א שטיף טאָן") – ללמדו לקח (בחישובו שעי"ז
יחדול מדמיונותיו...): שניהם – הטשעראקסער והצ"צ – עלו
לעליית-גג בביהמ"ד, והתעטפו בסדינים לבנים, וקראוהו (לאותו
"פעטאָן") בשמו ללא כל תואר ("רבי" וכיו"ב), וכשמעו שקורין
בשמו, נענה ואמר [כלשון הזהר ("ח"א כב, א) בנוגע לרשב"י –
"דהוה קרי לי' שמעון ולא רבי שמעון]: ודאי האי הוא קוב"ה",
ואז שפכו עליו מים... והכריזו "טהור טהור"... ומאז, הי' מתפאר
בפניהם שזכה לכך שהקב"ה קראו בשמו, וקיים בו מ"ש "וזרקתי
עליכם מים טהורים" [...! – הויכוח ביניהם (בין הצמח-צדק
להטשעראקסער) בענינו של השוחט, התנהל באמצעות חילופי
מכתבים. בתחילה היו חילופי המכתבים ב"לומדות", ובסופו של
דבר כתב הטשעראקסער להצמח-צדק שלדעתו צריכים להתחזיר
לשחיטה, וסיים, ש"שחיטתו כעולה וקרבן", והשיב לו הצמח-
צדק מיני' ובי': "מה עולה וקרבן אסורים (בזמן הזה) כך שחיטתו
אסורה". כתב הטשעראקסער להצ"צ שהשוחט עצמו הי' אצלו
ולא ראה על מצחו שום רושם של עבירה, והשיב לו הצמח-צדק,
שהרושם במצחו נמחה בדמעות של תשובה* ואעפ"כ, כיון
שהיתה גביית עדות בב"ד על מעשה העבירה, אין לו לדיין אלא
מה שענינו ראות, ולכן, ע"פ דין שחיטתו אסורה.
ונמצא, שגם בזמן הזה לא מועילה תשובה בנוגע לענינים
שנמסרו לב"ד, אבל, בנוגע לביטול העונש מצד ב"ד של מעלה,
מועילה התשובה (מהנחה בלתי מוגה).

(34 ראה ויק"ר רפכ"ה והובא בתניא אגה"ת פ"ט (מתנדב"א)
בביאור, עיי"ש. ועיי"כ תוד"ה דין (כתובות ל, ב).

(25 ראה תוד"ה מידי (מכות יא, סע"ב). ס' החינוך מצוה תי.
(26 ברכות נו, סע"א. וש"נ.)
(27 ולהעיר, שזה שגלות מכפרת (בגלל הצער שבפרידתו
מאורחיו ומארץ מולדתו, אף שיש לו כל צרכיו) הוא אפילו
נשמכבדיו אותו בעיר גלותו, שהרי, ההיתר לקבל הכבוד הוא רק
לאחרי שאומר להם רוצח אני ואעפ"כ רוצין לכבדו, כפי ששנינו
(מכות יב, סע"ב במשנה) "רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי
העיר לכבדו, יאמר להם רוצח אני, אמרו לו אף על פי כן (אנו
רוצים לכבדך) יקבל מהם", וא"כ, אי-הנעימות והצער שבאמירת
"רוצח אני" ה"ז גופא ענין של כפרה, ע"ד כללות הענין דגלות
מכפרת (מהנחה בלתי מוגה).
(28 מכות ט, ב (במשנה).
(29 מסעי לה, כד-כה.
(30 מכות ז, א (במשנה).
(31 אור"ח מהד"ק סי' לה.
(32 סנהדרין מא, א. ועיי' תוד"ה מיום (כתובות ל, א).
(33 ויש להוסיף ולהעיר מהסיפור הידוע אודות השק"ט
והויכוח בדינו של שוחט שהעבירוהו ב"ד מהשחיטה בגלל שעבר
עבירה כז', שהתנהל בין הצמח-צדק להרה"צ ר' יעקב ישראל
מטשעראקס,
– ר' יעקב ישראל מטשעראקס הי' גיסו של הצמח-צדק
(שניהם היו חתניו של אדמו"ר האמצעי), והיו נוהגים ללמוד
שניהם יחד נגלה וחסידות (משך זמן – עוד בחייו של רבינו
הזקן). [כ"כ אדמו"ר שליט"א חתן, ואמר:] בבית-המדרש שנהגו
ללמוד שניהם, הי' יהודי אחד שוטה ("פעטאָן"), שדימה לעצמו
שמצד מדרגתו שייך הוא לגילוי אליהו, ועסק בתעניות וסיגופים,

1 דרך הוי' – הנה בכל עבירה שעשה הרי הוא רוצח נפש, "שופך דם האדם באדם"³⁵, היינו שהוא "שופך
2 דם האדם", אדם דקדושה, הוא נוטל ומוציא דם וחיות מנפש האלקית שלו, ומוסרם "באדם" – אדם
3 בליעל הוא היצה"ר³⁶, שופך דם האדם בשוגג או במזיד.
4 והחודש אלול הוא ערי המקלט, אם החוטא גולה לחודש אלול – מנתק עצמו ויוצא מהישות ומציאות
5 שלו³⁷, "מארצך וממולדתך ומבית אביך"³⁸ – מרצונותיו, רגילותיו ומהמסקנות של השכל טעם ודעת
6 שלו³⁹ – ויהי' בבחי' "ונס"מה"⁴⁰, אשר "שם תהא דירתו"⁴² – כלומר שהוא מחליט בנפשו "להתיישב
7 שם", לסדר ימי חייו בסדר החדש של חשבון הנפש ותשובה, אזי – "גלות מכפרת".
8 ולא רק הענינים הלא טובים שעשה בשוגג יתכפרו, אלא גם הענינים הלא טובים שעשה במזיד
9 יתכפרו, כי הלא עתה מועילה תשובת "שופך דם האדם", וכן"ל.
10 וגם אפילו אם אינו יכול להגיע למדריגת תשובה מאהבה, שאז "זדונות נעשות לו כזכיות"⁴³, אבל,
11 עושה הוא תשובה מיראה עכ"פ, אם מיראת העונש או מיראת הדין, או מיראה של ימים הנוראים, מיראת
12 "אני לדודי ודודי לי"⁴⁴ – ר"ת אלול⁴⁵ – מהתבוננותו דתלת קשרין⁴⁶ מתקשראין דא בדא ישראל
13 באורייא ואורייא בקוב"ה, והוא בעצמו – ע"י העבירה, אשר "עונותיכם מבדילים ביניכם ובין ה'
14 אלקיכם"⁴⁷, מרוחק ומנותק מעצמות ומהות א"ס ב"ה – הנה, כאשר מתבונן ומתעמק בזה בא לידי
15 תשובה מיראה, "זדונות נעשות לו כשגגות"⁴³, ו"גלות מכפרת".
16 י. אמנם אין הכוונה בזה לענין הסיגופים ותעניות – כמו בערי המקלט, שאין הכוונה בהם שהאדם
17 הגולה צריך לענות ולסגף עצמו.
18 ענינים של הערי מקלט הוא – גלות, אשר עצם הגלות – מכפר. אבל נותנים לו בהעיר מקלט הדברים
19 שהי' מורגל בהם בביתו.
20 בהערי המקלט נאמר⁴⁸: "וחי – עביד לי' מידי דתהוי לי' חיותא". ולכן הדין הוא, ש"תלמיד שגלה
21 מגלין רבו עמו". הגם אשר התלמיד הוא רק טפל אל הרב, מכל מקום "מגלין רבו עמו".
22 וכאשר רבו יהי' עמו, הנה מבלי הבט על ריחוק הערך שביניהם – "עביד לי' חיותא", היינו, שרבו
23 יביאהו לידי תשובה, עד שיגיע לבחי' "ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום"⁴⁹ – "היום אם
24 בקולי תשמעו"⁵⁰.
25 יא. עוד זאת, שע"ז שהאדם יקיים ה"ונס שמה", לרוץ לתוך חודש אלול – ינצל מגואל הדם, "הוא
26 השטן", "הוא היצה"ר" המסית לחטוא, הוא המקטרג, "הוא המלאך המות"⁵¹, גואל הדם שרוצה להנקם
27 מהאדם.
28 השטן הוא גואל הדם הטוען: פלוני הרג את הנפש, הרג את הנפש האלקית שבו, שופך דם האדם
29 דקדושה באדם הבליעל.
30 והעצה לזה: "והיו לכם הערים למקלט מגואל (הדם), ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה
31 למשפט"⁵².

(44) שה"ש ו, ג.

(45) פ"ח שם. שער הפסוקים שה"ש ע"פ. – ראה ג"כ קונטרס ח"י אלול ה'תש"ג ע' מב ואילך (סה"ש תש"ג ע' 177 ואילך).

(46) ראה זח"ג עג, א.

(47) ע"פ ישעי' נט, ב.

(48) מכות יו"ד, א.

(49) ואתחנן ד, ד.

(50) סנהדרין צח, א.

(51) ב"ב טז, א.

(52) מסעי לה, יב (ובפרש"י).

(35) נח ט, ו.

(36) לקו"ת במדבר יג, ג.

(37) ראה בס' החינוך שם: צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה, שנפרד האדם מאהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים.

(38) ר"פ לך לך.

(39) ראה סד"ה לך לך תרס"ו (המשך תרס"ו ע' סז).

(40) ראה תניא פל"א: כי ברוח כו' לעתיד כו' ובמנוסה לא תלכו. ועיי"כ וככה הגדול בתחלתו.

(41) מסעי לה, יא.

(42) מכות יא, ב (במשנה).

(43) יומא פו, ב.

- 1 וגם אפילו אם היו ענינים שעשה במזיד, הנה עד הדין ומשפט של ראש השנה יכולים להפטר גם
2 מזה ע"י תשובה, כנ"ל.
- 3 יב. וזהו הענין שצריכים לפרסם:
- 4 הקב"ה אומר לישראל:
- 5 אני נותן לכם עשרים ותשנה, שלשים יום⁵³, אשר במשך הימים האלו, אם תנתקו עצמכם מהרגילות והנהגות הלא
6 טובות שנהגתם עד עתה – ונס שמה. תנוסו לתוך הסדר והנהגה של אלול להשתקע שם – אזי תוכלו לתקן כל מה שלא
7 ה' כדבעי למיהוי עד עתה, ובמילא יהי' למקלט מגואל הדם מכל הקטרגים.
- 8 וע"י תשובה,
- 9 בתחלה תשובה מיראה, שנעשו לו כשגגות, ואח"כ תשובה מאהבה, שנעשו לו כזכויות –
- 10 תכתבו ותחתמו – לאלתר בספרן של צדיקים⁵⁴,
- 11 לשנה טובה ומתוקה.

סי' (תכג). ראה של"ה חלק תושב"כ פ' שמות (שו, ב ואילך).
(54) ראה ר"ה טז, ב.

(53) ראה מג"א סי' תקפא סק"ב. – להעיר מר"ה (יט, ב)
דעיבור רצו כט' רצו למ"ד. וכן פסק הרמב"ם (הל' קידוש"ח
ספ"ד). ובשנת עיבור מוסיפים ולכפרת פשע (א"ר ופמ"ג לאו"ח

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

- 10 תלך רכיל, וסובר רבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה.
11 מקשה הגמרא: וכי סבר רבי יהודה ללקות לוקה מכל מקום, ואף
12 כשלא בא עליה, והתניא, רבי יהודה אומר, בעל לוקה, לא בעל אינו
13 לוקה. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, 'לוקה מכל מקום'
14 שאמר רבי יהודה, ואף כשלא בעל, היינו מביטין מדרבנן, ומה
15 שאמר 'לא בעל אינו לוקה', היינו שאינו לוקה מלקות דאורייתא,
16 ואף שסובר רבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה, מכל
17 מקום כאן חידשה התורה שאין הבעל לוקה אלא כשלא בא עליה.

- 1 הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקת חכמים ורבי יהודה: איכא
2 דאמרי – יש שפירשו כך, הברייא בולא ו-הן חכמים הן רבי
3 יהודה נשנית פשיטת רבי אליעזר בן יעקב, שפרשה זו עוסקת רק
4 באופן שבא עליה, והכי קאמר, המוציא שם רע לוקה ונותן מאה
5 סלע, והוא שבעל, אבל אם לא בעל אינו משלם קנס, ואף אינו
6 לוקה משום 'לא תלך רכיל', כיון שזה לאו שאין בו מעשה, שאין
7 לוקים עליו. רבי יהודה חולק ואומר, אף שפרשת מוציא שם רע
8 נאמרה רק באופן שבא עליה, ולכן אם לא בא עליה אינו משלם
9 קנס, אך ללקות לוקה מכל מקום, ואף כשלא בא עליה, משום 'לא

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' א

- 18 הניזק. ואילו מועד משלם נזק שלם, וחייב לשלם מן העלייה –
19 ממיטב נכסי המזיק, ולא רק מגופו של השור. מסיימת הגמרא את
20 ראייתה: ולא קתני – והרי לא שנתה המשנה חילוק נוסף ביניהם,
21 שהתם אינו משלם על פי עצמו – אם הודה שהזיק ולא באו עדים
22 על כך, ואילו מועד משלם על פי עצמו, שהרי נזק שלם הוא בודאי
23 ממון ולא קנס, ומוכח איפוא שהמשנה סוברת שאף חצי נזק אינו
24 קנס אלא ממון.
25 דוחה הגמרא: התנא של המשנה לא מנה את כל חילוקי הדינים
26 בין תם למועד, אלא תנא מקצת מהם, ושייר אחרים שלא מנה
27 אותם.
28 מקשה הגמרא: מאי שייר דהא שייר – איזה דין נוסף שייר התנא
29 שמחמתו שייר אף דין זה, שהרי אין דרך התנא לשייר רק דין אחד.
30 מתרצת הגמרא: שייר חצי בופר, שאם שור מועד הרג אדם, משלם
31 בעליו כופר שלם, ואילו בשור תם שהרג, פטור הבעלים מכופר
32 לגמרי, ואינו חייב אפילו חצי כופר.
33 דוחה הגמרא: אי משום חצי בופר אתה בא להוכיח ששייר התנא,
34 לא שיירא הוא – אין חצי כופר נחשב כשיור לענין זה,

- 1 דבריה: וצריכא – ויש צורך בכך, משום דאי אשמועינן דין זה רק
2 בשור תם, היינו סבורים שרק בו הדין כן, משום דאכתי לא איצד –
3 כיון שעדיין לא הועד השור ליגח ולהזיק, וכיון שאין הבעלים
4 פושע כל כך, אינו מפסיד גם את פחת הנבילה, אלא הניזק מפסיד,
5 אכל במועד, דאיצד – שכבר הועד, ופשיעת בעלים היא שלא
6 שמרו כראוי, איכא לא – שמה נאמר שאין הניזק מפסיד את פחת
7 הנבילה, אלא המזיק. ואי אשמועינן דין זה רק במועד, היינו סבורים
8 שרק במועד מפסיד הניזק את פחת הנבילה, משום דקא משלם
9 בוליה – שהרי המזיק משלם לו נזק שלם, ואין לנו לחייבו גם בפחת
10 הנבילה. אכל בתם, שמשלם המזיק רק חצי נזק, איכא לא – שמה
11 הניזק מפסיד גם את פחת הנבילה, אלא המזיק הוא שמפסידו,
12 צריכא – לכך הוצרכו שתי המשניות, להשמיע שתמיד הניזק
13 מפסיד פחת נבילה.
14 הגמרא מנסה להביא ראייה נוספת שחצי נזק הוא ממון: תא שמינע,
15 שנינו במשנה (שם טז), מה בין שור תם שהזיק לשור מועד שהזיק,
16 שהתם משלם חצי נזק, וגם אינו חייב לשלם מכל נכסיו, כי אם
17 מגופו של השור המזיק, ואם אינו שור כשיעור התשלום, מפסיד

בס"ד. שיחת שבת פרשת עקב, מברכים החודש אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. על הפסוק¹ "והיה עקב תשמעון", מפרש רש"י: "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון".
 וצריך להבין:
 הפירוש הפשוט דתיבת "עקב" הוא "בעבור" (כפירוש התרגום ("חלף"), וכמה מפרשי התורה² שפירושם הוא על-פי פשוטו של מקרא). ופירוש זה הוא פשוט כל-כך, עד שרש"י לא הוצרך לפרש תיבת "עקב" שנזכרה לפני זה: "עקב אשר שמעת בקולי"³, "עקב אשר שמע אברהם בקולי"⁴. ואם כן, מהו ההכרח של רש"י לפרש כאן שתיבת "עקב" מורה על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו"?
 זאת ועוד:
 בהמשך פרשתנו⁵ נאמר "כגוים אשר ה' מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון גו'". והרי כאן אי אפשר לומר שהכוונה ל"מצוות קלות שאדם דש בעקביו", שהרי על מצוות קלות לא מגיע עונש חמור כל-כך - "תאבדון", וכמפורש בקרא⁶ שהמדובר הוא אודות עבודה-זרה. ובהכרח לפרש תיבת "עקב" כפשוטה - "בעבור" (כפירוש התרגום: "חלף"). ואם-כן, ומהו הכרחו של רש"י לשנות את פירוש תיבת "עקב" בתחילת פרשתנו, ולפרש שקאי על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", בה בשעה שבהמשך הפרשה נאמרה תיבת "עקב" בנוגע למצוות חמורות?
 ב. יש מפרשים⁷ שרש"י אינו מפרש "עקב" מלשון "בעבור" (כפירוש התרגום), בגלל שהוקשה לו איך אפשר לומר "והיה עקב תשמעון", בלשון של וודאות, הרי האדם הוא בעל בחירה, והוה-ליה-למימר "והיה אם תשמעון".
 ואינו מובן:
 א) אם קושיית רש"י היא מדוע נאמר "עקב", ולא "אם" - הרי גם לפי פירוש רש"י ש"עקב" קאי על "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", נשארת השאלה: למה לא נאמר "והיה אם עקב תשמעון". ואכן רש"י בפירושו מוסיף "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אבל בפסוק עצמו לא נאמר "אם".
 ב) בפשטות הכתובים אין מקום לשאלה למה לא נאמר כאן "והיה אם תשמעון" - שהרי פסוק זה בא בהמשך למה שכתוב בסיום הפרשה שלפני-זה: "ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם", היינו, שמדובר כאן אודות מעמד ומצב דשמירת המצוות, ואם כן, לא שייך לומר לאחרי-זה "והיה אם תשמעון", אלא "והיה עקב תשמעון", שבעבור שמירת המצוות אזי "ושמר ה' אליך לך את הברית וגו'".
 ג. יש מפרשים⁸ שרש"י בא לתרץ סתירה בין סיום הפרשה שלפני-זה להתחלת פרשתנו:
 בסיום הפרשה שלפני-זה נאמר "היום לעשותם", ומפרש רש"י, "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", שמזה מובן, שבעולם הזה אין שכר מצוות; ואילו בהתחלת פרשתנו נאמר "והיה עקב תשמעון גו' ושמר וגו' ואהבך וגו'", ומונה כמה וכמה עניני שכר בעולם הזה!
 ועל זה מתרץ רש"י, שמה שכתוב "היום לעשותם" "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", הרי זה בכל שאר המצוות; אבל במצוות קלות שאדם דש בעקביו ("והיה עקב תשמעון") - יש שכר גם בעולם הזה.

(5) ח, כ.
 (6) שם, יט.
 (7) גו"א.
 (8) לבוש האורה.

(1) ריש פרשתנו.
 (2) פי' הרמב"ן. ועוד.
 (3) וירא כב, יח.
 (4) תולדות כו, ה.

1 אבל:

2 (א) פירוש זה הוא היפך המפורש בפשטות הכתובים בריבוי מקומות שיש שכר מצוות גם בעולם
3 הזה⁹. וכמו שנתבאר לעיל בארוכה¹⁰ בביאור דיוק לשון רש"י "למחר לעולם הבא ליטול שכרם", שרק
4 נטילת שכר תהיה לעולם הבא, אבל קבלת שכר היא גם בעולם הזה.

5 (ב) איתא בגמרא¹¹ "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דתניא . . אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה
6 שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכיבוד אב ואם כתיב¹² למען יאריכון ימיך ולמען
7 ייטב לך, בשילוח הקן כתיב¹³ למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי
8 גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן
9 אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך".
10 ומפורש בגמרא¹⁴ ששילוח הקן היא "מצוה קלה". ונמצא, שכל היסוד ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא"
11 נתפרש בנוגע ל"מצוה קלה". ואם כן, הסברא לומר שדווקא במצוות קלות (שאדם דש בעקביו) יש שכר
12 בעולם הזה - מופרכת מעיקרא.

13 ד. ויש לומר הביאור בזה - על-פי המדובר כמה פעמים שכיון שפירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא,
14 הרי ההכרח לפירושו צריך להיות מפשטות הכתובים, ובזה גופא - מהתיבות שרש"י מעתיק מהפסוק
15 בתחילת פירושו (כי אם ההכרח הוא מתיבות אחרות, היה לו להעתיק אותן):

16 כיון שהתחלת פרשתנו באה בהמשך לסיום הפרשה שלפני זה, שבה נאמר "ושמרת את המצוה וגו'"
17 (כנזכר לעיל סעיף ב) - היה הכתוב צריך להתחיל מיד "ושמר ה' אלקיך לך", ולכל היותר להקדים
18 "ושמרתם ועשיתם אותם", כפי שמצינו כמה פעמים שהכתוב חוזר וכופל את הדברים (כמו "שמור
19 תשמרון"¹⁵); אבל התיבות "והיה עקב תשמעון" שבהתחלת פרשתנו - מיותרות לגמרי! :

20 ועל-כן-צריך-לומר, שהכתוב "והיה עקב תשמעון" בא להוסיף ענין חדש שלא נזכר עד עתה: בסיום
21 הפרשה הקודמת נאמר "ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים", וכאן מוסיף הכתוב "והיה עקב
22 תשמעון" - שמירת ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

23 ה. ועל-פי-זה יתורצו עוד כמה דיוקים:

24 (א) בסיום הפרשה הקודמת נזכרו פרטי הענינים ד"מצוה . . חוקים . . משפטים", שעל-ידי קיום כולם
25 יקבלו שכר; ואילו בהתחלת פרשתנו נזכרו רק "משפטים", שעל-ידם בלבד יקבלו שכר?

26 ואין לומר ש"משפטים" קאי על כל המצוות, כי בדרך כלל משתמש הכתוב בלשון "מצוה" בנוגע
27 לכללות המצוות, ואילו הלשון "משפטים" קאי על סוג מסויים של מצוות. ובפרט כאשר בפסוק
28 שלפני-זה נזכרו סוגים שונים: "מצוה . . חוקים . . משפטים", ואחר-כך נאמר רק "משפטים", ולא עוד
29 אלא שהכתוב מוסיף ומדגיש "המשפטים האלה" - הרי בודאי שהכוונה היא לסוג מסויים של מצוות.

30 וכמו כן אין לומר שהשכר שנזכר בהתחלת פרשתנו (על "המשפטים האלה" בלבד) הוא פחות מהשכר
31 שנזכר בסיום הפרשה הקודמת (על "המצוה . . החוקים . . המשפטים") - שהרי אדרבה: בסיום הפרשה
32 הקודמת נאמר רק "שומר הברית והחסד"¹⁶, ואילו בהתחלת פרשתנו מוסיף הכתוב עוד כמה וכמה
33 ענינים: "ואהבך וברכך גו' וברך פרי בטןך ופרי אדמתך גו' שגר אלפיך ועשתרות צאנך", "לא יהיה בך
34 עקר ועקרה ובבהמתך וגו'" - שכר גדול יותר! :

(13) תצא כב, ז.

(14) חולין שם.

(15) פרשתנו יא, כב.

(16) ז, ט.

(9) ראה צידה לדרך.

(10) שיחת ש"פ ואתחנן בסופה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע

185). וש"נ.

(11) קידושין לט, ב. חולין בסופה.

(12) ואתחנן ה, טז.

(ב) בהמשך הפרשה נאמר¹⁷ (בנוגע להכניסה לארץ ישראל): "לא בצדקתך גו' אתה בא לרשת את ארצם .. (אלא) למען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך גו'". ועל-דרך-זה נאמר בפרשת ואתחנן¹⁸ (בנוגע ליציאה ממצרים): "לא מרובכם גו' (אלא) משמרו את השבועה אשר נשבע ה' לאבותיכם הוציא ה' אתכם גו' מיד פרעה מלך מצרים". ומדוע כאן תולה את השכר בקיום המצוות דוקא - "והיה עקב תשמעון"?

וכל זה מתורץ על-פי פירוש רש"י ש"והיה עקב תשמעון" קאי על "המצוות קלות שאדם דש בעקביו" - שהם "המשפטים האלה", שרק בהם שייך המושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" (כדלקמן); ואז, "ושמר ה' וגו'", "ישמור לך הבטחתו", שזהו השכר המיוחד שבהמשך הפרשה - (לא הכניסה לארץ, אלא) "ואהבך וברכך וגו'".

ו. ובהקדים ביאור החילוק שבין חוקים ומצוות ומשפטים - על-פי פשוטו של מקרא - כפי שנתבאר כבר בפירוש רש"י:

בפסוק¹⁹ "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי מצוותי חוקותי גו'", פירש רש"י ש"חוקותי" הם "דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם .. שאין טעם בדבר, אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו", ואילו "מצוותי" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות". ובפרשת אחרי¹⁹ פירש רש"י "משפטי", "דברים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן".

והחילוק שבין מצוות למשפטים (ששניהם הם דברים שיש להם מקום גם אילו לא נכתבו בתורה, שלא כמו חוקים שהם דברים שאין להם טעם) - ש"משפטים" הם "דברים האמורים בתורה במשפט", היינו, דברים שבין אדם לחבירו שגם השכל מחייבם, כמו איסור גזל, כיבוד אב ואם וכיוצא בזה; ואילו "מצוות" הם "דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות", היינו, שזהו ציווי של הקדוש-ברוך-הוא, אלא שאין זה באופן ש"אין טעם בדבר .. גזירת המלך וחוקותיו", כ"אם "ראויין הם להצטוות", היינו, שיש להם מקום בשכל, אבל רק לאחר שיש קירוב וחיבור בין הקדוש-ברוך-הוא להאדם לצוות עליו, והיינו, ענינים שבין אדם למקום (אלא שהם מובנים בשכל, "ראויין הם להצטוות"), כמו כבוד וברכת וקידוש השם²⁰.

ז. ועל-פי-זה מובן שהמושג של "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" שייך רק ב"משפטים", "דברים האמורים בתורה במשפט שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן":

בנוגע לחוקים - כיון ש"אין טעם בדבר, אלא גזירות המלך וחוקותיו על עבדיו", מובן בפשטות שלא שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות (וממה-נפשך: או שמקיים כל גזירות המלך, או שמורד במלך ואינו מקיים גזירותיו כלל). וכפי שמצינו בגמרא²¹ אפילו בנוגע למלך בשר-ודם, אינו יהודי, שמאן דמחוי במחוג קמי מלכא חייב מיתה, כי בענינים השייכים אל המלך אין חילוק בין דבר חמור לדבר קל.

ועל-דרך-זה בנוגע למצוות - שאף שיש להם מקום בשכל, מכל-מקום, להיותם ציווי הקדוש-ברוך-הוא, הרי גם בהם לא שייך לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

אבל בנוגע ל"משפטים" - להיותם "דברים האמורים בתורה במשפט", שגם "אילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן" ("לאומרן" דייקא, ולא "להצטוות עליהם"), מצד חיוב שכל האדם, יכול האדם לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

גול ושפיכות דמים" - כי שם הוא בכללות, בניגוד לחוקים ("חוקותי מצוותי"), ולא נחית לפרטי החילוק בין מצוות למשפטים, שלא נזכרו בכתוב הנ"ל (המו"ל).
(21) תגיגה ה, ב.

(17) ט, ה.
(18) ז, ד-ח.
(19) יח, ד.
(20) ומ"ש בפרש"י (תולדות שם) בפירוש "מצוותי", "כגון

- 1 ולדוגמא: בנוגע לגזל - לגזול מאדם את כל ממונו, הרי השכל מחייב שזהו דבר חמור
2 (ועל-אחת-כמה-וכמה שפיכות דמים); אבל להקניט את חבריו בלבד - אין זה דבר חמור על-פי שכל.
- 3 ועל-דרך-זה בנוגע לכיבוד אב ואם: כאשר מדובר לא רק אודות שלילת הבזיון, אלא הנהגה באופן
4 של כבוד, ומדת הכבוד כו' - יש מקום לחלק בין דבר חמור לדבר קל, כל חד לפום שיעורא דיליה.
- 5 [ועל-דרך-זה בנוגע לשילוח הקן - שנקרא בגמרא¹⁴ בשם "מצוה קלה" - דכיון שבפשטות הרי זה
6 מצד הרחמנות על הציפור כו'²² [ולהעיר מדברי המשנה²³ שאין לומר "על קן צפור יגיעו רחמין",
7 וכמבואר בגמרא²³ שזהו "מפני שעושה מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא רחמים כו'", שמזה גופא מובן
8 שיש בזה ענין של רחמנות, שאם לא כן לא היה צורך לשלול זאת], הרי אפשר להתייחס לזה כדבר קל.
9 ובפרט ש"שילוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן"²⁴, ובזה גופא, איסור לקיחת האם הוא
10 רק לפי שעה, שהרי לאחר ש"שלח את האם וחזר וצד אותה הרי זה מותר"²⁵].
- 11 ח. ולכן נאמר "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה":
- 12 כיון שהכתוב מוסיף כאן עוד ענין שלא נזכר בסיום הפרשה הקודמת: "עקב תשמעון", "המצוות קלות
13 שאדם דש בעקביו" - בהכרח לפרש שהמדובר הוא רק אודות "המשפטים האלה" (מבין כל הסוגים
14 שנזכרו לפני-זה: "מצוה .. חוקים .. משפטים"), שרק בהם שייך לחלק בין מצוה קלה למצוה חמורה.
- 15 ועל זה נאמר "והיה עקב תשמעון", "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון", אזי "ושמר ה'
16 וגו'", "ישמור לך הבטחתו"²⁶ - דלכאורה אינו מובן: אם כוונת רש"י לפרש תיבת "ושמר", היה לו
17 לכתוב רק "ישמור לך", ומה מוסיף "הבטחתו" - לא רק שמירת הברית והחסד שנזכרה בסוף הפרשה
18 שלפני-זה מבלי לפרט דבר, אלא "ואהבך וברכך וגו'", ככל פרטי הענינים שבהמשך הפסוקים כאן.
- * * *
- 19 ט. בנוגע ללשון הרגיל "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - צריך להבין:
- 20 פעולת הדריכה והדישה היא אמנם על-ידי עקב, אבל בנוגע לתוכן הענין שעליו מביאים המשל מאדם
21 הדש בעקביו - הולזול במצוות קלות - הרי זה ענין שאינו קשור כלל עם ה"עקב", אלא אדרבה - עם
22 השכל שבראש דוקא, שמסביר לו שזוהי מצוה קלה, ולכן אינו צריך להקפיד עליה.
- 23 [ולהעיר, שגם בנוגע לפעולת הדריכה והדישה כפשוטה, אף שנעשית בפועל על-ידי הרגל, הרי זה
24 גופא בא מצד ראיית העין שבראש, והיינו, שהרגל מצד עצמה היתה דורכת על כל דבר, ללא הבחנה
25 כלל, אלא שהעין שבראש מבחינה ומורה לו שזהו דבר חסר-חשיבות שאפשר לדרוך עליו.
26 ועל-אחת-כמה-וכמה בנמשל, בנוגע לקיום המצוות].
- 27 וכפי שמבאר רבינו נשיאנו בשיחותיו, שאצל אנשים פשוטים אין חילוק בין מצוות חמורות למצוות
28 קלות, אלא החשיבות של כל המצוות היא בשוה, ואילו החילוקים שבמצוות אינם אלא מצד הבנת השכל
29 כו'.
- 30 ולדוגמא - כפי שמביא רבינו נשיאנו בשיחותיו - שאצל בעל-השכלה ("א' משכיל") לא קיים כללות
31 הענין של הפצת המעיינות חוצה, כיון שטוען שבזמן זה יכול ללמוד ענין עמוק בחסידות או בנגלה,
32 ומה לו להתעסק עם אנשים פשוטים, ללמד ילדים קטנים "קמץ א' א'", וכיוצא בזה. ועל-דרך-זה כשנמצא
33 בבית הכנסת ומסביבו עומדים תלמידיו ומושפעים, לא יעיר להם אודות אמירת אמן יהא שמיה רבא כו',
34 להיותו "זקן ואינו לפי כבודו"²⁷; זהו תפקידו וענינו של ה"שמש", ואילו הוא - ענינו רק לבאר להם
35 ענין עמוק בחסידות או בנגלה.

(25) שם ה"ז.

(26) לשלימות הענין - ראה לקמן סט"ז.

(27) לשון חז"ל - ב"מ ל, ב.

(22) ראה רמב"ן וראב"ע תצא כב, ו.

(23) ברכות לג, ב. וש"נ.

(24) רמב"ם הל' שחיטה פ"ג ה"ח.

ואם כן מהו דיוק הלשון "מצוות קלות שאדם דש בעקביו" - הרי החסרון הוא (לא מצד העקב, אלא) מצד השכל דוקא?

י. ויש לומר הביאור בזה:

ענין הרגל בציור הרוחני בנפש האדם הוא - קבלת עול מלכות שמים. ולכן, מצד ענין הרגל צריך להיות קיום כל המצוות בשוה, ללא חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, וכאשר הרגל היא בשלימות, לא יכולה להיות התגברות השכל שמחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

ונמצא, שכאשר יש אצל אדם מצוות קלות שאינו מקפיד עליהם - הרי זה בגלל שהעקב מקולקל וחולה כו', והיינו שחסר אצלו בענין 'קבלת-עול', שלכן נעשית התגברות השכל לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות.

ליתר ביאור: מצד הראש - אין כאן חסרון, כיון שמצד השכל יש אמנם חילוק בין מצוות חמורות למצוות קלות, אלא, שהרגש דקבלת עול מלכות שמים צריך להתגבר על השכל, ולפעול שקיום כל המצוות יהיה בשוה, לפי שכולם ציווי ה'. ואם כן, החסרון בשינוי היחס למצוות קלות הוא - לא בראש, אלא ברגל; "מצוות קלות שאדם דש - (הרי זה) בעקביו", בגלל החסרון בקבלת עול מלכות שמים.

[וזהו גם הביאור במה שכתוב "והיה עקב תשמעון גו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית גו' אשר נשבע גו'" - דלכאורה²⁸: כיון שהקדוש-ברוך-הוא הבטיח ונשבע כו', צריך לקיים ההבטחה והשבועה גם אם חס-ושלום לא מקיימים את המצוות שאדם דש בעקביו? - אך הענין הוא, שיהודי צריך לקיים את כל המצוות בשוה מתוך קבלת-עול (רגל), כפי ש"מושבע ועומד מהר סיני"²⁹, באופן של הקדמת נעשה לנשמע. אבל כאשר יש אצלו חסרון בענין הרגל, ונעשה התגברות השכל שבראש לחלק בין מצוות חמורות למצוות קלות, הרי זה פועל שגם למעלה תהיה התגברות ענין השכל על הברית והשבועה כו', ולא תומשך הברכה למטה כו'].]

יא. ובפרטיות יותר - בהמשך להאמור לעיל אודות הפצת המעיינות חוצה:

הטענה האמורה שבמקום להתעסק עם אנשים פשוטים כו', ביכלתו לעסוק בענין עמוק בחסידות או בנגלה - היא טענה נכונה שיש לה מקום בשכל, וגם רבינו נשיאנו אינו שולל אותה, ואדרבה: כפי שמבאר בשיחה³⁰, שעבד שלמד מלאכת ניקוב מרגליות, אין לו לעסוק בענינים פשוטים, כיון שלא בשביל זה גידלוהו כו'.

אבל, כיון שישנו ציווי של נשיא הדור - שזהו ציווי הקדוש-ברוך-הוא ש"גלה סודו אל עבדיו הנביאים"³¹ בכל דור ודור, עד לדורנו זה על-ידי רבינו נשיאנו - שצריך לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, צריך לקיים ציווי זה מתוך קבלת עול, ללא נפקא-מינה אם הוא מבין זאת בשכלו אם לאו, ואין לו לשאול שאלות ולהמתין להסבר וביאור, כי עתה אין זמן לביאורים והסברים.

וזהו ענין נוסף בפירוש "עקב" - בנוגע לזמן (דכשם שיש ענין ה"עקב" במקום, ישנו גם ענין ה"עקב" בזמן) - עקבתא דמשיחא, שזהו זמננו זה ותקופתנו זו, זמן של מלחמה, שנמצאים במעמד ומצב של סכנה ופיקוח-נפש, שאז אין מקום לשקלא וטריא ופלפול, ועד כדי כך, ש"השואל הרי זה שופך דמים"³², אלא כל אחד ואחד צריך תיכף ומיד לעשות כל התלוי בו להציל מן הסכנה, ולא עוד אלא ש"מצוה בגדול"³³.

אך יש להוסיף ולהבהיר, שאין הכוונה שעתה צריך להיות רק ענין קבלת עול מלכות שמים, ללא הבנה והשגה - שהרי אדרבה: דוקא בזמנים אלו נתגלה הרצון שאצל כל אחד ואחד תהיה הבנה והשגה גם בעניני רזין דרזין כו' עוד יותר מאשר בדורות שלפנינו, אלא שלכל לראש צריך להיות ענין קבלת עול מלכות שמים, ואז יהיה גם לימוד התורה (כולל גם מה שהתורה מלמדת את האדם³⁴) ברזין דרזין

(28) ראה גם רד"ה וה"י עקב תשמעון דש"פ עקב, מבה"ח אלול תשי"א (תורת מנחם ח"ג ע' 276). וש"נ.

(31) עמוס ג, ז.

(32) שו"ע אדה"ז או"ח סשכ"ח ס"ב. וש"נ.

(33) ראה שם סי"ג. וש"נ.

(34) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 225. וש"נ.

(29) יומא עג, סע"ב. ועוד.

(30) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 153. וש"נ.

1 מתוך הבנה והשגה כדבעי, באופן ד"יגעת ומצאת³⁵, ובאופן ש"תרבה הדעה והחכמה" (כלשון
2 הרמב"ם³⁶).

* * *

3 יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל והיה עקב תשמעון.
4 [[לאחרי המאמר, שהיה מיוסד על הדרושים ב'לקוטי תורה', אמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:]
5 וכרגיל - אלו שסיימו כבר את לימוד הפרשה ב'לקוטי תורה', וכן אלו שסיימו עד הבדלה, יאמרו
6 "לחיים"³⁷].

* * *

7 יג. בסיום פרשתנו נאמר: "פחדכם ומוראכם יתן ה' אלקיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר
8 דבר לכם", ומפרש רש"י: "והיכן דיבר, את³⁸ אימתי אשלח לפניך וגו'".
9 בהשקפה ראשונה אין מה להתעכב על פירוש רש"י זה, אבל כד דייקת שפיר, הרי זה מוקשה לגמרי:
10 ובהקדמה - שמקורו של פירוש רש"י זה הוא ב'ספרי' (כמו פירושו בדיבור-המתחיל "פחדכם
11 ומוראכם", כדלקמן סעיף י"ד). אבל, דברי ה'ספרי' הם על דרך הדרוש וההלכה, ואילו כאשר רש"י מביא
12 זאת, הרי זה מצד ההכרח בפשטות הכתובים.
13 ואינו מובן: מהו הצורך לפרש "היכן דיבר"? ומאי שנא מהתחלת הפרשה שנאמר "אשר נשבע
14 לאבותיך", ורש"י לא הוצרך לפרש "היכן נשבע"?!
15 זאת ועוד - "קלאץ קושיא":

16 כאשר רש"י מפרש "היכן דיבר", למה מביא את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך" שנאמר בספר
17 שמות³⁸, שבו צריך: (א) להוסיף תיבת "וגו'", כדי לרמז על ענין הפחד, בהתאם למה שכתוב "פחדכם
18 ומוראכם" (כדלקמן סעיף י"ז), (ב) לפרש ולהבהיר שאף-על-פי שהבטחה זו נאמרה לדור שיצא ממצרים,
19 היתה הכוונה בזה בשביל הבנים - בה בשעה שהיה יכול להביא פסוק מספר דברים, שבו: (א) נתפרשו
20 בו ב' הלשונות דפחד ומורא, (ב) ומשה רבינו מדבר אל הבנים עצמם (הדור שנכנסו לארץ), ואומר להם:
21 "היום³⁹ הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים"!

22 ואין לומר שמה שנאמר "אחל תת פחדך ויראתך", בלשון יחיד, הובטח רק למשה רבינו - כי: (א)
23 רש"י אמר כבר ש"משה הוא ישראל .. שנשיא הדור הוא ככל הדור"⁴⁰, ואם כן, גם ההבטחה למשה
24 כוללת את כל בני ישראל, (ב) פסוק זה נאמר בנוגע למלחמת סיחון ועוג, כאשר בני ישראל היו בדרכם
25 לעבר הירדן, ועל זה נאמר "אחז תת גו'", שזוהי רק התחלה למלחמה עם כל ל"א המלכים, שגם עליהם
26 יפול פחד כו', כמפורש בקרא: "על פני העמים תחת כל השמים", אף שמלחמה זו תהיה ללא משה
27 רבינו, ועל-כן-צריך-לומר, שזוהי הבטחה לכל בני ישראל.

28 יד. ויובן בהקדים הביאור בפירוש רש"י שלפני זה - "פחדכם ומוראכם", "והלא פחד הוא מורא,
29 אלא פחדכם על הקרובים, ומוראכם על הרחוקים, (ורש"י ממשין) פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון
30 דאגה מימים רבים" - וצריך להבין:

31 (א) דרכו של רש"י לומר פירושו בפעם הראשונה שבה מתעורר הקושי בדבר, ואחר-כך סומך כבר
32 על מה שפירש לפני זה. ובנדון דידן: אם יש צורך לפרש את החילוק בין פחד למורא - היה רש"י צריך
33 לפרש זאת בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך גו'" שבפרשת דברים, ומה ראה רש"י לפרש זאת בפסוק
34 "פחדכם ומוראכם" שבסוף פרשת עקב?

(38) משפטים כג, כז.

(39) דברים ב, כה.

(40) חוקת כא, כא.

(35) מגילה ו, ריש ע"ב.

(36) ה' תשובה פ"ט ה"ב.

(37) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 183. וש"נ.

(ב) רש"י פירש כבר בפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבפרשת בשלח⁴¹, "אימתה - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים", ולכן לא הוצרך לפרש מאומה בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך". ואם כן, מדוע הוצרך לחזור ולפרש זאת בפסוק "פחדכם ומוראכם"?

[ולמעשה, שאין להקשות מדוע לא פירש רש"י בסוף פרשתנו ש"כאשר דיבר לכם" ("היכן דיבר", דקאי על מה שכתוב "תפול עליהם אימתה ופחד" (שנאמר לפני הפסוק "את אימתי אשלח לפניך") - כי, "תפול עליהם אימתה ופחד" אינו מדברי הבטחת הקדוש-ברוך-הוא, אלא מדברי משה ובני ישראל בשירת הים. ולכן הקושיא היא רק למה לא הביא רש"י הבטחת הקדוש-ברוך-הוא "אחל תת פחדך ויראתך" (כנזכר לעיל סעיף י"ג)].

(ג) מדוע מקדים רש"י ושואל "והלא פחד הוא מורא" - דלא כפרשת בשלח שמפרש מיד "אימתה - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים", ללא הקדמת השאלה. וגם: מדוע בפרשתנו מוסיף לפרש "פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה מימים רבים", ולא בפרשת בשלח?

טו. ויש לומר הביאור בזה:

הפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" שבו מפרש רש"י "אימתה, על הרחוקים, ופחד, על הקרובים" - בא בהמשך לפסוק⁴² "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען", שבו מפרש רש"י שקאי על שני סוגים: "אלופי אדום אילי מואב", ש"לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים" (כיון שנצטוו "אל תצר גו' ואל תתגר בם מלחמה"⁴³), ו"יושבי כנען", ש"אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו". ומזה מובן, שזהו גם החילוק שבין "אימתה ופחד": "אימתה על הרחוקים" - אלו ש"לא עליהם הולכים", ואף-על-פי-כן, נופלת עליהם אימה ממה שעלול לקרות לאחר זמן רב כו'; ו"פחד על הקרובים" - אלו שעליהם באים לכלותם ולירש את ארצם.

וכן הוא הפירוש בפסוק "אחל תת פחדך ויראתך" (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש מאומה, כיון שסומך על פירושו "תפול עליהם אימתה ופחד"): "פחדך", על הקרובים - סיחון ועוג וכל ל"א המלכים שעליהם הם באים; "ויראתך", על הרחוקים - "על פני העמים תחת כל השמים", שלא עליהם הולכים.

אבל בסוף פרשתנו, בנוגע לכיבוש "הארץ אשר תדרכו בה", היינו, שמדובר (לא אודות הרחוקים, שלא עליהם הולכים, אלא) רק על הקרובים, שבאים לירש את ארצם - אינו מובן: מדוע נאמרו ב' הלשונות "פחדכם ומוראכם"?

וזוהי שאלת רש"י "והלא פחד הוא מורא":

רש"י לא שואל שפחד ומורא הם היינו הך (שהרי כבר פירש לפני-זה החילוק ביניהם), אלא השאלה היא: כיון ש"פחדכם" .. יתן ה' על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", למה צריך להוסיף גם "ומוראכם", והלא פחד שהוא מקרוב, כולל גם מורא, שאינו אלא מרחוק*, והיינו, שיכול להיות מורא ללא פחד -

(* על השאלה שלכאורה מורא מרחוק הוא יותר מפחד מקרוב, כמובן מהמשל המבואר בדא"ח מאבוקה גדולה שמאירה בריחוק יותר - ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אבל פשיטא שבקירוב מקום אורה גדול יותר מאשר למרחוק.

המדובר בשיחה: כשהסיבה אחת (אבוקה, קריעת ים סוף, משה רבינו עלי-השלום, בני ישראל⁴⁴) - אז המסובב המקורב יותר להסיבה - בתוקף יותר מאשר המרוחק ממנה.

מזה מובן:

כשהמסובב אחד (שווה) בכמה מקומות - ככל שירחק המקום צ"ל סיבת מסובב זה תקיפה יותר: בזה מדובר בדא"ח.

(43) דברים ב, ט.

(41) טו, טז. - נתבאר בלקו"ש חל"ו ע' 65 ואילך.

(44) כלומר: אבוקה - המשל בדא"ח מאבוקה גדולה (שמוה

(42) בשלח שם, טו.

- 1 כאשר נמצאים בריחוק מקום, אבל "פחד הוא מורא", שכאשר נמצאים בקירוב מקום ויש פחד, הרי
2 בודאי נכלל בזה גם מורא שהוא רק מרחוק?!
- 3 [דוגמא לדבר: כשאומרים "קרבן", צריך להוסיף ולפרש אם הוא "חטאת" או "עולה", אבל
4 כשאומרים "חטאת" או "עולה", נכלל בזה גם "קרבן". ועל-דרך-זה בנדון דידן, ב"פחד הוא מורא",
5 שכשאומרים "פחד", נכלל בזה גם "מורא"].
- 6 ועל זה מתרץ רש"י: "אלא (החילוק שבין פחד למורא ביחס למקום) פחדכם על הקרובים ומוראכם
7 על הרחוקים (שייך גם אצל הקרובים גופא - ביחס למין), פחד לשון בעיתת פתאום, מורא לשון דאגה
8 מימים רבים".
- 9 וזהו "פחדכם ומוראכם יתן ה' אליכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה", שגם אצל הקרובים
10 שעליהם באים לירש את ארצם, יפול לא רק "פחדכם", "פחד לשון בעיתת פתאום", בשעה שיבואו
11 להלחם עמם בפועל ממש, כשיעברו את הירדן, בעשירי בניסן⁴⁵, אלא גם "מוראכם", "מורא לשון דאגה
12 מימים רבים", היינו, שיתחילו להתיירא ימים רבים לפני זה - מראש חודש שבט (שאו דיבר משה אל
13 בני ישראל) עד העשירי בניסן.
- 14 טז. ועל-פי-זה מובן שהתיבות "פחד" ו"מורא" שבפירוש רש"י אינן יכולות להיות באותיות גדולות,
15 כמו התיבות שמעתיק רש"י מהפסוק (כבכמה דפוסים, מצד טעות המדפיסים) - ומה גם שבפסוק נאמר
16 "פחדכם ומוראכם" ולא "פחד" ו"מורא" - אלא תיבות אלו הם חלק והמשך פירוש רש"י, כנ"ל.
- 17 ולהעיר, שכן הוא גם בפירוש"י בהתחלת הפרשה, שהתיבות "ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו'"
18 אינן צריכות להיות באותיות גדולות, כיון שהם חלק מפירושו של רש"י בביאור ההוספה שבפרשתנו על
19 סוף הפרשה הקודמת, ש"אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון (אזי) ושמר ה' אלקיך לך את
20 הברית וגו', ישמור לך הבטחתו", כפי שממשיך ומפרט "ואהבך וברכך וגו'" (כנזכר לעיל סעיף ח).
- 21 אלא, שבתחילת הפרשה יש לכלל הפחות נתינת-מקום לטעות המדפיסים, כיון שרש"י מעתיק את לשון
22 הכתוב, מה-שאינ-כן בסיום הפרשה שרש"י משתמש במהלך פירושו בתיבות "פחד" ו"מורא" שאינן
23 לשון הכתוב.
- 24 יז. וממשיך רש"י לבאר סיום הפסוק "כאשר דבר לכם": "והיכן דיבר?" - הרי בפסוק "אחל תת
25 פחדך ויראתך" קאי היראה "על פני העמים תחת כל השמים", ולא על אלו שבאים לירש ארצם, ואם
26 כן, "היכן דיבר" שגם על אלו שבאים לירש את ארצם ("על פני כל הארץ אשר תדרכו בה") יהיה (לא
27 רק "פחדכם", לשון בעיתת פתאום, אלא) גם "מוראכם", לשון דאגה מימים רבים (עוד לפני שתהיה
28 בעיתת פתאום)?
- 29 ועל זה מביא רש"י את הפסוק "את אימתי אשלח לפניך וגו'":
- 30 בפסוק זה מדובר אודות הכניסה לארץ - "להביאך אל המקום אשר הכינתי"⁴⁶, "והביאך אל האמורי
31 גו' והכנעני וגו'".⁴⁷ ועל זה נאמר "את אימתי אשלח לפניך" - ש"לפניך" פירושו לא רק בשבילך, אלא
32 גם במובן של קדימה בזמן - מקודם לך, היינו, שעוד לפני ש"תבוא בהם" (כמו שכתוב לאחר ז'³⁸
33 "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם"), הנה "את אימתי אשלח לפניך", שתחילה תהיה אצלם "אימה",
34 שהיא כמו "מורא", מרחוק ("אימתה על הרחוקים", "מוראכם על הרחוקים") בזמן - דאגה מימים רבים.
- 35 ומוסיף רש"י תיבת "וגו'" - לרמז על המשך הכתוב, אבל אינו מעתיק אותה בפירושו:
- 36 בנוגע ל"פחדכם" - לא צריך להביא ראיה מפסוק שנאמר בספר שמות, שהרי מפורש בפרשת דברים
37 "אחל תת פחדך", וכל הצורך בראיה הוא רק בנוגע ל"מוראכם", שגם אצל אלו שבאים לירש את ארצם

(45) יהושע ד, יט.

(46) משפטים שם, כ.

(47) שם, כג.

היתה השאלה; קרי"ס - "תפול עליהם אימתה ופחד"; מרע"ה -

"אחל תת פחדך ויראתך"; בני" - "פחדכם ומוראכם יתן ה' גו'" (המז"ל).

- (הקרובים), יהיה תחילה מורא (מרחוק, בזמן), דאגה מימים רבים. ועל זה היא הראיה ממה שנאמר "את אימתי אשלח לפניך", ותו לא מדי.
- ואף-על-פי-כן מוסיף רש"י "וגו'", כי לולי זאת יכולה להתעורר סתירה: בפסוק דידן נאמר "פחדכם ומוראכם", ואילו בפסוק הנ"ל נאמר רק "אימתי" (מורא, ולא פחד) ? - ולכן מוסיף רש"י "וגו'", לרמוז על המשך הפסוק: "והמותי את כל העם אשר תבוא בהם", היינו, שלאחרי האימה, דאגה מימים רבים, ישנו עוד ענין שבא בשעת מעשה, בעיתת פתאום, שזהו ענין הפחד.
- יח. והנה, דובר כמה פעמים שבפירוש רש"י ישנם ענינים המופלאים. וכמו כן בפירוש רש"י זה, "פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים" - כידוע⁴⁸ שיראה היא במוח ופחד הוא בלב⁴⁹,

(49) ע"כ נמצא בהנחה שתח"י. - ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 98 הערות 35-36 שמציין לענינים נוספים שנתבאר בהתוועדות זו (המול).

(48) ראה תניא פ"ג ובקיצורים והערות לשם (ע' פט). שם פ"ט. וראה גם אוה"ת פרשתנו (כרך ה) ע' ב"לב. סה"מ תרע"ח ע' שכה. - ולהעיר מלקוט הש"ס להאריז"ל לברכות כב, א.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' א

הגמרא חוזרת לנידון שבתחילת הסוגיא (מג) שנחלקו רב הונא ורב אסי באשה הבאה לגבות כתובתה ממשועבדים, האם גובה משעת נישואין, או אפילו משעת אירוסין. שואלת הגמרא: מאי הוי עליה דכתובה? איך נפסקה ההלכה בנידון זה של כתובה. משיבה הגמרא: תא שמע מברייטא, דאמר רב יהודה אמר שמואל, משום רבי אלעזר ברבי שמעון, חיוב מנה של בעולה ומאיתים של בתולה, שזהו עיקר כתובה שחייבו חל בשעת אירוסין, גובה מן האירוסין. ותוספת כתובה, שהוסיף לה הבעל מדעתו בכתובת השטר בשעת נישואין, גובה מן הנישואין, שרק משעה זו נשתעבד לה הבעל בכך. ותקיים אומרים, אחד זה ואחד זה - בין מנה ומאיתים ובין תוספת כתובה גובה רק מן הנישואין.

הגמרא פוסקת את ההלכה: והלכתא, אחד זה ואחד זה גובה מן הנישואין, כשיטת חכמים, וכדברי רב אסי החולק על רב הונא לעיל.

משנה

משנתינו עוסקת בפרשת 'מוציא שם רע', והיינו נערה בתולה שהתארסה ונישאה, ולאחר הנישואין הביא בעלה עדים שזינתה בעודה ארוסה. ואם מתברר שהם עדי שקר, והוציא עליה שם רע, הרי הוא לוקה, משלם קנס מאה כסף לאבי הנערה, ואינו יכול לגרשה כל חייו. אך אם התברר שאכן זינתה, מיתתה בסקילה בפתח בית אביה, שנאמר (דברים כב-כג) 'ואם אָמַת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לַנָּעִר, וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנָּעִר אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וְסָקְלוּהָ אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה, כִּי עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְנֹתָ בֵּית אָבִיהָ, וּבִעֲרַת הָרֶעַ מִקֶּרְבָּהּ'. אמנם אם בעודה ארוסה התברר שזינתה, נסקלת בשער העיר, שנאמר (דברים כב-כד) 'כִּי יִהְיֶה נָעִר בְּתוּלָה מֵאִשָּׁה לְאִישׁ, וּמִצָּאָה אִישׁ עֹשֶׂה וְשֹׁכֵב עִמָּהּ, וְהוֹצֵאתָם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל שַׁעַר הָעִיר הַהוּא, וְסָקְלָתָם אִתָּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ'. כיון שבפרשה זו נאמרה פעמיים התיבה 'בישראל', למדו חכמים שדינים אלו נאמרו רק בבית ישראל.

משנתינו דנה באופנים שונים של גירות: א. נערה גויה שהתגיירה בעצמה. ב. נערה שאמה התעברה כשהיתה גויה, והתגיירה בעודה מעוברת, ואחר כך ילדה אותה. ג. נערה שאמה הרתה אותה לאחר שהתגיירה.

עתה עוברת המשנה לדון בבית ישראל ארוסה שזינתה, ואין אפשרות לקיים את הסקילה על פתח בית האב: נערה, שטען בעלה שזינתה בעודה ארוסה, והתברר שאכן היה הדבר אמת, אם יש לה אב - עודנו בחיים, ואין לה 'פתח בית האב', כגון שאין לאב בית משלו, או שיש לה פתח בית האב - שהיה לאביה בית, ואין לה אב, מפני שמת, ונמצא שאי אפשר לקיים את הפסוק כפשוטו, אף על פי כן הרי זו נהרגת בסקילה, מפני שלא נאמר 'פתח בית אב' אלא למצוה - לכתחילה.

לקוטי-שיחות פרשת עקב* כרך יט שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

דק מאד"5 של בעל הבית". הגמרא מתעכבת על כך, 19
ומביאה ברייתא: "תנו רבנן: מסתתי אבנים אין בהם משום 20
גזל" – 21

על ברייתא זו מדבר הרבי מוהר"ש ב"רשימה קצרה"7
ב"סיום" על מסכת ב"ק, ושואל לגבי ההלכה "מסתתי 22
אבנים אין בהם משום גזל", ואלה דבריו: "וצריך להבין, 24
אם כן מה אמר לו הקב"ה למשה פסל לך, מאחר שאין 25
בהם משום גזל, ופירושו מפני שהם הפקר ואינם שייכים 26
להבעלים והאומן קרוב יותר לזה, ואם כן למה צריך לומר 27
פסל לך", והוא משיב "אך שם8 סנפירין9 וכאן אמר אבנים 28
סתם, אבל שם היה אבן טוב". 29

לכאורה, הסבר זה של הרבי מוהר"ש, שצריך להורות 30
"פסל לך" לגבי "פסולתן" של הלוחות מפני שהם היו 31
עשויים מ"סנפירין", תלוי בשתי הדעות המבאות 32
במדרש10: "רב לוי ורבי יוחנן אומר: 11 מהיכן פסלן. אחד 33
אומר מתחת כסא הכבוד פסלן, ואחד אומר מתוך אהלו, 34
ברא לו מחצב ומשם חצב שני לוחות אבנים ונטל את 35
הפסולת, ומשם העשיר שהיו של סנפירינן" – לפי הדעה 36
הראשונה היו הלוחות מלמעלה, ולפי הדעה השניה היתה 37
החציבה למטה12, כפי שנראה מפשטות הפסוקים 38
בפרשתנו, שהציווי היה "פסל לך שני לוחות אבנים 39
כראשונים", ואחרי-כך – "ועלה אלי ההרה", וזהו גם הסדר 40

א.

"פסל לך" – דברי המשנה והגמ', והסבר הרבי 1
מוהר"ש

מדברי הקדוש-ברוך-הוא למשה1, לגבי הלוחות 1
השניים2, וסוג לך שני לוחות אבנים כראשונים נלמד 2
בגמרא3, ש"פסולתן שלך יהא". 3

במשנה, בסוף מסכת בבא קמא4, מובאות ההלכות של 4
פועל העוסק במלאכה עבור בעל הבית, לגבי שייכות 5
השאריות של החומר לפועל או לבעה"ב, וכך נאמר שם: 6
"מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו, ושהסורק מוציא – 7
הרי אלו של בעל הבית", 8

כי החוטים הנושרים מן הבגד בעת כביסתו הם בעלי 9
ערך מועט ביותר, ואין בעל הבית מקפיד עליהם, ועל כן 10
הם שייכים לכובס. אך החוטים שמוציא ה"סורק" שייכים 11
לבעל הבית, כי "דבר חשוב הוא ולא מחיל"5. 12

בהמשך מציינת המשנה מקרים אחרים, ומפרטת מתי 13
שייכות השאריות לפועל, ומתי – לבעל הבית: "מה 14
שהחרש מוציא במעצד (שזוהי נסורת דקה) הרי אלו שלו, 15
ובכשיל (שזה ב"קדרום ומפיל שפאין גסין"5) – של בעל 16
הבית", ומסיימת המשנה "ואם היה עושה אצל בעל הבית, 17
אף נסורת"6 ("אפילו דק דק היוצא מתחת המקדח שהוא 18

ומרגליות). וכן פרש"י תשא לד, א. בירושלמי שם (דעת ר' חנין) לא נאמר 1
שנתעשר מפסולתן של הלוחות (ראה בפני משה ותקלין חדתין לירושלמי), 2
וראה הגי' בע"י שקלים שם. פי' עץ יוסף שם. ולהעיר מהל' בקה"ר שם 3
פ"ט ופי' "פסילתן תהא לך".

9 כ"ה בהרשימה. וכ"ה ברא"ש בע"י (ובאורה"ת (תשא ע' בינח) 1
מפרש"י*) נדרים שם. וכ"ה במהרש"א שבע"י שם (ב' פעמים).

בפרדר"א, ויק"ר ורש"י שבהערה הקודמת – "סנפירינן": בקה"ר**, 1
נתחומא ופי' הרא"ש (בגמרא) שבהערה הקודמת – "סנפירינן" [בתיב"ע 2
ואתחנן ד, יג (ועד"ז בתנחומא תשא כו) – בנוגע ללוחות הראשונות – 3
"סנפירינן" (במ'). וכ"ה בכ"מ ראה ערוך השלם ערך סנפירינן].

10 נתחומא פרשתנו שם. 1
11 כ"ה בתנחומא לפנינו ואולי צ"ל "אומר" (אומרים), או שכל 2
התיבה מיותרת.

12 וראה דב"ד סוף פרשתנו. פרש"י תשא לד, א. פרש"י אבות פ"ה 1
מ"ו. ולהעיר מאלשיך תשא לד, ד, דלוחות שניות נבראו בע"ש בין 2
השמשות. וראה רד"ל לפרדר"א שם אות כז.

(* וסיום מס' ב"ק.

1) תשא לד, א. ופרש"י יו"ד, א.

2) תורה שבכתב (או במקום ששייך לתושב"כ) לוחות בכ"מ לשון 1
זכר (פרשתנו שם. תשא שם. ועוד) משא"כ בש"ס וכו'. וראה חולין קלז, 2
ב. ולהעיר ג"כ מתור"ה שתי (מנחות צד, א).

3) נדרים לח, א. ועד"ז בתנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ירושלמי 1
שקלים פ"ה ה"ב. שמו"ר פמ"ו, ב. ויק"ר פל"ב, ב. קה"ר פ"ט, יא. 2
וספ"י. וראה לקמן בפנים.

4) קיט, סע"א.

5) פרש"י במשנה שם.

6) כן נעתק בפרש"י במשנה. ועד"ז הוא במשנה שבירושלמי 1
"הנסורת". ובדפוס משניות "הנסורת" (וא"ו אחר הרי"ש). וכן הוא בכ"מ 2
– ראה דקדוקי סופרים. וראה שנוי נוסחאות למשניות.

7) נדפס בסוף ספר תולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז) הועתק 1
מגוף כתיב"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

8) כ"ה בפ"י הרא"ש נדרים שם. נתחומא שם. פדר"א פמ"ו. וכ"ה 1
דעת רבי חנין בויק"ר וקה"ר שם. ירושלמי שם (מחצב של אבנים טובות

(* לכאורה הוא סו"ד וצ"ל: פי' הרא"ש.

(** פ"י, ובפ"ט "של ספיר". וכ"ה בספרי בהעלותך (יב, ג) "שהספיר של לוחות".

של הקב"ה) דכתיב לה' הארץ ומלואה¹⁸, ואף אילו
 עשאו למטה הרי הלוחות נפסלו "אצל בעל הבית"¹⁹,
 ויש צורך בהיתר המיוחד "פסל לך" גם לגבי אבנים
 רגילות. ומהו אפוא ההסבר לתירוצו של הרבי מוהר"ש?²⁰
 אמנם מצד שני, במקרה של "בעל הבית" – הקב"ה
 – אין מתאים הטעם של "קפיד בעל הבית (אפילו
 אשפאים דקים)"²⁰ כי לגבי הקב"ה אין חשיבות לשום
 דבר ואין הוא מקפיד על כך, ללא הבדל בין אבנים טובות
 לבין אבנים רגילות (וכשאלת הרשב"ץ) – אך יש הבדל
 אם "עשאו למטה"²¹, כי למטה מתחשבים בענינים כפי
 שהם למטה, ולכן "כל²² דבר שהוא לשם הא"ל הטוב
 שיהיה מן הנאה והטוב... וכן הוא אומר כל חלב לה"^{22*},
 ויוצא לכאורה, שאפילו לגבי אבנים סתם, כיון שזה "אצל
 בעל הבית" – הקב"ה – הרי אלו של בעל הבית, וכאשר
 זה ברשותו מקפיד בעל הבית על הכל²³.

ואדרבה: הרי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא
 דבר אחד לבטלה²⁴, ואם כך, השאלה היא, לכאורה,
 להיפך: הקב"ה מקפיד על הכל.

ג.

לגבי אבנים רגילות אין הבדל בין הרשויות

לכאורה ניתן היה לומר שלגבי מסתמי אבנים אין חל
 הדין של המשנה "ואם היה עושה אצל בעל הבית אף
 הנסורת של בעל הבית", והוכחה לכך: הברייתא "מסתמי
 אבנים אין בהם משום גזל" אינה מובאת על החלק של
 המשנה שמפרט את דיני השייכות של הנסורת וכדומה,
 אלא על סיום המשנה "ואם היה עושה אצל בעל
 הבית"²⁵.

בתורה בקיום הציווי¹³ "ואעש ארון עצי שיטים ואפסול
 שני לוחות אבנים כראשונים ואעל ההרה ושני הלוחות
 בידיו"¹⁴, וכך גם בפרשת תשא¹⁵.

ולפי הדעה שאת חציבת הלוחות ופסילתם עשה משה
 למעלה, אין צורך להזדקק לתירוצו שהקדוש-ברוך-הוא
 צריך היה לומר "פסל לך" משום שהלוחות היו
 מספירין¹⁶ – שהרי ההלכה היא, כמובא לעיל מן המשנה,
 ש"אם היה עושה אצל בעל הבית" שייכות השאריות לבעל
 הבית בכל מקרה.

כלומר, אף אילו היו אלה "אבנים סתם" ולא סנפירין,
 כיון שהמלאכה נעשתה למעלה "אצל בעל הבית" –
 הקדוש-ברוך-הוא, יש צורך בהיתר מיוחד "פסל לך",
 "פסולתן שלך", – ולולא זאת, ההלכה היא "הרי אלו של
 בעל הבית".

ב.

לגבי הקב"ה - כל העולם הבא "אצל בעל הבית"

ב"רשימה" המוזכרת לעיל ממשיך הרבי מוהר"ש
 ומביא את שאלת הרשב"ץ "לגבי למעלה אינו תופס מקום
 אפילו אבן טוב", ומשיב הרבי המהר"ש "הרי עשאו
 למטה, דבאותן של מעלה לא היה פסולת"¹⁷, וממילא
 מתבטלת גם שאלה זו, כי הוא לא היה "עושה אצל בעל
 הבית".

אך עדיין קשה, כי גם למטה – בכל מקום – הרי זה
 "אצל בעל הבית", הקדוש-ברוך-הוא, "מלא כל הארץ
 כבודו", בלשון חז"ל (להלכה) "כל היכא דאיתיה בבי גזא
 דרחמנא איתא"¹⁸ (=כל מקום שהם נמצאים הם באוצרו

13 יו"ד, ג.

14 ולכאורה ה' פסילתן בסוף מ' יום השניים בעת אמירת פסל לך, כפשוטו הכתוב "בעת הריא אמר ה' אלי" כפרש"י רמב"ם. "ואפסול שני לוחות אבנים" (פסילתן להשוותן כו') ה' למטה ואח"כ "ואעל ההרה כו'".

15 לד, א"ב, ד.

16 להעיר דלריעה הא' בתנחומא שם "מתחת כסא הכבוד פסלן" אין מפורש שהי' של סנפירין. אבל גם את"ל דהתיבות "ומשם העשיר משה שהיו של סנפירין" אינו סיום כל הענין (שייך לב' המ"ד) כ"א רק מדברי המ"ד ד"מתוך אהלו ברא לו כו'", הרי פשוט לכאורה דמה שחצב מתחת כסא הכבוד ה' אבנים טובות ביותר. וראה ספרי בהעלותך (יב, ג), רד"ל לפרד"א שם אות כג.

17 להעיר דבתנחומא פרשתו שם מקדים לפני ב' המ"ד "פסל לך שתהא הפסולת שלך". וא"כ צ"ל דגם למ"ד מתחת כסא הכבוד פסלן, הפסולת נעשה בגמר עשייתם למטה, כנ"ל הערה 14. ועצ"ע.

18 וראה צפע"נ ה' ערכין פ"ז ה"ג (נעתק בצ"פ בסוף ב"ק במשנה).

18* חולין קלט, א. וראה ר"ה ו, א.

19 אבל י"ל דמכין ד"השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם

20 (תהלים קטו, טז) אי"ז נדון כ"עושה אצל בעל הבית".

21 (20) סמ"ע ח"מ ששנ"ח סק"ד. ועד"ז בתויו"ט במשנה ב"ק שם. שו"ע אדה"ז ה' גזילה וגניבה סכ"ב.

22 (21) להעיר מהסיום בגמרא שם "אתרא דקפדי יש בהן משום גזל". ובתוספתא סוף ב"ק דאין משנין ממנהג המדינה (וראה לקמן בפנים. ובהערה 42). ולהעיר מכמה ענינים שצריך לנהוג כהמקום שבה לשם. ואכ"מ.

22 (22) רמב"ם סוף ה' איסורי המזבח. שו"ע יו"ד סי' רמח ס"ח. (22*) להעיר אשר ברמב"ם ה' איסורי מזבח שם (וכן בשו"ע שם) כתב "הרוצה לזכות עצמו יכוף כו'" דע"פ המשמעות דקאי על כל הבא לאח"ז הרי זה שצריך ליתן מן הנאה והטוב כו' כל חלב לה' הוא רק מצד האדם. [ועד"ז נתבאר בלקו"ש ח"ב ע' 130 בשו"ע הג' להערה 11 (ושם – דבנוגע להקרבן מצד עצמו דכתוב בו "מבחר נדריכם" (אף שלכאורה היינו נאה כו' 220) מוכרח רק שיה' לא כחוש וכעור וכיו"ב, שלילת ביוון קדשים). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 8 ואילן].

23 לשון התויו"ט שם.

24 שבת עז, ב.

25 ראה דק"ס שלכמה גי' ליתא.

גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן – הרי אלו שלו, ואילו
בתוספתא נכללים כל אלו בדין תמא: "מסתתי אבנים
מפסקי גפנים מנקפי הגין מנכשי זרעים בזמן שבעל הבית
מקפיד עליהן אסורים משום גזל, אין בעל הבית מקפיד
עליהן מותרין משום גזל".

יש מחלוקת ביניהם אם לגבי מסתתי אבנים מועלת
הקפדת בעל הבית. ומהו הטעם למחלוקת זו? יש להעיר
ש"בעל הטורים"²⁶, למרות שהוא מציין גם את ההלכה
לגבי "מפסקי אילנות" ו"עודדי ירקות" המוזכרת רק
בברייתא ולא בתוספתא, בכל זאת הוא אומר כתוספתא²⁷,
שהדין לגבי "מסתתי אבנים" תלוי בהקפדת בעל הבית.

וההסבר לכך הוא: לפי הברייתא יש הבדל בין מסתתי
אבנים לבין האחרים – כפסקי אילנות וכו', ונכשי זרעים,
כי הנשורת של "מפסקי אילנות" וכדומה היא בעלת
חשיבות יותר מהפסולת של מסתתי אבנים, ולכן תלוי הדין
בהקפדת בעל הבית: "בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם יש
בהן משום גזל, אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו
שלו" [א] שאם זה במקום שאין אנשי המדינה נוהגים
להקפיד על דבר מועט, הרי אף אם בעל-בית מסויים
מקפיד – בטלה דעתו²⁸, כי דרך בני אדם במקום זה היא
לא להקפיד על כך²⁹.

במקרה זה, כאשר הדבר תלוי בהקפדת בעל הבית,
ובעל הבית אינו מקפיד על כך, יש שתי סברות³⁰ מדוע
מותר הדבר – או משום שאי-הקפדתו היא כהפקרה, ואז
זהו הפקר לכל אדם, ולא רק לפועל או לאיש מסויים³¹.
או שזה כמתנה, כיון שזה דבר מועט, ובעל הבית חונן
ונותן לכל מי שיטול, אפילו שלא מדעתו³².

אבל אצל "מסתתי אבנים" שעליהם אומרת הברייתא
"אין בהם משום גזל", חשיבות פירורי האבנים פחותה
מאשר אצל "מפסקי אילנות", אצלם אין צורך בהיתר של
"אין בעל הבית מקפיד עליהן", אלא עקב ערכם המועט
הם מופקרים מצד עצמם. כלומר, אין להם כלל חשיבות

1 מכך מובן, שהדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל"
2 חל גם "אם היה עושה אצל בעל הבית", ולא רק כאשר
3 הפועל עובד ברשותו שלו, כשם שבחלקים האחרים של
4 הברייתא "מפסקי אילנות מפסקי גפנים..." מובן שהעבודה
5 נעשית בכרם, ברשותו של בעל הבית.

6 ולפי זה מובנים בפשטות דברי הרבי מוהר"ש,
7 שההזדקקות להיתר "פסל לך" היא מפני שהלוחות היו
8 "סנפירין", כי לגבי אבנים רגילות אין הבדל בין רשות
9 הפועל לבין רשות בעל הבית, ותמיד "אין בהם משום
10 גזל".

11 אך זהו הסבר דחוק, כי לפי ההגיון יש להבחין בין
12 העבודה ברשות בעל הבית לבין העבודה ברשות הפועל
13 גם לגבי מסתתי אבנים, ומדוע תהא ההלכה שונה לגביהם,
14 ובמיוחד כאשר לא מצאנו מי שפוסק שלגבי מסתתי אבנים
15 אין חל הדין "אם היה עושה אצל בעל הבית אף נסורת
16 של בעל הבית"²⁶.

17 יותר מכך: גם ב"רשימה" מדייק הרבי מוהר"ש ואומר
18 "והאומן קרוב יותר לזה", שהרי לכאורה הכוונה בדברי
19 הברייתא "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" היא דוקא
20 כאשר אין זה "אצל בעל הבית", כי אילו היה מדובר על
21 רשות בעל הבית, אין מתאים לומר "האומן קרוב יותר
22 לזה".

ד.

ההבדל בין דברי הברייתא לדברי התוספתא

23 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את ההבדל בין
24 האופן שבו כתובים הדינים בברייתא הנ"ל לבין האופן
25 שבו הם כתובים בתוספתא:

26 בברייתא, כאמור, נחלקים הפרטים לשני מקרים
27 והלכות: "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל. מפסקי
28 אילנות מפסקי גפנים מנקפי היגי מנכשי זרעים ועודדי
29 ירקות – בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם יש בהן משום

(26) אבל אין מזה הוכחה כ"כ, שהרי בפוסקים רי"ף רא"ש (סוף ב"ק)
רמב"ם (הל' גניבה ספ"ו) שו"ע חו"מ (שם ס"י) ואדה"ז שם, לא הובאו
בכלל הדינים דסיום הגמרא כאן. מלבד בטור סו"ס שנה. וראה יש"ש
בסיום ב"ק. לקמן הערה 42.

(26*) שם.

(27) ראה גם יש"ש בסוף המס': אבל כמו שכתבתי כתב הטור על פי
התוספתא ועיקר.

אבל לכאורה י"ל שהטור כתב ע"פ הברייתא, וכפי הג' הובא בדק"ס
כאן (אות ס') שליתא "אין בהם משום גזל" אחר "מסתתי אבנים". וכ"מ
ביש"ש כאן.

(28) בפרש"י שם במשנה בתחלתה במה שהוכנס מוציא "והמקפיד
לא הו" קפידה". ובשו"ע אדה"ז כתב (בחצ"ע ג') "והמקפיד בטלה דעתו",

דבריהם "שאינו דרך בנ"א להקפיד עליהם", וכן בסיום הסעיף "כל שאין
דרכו להקפיד עליה" (באותו מקום). וראה מאירי בסוף המשנה: ובין בדין
משנתנו כו'.

(29) כ"ה לכאורה פשטות הפירוש בגמרא. והמ"מ (הל' גניבה שם
ה"ח) כתב "ובגמרא בזמן שבעל הבית מקפיד פירוש שדרך אנשי המקום
להקפיד". וצ"ע.

(30) שו"ת נוב"י (מהדו"ק) אה"ע סנ"ט, ואבני מילואים סכ"ח סקמ"ט
לענין המקדש בדבר שאין בעל הבית מקפיד – רמב"ם הלכות אישות
פ"ה ה"ח. טושו"ע אה"ע סכ"ח ס"ז. (וראה שו"ת חת"ס אה"ע סי' פה.
צפע"נ לרמב"ם שם).

(31) דעת הנובי" שם. וראה טורי אבן מגילה ח, א ד"ה דריסת הרגל.

(32) אבני מילואים שם.

לא שנאה רבי חייא מנין לו, וברייתות הם משניות שנאמר
שלא מדעת רבי חוץ ממדרשו...". "וכך חברו רבי חייא
ורבי אושעיא וחכמים אחרים, ברייתות. רצה לומר לשון
ברא, חוץ, שנאמרו חוץ למדרשו של רבי" 35.

לפי זה יוצא שהתוספתא ססדר רבי חייא בפני רבי
נאמרה בארץ ישראל, ששם היתה ישיבת רבי, ואילו
הברייתות אשר הן "חוץ למדרשו של רבי" ייתכן שנאמרו
בבבל, ובמיוחד כיון שרבי חייא הגיע מבבל 36. ובכלל,
סביר שהברייתות קשורות יותר לבבל, כי בימי רבי
ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות... 37. ובכל הפכה אז
יותר למקום תורה.

והנה – על הפסוק 38 "הבה נלבנה לבנים... ותהי להם
הלבנה לאבן" אומר רש"י "שאינן אבנים בבבל שהוא
בקעה". לפיכך בבבל, ששם לא השתמשו באבנים, לא
היתה כלל חשיבות לשברי אבנים (של האבנים שהיו שם
כאשר הובאו בכל זאת), ולכן קובעת הברייתא שמסתתי
אבנים אין בהם משום גזל, וזהו הפקר מעצמו בבבל,
והמקפיד – בטלה דעתו 39.

אבל בארץ ישראל, שהאבנים מצויות ומשמשות לבניה
ולמטרות נוספות, ואדרבה, נשתבחה ארץ ישראל שהיא
"ארץ אשר אבניה ברזל" 40, יש חשיבות גם לשברי אבנים,
בדומה למפסגי גפנים וכדומה, ולכן תלוי איסורן או
היתרן 41 בהקפדת בעל הבית 42.

וערך אצל בני אדם, והם הפקר מאליהם 32. ולכן, אף אם
יש בעל-בית אשר מקפיד בכל זאת, בטלה דעתו, ולא רק
בגלל דעת כל בני האדם, אלא מפני שאין כלל בעלות על
אבק זה מפני חוסר חשיבותו 33, כפי שמדייק הרבי
מוהר"ש ב"רשימתו": ופירוש מפני שהם הפקר ואינם שייכים
להבעלים.

במילים אחרות: במקרה של מפסגי אילנות וכדומה,
כאשר הדבר תלוי בהקפדת בעל הבית או במנהג אנשי
המקום, הרי ההפקר או המתנה הם מצד הגברא, אך החפץ
כשלעצמו הוא בעל חשיבות מסוימת. ואילו הדין "אין
בהם משום גזל" לגבי מסתתי אבנים (וכן לגבי כשות
וחזיו), הרי זהו הפקר מצד החפצא עצמו.

ה.

ההבדל בין הברייתא והתוספתא כרוך בהבדל שבין בבל לארץ ישראל

לפי זה יש לומר, שזהו הטעם למחלוקת בין הברייתא,
לבין התוספתא האומרת שגם אצל מסתתי אבנים תלוי
הדין בהקפדת בעל הבית, כפי שיובהר להלן.

ההבדל הכללי בין הברייתא לבין התוספתא, כפי
שמבואר במפרשי כללי הש"ס 34, הוא: "תוספתא היא
שנתוספה על המשנה. לפיכך אינה כתובה לא בלשון תניא
ולא בלשון תנו רבנן... שהתוספתות הם ססידר רבי חייא
בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך והיינו דאמרינן רבי

(37) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר יד החזקה.

(38) נח יא, ג.

(39) להעיר מקדושין (יב, א) חיישין שמא שוה פרוטה במדי. אבל
נוסף שהמדובר שם בנוגע לקדושי אשה כו' (ולהעיר מפרשה לטור
אה"ע שם סקמ"ב (והובא בנוכ"י שם) שפי' כן דברי הרמב"ם הנ"ל
במקדש דבר שאינו מקפיד, לכאורה אינו שייך לנדוד במסתתי אבנים.
וראה ר"ן ורא"ש (ועוד) קדושין שם. ושם, דאין לממן אלא מקומו
ושעתו. וראה שו"ת חת"ס שם, ועוד. ועצ"ע.

(40) פרשתנו ח, ט. וראה רמב"ן שם מתרגום ירושלמי.

(41) להעיר גם משניו הלשונות: בברייתא "מסתתי אבנים אין בהם
משום גזל" – ובתוספתא, כש"אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום
גזל". אבל בטור (וכן ביש"ש) שם "אין בהם משום גזל" (אף שלפנ"ז
"בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן" כ' "אסורין משום גזל" ככתוספתא).

(42) וי"ל שזהו גם החילוק דסיוס התוספתא והסיוס בגמרא:
בתוספתא "השוכר את הפועל לנקף עמו בהגין ולזמר עמו במזמורת
מקום שנהגו להיות שלו, הרי אלו שלו, של בעה"ב הרי אלו של בעה"ב.
ואין משנין ממנהג המדינה". ובגמרא "א"ר יהודה כשות וחזיו אין בהם
משום גזל באתרא דקפדי יש בהם משום גזל אמר רבינא ומתא מחסאי
אתרא דקפדי": בתוספתא הוא, כפשטות הלשון, המנהג דאנשי המדינה,
ובגמרא מדובר גם בעניינים אלו שמצ"ע אין בהם משום גזל, דוגמת
מסתתי אבנים כנ"ל היינו שהם הפקר ממילא, ובאתרא דקפדי היינו
שבמקום זה יש צורך בדבר זה וחשובים הם.

(32*) להעיר מפירווי חמץ "שהם בטלים מאליהם ואין צריך לבטלם
ולהפקירם שמאליהם הם הפקר שהרי אינם חשובים כלל בעינינו בנ"א"
(שו"ע אדה"ס י' תל"ד ס"ו, ממג"א שם סק"ה. וראה מג"א ס' תמד,
סק"י. ס' תס סק"ב).

(33) עפ"י אולי יש לפרש חילוק הלשונות דבמסתתי אבנים נאמר "אין
בהם משום גזל" וב"מספגי אילנות כו'" "הרי אלו שלו", דאף שבפשטות
משמע דבבבא הא' לא מדובר דוקא בפועל, משא"כ בבבא הב' (ראה
יש"ש שם דהלשון "אין בהם משום גזל" אין מדובר בפועל), הרי"ז גופא
טעמא בעי. ועפ"י הנ"ל מוכן כי הלשון "אין בהם משום גזל" פירושו
שהם הפקר ואינם שייכים לשום בנ"א, כי גם מצד האומן הוא הפקר,
משא"כ בבבא הב'. בסגנון אחר: במסתתי אבנים מתאר החפצא, "אין
בהם משום גזל", ובבבא הב' – בנוגע להגברא "הרי אלו שלו" (ראה
לקמן בפנים).

ועפ"י הנ"ל יש לקיים דיוק הנ"ל ס"ג (דבמסתתי אבנים אין בהם
משום גזל גם "אם ה' עושה אצל בעה"ב) כי החשיבות דפסולת מסתתי
אבנים היא פחותה גם מהנסרות שהחרש מוציא במעצד. וראה לקמן
הערה 42. והפי' בהרשימה "והאומן קרוב יותר לזה" ראה לקמן בפנים
ס"ו.

(34) ספר הכריתות ומהרי"ק (נעתקו בקיצור כללי התלמוד (נדפס
בסוף מס' ברכות הוצאת רא"ם וכו') ד"ה כתב בפי' המשניות).

(35) עץ חיים בהקדמה לפי' המשניות (נעתק שם).

(36) ראה סוכה כ, סע"א. סדה"ד בערכו. ויש"נ.

לקוטי שיחות – פרשת עקב – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

ו.

במדבר - אבנים אינן חשובות, אלא סנפירין

1 לפי זה תובן "רשימתו" הנ"ל של הרבי מוהר"ש:

2 כיון שישאל היו אז הולכי מדבר, ששם אין
3 משתמשים באבנים³⁹ (אם כי מוזכרות אבנים – כגון אצל
4 מקושש העצים⁴³), ובמיוחד לא לבנין, שהרי לא בנו
5 בנינים קבועים, כנאמר "ויסעו, ויחנו, ויסעו וכו', לפיכך
6 חל עליהם הכלל "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל":
7 "ופירוש מפני שהם הפקר ואינם שייכים להבעלים", הם
8 הפקר לחלוטין מצד החפצא, ולא רק מצד הגברא – מפני
9 שאין בעל הבית מקפיד, כדלעיל, ואם כך, מדוע יש צורך
10 בהיתר "פסל לך", "פסולתן שלך היא?"

11 התשובה לכך היא "שם סנפירין וכאן אמר אבנים
12 סתם", והדין ש"אין בהן משום גזל" אינו חל על סנפירין,
13 אלא על מסתתי אבנים שאין בהן חשיבות כלל, כי פסולתן
14 של סנפירין היא בעלת חשיבות, כמובן⁴⁴, ולכן מובן שיש
15 צורך בהיתר "אמר לו הקב"ה למשה פסל לך".

16 ומשמעות דברי הרבי מהר"ש "האומן קרוב יותר לזה"
17 אינו לגבי הקדוש-ברוך-הוא – בעל הבית – כי, כאמור,
18 אין חל כאן הדין של "אצל בעל הבית", אלא לגבי שאר

ולכן ממשיך בגמרא "אמר רבינא ומתא מחסאי אתרא דקפדי הוא",
שבזה קמ"ל, דבעינן אלו "שאין בהם משום גזל" כי אין בהם שום
חשיבות, כדי שיהי' בהם משום גזל צ"ל "אתרא דקפדי" בדוגמת ל"מתא
מחסיא", כפרש"י "מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב", היינו לא
מצד דעת (קמצנות) אנשי המקום, אלא שכן מוזכר מצד תכונות המקום
– וע"ד החילוק דמסתתי אבנים בין בבל וא"י (וראה מהר"ם שי"ף שם).
וע"פ כהנ"ל יש לבאר התמ' שהרמב"ם ושו"ע השמיטו הדינים
ד"מסתתי אבנים כו", כי דינים אלו משתינים ממדינה למדינה ומזמן לזמן,
לפי צורך ותכונות המדינה. [משא"כ נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו,
ובכשיל של בעה"ב כו', שהובא ברמב"ם ושו"ע שם שחשיבותם יתרה
ממסתתי אבנים, ובגלל מילתא דקבוע הוא בכל המקומות].
ו"ל דל' הרמב"ם שם י"כל הדברים האלו וכיוצא בהן הולכין אחר
מנהג המדינה" הוא לא לפי שכלל על הנאמר בתוספתא (ראה מצפה
שמואל שם) "ואין משנין ממנהג המדינה" דמדובר לכאורה בהגברא, כ"א
דסמך על הסיום בבבלי. וראה יש"ש שם. ואכמ"ל.
(43) שלח טו, לה. לו.

(44) להעיר שגם במדבר קנו כו' מתגרי אומות העולם (יומא עה, ב),
אבל אין לומר כן במסתתי אבנים, דלכאוי' אינם ראויים למכירה.
(45) ראה גם עיין יעקב לע"י סוף ב"ק. תולדות אדם (לרמד"א טרויש
אשכנזי (ירושלים תשל"ב)) לספרי בהעלותך (י"ד, ב).
(46) ר"ה ז, סע"א ואילך.
(47) כדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם: לפי שהוא אומר בעת

בני האדם, שעל כן דוקא האומן הוא ה"קונה".

ז.

הלוחות - שייכות לצבור

20 ניתן להסביר עוד את ההיתר "פסל לך" לגבי הלוחות:
21 הצורך בהיתר "פסל לך" אינו משום ש"פסולתן"
22 שייכת לבעל הבית – הקב"ה – אלא מפני שהלוחות היו
23 צריכים לשכון בארון שבמשכן, וככל חלקי וכלי המשכן
24 והמקדש הם היו צריכים להיות שייכים לצבור⁴⁵ (צריך
25 למסרם לצבור יפה יפה⁴⁶, מסירה לאחר עשיה, או שהם
26 צריכים להיות שייכים לצבור כבר מלכתחילה לפני
27 העשיה⁴⁷), העשיה צריכה להיעשות בשל צבור⁴⁸ –

28 כמובן מהמשך דברי הגמרא⁴⁹ "לא ניתנה תורה אלא
29 למשה... שנאמר כתב לך פסל לך. מה פסולתן שלך אף
30 כתבן שלך". וב"כתבן" הכוונה היא ל"פלפולא" של תורה
31 (כנאמר אחר כך בגמרא) – זה ניתן למשה ולא לצבור,
32 וכך גם לגבי "פסל לך", "פסולתן שלך".

33 ולמרות שפסולתן של לוחות, גם של סנפירין, שייכים
34 לכלל ישראל⁵⁰, ולכן אין ערך של שווה פרוטה לכל
35 אחד⁵¹, וה"לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשווה פרוטה,

ההיא אמר ה' פסל לך (הפסוק דפרשתנו ולא דפ' תשא) לא היו אלא
משל צבור. אבל לכאורה להדיעה במדרשים (שבהערה 8): מחצב של
סנפירינן ברא לו בתוך אהלו ופסל ממנו כו' הי' זה משלו (וראה ספרי
שבהערה 16), ומסרו לצבור אח"כ, ולפ"ז צ"ל דזה שאמר הקב"ה
פסולתן יהא שלך היינו שאין צריך למסור לצבור. וראה בהמצוין לעיל
הערה 45.

וראה ירושלמי שקלים פ"ד ה"א (ובמפרשים שם), יומא לה, ב
(ובתורה"ה נידוח שם) מל"מ ושער המלך ה' שקלים פ"ד ה"ר, ובכ"מ.
ואכ"מ.

(48) ע"ד מזבח שצ"ל מתחילה לשם – שיבנה לשמו (וראה מכילתא
ס"פ יתרו. צפע"נ ע"ת שם. וש"ן).

(49) בנדרים שם.

(50) לדעת אבא חנין בספרי בהעלותך שם (הערה 47).

(51) וידועה השק"ט בשוה פרוטה* – האזלינן בתר הנגזל או הגזלן.
וראה לעיל הערה 39.

ולהעיר ג"כ מהשק"ט בנ"כ חו"מ סי' ו' (ברכ"י אות ו'). פתחי
תשובה סק"א. פ"ת לחו"מ סצ"ג סק"ד. שער המשפט שם. ועוד) אם
נוקקין לשותפין שתבעו לאיש אחד דחייב להם ממון השותפות שוה
פרוטה. ובאמרי בינה לחו"מ ה' דינים סי' יב (אם נוקקין לשנים שגזלו
שוה פרוטה מאיש אחד).

ומובן דשק"ט הנ"ל דוגמתה ביורשין שירשו תביעה דפחות מדני
פרוטות וכיו"ב (ועוד).

(*) בנגוע לכו"ע ענינים – ראה שו"ת הרדב"ז (ח"ו סל"ו) משנה למלך הל' אישות (פ"ה ה"א). אבני מילואים סל"א סקכ"ד – גבי קידושין כשאין שוה פרוטה להנותן
כ"א להמקבל; שו"ת שואל ומשיב (מהד"ת ח"ד סקנ"ז) – בשומרין וכפירת ממון דבעי פרוטה אי בעי שירי' שוה פרוטה ללוה ולמלוה; חזון סופר (קמ"ד, ג) – בפחות
משוה פרוטה גבי לא תחנם אי אזלינן בתר נותן או מקבל. ובצפנ"ג הל' אישות פ"ה הכ"ד (והל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו) מביא מכמה מקומות "אם אזלינן בתר נותן
או בתר מקבל".

וברי"ט אגלאי הל' בכורות (פ"ה אות נא) מדמה השק"ט שברדב"ז הנ"ל לדברי התוס' (ד"ה לא צריכי – כתובות ל, ב) גבי גזל תרומה כו' שמשלם כל מה שנתנה,
וסוברת התוס' היא "דכיון דזה נתנה בהנאת מעיני שיעור ש"פ משלם כל מה שנתנה כיון שעכ"פ הוא נתנה בש"פ אף דלבעלים לא הי' שוה פרוטה".

התשובה על חטא העגל (כלומר, חזרת ישראל בתשובה 18
גרמה לכך שהלוחות ינתנו להם⁵⁷), אז ישנו ענין הדרגות 19
השונות בתורה⁵⁸, עד לענין של "פסולת", כביכול – פנים 20
ואחור⁵⁹. 21

ההסבר לקשר שבין "פסולתן שלך" לבין "כתבן שלך" 22
– פלפולא דאורייתא⁶⁰ (והרי פלפולא דאורייתא שניתנה 23
למשה היא נעלית ביותר, להיפך מפסולתן של לוחות) 24
הוא: על ידי הלוחות השניות התחדש ענין היגיעה בתורה, 25
כמבואר בהרחבה בתורת החסידות⁵⁹, וגם בכך יש שני 26
הפכים: היגיעה באה עקב העלמות, הסתרים, קושיות 27
וכדומה שהם "פסולת" לעומת עצם התורה, אך מצד שני 28
דוקא על ידי היגיעה בתורה מגיעים לעיקר התורה, מעל 29
לתורה כפי שהיא מצד עצמה, כפי שניתנה למעלה בנתינת 30
הלוחות הראשונות, כמוסבר שם בהרחבה⁶¹. 31

וזהו ענין פלפולא דאורייתא שניתנה למשה⁶². הגמרא 32
מכנה זאת "פילפולא בעלמא", ומצד שני אומרים שזוהי 33
"הבנה וחריופת"⁶³ בתורה, דרגה נעלית וגבוהה ביותר 34
בהשגת והבנת התורה, ש"נתן לו למשה והוא נהג בו טובת 35
עין לישראל"⁶⁴. 36

(משיחת כ' מנחם אב תשכ"ד)

הל' גזילה שם. ועוד.

(57) ראה לקמן ע' 414.

(58) להעיר ע"ד כהנ"ל מצפצפ"נ עה"ת דברים בהפטרות לפ' ואתחנן
(ע' ל' ואל"ך). הפטרת פרשתנו (ע' סח ואל"ך. ובהמובא שם מצפצפ"נ
מהדר"ת). בגיליון המו"נ (ריש ע' תט).

(59) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואל"ך. ד"ה ביום השמיני עצרת תש"ו
פל"ד.

(60) ראה חדא"ג נדרים שם. צפצפ"נ הפטרת פרשתנו שם.

(61) וראה גם המשך שם ע' שפג, שצא ואל"ך. ועוד.

(62) ראה גם צפצפ"נ עה"ת בראשית ע' נ' ואל"ך.

(63) פי' הרא"ש נדרים שם. ובפרש"י שם: להבין דבר מתוך דבר.
ובתוס' שם שיטת חריפות והבינה – שכ"ז ענינם שבאים ע"י יגיעה.

ולהעיר מקו"א סק"א בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ג (יה, א ואל"ך).

(64) לשון הר"ן שם.

1 כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משה
2 פרוטה אינו נקרא ממון⁵², בכל זאת ברור שאסור לגזול
3 צבור בכל אופן⁵³, ואי אפשר לומר על כך "אין בהם
4 משום גזל"⁵⁴, כי "אסור⁵⁵ לגזול או לגנוב כל שהו מדין
5 תורה"⁵⁶.

ח.

רק בתורה שלמטה יש - שני הפכים ב"פסולתן
וכתבן"

6 ההסבר בפנימיות לכך שמוצאים הבחנה בבעלות על
7 לוחות שניות, שהלוחות בכלל שייכים לצבור, לכל ישראל,
8 ופסולתם ניתנה למשה – "פסולתן שלך היא" – הוא:
9 בנתינת התורה בלוחות שניות נתחדש הענין של "מה
10 פסולתן שלך אף כתבן שלך", כנאמר בגמרא בהמשך,
11 ש"פלפולא דאורייתא" ניתנה למשה.

12 ויש לומר שזהו ההסבר הפנימי למילים "הרי עשאן
13 למטה דבאותן של מעלה לא היה פסולת": התורה, כפי
14 שהיא מצד למעלה, שהיא התורה שבבחינת לוחות
15 ראשונות, היא בבחינת אחדות – אין בה חלוקה לפרטים,
16 ומוכן שאין בה ענין של פסולת (אלא – כולו פנים). כאשר
17 יורדת התורה למטה, בבחינת לוחות שניות, שניתנו לאחר

(52) לשון החנוך מצוה רכט. וכ"ה בשו"ע אדה"ז ריש הל' גזילה
וגניבה. וראה צפצפ"נ הל' מת"ע פ"ז ה"א (ס"ד, ג ואל"ך).

(53) מכיון שהיא של כל ישראל בתור צבור (לא בתור שותפים), י"ל
דיש על זה בעלות גמורה ולא רק בעלות היחיד על פחות משה פרוטה.
ראה מפענ"צ פ"ד ס"ב ואל"ך. וש"נ. שו"ת זרע אברהם (הנסמן שם) ס"ד
אות כב. וראה ספר המאמרים תשי"א ע' 31 בהערה. ואכ"מ.

(54) להעיר מפרש"י סוכה (כו, ב) ד"ה כל האזרח. שו"ת הריב"ש סי'
שמו. מנ"ח מצוה שכה סק"ט. שו"ת או"ח סתפ"ב סק"א. לקמן ע' 375
הערה 8.

(55) שו"ע אדה"ז שם. מרמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ב.

ולהעיר משו"ע אדה"ז (מירושלמי דמאי פ"ג ה"ב. הובא במ"מ הל'
גזילה ואברה פ"א ה"ב) בדבר שאינו מקפיד כלל, שממדת חסידות למנוע
גם מזה.

(56) וראה סנהדרין נו, א: נהי דבתר הכי מחיל ל' צערא בשעתא מי
לית ל', ובפרש"י שם: הלכך גזל הוא. וראה פרש"י שם נט, סע"א. לח"מ

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' ב

8 שנינו במשנה: מה בין אונס למפתה וכו', שהאונס שו"ת פְּעִיצוֹ,
9 היינו שמחויב לישאנה גם אם אינו רוצה בכך, וכן אינו יכול
10 לגרשה, ואילו המפתה אינו חייב לישאנה, ואם נשא אותה יכול
11 לגרשה.
12 שואלת הגמרא: אִמֵּר לִיה רַבָּא מְפָרְקָא לְרַב אִשִּׁי, מְכַדִּי מִיְנָמָר
13 גְּמָרִי מְהֵרָא – מאחר שמצינו שאונס ומפתה למדים הלכות זה מזה
14 בגזירה שוה, ובמבואר לעיל (כט),

1 לְהוֹצִיאתָ, אלא אף אם ירצה לגרשה יקשה בעיניו הדבר מחמת
2 תשלום כתובתה, וְהָא לֹא מִצִּי מְפִיק לָהּ – ואילו האונס בין כך אינו
3 יכול לגרשה, ואין צורך לתקן לה כתובה. וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה
4 קָבַר, הָא נָמִי – אף באשה זו יש מקום לתקן כתובה, כי אמנם אינו
5 יכול לגרשה בעל כרחו, אך מִצִּיעִי הוּא לָהּ, עַד דְּאִמְרָה הִיא, לֹא
6 כְּעִינָא לָךְ – עד שתאמר היא 'איני רוצה בך', ויגרשנה מדעתה,
7 ומחמת כן תיקנו לה כתובה כשאר נשים.

לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יט שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

26 "ועץ השדה, הן אילני סרן ועתידין לעשות פירות"⁶.
27 כלומר, ברכה שלמעלה מדרך הטבע, שהיא נעלית
28 הרבה יותר מן הברכה שבפרשתנו.

ב.

השאלות על פירוש רש"י ל"בעתו" "בעתם"

29 כשמשווים את המשכם של שני פסוקים אלו,
30 מבחינים במספר הבדלים בפירוש רש"י: כאן מצטט
31 רש"י את המילה "בעתו", ומפרש: "בלילות" שלא
32 יטריחו אתכם. דבר אחר: בעתו בלילי שבתות⁸ שהכל
33 מצויין בבתיהם",

34 ואילו על "בעתם" שבפרשת בחוקותי – "ונתתי
35 גשמיכם בעתם" – מפרש רש"י⁹: "בשעה שאין דרך
36 בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות"¹⁰.

וצריך להבין:

37 (א) מדוע מסתפק רש"י בפרשת בחוקותי בפירוש
38 "כגון בלילי שבתות", ובפרשתנו הוא אומר על כך
39 פירוש נוסף¹¹?

40 (ב) יותר מזה: את הפירוש "בלילי שבתות" אומר
41 כאן רש"י כפירוש שני. כלומר, אין זה הפירוש העיקרי
42 של פשוטו של מקרא. הפירוש הראשון והעיקרי הוא
43 ש"בעתו" הכוונה סתם בלילות – להיפך מפרשת
44 בחוקותי, ששם הפירוש של "בעתם" הוא דוקא ורק
45 "בלילי שבתות".

46 (ג) בפרשת בחוקותי אומר רש"י לפני כן את התוכן
47 – "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואחר כך את
48 הזמן המדויק "כגון בלילי שבתות". ואילו בפרשתנו
49 אומר רש"י את הדברים בסדר הפוך: תחילה "בלילי
50 שבתות" ואחר כך "שהכל מצויין בבתיהם"¹².

א.

פירוש רש"י ל"ונתתי מטר ארצכם", והסבר
הרא"ם

1 מן הפסוק¹ "ונתתי מטר ארצכם בעתו..." – מצטט
2 רש"י את המילים "ונתתי מטר ארצכם", ומפרש²:
3 "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי".
4 וצריך להבין³: מהו הקושי בפשט הפסוק, המתורץ
5 על ידי הפירוש "עשיתם מה שעליכם...". במיוחד,
6 כאשר לכאורה אין רש"י מחדש דבר לגבי הפירוש
7 הפשוט של הפסוק.
8 הרא"ם מסביר שכוונת רש"י היא לבאר את
9 העובדה שבפרשה מפורטים פרטים רבים בברכה
10 "ונתתי מטר ארצכם" – "יורה ומלקוש ואספת דגן...
11 ונתתי עשב... ואכלת ושבעת", שלא כבפרשת
12 בחוקותי⁴, ששם כתוב רק "ונתתי גשמיכם בעתם".
13 ולכן אומר רש"י, "עשיתם מה שעליכם": אתם עשיתם
14 את כל המוטל עליכם, ולפיכך "אף אני אעשה מה
15 שעלי", אעשה את כל המוטל עלי "עד שלא ישאר
16 שום טובה שלא אעשה אותה לכם".

17 אך קשה לבאר כך את פירוש רש"י, כי:

18 (א) רש"י מצטט את המילים "ונתתי מטר ארצכם",
19 ואף אינו מוסיף את הביטוי "וגו'". כלומר, ההכרח
20 לפירושו קיים במילים אלו, ואילו לפי פירוש הרא"ם
21 הצורך בפירושו נובע רק מהמילים שבהמשך. ואדרבה:
22 במילים אלו – "ונתתי מטר ארצכם" – שווים הפסוקים
23 שבפרשת בחוקותי לפסוקים שבפרשתנו.

24 (ב) לפי פירוש רש"י גדולות הברכות שבפרשת
25 בחוקותי יותר מפרשתנו⁵, כפי שמפרש שם רש"י⁴:

(1) פרשתנו יא, יד.

(2) מספרי פרשתנו פ' מא בסופו.

(3) גם אינו מובן: למה מעתיק רש"י מן הכתוב גם התיבות "מטר ארצכם", דלכאורה לא הו"ל להעתיק כ"א תיבת "ונתתי" (ולכל היותר לכתוב "ונתתי וגו'").

(4) בתחילתה – כו, ד.

(5) להעיר גם מגו"א כאן.

(6) ראה גם פרש"י בחקותי (שם, ה) "אוכל קימצא והוא מתברך במעיו". וראה לקמן הערה 14.

(7) ראה ויק"ר (פלה"ה, י) בפ"י "ונתתי גשמיכם בעתם" (דפ' בחקותי).

תו"כ עה"פ. וראה לקמן הערה 11.

(8) ספרי עה"פ ("מלילי שבת ללילי שבת").

(9) ע"פ תו"כ עה"פ. ויק"ר שם.

(10) בתענית (כג, רע"א): בלילי רביעית ובלילי שבתות (וברש"י ישן בחקותי שם: בלילי רביעית). וראה בארוכה מפרש"י רש"י שם. ואכ"מ.

(11) ובפרט, שברד"ל (נסמן לעיל הערה 7) עה"פ דפ' בחקותי הובאו ב' הפירושים (בלילות, בלילי שבתות), ובספרי עה"פ דפרשתנו רק הפירוש דלילי שבתות!

(12) וברד"ל כאן ודפ' בחקותי לא הובאו לשונות הנ"ל (התוכן), רק

הזמן – "בלילי שבתות".

את הסיבה להבדל בין הברכות שבפרשת בחוקותי
לבין פרשתנו – "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה
מה שעלי":

הברכה בפרשתנו קשורה לארץ ולטבע, כי בני
ישראל עשו כאן רק "מה שעליכם" – רק מה שהוטל
עליכם, ואתם חייבים לעשות, אך לא יותר מכך. ולכן
אף אני, הקדוש־ברוך־הוא, אעשה (מדה כנגד מדה):
רק "מה שעלי" אמנם תהיה ברכה, אך רק בהתאם
לדרכי הטבע, ולא יותר מכך¹⁶.

לעומת זאת, הברכות שבפרשת בחוקותי נאמרות
כשכר על כך שישראל ינהגו באופן של "בחוקותי
תלכו..." שמשמעותו כפירוש רש"י "שתהיו עמלים
בתורה": לא רק ללמוד את ההכרחי, אלא "עמלים
בתורה" יותר מן הנדרש במצות תלמוד־תורה¹⁷ – ולכן
גם ברכת הקדוש־ברוך־הוא היא נעלית מן הטבע, ולא
רק "מה שעלי".

ה.

קיום המצוות בפרשתנו – באופן של גזירה

לכאורה ניתן לשאול על כך: על הפסוק שבפרשת
תבא¹⁸ "השקיפה ממעון קדשך" מפרש רש"י: "עשינו
מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות,
שאמרת: אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם".

כלומר, "ונתתי גשמיכם בעתם"¹⁹, שמעל לטבע,
הוא השכר על כך ש"עשינו מה שגזרת עלינו", שהוא,
לכאורה, אותו ענין של "עשיתם מה שעליכם", שעליו
מדבר רש"י כאן בפרשת עקב?

את זאת מבהיר רש"י בפירושו עצמו על ידי השינוי
וההוספה בלשונו: אין הוא אומר "עשינו מה שעלינו",
כפי שנאמר בפרשת עקב, אלא "עשינו מה שגזרת
עלינו". כלומר, השכר איננו על קיום המצוות באופן
שמקיימים את המשפטים או העדות שהשכל האנושי
יכול להבינם ולהסכים להם²⁰, אלא על קיום המצוות

ד) בפרשת בחוקותי מדבר רש"י על השלילה –
"שאין דרך בני אדם לצאת", ואילו כאן הוא מדבר על
החיוב: שהכל מצויין בבתייהם.

ה) בפרשת בחוקותי נאמר "בני אדם", ואילו כאן
– "שהכל".

ו) לפני שאומר רש"י כאן את הפירוש השני "בלילי
שבתות" הוא מצטט מן הפסוק שוב את המילה
"בעתו" – "דבר אחר: בעתו בלילי שבתות...".

ג.

בפרשת בחוקותי הברכה לבני־ישראל, בפרשתנו – לארץ־ישראל

9 ההסבר לכל זה הוא:

10 ההבדל הבסיסי בין הברכה שבפרשת בחוקותי
לבין הברכה שבפרשתנו הוא: שם נאמר "ונתתי
גשמיכם בעתם" – גשמי ישראל, וכאן נאמר "ונתתי
מטר ארצכם" – מטר הארץ. כלומר, בפרשת בחוקותי
מברכים את בני ישראל בגשמים, ואילו כאן מברכים
את הארץ, ורק על־ידי־זה מגיעה הברכה לבעלי הארץ,
לישראל.

17 זוהי הסיבה להבדל בסוג הברכות בין פרשת
בחוקותי (מעל הטבע) לבין פרשתנו (על־פי טבע):
בפרשת בחוקותי, כשהברכה היא לבני ישראל, אין היא
מוגבלת במגבלות הטבע. היהודי מתברך לפי צרכיו
של, גם כאשר אין הסבר "תואם" את דרכי הטבע.

22 לעומת זאת בפרשתנו, כשהברכה היא לארץ, הרי
23 היא בהתאם לארץ, שענינה הוא טבע, בדומה
24 לנאמר¹³: "עוד כל ימי הארץ זרע... לא ישבותו – אך
25 לא באופן שמעל לטבע¹⁴."

ד.

הסיבה להבדל בין פרשת בחוקותי לבין פרשתנו

26 רש"י מבאר בפירושו על "ונתתי מטר ארצכם"¹⁵

(13) נח ח, כב.

(14) וזה שפירש רש"י עה"פ (פרשתנו שם, טו) "ונתתי עשב בשדך, שתהי' גזוז תבואתך כו' ואניה פוחתת מדגנה" – (א) אי"ז שלא בגדר הטבע כ"אלני טרק כו", (ב) כותב כן רק בפירוש ה'ב' וגם בפירושו עה"פ (פרשתנו שם) "ואכלת ושבעת" כותב רק "ברכה מצוי' בפת בתוך המעים", דלא ככפ' בחקותי שמפרש ומפרט "אוכל קימעה והוא מתברך במעיו", כנ"ל הערה 6 (אבל ראה רא"ם פרשתנו שם). ולהעיר מרמב"ן פרשתנו (שם, יג) "לא יעשה הנסים תמיד לתת מטר הארץ בכל עת יורה ומלקוש וכו'". אבל י"ל שקורא הנ"ל נס רק בערך ההנהגה הרגילה עפ"י טבע, ובלשון הרמב"ן שם "כדרך מנהגו של עולם" (אבל בערך הברכה ד"אלני טרק וכו' – שזהו היפך הטבע – הוא ענין שבטבע).

(15) ומתורץ עפ"ז למה מעתיק רש"י גם תיבות אלו מן הכתוב (ראה לעיל הערה 3).

(16) להעיר מפרש"י פרשתנו עה"פ (שם, כג) "והוריש ה', עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי" [ונברא"ם שם: מפני שעשיתם את כל מצותיו מאהבה. ונדמיתם לו בכל מדותיו. ולפיכך הוצרכתי להטיל אני בעצמי להוריש הגוים כו']. ואכ"מ.

(17) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 336 ואילך.

(18) כו, טו.

(19) ובפרט שבמקור פרש"י זה (ספרי עה"פ. מע"ש פ"ה מ"ג) ליתא הסיום "שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם" (רק – "מה שהבטחתנו השקיפה... בטל ובמטר").

(20) ראה פרש"י תולדות כו, ה. אחרי ית, ד. ועוד.

ולפיכך אין רש"י אומר בתחילה "בלילי שבתות" 32
 ואחר כך "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", כפי 33
 שהוא אומר בפרשת עקב – כי המשמעות על "בעתם" 34
 היא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואז זהו זמן 35
 הגשם. ורק לאחר מכן מביא רש"י דוגמא לזמן כזה 36
 "כגון בלילי שבתות". 37

(ב) כאשר הברכה היא לארץ, "מטר ארצכם בעתו", 38
 בפרשתנו, אז תלוי הדבר בקשר שיש לישראל עם 39
 עבודת הארץ, בעתו – כאשר אין אף אחד מעבד את 40
 השדות. לכן מפרש רש"י ש"בעתו" של "מטר ארצכם" 41
 הוא "בלילות", כאשר אין מעבדים את השדות. 42
 מהי הברכה ל"ארצכם" כאשר המטר יורד רק 43
 "בלילות" – על כך אומר רש"י, שאמנם אין זו ברכה 44
 לארץ, אלא "שלא יטריחו אתכם": זה לטובת ישראל 45
 המעבדים את השדות בשעות היום – כפי שנאמר²⁵ 46
 "ויבוא יעקב מן השדה בערב" – שלא להטריחם 47
 לעבוד בגשם. 48

ה.

הצורך בפירוש השני של רש"י

אך רש"י אינו יכול להסתפק בפירושו "בלילות", 49
 כי: 50

(א) אם כוונת התורה באומרה "בעתו" היא 51
 "בלילות", אפשר היה לכתוב בבירור "בלילות"²⁶, לא 52
 יתור ממילה אחת, בדיוק כמו "בעתו"? 53

(ב) המילה "בעתו" אינה ברורה, כי משמעות 54
 הביטוי "בעתו" – הזמן שלו – הזמן המיוחד לגשם 55
 בכלל, ולא רק בקשר לעבודת האדמה. במיוחד כאשר 56
 הברכה "בעתו" אינה לטובת הארץ, אלא כדי למנוע 57
 טירחה מבני ישראל, כדלעיל – 58

לכן מביא רש"י פירוש נוסף "דבר אחר: בעתו, 59
 בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיאם", והוא מצטט 60
 בפירושו שוב את המילה בעתו, כי מעלת הפירוש 61
 השני היא בהסבר משמעות המילה "בעתו", כדלעיל. 62
 בכל זאת הפירוש "בלילות" הוא הראשון והעיקרי, 63
 כי הוא מתאים לתוכן הענין בכלל, כדלעיל. 64

1 כפי שמקיימים חוקים או גזירות, באופן של ביטול
 2 השכל העצמי – וכלשון רש"י²¹ "גזירה היא מלפני, אין
 3 לך רשות להרהר אחריה".
 4 וכיון שקיום המצוות הוא על ידי הכוחות הנעלים
 5 משכל האדם (וטבעו)²², לכן גם השכר עליהן, הוא
 6 באופן של "ונתתי גשמיכם בעתם", באופן שבו אתם
 7 מתנהגים – ברכה שמעל לטבע, כדלעיל.

ו.

זמן הגשמים מותאם לרצון המבורך

8 ההבדל הבסיסי דלעיל בין הברכות שבפרשת
 9 בחוקותי לבין פרשתנו הוא הסיבה גם להבדל
 10 שבפירוש הביטוי "בעתם", "בעתו", בשני המקומות:
 11 בפרשת בחוקותי, כאשר ברכת הגשמים היא בעיקר
 12 לבני ישראל – "גשמיכם", באים הגשמים בהתאם
 13 לרצון ישראל – והזמן הטוב ביותר של ירידת גשמים
 14 ליהודי הוא בזמן שבו אין הוא הולך כלל ברחוב. לכן
 15 מפרש רש"י "בעתם", בשעה שאין דרך בני אדם לצאת,
 16 כגון בלילי שבתות, למרות שאם די בזמן מועט
 17 כליכך של גשמים (רק "לילי שבתות") הרי זה למעלה
 18 מדרך הטבע.

19 אך בפרשתנו, כאשר הברכה היא (בעיקר) לארץ,
 20 ("ארצכם"), לפי מגבלות הארץ והטבע, הרי גם
 21 "בעתו" – התאמת זמן הגשמים²³ – הוא באופן טבעי,
 22 "בלילות" סתם, לילות רבים במשך השבוע, ולא רק
 23 "בלילי שבתות", שאם די בכך זה ענין נסי.

ז.

ההסבר להבדל שבפירוש הביטוי "בעתו" "בעתם"

24 הבדל זה קשור גם לפירוש הביטוי "בעתו"
 25 "בעתם", שכוונתו לזמן המיוחד אף ורק לגשם – שבו
 26 אף אחד אחר, מלבד הגשם, אינו "הולך"²⁴, ובכך יש
 27 שתי דרכים:

28 (א) כאשר הברכה היא לישראל תלויה הברכה
 29 לגשמים "בעתם" בישראל בכלל: הזמן שבו רק הגשם
 30 בחוץ הוא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת (ובכלל)
 31 כגון בלילי שבתות",

(24) קרבן אהרן לתו"כ בחקותי שם. נעתק ג"כ בצידה לדרך לפרש"י בחקותי שם.

(25) ויצא ל, טז.

(26) ראה גם משכיל לדוד כאן (בא"א קצת).

(21) ר"פ חקת. וראה פרש"י במקומות שבהערה הקודמת.

(22) ולהעיר ג"כ "שהענין ד'עמלים בתורה" רמזו הכתוב בלשון

"בחוקותי תלכו". וראה בארוכה עפ"י פנימיות הענינים – לקו"ש שם ע'

340 ואילך. לקו"ש ח"ג פ' בחוקותי.

(23) ראה רא"ם כאן ופ' בחקותי שם. ועוד.

ט.

ההסבר להבדלי הלשון בפירושי רש"י

- 1 לפי ההסבר על ההבדל שבין הברכה בפרשת
- 2 בחוקותי לברכה שבפרשתנו, יוצא שישנו הבדל נוסף:
- 3 שם מדובר על השכר שקבלו ה"עמלים בתורה"²⁷,
- 4 קבוצה מיוחדת מישראל. ואילו בפרשתנו מדובר על
- 5 השכר עבור ש"עשיתם מה שעליכם", קיום התורה
- 6 והמצוות ככלל, והברכה כוללת את כל ישראל.
- 7 ולפי זה יובהרו הבדלי הלשון בפירוש רש"י:
- 8 (א) כאן אומר רש"י "שהכל מצויין בבתיאם" – כל
- 9 ישראל, ואילו בפרשת בחוקותי הוא אומר "בשעה
- 10 שאין דרך בני אדם..." ואינו אומר "כל", כי מדובר שם
- 11 רק על העמלים בתורה.
- 12 (ב) כאן הוא אומר בחיוב "מצויין בבתיאם", ולא
- 13 בשלילה – "אין דרך..." – כי אי אפשר לומר על כל
- 14 ישראל שאין הם יוצאים החוצה כלילי שבתות –
- 15 יוצאים להתפלל, לביקורים וכדומה²⁸, אלא שרוב הזמן
- 16 "מצויין בבתיאם".
- 17 לעומת זאת, בפרשת בחוקותי מדובר רק על
- 18 ה"עמלים בתורה", ומובן, שכאשר "לא תעשה כל
- 19 מלאכה" הרי הם מקיימים את ענינם המהותי – "עמלים
- 20 בתורה", ובליילי שבת לא זו בלבד שהם "מצויין
- 21 בבתיאם", אלא ש"אין דרכם לצאת"²⁹.
- 22 ולכן אין רש"י מפרש כאן את המילה "בעתו"
- 23 כבפרשת בחוקותי – "בשעה שהכל מצויין בבתיאם
- 24 כגון כלילי שבתות": עצם העובדה שרק "מצויין
- 25 בבתיאם" מראה שאין זה "בעתו" האמיתי של המטר
- 26 בלבד, כי יש היוצאים החוצה.

- 27 מה־שאינ־כן בפרשת בחוקותי, כאשר מדובר על
- 28 ה"עמלים בתורה", שאצלם "אין דרך... לצאת".
- י.

ההוראה: עבודה על ידי עמל ושכירת ההרגלים

- 29 ההוראה מכך בעבודת ה' היא:
- 30 כאן רואים את חשיבות העמל והיגיעה בתורה
- 31 ובמצוות. אין די בלימוד התורה ובקיום כל המצוות,
- 32 אלא יש לעשות זאת תוך עמל ויגיעה, יותר ממגבלות
- 33 טבעו, ואפילו טבעה ותכונותיה של הנפש האלקית.
- 34 אך יהודי יכול לטעון: אין הוא רואה הכרח דוקא
- 35 בעבודה כזו – הרי הוא כבר מהווה "דמות" של
- 36 קדושה – לומד תורה ומקיים כל המצוות – ומדוע
- 37 עליו דוקא לשבור את הרגליו, הרגלי הנפש האלקית
- 38 שלו?
- 39 על כך עונים לו, שצריך להיות "עשינו מה שגזרת
- 40 עלינו": כך גזר הקדוש־ברוך־הוא, שיהודי ישנה את
- 41 טבעו, ודוקא על ידי העבודה של "בכל מאדך", אז
- 42 "עושין רצונו של מקום"³⁰.
- 43 אם חסר הענין של "בכל מאדך", הרי לא די בכך
- 44 שאי אפשר להיות בטוחים בעבודה ונוקטים לאזהרה
- 45 "השמרו לכם פן יפתה..."³¹, אלא יותר מכך: עבודה
- 46 ללא שינוי ההרגלים נקראת "לא עבדו"³², "אין ישראל
- 47 עושין רצונו של מקום"²⁹.
- 48 ועל ידי עבודה באופן של "בכל מאדך", יורד גם
- 49 השפע מלמעלה ללא הגבלות ומדידות, עד לאופן
- 50 שמדובר עליו בפרשת תבא "השקיפה ממעון קדשך..."
- 51 – שאפילו דבר שהוא ההיפך מן הברכה בכל המקרא,
- 52 הופך ל"לשון ברכה"³³.
- (משיחות ש"פ עקב, וש"פ ראה תשל"ד)

לצאת" – שהרי הולכים לביהכ"ס כו.
 (30) ברכות לה, ב. חדא"ג מהרש"א שם. אור"ת לה"מ פ' עקב נג,
 ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 98 ואילך, וש"נ.
 (31) פרשתנו יא, טז. וראה פרש"י שם [משא"כ בפ' בחוקותי שלא
 נאמר "השמרו גו'"] – אף שגם שם (כו, ה) נאמר "לשובע".
 (32) ראה חגיגה ט, ב. תניא פט"ו.
 (33) ירושלמי מע"ש בסופה. הובא בפרש"י וירא יח, טז (בשינוי לשון).

(27) היינו הפרט ד"גשמיכנס בעתם" (ועוד) – אף שכמה פרטים
 בפרשה הם שגרם על קיום התומ"צ ככלל. וראה ג"כ לקו"ש
 [המתורגם] ח"י ע' 347 ואילך, בביאור פרש"י עה"פ (בחוקותי שם, ט)
 "ופניתי אליכם".
 (28) להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ת סרס"ח ס"ג. רמ"א יו"ד סרס"ה
 ס"ב וס"ז שם (מתרומת הדשן סי' רסט). וראה שו"ע אדה"ז חאו"ת
 סרע"ה ס"י: שהמשכים בשבת לביהכ"ס מתפלל שם לאור הנר כו.
 (29) אבל גם שם לא כתב "שאינ יוצאין" (כלל), כ"א "שאינ דרך כו

לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט שיחה ה

א.

ענין השמירה ע"י המזוזה - עיקר במצוה

הב"ח את דברי הטור, שהשמירה על-ידי המזוזה היא
"גדולה מזה" – גדולה מן השכר "למען ירבו..."¹⁰,
כיוון שזוהי הנאה "מגוף המצוה עצמה".
יתר-על-כן: השמירה איננה "הנאה וריוח" צדדית
של מצות מזוזה, אלא עיקר בה, כלשון התוספות¹¹:
"לשימור עבד"¹²

ב.

בדרך כלל, קיום מצות למען שכר, איננו קיומה
המושלם

לגבי מעלתה של מצות מזוזה, שגוף המצוה היא
שמירה, שונה אופן קיום מצוה זו מאופן קיום מצוות
אחרות:
באופן כללי, כשמציינת התורה בפירוש את שכר
המצוה, אין זה סתם כדי לספר על כך, אלא, כפשוטו¹³
של מקרא, כדי לחזק¹⁴ ולזרז את קיום המצוות. והרי
חז"ל¹⁵ אומרים: "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות
אף-על-פי שלא לשמה..."¹⁶, והרמב"ם פוסק כך להלכה
בהלכות תשובה¹⁶, ומסביר שמוכרח להיות סדר זה של
לימוד: "הקטנים... אין מלמדין אותן אלא... וכדי

1 מיד לאחר מצות מזוזה בפרשתנו¹ "וכתבתם על
2 מזוזות ביתך ובשעריך", אומרת התורה² גם את שכר
3 המצוה: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם...", וכך נקבע
4 כפסק הלכה בשולחן ערוך³: "כל הזהיר בה יאריכו ימיו
5 וימי בניו..."⁴.
6 בענין הודעת השכר, דומה מצות מזוזה למצוות
7 מסוימות אחרות, שהתורה מציינת בפרוש את שכרן
8 (ככיבוד אב ואם⁵ וכדומה⁶), אך במצות מזוזה יש ענין
9 נוסף, שאיננו נמצא במצוות אחרות, כדלהלן:
10 חז"ל אומרים⁷, והדברים מובאים בטור³, שעל-ידי
11 קביעת מזוזה בפתח הבית, הבית נשמר על-ידי הקב"ה
12 ("מלך בשר ודם מבפנים ועבדיו שומרים אותו מבחוץ,
13 ואתם ישנים על מטתכם והקב"ה שומר אתכם
14 מבחוץ"⁸).
15 שמירה זאת, הנגרמת על-ידי מצות מזוזה, איננה
16 שכר למצוה, אלא, כהסבר הב"ח⁹, "הנאה וריוח מגוף
17 המצות עצמה.. נוסף לו על השכר...". בכך מסביר

פרישה שם. ט"ז שם. ועוד.

(11) מנחות מו, א ד"ה טלית. וראה רש"י פסחים ד, א ד"ה חובת.
(12) וראה כד הקמח מזוזה: "לכך קבעה לנו תורה מצות מזוזה.. כדי
שנכתוב אל העיקר הזה.. שהשמירה חלה בנו ושופעת עלינו וכו'", עיי"ש
בארוכה.
(13) ע"ד ההלכה ראה חולין קי, ב. ירוש' ב"ב ספ"ה.
(14) ראה פרש"י ר"פ אחרי.
(15) פסחים נ, ב. וש"נ.
(16) פ"ה ה"ה (וכן בהל' ת"ת פ"ג ה"ה). והנה ברמב"ם כ' "בתורה"
(כבירוש' חגיגה פ"א ה"ז) – אבל בפסחים שם – "בתורה ומצות". וראה
קו"א להל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) דמבאר דעיקר החידוש הוא בתורה
וצריך לאשמעין, משא"כ במצות.

(1) יא, כ.

(2) שם, כא.

(3) יו"ד סרפ"ה. ובטור שם מוסיף "שהבית נשמר על ידה" ומפרש
בב"י (בפי' הראשון*) ש"הוא נס נגלה".

(4) שבת לב, ב. וצע"ק מאי קמ"ל הש"ך.

(5) יתרו כ, יב. ואתחנן ה, טז.

(6) וראה ספרי כאן (פסוק יט. הובא ברש"י), וכן אחד מ"ד שבת שם
– "למען ירבו גו" קאי גם על ת"ת.

(7) ע"ז יא, א. מנחות לג, רע"ב. וראה ירושלמי פאה פ"א ה"א (הובא
לקמן בפנים ס"ו). זח"ב לו, רע"א**. זח"ג רסג, ב. רסו, א. ועוד.

(8) לשון הטור שם.

(9) לטור יו"ד שם.

(10) וראה עוד ביאורים במ"ש בטור "גדולה מזה" – בב"י שם.

(*) וגם לפי' הענין כן הוא. אלא שאין זה מספיק לבאר שעי"ז תהי' "גדולה מזה" בעיני האדם.

(**) בלקוטי לוי"צ לזרע שם (ע' נס) מפרש מ"ש בורר ("כתוב שמי ושמי לפתח") ד"קאי על השם שד"י שבחוץ המזוזה שהוא השומר, ר"ת שומר דלתות ישראל". אבל
בנצ"א שם (מרמ"ז שם) מפרש דקאי על כללות המזוזה שעולה שם אדני". וגם בלקוטי לוי"צ שם כ' (דרק) "יותר קרוב לפרש" דקאי על שד"י (כי "לפירושו (דרנצו"א)
ששמי קאי על המזוזה גימט' אד', הרי תיבת מזוזה וכן שם אד' אין נכתב במזוזה ואין אמר כתוב שמי"). אבל אינו שולל פירוש הנצ"א.
וי"ל דיש יתרון גם בפי' הנצ"א, כי מפשטות לשון הזהר "כתוב שמי ושמי לפתח" משמע, דקאי ולא (רק) על ענין פירוש המזוזה (שד"י, או אפילו "ור" שמבפנים ושד"י
שמוחוץ שביחד גימט' שם" – לקולו"צ שם שם. ומסיים ד"שוב מצאתי כן ברמ"ז") – כ"א על כללות ענין המזוזה.
ויש לקשר זה דכללות ענין המזוזה הרי"ע ד"כתוב שמי" (ועי"ז "אנא כו' לנסרא לך") – עם המובאר בסידור (רעה, ב ואילך) דמזוזה כוללת כל המצות ושקולה כנגד
כל המצות, כי היא בזי' או"מ כללי שלכן היא שומר כללי לשומר כל אשר לאדם כו' – וע"פ הידוע (לקו"ת בורר מא. רע"ג, דרמ"צ קנב, ב ד"ה אתה אחזר תש"ב
פ"ב ועוד) דמה שנקרא "שם" בלשון המקרא נקרא אור בלשון הזהר והמקובלים. ואור הרי אין בו התחלקות (כי זה נעשה ע"י הכלים).

30 יֵהָא כּוֹנֵת הַמְקִימָה אֶלָּא לְקִיָּים מִצּוֹת הַבּוֹרָא ית' 30
31 שְׂצִינּוּ עֲלֶיהָ – שְׁאִין לְכוּן שֶׁהַמְזוּזָה הִיא לִשְׁם 31
32 שְׁמִירָה?

33 אַבֵּל, ב'טור' אֵין הַדְּבָרִים נִאמְרִים בִּלְשׁוֹן אִיסּוּר. כֵּן 33
34 אֵין נִרְאָה, שֶׁה'טור' בֵּא לֹמֵר שְׁאִין לְחַשׁוֹב כָּלֵל בְּקִיּוֹם 34
35 מִצּוֹת מְזוּזָה שֶׁהִיא שְׁמִירָה, שֶׁהִרִי, כְּמוֹסְבֵּר לְעִיל, אִם 35
36 אֹפֶן קִיּוּמָה הוּא עַל־יְדֵי פְעוּלָה הַמַּצְבִּיעָה עַל עֲנִין 36
37 הַשְׁמִירָה, הִרִי קֶל־וְחֹמֶר מוֹתֵר לְחַשׁוֹב עַל כֵּךְ.

38 אֶלָּא שֶׁבְּכֵךְ הוּא שׁוֹלֵל אֶת הַכּוֹנֵת לְקִיָּים אֶת הַמִּצְוָה 38
39 לִשְׁם הַשְׁמִירָה שְׁבָה, כִּי הִיא עֲלֵינוּ לְקִיָּים אֶת הַמִּצְוָה 39
40 בְּאוֹתוֹ חֶשֶׁק וְהִדּוּר גַּם אִם לֹא הִיא עֲנִין הַשְׁמִירָה כָּלֵל, 40
41 אֶלָּא כִּדִּי "לְקִיָּים מִצּוֹת הַבּוֹרָא יתְבָרֵךְ", אֵךְ מוֹתֵר 41
42 בְּשַׁעַת הַמַּעֲשֶׂה לְזַכּוֹר שֶׁהַמִּצְוָה הִיא צִיּוּיוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה 42
43 לִיהוּדֵי לְקַבּוֹעַ שְׁמִירָה לְבִיתוֹ.

44 וְאִפִּילוֹ כֹּאשֶׁר מְקִימִים אֶת הַמִּצְוָה רַק לִשְׁם 44
45 הַשְׁמִירָה, הִרִי זֶהוּ קִיּוֹם הַמִּצְוָה, (אֶלָּא) שֶׁלֹּא לִשְׁמָה, 45
46 וְגַם אִז (בְּמַצָּב הַמִּתּוֹאֵר שֶׁם בְּדַעַה וְחֻכְמָה וְכו') הִרִי, 46
47 כִּלְשׁוֹן הַרְמַב"ם: "מְזוּזִין אוֹתָם עַל זֶה וּמַחֲזִקִּים 47
48 כּוֹנֵתִים".

ד.

דְּבָרֵי הַרְמַב"ם, שֶׁהַחֲשֶׁבֶת מְזוּזָה כְּקָמִיעַ הִיא
"טַפְשׁוֹת"

49 לְכֹאֲוֵרָה נִתֵּן לְשֹׂאֵל עַל כֵּךְ? הַרְמַב"ם פּוֹסֵק²⁷ 49
50 (וְה'טור' מְבִיא²⁸), שֶׁ"אִלוֹ שְׁכוֹתֵינָן מִבְּפָנִים שְׁמוֹת 50
51 הַמַּלְאָכִים.. הִרִי הֵן בְּכָלֵל מִי שְׁאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם 51
52 הַבֵּא", שֶׁאִלוֹ הַטַּפְשִׁים לֹא דִי לָהֶם שֶׁבְטִלוֹ הַמִּצְוָה אֶלָּא 52
53 עָשׂוּ מִצְוָה גְּדוּלָה... כֹּאִילוֹ הוּא קָמִיעַ שֶׁל הַנִּיֵּית 53
54 עֲצָמָן..."

55 כְּלוֹמֵר: כֹּאשֶׁר מֵיִיעִידִים אֶת הַמְזוּזָה לְ"קָמִיעַ..." 55
56 (לְשְׁמִירָה) הִרִי זֶה "טַפְשׁוֹת" וְעוֹד – "הִרִי־הוּא בְּכָלֵל 56
57 מִי שְׁאִין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם־הַבֵּא"²⁹

1 לְקַבֵּל שֹׁכֵר עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעַתָּן וְיִתְחַכְמוּ חֻכְמָה יִתִּירָה, 1
2 מְגִלִּין¹⁷ לֵהֵן רַז זֶה¹⁸ מַעֲט מַעֲט וּמְרַגְלִין אוֹתָן לְעֲנִין 2
3 זֶה (שֶׁל לִשְׁמָה) בְּנַחַת...", וְהוּא מְדַבֵּר עַל כֵּךְ בְּהִרְחַבָּה 3
4 בְּפִירוּשׁוֹ לְמַשְׁנֵי¹⁹, שֶׁם הוּא אוֹמֵר, שֶׁאֵלָּה שְׁעִדִּין 4
5 אֵינָם "מְשִׁיגִין הָאִמֶּת עַד שֶׁיִּהְיוּ כְּמוֹ אֲבִרָהּ אֲבִינוּ 5
6 ע"ה" – "מְזוּזִין אוֹתָם עַל זֶה וּמַחֲזִקִּים כּוֹנֵתִים" לְקִיָּים 6
7 מִצְוֹת לְמַעַן שֹׁכֵר.

8 מַצַּד שְׁנֵי מוֹבָן, שְׁקִיּוֹם מִצְוָה רַק לְמַעַן שֹׁכֵרָה אֵינָנו 8
9 קִיּוֹם בְּשִׁלְמוֹת כִּי זֶהוּ קִיּוֹם "שֶׁלֹּא לִשְׁמָה". יִתְר־עַל־ 9
10 כֵּן: גַּם כֹּאשֶׁר מְקִימִים מִצְוָה כִּדִּי לְקִיָּים "מִצְוֹת 10
11 בּוֹרָאוֹ"²⁰, אֵךְ יִחַד עִם זֹאת מְכוּוֹנִים "אֵף לְהִנָּת 11
12 עֲצָמוֹ"¹⁸ – לְמַשֵּׁל: נּוֹתֵנִים צְדָקָה "בְּשִׁבִּיל שִׁיחִיה בְּנֵי 12
13 אוֹ שֶׁאֵהִיה בֶּן עוֹלָם־הַבֵּא"²¹, הִרִי לְמִרּוֹת שֶׁהוּא 13
14 ("בְּדַבָּר זֶה"²²) "צְדִיק גְּמוּר", בְּכָל זֹאת אֵין כֹּאֵן עִדִּין 14
15 קִיּוֹם הַמִּצְוָה בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁלְמוֹת"²³.

16 אֵךְ לֹא כֵן בְּעֲנִין הַשְׁמִירָה שֶׁל הַמְזוּזָה. עַל כֵּךְ יֵשׁ 16
17 לֹמֵר, שְׁקִיּוֹם הַמִּצְוָה לְמַעַן הַשְׁמִירָה אֵינָנו פּוֹגֵם 17
18 בְּשִׁלְמוֹתָהּ, כִּיֹּן שֶׁזֶּה אֵינָנו שֹׁכֵר הַמִּצְוָה, אֶלָּא תּוֹצֵאתָהּ 18
19 וְחֶלֶק מִמֶּנָּה עֲצָמָה, אֶחָד מִעֲנֵינֵי הַמִּצְוָה, וְאֵף יוֹתֵר 19
20 מִכֵּךְ, כְּמוֹבֵא לְעִיל מִן הַתּוֹסְפוֹת, זֹהִי מִטַּרְת הַמִּצְוָה – 20
21 "לְשִׁימּוֹר עֲבִיד".

22 וְעוֹד: אֶחָד מִן הַטַּעֲמִים²⁴ לְקַבִּיעַת הַמְזוּזָה "בְּטַפַּח 22
23 הַסִּמּוֹךְ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים" הוּא "כִּי הִכִּי דִתִּינִטְרִי" (=כִּדִּי 23
24 שֶׁתִּשְׁמּוֹר אוֹתוֹ). כְּלוֹמֵר, הִיּוֹת הַמְזוּזָה לְשְׁמִירָה אֵינָנָה 24
25 רַק בְּאִפְשָׁרוֹת שֶׁל מַחֲשָׁבָה עַל כֵּךְ בַּעַת קַבִּיעַתָּהּ, אֶלָּא 25
26 הַדְּבָר מִתְבָּטֵא גַּם בְּאוֹפֶן קִיּוֹם הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה בְּפּוֹעַל²⁵, 26
27 כִּפִּי שֶׁמִּצִּיֵּין ה'טור' בְּהַמְשָׁךְ דְּבָרָיו²⁶.

ג.

מִצְוֹת הַקֶּבֶ"ה - קַבִּיעַת שְׁמִירָה לְבֵית

28 לְכֹאֲוֵרָה מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׂאֵלָה: ב'טור' עֲצָמוֹ נִאמֵר 28
29 בְּסוּף, לְאַחֵר הַזְכָּרַת הַהִלְכָה דְּלַעִיל: "וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא

(24) מִנְחֹת לֵג, רִישׁ ע"ב.

(25) וְכֵן כּוֹתְבִים שֶׁם שֶׁד" מְבַחֵן שֶׁהוּא ר"ת "שׁוֹמֵר דִּלְתוֹת יִשְׂרָאֵל" (סִידוֹר הָאֲרִיז"ל (כּוֹנֵת מְזוּזָה). מִשְׁנֵת חֲסִידִים מִס' מְזוּזָה פ"ג מ"ט. וְכָל בּוֹ הֵל' מְזוּזָה (הוֹבֵא בְּד"מ יו"ד סרפ"ח): שׁוֹמֵר דִּירַת יִשְׂרָאֵל, וְכּוֹח"ג רטו, א (וְרֵאָה שֶׁם עו, ב): "שֶׁד" מְלַבֵּר לְמַהוּ נִטְרִי ב"ג מְכַל סִטְרִין מְלַגָּא וּמְלַבֵּר". וְרֵאָה בְּחֵי וְאִתְחַנֵּן ו, ט. וְרֵאָה דְּרַכִּי מִשָּׁה (וּרְמ"א) יו"ד סו"ס רפח: "יִנְחוּ יִדּוֹ כו' וְיִאֲמֹר ה' שׁוֹמֵרִי כו'". וְעוֹד.

(26) יו"ד שם.

(27) הֵל' מְזוּזָה פ"ה ה"ד.

(28) יו"ד סו"ס רפח.

(29) רֵאָה שֶׁד"ח כָּלִילִים מ"ם כָּלֵל קִיד.

(17) כ"ה בְּדִפְּסוּסִים שֶׁלְפָנֵינוּ. וּי"ג "יִתֵּרָה וְאַחֵר כֵּךְ מְגִלִּים", וּי"ג "יִתֵּרָה וּמְגִלִּים" (רַמְב"ם ס' הַמְדַּע, יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכ"ד).

(18) רֵאָה שְׁבַת (פַּח, א) מִי גִילָה לְבִנֵי רַז זֶה – הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וּי"ל דְּתִלּוֹי זב"ז. וְרֵאָה לְקוּיָת בְּמִדְבָר יג, ד.

(19) סְנֵהדְרִין ר"פ חֶלֶק (סְד"ה וְכַת הַחֲמִישִׁית). וְרֵאָה כְּתֹר שֶׁם טוֹב (קַה"ת) נו, א.

(20) ל' רש"י פִּסְחִים ת, רִישׁ ע"ב ד"ה ה"ז. וְרֵאָה תוֹס' שֶׁם ד"ה שִׁיכָה.

(21) פִּסְחִים שֶׁם, סַע"ז וְאֵילֵךְ.

(22) ל' רש"י שֶׁם. וְעַד"ז בְּרִש"י ב"ב י, ב ד"ה ה"ז.

(23) רֵאָה עֵינִין יַעֲקֹב לַע"י פִּסְחִים שֶׁם.

אלא, האיסור הוא, כפי שמסביר הרמב"ם עצמו 20
באומרו בהמשך: "כמו שעלה על לבם הסכל שזהו 21
דבר המהנה בהבלי העולם". 22
כתיבת "שמות המלאכים וכו'" בתוך המזוזה 23
מוכיחה, שאין המזוזה בעיניהם כלל ענין של מצוה 24
(שהרי אין מקום לתוספות (במצוה³² ו) שמירה שנקבעו 25
על-ידי הקב"ה?), אלא "קמיע של הניית עצמן" – דבר 26
שנועד להנאותו שלו, ל"הבלי העולם...". 27
וזהו טפשותם, כי המזוזה מהווה שמירה רק מפני 28
היותה מצוה, ואילו הם (על-ידי הוספה במזוזה) 29
חושבים בטפשותם שהשמירה איננה מפני המצוה אלא 30
כ"קמיע של הניית עצמן", ולכן זהו בעיניהם "דבר 31
המהנה בהבלי העולם" ולפיכך "אין להם חלק לעולם 32
הבא", כפי שמוצאים לגבי ההלכה³³ שה"עושי דברי 33
תורה רפואת הגוף" הם "בכלל הכופרים בתורה", כי 34
התורה היא "רפואת נפשות" בלבד³⁴. 35
לא כך מי שקובע מזוזה כשרה ללא תוספות, 36
ובשעת קיום המצוה הוא מכוון לקיימה לצורך השמירה 37
של המצוה³⁵, הרי הוא נכלל, לכל היותר, במסגרת של 38
קיום המצוה שלא לשמה³⁶. 39
וכאשר אין מקיים זאת רק לצורך השמירה, 40

[דברי הרמב"ם ש"בטלה המצוה" – המזוזה 1
פסולה, אינם שייכים לעניננו, כי הפסול איננו מפני 2
ש"עשו מצוה גדולה... כאילו הוא קמיע..."], אלא מפני 3
שהוסיפו את "שמות המלאכים... בפנים המזוזה בניגוד 4
לפסק הרמב"ם בהלכה הקודמת, ש"הוסיף מבפנים 5
אפילו אות אחת הרי זה פסולה"³⁰ 6
ודברי הרמב"ם ש"עשו מצוה גדולה..." אינם סיבה 7
ל"בטלו המצוה", אלא הוספה והסבר הסיבה ל"הרי הן 8
בכלל מי שאין להם...". 9

ה.

האיסור הנ"ל איננו בגלל הכוונה שלא לשמה
אך לאמיתו של דבר, אין להסיק מדברי הרמב"ם, 10
שהאיסור דלעיל, הוא בגלל שיש כאן כוונה שלא 11
לשמה (בשימוש המזוזה כשמירה ל"הניית עצמן"), 12
שהרי, קשה לומר, שמסיבה זו הוא ייקרא "טפש", כי 13
לשימור עביד", ואף ייכלל "בכלל מי שאין להם חלק 14
לעולם הבא", בעוד אשר הרמב"ם פוסק במפורש 15
להלכה³¹ ש"הבריא שקרא פסוקין... כדי שתגן... הרי 16
זה מותר" – כלומר, מותר להשתמש בדברי תורה 17
כהגנה ואין התורה נעשית על-ידי זאת ל"קמיע של 18
הניית עצמן". 19

היא קמיע כו' דמ"מ אסור להוסיף בפנים המזוזה כי "נראה כאילו מכין 30
כו'".

35 ולהוסיף: אם לא הוסיף שמות המלאכים כו', גם אם כיוון 35
שהמזוזה היא "קמיע של הניית עצמן". דבר המהנה בהבלי העולם, אין 36
ברורה דעת הרמב"ם האם ע"ז נפסלת המזוזה, דא"ל דאף שהעושה כן 37
הוא טפש ואין לו חלק לעוה"ב, מ"מ, המזוזה כשירה. וראה לעיל הערה 38
30.

36 ומ"ש בכס"מ (להל' מזוזה שם) בתי' הב': "וגם אין הכוונה 36
בעשייתה לשמור הבית אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא 37
נמשך שתשמור הבית" – י"ל דאין כוונתו שזוהו האיסור וה"טפשות", כ"א 38
בא לתרץ מ"ש הרמב"ם ש"עשו כו' כאילו הוא קמיע של הניית עצמן 39
כו'", דלכאורה משמע שבפועל אינה (שהמזוזה אינה שמירה כו') – ועל 40
זה כותב ב' ענינים: (א) "דאין הכי נמי שהמזוזה שומרת הבית כשהיא 1
כתובה כתקנה לא-המלאכים הכתובים בה מבפנים" – היינו, שמזוזה 2
ו (שהוסיף בה שמות המלאכים כו') אינה שמירה. (ב) "וגם אין הכוונה 3
בעשייתה כו' אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשך 4
שתשמור הבית" – דגם מזוזה כשירה אינה "קמיע" כ"א מצוה, וע"י 5
המצוה "ממילא נמשך שתשמור הבית" [בסגנון אחר: זה ש"ממילא 6
נמשך שתשמור הבית" הוא ג"כ חלק מהמצוה. וע"ד הנ"ל הערה 34
בדעת הרא"ש].

30 וראה רא"ש סוף הל' מזוזה שלו (ועד"ז בפסקי הרא"ש לרי"ף 30
הל' מזוזה בסופם) – נעתק בטור שם – דכתב רק "שבפנים אין להוסיף 31
מאומה כו' לפי שנראה כאילו כו' קמיע לשמירה כו'", ולא כתב שעי"ז 32
"בטלו המצוה" – כי לא הביא (ועד"ז בטור שם) בכלל פסק הרמב"ם 33
ד"הוסיף מבפנים אפילו אות אחת ה"ז פסולה" (ועד"ז בשו"ע וברמ"א 34
(שם) כ' רק דאסור להוסיף מבפנים, ולא שהמזוזה נפסלת ע"ז). ואכ"מ. 35
31 הל' ע"ז פ"א הי"ב.

32 משא"כ כש"כותבים... מבחוץ... שד"י – ד"אין בזה הפסד לפי 32
שהוא מבחוץ" (רמב"ם הל' מזוזה שם).

33 רמב"ם הל' ע"ז שם.

34 ברא"ש (שצוין בהערה 30) כ' בקיצור ד"בפנים אין להוסיף 34
מאומה כו' שנראה כאילו מכין לעשות לו קמיע לשמירה" – ומדהשמיט 35
(ממ"ש הרמב"ם): (א) דאין לו חלק לעוה"ב, (ב) שהוא טפש, (ג) שחושב 36
שהוא "דבר המהנה בהבלי העולם" – משמע, שמצד זה לחור שמכין 37
שהמזוזה היא שמירה אסור, 38

אבל מזה שמדגיש "קמיע לשמירה" מוכח, דהאיסור הוא רק 39
כשמכין שהמזוזה אינה מצוה כ"א "קמיע" כבפנים [נסיון דברי הרא"ש 40
"אלא יעשה המצוה כתיקנה לקיים מאמר הבורא ית' והוא ישמרנו 1
וצלנו" ע"ד לימננו" – ה"ז גופא כוונת האדם, שעושה מצוה שנ"י "הוא 2
ישמרנו וכו'"], 3
ומה שהשמיט הרא"ש כהנ"ל – כי איירי גם כשאינו מכין שהמזוזה

(*) בפסקי הרא"ש להרי"ף: ויצלנו. ובטור: והוא שומרנו והוא יצילנו.

(**) הטעם שהכס"מ מוסיף "לא המלאכים וכו'" ואינו מסתפק במ"ש "שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתקנה" (וכאן אינה כתובה כהנהגה שהרי הוסיף בפנים המזוזה) – כי באים היו המלאכים שומרים: (1) הרי מזוזה זו היא קמיע ג"כ – הרי"ף ממש"כ דרך "כאילו". (2) אין הכרח שנעשו המצוה קמיע – כ"א רק שמות המלאכים.

דוקא מזוזה מוכיח, שלא לקחו זאת סתם כפרשה מן
התורה (שאף היא מגינה⁴⁵), אלא דוקא כמזוזה – וכיצד
חל כאן ענין השמירה של מזוזה? הלא ההלכה היא⁴⁶,
ש"תלאה במקל פסולה", וכהדגשת הגמרא⁴⁷: "סכנה
ואין בה מצוה", כפירוש רש"י⁴⁸: "סכנה – מן
המזיקים, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת
הפתח כהלכתה".

[אמנם, הגמרא מספרת שם ש"של בית מונבו
המלך היו עושין בפונדקוניהן כן זכר למזוזה",
ומוצאים במספר מצוות, שעושים זכר למצוה, כשאי-
אפשר לקיימה, כגון ה"זרוע" שנלקח בליל פסח זכר
לקרבן פסח⁴⁹, אבל אין אנו מוצאים שעלידי הזכר⁵⁰
יתקיים שם המצוה. והסיבה לכך מובנת, אמנם זהו
"מעין" ו"זכר" למצוה לפי התורה, אך השכר כרוך
בקיום המצוה ממש].

אך, לפי המוסבר לעיל, מובנים הדברים: השמירה
שעלידי המזוזה קשורה למזוזה עצמה, ולכן ייתכן
שמשהו מן השמירה נמצא במזוזה עצמה, גם כשאין
מתקיימת מצוה מזוזה, כיון שנכתבה לשם מזוזה
וכדומה, ואפילו אצל גוי כמו ארטובון.

ז.

מדוע בחר אדמו"ר הרי"צ בענין שלילי - פטור ממזוזה?

בכך יובן גם סיפור מופלא, שסיפר כ"ק מורי וחמי
אדמו"ר⁵¹: בהיותו במאסר, שאלו אותו בחקירה
הראשונה אם הוא יודע היכן הוא נמצא. על כך הוא
ענה: "ודאי אני יודע. אני נמצא במקום כזה, הפטור
ממזוזה. ישנם מספר מקומות הפטורים ממזוזה, כגון:
בית דיר של סוסים⁵², ובית הכסא".

1 אלא כדי לקיים מצות ה', שציוה לקבוע שמירה בפתח
2 הבית – הרי אז הוא מקיים את המצוה בשלמותה³⁷.

ו.

שמירה גם כאשר לא חלה המצוה

3 לפי האמור לעיל, שהשמירה הקשורה למזוזה
4 איננה "שכר" או "סגולה" הנוספים על המצוה, אלא
5 חלק ממנה עצמה, יובן דבר מפליא במצות מזוזה,
6 כדלהלן:

7 המשנה מונה (במסכת כלים³⁸) מספר כלים שיש
8 להם בית קיבול (ולפיכך "הרי אלו טמאין") וביניהם:
9 "מקל שיש בו בית קיבול מזוזה". נאמר שם בתוספות
10 יוס"טוב: "ואפשר שהיו אנשים בזמן המשנה נושאים
11 מזוזה עמם וחשבו זה למצוה ולשמירה להם".

12 מזה שעובדת מציאותו של "מקל שיש בו..."
13 לצורך שמירה מובאת במשנה ללא התייחסות³⁹, נראה,
14 שיש מקום למעשה זה⁴⁰.

15 ואכן, מדברי הירושלמי מוכח, שבמזוזה עצמה יש
16 סגולת שמירה, אף כאשר אין כאן קיום המצוה: מסופר
17 בירושלמי⁴¹ שרבינו הקדוש שלח מזוזה לארטובון –
18 גוי⁴² – באומרו שהוא שולח לו "מילה דאת דמך לך
19 והיא מנטרא לך" (=דבר ש(גם) אתה ישן, היא
20 שומרת אותך). כלומר, למרות שלגבי הנכרי אין קיום
21 מצות מזוזה⁴³, בכל זאת, גם במקרה זה חל הענין של
22 "מנטרא לך" במזוזה.

23 [ובמיוחד לפי המשך הסיפור, כמובא בשאלות⁴⁴,
24 שמיד כשקיבל ארטובון את המזוזה פעלה השמירה
25 ו"מיד ברחא אותה שדה..."].

26 לכאורה, תמוה הדבר: הנוהג להכניס ב"מקל"

(37) וראה רמב"ם שם (נעתק לעיל הערה 32) בנוגע לכתיבת שם
שד"י מבחין ד"אין בזה הפסד" – אף שענינו שמירה, כנסמן לעיל הערה
25.

(38) פ"ז מט"ז.

(39) ומ"ש בתיו"ט "וחשבו זה", דמשמע דאינו כן – קאי על
למצוה (ושמירה של מצוה). אבל ראה תוס' אנשי שם.

(40) ולהעיר, דעל שולחן הכתיבה והלימוד של כ"ק מו"ח אדמו"ר
היתה מונחת מזוזה – ראה לקו"ש ח"ט ע' 261.

(41) פאה פ"א ה"א. הובא בב"ר ספ"ה.

(42) בפני משה לירושלמי שם כ' שהי' "יהודי חשוב". אבל ראה בס'
שהובאו בעמודי ירושלים (לר"י אייזנשטיין) לירושלמי שם. שד"ח כרך
ט דברי חכמים סק"ה.

(43) ויתרה מזה, בית בשותפות נכרי פטור ממזוזה (שו"ע יו"ד ר"ס
רפו. עיי"ש במדרכי וכו').

(44) ס"י קמו.

(45) ראה רמב"ם דלעיל בפנים ס"ה (ע"פ שבועות טו, ב).

(46) מנחות לב, סע"ב. רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"ח. טור יו"ד סרפ"ט.
(47) מנחות שם.

(48) אבל ראה תוס' שם ד"ה סכנה.

(49) שיש לו קצת שייכות להקרבן, שלכן עושים כמה הרהקות שלא
יהא כל דמיון להקרבן – ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ו
(בהוצאת תשל"ג ולאח"ז).

(50) משא"כ בלימוד תורת הבית (ביהמ"ק) שהוא לא רק כוכר
למקדש, מפני דציון בעי דרישה (ר"ה ל, א), כ"א בעיקרו מפני שעי"ז
מפעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית" (תנחומא פ' צו יד. ויק"ר
פ"ז, ג). וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 446.

(51) ספר השיחות תש"ב ע' 82.

(52) ראה פתחי תשובה יו"ד סרפ"ו (ס"ב) דעכשיו פטור כיון
ד"רואים בחוש דנפשו וזהמיהו".

27 במילים אחרות:
 28 הקשר של בית למזוזה ייתכן בשתי דרכים: (א)
 29 בבית החייב במזוזה הקשר הוא חיובי – על-ידי קביעת
 30 מזוזה בפתחו. (ב) בבית שפטור ממזוזה הקשר הוא
 31 שלילי: קיום דברי התורה שלא לקבוע שם מזוזה.
 32 יש לומר שזוהי הסיבה לכך שכ"ק מורי וחמי
 33 אדמו"ר בחר לומר שהוא נמצא בבית הפטור ממזוזה
 34 – דבר שהביא את ענין השמירה שבמזוזה.

ח.

הזכות הגדולה במבצע מזוזה - שמירה על כל ישראל

35 מכל זאת מובנת הזכות הגדולה שבהשתדלות
 36 "במבצע מזוזה", במיוחד בימינו אלה:
 37 עם ישראל הוא ככבשה אחת בין שבעים
 38 זאבים⁶⁰, שעוזרה הוא ה"רועה שמצילה
 39 ושומרה..."⁵⁴, ובמיוחד לאחר שרואים במוחשיות,
 40 מאורעות שונים שאירעו לאחרונה, שבבתיים של
 41 הסובלים היה פגם בקיום מצוה מזוזה⁶¹, כגון –
 42 שהשם הנכתב באופן שייראה לאחר גלילת המזוזה,
 43 שם ש-די, ראשי תיבות של שומר דלתות ישראל⁶²,
 44 היה חסר אצלם.
 45 הרי צריך להשתדל ביותר שבכל בית יהודי תהיינה
 46 מזוזות על כל הפתחים החייבים במזוזה, ושהיו
 47 קבועים לפי ההלכה.
 48 יש להשתדל בענין זה הן אצל אנשים, והן אצל

1 לכאורה אינו מובן: מדוע בחר כ"ק מורי וחמי
 2 אדמו"ר ענין שלילי, שזהו מקום הפטור ממזוזה?
 3 לכאורה, היה מתאים יותר לענות בדבר חיובי, שהוא
 4 נמצא במקום, (שגם) בו יש השגחה פרטית⁵³, ובמיוחד
 5 כאשר בספרו את פרטי המאסר לפני החקירה ולאחריה
 6 הוא מדגיש ש"מלוא כל הארץ כבודו" וכדומה?
 7 במיוחד קשה הדבר, כי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר
 8 רצה להראות, כפי שסיפר מספר פעמים⁵⁴, התנהגות
 9 תקיפה וחוסר התחשבות בהם, "כאילו אינם וכאין
 10 ואפס ממש"⁵⁵ – והיה מתאים אפוא להדגיש דוקא
 11 דברים אלו?
 12 בענין זה יש לומר: כ"ק מורי וחמי אדמו"ר רצה
 13 גם שם, במאסר, את שמירת המזוזה, וכיון שבלתי-
 14 אפשרי היה לקיים את המצוה כפשוטה, הוא עשה לה
 15 "זכר" לפי יכולתו, ודיבר בתורת מזוזה, שבאמצעותה
 16 באה "מעין" שמירת מזוזה.
 17 לפיכך הוא אמר ובירר⁵⁶ הלכה זו, שהמקום שבו
 18 הוא נמצא פטור ממזוזה, ובכך נוצר קשר כפול לענין
 19 המזוזה: (א) על-ידי לימוד הלכות מזוזה, נקבע הפסק
 20 בדברי חז"ל: "כל העוסק בתורת... כאילו הקריב..."⁵⁷
 21 – כאילו הוא מקיים בכך מצות מזוזה. (ב) על-ידי
 22 שהוא בירר את ההלכה שהבית ההוא, שהוא בכלל של
 23 "וכתבתם על מזוזות ביתך"⁵⁸ אך בענין זה הוא פטור
 24 ממזוזה, הרי לא נוצר קשר רק ל"תורת" מזוזה, אלא
 25 גם למצות מזוזה – קשר שלילי: בית זה פטור
 26 ממזוזה⁵⁹.

(53) להעיר מלקו"ד ח"ד תרכו, ב בהערה.

(54) ראה ספר השיחות שם. לקו"ד ח"ד תרכו, א. תרלט, ב. סה"ש תש"א ע' 138.

(55) סה"ש תש"א שם.

(56) ראה אגה"ק סכ"ו (קמד, ב): והמשכיל יבין ענין פלא כו' – ולהעיר דחדר החקירה פטור ממזוזה מפני דאינו "ביתך", בית דיר כו' – מפני הוזהמא כו' אסור לקבוע בו מזוזה, ובכ"ז מדמה זל"ז. ואכ"מ.

(57) מנחות קי, א. הובא להלכה בשו"ע אדה"ז אר"ח סי' א' סי"א (במהדו"ת – סוס"א).

(58) משא"כ כשאין בו ד' אמות על ד"א וכיו"ב (שו"ע יו"ד סרפ"ה סי"ג).

(59) שזהו אחד מהביאורים במ"ש (שופטים יח, יג) "תמים תהי עם ה'א" ומפרש אדה"ז (לקו"ת נצבים מה, ג) שעי" המצות האדם שלם ("תמים") בכל אברי נפשו משא"כ אם חסר מצוה א' חסר א' מאברי נפשו כו' – דלכאורה: מכיון שיש תרי"ג אברי נפשו כנגד תרי"ג מצות

(ראה אגה"ק סכ"ט בתחילתו), הרי במצב שא"פ לקיים מצוות מסוימות (כמו בזמן שאין ביהמ"ק קיים, וכיו"ב) נמצא שא"פ להאדם להיות "תמים" בכל אברי נפשו?

וי"ל [נוסף ע"ז שמוזה גופא שנמצא במצב שא"פ לו לקיים מצות אלו ה"ז הוכחה שכבר קיים אותן בגלגול הקודם – ראה אגה"ק שם – הרינן שאז שלימות האברים התלויים במצות אלו היא ע"י: (א) לימוד "תורת" מצות אלו שע"ז "כאילו הקריב כו'". (ב) זה גופא שמקיים מצות התורה שלא לעשות מצות אלו במצב שאסור לעשותם (לא להקריב קרבן כו', וכיו"ב) הוא שמידת (דיני) המצוה. ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 149 הערה 45. – ראה בכ"ז קרית ספר להמבי"ט בהקדמתו פרק ז. (60) תנחומא תולדות ה.

(61) כמדובר בארוכה בההתעוררות דש"פ מטו"מ, אור ליום כ"ט תמוז, וש"פ חזון תשל"ו.

(62) ראה לעיל הערה 25.

וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה⁶⁷, וכולם "קומה אחת"⁶⁸, הרי מובן, ששיפור במצות מזוזה של כל חדר יחיד החייב במזוזה מוסיף בשמירת הקומה כולה של כל ישראל, כל יהודי, אנשים נשים וטף, בכל מקום שהוא.

ובלשון הכתוב: "הוי' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

(משיחות חגה"ש וש"פ בהעלותך תשכ"ז,
י"ב תמוז תשל"ד)

נשים החייבות במזוזה בדיוק כאנשים⁶³, במיוחד כהסבר הגמרא⁶⁴: "גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי?"⁶⁵ (=גברים צריכים לחיות, נשים אינן צריכות לחיות?). ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מוטלת על האשה חובה מיוחדת לדאוג לענני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך..."

על-ידי כך חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. יתר-על-כן: השמירה היא, כמובא בזה"ר⁶⁶, באופן של "הוי' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם" – גם ביציאה מן הבית.

שהנשים מחוייבות בהן כיון שחיהן תלויות בה (משא"כ אנשים כר), עיי"ש.

(66) ח"ג רסג, ב. וראה רמ"א יו"ד שם ס"ב.
(67) שבועות לט, סע"א.
(68) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(63) משנה ברכות (כ, ריש ע"ב). רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"י. טושו"ע יו"ד סו"ס רצ"א.
(64) קדושין לד, א. יומא יא, ב.
(65) וראה "מילואים" – עה"ג בשו"ע הוצאת ראם (ואופסעט ממנה) – ליו"ד ספ"ה, שמטעם זה יש דין קדימה למצות מזוזה לשאר מצות

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

ומפתח. מקשה הגמרא: אִתְיָבִיָּה אַבִּי לרבה, שנינו במשנה בשבועות (לג), האומר לחבירו אנסת ופיתית את בתי, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, משביעך אני ואמר אמן, חייב קרבן שבועה. רַבִּי שְׁמַעוֹן הוֹסֵר, לִפִּי שְׁאִינוּ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עֲצָמוֹ, וכיון שאף אם היה מודה היה פטור, אין כאן כפירת ממון. ומכך שנקט רבי שמעון לשון 'שאינו משלם קנס על פי עצמו' נראה שזהו ככל דיני קנסות, וּמַעֲמָא שפטור מקרבן משום דְּלֹא עָמַד בְּדִין, ועדיין יש לזה שם 'קנס' שאם יודה יפטר, הָא אִם עָמַד בְּדִין, דִּיש לזה דין 'ממון' וּמְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ, קָרְבֵּן שְׁבוּעָה נִמְי מִיַּחֲיִיב עַל כְּפִירָתוֹ, שזה"ל לא שייך כאן הטעם שאינו משלם קנס על פי עצמו, ואילו לפי דברי רבה רבי שמעון פטור גם כאן מקרבן שבועה, כיון שעיקרו קנס.

השיר לו רבה: רַבִּי שְׁמַעוֹן שִׁבְמִשְׁנָה, לְדַבְרֵיהֶם דְּרַבְּנָן קָאָמַר לָהּ – אמר את דבריו כטענה אף לשיטת חכמים החולקים עליו, וכך אמר להם, לְדִידִי וְלִשְׁיטְתִּי, אֵף עַל גַּב דְּכַבֵּר עָמַד בְּדִין וְנִתְחַיֵּיב בְּקֶנֶס, שדינו כממון לכל דיני התורה, מכל מקום רַחֲמָנָא פְּתִירָהּ מקרבן שבועה, מְדַכְתִּיב 'וְכַחַשׁ', ופירטה שם התורה רק כפירת דבר שהוא ממון מעיקרו, ולא דבר שעיקרו קנס, אֵלָּא לְדִידִיכּוּ וְלִשְׁיטְתִּיכֶם שאתם סוברים שיש חיוב קרבן שבועה בכפירת תביעה של אונס ומפתח לאחר שעמד בדין, אוּדוּ לִי מִיַּתְּ הִיקָא דְּלֹא עָמַד בְּדִין – תודו לדבריי לכל הפחות באופן שתבע האב את האונס או המפתח קודם שעמד בדין, שאין לחייבו קרבן שבועה, דְּכִי קָא תִּבְעֵי, קִנְיָא קָא תִּבְעֵי – שכאשר תובעו האב, את הקנס הוא תובע,

מ'וְכַחַשׁ' למעט קנס של אונס ומפתח עם שאר הקנסות מטעם שאין עיקרן ממון, היינו כְּגוֹן שְׁעָמְדָה הַנֶּעֱרָה בְּדִין, וחייבו בית דין את המפתח לשלם לאביה, וְכִנְיָהּ לאחר מכן, שכיון שעדיין לא גבה האב את הקנס קודם שבגדה, סובר רבי שמעון שהיא זוכה בו, וּמִתָּהּ בְּבִגְרוּתָהּ קוֹדֵם שִׁגְבָתָהּ אֵת הַקֶּנֶס, דִּהֲתֵם, כִּי קָא יִרִית אֲבִיהָ, מִיָּנָה דִּידָהּ קָא יִרִית – שבמקרה זה אין האב גובה את הקנס מכח עצמו אלא מחמת שירשו מבתו, ובאופן זה לא שייך ללמוד מ'וְנִתְן' שאין חיוב קרבן שבועה בכפירתו, שכן מיעוט זה נאמר רק כשהתשלום הוא לאביה, שנאמר 'ונתן לאבי הנערה', אבל כאשר הנערה עצמה זוכה בקנס יש לה בו זכות אף קודם שגבתה, ונמצא שבמקרה זה אין קנס של אונס ומפתח חלוק משאר קנסות, ולכן הוצרך רבי שמעון למעט קנס זה עם שאר קנסות מקרבן שבועה ממה שנאמר 'וְכַחַשׁ', ומטעם שאין עיקרן ממון.

מקשה הגמרא: אִי הָיִי, שהבירייתא עוסקת כשעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם את הקנס, אם כן קשה, מדוע אמר רבי שמעון יִצְאֵהוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי קֶנֶס, הרי מִמּוֹן הוּא, שאם יודה בחיובו יצטרך לשלם. מתרצת הגמרא: אִמַּר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, כוונת רבי שמעון לומר יִצְאֵהוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי קֶנֶס, ואף שלאחר העמדה בדין יש לו דין ממון, מכל מקום כיון שעיקר התשלום הוא קנס נתמעט מקרבן שבועה, לפי שאינו דומה לחיובים הכתובים בפרשה שעיקרן ממון.

נמצא עתה שדברי רבה בדעת רבי שמעון קרבן שבועה שונה משאר דיני התורה, ואף שקנס שלאחר העמדה בדין נחשב 'ממון' שהמודה בו חייב, מכל מקום אינו מתחייב עליו קרבן שבועה, כיון שעיקרו קנס. הגמרא מביאה את קושית אביי, ומתוך כך תתבאר מחלוקת רבי שמעון וחכמים לגבי חיוב קרבן שבועה באונס

שמות ו, כ - ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה

מח

ביאור ורמז ד"משה" בחי' דעת, הוא "בן עמרם" דוקא

משה הוא בחי' דעת¹ כי גלות מצרים הוא על דעת², פרעה אותיות הערף³ שיונק מעורף שהוא לנגד

(1) ראה דרך מצותיך פא, א וז"ל: מ"ש וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה (ירמי' ל"א כ"ו) שיש ב' מינים בנשמות ישראל א' הנק' זרע אדם, והב' הנק' זרע בהמה, ופי' שהנשמות שנמשכו מבחי' אדם העליון שעל הכסא והם שיש להם דעת באלקות ועש"ז נק' אדם שעיקר ההבדל בינו לבהמה הוא הדעת שחננו ה', ופי' וענין הדעת היינו שמרגישים חיות האלהות בהרגשה גמורה כמי שמרגיש חיי נפשו וכו' וכשהאדם יש בו בחי' זו הוא בחי' הדעת בנקל לו מאד לעבוד את ה' בלב שלם מפני שאין העולם מסתיר להם כלל.

ויש נשמות הנק' זרע בהמה הם אותם שאין להם דעת והרגשה באלהות, ואין ר"ל שאין להם שכל להשיג גדולת ה' אלא אע"פ שמשכילים הרבה מאד בגדולת ה' איך שהקב"ה מחי' את כל העולם ואיך שלגדולתו אין חקר וכולא קמי' כלא כמו שנתבאר בספרים כיון שאין השכלה זו בבחי' הרגשה ממש אצלו כמי שמרגיש חיי נפשו כנ"ל שהוא כאילו רואה, אלא כמי שמשכיל איזו דבר וענין שחור ממנו שאינו מרגישו אלא שסיפרוהו לו והוא מאמין בו ומשכיל איכותו ומהותו בהשגתו אע"פ שמשכילו בטוב מאד וכיון לאמתתו, לכך נק' זרע בהמה שנמשל כבהמה לגבי אדם שיש לו דעת שה"ז מחוסר דעת והרגשה אלא בבחי' אמונה לבד כי ישראל מאמינים בני מאמינים להאמין באחדות ה' ולמסור נפשו על קדושת שמו,

והנה משרע"ה הוא המשפיע בחי' דעת לכנ"ז ור"ל לאותן שהם זרע בהמה שגם הם יהי' להם בחי' דעת באלהות, וזהו שנצטווה מרע"ה בסדר ואמר לישראל במצרים שתחלת דבריו וידעתם כי אני ה' (שמות ו' ד') כי מקודם סוף סדר ואלה שמות כתיב ויאמן העם שהיו מאמינים בה' אך באמונה פשוטה בלי דעת וזאת שהשפיע להם משה שמדרגתו מוח הדעת ולכן הוא גואל ראשון וגואל אחרון שהעיקר גאולה דלע"ל הוא שיהי' בחי' דעת ממש בכאור"א מישאל כמ"ש ומלאה הארץ דעה את ה' וגו' (ישעי' י"א ט') כי כולם ידעו אותי עי"ש.

(2) ראה הערה 4.

(3) פרעה אותיות הערף: ראה תורה אור פרשת וארא נח, ב ואילך. וז"ל: בחי' מצרים הוא מצר מי. פי' כי מבואר בלק"ט פ' וישב (ד"ה) ועתה נבאר סוד יוסף כי הגרון נק' ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג' מוחין* בדרתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג' קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו בדרתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי' יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז"א ובו מלוכש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי' גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ"מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי' מל' שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא"כ הגרון הוא בחי' מצרים מקום צר כנ"ל...

המוח⁴ דדעת.

והחיות של בחי' דעת הוא מחכמה⁵ ובינה, והיינו שמשה⁶ הוא בן עמרם, שעמר"ם הוא קפ"ד⁷ קס"ו -

וזהו ג"כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה' היינו בחי' רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו'. ע"ש.

לקו"ת להאריז"ל וישב מ, א. שמות א, ח. שער מאמרי רשב"י לזהר תצוה קפד, ב בסופו. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקיג ובהנסמן כמ"מ לשם. תורת חיים לך צא, ב. שמות לב, ד. (* דאה לקמן סימן נב הערה 8.

(4) המוח דדעת: ראה זהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קמ, א. אור התורה וארא עמוד רג-ד וז"ל: פרעה הוא נגד דעת זה שמשכנו בעורף אחורי הראש, כי ב' בחי' מוחין חו"ב הם לצד הפנים וז"ש חכמת אדם תאיר פניו, ומוח הדעת הוא לצד אחר דהיינו בעורף וממנו נמשך חוט השדרה ח"י חוליות ח"י ברכאן דצלותא ולכן פנים הוא תורה מחכמה נפקת, ואחור הוא בחינת תפילה מבחינת דעת לידע ולהתבונן גדולת הוי", ונגד בחינת דעת זה הוא קליפת פרעה עורף דעורף הוא להדי פנים ולמעלה מהגרון (כמ"ש בגמרא פרק קמא דחולין דף י"ט) וענינו שאינו מניח לקלוט בהשגה ואינו נדבק כ"כ במוח ההתבוננות ונקרא טמטום המוח. ע"ש.

(5) ראה תניא פרק ג.

(6) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל ע' קכח וז"ל: משה הוא בחי' תורה בכלל, כי התורה ניתנה ע"י משה, ונקראת תורת משה, כמ"ש זכרו תורת משה עבדי, וכמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ותורה שרשה מחו"ב, ב' הבחי' שבתורה הנגלה והנסתר שרשם מחו"ב, הנגלה הוא מאחוריים דחו"ב, והנסתר דתורה הוא מהפנים דחו"ב, וכנ"ל. וזהו תורה צוה כו' הוא הנסתר דתורה, מורשה קהלת יעקב הנגלה דתורה. (בחי' ירושה מהמתים דתהו, דהיינו ממיתת התהו שנפלו אז גם האחוריים דחו"ב, וכנ"ל דנגלה דתורה הוא הנובלות דחו"ב). וזהו שמשה נולד מאיש מבית לוי ובת לוי. לוי רומז על יחוד חו"ב כמ"ש בלקו"ת בהביאור דנשא דרוה"ר ע"ש. ומשה בחי' תורה נולד מחו"ב, כי תורה שרשה מחו"ב ע"ש.

וזהו שמבאר ומרמז כאן, ד"עמרם" הוא בחי' חכמה ובינה שהוא אביו של משה (בחי' דעת). וראה גם לקמן סי' מט.

(7) פירושו: מבאר ומרמז דבאותיות "עמרם" מרומז בחי' "חכמה ובינה", ה"חיות" דבחי' דעת - משה, וכמו שדעת בא אחר חכמה ובינה, כן "משה" הוא בן עמרם.

והנה ידוע דבחי' חכמה הוא שם ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י, ובחי' בינה הוא שם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י*, ושם ע"ב ב"אחוריים" הוא מספר קפ"ד - 184, ושם ס"ג ב"אחוריים" כדלקמן, בגי' קס"ו - 166. וביחד קפ"ד + קס"ו = ש"נ, הוא מספר עמר"ם (166+184 = 350, עמר"ם).

והביאור: שם ע"ב ב"אחוריים" הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וי"ו (57) + יו"ד ה"י וי"ו ה"י (72) = 184 קפ"ד. ושם ס"ג ב"אחוריים", הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וא"ו (48) + יו"ד ה"י וא"ו ה"י (63) = 166, קס"ו.

נמצא דבאותיות "עמרם" מרומז "חכמה ובינה", השורש דבחי' דעת - משה. ופרעה אותיות הערף הוא המנגד לזה. ר"עמרם" הוא בדיוק הגי' של "ערף" זה לעומת זה וד"ל, (ראה גם לקמן סי' צז, גי' "ערף"). והכוונה "האחוריים" הוא, כמו שבחי' חכמה ובינה (האב והאם) הם מאירים ונותנים "חיות" לבחי' הדעת, ע"ד הולדה מאב ואם - כן. כמ"כ משה בחי' דעת הוא בן "עמרם". ראה לקוטי לוי יצחק,

דיקנא עיין בלקוטי תורה בד"ה ויקח¹⁰ קרח עיי"ש וד"ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רעט

תורה - המצויין כאן - פ' קרח נב, א ואילך), דתורה הוא בחי' משה, ועמרם אביו - השורש דמשה - הוא ע"ד שורש דתורה וד"ל. ראה הערה 10. עוד ע"ד עמרם מלשון עמר נקא עיין בעשרה מאמרות (להרמ"ע מפאנו ז"ל) חקו"ד מאמר ג פ"ד: מגלה עמוקות אופן קצט. פ' שמות דרוש א אות ח. פ' כי תשא ב-ח.
(10) לקוטי תורה פ' קרח נד, ד וז"ל: עמרם פ' הרח"ו הובא במקדש מלך פ' שמות (די"א ע"ב) שהוא מענין עמר נקא כי הוא אבא דיניק ממזל הח' עיי"ש. וראה רשימות חוברת ד' הערה 401.

חכמה ובינה⁸.

ועמרם הוא מלשון עמר⁹ נקא שהוא בחי' השערות

הערות לזהר שמות-דברים ע' יט. מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה פרשת יתרו פרק יח פסוק א, דיתרו בחי' בינה, ו"יתרו + משה" בגי' הפנים והאחוריים דאב ואם חו"ב עיי"ש.

(*) ראה הביאור ספר המאמרים אדמו"ר הזקן ענינים כרך א' עמוד קפב ואילך. אור התורה ענינים עמוד רמ ואילך.

(8) ראה הלשון בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' פט וז"ל: "המילויים דחכמה ובינה שייכים לבינה בכלל, כי בינה שהיא נוקבא הוא מילוי דדכורא" עיי"ש. ראה לקמן סי' ס - חודש כסלו (ד) הערה 8.

(9) דניאל ז, ט. ומרמז ד"עמרם" הוא מלשון הפסוק "ושער רישי' כעמר נקא" בחי' שערות דדיקנא, שהוא שורש דתורה (ראה לקוטי

המשך ביאור למ' כתובות ליום שני עמ' ב

1 דין נוסף: הַבּוֹנֵה, אֵין לָהּ לֹא מִכָּר וְלֹא קֵנָם - אֵין אביה יכול
2 למוכרה, ואם נאנסה או נתפתתה, אֵין לה קנס.

גמרא

5 שנינו במשנה: קטנה יש לה מכר ואין לה קנס. הגמרא מביאה
6 מחלוקת בענין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מִה שֶׁשֵּׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה
7 שֶׁאֵין קֵנָס לְקֹטְנָה, זֶה דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים חוֹלְקִים וְאֹמְרִים,
8 יֵשׁ לָהּ קֵנָס אִף בְּמִקּוֹם מִכָּר - בְּקִטְנוּתָהּ, שֶׁאֵבִיָּה יִכּוֹל לְמוֹכְרָהּ.
9 דִּתְנִיָּא בְּבֵרֵייתָא, קִטְנָה מִבֵּית יוֹם אֶחָד וְעַד שְׁתֵּי שָׁנִים, שְׁעָרוֹת,
10 שֶׁהֵם סִימְנֵי נַעֲרוּת, יֵשׁ לָהּ מִכָּר וְאֵין לָהּ קֵנָס. מִשְׁתַּבֵּיָּא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת
11 וְעַד שְׁתֵּיבָגֶר - שִׁיעֲבֵרוּ שֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים מֵעַת נַעֲרוּתָהּ, יֵשׁ לָהּ קֵנָס וְאֵין
12 לָהּ מִכָּר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. שְׁהֵיהּ רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כֹּל מִקּוֹם שִׁישׁ
13 מִכָּר, וְהֵייוּ בְּקִטְנָה, אֵין קֵנָס, וְכָל מִקּוֹם שִׁישׁ קֵנָס, וְהֵייוּ בַּנַּעֲרָה,
14 אֵין מִכָּר. וְחֲכָמִים אֹמְרִים, קִטְנָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיָוִם אֶחָד,
15 שֶׁמֵּאוּתָהּ שַׁעַר בִּיאָתָה בִּיאָה וְאֵין תְּהִלָּה חוֹרוּם, וְעַד שְׁתֵּיבָגֶר -
16 שֶׁתִּהְיֶה בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה וְשֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים, יֵשׁ לָהּ קֵנָס, וְנִמְצָא
17 שֶׁלְּדַעַת חֲכָמִים יֵשׁ קֵנָס בֵּין לְקִטְנָה (מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים) וְבֵין לְנַעֲרָה.
18 שֵׁנִינוּ בְּבֵרֵייתָא: 'חֲכָמִים אֹמְרִים, קִטְנָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיָוִם אֶחָד
19 וְעַד שְׁתֵּיבָגֶר יֵשׁ לָהּ קֵנָס'. תִּמְחָה הַגְּמָרָא: מִשְׁמַע מִלְּשׁוֹן חֲכָמִים
20 שֶׁרַק קֵנָס, אֵין - אֲבָן יֵשׁ לָהּ, אֲבָל מִכָּר, לֹא - אֵין אֲבִיָּה רִשְׁאִי
21 לְמוֹכְרָהּ, וְכִי לְדַעַתָּם אֵין אֲבִי יִכּוֹל לְמוֹכֵר אֶת בְּתוּלָתָהּ, וְהִיא
22 אֲדָרְבָּה, רַק בְּקִטְנוּתָהּ יִכּוֹל הָאֵבִי לְמוֹכְרָהּ, וְאֵילוּ בְּנַעֲרוּתָהּ הִיא
23 יוֹצֵאת. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵין - כִּךְ יֵשׁ לְגִרוֹס דְּבָרֵי חֲכָמִים,
24 'קִטְנָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיָוִם אֶחָד וְעַד שְׁתֵּיבָגֶר יֵשׁ לָהּ אִף קֵנָס
25 בְּמִקּוֹם מִכָּר'.

26 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת סִבְרוּתֵיהֶם שֶׁל רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים: אָמַר רַב
27 הִפְדָּא, מֵאִי מַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵין לְקִטְנָה קֵנָס, דְּאָמַר קְרָא לְגַבִּי
28 אֹנוֹס (דְּבָרִים כב כט) 'וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה', וְדוֹרְשִׁים 'תִּהְיֶה' לְשׁוֹן הוּיָה,
29 בְּמִתְהוּיָה עֲצָמָה הִתְּכֻוֹב מִכָּר - רַק נַעֲרָה שִׁיכּוּלָהּ לְהִתְקַדֵּשׁ מִדַּעַתָּה
30 יֵשׁ לָהּ קֵנָס, אֲבָל קִטְנָה שֶׁאֵינָה יִכּוּלָהּ לְהִתְקַדֵּשׁ מִדַּעַתָּה עֲצָמָה,
31 אֲלֵא רַק עַל יְדֵי אֲבִיָּה, אֵין לָהּ קֵנָס.

32 מִבְּרִירַת הַגְּמָרָא: וְרַבִּנָּה, הַסּוֹבְרִים שִׁישׁ לְקִטְנָה קֵנָס, מֵהִיכֵן לְמַדּוּ
33 זֹאת. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר קְרָא בִּפְרִשְׁתָּ אֹנוֹס (נַעֲרָה) [נַעֲרָה] חֲסֵר,

34 בלא אות ה"א, ובא הפסוק ללמד שאִפִּילוּ קִטְנָה בְּמִשְׁמַע, שאִף לה
35 יש קנס.

36 הַגְּמָרָא מְבַיָּא מַעֲשֶׂה בַּעֲנִין דְּרִשָּׁה זֶה שְׁמִיעָה - שִׁמַּע דְּרִשָּׁה זֶה רַב
37 פְּסָא בְּרִיה דְּרַב חֲנִן מִמָּקוֹם שֶׁשֵּׁמוּ בִּי פְּלוֹחִית, שֶׁמִּכָּר שְׁכֻתוֹ 'נַעֲרָ'
38 גַם קִטְנָה בְּכָלל זֶה, אֵיל - הֵלֵךְ וְאָמַרָה קְמִיָּה דְּרַב שִׁמִּי בְּרִ אִשִּׁי.
39 אָמַר לִיה רַב שִׁמִּי בְּרִ אִשִּׁי, אֲתוּן אֲהָא מִתְּנִיתוּ לָהּ - אֲתָם שׁוֹנִים
40 אֶת דְּבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ עַל בְּרִייתָא זֶה, לְבַאֵר אֶת דְּבָרֵי רַבְנָן שִׁישׁ קֵנָס
41 גַם לְקִטְנָה, אֹלָם אֲנִי אֲהָא מִתְּנִין לָהּ - אֲנִי שׁוֹנִים אֶת דְּבָרֵי רִישׁ
42 לְקִישׁ עַל עֲנִין אַחֵר, וְכִךְ אֲנִי שׁוֹנִים, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַמּוֹצִיא שֵׁם
43 רַע עַל אִשְׁתּוֹ הִתְּכֻוֹבָה, וְטוֹעֵן שְׁזִינְתָה עִם אָדָם אַחֵר בְּשַׁעַת אִירוֹסִין,
44 וְנִמְצָא שֶׁשִּׁיקָר דְּבָרֵי, הִרִי הוּא פְּטוּר מִהַקְנָס שְׁחִיבָה הַתּוֹרָה אֶת
45 הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים כב יט) 'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מִמָּה כֶּסֶף וְנִתְּנוּ
46 לְאִבֵּי הַנַּעֲרָה', 'נַעֲרָה' מֵלֵא דִּיבָר הִתְּכֻוֹב - כְּתֻבָּה הַתּוֹרָה 'נַעֲרָה' עִם
47 הָאוֹת ה"א, וְלֹא 'נַעֲרָה' כְּבִשְׂאֵר מִקְמוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאֵין הַקִּטְנָה בְּכָלל
48 זֶה.

49 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל לִימוּד זֶה, שֶׁהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ הַקִּטְנָה
50 פְּטוּר מִקֵּנָס: מִתְּקִיף לָהּ רַב אֲדָא בְּרִ אֲהֵבָה, לְדַבְרִיךְ, מַעְמָא דְּכֻתִּב
51 רַבִּינָא 'נַעֲרָה' - הִטַּעַם שֶׁהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל קִטְנָה פְּטוּר הוּא רַק
52 מִשּׁוֹם שֶׁמִּיעֲטָה זֹאת הַתּוֹרָה בִּפְרוּשׁ כְּשֶׁכְּתֻבָּה 'נַעֲרָה', הָא לֹא
53 הִכִּי - אֶךְ לֹולִי לִימוּד זֶה, הִנֵּה אֲמִינָא שְׁאִפִּילוּ קִטְנָה בְּכָלל הַפְּרִשָּׁה,
54 וְהִרִי לֹא יִתְכֵן לְמוֹר כֵּן, דְּהָא כְּתִיב בִּפְרִשְׁתָּ מוֹצִיא שֵׁם רַע, (דְּבָרִים
55 כב כ-כא) 'וְאֵם אִמָּת הִיא הִתְּכֻוֹב הִנֵּה לֹא נִמְצָאוּ כְּתוּלִים לְנַעֲרָה,
56 וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אֲבִיהָ וּפְקִלְוֶיהָ, וְקִטְנָה לֹא בֵּית
57 עוֹנֵשִׁין הִיא - אֵינָה נַעֲנֶשֶׁת עַל מַעֲשֶׂיהָ, וְכִיוֹן שֶׁהַפְּסוֹק הַעוֹסֵק
58 בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְצָא דְּבָרֵי הַבֶּעַל אִמָּת אֵינוֹ שִׁיךְ בְּקִטְנָה, אִף חַיִּיב הַקֵּנָס
59 שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּמְצָא דְּבָרֵי הַבֶּעַל שָׁקֵר, לֹא נִאֲמַר בְּאוֹפֶן שֶׁהִיא
60 קִטְנָה.

61 הַגְּמָרָא מְסִיקָה שְׂרִישׁ לְקִישׁ אִמַּר אֶת דְּבָרֵי בְּאוֹפֶן שׁוֹנֶה. מִתְרַצָּת
62 הַגְּמָרָא: רִישׁ לְקִישׁ לֹא בֹא לְלַמּוֹד מִפְּסוֹק זֶה שְׁדִין מוֹצִיא שֵׁם רַע
63 לֹא נִאֲמַר בְּקִטְנָה, אֲלֵא אֲדָרְבָּה, לְדִיִּיק מִמֶּנּוּ וּלְלַמּוֹד עַל שֶׁאֵין
64 הַמְקוּמוֹת, שְׁדוּקָא כָּאֵן בְּמוֹצִיא שֵׁם רַע, שִׁנְתָה הַתּוֹרָה לְכָתוּב
65 'נַעֲרָה' מֵלֵא, כִּיוֹן שֶׁקִּטְנָה אֵינָה בְּכָלל הָאֲמוּר כָּאֵן וְשֶׁהִרִי אֵינָה בֵּית
66 עוֹנֵשִׁים, הָא - אֲבָל כֹּל מִקּוֹם אַחֵר שְׁנֵאֲמַר 'נַעֲרָה' חֲסֵר [וְכִגוֹן בְּאוֹנוֹס],
67 אִפִּילוּ קִטְנָה בְּמִשְׁמַע.

ט, י – ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים

א. הלוחות ארכן ששה טפחים וכו' משה תופס בטפחיים (כנגד השגת משה לבדו), "והקב"ה תופס בטפחיים" – כנגד שער הנו"ן שעתידי להודיע לבנ"א לע"ל, "וטפחיים חלק" (כנגד מה שהשיגו כל ישראל)

רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והי' משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחטפן מידו של משה וגברה ידו של משה וחטפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בסוף (דברים לד) ולכל היד החזקה. יהא שלמא על ידא דגברה על ימינא.

ירושלמי שקלים פ"ט ל"ב

ר"ש בר נחמני אומר הלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים כו'. נוכל לומר שידוע שנו"ן שערי בינה נבראו בעולם, והמה חלוקים לשלשה חלקים, חלק אחד דהיינו שער הנו"ן הוא בלתי נודע ונישג לבני אדם אפילו למרע"ה כי הוא בלתי תכליתית ועתידי להודיע לבני אדם לעוה"ב לכן היא לה' לבדו, חלק ב' היינו מה שהשיג מרע"ה עצמו ולא הודיע לישראל מפני כי נגדה היא ג"כ חכמה בלתי מוגבלת ע"כ לא הודיע להם, חלק ג' היינו מה שהשיגו כל ישראל איש לפי ערכו.

והנה ידוע שהלוחות הם כלל התורה כולה, לכן כדי שלא נטעה לומר שאינו רק כללי התורה שהשיגו ישראל אבל לא כללו כל ג' חלקי החכמה בין שער הנו"ן שהוא לה' לבדו ובין חלק של השגת משה, לכן בא ר"ש להודיענו בדרך משל ומליצה שהם כלולים מכל ג' חלקי החכמה ומחלק הלוחות לג' חלקים וקאמר שב' טפחים הי' תופס משה (היינו נגד חלק החכמה שהשיג יותר מכולם), וב' טפחים הי' תופס הקב"ה (היינו נגד החלק שמושיג הקב"ה לבדו), וטפחיים ריוח (היינו חלק שהשיגו בו כל ישראל), ואחר מעשה העגל שנתמעה מעלת מרע"ה כמשי"כ לך רד וגו' זהו שרמזו שביקש הקב"ה לחטוף מידי משה הב' טפחים שבידו של מרע"ה כדי שישכח החכמה ומסיים וגברה ידו של משה בתפלתו ונשארו בידו (גליון ע"י).

חידושי גאונים לירושלמי שקלים – מובא בעין יעקב

ב. מדרש רבה ע"פ ישקני מנשיקות פיהו א"ר יודא בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה

בלבם והיו למדים ולא היו משתכחים וכיון שבאו אצל משה ואמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזרו להיות למדים ומשתכחים עכ"ל. נראה מכאן שהשכחה באה משום דבר אתה עמנו וכו', ולכאורה זה סותר למאי דאמרינן בפ"ה דעירובין אר"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, דהא קודם שבירת הלוחות נמי כבר באה השכחה משום דבר אתה עמנו.

ונראה לתרץ דאיתא להא ואיתא להא שכתב העשרה מאמרות ח"ב מאמר חיקור דין פי"ו שכשאמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה מאז כדי שלא ישכחוה ניתנה התורה להכתב על לוחות האבן להסיר לב האבן עכ"ל. א"כ השכחה באה לעולם ע"י שאמרו למשה דבר אתה עמנו וכו', אלא שבאה להם תקנה ע"י הלוחות ואח"כ ששיבר משה אותם הלוחות נשארה השכחה בלי שום תקנה, ועיין עוד בפ' ואתחנן על ואתנה לך את לוחות האבן וכו', ולפי שבאה השכחה בעולם הוצרך להוסיף להם את התורה כדאי' במדרש ע"פ וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם התחיל משה מצטער על ששיבר את הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער, בראשונות לא היו אלא י' הדברות ובשניות אני נותן מקרא ומשנה עכ"ל.

והענין הוא שבלוחות היו מרומזים כל הנביאים והכתובים והמשנה והגמרא והיתה התורה כתובה בלב כל א' וא', וזהו מ"ש בירמ' נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה ולא היו צריכים ללמוד התורה כי כלם היו כאברהם שנעשו לו ב' כליותיו כשני רבנים והיו נובעות חכמה, ודי הי' להם החמשה חומשי תורה כדי לידע הדינים והמצוות ולא היו משתכחים והיו מבינים כל הרמזים שבלוחות. אבל לאחר שחטאו נעלמו מהם מעינות החכמה ועוד נשתברו הלוחות שגרם להם השכחה.

ומש"ה התחיל משה מצטער דלמא לא יגלה עוד הקב"ה לישראל כל תעלומות החכמה שהיו בלוחות הראשונות, ואף אם יגלה להם דלמא ח"ו תהי' משתכחת מהם הואיל שבאה השכחה בעולם, וא"ל הקב"ה אל תצטער שאני נותן להם מקרא ומשנה, דהיינו כל התורה שהיתה רמוזה בלוחות הראשונות ואף שתהי' נשכחת מהם מ"מ יוכלו לחזור וללמוד ובהכי תתקיים בידם ולא הי' להם הפסד אחר רק הטורח שיצטרכו לעשות לחזור וללמוד וגם על טורח זה יקבלו שכר ועיין לעיל בפ' כי תשא באורך ע"י.

זרע שמשון ריש שיר השירים

אגרות קודש

[שלחי אלול תשי"ב]

... ובנוגע ליוהכ"פ - הנה בודאי יתנהג ע"פ הוראת רופאים מומחים, שזוהי דעת תורתנו, תורת חיים - לא רק בעוה"ב אלא גם בעוה"ז. ואם היא ע"פ הוראת רופא, הרי אז **מברכין** על אכילה זו, שענין הברכות הוא - המשכת **אלקות** והעלאת הניצוצות, שנעשים דוקא ע"י אכילה, וא"א ע"י מח' וכוונות גרידא.

♦ יום ראשון י"ז מנחם-אב ♦

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האלין
ותטורין ומעבדון יתהון וישר יי אלהך לך
ית קנא וית חסדא די קיים לאברהם:

ז (יב) וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וְיִשְׁמְרֵתֶם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ
אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:

ז"י וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן • אם המצוות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון. ושמר ה' וגו' • ושמר
לך הבטחתו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטרשיחות חלק ל"ד עמוד 254 – מתוך 'לקראת שבת')

מעלת העקב על הראש

ועל-פי-זה יש לפרש את הפסוק "וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת
הַמִּשְׁפָּטִים". דנרמז בזה, שאפילו מצוות שיש עליהן טעם,
מצוה האדם לקימן מצד קבלת על מלכות שמים ולא רק
מצד הטעם לבד.
פי אם יסמוך האדם רק על שכלו, מי יודע אם סוף סוף גם
מצוות אלו יקיים. וכדי להיות בטוח שבכל מצב יקיים את
המצוות, הרי זה רק אם יקיים אותם בבחינת "עקב" –
בקבלת על.

וְהָיָה | עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים (ז, יב)
ידוע שיש ג' סוגים במצוות, עדות חקים ומשפטים.
ו'משפטים' הם המצוות שיש להם טעם, ושכל האדם
מבינם ומשיגם.

והנה מבאר בספרי חסידות, שעקבו של אדם מורה על ענין
קבלת על, שהרי העקב אינו מרגיש או מבין מאומה, ועושה
ככל אשר יורהו הלב או הראש, גם אם יצטוו להפגס למים
ורתחים, אף שיפגו על-ידי-זה, פנראה במוחש.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ק"ג) באים עליו בעקיפין, בסבות
וגלגולין. כמו עקיבין, ששתי האותיות
האלה שוות להן כאשר פרשתי כבר
(ויקרא יט ט):
וְהוֹכִיר אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה. להוהיר
מאד במשפטים, כי לא יהיה
עם רב בלו נזהר במצוות בלן שלא
יחטאו בהן כלל, רק במשפטים יעמידו
התורה, כמו שנאמר בהן (להלן כא כא)
וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ. ועוד כי
רבים ירחמו מלסקל האיש ולשרף
אותו אחרי שנעשית העברה, כמו
שנאמר (להלן יט ט) לא תחוס עינך. ועוד
שייראו מן התקיפים ומן המטעים, כמו
שאמר (לעיל א יז) לא תגורו מפני איש
כי המשפט לאלהים הוא, ואמר בנביא
השקר (להלן יח כב) לא תגור ממנו. והוהיר
כל אלה במסית (להלן יג ט), לא תאבה
לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך
עליו ולא תחמל ולא תבסה עליו.
ויהוה לא תשמע אליו, מפני הטעאתו,
ולא תחוס עינך, מפני הרהקנות
שירחמו רבי הלבב על הנדונים, ולא
תבסה, שלא תשתק בעבור תקפו
ויראת בני משפחתו: תורה יג

למישור (ישיעה מד) הדרך המעקל ההולך
סביב סביב, וכן עקבה מדם (הושע ו ח)
מסובכת ומוקפת. יאמר, והיה סבת
שמעכם המשפטים ועשותכם אותם,
שישמר השם לכם ברייתו, ויפה פרש.
ידומה לזה, בגלגל הדרך הזה (להלן טו י)
בסבתו, מלשון וגלגלו את האבן (בראשית
כט ט):
וְכֵן על דעתי, כל לשון עקיבה גלגול
וסבוב, עקוב הלב (ירמיה יז ט),
ויעקבני זה פעמים (בראשית כו לו) ויהוה
עשה בעקבה (מ"ב י יט), ענין גלגולין
וסבות. ולכן יקראו יעקב "ישורין", כי
הפך העקוב מישור. וכן אחורי הרגל
שנקרא עקב, וידו אוחזת בעקב עשו
(בראשית כה כז) יקראנו בן, בעבור היותו
מעגל, כאשר יקרא הלשון אמצע היד
והרגל "כפות" בעבור היותם כמו כפות
הידי. ומורגל הוא בלשון, כמו שאמר
בספרי (ברכה ג), מימינו איש דת למו (להלן
לג ג), כשהיה יוצא הדבור מפי הקדוש
ברוך הוא היה יוצא דרך ימינו של
קדש לשמאלן של ישראל, ועוקב את
מחנה ישראל שנים עשר מיל על שנים
עשר מיל, כלומר מקיף. וכן לשונם (כ"ב

(יב) טעם עקב. כמו בעבור, וכן עקב
אשר שמע אברהם בקולי (בראשית
כו ח). וכתב רש"י אם המצוות הקלות
שאדם דש בעקביו תשמעון, ושמר לך
השם הבטחתו. והוהיר להכתוב
הַמִּשְׁפָּטִים, אולי ויהוה במשפטים
הקלים כדיני ממונות ושלא יבזו אותם:
וְהַמִּפְרָשִׁים אמרו כי טעם "עקב" שר
באחרית, וכן בשמרים עקב
רב (תהלים יט יב), יאמר והיה אחרית
תשמעון המשפטים ותשמרו אותם,
שישמר השם לך הבטחתו והחוסד
ואהבה. ונכון הוא, כי יקראו בלשון
הקדש תחלת כל דבר בלשון "ראש",
כענין ראש דרך אמת (שם קט קט), וכן
גדול הדוד, ראש העם (במדבר כה ד)
והמשבח, ראש בשמים (ש"ש ד יד). וכן
יקראו אחרית כל דבר "עקב", כי
הלשון יתפס דמיונו באדם, והראש
תחלה והעקב בו אחרית וסוף. וכן
יאמר הכתוב (להלן כח יג מד) לראש וזנב,
לדמיון גוף בהמה:
וְאִנְקִלוּם תרגם חלף, כמו חלף
עבודתכם (במדבר יח לא),
עשאו לשון סבוב, נגזר מן והיה העקב

יג וַיִּרְחַמֵּנִי וַיְבָרְכֵנִי וַיְסַמְּכֵנִי וַיַּבְרֵךְ וַיִּבְרַךְ וַיִּבְרַךְ וַיִּבְרַךְ
דַּמְעָה וְאָבָא דְאַרְעָה עֲבוּדֵי עֲבוּדֵי וּמִמֶּנּוּ וּמִשִּׁחָה
בְּקָרֵי תוֹרִיךָ וְעֲדֵרֵי עֲנָה עַל אֲרָעָא דִּי קָיִים
לְאַבְרָהָם לְמִמֶּנּוּ לָךְ:

(יג) וְאַהֲבֵךְ וַיְבָרְכֵךְ וַהֲרַבֵּךְ וַיְבָרְכֵךְ פְּרִי-בִטְנְךָ וּפְרִי-
אֲדָמְתְּךָ דְגִנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ שְׁגֵר־אֱלֹפִיךָ
וַעֲשֵׂתְךָ צִאֲנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
לָתֶת לָךְ:

קַרְנִים", לְשׁוֹן חֶזֶק. וְאוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם: 'וְעֲדֵרֵי עֲנָה'.
(חולין פד) וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם
"עֲשֵׂתְרוֹת"? שְׁמַעְשׁוֹת אֶת בְּעֻלְיָהָן.

כ"י שְׁגֵר־אֱלֹפִיךָ • וְלִדֵּי בְרַךְךָ, שֶׁהִנָּכְהָ מִשְׁגָּרַת
מִמַּעֲיָה. וַעֲשֵׂתְךָ צִאֲנְךָ • מִנְחָם פֶּרֶשׁ (תהלים כב)
'אֲבִירֵי בָשָׁן', מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ (בראשית יד) "עֲשֵׂתְרֵת

יד בְּרִיךְ תְּהִי מִכָּל עֲמֻמָּא לֹא יְהִי בְךָ עֶקֶר
וְעֶקְרָה וּבְבִהֶמְתְּךָ:

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל-הָעַמִּים לֹא-יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר
וְעֶקְרָה וּבְבִהֶמְתְּךָ:

כ"י עֶקֶר • שְׂאִינוֹ מוֹלִיד.

טו וַיַּעֲדֵי יְיָ מִנֶּה כָּל מַרְעִין וְכָל מִכְתָּשֵׁי
מִצְרַיִם בִּישִׁיאָא דִּי יִדְעָתָא לֹא יִשְׁוֹנוּן בְּךָ
וַיִּתְּנֵנוּן בְּכָל סְנָאָךְ:

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל-חֲלֵי וְכָל-מִדּוֹי מִצְרַיִם
הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָא לֹא יִשְׁיֻמָּם בְּךָ וְנִתְּנָם בְּכָל-
שְׁנֵאִיךָ:

טז וַתִּגְמַר יְיָ כָּל עֲמֻמָּא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה
לָךְ לֹא תַחוּס עֵינְךָ עֲלֵיהוֹן וְלֹא תִפְלַח יְיָ
טַעוּתְהוֹן אֲרִי לְתַקְלָא הוּא לָךְ:

(טז) וְאַכְלֵתָ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לֹא-תַחוּס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹל אֶת-
אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ׀

יז דִּילְמָא תִּימַר בְּלִפְנֵי סִגְיָאִין עֲמֻמָּא הָאֵלִין
מִנִּי אֲכַדִּין אֲכֹל לְתַרְכוּתְהוֹן:

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

יח וְלֹא יִתְכַּן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַד מִשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי',
שִׁיפֹל עָלָיו שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

כ"י כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עַל בְּרַחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּילְמָא'
הוּא: 'שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא
אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם', אֵל תֹּאמַר כֵּן, "לֹא תִירָא מֵהֶם".

יח לֹא תִדְחַל מִנְהוֹן מִדְּבַר תְּדַבֵּר יְיָ דִּי עֲבַד
יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל-מִצְרַיִם:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוֹפִיר תַּחֲלָה בַּמִּשְׁפָּטִים לְכָלֹת
וְלִהְיֶיהָ עֲבוּדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְלָךְ אָמַר
וְאַכְלֵתָ אֶת כָּל הָעַמִּים, שְׁתַּכְרִיתָם,
כְּעִנְיָן שְׁנָאָמַר כִּי לְחַמְנוּ הֵם (במדבר יד
ט), כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב (תהלים עט ז) וְאַכְלָהוּ
וְיִכְלָהוּ (ירמיה י כח), וְכֵן רַבִּים. וְאָמַר לֹא
תַחוּס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם, בְּאֲשֶׁר הוֹכַרְתִּי
(בספוק יב) כִּי בְּרַחֲמֵנוּת הַשּׁוֹפְטִים (ס"א
הַשּׁוֹפְטִים) יֵאבֹד כָּל מִשְׁפָּט: תורה טו

(טו) וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חֲלֵי הַנְּהוּג
לְבָא בְּעוֹלָם. וְהוֹפִיר כָּל מִדּוֹי מִצְרַיִם
הָרָעִים, לְהַבְטִיחַ וְנִתְּנָם בְּכָל שְׁנֵאִיךָ.
או שִׁימְזוּ, כִּי בַעֲשׂוֹתָם הַמִּשְׁפָּטִים
יִנָּצְלוּ מֵהֶם וְאֵם לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָם יְבוֹאוּ
עֲלֵיהֶם בְּאֲשֶׁר בָּאוּ עַל הַמִּצְרִים,
כְּאִמּוֹר בַּתּוֹכָחוֹת (להלן כח ט) וְהוֹשִׁיב בְּךָ
אֶת כָּל מִדּוֹי מִצְרַיִם וְגו', וּבְכָר פְּרִשְׁתִּי
וְהוֹ בְּסִדְר וְיִהְיֶה בְּשִׁלּוֹחַ (שמות טו כח):

(יג) וְטַעַם וְאַהֲבֵךְ. בְּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
הַמִּשְׁפָּטִים לְאַהֲבַת הַשֵּׁם גַּם הוּא
יֵאָהֵב אוֹתְךָ. וְיִתְכַּן שִׁיחִיָּה "וְאַהֲבֵךְ"
יִוצֵא, שְׁמִחָב אוֹתְךָ לְמִשְׁפָּחוֹת
הַנִּשְׁפָּטִים וְלֹא יִשְׁנָאוּךָ עֲלֵיהֶם. וַיְבָרְכֵךָ,
שֶׁלֹא תִאָּהֵב אֱלֹיךָ רָעָה בְּעִבּוּר הַמִּשְׁפָּט.
וְהוֹרֵבֵךְ, שֶׁלֹא תִמָּעַט בְּאַבְדּוֹן הָעוֹבְדִים,
אֲפֹלוּ יִהְיוּ רַבִּים אוֹבְדִים כְּאִנְשֵׁי עִיר
הַנִּדְחָת: תורה יד

(יט) המִּפְתִּים הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתֹת וְהַמִּפְתִּים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הַעַמִּים אֲשֶׁר־אֵתָה יְרֵא מִפְּנֵיהֶם:

כ"י • המִּפְתִּים • נְסִינֹת. וְהָאֲתֹת • כְּגוֹן: (שמות ד) "וַיְהִי לְנֹחֶשׁ", (שם) "וְהָיוּ לָדָם בַּיָּבֶשֶׁת". וְהַמִּפְתִּים • הַמַּכּוֹת

(כ) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹר הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסֻתִים מִפְּנֶיךָ:

כ"י • הַצִּרְעָה • (סוטה לו) מִן שָׂרֵץ הָעוֹף שֶׁהֵיחָה זִרְקָת בָּהֶם מְרָה וּמִסְרִסָּתָן, וּמִסְמָאָה אֶת עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים שָׁם.

(כא) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא:

(כב) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעַט מַעַט לֹא תוּכַל בְּלַתָּם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

כ"י • פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה • וְהָלֹא אִם עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתְיַרְאִין מִן הַחַיָּה,

(כג) וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָּה מְהוּמָה גְּדוֹלָה עַד הַשְּׂמָדָם:

כ"י • וְהָמָּה • נְקוּד קָמֶץ בָּלוּ, לְפִי שְׂאִין מִ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַסּוּד, וְהָרִי הוּא כְּמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אֲבָל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כב-כד) לֹא תוּכַל בְּלַתָּם מְהָר. יִבְטִיחַ שֶׁהַשֵּׁם יִכְרִיתָם בָּלָם, וַיִּשְׁלַח בָּהֶם אֶת הַצִּרְעָה לְהַאֲבִיד הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסֻתִים, וְהִנֵּה בָלָם יֵאבְדוּ, אֲבָל אֲמַר שְׂלֵא וְכֵלָה אוֹתָם בְּמַלְחָמָה כִּי־וְלֹא שִׁיגְרָשָׁם מִן הָאָרֶץ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמָמָה וְרָבָה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. וְהוֹסִיף עוֹד לְהַבְטִיחַ שְׂלֵא יִהְיוּ אֵלֶּה הַנְּשָׂאִים רָבִים, אֲבָל הַשֵּׁם יְהוֹמֵם מְהוּמָה גְּדוֹלָה וְרָבִים יֵאבְדוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אָמַר (להלן טו) הוּא יִשְׁמִידֵם וְהוּא יִכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרֶשֶׁתָם וְהַאֲבִידָתָם מְהָר, שִׁיאֲבִידוּ רָבִים בְּמַהֲרָה, לֹא שִׁיכְלוּ, עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹה וְנִחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ. וְאָמַר וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהַאֲבִידָתָם אֶת שְׂמָם. עַד שְׂלֵא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם עַל פְּנֵי חוּץ, וְכָל הַנֶּצֶב בְּפָנֵיהֶם יִשְׁמִידוּ. וְזֶה כְּעֵנֶן שָׂבָא בִּיהוֹשֻׁעַ (יא ב) כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם הֵיטָה לְחֹק אֶת לָבֵם לְקִרְאָת הַמַּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעַן הַחֲרִימָם, וְלֹא נִשְׂאָר לָהֶם מִלֵּךְ בָּאָרֶץ, כִּי כָל מַלְכֵיהֶם נָפְלוּ: וְכֵתֵב רַשִׁי"י פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה, וְהָלֹא אִם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ אֵינָם מִתְיַרְאִים מִן הַחַיָּה, שְׂנֵאֲמַר (איוב

ה כג) וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הַשְׂלֵמָה לָךְ, אֵלֹא גְלוּי הִיחָה לְפָנֶיךָ שְׂעִתִּידִין לְחֻטְא. וְדַבְרִי רַבּוּתֵינוּ הֵם (ספרי): וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִפְרָשָׁה הוֹאֵת לְהַבְטָחָה נֶאֱמָרָה, כִּכֵּר הַזִּפְרָתִי (לעיל ד כה) כִּי מִשָּׁה רַבִּינוּ בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה יִבְטִיחַ וְיִזְהִיר וְיִרְמֹז, כִּי לֹא תִגִּיעַ זְכוּתָם לְהַכְרִיתָם כָּלָם כְּאֶחָד וְשִׁישְׁבִּית חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ כְּמִבְטָח לָהֶם בְּפִרְשַׁת אִם בְּחֻקִּי (ויקרא כו ו), אֲבָל יִהְיֶה כְּאֶשֶׁר אָמַר, שִׁיאֲבִידוּ אֶת רָבִים וּמַלְכֵיהֶם בְּתַחֲלָה, וְאַחֲרֵי כֵן יֵאבְדוּ הַנְּשָׂאִים: תּוֹרָה כה

כד וימסר מלכיהון בידך ותובד ית שמהון
מתחות שמאי לא יתעתד אנש מקדמך עד
דתשצי יתהון:

(כד) ונתן מלכיהם בידך והאבדת את-שמם
מתחת השמים לא-יתצב איש בפניך עד
השמדך אתם:

כה צלמי טעותהון תוקדון בנודא לא תחמד
פספא ודחבא די עליהון ותסב לך דילמא
תתקל בה ארי מרחקא ורחקא תרחקנה ארי
תקמא הוא:

(כה) פסילי אליהם תשרפון באש לא-תחמד פספא
וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו פי תועבת
יהוה אליהיך הוא:

כו ולא תעל דמרחק לביתך ויתחי חרמא
פנותה שקצא תשקצנה ורחקא תרחקנה ארי
תקמא הוא:

(כו) ולא-תביא תועבה אל-ביתך והיית חרם כמהו
שקן | תשקצנו ותעב | תתעבנו ב-חרם הוא: פ

א כל תפקדמא די אנא מפקדך יומא דין
תשרון למעבד בדיל דתיחון ותסגון ותיתון
ותירתון ית ארעא די קיים יי לאבדתכון:

ח (א) כל-המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון
לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם
את-הארץ אשר-נשבע יהוה לאבותיכם:

קברו בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם
להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגומרה וגמורה
ישראל, נקראת על שמם.

כ"י" א כל-המצוה • בפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא):
אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת
המצוה אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד):
”ואת-עצמות יוסף אשר-העלו בני-ישראל ממצרים

ב ותדבר ית כל ארעא די דברך יי אליה
דנן ארבעין שנין במדברא בדיל לענייתך
לנפיתך למדע ית די בלבך התטר פקודוהי
אם לא:

(ב) וזכרת את-כל-הדרך אשר הוליכך יהוה
אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך
לנסתך לדעת את-אשר בלבבך התשמר מצותיו
אם-לא:

כ"י" התשמר מצותיו • שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

טעם למען ענתך לנסתך לדעת את
אשר בלבבך התשמר מצותיו אם
לא, כי היה נסיון גדול להם, שלא
ידעו עצה לנפשם ויפנסו במדבר
הגדול לא מקום להם, ואין בידם כלום
מן המון, אבל ירד דבר יום ביומו והם
השמש ונמס, וינעבו אליו מאד. וכל
זה עשו לשמר מצוות השם ללכת
כאשר יצוה, והשם היה יכול להוליכם
בדרך הערים אשר סביבותיהם, אבל
הביאם בנסיון הזה, כי ממנו יודע
שישמרו מצותיו לעולם: תורה ג

פי שהוהרתי אתכם במשפטים, גם כל
המצוות תשמרון לעשות, כי בעשית
כלן תחיון ופרייתם בפרי בטן ופרי
בהמה ופרי האדמה, ככל הנזכר
למעלה: תורה ב
(ב) וזכרת את כל הדרך וגו'. יאמר,
כי תוכל לדעת שיש בעשית
המצוות טובה שלמה ולא יהיה צדיק
נענב ומבקש להם, כי השם פרנס אותך
במדבר במעשה נס גדול בעבור לכתך
אחר מצותיו:
וכבר פרשתיו בפרשת המן (שמות טו ד)

(בה-כו) לא תחמד כסף וזהב
עליהם. יחסר "אשר", לא
תחמד כסף וזהב אשר עליהם, והוא
נוני עבודה זרה. צוה תחלה לשרף
עבודה זרה עצמה שהיא "פסילי
אליהם", ואסר גם בן הנוני שיעליהן.
והזהיר עוד ולא תביא תועבה אל
ביתך והיית חרם כמהו, לאסר
בהנאה כל עניני עבודה זרה, היא
ומשמשיה ותקרובת שלה
והנוני: תורה א
(א) וטעם כל המצוות, לומר אף על

גוֹעֲנֶה וְאֶכְפֹּנֶה וְאוֹכֵלֶה יֵת מִנָּא דִּי לֹא יִדְעָתָא וְלֹא יִדְעוֹן אֲבִיהֶם בְּדִיל לֹאדְעוּתָהּ אֲרִי לֹא עַל לְחֵמָא בְּלַחְדוּהִי מִתְקַנֵּם אֲנָשָׁא אֲרִי עַל כָּל אִפְקוּת מִימְרָא דִּי יִתְקַנֵּם אֲנָשָׁא :

(ג) וַיִּעֲנֶה וַיִּרְעֲבֵהוּ וַיֹּאכְלֶה אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יָדָעַתָּ וְלֹא יָדָעוֹן אֲבִיתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶנִי כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יָחִיהָ הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִּי־יִהְיֶה יָחִיהָ הָאָדָם :

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד' עמ' 1099)

אוכל מאכל זה, הוא מקבל טעם מגבול בלבד, ואינו מקבל בלי גבול טעמים; לכן מעוררת בו אכילה זו רעב, כי הוא נמשך אל הבלי גבול, שלא נתן כלל לתפיסה. ואף בתורה, שקרויה לחם, כך: כל השנה בתורה, שאין לה חקר, מעוררת רעבון וצמאון להשיג יותר ויותר.

וַיִּעֲנֶה וַיִּרְעֲבֵהוּ וַיֹּאכְלֶה אֶת הַמֶּן (ח, ג) יש להבין, כיצד עורר המן רעבון? ויש לבאר, דהנה לחם מן הארץ הוא מגבול, כמו כל דבר שבעולם (הוא מזון, לא דבר אחר; ויש לו טעם אחד בלבד), ולכן הוא מתקבל ונקלט באדם ומשביע אותו. אף המן היה לחם מן השמים, מאכל אלקי, וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, אף המן היה מאכל בלתי מגבול, הפולל כל הטעמים שבעולם. כאשר אדם מגבול

~ נקודות משיחות קודש ~ מאמר שבת פרשת בשלח, י"ד שבט, ה'תשל"ד

שורש מוצא פי הו' שבדומם צומח-חי הוא למעלה יותר משורש מוצא פי הו' שבאדם, כיון שכל הגבוה יותר, יורד למטה יותר.

ד כסותה לא אכליאת מנה ומסנה לא יחפו דנן ארבעין שנים :

(ד) שְׁמִלְתָּהּ לֹא בִלְתָּהּ מַעֲלִיף וְרִגְלָהּ לֹא בִצְקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה :

כלבוש הזה של חמט, שגדל עמו. לא בצקה. לא נפחה בפצק, בדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות.

ז"ל שְׁמִלְתָּהּ לֹא בִלְתָּהּ • ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין פלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים, היה גדל לבושן עמקם,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כבוד היו שפין בכסותן ומגהצים אותם כמו פלים המגהצים, וכן קטניהם כשהיו גדלין גדל לבושן עמקם, לשון רש"י ודברי אגדה (מדרש תהלים ט): **אכל** רבי אברהם כתב, ואחרים אמרו כי הוציאו מלבושים רבים, ויתכן שאין בתולדת המן להוליד זעה. וכן אמר וְרִגְלָהּ לֹא בִצְקָה, שנתן להם כח או הולכים לאט. ואין דבריו נכונים, כי משה נזכר להם זה, לאמר כי בעשית המצוה יהיה להם מזון וכסות ויחליפו כח, כאשר היו במן ארבעים שנה והיו להם השמלות וארח ברגלם לא יבא, והכל ממעשה הנס, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם ויתפרנס. ואם תבסס את הקורה בשמלה חדשה תבליה בארבעים שנה, אף על פי שאין בה זעה, אף כי אנוש רמז: תורה ה

וַיֹּאכְלֶה אֶת הַמֶּן, ענינים שונים, יאמר כי ענה אותה בלכתה במדבר ארבעים שנה, כענין ענה בדרך כחי (תהלים קב כד), וַיִּרְעֲבֵהּ, מתחלה, כמו שאמר (שמות טו ג) להמית את הקהל הזה ברעב, ואחרי כן האכילה את המן, להודיע כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. וכן המאכל מן המדבר אשר לא ידעו אבותי (פסוק טו), וספר הנס שעשה להם. ו"למען ענתך" שב אל המוליך במדבר הגדול והנורא וצמאון וגו' (פסוק טו). אכל מה שאמר בפרשת המן (שמות טו ד) למען אנסנו ה' בלך בתורתו אם לא, שאמת להם צרכיהם ושאלתם אביא להם, ואראה אם ישמעו אלי ברבות הטובה. וזה עולה בדרך הפשט, אכל הענין הראשון הוא אמת ונכון: תורה ד

(ג) וטעם אשר לא ידעת ולא ידעו אבותי. כי לא ידעת במן שתוכלו להיות בו ימים רבים, ולא הגיע אליכם בן בקבליה מאבותיכם. או יאמר כי עשה עמכם החסד הגדול הזה אשר אבותיכם הקדושים לא הגיעו אליו, כי אף על פי שהלכו אחריו בכל אשר צוה אותם, לך לך מארץ וממולדתך ומבית אביך (בראשית יב א), לא הגיעה מעלתם שיפרנסם ברגן שמים כאשר עשה לך: **וכן** אמרו במדרש במדבר סיני רבה (א, א), בזכות משה הייתם אוכלים המן מה שלא ראו אבותי הקדושים שנאמר וְלֹא יָדָעוֹן אֲבִיתֶיךָ. ופרש כי עשה זה להודיעם כי הוא המנהיג האדם בכל אשר יגור, אם בן שומר מצוותיו וקיה: **ויתכן** לפרש כי וַיִּעֲנֶה וַיִּרְעֲבֵהוּ

(ד) שְׁמִלְתָּהּ לֹא בִלְתָּהּ מַעֲלִיף, ענני

(ה) וַיֵּדַעַת עַם-לְבָבָךְ כִּי כְּאִשֶּׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ:

(ו) וַשְּׁמֵרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו
וּלְרַאֲהָ אֹתוֹ:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֲרֶץ
נַחֲלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמֹת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר:

(ח) אֶרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ-זֵית
שָׁמֶן וְדִבְשׁ:

כ"י • זית שָׁמֶן • זיתים העושים שָׁמֶן.

(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנֹּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא
תִּחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרוֹל וּמִהֲרִירָהּ
תִּחְצַב נַחֲשֶׁת:

(י) וְאִכְלַת וְשִׁבְעַת וּבִרְכַּת אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-
הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

בתים וחומות ומגדלים, לא בארץ מצרים וארצות רבות שהם שוכני בתי חומר, ונעשים ליושביהם קבריהם: תורה י
(י) ואמר ואכלת ושבעת וברכת. כי תזכר עבודת מצרים וענוי המדבר, וכאשר תאכל ותשבע בארץ הטובה, תברך עליה את השם. ורבותינו (ברכות מה) קבלו שזו מצות עשה, וטעמו ותברך את ה' אלהיך, וכן ועשית מעקה לגגך (להלן בב ט), וכן ועשית פסח לה' אלהיך (להלן טו ט), ולקחת מראשית כל פרי האדמה (להלן כו ט), ורבים כן: וטעם על הארץ הטובה, כמו ועל הארץ הטובה, יצא שתברכהו בכל עת שתשבע על השובע ועל הארץ שנתן לה, שינחילנה לה לעולמים ותשבע מטובה, והנה חיוב המצוה הזאת בכל מקום: תורה יא

שנבלעים בתוכם או מן האדים העולים להם, והם שקרא עינות, כמו אל כל מעיני המים (מ"א יח ח), למעיני מים (תהלים קיד ח), ויש מהם שיוצאים ממקור התהום, והם שקראם "תהומות", כלומר מעינות תהום, ואמר כי משניהם בבקעה וגם בהר: תורה ח
(ט) וטעם אשר אבניה ברול. כי במקום אשר תחשב ששם אבנים שם תמצא ברול, כי מעפרה יקח. ובשרם כי בארץ ישראל מחצב נחשת וברול, שהם צרך גדול ליושבי הארץ, ולא תחסר כל בה. אבל מוצא הכסף והזהב איננו חסרון בארץ: ובתרגום ירושלמי ראיתי, דאבניהא ברין היו פרזלא וכו', רוצה לומר שהתוב משבח הארץ שימצאו בה מחצבים מן אבנים גדולות אבנים יקרות אבני זית, לבנות מהם

(ה) כי כאשר ייסר איש את בנו. שיתן עליו לטובתו על מוסר, כענין שצאמר (משלי יט יח) יסר בנה כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך, כן ה' אלהיך מיסרך, מתחלה בענוי המדבר ונסיון המן, שתעבר לנפשך טובת הארץ ופרותיה, על כן אמר אחריו (פסוק י) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה: תורה ו
(ז) וטעם ארץ נחלי מים. שהיא כגן רוח, לא שישקוה מים כרגל בארץ מצרים, כאשר יאמר עוד (להלן יא א) כי למטר השמים תשתה מים. ופרש כי עינות ותהומות יוצאים בבקעה וגם בהר, ומשם יחליו בה נחלים: ושעיר הכתוב, עינות ועינות תהומות, כמו בעזוז עינות תהום (משלי ח כח), מעינות תהום רבה (בראשית ז יא). והענין כי יש מן המעינות שנוגלים מתמצית לחות הקורים, מן הגשמים

♦ יום שני י"ח מנחם-אב ♦

יא אסתמר לך דילמא תתנשי ית דחלתא דיי
אלהך בדיל דלא למטר פקודיה ודינוהי
וקנמוהי די אנא מפקדך וימא דין :

(יא) השמר לך פן-תשכח את-יהוה אלהיך לבבתי
שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך
היום:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'תורת מנחם - התנועותיות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

חומר אסור גאון

שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה ה, א) "כל אדם שיש בו גסות
הרוח, אומר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם".
והינו, שחמור אסור גאון יותר מכל העברות. דבשאר
עברות, עדין נשאר לאדם קשר עם הקב"ה. מה-שאין-כן
בגאון אי-אפשר שיהיה לאדם קשר לאלקות, כי
כשמתגאה הרי זה מורה שהוא מתרחק ומנגד לגמרי
להקב"ה, רחמנא-ליצלן.
ועל-פי-זה יש לומר שהטעם שלא מנה הרמב"ם את ענין
הגאון כלאו בפני-עצמו הוא, כי סבירא-ליה שקבר נכלל
עון זה באסור עבודה-זרה. דכמו שהעובד עבודה-זרה הוא
מנגד גמור להקב"ה, כן הוא בגאון, שמונה על רחוק גמור
רחמנא-ליצלן.

השמר לך פן-תשכח את-יהוה אלהיך גו', ורם לבבך
ושכחת גו' (ח, יא-יד)
איתא ב'ספר מצות גדול' (מצות לא-תעשה סד) שאף
שהרמב"ם לא מנה ענין זה בין חשבון הלאוין, מכל-מקום
אחרי שהתבונן שפסוקים אלו הם "סוד גדול", מנה במנין
הלאוין "אזהרה שלא יתגאו בני ישראל".
וכבר הקשו מדוע לא מנה הרמב"ם את ענין הגאון
בחשבון הלאוין.
ויש לומר בזה על דרך החסידות:
מצינו בנזע לב העברות, שאפילו אם עברו עליהם בני
ישראל, עדין שוכן הקב"ה אתם, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טו)
"השוכן אתם בתוך טמאתם". אף שונה הוא אסור הגאון,

יב דילמא תיכול ותשבע ובתין שפירין תבני
ותיתב :

(יב) פן-תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת:

יג ותורך וענך יסגין וכספא ודחבא יסגא
לך וכל די לך יסגא :

(יג) ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל
אשר-לך ירבה:

יד וירים לך ותנשי ית דחלתא דיי אלהך
די אפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא :

(יד) ורם לבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך
מארץ מצרים מבית עבדים:

טו דדברך במדברא רבא ודחילא אחר חיון
קלן ועקרבין ובית צחונא אחר די לית מין
דאפק לך מין מטנרא פקיסא :

(טו) המוליכך במדבר ה גדל והנזא נחש שרף
ועקרב וצמאון אשר אינ-מים המוציא לך מים
מצור החלמיש:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 372)

העולם, ולכן הולכת ומתמעטת החמימות בקדשה. שרף:
החמימות בעניני העולם שורפת ומכלה לגמרי את
החמימות בקדשה. עקרב: ארסו קר, הוא נהיה קר ואדיש
לגמרי, אפילו חמימות זרה כבר אין בו. צמאון: גם כאשר
מתעורר בתשובה וקש צמאון להקב"ה, אין מים: זו תורה.
הוא צמא ואינו יודע אל מה.

הגדול והנזא . . אשר אין מים (ח, טו) פרטי המדבר
רומזים לשלבים שונים של ירידה רוחנית. גדול: האדם
מחשיב את העולם ל'גדול', ואת העולם של יהודים ויהדות
ל'קטן', וזה משפיע עליו כאשר הוא בא במגע עם העולם.
נזא: גם כאשר הוא שרוי בד' אמותיו, הוא חושש מ'מה
יאמרו הגויים'. נחש: ארסו חם, הוא נהיה 'חם' לעניני

טו דאָוּכְלָךְ מִנָּה בְּמִדְבָּרָא דִּי לֹא יָדְעוּן
אֲבִהֶתְךָ בְּדִיל לַעֲבִידֶיךָ וּבְדִיל לְנַסִּייתֶךָ
לְאוֹסְבָא לָךְ בְּסוּפָךְ:

(מז) הַמֵּאֲכִלְךָ מִן בְּמִדְבָּר אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּן אֲבִיתֶךָ
לְמַעַן עֲנִתֶךָ וּלְמַעַן נִסְתָּךְ לְהִיטִיב בְּאַחֲרִיתֶךָ:

יז וְתִימַר בְּלִבְךָ חִילִי וְתִקֶּף יְדֵי קִנּוֹ לִי יָת
נִכְסִיָּא הָאֵלִין:

(יח) וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ בְּחִי וְעוֹצֵם יְדֵי עֲשֵׂה לִי
אֶת־הַחִיל הַזֶּה:

יח וְתִדְפֹר יָת יִי אֱלֹהֶךָ אֲרִי הוּא יִהְיֶה לָּךְ
עֲצָה לְמִקְנֵי נִכְסִין בְּדִיל לְקַיֵּמָא יָת קִיּוּמָה
דִּי קַיִים לְאַבְהֶתְךָ בְּיוֹמָא הַדִּין:

(יח) וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לָךְ כַּחַ
לַעֲשׂוֹת חִיל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לְאַבְתֶּיךָ בַּיּוֹם הַזֶּה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות אור ליום ב' פרשת עקב, חמישה עשר באב ה'תשס"ג)

הקא-סלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", בהקרח לומר שלולי זאת היתה מקום בשכל לומר כן, שלכן צריכה התורה לשלול קא-סלקא-דעתך זו. ולכאורה תמוה ביותר: מדובר אודות יהודים "מאמינים בגי מאמינים", ובפרט כפי שהם במעמד ומצב נעלה ביותר - לאחר הפניסה לארץ (שזהו המצב שאודותיו מדובר בשיעור חומש היום), הינו, כפי שה"עם הנבחר" נמצא בארץ שנבחרה עבורו על ידי הקב"ה, ואם-כן, כיצד יתכן אצלם קא-סלקא-דעתא ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"!!

ועד כדי כך - שצריכים ציווי מיוחד לשלול קא-סלקא-דעתך זו, ולדעת הסמ"ג (מל"ת סד) - נמנה ציווי זה במנין

בשיעור חומש היום מדובר אודות שלילת הקא-סלקא-דעתך "ואמרתי בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא - "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הניח לך כח לעשות חיל" (פרשתנו ח, יז-יח).

והנה, מכיון ש"תורת אמת" צריכה לשלול קא-סלקא-דעתך זו, מובן, שאין זו קא-סלקא-דעתא של ה"מלך זקן ופסיל" בלבד, ענין של טפשות כו' - שהרי "בשופטני לא עסקינן", התורה אינה מתעסקת בשלילת עניני טפשות!... כ"א לשלול ענין שיש לו מקום בחכמה ושכל, אלא שבחכמה ושכל גופא הרי זה באופן ד"חכמים המה להרע", או חכמה שאינה מתאימה לחכמת התורה, אף שיש לה מקום ביחס לעניני העולם. ובענינינו - מכיון שהתורה צריכה לשלול את

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

גדלות מן השמים, וכן אמר שם (פסוק יח) ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו וגו' כי ה' נלחם לישראל:

והערים הבצורות שהזכיר כאן, רמז לחומת יריחו שנפלה לפני

הארון. וזהו שאמר דוד (תהלים מד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם. ימין השם וזרועו בתקיפים, ואור פניו שרצם, בהרועי המלחמה, שנתן להם כח עליהם. וזהו שאמר הכתוב עוד (עמוס ב ט) ואנכי השמדיתי את האמרי מפניהם אשר בגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים ואשמיד פרוי ממעל ושרשיו מתחת, ייחד האמורי שהיה עצום בהם, והשם הוא המשמיד אותו: תורה יט

תחשב כחי ועוצם ידי וגו', ואמר (ט א) שמע ישראל דבר אמת מפי, כי הגוים האלה הם גדולים ועצמים ממך ואיך תנצחם במלחמה. ועוד יש להם ערים גדולות ובצורות לרים השמים, ואיך תכבש אותם. ועוד ששם עם גדול ורם בני ענקים, שאתה ידעת מן המרגלים שראו אותם, ואתה שמעת מימיהם ראשונים, שלא יתיצב אדם לפניהם. ובשיתבאר לך כל זה, יש לך לדעת ולהאמין מן היום הזה, כי לא תוכל לעבר אליהם כלל, עד שתדע בלבבך כי ה' העובר לפניך הוא אש אוכלת והוא ישמידם ויכניעם, לא כח ועוצם יד שנתן לך, אבל יד ה' עשתה זאת בתקיפין שבהם. וזה רמז למה שאמר (יחשע י יא) וזה השליך עליהם אבנים

(יח) וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לָךְ כַּחַ
לַעֲשׂוֹת חִיל. ידוע

כי ישראל גבורים ואנשי חיל למלחמה, כי נמשלו לאריות ולזאב יטרף, ומלכי כנען במלחמה נצחו אותם. על כן אמר, אם תחשב כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, תזכר השם שהוציא אותך ממצרים ולא היה לך שם כח ועוצם יד כלל. ותזכר עוד, כי בפדבר אשר אין לאל ידך לחיות שם, עשה לך כל צרכך, אם כן גם החיל הזה אשר עשית בלחך השם הוא שנתן לך הכח באשר עשית אותו. ואם תשבח את השם, יכלה כחך ושארך ותאבד באשר אבדו הם, כי כל עוזבי ה' יכלו:

וזהו להביא עוד ראיה אחרת, שלא

תרי"ג מצות [אף שלדעת הרמב"ם וכיצא בזה אינו במנן תרי"ג מצות], וכפי שפוטב הסמ"ג ש"סוד גדול הוא ביראת השם!"

והביאור בזה: ידוע המבואר ב'לקוטי תורה' פרשת ויקרא בתחלתו (א, א) שכל אחד ואחד מישאל הוא שלוחו של האדם העליון שעל הפסא, ושלוחו של אדם (העליון) כמותו, "כמותו דהמשלח ממש".

וענין זה מפורש בנגלה דתורה (עוד לפני שנדפס ה'לקוטי תורה'...) - כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ נט, א): "מאי עביד קודשא-ברייהו בהאי שעתא כו' קא חייף ואמר נצחוני בני נצחוני", כלומר, שניתן לבני ישראל כח לנצח (לא רק את הנהגת העולם, כ"אם) אפילו את הקב"ה בעצמו, כביכול.

והטעם הפנימי שדבדב - מפני היותם בניו של הקב"ה, כמו שפוטב "בנים אתם להו' אלקים":

"האב זוכה לבן כו'" - בכמה ענינים (ראה עדיות פ"ב מ"ט), וטעם הדבר - מפני ש"נשיתלשלו מהו", הינו, שכן הוא למעלה - אצל הקב"ה ובני ישראל. והנה, אף שענינים אלו מקבל הבן מהאב - הרי לפעמים מתגלים אצל הבן כחות נעלים יותר שלא נתגלו עדיו אפילו אצל האב, כמאמר רז"ל "יפה כח הבן מכח האב", כפירוש הפשוט שבזה - שכחו של הבן יפה יותר מכחו של האב. וישנו גם הפירוש הפנימי - שענין זה גופא (ש"יפה כח הבן") בא כתוצאה "מכח האב". ולכאורה אינו מובן: מפיון שהבן נלקח מהאב והוא מהותו ועצמותו של האב - איך יתכן שכחו של הבן יהיה יפה יותר מכחו של האב?! משל למה הדבר דומה - למוכר וקונה, שדבר שאין אצל המוכר - לא יכול להיות אצל הקונה. ובלשון הידוע: "רבי לא שנה, ר' חייא מנא ליה"? והביאור בזה: גם אצל האב ישנו ענין זה מצד הכחות הנעלמים, ומשום זה יכול הדבר להתגלות אצל הבן - "מכח האב", הינו, מפנימיות ועצמיות כחו של האב, אף שאצל האב עצמו לא בא הדבר לידי גלוי, שלכן יפה כחו של הבן יותר (בכחות הגלויים) מכחו של האב.

[וזהו גם הביאור בסיפור הגמרא (מנחות כט, ב) שפאשר הקב"ה הראה למשה רבינו את רבי עקיבא שדורש על כל

קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, "אמר לו חזור לאחוריה, הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחר, אמרו לו תלמידיו, רבי מנין לך, אמר להן, הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו" - דלכאורה תמוה: משה רבינו היה המקבל הראשון שקיבל את התורה מהקב"ה עד סוף כל הדורות, ואם כן, איך יתכן שרבי עקיבא דרש בתורה ענינים שלא היו ידועים למשה רבינו - מנין קיבלם רבי עקיבא אם לא ממשה רבינו?!

והביאור בזה: התורה כללות ופרטות נאמרה, ולכן, אצל משה רבינו היה בגלוי "כללות" הדבר, באופן של "כלל" שלא נתפרט עדיו לפרטים, ואילו רבי עקיבא - גילה את פרטי הדברים מה"כלל" על ידי י"ג המדות שהתורה נדרשת בהם, כך שנתגלו הפרטים עוד לפני שנתגלו אצל משה רבינו].

ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענין ד"נצחוני בני נצחוני": כפאשר מדובר אודות גלוי אלקות שאינו בתכלית השלימות [שלא באופן דקניא סיניא באשלמותא, המורה גם על השלימות אצל המשפיע - שמש], שזוהי הדרגא ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים" [לפני השלימות ד"הני" עמו שהלכה כמותו"] - אזי יכול להיות דעה שניה מנוגדת, ועד כדי כך - שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני", בדוגמת מעלתו של הבן שדוקא אצלו מתגלים הכחות הנעלמים של האב, עוד לפני שמתגלים אצל האב עצמו.

כלומר: מפיון שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, הינו, שהם מציאות אחת עם הקב"ה - לכן, יכול להיות אצלם הענין ד"נצחוני בני נצחוני", מה-שאין-כן בנוגע לאומות העולם וכללות סדר ההשתלשלות - ששם לא יתכן כלל הענין ד"נצחוני".

ועל-פ"י זה מובנת שפיר הקא-סלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - דמפיון שיהודי מרגיש שהוא בנו של הקב"ה, אזי יכול להתקבל אצלו ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", מפיון שכחו הוא הפח של הקב"ה, שהרי הוא מציאות אחת עם הקב"ה - אביו.

ועל זה בא ציווי התורה - "וזכרת פי ה' אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל", הינו, שענין זה גופא הוא "מכח האב", מפנימיותו ועצמותו של האב.

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דיי אלהך ויהיה פתר טעות עממיא ותפלחונן ותסגוד להון אסיהדית ככון יומא דין ארי מיבד תיבדון:

כפעממיא די יי מאביד מקדמיכון כן תיבדון חלף דלא קבלחון במימרא דיי אלהכון:

(יט) ויהי אם-שכח תשכח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם הערתי ככם היום כי אבד תאבדון:

(כ) בגוים אשר יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת עֶבֶר יוֹמָא דִּין יְתִידְנָא
לְמַעַל לְמִירַת עַמְמִין בְּרַבִּין וְתַקִּיפִין מִנָּה
קְרוּיִן בְּרַבִּין וְרִבִּין עַד צִית שְׁמִיא:

ט (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶתָּה עֶבֶר הַיּוֹם אֶת־הִירְדֵּן
לְבֹא לְרִשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ עָרִים
גְּדֹלֹת וּבְצֻרַת בְּשָׂמִים:

כ"ט ◀ גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ • אֶתָּה עַצּוֹם, וְהֵם עַצּוֹמִים מִמֶּךָ.

ב עַם רַב וְתַקִּיף בְּנֵי גְבְרִיא דִּי אֶת יַדְעָתָּ וְאֶת
שְׁמַעְתָּ מִן יִפּוּל לְמִיקָם קָדָם בְּנֵי גְבְרִיא:

(ב) עַם־גְּדוֹל וְרַם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אֶתָּה יֹדַעְתָּ
וְאֶתָּה שְׁמַעְתָּ מִי יִתְצַב לִפְנֵי בְנֵי עֲנָק:

ג וְיַדְעָתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֶבֶר לִפְנֶיךָ
אֲשֶׁר אָכְלָה הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם לִפְנֶיךָ
וְהוֹרֶשֶׁתֶם וְהִאֲבֹדְתֶם מִהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לְךָ:

(ג) וְיֹדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֶבֶר לִפְנֶיךָ
אֲשֶׁר אָכְלָה הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם לִפְנֶיךָ
וְהוֹרֶשֶׁתֶם וְהִאֲבֹדְתֶם מִהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לְךָ:

♦ יום שלישי י"ט מנחם-אב ♦

ד לֹא תִימַר בְּלִבְּךָ בְּדִיתְבֵּר יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִתְהוֹן
מִקְדָּמְךָ לְמִימַר בְּזָכוֹתַי אֲעֲלֵנִי יְיָ לְמִירַת יְתִ
אֲרַעֲא הָדָא וּבְחֹבֵי עַמְמִיא הָאֵלִין יְיָ מִתְרַדֵּן
לְהוֹן מִקְדָּמְךָ:

(ד) אֶל־תֹּאמַר בְּלִבְּךָ בְּהִדְף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתֶּם
מִלִּפְנֵיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הִבִּיאֵנִי יְהוָה לְרִשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה
מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ:

כ"ט ◀ אֶל־תֹּאמַר בְּלִבְּךָ • צַדִּיקְתִּי וְרִשְׁעַת ה' עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים' גְּרָמוּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לָהּ, רַק בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם
אֲבָדוֹ הֵם, וּבְעֶבֶר שְׂבוּעַת אֲבוֹתֶיךָ
יִרְשֶׁת אוֹתָהּ הָאָרֶץ, כִּי אֵין הַחֹטֵא שֶׁלֹּךְ
יְכוּל לְבַטֵּל הַמִּתְנָה שֶׁנֶּתַן לְאֲבוֹתֶיךָ כִּי
בְשֻׁבָּעָה נִתְּנָה לָהֶם. וְרִשְׁיִי כְּתַב אֵל
תֹּאמַר בְּלִבְּךָ צַדִּיקְתִּי וְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם
גְּרָמָה לִי, לֹא בְּצַדִּיקְתִּי. וְאֵינְנוּ נִכּוֹן:
וְיֵשׁ עַל הַשּׁוֹאֵל לִשְׁאֹל, שֶׁהָיָה אָמַר
(לעיל ז ט) כִּי מֵאֲהַבְתָּ ה' אֶתְכֶם,
וְהִנֵּה הֵם אֲהוּבִים לְמַעֲלָה, וְהֵשֵׁם לֹא
יֵאָהֵב רַק אֶת הַטּוֹבִים, כִּי רִשְׁעִי וְאוֹהֵב
חֹמֶס שֶׁנֶּאֱדָה נִפְשׁוֹ, אִם כֵּן גַּם בְּצַדִּיקְתֶּם
יִרְשׁוּ אֶרֶץ. וְהַתְּשׁוּבָה, כִּי שֵׁם יִדְבֵּר עִם
יִשְׂרָאֵל בְּכָלֶלֶם, וְכֵאֵן יוֹכִיחַ הַדּוֹר
הַזֶּה שֶׁהָיוּ מִמְרִים אֶת ה' מִיּוֹם הַיּוֹתֵם
בְּמִדְבָּר:

וְטַעַם וְלִמְעַן הַקִּים אֶת הַדְּבָר. שֶׁאָמַר
וְעֹבְדִים וְעֵנוּ אוֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה, וְדוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הִנֵּה (בראשית טו
יג טז): תורה ו

בְּכָרוֹן מִן דְּבַר מִן עֲנַב וּמִכָּל הָרִי הַיְּהוּדָה
וּמִכָּל הָרִי יִשְׂרָאֵל עִם עֲרִיָּהֶם הַחֲרִימִים
יְהוֹשֻׁעַ, כְּלוֹמַר בְּעֲרִיָּהֶם. וְכֵן וְלָךְ
יְהוּדָה אֵל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחִבְרוֹן וַיְכּוּ
אֶת שֵׁשִׁי וְאֶת אַחִימֵן וְאֶת תַּלְמִי (שופטים
א ט): תורה ד

(ד) אֵל תֹּאמַר בְּלִבְּךָ. אַחֲרֵי
שֶׁהוֹדִיר שֶׁלֹּא תַחֲשַׁב בְּחִי
וְעַצֶּם יָדִי עֲשֵׂה לִי, רַק שֶׁתִּדַּע כִּי
הַנְּצוּחִים בְּמִלְחָמָה הַשֵּׁם נִתַּן לָהֶם הַכֹּחַ
הַהוּא, וְהַתְּקִיפִים שֶׁבָּהֶם וְהָעֲרִים
הַבְּצוּרוֹת אֲשֶׁר תִּלְכְּדוּ, הַשֵּׁם בְּכָבוֹדוֹ
עֲשֵׂה לָכֶם כֵּן בְּנֵס מִפְּרָסָם מֵאֲתוֹ, חֲזוֹר
וְהוֹכִיר לֹא תַחֲשַׁב כִּי עֲשֵׂה ה' עִמָּךְ כֹּל
זֶה בְּצַדִּיקְתִּי, כִּי לֹא עֲשֵׂה לָכֶם כֵּן רַק
בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה:

וְהִנֵּה זֶה טַעַם בְּאֲבָדֵן הַגּוֹיִם הָהֵם, וְלֹא
נִתַּן לָהֶם טַעַם בְּרִשְׁתִּי יִשְׂרָאֵל אֶת
הָאָרֶץ. עַל כֵּן חֲזוֹר וּבֹאֵר לֹא בְּצַדִּיקְתִּי
שֶׁתְּהִי צַדִּיק בְּמַעֲשֵׂה, וְלֹא אֲפֹלוּ בְּלִבְ

(ג) וְטַעַם הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם.
כִּמּוֹ הוּא יִכְנִיעֶם וְהוּא יִשְׁמִידֶם.
"וְיִכְנִיעֶם" עֲנִין שְׁפִלוּת, מִן, הִרְאִיתָ כִּי
נִכְנַע אַחֲאֵב מִלִּפְנֵי (מ"א כא כט), אוֹ אִז
יִכְנַע לְבָבָם הָעָרֶל (ויקרא כו מא), וְכֵן כָּלֶם.
וְהַטַּעַם כִּי הָיוּ הָעַמִּים הָהֵם יִרְאִים מֵאֵד
מִיִּשְׂרָאֵל, וּבִלְבָב רִגּוֹ וּבְרוּחַ שְׁפִלָּה
וְרַפְיוֹן יָדִים הָיוּ יוֹצְאִים אֵלֵיהֶם
לְמִלְחָמָה, כִּמּוֹ שֶׁאָמַר (יהושע ה א) וַיְהִי
כְּשִׁמְעַם כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וְכָל מַלְכֵי
הַכְּנַעֲנִי וַיִּמָּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָּם עוֹד
רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְיִתְבֵּן כִּי "הוּא יִשְׁמִידֶם" יִרְמֹז אֵל
גּוֹיִם גְּדוֹלִים וְעַצְמִים,
וְ"יִכְנִיעֶם" אֵל בְּנֵי עֲנָקִים, כִּי עִם כָּל
תְּקִפָּם וְגִבּוֹתָם נִכְנַע לָבֶם יוֹתֵר מִשְׁאָר
הָעַם, וְלֹא יֵצְאוּ לְמִלְחָמָה כָּלֶל אֲבָל
הָיוּ נִחְבָּאִים בְּהָרִים וּבְעֲרֵי הַבְּצוּרוֹת,
כִּמּוֹ שֶׁאָמַר (שם יא כא) וַיְבֹא יְהוֹשֻׁעַ בַּעַת
הַהִיא וַיַּכֶּת אֶת הָעֲנָקִים מִן הָהָר מִן

ה לא בזכותך ובקשיות לבך את עלל למירת ית ארעהון ארי בחובי עממיא האלין יי אלהך מתרבהון מקדמך ובדיל לאקמא ית פתגמא די קיים יי לאבקהך לאברהם ליצחק וליעקב:

(ה) לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב:

כ"י לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת וגו' • כי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש בלשון: 'אלא'.

ויתדע ארי לא בזכותך יי אלהך יהב לך ית ארעא טבתא דא למירתה ארי עם קשי קבל את:

(ו) וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם-קשה ערף אתה:

ו הוי דכיר לא תנשי ית די ארעא קדם יי אלהך במדברא למן יומא די נפקתא מארעא דמצרים עד מיתכון עד אתרא הדיו מסרבו הויתון קדם יי:

(ז) וזכר אלתשפח את אשר-הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עמ-יהוה:

ח ובחרב ארעא תון קדם יי ויהוה רגז מן קדם יי בכון לשפא יתכון:

(ח) ובחרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם:

ט במסקי לטורא למסב לוחי אבניא לוחי קמא די גזר יי עמכון ויתבית בטורא ארבעין ומיין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומיא לא אשתיי:

(ט) בעלתי החרה לקחת לוחת האבנים לוחת הבית אשר-ברת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי:

כ"י ואשב בהר • (מגילה כא) אין 'וישיבה' אלא לשון עבכה.

י ויהב יי לי ית תרין לוחי אבניא פתיבין באצבעא דיי ועליהון ככל פתגמיא די מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא פיומא דקהלא:

(י) ויתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום ההוא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סוף וילונו במרה ובאליש לא יזכרים להם, כי מעת שקבלו התורה היו יותר חייבים לשמע בקול השם אשר ברת עמם ברית, ולפיכך פתח כאן ובחרב הקצפתם והזכיר להם מעשה העגל, וכבר פירשתינו (שמות לב א: תורה ט

שהן כלן טובות ובעבורן תבא להם כל הטובה; ועתה בא להתחיל בפרטי המצוות, וקדם שיזכיר אחת מהן בפרט יחזיר להזכיר אותם ולפקד עליהם את כל עונותיהם שעשו מעת שקבלו התורה והלאה, כי התלונות שעשו קדם מתן תורה שהמירו על ים בים

(ח) ובחרב הקצפתם את ה'. קדם שיפתח להם בבאור התורה כלל והזכיר אותם בעונות אשר גרמו להם רעה ולא נמחלו, והזכיר להם ענין המרגלים ומי מריבה. ואחר כן באר עשרת הדברות ופרשת יחיד השם, והזהירם בענין עבודה זרה אזהרות רבות, והזהיר במצוות בכללם, ויאמר

יִאְהוֹה מִסּוֹף אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין
לֵילָנוּ יֵהֵב יְיָ לִי יֵת תְּרִין לִיחִי אֲבִנָּא לִיחִי
קִנְמָא:

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן
יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לַחַת הָאֲבָנִים לַחַת הַבְּרִית:

נש"א לוחת • "לוחת" כתיב, ששתיקן שוות.

יבִיאֵמֶר יְיָ לִי קוֹם חוֹת בְּפָרִיעַ מִכָּא אָרִי
חֲבִיל עֲמֹךְ דִּי אִפְקֵתָא מִמַּצְרִים סְטוּ בְּפָרִיעַ
מִן אֲרֻחָא דִּי פִקְדָתְנִין עֲבָדוּ לַהוֹן מִחֻכָּא:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוֹם רַד מֵהָר מִזֶּה כִּי שָׁחַת
עֲמֹךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהָר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

יגִבִיאֵמֶר יְיָ לִי לְמִימֶר גְּלִי קְדָמִי יֵת עֲמָא
קְדִין וְהָא עִם קָשִׁי קָדֵל הוּא:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֹאֲמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קָשָׁה־עָרְף הוּא:

יד אַנְחָא בְּעוֹתָךְ מִקְדָּמִי וְאַשְׁעֲנוּן וְאַמְחִי יֵת
שְׁמֵהוֹן מִתְחֹת שְׁמִיא וְאַעֲבֹד יֵתָךְ לְעַם
תְּקִיף וְסָגִי מִגְּהוֹן:

(יד) הֲרַף מִפְּנֵי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי־עַצוֹם וְרַב מִפְּנֵי:

טו וְאַתְּפָנִיתִי וְנִחַתִּית מִן טוֹרָא וְטוֹרָא בְּעַר
בְּאַשְׁמָא וְתִרִין לִיחִי קִנְמָא עַל תְּרִיתִין יָדֵי:

(טו) וְאַפֵּן וְאַרְל מִן־הָהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ וְשְׁנֵי
לִיחַת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדֵי:

טז וְנִחַתִּיתִי וְהָא חֲבִתִּין קָדָם יְיָ אֶלְחִיכּוֹן
עֲבָדְתִּין לְכוֹן עַגֵּל מִחֻכָּא סְטוֹתִין בְּפָרִיעַ מִן
אֲרֻחָא דִּי פִקִּיד יְיָ יִתְכּוֹן:

(טז) וְאַרְא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֵגֶל מִסְכָּה סֶרְתָם מֵהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

יז וְאַחֲדִית בְּתִרִין לִיחִיא וְרִמִּיתְנִין מַעַל
תְּרִיתִין יָדֵי וְתִבְרִיתְנִין לְעִיגִיכּוֹן:

(יז) וְאַתְּפֹשׁ בְּשְׁנֵי הַלַּחַת וְאַשְׁלַכְם מַעַל שְׁתֵּי יָדֵי
וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטירשיחות חלק ל"ד עמוד 51 – מותך 'לקראת שבת')

טעם תפיסת משה בלוחות

בְּהוּן, וְרָאָה שְׁפָרַח כְּתָב מַעֲלִיָּהוּן, אָמַר הַאִיף אֲנִי נֹתֵן לָהֶם
לִישְׂרָאֵל אֶת הַלּוּחוֹת שְׁאִין בְּהֶם מִקֵּשׁ, אֵלָא אֲחֻזָּ
וְאַשְׁבְּרֵם, שְׁנַאֲמֹר וְאַתְּפֹשׁ גו'".

וְאַתְּפֹשׁ בְּשְׁנֵי הַלַּחַת וְאַשְׁלַכְם מַעַל שְׁתֵּי יָדֵי וְאַשְׁבְּרֵם
לְעֵינֵיכֶם: (ט, יז)

אִיתָא בְּמִדְרָשׁ (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נִסְתַּכַּל (מִשָּׁה)

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

לְהַתְּאַפֵּק וְשִׁבְרִיתִי הַלּוּחוֹת. וְהִצְרָךְ
לְהוֹפִיר זֶה, בְּעֵבֹר שְׁיִרְצָה לְהוֹדִיעַם
עֲנִין הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת כְּאֲשֶׁר יִפְרֹשׁ:
וְיִתְּכֵן שְׁיִרְמֹז עוֹד לְטוֹבָה שְׁעֵשָׂה
עִמָּהֶם, כִּי סִכָּן בְּנִפְשׁוֹ לְשִׁבֵּר
לִיחַת הָאֱלֹהִים לְטוֹבָתָם, כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ
רַבְתִּינֵינוּ (שמד"ר מג א) מוֹטָב תְּדוֹן בְּפִנְיָה
וְלֹא כְּאֵשֶׁת אִישׁ: תורה יח

גַּם עַל אֲהָרֹן כִּי הִתְאַנֵּף הַשֵּׁם עָלָיו
מֵאֹד. וְאַחֲרֵי כֵן (פסוקים כהכ"ט) יִזְכִּיר
הַתְּפִלָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁחֵלָה אֶת פְּנֵי ה'
אֱלֹהִיו טָרָם רִדְתּוֹ שְׁלֹא
יִשְׁמִידֵם: תורה טו
(יז) וְטַעַם וְאַתְּפֹשׁ בְּשְׁנֵי הַלּוּחוֹת, גַּם
זֶה מִן הַתּוֹכָחוֹת. יֹאמֶר הִיָּה עוֹנֵכֶם
גְּדוֹל מִנְשׂוֹא, עַד כִּי בְּרִאוֹתִי אֶתְכֶם
מִשְׁחָקִים לְפָנֵי הָעֵגֶל לֹא יִכְלָתִי

(טו) וְאַפֵּן וְאַרְל מִן־הָהָר. כְּבָר פִּרְשְׁתִּי
בְּמִקְוָמוֹ (שם שם יא) כִּי קָדָם שְׁיִרְד
מִן הָהָר הַתְּפִלָּל עֲלֵיהֶם, וּבִתְפִלָּתוֹ
נֶאֱמַר לוֹ (שם שם יד) וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה.
אָבֵל לֹא הוֹפִיר זֶה עִתָּה, מִפְּנֵי שְׁהוּא
רוֹצֵה לְהִסְדִּיר לָהֶם עִתָּה הַטָּרַח הַגָּדוֹל
וְהַעֲמָל שֶׁשָּׂרַח עֲלֵיהֶם, כִּי הִבִּיאוּ אוֹתוֹ
לְשִׁבֵּר הַלּוּחוֹת וּלְהַתְּנַפֵּל עֲלֵיהֶם
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, וּלְהַתְּפַלֵּל

מובן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבפסוקים הלוחות השניות אמרו חכמינו ז"ל (תנחומא, פרשתנו ט) שנהג בהם עין טובה ונתנם לישראל, על-דרך-זה יש לומר שהיה בלוחות הראשונות, דלהיותו "טוב עין" רצה לתנם לישראל. וזה משמיענו הכתוב "ואתפש בשני הלוחות גו' ואשברם גו'" דבכדי שיהיה מתר למשה לשבר הלוחות בלי כל חשש אסור גזל וכו', היה צריך בתפישה מיוחדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת, ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

וידועה השאלה, הרי בדרך משה מהר כבר היו הלוחות בידו, ולשם מה הזקק לתופסם שוב בכדי להשליכם? ויש לבאר בזה, דטעם התפיסה בלוחות היה כדי לקנותם שיהיו שלו לגמרי, ורק על-ידי-זה יוכל לשברם: דהנה על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'" פרשו חכמינו ז"ל: (נדרים לח, א ועוד) ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה למשה, ומפשטות לשון הכתוב ש"ויתן" קאי (גם) על הלוחות,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטרשיחות חלק ל"ד עמוד 57 – מותך 'לקראת שבת')

גדל אהבת ישראל של משה

ש'תורת אמת' מדמה ומשנה את שני הענינים, מובן שהם דומים זה לזה לא רק בגדל הקשי והצער שהם גורמים, אלא גם בתכנם: אמרו חכמינו ז"ל שמיתת צדיקים מכפרת, ומבאר בתניא החדוש שבכפרה זו לגבי הכפרה שעל-ידי הקרבנות, דקרבנות מכפרים רק על השוגג, מה-שאין-כן על-ידי פטירת צדיקים "פועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור אף גם על הדורות". וענין זה מדגש גם בשבירת הלוחות, דאף שלא היתה למשה שום שכיח לחטא העגל, מפל-מקום לא זו בלבד שהשתדל לפעל כפרה על החטא, אלא שגם שבירת הלוחות שבאה בסבת חטא העגל, עשה משה באופן שרק הוא האחראי לזה.

ואתפש בשני הלוחות ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: (ט, יז)

בטעם התפיסת משה בלוחות, יש לומר בדרך המוסר והחסידות: אמרו חכמינו ז"ל בטעם אמירת "אנכי ה' אלקיך" לשון יחיד - "לתן פתחון פה למשה ללמוד סגוריא במעשה העגל . . לא להם צוית . . אלא לי לבדי". ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לשבירת הלוחות, שמצד גדל אהבת ישראל של משה, ומסירת נפשו עבור כלל ישראל, רצה לסלק מבני ישראל כל שכיח לענין שבירת הלוחות, ולכן "תפש" הלוחות שיהיו שלו לגמרי. ועל-פי-זה יש לפרש מאמר חכמינו ז"ל "שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשבירת הלוחות" דמזה

יח ואשתטחית קדם יי בקדמתא ארבעין יממין וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומינא לא אשתיתי על כל חוביכו די חבתון למעבד דביש קדם יי לארנא קדמוהי:

(יח) ואתנפל לפני יהוה פראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל-חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו:

נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל בשמחה, ואמר לו למשה (במדבר יח): "סלחתי בך בך", לכך הקבע למחילה ולסליחה. ומניין שנתרצה בריצון שלם? שגאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים ט): "ואנכי עמדת בחר פנימים הראשונים", מה הראשונים בריצון, אף האחרונים בריצון; אומר מעתה, אמצעים היו בכעס.

יח ואתנפל לפני ה' פראשנה ארבעים יום • שגאמר (שמות לב): "ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה", באותה עליה נתעפכתי ארבעים יום, נמצאו כלים בכ"ט באב: שהוא עלה ב"ח בתמוז, בו ביום נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואמר לו למשה (שם לה): "פסל-לך שני-לוחות". עשה עוד ארבעים יום, נמצאו כלים ביום הפורים. בו ביום

יט ארי דחלית מקדם רגזא וחמתא די רגז יי עליכו לשצאה יתכוון וקביל יי צלותי אף בזמנא ההיא:

(יט) כי יגרתני מפני האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא:

(כ) וּבֹאֲהֶרֶן הַתֹּאנֵף יְהוֹה מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶת־פִּלֵּי גַם־בְּעַד אֶהֱרֵן בַּעַת הַהוּא:

כֹּוֹעַל אֶהֱרֵן הָיָה רָגִז מִן קִדְם יִי לַחֲדָא לְשִׁצְיֹותָהּ וְצִלְתִּי אִף עַל אֶהֱרֵן בְּעִדְנָא הָהִיא:

וְהוֹעִילָה תִּפְלִיתִי לְכַפֵּר מַחֲצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאַרוּ הַשְּׁנַיִם.

וְהוֹעִילָה תִּפְלִיתִי לְכַפֵּר מַחֲצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאַרוּ הַשְּׁנַיִם.

וְהוֹעִילָה תִּפְלִיתִי לְכַפֵּר מַחֲצָה, וּמֵתוּ שְׁנַיִם וְנִשְׁאַרוּ הַשְּׁנַיִם.

(כא) וְאֶת־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֶגְלָה לְקַחְתִּי וְאֶשְׂרֹף אֹתוֹ בָּאֵשׁ וְאַפְתִּי אֹתוֹ טָחוֹן הַיֵּטֵב עַד אֲשֶׁר־דָּק לְעָפָר וְאַשְׁלֹף אֶת־עַפְרוֹ אֶל־הַנַּחֲל הַיָּרֵד מִן־הָהָר:

כא וְיֵת חוֹבְתָכוֹן דִּי עֲבַדְתוֹן יֵת עֶגְלָא נִסְבִּית וְאִזְקִידִית יֵתָה בְּנוֹרָא וְשִׁפִּית יֵתָה בְּשׁוּפִינָא יָאוֹת עַד דִּי הָיָה דְקִיק לְעַפְרָא וְרָמַת יֵת עַפְרָה לְנַחֲלָא דְנַחַת מִן טוֹרָא:

כ"י • טָחוֹן • לְשׁוֹן הָהָה, כְּמוֹ: "הַלּוֹף וְכָלוֹת", מוֹלָאנִי ט בְּלַע"ז (מֵאֲחֵלֶעֱד).

(כב) וּבִתְבַעֲרָה וּבְמִסָּהּ וּבִקְבֻרַת הַתָּאוֹה מְקַצְפִּים הֵייתֶם אֶת־יְהוֹה:

כב וּבִדְלִקְתָא וּבְנִסְתָא וּבִקְבֻרִי דְמִשְׁאֲלִי מְרָגִזִין הָיוּתוֹן קִדְם יִי:

(כג) וּבִשְׁלַח יְהוֹה אֶתְכֶם מִקֶּדֶשׁ בְּרִנָּעַ לֵאמֹר עָלוּ וְרִשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לֹא וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקִלּוֹ:

כג וְכִד שְׁלַח יִי יִתְכוֹן מִרְקַם גִּיאָה לְמִימַר סָקוּ וְאַחֲסִינוּ יֵת אֶרְעָא דִּי יְהִבִּית לָכוֹן וְסִרְבַּתוֹן עַל גִּזְרֵת מִימְרָא דִּי אֶלְהָכוֹן וְלֹא הֵימְנַתוֹן לָהּ וְלֹא קִבְּלַתוֹן לְמִימְרָה:

(כד) מִמְרִים הֵייתֶם עִם־יְהוֹה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

כד מִסְרְבִין הָיוּתוֹן קִדְם יִי מִיּוֹמָא דִידַעִית יִתְכוֹן:

(כה) וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוֹה אֵת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלֵּילָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוֹה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

כה וְאֶשְׁתַּטַּחִית קִדְם יִי יֵת אַרְבָּעִין יָמִין וְיֵת אַרְבָּעִין לַיְלָוֹן דִּי אֶשְׁתַּטַּחִית אֲרִי אָמַר יִי לְשַׁעֲזָה יִתְכוֹן:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עָתָה, כִּי עֲדִין יֵשׁ עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם מִן הַקָּצֵף הַגָּדוֹל הַהוּא אִף עַל פִּי שְׂכָרְךָ נֶחֱם הַשֵּׁם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ. עַל כֵּן חֹרְתִי וְהִתְנַפַּלְתִּי, עֲלֵיכֶם אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, עַד שֶׁשָּׁמַע אֱלִי גַם בַּפֶּעַם הַהִיא כֹּאשֶׁר שָׁמַע בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה קִדְם שְׁיִרְדִּיתִי. וְגַם בְּעַד אֶהֱרֵן הִתְפַּלַּלְתִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת שְׁחֹרְתִי שֵׁם. כִּי עַד שֶׁיָּבַעַר אֶת הָעֶגְלָה לֹא הִשְׁגִּיחַ רַק לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהִשְׁחִית אֶת הָעָם כְּרָגָע: תוֹרָה כ

(כא) וְאָמַר וְאַשְׁלֹף אֶת עַפְרוֹ אֶל הַנַּחֲל הַיָּרֵד מִן־הָהָר. וְלֹא הִזְכִּיר כִּי הִשְׁקִיפוּ אוֹתָם דֶּרֶךְ כְּבוֹדָם, שֶׁלֹּא רָצָה לֵאמֹר לָהֶם שְׁעֵשָׂה בָהֶם מַעֲשֵׂה הַסּוֹטוֹת: תוֹרָה כב

(כב-כד) וְאָמַר רַבִּי אֲבִרְהָם כִּי טַעַם וּבִתְבַעֲרָה וּבְמִסָּהּ. בְּעִבּוֹר כִּי בִתְבַעֲרָה הָיוּ הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים מְנִסִּים הַשֵּׁם בְּתוֹאֲנוֹת, הִזְכִּיר לָהֶם כִּי הֵייתֶם מְקַצְפִּים אֶת הַשֵּׁם בְּנִסְיוֹן אֲשֶׁר נִסִּיתֶם בִּתְבַעֲרָה, כֹּאשֶׁר עֲשִׂיתֶם כָּכָר פַּעַם אַחֶרֶת בְּמִסָּה, וְלֹא לְקַחְתֶּם מוֹסֵר. וְיִפְדָּה פֶּרֶשׁ:

וְהִנֵּה הַחֲטָא לְנִסּוֹת אֶת הַשֵּׁם הוּא חֲטָא הַגָּדוֹל וְאֶשְׁמָה רַבָּה, כֹּאשֶׁר הִזְכִּיר מִפְּנֵי (לַעֲלֵ 1 טו) לֹא תִנְסוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כֹּאשֶׁר נִסִּיתֶם בְּמִסָּה, עַל כֵּן הִזְכִּיר אוֹתוֹ לָהֶם בְּכֹאֵן. וְכָךְ הִזְכִּיר פַּעַם אַחֶרֶת חֲטָא הַמְרָגְלִים בְּקִצְרָה, בְּעִבּוֹר הָעוֹן הַגָּדוֹל, כִּי בּוֹ יִשְׁלִים מִמְרִים הֵייתֶם עִם ה'. וְאָמַר מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם, לְרַמֵּז עַל תְּלוּנוֹתֵיהֶם קִדְם מִתֵּן תוֹרָה: תוֹרָה כה

(כב) וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה'. יֹאמַר כִּי הִצְרַכְתִּי לְהִתְנַפֵּל, עֲלֵיכֶם אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַל הַחֲטָא הַגָּדוֹל הַהוּא, כִּי מִתְקַלָּה אָמַר ה'

שיעור יומי ליום רביעי כ' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - י - פרשת עקב
כ"י • וְאֶת־נֶפֶל וְגו' • אלו הן עצמם האמורים למעלה. וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר:
"ה' אֱלֹהִים אֵל תִּשְׁחַת עִמָּךְ וְגו'".

כ"ו וְאֶת־פֶּלֶל אֱלֹהֵי־הַיְּהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי־תִשְׁחַת
עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כ"ז וְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֱלֹהֵי־תָנִן
אֱלֹהֵי־קִשֵׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:

כ"ח פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִבְּלִי
יָכַלִּתָּ יְהוָה לְהַבְיֹאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבַּר לָהֶם
וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר:

כ"ט וְהֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל
וּבְזֹרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

♦ יום רביעי כ' מנחם-אב ♦

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לָךְ שְׁנֵי־לוֹחוֹת
אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הַהִרָה וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן
עֵץ:

כ"י • בָּעֵת הַהִוא • לסוף ארבעים יום נתרצה לי | ואני עשיתי ארון תכלה, שכשעבא והלוחות בידי,
ואמר לי: "פסל-לך", ואחר-כך: "ועשית לך ארון", היכן אתנם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל,

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

להשמיד אתכם, עד שאתפלל אל ה' ואומר אל תשחת עמך ונחלתך, כי זאת היתה תפלתו לךם רדתו מן ההר, וממנה נענה בוינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו (שמות לב יד):
ולא הזכיר תפלת הארבעים יום וארבעים לילה, כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. וטעם השמות הכתובים באל"ף דל"ת יו"ד ה"א פ'רשתיו (לעיל ג כד): תורה כו
(כח) מְבִלִי יָכַלִּתָּ ה' לְהַבְיֹאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבַּר לָהֶם. אמר במרגלים (במדבר יד טו) מבילתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחקם במדבר, כלומר יאמרו כי כאשר באו והיו קרובים

לארץ וראה שאין יכולת בידי כנגד העמים ההם שחטם במדבר, אבל כאן אמר ומשנאתו אותם הוציאם להמיתם במדבר, כי היתה השנאה הזאת בהם במצרים טרם שהוציאם משם:
והטעם בעבור שהיו במעשה העגל עדין קרובים למצרים רחוקים מארץ כנען, יאמרו כי גם בהיותם במצרים ראה שאין יכולת בידי להביאם אל הארץ אשר דבר להם באוני המצרים ועל כן שנאם, [ו]לבלתי החל לעיני הגוים אשר נודע אליהם לעיניהם (ו)הוציאם ממצרים להמיתם במדבר במקום שלא יודע מה היה להם. וזהו ברעה הוציאם להרג

אותם בהרים (שמות לב יב), שחשב עליהם מחשבה רעה טרם שיצאו, שהוציאם מתוך עם מצרים להרג אותם בין ההרים מקום אשר לא יעבר בו איש ולא יושב אדם שם. והפונה בטענות, כי הגוים ידברו בה' אלהי ישראל לאמר עליו באלהי גויי הארצות, ובענין שנאמר (דניאל י ט) ועתה אשוב להלחם עם שר פרס, וכבר הופתתי מן הענין הזה: תורה כט
(א"ג) בָּעֵת הַהִוא אָמַר ה' אֵלַי פֶּסֶל לָךְ. אחר שהתנפלתי לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה, נתרצה אלי שכתב לווחות שניות, אבל היו הראשונות מעשה אלהים והמכתב מכתב אלהים, ובאלו

נמצא זה ארון אחר הנה, וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה.

שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי בדתו מן החר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה, ואחר כך ארון וכלים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת כ' מנחם אב תשי"ז - תורת מנחם התנועדות כג עמ' 240)

במקום כזה צריך לדעת, שיש 'ארון' שעשה משה רבנו, וארון זה יוצא עמו ולפניו 'הורג נחשים ועקרבים'. עליו להאזין בארון זה, וזה יתן לו את הכח לנצח במלחמה בהצלה יותר ובהקדם יותר.

ועשית לך ארון עץ (י', א) **זהו שהיה יוצא עמהם למלחמה** (רש"י) זמן הגלות הוא זמן של מלחמה נגד 'רוח הטמאה' שיש בעולם הזה. ומלחמה זו חזקה יותר וקשה יותר במקום שבו שוררת אורה של קרירות ליהדות, ועל כל צעד ושעל צריכים להלחם באורה זו. מי שנמצא

בואכתוב על לוחית ית פתגמיא די הווי על לוחית קדמאי די תברתא ותשונן בארונא:

(ב) **ואכתב על-הלחת את-הדברים אשר היו על-הלחת הראשונים אשר שברת ושמתם בארון:**

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נצטנה מתחלה. ויהיה פרוש ויהיו שם **באשר צוני ה'**, שהיו שם לעד לעולם, באשר צוהו ה' מתחלה (שם שם כא-כב) ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך ונעדתני לך שם ודברתי אתך וגו'.

והנה בדתו הניח הלוחות באהל מועד עד שיעשה הארון והמשכן, כי אלו לא שבר הלוחות הראשונות באהל מועד ויהיו עד עשות בצלאל הארון. וכן שברי הלוחות על פרחנו שם היו, כי לא החזירם עמו להר. וראיה לזה, שלא הזכיר משה זו הצוואה בסדר כי תשא, כי שם הזכיר ארון בצלאל בפרוש, וכאן לא הזכיר המשכן וכליו כי הם הרואים אותו, ולפיכך הזכיר זה בקצרה:

ואל יקשה בעיניך שאמר **ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני לחת אבנים**, כי השלים ענין הארון באחד, כי הנה צוהו השם **פסל לך ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ**, שיעלה תחלה בלוחות ואחרי כן יעשה ארון עץ, אבל האריך לומר **ואכתב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשונים אשר שברת ושמתם בארון** לומר שיהיו פראשונות במכתב, וראוי שיהיו בארון המצוה פראשונות שאנעד שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי. ולכך השלים **ואעש ארון**, להשלים המצוה והמעשה בקצרה, ואחרי כן שב להאריך במקדום. תורה ד

יחיד הם, שפך שנינו במסכת שקלים (ירושלמי פ"ו ה"א) תניא רבי יהודה ברי אבא אומר שתי ארונות היו עם ישראל במדבר, אחד שהיו שברי הלוחות מנחין בו וכו', ורפגן אמרי אחד היה ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה:

ודעת רבותינו בכל מקום בתלמוד (ברכות ה', ב"ב ד"ה: מנחת צט) אינו כן, אלא לוחות ושברי לוחות מנחים בארון. ועוד אנה יעמוד הארון הנה עם הלוחות הראשונות כל ימי המדבר, כי במשכן בבית קדשי הקדשים לאחר הפרוכת אין שם שתי ארונות. וכן שלמה לא הכניס לבית קדשי הקדשים אלא ארון אחד (מ"א ח טו). אבל הארון הנה של משה, כשעשה ארנו של בצלאל, גזוהו בדין תשמישי קדשה: **וזהו הנכון על דעת רבותינו**, כי על דרך הפשט יתכן כי **ועשית לך ארון עץ** ירמוז לארון שעשה בצלאל. וזה, כי מתחלה נצטנה משה על המשכן וכליו. ויהיה המצוה הראשונה ועשו ארון עצי שטים (שמות כ"א) כי היא עקר הכוונה בכל המשכן להיות השם יושב הקרובים ואחרי כן עשו את העגל, וכאשר נתרצה השם למשה ואמר לו שיתב על הלוחות האלו במכתב הראשון צוה בקצרה שיעשה ללוחות האלה ארון עץ, היא המצוה לו ללוחות הראשונות. והנה הזכיר לו המצוה הראשונה שבצענן המשכן ושהכל תלוי בה, ומזה למד משה לעשות המשכן וכליו באשר

צוה אותי שיהיו מחצב ידי והמכתב יהיה במכתב הראשון באצבע אלהים: **ומעם ועשית לך ארון עץ**, שתשים הלוחות בתוכו בעת שתתיר. ויהיה הארון הנה כלי עץ הוא והמכסה אשר עליו מלמעלה בפנהג בכל הארונות, והיו הלוחות שם עד שנעשה המשכן, ואז עשו הארון המצפה וזה והכפורת אשר עליו וזה טהור. ולא אמר לו כן בלוחות הראשונות, לפי שהיה גלוי לפניו שישברם:

ומעם ויהיו שם באשר צוני ה' (פסוק ה'), שהיו שם עד שנעשה המשכן, שצוני (שמות כ"א) ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך. וזהו הטוב והישר בפסוקים האלה:

וכתב רש"י ולא זהו ארון שעשה בצלאל, שהרי לא נתעסקו במשכן אלא לאחר יום הכפורים, כי בדתו מן החר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה המשכן ואחר כך ארון וכלים, נמצא זה אחר היה. וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה, ואותו שעשה בצלאל לא יצא במלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה. זה לשון הרב. ודברי אגדה הם שמצא כתוב בתנחומא:

ויש לשאל ואחר שהוציא משם הלוחות ונתנם בארון שעשה בצלאל מה היה כזה, ולמה הוא יוצא עמהם למלחמה. ואומרים ששברי הלוחות היו שם, וכן באגדה. אבל דברי

גוֹעֲבֵדִית אֲרֹנָא דְאֵעִי שְׁטִין וּפְסִלִית תְּרִין
לוֹחֵי אֲבָנִיָּא כְּקִדְמָאִי וּסְלָקִית לְטוֹרָא וּתְרִין
לוֹחֵיָא בִּידֵי:

דוֹכְתָּב עַל לוֹחֵיָא כְּכִתְבָּא קְדָמָאָה יָת
עֲשֵׂרָא פְתָגְמִיָּא דִּי מְלִיל יִי עֲמֻכּוֹן בְּטוֹרָא
מְגוֹ אֲשַׁתָּא בְּיוֹמָא דְקִהְלָא וִיהִבְנֹון יִי לִי:

ה וְאִתְפְּגִיתִי וְנִתְחִית מִן טוֹרָא וְשׁוֹיִיתִי יָת
לוֹחֵיָא בְּאֲרֹנָא דִּי עֲבָדִית וְהוּוּ תִמְן כְּמָא דִּי
פְקִדְנִי יִי:

ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְלוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב
לְמוֹסְרָה תִּמְן מִית אֲהֶרֶן וְאִתְקַבֵּר תִּמְן
וְשִׁמְשׁ אֶלְעָזָר בְּרָה תַּחֲתוֹתֵיהִי:

כְּשִׁמְת אֲהֶרֶן בְּהַר הָהָר לְסוֹף אַרְבַּעִים שָׁנָה
וְנִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד, יִרְאֲתֶם לָכֶם מִמְּלַחְמַת מָלָךְ
עַד וְנִתְתֶם רֹאשׁ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וְחֲזַרְתֶּם
לְאַחֲרֵיכֶם שְׁמֹנֶה מֵסָעוֹת עַד בְּנֵי־יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם
לְמוֹסְרָה. שָׁם נִלְחַמוּ לָכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם
וְאַתֶּם מָהֶם, עַד שֶׁחֲזִיזוּרְוֹ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזַרְתְּכֶם,
וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם הַגְּדָגָה, הוּא חֹר הַגְּדָגָד.

(ג) וְאֵעִשׂ אֲרֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְאִפְסָל שְׁנֵי־לַחַת
אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וְאָעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלַּחַת בִּידֵי:

(ד) וַיִּכְתֹּב עַל־הַלַּחַת כַּמְּכַתֵּב הָרָאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּהַר מִתְּנֶה
הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקֹּהֵל וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֲלֵי:

(ה) וְאַפֹּן וְאֶרֶד מִן־הָהָר וְאַשֵּׁם אֶת־הַלַּחַת בְּאֲרֹן
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם
מֵת אֲהֶרֶן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בֶּן־וִיכָנָן תַּחְתָּיו:

כִּי־יִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב
מוֹסְרָה • מָה עֲנִין זֶה לָכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת
בְּנֵי־יַעֲקֹב נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וְהָלֹא מִמוֹסְרוֹת בָּאוּ
לְבְנֵי־יַעֲקֹב, שְׁנָאֻמְר (בְּמִדְבַּר לֵג): "וַיִּסְעוּ מִמוֹסְרוֹת
וְגו'" וְעוֹד, שָׁם מֵת אֲהֶרֶן, וְהָלֹא בְּהַר הָהָר מֵת?
צֹא וְחֻשָּׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנֶה מֵסָעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהַר
הָהָר. אֲלֹא אִף זֶה מִן הַתּוֹכְחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם,

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

כִּי בְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב אֵינְנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
וּמוֹסְרָה אֵינְנוּ מוֹסְרוֹת, אֲכָל קִדְשׁ
נִקְרָא בְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב, וְשֵׁם (בְּמִדְבַּר ור
הָהָר מוֹסְרָה, מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגָה, אֵינְנוּ חֹר
הַגְּדָגָד, רַק הוּא שֵׁם כָּלֵל לְצִלְמוֹנָה
וּפְנוֹנִן וְאִבּוֹת, וְיִטְבַּחְתָּ הוּא הַמָּקוֹם
הַנִּקְרָא בְּאֵרָה (בְּמִדְבַּר כֹּא טו), וְזֶה טַעַם
אֲרִיץ נָחֳלִי מִים. וַיִּדְבַּק "וּמִן הַגְּדָגָה
יִטְבַּחְתָּ" עִם "וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר", כִּי שֵׁם
בְּיִטְבַּחְתָּ כִּהְיוֹת אֶלְעָזָר בְּכֹהֵנָה גְּדוֹלָה
וְהַקְּרִיב קֶרֶבָנֹת:

וְכָל אֵלֶּה דְּבָרֵי רוּחַ, כִּי אִיךָ יִתְכּוֹן שְׁכַל
הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה הֶרְבִּים שִׁיחֵיו
כָּלֶם מְקוֹמוֹת חֲדָשִׁים שְׁלֹא נִזְכְּרוּ
בַּמִּסְעוֹת. וְעוֹד שְׁמֹנֶה הַכְּתוּב בְּכָל
מָקוֹם לְשָׁנוֹת מַעַס בְּהִזְכִּירוֹ הַשְּׁמוֹת
פְּעָמִים בֵּין בְּשֵׁם מָקוֹם בֵּין בְּשֵׁם אָדָם,
וְכָל שֶׁכֵּן בְּכָאן שְׁהֵם שׁוּיִם, כִּי מוֹסְרָה
וּמוֹסְרוֹת אֵינְנוּ שְׁנוּי וְהִפְרָשׁ, וְכֵן חֹר
הַגְּדָגָד וְהַגְּדָגָה שֵׁם אֲחֵד, וְיִטְבַּחְתָּ
שְׁנֵה לְגַמְרִי. וְעוֹד כִּי בְּהַר הָהָר כִּהְיוֹת

עַד שֶׁחֲזִיזוּרְוֹ אֶתְכֶם לְדֶרֶךְ, וּמִשָּׁם
חֲזַרְתֶּם הַגְּדָגָה הוּא חֹר הַגְּדָגָד וּמִן
הַגְּדָגָד לְמוֹסְרָה, וּבְמוֹסְרָה עֲשִׂיתֶם
אֲכָל גְּדוֹל עַל מִיתָתוֹ שֶׁל אֲהֶרֶן שְׁגִרְמָה
לָכֶם זֹאת, וְנִדְמָה לָכֶם כְּאִלוֹ הוּא מֵת
שָׁם. וְסִמָּךְ מֹשֶׁה תּוֹכְחָה זֶה לְשִׁבִּירַת
הַלַּחַת, לֹאמַר שֶׁשָּׂקֶשֶׁה מִיתָתֵן שֶׁל
צִדִּיקִים לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כַּיּוֹם
שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ הַלַּחַת. וְהָלֹא־יַעֲדֶךָ שֶׁקֶשֶׁה לוֹ
מָה שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ" לִפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ,
כַּיּוֹם שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵלָל:

בַּעַת הַיְּהִיָּה הַבְּדִיל ה' אֶת שְׁכֶם הַלְוִי,
מוֹסְבַּ לְעֲנִין הָרָאשׁוֹן, בַּעַת הַיְּהִיָּה,
בַּשָּׁנָה הָרָאשׁוֹנָה שִׁיִּצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם
וְטַעֲמִיתֶם בַּעֲגֵל וּבְנֵי לֵוִי לֹא טַעוּ
הַבְּדִילֶם הַמָּקוֹם מִכֶּם, וְסִמָּךְ זֶה לְחֲזַרְתָּ
בְּנֵי יַעֲקֹב, לֹאמַר שֶׁאִף בְּזֶה לֹא טַעוּ בְּהַ
בְּנֵי לֵוִי, אֲלֹא עֲמִידוֹ בְּאִמּוֹנָתָם. כָּל זֶה
לְשׁוֹן רַבְּנוֹ שְׁלֹמֹה מִדְּבָרֵי אֲגִידָה (ירושלמי
יומא פ"א ה"א):

וְהַצֵּרָה רַבִּי אֲבִרְהָם לֹאמַר בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט

(ה) וְטַעַם וְאַפֹּן וְאֶרֶד מִן הָהָר וְאַשֵּׁם
אֶת הַלַּחַת בְּאֲרֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי,
שְׁעֲשִׂיתִיו בְּרַדְתִּי, וַיְהִי שֵׁם, לְעַד
כַּאֲשֶׁר צִוִּי ה', לְהִיּוֹת כְּבוֹדוֹ שׁוֹכֵן
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תוֹרָה ו

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי
יַעֲקֹב מוֹסְרָה. מָה עֲנִין זֶה לָכָאן.
וְעוֹד וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקֹב נָסְעוּ
לְמוֹסְרָה, וְהָלֹא מִמוֹסְרָה בָּאוּ לְבְנֵי
יַעֲקֹב, שְׁנָאֻמְר (בְּמִדְבַּר לֵג לֵא) וַיִּסְעוּ
מִמוֹסְרוֹת וַיִּחַנּוּ בְּבְנֵי יַעֲקֹב. וְעוֹד שֵׁם
מֵת אֲהֶרֶן, וְהָלֹא בְּהַר הָהָר מֵת, צֹא
וְחֻשָּׁב וְתִמְצָא שְׁמוֹנֶה מֵסָעוֹת מִמוֹסְרוֹת
לְהַר הָהָר. אֲלֹא אִף זֶה מִן הַתּוֹכְחָה,
וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם, כְּשִׁמְת אֲהֶרֶן בְּהַר
הָהָר בְּסוֹף אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי
הַכְּבוֹד יִרְאֲתֶם לָכֶם מִמְּלַחְמַת מָלָךְ
עַד וְנִתְתֶם רֹאשׁ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וְחֲזַרְתֶּם
לְאַחֲרֵיכֶם שְׁמוֹנֶה מֵסָעוֹת עַד
בְּנֵי יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם לְמוֹסְרָה, שָׁם נִלְחַמוּ
בְּכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מָהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~ (התוודעויות תשמ"ה, חלק ה עמוד 2775 - מתוך "לקראת שבת")

ה'קשי' במיתתן של צדיקים

ובג' ישראל נסעו . . שם מת אהרן

קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות (י. ו. ובפירושו רש"י י. ז.).

צריך להבין איך אפשר לומר כאן קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה, הרי הקב"ה עצמו גזר "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ואהרן היה בן מאה ועשרים ושלש בפטירתו?

גם יש להבין דיוק לשונו של רש"י, כיום שנשתברו בו הלוחות ולא פשבירת הלוחות, ובפרט שבמקורו של רש"י (ירושלמי יומא פרק א, הלכה א. ועוד) הלשון הוא פשבירת הלוחות?

ויש לבאר דבלשונו "יום שנשתברו בו הלוחות", מתרץ רש"י קשיא הנ"ל, דבאמת הקשי במיתתן של צדיקים הוא ביום מיתתן, דמה שארע הדבר ביום מסים דוקא, הוא לפי שיום זה הוא יום בלתי רצוי, ודבר זה דומה ליום שנשתברו בו הלוחות.

וימתק יותר שגם בנוגע לשבירת הלוחות מדגש הקשי ב"יום שנשתברו בו", שהרי מעשה העגל שגרם לשבירת הלוחות כבר היה ביום שלפני-זה. ונמצא, שלמרות ששבירת הלוחות היה כמו דבר הכרחי כתוצאה ממעשה העגל שלפני-זה, אף-על-פי-כן יש קשי ביום שנשתברו בו הלוחות.

ומתמך נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת
ארצא נגדן נחלין דמיין :

(י) מ'שם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה יטבתה ארץ
נחלי-מים:

הקדוש-ברוך-הוא, כיום שנשתברו בו הלוחות, וליהודיע שהקשה לו מה שאמר: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

ש"י ומן הגדגדה וגו' • ובמוסרה עשיתם אבל
כבר על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה
לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת
הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בראש החר כנגד מוסרות או במוסרה
עצמה ויקבר שם, חזרו ישראל אל
מוסרות לבבות ולספד על קבר איש
האלהים, והיו גדוליהם בכל השלשים
יום עולים אל ראש החר וסופדים
לקדוש ה' וישבו אל המחנה במוסרה,
ואחר השלשים יום נסעו ממוסרה אל
חר הגדגד ומן הגדגדה יטבתה, כי עתה
בשובם הלכו מהרה. וזה דבר נכון מאד
בישוב המקראות על אפנן:
והזכיר כי היה שם המקום יטבתה,
בעבור שהיה מקום טוב, כי
שם נחלי מים, ושאר המדבר ארץ ציה
וצמאון אשר אין שם מים:

ומעם הזכירו מיתת אהרן עתה במקום
הזה, כי אמר (לעל ט ט) ואתפלל
גם בעד אהרן בעת ההיא. ולא הגיעו
ענש השמד לא בגופו ולא בנפשו, כי
לא מת עד שנת הארבעים שהיה זקן
ושבע ימים ויכהו בנו תחתיו. ואמר
ובג' ישראל נסעו, ולא אמר "ואתם"
כדרך כל הפרשה, כי בתוכחות ודבר
עמהם להוכיח אותם, אבל בזה יספר
במסעי בג' ישראל: תורה ז

והוא שנגאמר (שם פסוק כח) וימת אהרן
שם בראש החר, והנה מיתתו במוסרה:
ואפשר שהיו המקומות האלה בשם
נחשבים בהר עצמו, ויקרא
ראש החר וכנגדו במישור מוסרות,
ושם כל אחד מוסרה, שיאמרו מוסרה
אשר בהר ומוסרה אשר בשפלה. והיו
במקום הנקרא חשמונה בארות בשדה,
יקראו אותן בארות בני יעקן, כי אנשי
בני יעקן באים שם להשקות צאנם,
והם עשאו, כי שם מצאו מים חיים.
ומשם נסעו למוסרה, ומשם נסעו
למוסרות. ונסעו ממוסרות ויחנו בבני
יעקן, שהמקום ההוא זה שמו. וספר
הכתוב משם נסעו הגדגדה ומן
הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים,
להודיע שעמדו שם ימים בעבור
הנחלים. וקצר במסעיהם, שכבר באר
אותם, אבל אמר כי משם ממוסרה
נסעו אל הגדגדה ואל יטבתה, שהיא
כלה ארץ נחלי מים, כי מן גדגד ועד
יטבתה כלל משקה:

ויתכן עוד שנאמר כי כאשר עלה
אהרן אל ראש החר וימת

אלעזר בשמת אביו כאשר הלבישו
הבגדים, כי מיד היה מרבה בבגדים.
וזה משפט הפהנים הגדולים אפלו
לדורות:

והנראה בעיני, כי הר החר גדול
שבהרים וארץ פרסאות
רבות. ושמו מוכיח, כי הוא יקרא "חר"
ויאמרו לו "החר" לגדלו וארכו. וכן
אמרו רבותינו (במדבר ט ט) שהיה הר
על גבי הר. והיה סוף החר עד גבול
ארץ אדום וראשו קרוב לחשמונה,
והיו במישור אשר לפני הר החר ערים
או מקומות הנקראים מוסרות ובני
יעקן וחר הגדגד ויטבתה ועברונה
ועציון גבר וקדש, ואלו המקומות אין
ביניהם מרחק רב, כי המחנה הגדול
הוא ביום אחד מהלכים כמו פרסה
או פחות מכאן. ונסעו מקדש ויחנו
בהר החר, שנכנסו בו במקום שפל
אשר היה בגליל החר, ואז צוה ה'
למשה (במדבר כ כח) והעל אותם הר החר,
שיעלה למעלה אל ראשו הוא תחלת
החר, והנה עלו אל ראשו של הר
והגיעו כנגד מוסרות ומת אהרן שם,

(ח) **בַּעַת הַהוּא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שִׁבְט הַלְוִי לְשֵׁאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשֵׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:**

נ"י < **בַּעַת הַהוּא הִבְדִּיל ה' וגו' •** מוסב לענין הראשון. **בַּעַת הַהוּא •** בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילים המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקב, לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. **לְשֵׁאת אֶת־אֲרוֹן •** הלוויים. **לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשֵׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ •** הכהנים, והוא נשיאת כפיים.

(ט) **עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֹוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֲחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר:**

נ"י < **עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֹוֹ חֶלֶק •** לפי שהבדילו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. **ה' הוּא נַחֲלָתוֹ •** נוטל פָּרָס מִזְמָן מִבֵּית הַמִּלֹּךְ.

(י) **וְאֲנֹכִי עֹמְדָתִי בְּהָר פִּימִים הָרָאשִׁים אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתָךְ:**

נ"י < **וְאֲנֹכִי עֹמְדָתִי בְּהָר •** לקבל הלוואות האחרונות, ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. **פִּימִים**

(ח) **בַּעַת הַהוּא הִבְדִּיל ה' אֶת שִׁבְט הַלְוִי.** מוסב לענין ראשון, **בַּעַת הַהוּא,** בשנה הראשונה שיצאתם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו, הבדילים המקום מכם. לשון רש"י. ואם כן, יאמר כי מן העת ההיא הובדלו לפניו ויתברך, כי לא הבדילים במעשה עד השנה השנית בחדש השני. או ירמוז למה שאמר להם (שמות לב כט) מלאו נדכם היום לח, כי יהיה זה לכם מלוא ימים בעבודת כהנה ולויה:

וְהַנִּבּוֹן בעיני כי **"בַּעַת הַהוּא"** השני בראשון (ולעיל פסוק א), כי בעת שאמר לו פסל לך שני לזאת אבנים (שמות לד א), נתרצה לישראל ונצטוו על המשכן, ואז נתרצה גם לאהרן ונצטוו (שם כח ד) ונעשו בגדי קדש לאהרן אהרן ולבניו לקדשו לכהנו לי, וצוהו במלואים, ולכך אמר כי אלעזר כהן תחת אביו, שהיה בהם משחתם לכהנת עולם לדורותם. ונעשה הבדלת

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בהר בשעלה שם ושני הלחות בידו כימים הראשונים של לזאת הראשונות ארבעים יום וארבעים לילה, וישמע ה' אלי גם בפעם השלישית. כי עבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וגו' (שמות לד ח), ובקש ממנו (שם שם ט) וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו, ונענה ואמר קום לך למסע לפני העם ויבאו ויירשו את הארץ, וזהו וראה כל העם אשר אתה בקרב את מעשה ה' כי נורא הוא אשר אני עושה עמך (שם שם ט):

וַיִּשְׁמַע ה' אֶת־אֲבָה ה' הַשְׁחִיתָךְ. שלא רצה שלא תבאו ותיירשו את הארץ, כטעם ויסף עוד להניחו במדבר וישחתם לכל העם הזה (במדבר לב טו), ועל דרך האמת לא רצה שתהיה משחת ממנו שלא יהיה שמו הגדול עמך, וכבר רמזתי זה הענין בסדר כי תשא: תורה יא

כל השבט ענין אחד, כי מן היום ההוא היה לפניו שיהיו שבטו נתונים נתונים לו לעבד עבודת המשכן:
א ויאמר, כי שבט הלוי נבדל בעת ההיא להיות הכהנים מהם, כי גם הם נושאים הארון, וכן ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' (לחל לא ט), והם שישרתו לשם ויברכו בשמו. וטעם **עַד הַיּוֹם הַזֶּה,** בעבור כהנת אלעזר, כאומר אז הבדילים לשרתו, ויהי כן עד היום הזה: תורה ט
(ט) וַיִּשְׁמַע עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלֹוֹ. הוא בעבור שכלם משרתים ועוזרים את הכהנים בעבודתם, כי כל דבר המקדש בעבור הקרבנות. וכן אמר (במדבר יח ג) וגם את אהרן משה לוי שבט אביו הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך: תורה י

(י) וְאֲנֹכִי עֹמְדָתִי בְּהָר • על דעת רבותינו (סדר עולם ח) יאמר שעמד

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמִסְעָ לְפָנַי הָעַם וַיְבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ

יא וַיֹּאמֶר יי לי קום זיל למסול קדם עמא ויעלון וירתון ית ארעא די קנימית לאברהמהון למסון להון:

כ"י • וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי וגו' • אף-על-פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב): "לך נחה את העם וגו'".

♦ יום חמישי כ"א מנחם-אב ♦

(יב) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמֹךָ כִּי אִם־לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דִּרְכָּיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְכָּךְ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

יב ויגעון ישראל מא יי אלהיך תבע מנך אלהיך למדחל קדם יי אלהיך למיחך בכל ארצון דתקנון קדמוהי ולמרחם ומה ולמפלח קדם יי אלהיך בכל לבך ובכל נפשך:

כ"י • וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל • אף-על-פי ששעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו וחסותו עליכם, ומכל מה ששטאתם לפניו, אינו שואל מכם. כי אם־לִירְאָה וגו' • (ברכות)

יב רבותינו דרשו מפאן: 'הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים'.

(יג) לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

יג למשר ית פקודיא דיי וית קדמוהי דאנא מפקדך יומא דין לדייטב לך:

כ"י • לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת ה' • ואף היא לא לחנם, אלא: לטוב לכם שתקבלו שכר.

(יד) הֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ:

יד הא דיי אלהיך שמיא ושמי שמיא ארעא וכל די בה:

כ"י • הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ • הכל, ואף-על-פי-כן "רק באבותיך חשק ה'" מן הכל.

(טו) רַק בְּאַבְתִּיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחָר בְּזֵרַעם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־וָה הָיָה:

טו לחוד באבתך צבי יי למרחם ויהוה וארעא בנניהו בנניהו בכוון מכל עממא כיומא דדין:

כ"י • בָּכֶם • כמו שאתם (רואים אתכם) חשוקים מכל ה'עובדי כוכבים' היום הזה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(י"ב טו) מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמֹךָ. נמשך אל לטוב לך. יאמר איננו שואל מעמך דבר שיהיה לצרכו אלא לצרכך, בטעם אם צדקת מה תתן לו (איוב לה ז), רק הכל הוא לטוב לך. ואמר הטעם כי לה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ, וכלם נותנים כבוד לשמו, איננו צריך

לך. רק באבותיך חשק ויבחר בזרעם אחריהם מכל העמים, בכם שאתם מבחר ורעם, ולא בישמעאל ולא בעשו.

וטעם כיום הזה, כי כן יהיה בכל ורעם לעולם. ובכר פרשתי (לעיל ז ט) החשק והבחינה. ופרוש שמי השמים. גלגלי ארבעה יסודות שהם

בכם השמים למטה מהם, בענין הארץ וכל אשר עליה (נחמיה ט ז). וכן אמר במזמור הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים (תהלים קמח), והזכיר מלאכיו וצבאיו ושמש וירח וכו' בבי אור, ואחר כך הללוהו שמי השמים: תורה טז

(מז) וּמִלֶּתְהֶם אֶת עֲרַלְתָּ לְבַבְכֶּם וְעֲרַפְכֶּם לֹא תִקְשׁוּ
טז וְתַעֲדוּן יְת טַפְשׁוֹת לְפָנֶיךָ וְקִדְלָנוֹן לֹא
מִקְשׁוֹן עוֹד:
עוֹד:

כז"י < עֲרַלְתָּ לְבַבְכֶּם • אֵטֶם לְבַבְכֶּם וְכִסּוּיֹו.

(יז) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי
הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא
פָּנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:
כז"י < וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא-יִשָּׂא פָּנָיו • אִם תִּפְרָקוּ עָלָיו. וְלֹא יִקַּח
שָׁחַד • לְפִיסֹו בְּמִמוֹן.

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲב גֵּר לְתֶת לוֹ
לֶחֶם וְשִׁמְלָה:
כז"י < עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה,
וְאַצֵּל גְּבוּרָתוֹ אֶתָּה מוֹצֵא עֲוֹנוֹתָיו (מְגִילָה לא). וְאַהֲב
גֵּר לְתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה • וְדַכָּר חֲשׁוֹב הוּא זֶה,

שְׂכָל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הַתַּפְּלָל: "וְנִתֵּן לִי
לֶחֶם לְאָכֹל וְכִגְד לְלַבֵּשׁ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (רשימות חוברת י עמ' 25)

לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אֹר פְּנִימִי. **שְׁמָלָה** – הֵינֵנו קִיּוֹם
הַמִּצְוֹת, אֹר מְקִיף. וְכַמְבָּאָר בְּתִנְיָא (סוף פ"ה), שֶׁתּוֹרָה הִיא
בְּחִינַת מְזוּזָה לְנִשְׁמָה, וְתוֹרַתָּךְ בְּתוֹךְ מְעִי (תהילים מ, ט), אֹר
פְּנִימִי, וּמִצְוָה הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְנִשְׁמָה, אֹר מְקִיף.
וְאַהֲב גֵּר לְתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה (י, יח) **לֶחֶם זֶה תוֹרָה .**
שְׁמָלָה זֶה טָלִית (ילקוט שמעוני רמז קכג) **גֵּר** – הֵינֵנו הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֵקִית, שֶׁהִיא בְּגָלוּת הַגּוּף, בְּאֶרֶץ לֹא לָהּ. וְכַמְבָּאָר
בְּחִסְדוֹת עַל הַפֶּסֶק (בְּחֻקֵּי מַט, א) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ,
שֶׁהַכֹּהֵן לְנִצּוֹץ הָאֱלֵקִי הַמְּחִיָּה אֶת הַגּוּף. **לֶחֶם** – הֵינֵנו

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מַחְדוּת בְּלוֹם, אֲבִרְמוּבִיץ

(מזיח) וּמִלֶּתְהֶם אֶת עֲרַלְתָּ לְבַבְכֶּם.
שִׁיחָה לְבַבְכֶּם פְּתוּחַ לְדַעַת
הָאֵמֶת, לֹא כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם.
שֶׁלֹּא נִתֵּן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם
לְדַאוֹת וְאָזְנוֹת לְשִׁמְעַת.
וְעֲרַפְכֶּם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד, שֶׁלֹּא תִהְיֶה
כְּאֲבוּתֵיכֶם דּוֹר טוֹרֵר וּמוֹרָה,
שִׁישְׁבוּ עִם הַמִּצְרִים וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם,
וְהֵם קָשִׁים לְעֹזֵב דֶּרֶכָם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ אֶת
הַעֲגָל וְקִרְאָם שֵׁם (שְׁמוֹת לב ט) עִם קָשִׁי
עָרְף, שֶׁלֹּא יִשׁוּבוּ מִן הַטְּעוֹת שֶׁנִּכְנַס
בְּלִבָּם לְחַשֵּׁב שֶׁיֵּשׁ תוֹעֵלַת בְּעִבּוּדָת
הַמִּלְאָכִים אוֹ צָבָא הַשְּׂמִימִים. אָבֵל אֶתֶם
תִּדְעוּ וְתִשְׁכַּחוּ וְתִאֲמִינוּ כִּי ה'
אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי
הָאֲדֹנִים, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הֵם מִלְאָכֵי

מַעֲלָה, וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כָּל צָבָא
הַשְּׂמִימִים אֲשֶׁר לָהֶם מְמִשְׁלָה בְּשִׁפְלִים,
כִּי הוּא הָאֲדוֹן אֲשֶׁר שֵׁם לָהֶם מִשְׁטָרָם
בְּאֶרֶץ, וְלֹא הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהוּא נוֹרָא
בְּתַפְאֶרֶת עֹז, אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנָיו,
לְאַחֵד מִן הָאֱלֹהִים וְהָאֲדֹנִים לְהִגֵּן עַל
עוֹבְדֵיהֶם, וְלֹא יִקַּח שָׁחַד, מִיָּד אָדָם.
וּפְרָשׁוֹ בְּשָׁחַד, שֶׁאִפְלוּ חֲסִיד גְּמוּר
שִׁיעֵבֶר עֲבָרָה לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִצְוָה
מִמִּצְוֹתָיו בְּשָׁחַד לְכַפֵּר לוֹ, אָבֵל
יַעֲנִישֶׁהוּ עַל חֲטָאָיו וַיִּגְמַל לוֹ כָּכָל
טוֹבוֹתָיו:
וְאוֹנֵקְלוֹם תִּרְגֵּם דְּלִית קְדָמוּהִי מִסָּב
אִפִּין וְאַף לֹא לְקַבֵּלָא
שׁוּחָדָא, יִתְפַּנֵּן לְפָרֵשׁ שְׁהוּא מִשְׁבָּחִי

הַשְּׁלִיחוֹת בְּבוֹרָא וְתִבְרָה, יֹאמֵר הַכְּתוּב
שֶׁאִין הַשֵּׁם בְּעֵינֵי שִׁישָׁא פָּנָיו, כִּי לֹא
יִרְאֵנוּ הָאָדָם וְחֵי וְהַכֵּל כְּאִין נִגְדוּ
וּמִאֲפֹס וְתוֹהוּ נִחְשְׁבוּ לוֹ, וְלֹא בְּעֵינֵי
שִׁיחָה שָׁחַד וּמִמוֹן מִאָדָם כְּמִלְכִּים
וְשׁוֹפְטֵי הָאֶרֶץ:
וְהַנִּבּוֹן בְּעֵינֵי שִׁיאֵמֵר אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא
פָּנָיו לְגִדּוּלֵי בְּנֵי אָדָם בְּרִיבָם
עִם קְטִינֵיהֶם, וְלֹא יִקַּח שָׁחַד מִעֲשִׂירֵיהֶם
בְּרִיבָם עִם דָּל, כִּי הוּא עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט
יְתוֹם וְאַלְמָנָה מִן הַגְּדוּלִּים, וְקִבֵּעַ אֶת
קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ, וְאַהֲב גֵּר לְתֶת לוֹ לֶחֶם
וְשִׁמְלָה, וְהֵם כָּל צָרְכֵי הָאָדָם, וְהַזֶּה
הוּא יִפְרֹגֵם הָעֲנִיִּים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם
אוֹהֶב וְרַע: תּוֹרָה יט

(יט) וְאַהֲבַתְּם אֶת־הָגֵר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • כִּי־גֵרִים הֵייתֶם • מום שָׁבָד, אֵל תֹּאמַר לַחֲבֶרֶךְ.

(כ) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע:

כ"י • אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבָּק בּוֹ, וְלֹאֲחֵר שִׁיחִיו בְּךָ כָּל הַמַּדּוֹת הַלָּלוּ, אֹז "בִּשְׁמוֹ תִשָּׁבַע".

(כא) הוּא תְהַלֵּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתָּךְ אֶת־הַגְּדֻלָּת וְאֶת־הַגְּזֻרָה הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

כא הוּא תְשַׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ וְעָבַד עִמָּךְ יְת רַבְרַבְתָּא וְיֵת חֲסִינְתָא הָאֵלִין דִּי חֲזוּ עֵינֶיךָ:

(כב) בִּשְׁבָעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׁמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

כב בִּשְׁבָעִין נֶפֶשׁוֹן נִחְתּוּ אֲבֹתְתָךְ לְמִצְרַיִם וְכַעַן שְׁוִיךְ יְי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא לְמִסְגִּי:

(א) יֹא וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמֶרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

א וְתִרְחַם יְת יְי אֱלֹהֶיךָ וְתִטַּר מִטַּרְת מִימְרָה וְקִנְמוּהִי וְדִינוּהִי וּפְקוּדוּהִי כָּל יוֹמָיָא:

(ב) וַיִּדְעֻתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלָּתוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

ב וְתִדְעוּן יוֹמָא דִּין אַרִי לֹא יְת בְּנִיכּוֹן דִּי לֹא יָדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ יְת אֶלְפָנָא דִּין אֶלְחֻכּוֹן יְת רְבוּתָה יְת יְדָה תְּקִיפָא וְדִרְעָה מְרַמָּא:

כ"י • וַיִּדְעֻתֶם הַיּוֹם • תָּנוּ לֵב לְדַעַת וּלְהַבִּין וּלְקַבֵּל תּוֹכְחָתִי. כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם • אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו, שְׂוִיכְלוֹ לֹאֲמַר: 'אֲנִי לֹא יָדְעָנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְלַבֵּת בְּדֶרֶכֶיךָ, וְאָמְרוּ (שְׁבַת קל"א) מִדָּה הוּא חֲנוּן וְרַחוּם אִם אֵתָּה הָיָה חֲנוּן וְרַחוּם וכו'; תורה ב

(ב) אֶת גְּדֻלָּתוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה. אָמַר רַבִּי אֲבָרְהָם לְהוֹצִיא אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְהָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים שֶׁעָשָׂה לְפָרְעֹה, וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר, בְּדֶבֶר הַמָּן. וְאֵינָנו נִכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי עָתָה לֹא יִדְבֹּר רַק בְּמוֹסַר אֲשֶׁר יִיסַר בּוֹ הַשֵּׁם לְעוֹבְרֵי רָצוֹנוֹ. אֶת גְּדֻלָּתוֹ, שֶׁהָיָה מִתְרוֹמֵם וּמִתְגַּדֵּל לֵאמֹר הַתְּפָאֵר עָלֵי (שְׁמוֹת ח ה'), לְמִקְרָא יְהוָה (שם) פֶּסוּק יט', וְשִׁמְתִי פֶדֶת (שם) לְמַעַן תִּדַּע כִּי לֹהֲ הָאָרֶץ (שם כט), וְאֵת יָדוֹ הַחֲזָקָה, וְשִׁלְחָתִי אֶת יָדִי וְהַפִּיתִי אֶת מִצְרַיִם

וְלֹא בִשְׂאָר הָאֲמוֹת אֲשֶׁר הוּא לָהֶם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר חָלַק לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי (ויקרא יח כח), כִּי עָשָׂה עִמָּךְ הַגְּדוּלוֹת וְהַנְּזֻרָאוֹת, שֶׁמֵּהֶם תִּפְּרִיר כִּי אֵתָּה חִבְלוֹ וְנִחְלָתוֹ וְעֵינָיו תְּמִיד עֲלֶיךָ לְטוֹב: תורה כב

(א) וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמֶרְתּוֹ. לִירְאָה אוֹתוֹ שֶׁתִּשְׁמֹר מִחֻטְאוֹ לְפָנָיו, כִּי אַחֵר שִׁיִּצְוֶה בְּאַהֲבָה יִצְוֶה בִּירְאָה, וְיִצְוֶה בְּחֻקִּים וּבְמִשְׁפָּטִים וּבְמִצְוֹת. אוֹ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמֶרְתּוֹ, שֶׁתִּשְׁמֹר מִה שֶׁהַשֵּׁם שׁוֹמֵר, שֶׁהוּא שׁוֹמֵר אֶת הַגְּרִים וְחוֹנֵן דָּלִים וְאֲבִיּוֹנִים וְעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה. וּבַעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר (מִדָּא ב) לְשֹׁמֵר אֶת מִשְׁמֶרְתּוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ

(יט) כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. מוֹם שָׁבָד אֵל תֹּאמַר לַחֲבֶרֶךְ, לְשׁוֹן רִשְׁוִי. וּבְכָר פִּרְשְׁתִּי בְּסִדֵּר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כב ב): תורה כ

(כא) וְטַעַם הוּא תְהַלֵּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ. הוּא יְהוָה תְהַלֵּתְךָ, שֶׁתִּתֵּן כָּל תְּהַלֵּתְךָ אֵלָיו, אוֹתוֹ תְהַלֵּל תְּמִיד וּבְבוֹדוֹ לֹאֲחֵר לֹא תִתֵּן וְתְהַלֵּלוֹ לְפָסְטִילִים, וְלֹא אֵל הָאֱלֹהִים וְהָאֲדוֹנִים הַנִּזְכָּרִים. אוֹ יֹאמַר הוּא תְהַלֵּתְךָ, שְׁבוֹ אֵתָּה מְהֵלָל עַל כָּל הָעַמִּים, כְּלִשׁוֹן כִּי תִפְאֶרֶת עָנְמוֹ אֵתָּה (תְּהִלִּים פט יח), ה' עֲזָרִי וּבִמְעֻזָּי (יִרְמְיָה טו יט):

וְהוּא אֱלֹהֶיךָ, שֶׁיִּחַד שְׁמוֹ עֲלֶיךָ שֶׁתְּהַיָּה לּוֹ לְעַם וְהוּא יְהוָה לָךְ לְאֱלֹהִים,

ג וְיָת אֲתוֹתָהּ וְיָת עוֹבְדוֹהִי דִי עֶבֶד בְּגוֹ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְלִכְל
אַרְעָה:

ו וְדִי עֶבֶד לְמִשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוֹסוֹתָהּ
וְלִרְתִּיכוֹהִי דִי אֲטִיף יָת מִי וְנִמָּא דְסוֹף עַל
אֲפִיהוֹן בְּמִדְּפָהוֹן בְּתִיכוֹן וְאִוְבְּדָנוֹן וְיָ עַד
יִוְמָא דְהִדִּין:

ה וְדִי עֶבֶד לְכוֹן בְּמִדְּפָא עַד מִיתִיכוֹן עַד
אֲתָרָא דְהִדִּין:

ו וְדִי עֶבֶד לְדָתָן וּלְאֶבְיָרִים בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּר
רְאוּבֵן דִּי פִתְחָת אֲרֵעָא יָת פּוֹמָה וּבִלְעָתָנוֹן
וְיָת אֲנָשׁ בְּתִיחוֹן וְיָת מִשְׁכְּנִיחוֹן וְיָת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמָהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: שְׂנַעֲשִׂית הָאֲרֶץ מִדְּרוֹן כְּמִשְׁפָּה,
וְכָל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הִיָּה מִתְגַּלְגֵּל וְכָא עַד
מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְּקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם •
זֶה מְמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמְעִמִּידוֹ עַל רִגְלָיו.

ז אֲרִי עֵינֵיכוֹן חֲזָאֵן יָת כָּל עוֹבְדָא דִּי רַבָּא
דִּי עֶבֶד:

(ג) וְאֶת־אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְלִכְל־אַרְצוֹ:

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר
הֵצִיף אֶת־מִי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם אַחֲרֵיהֶם
וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד־בְּאֶחָם עַד־הַמָּקוֹם
הַזֶּה:

(ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וּלְאֶבְיָרִים בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּן־רְאוּבֵן
אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת־בְּתִיחָם
וְאֶת־אֶחָלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְּקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם
בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

כ"י • בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מְקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד
מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאֲרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחַתּוֹ וּבִלְעָתּוֹ, אֵלּוּ
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נִחְמָה: 'וְהֵלֵא כָּבֹד
נֶאֱמַר (במדבר טו) : "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא
פִּיּוֹתֶיהָ? אָמַר לוֹ: 'וְמָה אֲנִי מְקִים "בְּקֶרֶב כָּל־

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"י • כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת • מוֹסֵב עַל הַמִּקְרָא הָאֶמּוּר לְמַעַלָּה: "כִּי לֹא אֵת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ וְגו'...", כִּי־אִם
עִמָּכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאֵת וְגו'".

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

בֵּינָם וְאֶבֶד בְּמִצְרַיִם וְרָעַם, וְלֹא נִשְׁאָר
לָהֶם שֵׁם וְשֵׁאֲרָ, כִּי הֵם הִרְשִׁיעוּ יוֹתֵר
מִכָּל מִצְרַיִם לְרֹדֶף אַחֲרֵי גְאוּלֵּי הַשֵּׁם,
אֲבָל זֶה לֹא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה: תוֹרָה ה
(ו) וְהַזְכִּיר וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן
וּלְאֶבְיָרִים. וְלֹא הַזְכִּיר קֶרֶח
וְעָדָתוֹ שֶׁיִּצְאָה אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וְתֹאכַל
אוֹתָם, בְּעִבּוֹר כִּי אִישׁ וְרֵקֶב הַקֶּרֶב
לְהַקְטִיר קֶטֶרֶת הוּא מִלִּאֲנֵי הַתּוֹרָה
(במדבר יז ה), וְלַעֲוֹלָם הוּא נֶעְנֵשׁ לְדוֹרוֹת
כְּאֲשֶׁר קָרָה גַם לְעֻזִּיָּהוּ (דברי כו ט), עַל
כֵּן לֹא מִנְּאוּ בְּאוֹתוֹת הַמִּדְבָּר: תוֹרָה ז

(ד) אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת מִי יַם סוּף וְגו'
וַיֹּאבְדֵם ה' עַד הַיּוֹם הַזֶּה. לֹא
הֵבִינוּטִי טַעַם "עַד הַיּוֹם הַזֶּה", כִּי כָּל
הַמַּתִּים בֵּינָם אֲבָדוֹן עוֹלָם הֵם אוֹבְדִים.
וַיִּתְּכֵן שֶׁהוּא חֲזוֹר לְסוֹסָיו וּלְרִכְבּוֹ,
שֶׁאֲבָד סוֹס וְרִכְבּ מִמִּצְרַיִם בְּכָל הַדּוֹר
הַהוּא, כִּי כָּל סוֹס וְרִכְבּ וְכָל פֶּרֶשׁ אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם הוֹצִיא עִמּוֹ וְאֲבָדוּ כָּלָם,
וְהִיתָה מִמְלָכָה שְׂפֵלָה בְּלֹא רֶכֶב וְסוֹס
וְחֵיל וְעֻזּוֹ:
וַאֲמַר רַבִּי אֲבָרְהָם שֶׁלֹּא קָמוּ עוֹד
בְּנֵיהֶם תַּחַתָּם לְהִיּוֹת כְּמוֹהֶם.
רַצּוֹנוֹ לֵאמֹר כִּי הַשֵּׁם אֲבָד הַרוֹדְפִים

(שם ג כ), אֵת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה'
(שם ד לא). וְזוֹרְעוֹ הַנְּטוּיָה, שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם
רוּחַ וְהִצִּילָה מֵאֵז הַיָּתֵה יְדוֹ נְטוּיָה
עֲלֵיהֶם וְלֹא הִשִּׁיב יְדוֹ מִבִּלְעַד עַד
שֶׁאֲבָדָם. וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר (פסוק
ה), אֲשֶׁר נִגַּף אֶתְכֶם בְּעֵגֶל וְאֵשׁ תִּבְעָרָה
וְהִנְחִשִׁים הַשְּׂרָפִים וְקִבְרוֹת הַתְּאֵנָה
וּמִגַּפְת הַשָּׁטִים וּגְזֵרַת הַמֶּרְגָּלִים,
שֶׁהִיָּתָה בָּהֶם יָד ה' עַד בּוֹאֵם אֶל הַמָּקוֹם
הַזֶּה, וְקִצֵּר בְּרָעָנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם. וְאִם
כֵּן, וְשִׁמְרָתָם אֵת כָּל הַמִּצְוָה, לְמַעַן
תִּסְחָקוּ, כִּי יְדוֹ הַחֲזָקָה מִחֲזָקַת שׁוֹמְרֵי
מִצְוֹתָיו, וְלֹא יִחְזֹק בְּיַד מְרָעִים: תוֹרָה ג

ח ותטר ית (כל) תפקדתי די אנא מפקדך
יזמא דין בדיל דתתקפון ותעלין ותיתון
ית ארעא די אתון עברין תמן למירתה:

ט ובדיל דתורכון יומין על ארעא די קיים
יז לאבתיכון למפן להון ולכניהון ארעא
עבדא חלב ודבש:

(ח) ושמרתם את-כל-המצוה אשר אנכי מצוה היום
למען תחזקו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר
אתם עברים שמה לרשתה:

(ט) ולמען תאריכו ימים על-האדמה אשר נשבע
יהוה לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב
ודבש: ם

♦ יום שישי כ"ב מנחם-אב ♦

י ארי ארעא די את עלל למפן למירתה לא
כארעא דמצרים היא די נפקתון מתמן די
תזרע ית זרעך ומשקת לה ברגלך כגנתא
ירקא:

(י) כי הארץ אשר אתה בא-שמה לרשתה לא
כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע
את-זרעך והשקית ברגלך כגן הירק:

תלמוד-לומר: (במדבר יג) "והכרון שבע שנים נבנתה
וגו'", אדם אחד בנאן, וחס בנה צען למצרים בנו,
והכרון לכנען, דרך-ארץ אדם בונה את הנאנה
ואחר-כך בונה את הכעור (ספרים אחרים: הגורע), שפסלתו
של ראשון, הוא נותן פשני, ובכל מקום החביב

נ"י לא כארץ מצרים הוא • אלא טובה הימנה,
ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים,
שהיו אומרים: 'שמה לא נבא אל ארץ טובה ויפה
כזו'. (ספרי) • כל בגנותה - הכתוב מדבר, וכך אמר
להם: 'לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה'?

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עזו. החולה צריך זכות ותפלה
שירפאנו השם יותר מן הכריא שלא
בא עליו החלי, וכך המדה בעני
ובעשיר ומאיר עיני שניהם ה':
ומפני שאמר (פסוק יב) **ארץ אשר ה'**
אלהיה דרש אותה, וראוי
שיאמר ולמטר השמים תשתה מים
כאשר ה' אלהיך ידרש אותה, והיה
מדרש רבותינו (ספרי עקב יב) נרמז בכתוב,
והלא כל הארצות הוא דרש, שנאמר
(איוב לח כו) להמטיר על ארץ לא איש,
כביכול אינו דרש אלא אותה, ועל ידי
אותה דרישה שדרש אותה דרש כל
הארצות:
תמיד עניי ה' אלהיך בזה, לראות מה
היא צריכה, ולחדש בה גזרות
עתיים לטובה ועתיים לרעה כו',
כדאימא במסכת ראש השנה (יג) ויש
בו סוד עמוק, כי הארץ הזאת נדרשת
בכל והיא הכל, וכל הארצות
מתפרנסות ממנה באמת: תורה יא

הירק, רק היא ארץ הרים ובקעות
למטר השמים תשתה מים לא בענן
אחר, וצריכה שידרש ה' אותה תמיד
במטר, כי היא ארץ צמאה מאד
וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו
על רצון ה' ולא ידרש אותה בגשמי
רצון, הנה היא רעה מאד לא תזרע
ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב
בהריה:
ויחזר ויפרש כל זה בפרשה השניה
(להלן פסוקים יג-יז), כי אם שמעו
תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם
בעתו יורה ומלקוש תמיד, ואם לא
תשמעו ועצר את השמים וגו' ואבדתם
מהרה ברעב מעל הארץ הטובה, שלא
תוכלו לחיות בה בלא מטר:
והנה הפרשה הזו תזהיר במנהגו של
עולם, וממנה נלמד כי אף על
פי שהכל ברשותו ונקל בעיניו ה' יתברך
להאביד יושבי ארץ מצרים ולהוביש
נהרותם ויאוריהם, אכל ארץ כנען
תאבד יותר מהרה שלא יתן בה מטרות

(י) **לא כארץ מצרים היא**, אלא טובה
הימנה, ונאמרה הבטחה זו
לישראל ביציאתם ממצרים שהיו
אומרים שמה לא נבוא אל ארץ טובה
ויפה כזאת. יכול בגנותה הכתוב מדבר
וכך אמר להם, **לא כארץ מצרים היא**
אלא רעה הימנה, תלמוד לומר והכרון
שבע שנים נבנתה (במדבר יג כב), אדם
אחד בנאן, דרך ארץ אדם בונה את
הנאנה ואחר כך את הגורע וכו', לשון
רש"י מספרי (עקב יא). ועוד הביא מה
שדרשו בגמרא במסכת כתובות (קכב)
בענין אחר, אפשר אדם בונה בית לבנו
קטן ואחר כך לבנו גדול, אלא שמבונה
אחד משבועה בצוען:
ופשטו של מקרא בדרך האזהרות
נאמר, שאמר להם ושמרתם
את כל המצוה וירשתם ארץ זבת חלב
ודבש כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו
והארץ תמן ובולה, אבל דעו לכם
שאינה כארץ מצרים להשקות אותה
ברגל מן הזאורים ומן האגמים כגן

קודם. הא למדת שחברון יפה מצען, ומצרים משפחת מכל הארצות, שנאמר (בראשית יג): "כגן ה' בארץ מצרים", וצען שבח מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל): "כי היו בצען שריו", וחברון פסלתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים, ואף-על-פי-כן היא יפה מצען. וב'כתובות' (רף קיב) דרשו בענין אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן, ואחר-כך לבנו הגדול? אלא שמבנה על אחד משבעה בצען. אפשר יצאתם משם • אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא

במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית מז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה בארץ ישראל. והשקית ברגלך • ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אתה לגדל משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו: "למטר השמים תשתה מים", אתה ישן על מטתך, והקדוש-ברוך-הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו גלוי כאחת. כגן הירק • שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל ובכתף.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 30, סז עמ' 14, רשימות חוברת כז עמ' 8)

הארץ • לא בארץ מצרים היא • למטר השמים תשתה מים (יא, ייא) במצרים לא יורד גשם, והגילוס עולה ומשקה את השדות. ומכיון שבעיני בשר לא מרגישים שיש צורך בעזרת ה', עלולים לשכח שהקב"ה הוא הנותן לה כח לעשות חיל. ואכן, פרעה מלך מצרים אמר איני צריך לעליונים, כי יש לי יאורי (יחזקאל כט, ג

וברשי"י שם). ולכן היה הגילוס ה'עבודה זרה' של מצרים, כפאמור רז"ל (מדרש לקח טוב ואור ז, יג) הואיל וזה משקה שדותינו וכרמינו • ודאי הוא אלקה. בארץ ישראל, לעומת זאת, הרי "למטר השמים תשתה מים", ומי שצוקק לגשם לא ישפח על ה' גם כשיש לו שפע רב, שהרי הוא תלוי בחסדי שמים.

(יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה-מים:

יא וארעא די אתון עברין תמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמיא תשתי מיא:

כ"י • ארץ הרים ובקעת • משבח ההר מן המישור. שהמישור, בבית כור אתה זורע פור. אבל ההר,

בבית כור ממנו, חמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו. ובקעת • הן מישור.

(יב) ארץ אשר יהוה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:ם

יב ארעא דיין אלהך תבע יתה תדינא עיני יי אלהך בה מרישא דשנתא ועד סופא דשנתא:

כ"י • אשר-ה' אלהיך דרש אתה • והלא כל הארצות הוא דורש, שנאמר (איוב לח): "להמטיר על-ארץ לא-איש"? אלא כפיכא אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה •

לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאיתא ב"ראש השנה" (י"י). מרשית השנה • (שם ח) מראש-השנה נדון מה יהא בסופה.

(יג) והיה אם-שמעו תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם:

יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אלהכון ולמפלא קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון:

כ"י • והיה אם-שמעו • "והיה" מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשתה מים". והיה אם

שמעו תשמעו • (סוכה מז) אם תשמע בפשן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכלת תשפח", אם

שֶׁהַתַּפְּלָה קְרוּיָה עֲבוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל א): "אֲלֶהָּ יִי אֱנִי פֶלֶח לָהּ בַּתְּדִירָא", וְכִי יֵשׁ פֶּלֶח בְּבִבְלָה? אֵלָּא עַל שֶׁהִיא מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וְכוּיֵן פְּתִיחוֹן לָהּ וְגו'", וְכֵן בְּדוּד הוּא אוֹמֵר (תהלים קמא): "תִּכְוֹן תִּפְלִיתִי קִטְרֹת לְפָנֶיךָ". בְּכַל-לִבְבְּכֶם וּבְכַל-נַפְשְׁכֶם • וְחֵלָא כְּכֹר הַזֶּהוּר (דברים א): "בְּכַל לִבְבְּךָ וּבְכַל נַפְשְׁךָ", אֵלָּא אֲזַהֲרָה לִיחִיד, אֲזַהֲרָה לְעַבּוּר.

תַּפְלָה – לַעֲרֹךְ גְבוּהָ

וְלִכְאוּרָה צְרִיף-עֵינָיו, שֶׁהָרִי זֶהוּ הַפֶּךְ גֶּדֶר הַתְּפִלָּה עַל-פִּי הַלֵּכָה, שֶׁעֵינֶיהָ בְּקֶשֶׁת צִרְכֵי הָאָדָם דּוֹקָא (רמב"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב"ד)?

וַיֵּשׁ לְיוֹמֵר הַבְּאֹרֶת בְּזֶה, שְׁכָנֹת הָרֶב הַמְּגִיד הִיא שְׁצִירֶיךָ הָאֵדָם לִהְיוֹת בְּדֶרֶגָה נְעִלִית בַּעֲבוּדַת ה', שְׁבִטֵל לְגִמְרֵי קַמְיָה יִתְבָּרֵךְ, וְעַד שֶׁכָּל מְצִיאוֹתָיו אֵינָה אֶלָּא בְּטוּלוֹ לְהַשֵּׁם-יִתְבָּרֵךְ.

ובמילא זהו בקשת צרכיו, דאינו צריך מאומה לעצמו, וכל מבקשו וצרכיו אינם אלא "צורך גבוה", שיתמלא רצון השכינה, ולכן מתפלל על "כבוד" והסרון השכינה בפניכול, "רישא דכל רישיו".

וּמִלְקֹשׁ יָד וְאַתָּן מִטֶּר אֲרַעְכוֹן בְּעֵדְגָה בִּכְיִר וּלְקִישׁ
וְתִכְנוֹשׁ עֲבוּרָה וְחִמְרָה וּמִשְׁחָה :

‘מִלְקוֹשׁ’, דָּבָר הַמֵּאָחֵר, כְּדַמְתֵּרְגֵּמִינָן: (בראשית ל) “וְהָיָה
הַעֲטוּפִים לְלִבָּן”, ‘לִקְשִׁיא’. דָּבָר אַחֵר: לִכְךָ נִקְרָאת
מִלְקוֹשׁ, שְׁוִיּוֹרֶת עַל הַמְלִילוֹת וְעַל הַקְשִׁין. וְאַסְפֶּת
דִּגְנָךְ • אֵתָה תִּאֲסָפְנוּ אֶל הַבֵּית וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כַּעֲנִין
שְׁנֵאֲמֵר (ישעיה סב): “אִם אֵתָן אֶת דִּגְנְךָ וְגו’ כִּי מֵאֲסָפִיו
יֵאכְלֶהוּ”, וְלֹא כַּעֲנִין שְׁנֵאֲמֵר (שופטים ו): “וְהָיָה אִם זָרַע
יִשְׂרָאֵל וְגו’”.

טו וְאַתָּן עֲשָׂא בְּחֻקָּךְ לְבַעֲיָרְךָ וְתִכּוּל
וְתִשָּׁע:

פֻּחֶתֶת מִדְּגָנָהּ. וְאָכְלָתָּ וּשְׁבַעְתָּ. הָרִי זֶה בְּרָכָה אַחֲרֵת: שֶׁתֵּהָא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפֶּת בְּתוֹךְ הַמַּעֲיִם. "וְאָכְלָתָּ וּשְׁבַעְתָּ".

(מז) הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

הולך ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כח): "כִּי־גִרְשֹׁנִי הַיּוֹם מִהִסְתַּפֵּחַ בְּנִחְלַת ה' לֵאמֹר לִךְ עֲבַד וגו'", ומי אמר לו כך? אלא כִּינן שְׁאֵנִי מְגִרֵשׁ מִלְעֶסֶק בַּתּוֹרָה, הֲרִינִי קְרוֹב לְעַבֵּד עֲבֹדַת כּוֹכָבִים. אֱלֹהִים אֲחֵרִים • (ספרי) שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוּעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֶהוּ, נִמְצָא עֲשׂוֹי לוֹ כְּנִכְרִי.

כ"י • הַשְׁמְרוּ לָכֶם • כִּינן שֶׁתִּהְיֶה אוֹכְלִים וּשְׂבִיעִים, הַשְׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִבְעֲטוּ, שְׁאִין אָדָם מוֹרֵד בְּהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵלֹא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שְׁנֹאֲמַר (דברים ח): "פֶּן תֹּאכַל וּשְׂבַעְתָּ", "וּבִקְרָךְ וְצֹאנְךָ יִרְבֹּז", מֵה הוּא אוֹמֵר אֲחֵרִיו? "וְרָם לְכַבֵּד וּשְׂכַחְתָּ". וְסַרְתֶּם • לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כֶּן: "וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שְׁכִינָן שְׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה,

יִי וְיִתְקוֹף רִגְזָא דִּינִי בְּכֹן וְיִחַד יֵת שְׁמִיָּא וְלֹא יְהִי מִטְרָא וְאַרְעָא לֹא תִתֵּן זֵת עַל־לִפְתָּה וְיִתְכַדּוּן בְּפִרְעָא מַעַל אֲרַעָא סִבְתָּא דִּינִי יֵהֵב לְכֹן:

(יז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהִיאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִחַרָה מַעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם:

ההוא, אֲכַל וְשָׂתָה יוֹתֵר מִצָּרְכּוֹ, וְהָקִיא וְטָגַף אֶת כָּל בְּנֵי הַמִּסְפָּה. נִטְלָהוּ בְּיָדוֹ וּבְרִגְלָיו, וְזִקְקוּהוּ אַחֲרָי פְּלִטְרִין. מְהֵרָה • (שם) אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֲרָכָה, וְאִם תֹּאמְרוּ: וְהֵלֵא נִתְּנָה אֲרָכָה לְדוֹר הַמִּבּוּל, שְׁנֹאֲמַר (בראשית ו): "וְהָיָה יָמֵינוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה"? דוֹר הַמִּבּוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לְלַמֵּד, וְאַתֶּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לְלַמֵּד.

כ"י • אֶת־יְבוּלָהּ • אֵף מֵה שְׁאֵתָה מוֹבִיל לָהּ, כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר (חגי א): "וְזָרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֹא מְעַט". וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה • עַל כָּל שְׁאֵר הִיסוּרֵין אֵגְלָה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה שְׁנִרְמָה לָכֶם לַחֲטָא. (ספרי) מִשָּׁל לְמִי שֶׁשָּׁלַח בְּנוֹ לְבֵית הַמִּשְׁפָּה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמִפְקָדוֹ: אֵל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצָּרְכָךְ, שֶׁתִּבָּא נָקִי לְבִיתְךָ. וְלֹא הִשְׁגִּיחַ הַכֵּן

יח ויתשיוון ית פתגמי אליו על לככון ועל נפשכון ותקטרונו יתהוון לאת על ידכון ויהוון לתפלין בין עיניכון:

(יח) וְשַׁמְתֶּם אֶת־דְּבָרִי אֱלֹהִי עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶטֶת בֵּין עֵינֵיכֶם:

שְׁלֹא יְהִיּוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתִּחְזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה לא): "הַצִּיבִי לָךְ צִיָּנִים".

כ"י • וְשַׁמְתֶּם אֶת־דְּבָרִי • (ספרי) אֵף לְאַחַר שֶׁתִּגְלוּ, הָיוּ מְצִינִים בְּמַצּוֹת: הַנִּיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוֹזוֹת, כְּדִי

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ומהם נלמד לכל המצוות שהן חובת הגוף שחיובן בכל מקום, ושהנהיה פטורין בחוצה לארץ מחובת הקרקע כגון תרומה ומעשרות, כך הוא נדרש בספרי (עקב יז). וכונת הפירוש, מפני ששמן ושמןם אל ואבדתם. אבל עקר הכתוב בארץ, דכתיב (פסוק כא) למען ירבו ימיתם וימי בניכם על האדמה. או יאמר "למען ירבו ימיתם", שתשובו ותאריכו בה ימים לעולם: וייתכן בדרך הפשט שבא להוסיף בכאן לרברבם, כי שם (לעיל ו) צוה ודברת אתה בם בשבתך בביתך, וכאן אמר שגלמוד אותם את בנינו עד שידברו בם הבנים בכל שעה. וכן

ה' על דגן ועל תירש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר וגו', וזהו הנכון: תורה טז (יח) ושמעתם את דברי אלה. אף לאחר שתגלו היו מצנינן במצות, הניחו תפלין עשו מזוזה, כדי שלא יהו עליכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר (שם) הציבי לך צינים, לשון רש"י. ובכר כתבתי פרוש הענין, כי המצוות האלה חובת הגוף הם, ודינם בכל מקום כמו בארץ, אבל יש בו במדרש הנה סוד עמוק ובכר רמזותי ממנו (ויקרא יח כח): והנה החזיר במצוות האלה תפלין ודברי תורה ומזוזה כאן פעם שנית, לרמוז בהקש הנה שנהיה חייבים בהם לאחר הגלות בחוצה לארץ,

אחרת, שתהא ברכה מצויה בפת שבתוף מעיך ואכלת ושבעת, לשון רש"י. ורבי אברהם אמר "ואכלת ושבעת" שב אל דגנה תירוש ויצהרך, לא אל הקרוב שהוא "עשב בשדך". והנכון בעיני שהוא שב אל הכל, ואכלת ושבעת דגן ותירוש ויצהר וגם בני צאן ובקר: ובספרי (עקב טז) ואכלת ושבעת, כשהמתוך אוכלת ושובעת עובדת האדמה, וכן הוא אומר (משלי יד) ורב תבואות בכח שור. דבר אחר מן הולדות, אף על פי שאין ראיה לדבר וכן לדבר, שגאמר (ירמיה לא) ובאו ורגנו במרום ציון ונהרו אל טוב

(יט) וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לֵדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכֶם וּבְקוֹמְכֶם:

יט וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לֵדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכֶם בְּקוֹמְכֶם

משיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוברו, שנאמר: "ולמדתם דבורו, מכאן אמרו: קשהתינוק מתחיל לדבר, אביו

יט"ו לֵדַבֵּר בָּם • (ספרי) משעה שהבן יודע לדבר, למדהו: "תורה צוה לנו משה", שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו: קשהתינוק מתחיל לדבר, אביו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז – מתוך 'לקראת שבת')

חינוך הילדים – חיוב תמיד

עליהם, אלא המחשבה אודות חינוך הילדים צריכה להיות כל הזמן, החל מ"בשבתך בביתך", ואפילו כאשר הולך בדרך ועוסק בעניניו שלו – "בשבתך בדרך", אסור לו לשכוח מ"ולמדתם אתם את בניהם".

וגם כאשר ע"פ מעבודתו במשך היום והולך לנוח, הנה כאשר מכין עצמו לקראת השינה "בשכבך" צריכות מחשבותיו להיות בנוגע לחינוך הילדים. ומיד כאשר קם ממטו "ובקומך", הנה המחשבה הראשונה שעולה לו בראש צריכה להיות על "ולמדתם אתם את בניהם".

בפרשתנו כתוב "ולמדתם אתם את בניהם לדבר בם בשבתך בביתך ובשכבך בדרך ובקומך" (יא, יט).

בדרך כלל לומדים שסיום הפתוח בנוגע ל"בשכבך ובקומך" קאי על מצות קריאת שמע ומצות תלמוד תורה. אך אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ש"בשבתך בביתך ובשכבך בדרך ובשכבך ובקומך" קאי על "ולמדתם אתם את בניהם לדבר בם", והינו שעל האדם להיות שקוע בחינוך ילדיו בכל עת ושעה.

ומכאן, שאל יאמר האדם שדי לו במה שזמן מסוים ביום, חושב הוא אודות חינוך ילדיו או ילדי ישראל שהשפעתו

(כ) וכתבתם על־מזוזות ביתך ובשעריך:

כ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עקב כרך יט)

"גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי"? [=גברים צריכים להיות, נשים אינן צריכות להיות?]. ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מטלת על האשה חובה מיוחדת לדאוג לעניני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך"...

על-ידי חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. יתר-על-כן: השמירה היא, כמובא בזהר, באופן של "הוי" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם" – גם ביציאה מן הבית. וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה, וכלם "קומה אחת", הרי מובן, ששפור במצות מזוזה של כל חדר יחיד החיב במזוזה, מוסיף בשמירת הקומה כלה של כל ישראל, כל יהודי, אנשים נשים וטף, בכל מקום שהוא. ובלשון הפתוח: "הוי" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

הזכות הגדולה ב"מבצע מזוזה", במיוחד בימינו אלה: עם ישראל הוא ככבשה אחת בין שבעים זאבים, שעוזה הוא ה"רועה שמצלה ושומרה"... ובמיוחד לאחר שרואים במוחשיות, מארעות שונים שארעו לאחרונה, שבבתיהם של הסובלים היה פגם בקיום מצות מזוזה, פגון שהשם הנכתב באופן שיראה לאחר גלילת המזוזה, שם שדיי, ראשי-יתבות של "שומר דלתות ישראל", היה חסר אצלם. הרי צריך להשתדל ביותר שבכל בית יהודי תהינה מזוזות על כל הפתחים החיצים במזוזה, ושיהיו קבועים לפי ההלכה.

יש להשתדל בענין זה הן אצל אנשים, והן אצל נשים החיבות במזוזה בדייק פאנשים, במיוחד כהסבר הגמרא:

(כא) לַמַּעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתֵּיכֶם לָתֵת לָהֶם בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ׀

כא בְּדִיל דִּיסְגוֹן יוֹמֵיכוֹן וְיָמֵי בְּנֵיכוֹן עַל אֲרֵעָא דִּי קַיִים יִי לְאַבְתֵּיכוֹן לְמַתָּן לְהוֹן בְּיוֹמֵי שְׁמַיָא עַל אֲרֵעָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

השמים והארץ הראשונים וימי עולם, והמשכיל יבין: תורה יט

וטעמיהם לדבר בם עמך בכל העתים. וכן הוסיף כאן בימי השמים על הארץ, שהוא לדור דורים. או הם

הוסיף בכאן ולמדתם אתם, כי "ושננתם" שספר להם המצוות, וכאן עד שילמדו אותם וידעו ויבינו אותם

צט
 'לתת להם' אין כתיב כאן, אלא "לתת להם", מכאן
 מצינו למדים תחית המיתים מן התורה.

ז"ל לַמַּעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְּנֵיכֶם • אם עשיתם
 כן, ירבו, ואם לאו, לא ירבו, שדברי תורה נדרשין
 מכלל לאו, הן, ומכלל הן, לאו. לתת להם • (ספרי)

• שבת קודש כ"ג מנחם-אב •

כב ארי אם מטר תשרון ית כל תפקדתא
 הדא די אנא מפקד יתכון למעפדה למרחם
 ית יי אלתכון למסה בכל ארסן דמקנן
 קדמוהי ולא תקרבא לדסלתה:

(כב) כִּי אִם-שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת
 אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת-
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה-בּוֹ:

ואתה גומל חסדים. ולדבקה-בו • אפשר לומר כן,
 והלא "אש אוכלה הוא"? אלא הדבק בתלמידים
 ובחכמים, ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו.

ז"ל שֶׁמֶר תִּשְׁמְרוּן • אזהרת שמירות הרבה,
 להזהר בתלמודו שלא ישפח. ללכת בכל-דרכיו •
 הוא רחום, ואתה תהא רחום. הוא גומל חסדים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ אגרות קודש חס"ד אגרת התכנס – מוה"ר זלמנא שבת)

ותלוי הדבר באדם המדבר, ובשני פרכים:

א. יש לדבר בדברים היוצאים מן הלב, שאי נכנסים ללב
 השומע ופועלים פעולתם, כפתגם הידוע. ב. צריך שיהא
 בו יראת שמים, כמאמר חז"ל (ברכות ו, ב) "כל אדם שיש
 בו יראת שמים, דבריו נשמעים".
 ואז גם דבורו של אדם - יעשה מעשה.

אף אפשר שדיבורו של אדם יעשה מעשה?

בפרשתנו כתוב "ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (יא, כב),
 שנצטוונו ללכת בדרך המקום.
 והנה מצינו שדיבורו של הקב"ה עושה מעשה, שדיבורו
 בלבד ברא את העולם.
 ומכיון שעלינו ללכת "בכל דרכיו", יש ללמוד מזה, שגם
 האדם צריך להשתדל שדיבורו יעשה מעשה.

כג ויתרד יי ית כל עממא האלין מקדמיכון
 ויתרתון עממין רברבין ומקיפין מנכון:

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם
 וַיְרִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצִמִּים מִכֶּם:

השבח שהוא שמשבח את האמוריים, לומר:
 "ועצמים מכם"? אלא אתם גבורים משאר העובדי
 כוכבים, והם גבורים מכם.

ז"ל וְהוֹרִישׁ ה' • עשיתם מה שעליכם, אף אני
 אעשה מה שעלי. ועצמים מכם • אתם גבורים
 והם גבורים מכם, שאם לא שישוראל גבורים, מה

ספר הפזרין. וכבר הוזכרתי מזה
 בפרשת העריות (ויקרא יח ד):
 ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם
 עד היום", כי בהיותם במדבר
 וענן ה' עליהם והמן יורד מן השמים
 והשלו עולה והבאר לפניהם תמיד וכל
 מעשיהם בידי שמים בדברים נסים,
 הנה מחשבתם ומעשיהם עם השם
 תמיד, ולכן יוהירם יהושע שגם עתה
 בארץ בהסתלק מהם המעשים
 הנפלאים ההם, תהיה מחשבתם בהם
 תמיד לדבקה בשם הנכבד והנורא ולא
 תפרד פונתם מן השם: תורה כג

ואין. והנה זה כמו שאמר עוד להלן י
 ואתו תעבדו ובו תדבקו, והפונה
 להזהיר שלא יעבד השם וזולתו אלא
 לה לבדו יעבד בלבד ובמעשים:
 ויתכן שתכלל הדבקה לומר שתהיה
 זוכר השם ואהבתו תמיד לא
 תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך
 ובשכבך וקומך, עד שיהיו דבריו עם
 בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו
 עמהם, אבל הוא לפני ה'. ויתכן באנשי
 המעלה הזאת שתהיה נפשם גם
 בחייהם צורה בצרר החיים, כי הם
 בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל

(כב) וּלְדַבְּקָה בּוֹ. אמר רבי אברהם
 בסוף, והוא סוד גדול. ואין הסוד
 מטעם המקום הזה. אולי יאמר לאהבה
 את ה' ללכת בכל דרכיו עד שתהיו
 ראויים לדבקה בו בסוף. ונאמר
 ביהושע (כג ז) ובשם אלהיהם לא
 תזכירו ולא תשביעו ולא תעבדו ולא
 תשתחוו להם, כי אם בה' אלהיכם
 תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה,
 אם כן היא אזהרה מאזהרות עבודה
 זרה, שלא תפרד מחשבתו מן השם
 אל אלהים אחרים, שלא יחשב שיהיה
 בעבודה זרה שום עקר אלא הכל אפס

(כד) כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּיָגְלֶיךָ בּוֹ לָכֶם
יְהִי מִן-הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן-הַנֶּהָר נְהַר-פָּרָת וְעַד
הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"נ ב עמ' 625)

גם לסוף העולם, סוף כללות המקום. שהרי כבוש ארץ ישראל כולל גם כבוש וברור כל העולם כולו, עד לנקדה האחרונה (הנמוכה ביותר) של מקום וזמן, שהם גְדֵרֵי העולם, שכן לעתיד-לבוא עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות.

ועד הים האחרון יהיה גְבולְכֶם (יא, כד) בְּפִרְשֵׁת בְּרָכָה (לד, א-ב) נֶאֱמַר שֶׁהַקֶּב"ה הֵרָאָה לְמֹשֶׁה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וּפִרְשׁ רש"י: אֵל תִּקְרִי הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, אֵלָּא הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, וְהִינֵנו, שֶׁ'אֲחֵרוֹן' רוֹמֵז לְסוֹף כָּל־לֵוִית הַזֶּמֶן. וְנִשְׁ לומר, שֶׁיָּם הָאֲחֵרוֹן, הַגָּבול וְהַסּוֹף שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רוֹמֵז

כה לא יתעמד אָנֹשׁ קְדָמִיכֶן דְּחִלְתִּיכֶן וְאִי־מִתְכֶן יִתֵּן יְיָ אֱלֹהֵיכֶן עַל אִפִּי כָּל אֲרָעָא דִּי תִדְרֹכֶן בִּיה קָמָא דִּי מְלִיל לְכוּ: ס ס ס

(כה) לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם
יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל-פָּנֵי כָל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּדְרֹכֶינָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

- עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאֲכֶם - עַל הַרְחֻקִּים. פְּחָד •
לְשׁוֹן בְּעִיתָת פִּתְאֵם. מוֹרָא • לְשׁוֹן דֹּאגָה מִיָּמִים
רַבִּים. כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם • וְהִכֵּן דִּבֶּר? (שמות כג)
"אֶת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":

כִּי יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' • (שם) אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפִּיהָ מִזֵּין? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מִכָּל-מָקוֹם. אִם כֵּן, מָה תִּלְמוּד-לוֹמַר: "אִישׁ"? אֲפֹלוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן. פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם • וְהֵלֵא פֶחַד הוּא מוֹרָא? אֵלָּא, פְּחָדְכֶם

קי"א פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפב

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְאֲחֵרֵי כֵן אִם יִרְצֶה לִלְךְ אֶל אֶרֶץ אֲחֵרָה
כְּאֲשֶׁר הִבְטִיחַ הַשֵּׁם בְּכָאן. וּמִפְּנֵי שְׁלֹא
נַעֲשֶׂה הַכְּבוֹשׁ הַהוּא כְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה,
אֲמָרוּ מִקְצָתָם לֹא שְׁמִיָּה כְּבוֹשׁ וְדִינוּ
בְּמִצְוֹת כְּדִין חוּצָה לְאֶרֶץ, וְכָךְ הָיָא
שְׁנוּיָה בְּסִפְרֵי (עקב כד). וּמִקְצָתָם יֹאמְרוּ
בְּתִלְמוּד (ע"ז כא) דְּשְׁמִיָּה כְּבוֹשׁ, כִּי אָף
עַל פִּי שְׁלֹא נַעֲשֶׂה כְּסֻדְרָא, כִּינֵן שֶׁהִלֵּךְ
שֵׁם וְכַבְּשָׁה נְתֻקִּים בּוֹ לָכֶם יְהִיָּה, וְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל הִיא: תורה כה

וְלַעֲקֹר עֲבוּדָה זָרָה וּמִשְׁמִשְׁיָה, כְּמוֹ
שֶׁהִזְכִּיר לְמַעֲלָה (ו' טו ב). וְהִבְטִיחַ כִּי לֹא
יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם, בֵּין בְּאֶרֶץ הַנּוֹכְרִית
בֵּין בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף רִגְלְכֶם
בוֹ:
וּבְכָאן יֵצֵא לְרִבּוּתֵינוּ (חלה פ"ד מ"ז)
הַמַּחֲלֶקֶת בְּסוּרְיָא שְׁקוּרִין
אוּתָּהּ כְּבוֹשׁ יְחִיד. וְהִטְעַם כִּי דוּד כְּבֹשׁ
אוּתָּהּ בְּרִצּוֹן נִפְשׁוֹ, שְׁלֹא שְׁאֵל בְּאוּרִים
וְתוֹמִים וְלֹא נִמְלָךְ בְּסִנְהֶדְרִין, כִּי הָיָה
חֶזֶק לְהוֹרִישׁ כָּל שְׂכַעַת הַגּוֹיִם בְּתַחֲלָה

(כד) כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף
רִגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִיָּה מִן
הַמִּדְבָּר וְגו'. עַל דַּעַת רַבּוּתֵינוּ הִנֵּה
הֵם שְׁתֵּי הַבְּטָחוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם אֲשֶׁר
יִרְצוּ לְכַבֵּשׁ בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר וְאֶרֶץ אֲשׁוּר
וְזוּלָתָם יְהִיָּה שְׁלָהֶם, וְהַמִּצְוֹת כָּלֵן
נוֹהֲגוֹת בָּהֶם, כִּי הַכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִן
הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִיָּה
גְּבולְכֶם, שְׁאֵתָם חִיבִים לְכַבֵּשׁ וּלְאַבֵּד
מִשְׁם הַעַמִּים, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר כָּאן (פסוק כב)
וִירְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִכֶּם,

זה שכל אחד מישראל, גם קל שבקלים, מוסר נפשו על קידוש השם, הוא לא מצד הרגש האהבה. . אלא מפני שאינו יכול להיפרד חס-ושלום מאחודותו יתברך.

ממאמר שבת פרשת עקב, ה'תשכ"ח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז מנחם-אב מפרק פג עד סוף פרק פז	יום רביעי - כ' מנחם-אב מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח מנחם-אב מפרק פח עד סוף פרק פט	יום חמישי - כ"א מנחם-אב מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט מנחם-אב מפרק צ עד סוף פרק צו	יום שישי - כ"ב מנחם-אב מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג מנחם-אב פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, אך ביאור הענין... עד עמ' קה, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

אגרת הקדש

- 1 אך ביאור הענין, למה אמרו רבותינו זכרונם לברכה
2 שעולם הזה דוקא נקרא כה' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה
3 היא ל"ה' תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם
4 הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים
5 שלמעלה מהעולם הזה),
6 ואס"כ כיצד אומרים,
7 שדוקא העולם הזה נברא
8 באות ה' יסביר רבנו הזקן
9 להלן, שהן אמת הדבר
10 שריבוי הנבראים של
11 העולמות העליונים
12 הרוחניים בא גם כן
13 מצירופי אותיות של
14 הדיבור שלמעלה, שמפני
15 שבצירופי אותיות הדיבור
16 שלמעלה ישנם צירופים
17 עד אין קץ, ישנם גם כן
18 נבראים עד אין קץ – אך,
19 הנבראים הרוחניים שהם
20 בעלי חכמה ודעת ויש
21 להם ידיעה באלקות,
22 באים מפנימיות אותיות
23 הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן
24 הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו
25 העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול
26 את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא
27 האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות
28 הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף,
29 מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם
30 למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן
31 אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות
32 ה', המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון
33 רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב¹, כי רבוי העולמות
34 וההיכלות אשר אין להם מספר, כמו שכתוב²: "חיש
35 מספר לגודליו", – הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה,
36 שאין להם מספר. ובכל היכל וגודל – בהם יש כבר מספר כמו
37 שכתוב³: "אלף אלפין ישמשוני" ורבו רבן קדמוהי יקומון" –
38 אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורבו רבבן
39 מלאכים⁴, וכן – בנשמות, שיש בהן חמש מדריגות כלליות
40 של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נפשיות ונשמה-חיה
41 יחידה – נרנח⁵, מדרגות לאין קץ, – שישנן מדריגות לאין קץ
42 במדריגת ובחינת "נפש", ובמדריגת ובחינת "רוח", עד במדריגה
43 של "נשמה", "חי", "יחידה", ובכל עולם והיכלות מרבו
- היכלות שפאצילות בריאה יצירה – שהן כולם עולמות
רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה
ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא
עולם ה"עשיה", מכוון לא רק לעולם הזה הגשמי, כי"א גם
כולל את עולם העשיה
הרוחני – הנה כל רבויים
אלו, רבוי אחר רבוי עד
אין קץ ממש, – שיש
בהם כל כך הרבה
נאצלים ונבראים בלי קץ
ממש, הכל נמשך ונשפע
מרבוי צירופי כ"ב
אותיות דבר ה',
המתחלקות – כ"ב
האותיות של הדיבור
שלמעלה, מתחלקות גם
כן לצירופים רבים עד
אין קץ ותכלית ממש, –
אין קץ ואין סוף לצירופים
הנוצרים מכ"ב אותיות
הדיבור שלמעלה, כמו
שכתוב בספר יצירה²⁰:
שבעה²¹ אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים, –
ב"ספר יצירה" נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתים",
המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע
אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות,
מכאן ואילך צא ויחשב מה שאין הפה יכול לדבר בו –
ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות
לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות
מונה ב"ספר יצירה" מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות,
שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות,
אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם
באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף
מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי
הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. והנם שיש במעלות
ומדריגות המלאכים ונשמות – לא רק הרבה מלאכים
ונשמות, אלא גם כמה וכמה מיני מעלות ומדריגות חלוקות
לאין קץ, גבוה על גבוה – מדריגה אחת – למעלה מהמדריגה
השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית ביותר. ואם כל
ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא
רק בהצגת וסדר האותיות – הרי לא היה צריך להיות, ההבדל
בין מדריגה אחת לשניה, בבחינת גבוה על גבוה, – הנה הכל
– התחלקות המדריגות, גם גבוה על גבוה, נמשך לפי חלופי

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ'תו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. דניאל ז, י.
19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ז סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שזמה מוכיח
המדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מ"ב. 21. הרבי שליט"א

- 1 הַצִּירוּפִּים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים
2 והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א,
3 וְהַתְּמֻרּוֹת פֶּאֶת ב"ש כו' – בסדר האחר של ה"אלף-בית",
4 הסדר של א"ת ב"ש, שהוא אלף (האות הראשונה) מוחלפת
5 באות תי"ו (האות
6 האחרונה), והאות בי"ת
7 (האות השניה) מוחלפת
8 באות שי"ן (האות השניה
9 שלפני האחרונה) וכו',
10 (וְכִמּוֹ שֶׁנֶּתְבָּא בְּפֶקֶד
11 יב). – ב"שער היחוד
12 והאמונה²² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו
- ריבוי מדרגות כזה וחילוקי מדרגות עד אין קץ, אֲךֹ דֶּרֶךְ בְּלָל, ¹³
¹⁴ הֵנָּה בְּלֵם בְּעֵלִי חֲכָמָה וְדַעַת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת
באלקות, וְיִוְדָעִים אֶת בּוֹרְאָם, מִפְּנֵי הַיּוֹת חַיּוֹתָם מִפְּנִימִיּוֹת
¹⁵ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת – פנימיות האותיות נמשכות מִבְּחִינַת
¹⁶ חֲכָמָה עֲלֵאָה, – "חכמה
עליונה", וְכִנּוּכָר לְעִיל. – ¹⁷
¹⁸ לכן אומרים על כל
הנבראים הנכללים בשם
הכללי "עולם הבא", שהם
¹⁹ נבראו ביו"ד, שכן חיותם
²⁰ באה מפנימיות ומאור
²¹ אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיוד"ד של שם הוי'.

אגרת הקדש

יום שני י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקננת בעשיה:

- 25 אֲךֹ הָעוֹלָם הָיָה הַשֹּׁפֵל, עִם הַחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ, קָטָן מִהַכִּיל
26 וְלִסְבֹּל אֹרֹךְ חַיּוֹת מִבְּחִינַת צוּרַת הָאוֹתִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹתָן,
27 לְהַאֲדִיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו,
28 וְלִהְיוֹת שֹׁפֵעַ בּוֹ בְּלִי לְבוֹשׁ וְהַסְתֵּר כְּמוֹ שֶׁ– פנימיות האותיות,
29 מְאִירוֹת וּמְשַׁפְּיעוֹת
30 לְנִשְׁמוֹת וּמְלֹאכִים, –
31 לנשמות ומלאכים זה
32 מאיר ומשפיע בלי הלבוש
33 וההסתר של חומר וגוף
34 האותיות המתהווה
35 מההבל²³, רק תְּהַאֲרָה
36 וְתִשְׁפָּעָה בָּאָה
37 וְנִשְׁפָּעַת לְעוֹלָם הָיָה
38 מִבְּחִינַת חֹמֶר וְגוֹף
39 הָאוֹתִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹתָם,
40 שֶׁהוּא – חיצוניות
41 האותיות, היא בְּחִינַת
42 תְּהַבֵּל, – כמו על-דֶּרֶךְ
43 משל חיצוניות וגוף
44 אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא
45 הבל גשמי, תְּמַתְּחֵלֶק לְשִׁבְעָה הַבָּלִים שֶׁבְּקִהְלָתָ²⁴ – בפסוק
46 ב"קִהְלַת"²⁵ מוֹכֵרִים שְׁבַע עֲנִינִים שֶׁל הַבֵּל: "הַבֵּל הַבָּלִים אִמֹר
47 קִהְלַת, הַבֵּל הַבָּלִים הַכֵּל הַבֵּל", "הַבֵּל" פֶּעַם אַחַת, "הַבָּלִים" לִשׁוֹן
48 רְבִים, פְּעָמִים, בִּיחָד שְׁלֹשָׁה, עוֹד הַפֶּעַם "הַבֵּל הַבָּלִים", שׁוֹב
49 שְׁלֹשָׁה, "הַכֵּל הַבֵּל" עוֹד פֶּעַם אַחַת, וּבִיחָד שְׁבַע פְּעָמִים "הַבֵּל".
50 שֶׁעָלִיהֶם – על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
51 בְּזֶהֱרָה הַקִּדּוּשׁ²⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר
- שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר
שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצֵא פִי
ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הָיָה וְכָל צָבָאֵינוּ – כל הנבראים שבעולם
הזה, לְהַחְיֹתָם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', וְכָתוּב
– בהבל ובמוצא פי ה',
מְלַבֵּשֶׁת בְּחִינַת צוּרַת
אוֹתִיּוֹת תְּדַבֵּר
וְהַמְשָׁכָה, – שלמעלה,
הבאה – מִמְדּוּתָיו
הַקִּדּוּשׁוֹת וְרִצּוֹנוֹ
וְהַכְּמָתוֹ וְכוּ', – כמו
באדם למשל, שאותיות
הדיבור ואותיות המחשבה
באות הרי בגילוי ממדותיו
– שמפני שיש לו אהבה
ותשוקה לדבר מסויים,
לכן הוא חושב ומדבר
אודות אותו דבר, והמדות
באות מרצונו וחכמתו
וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה
בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', תְּמַתְּחֵדוֹת
– מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מאוחדות
בְּאִינִיּוֹסוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית – הרי שהאור שמצורות
האותיות, שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה –
נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה'" המהווה ומחיה את
העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומדיכן באה ההתהוות
והחיות של העולם הזה – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות,

מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. ²² הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות
במעלה". ²³ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". ²⁴ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ
באוה"ת עה"פ". ²⁵ א. א. ²⁶ ח"א קמו, ב.

18 זו מאירה בכללות עולם ה'אצילות', שבכל עניני עולם
19 ה'אצילות' שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה'בריאה'
20 מאירה ה'עילאה', ספירת ה'בינה' וכל הנבראים של עולם זה
21 (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות;
22 בעולם ה'יצירה' מאירות
23 שש המדות, ועבודת
24 הנבראים שבעולם זה,
25 היא בענין ה'מדות',
26 התפעלות של אהבה
27 ויראה באלקות; ובעולם
28 ה'עשיה' מאירה ה'

אגרת הקדש

1 (ו)ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' ראצילות
2 המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה
3 לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו'
4 וה' תתאה מקנת בעשיה:

29 תתאה, ספירת ה'מלכות', ועולם זה – הוא עולם המעשה,
30 ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של
31 עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת
32 בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה'הבל', ואילו התהוות
33 וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור –
34 מה'הבל', ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

1 "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב האר"י זכרנו'
2 לברכה²⁷, שבחינת חיצוניות הכלים דמלכות ראצילות,
3 המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה קרוף הוא, – ה' תתאה"
4 שהיא ספירת המלכות, הם ירדו ונעשו נשמה לעולם
5 העשיה). וכן כתוב
6 ב'תקונים'²⁸ – ב'תיקוני
7 זוהר', ש'היו"ד – של שם
8 הוי', הוא – מאיר,
9 באצילות כו', – ר"ה'
10 עילאה" – בעולם
11 ה'בריאה', ו"ר" – בעולם
12 ה'יצירה', וה' תתאה מקנת – ומאירה, בעשיה: – ארבע
13 האותיות של שם הוי' הן האלקות של העולמות²⁹; הגילוי
14 שמאיר בעולם ה'אצילות' הוא ספירת ה'חכמה' (יו"ד של שם
15 הוי'), ו'חכמה' היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר,
16 של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו הזקן אומר בהגדה"
17 שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה'תניא')), הרי "חכמה"

יום שלישי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

58 גדולה לחכמתו הנפלאה – בכה ממש על-דרך-משל, ויתר
59 מזה לאין קץ, היה צמצום גדול עצום ורב, באשר בדרך
60 ה' שמים נעשו', בששת ימי בראשית, וברוח פיו כל
61 צבאם, היא – דבר ה" הוא, אות ה' של שם הוי' ה'
62 קרוף הוא, – שהיא
63 אתא קלילא, – אות
64 קלה, – לא זו בלבד
65 שהיא אות אחת, היא גם
66 נקראת "אתא קלילא",
67 אות "קלה" שאין בה
68 ממש. כמו שכתוב:
69 "בהבראם" – "בה'
70 בראם", – כמו שכתוב³⁰:
71 "בהבראם", ועל כך דרשו
72 חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם",
73 באות ה' הוא ברא אותם,

אגרת הקדש

1 והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול
2 להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו
3 ומחשבתו באות אחד מדבריו הנה זה הוא צמצום
4 עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ
5 ויתר מזה לאין קץ ה' צמצום גדול עצום ורב כאשר
6 בדבר ה' שמים נעשו בששת ימי"ב וברוח פיו כל צבאם
7 היא אות ה' של שם הוי' ב"ה אתא קלילא כמ"ש
8 בהבראם בה' בראם היא מקור ה' מאמרות שנמשכו
9 ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת
10 לעורר חסד זה – הרי זה

74 את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", היא –
75 האות ה', היא מקור ה' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון
76 בראשית ד' נמי – שגם הוא מאמר הוא³², – על "בראשית"
77 אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים
78 שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי
79 והמקור לשאר המאמרות³³, היא בחינת חכמה הנקראת
80 "ראשית". – ראשית חכמה, הרי, הירידה מ'חכמה', מקור ט'

35 להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה,
36 כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא
37 מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני
38 "עושים" את שם הוי'. שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה
39 משרשן ב'חכמה', הרי זה
40 צמצום גדול ביותר, כמו
41 למשל חכם גדול המבין
42 נפלאות חכמה, מצמצם
43 חכמתו באות אחת, כך
44 מתלבש הצמצום של
45 חכמה ב"ה' תתאה" של
46 שם הוי', "הבל" הדיבור,
47 וזה בא מהחסד שלמעלה,
48 שמצד החסד הוא מצמצם
49 עצמו בצמצום זה, וכדי
50 לעורר חסד זה – הרי זה
51 על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה
52 וחסד של יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיו"ד של
53 שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל
54 ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו
55 הזקן: והנה, באדם התחתון למשל, מי שהוא חכם גדול
56 להשכיל נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו ומחשבתו באות
57 אחד – אחת, מדבריו, הנה זה הוא צמצום עצום וירידה

27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט". 30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחר שכתב ישנו המאמר דבראשית ברא גוי! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!".

- 1 המאמרות, לדיבור, "מלכות" — היא צמצום גדול ביותר. אַךְ אִזּוּ חֶסֶד הוּא³⁶ — הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא חפץ חסד, 11
2 — בתחילת הבריאה, הִיָּתָה וְעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה³⁷. 12
3 הַמְּשָׁכָה וִירִידָה זוּ — וְזֶהוּ "בְּהִבְרָאם" 13
4 מ"חכמה" ל"מלכות" — חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה 14
5 דיבור, בְּלִי אֲתֵּירוּתָא¹ זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי 15
6 דְּלִתְתָּא בְּלִל, — בלי 2 חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם 16
7 התעוררות מלמטה כלל, 3 כי חסד לאברהם כו'. 17
8 "כִּי אָדָם אֵין לְעֵבֹד³⁴ — הרי לא היה אז 4 18
9 כו"³⁵ — הרי לא היה אז 5 19
10 האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רַק "כִּי חֶפֶץ 6 20
וְזֶהוּ "בְּהִבְרָאם — באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד.

יום רביעי כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

- 21 אַךְ אַחֵר בְּרִיאַת הָאָדָם — שענינו הוא "לְעֵבֹדָה כו'", — 21
22 ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אִזּוּ כָּל 22
23 אֲתֵּירוּתָא דְּלִעֲלָא — כל התעוררות שמלמעלה לְעוֹרֵר מִדַּת 23
24 חֶסֶד עֲלִיּוֹן, הוּא בְּאֲתֵּירוּתָא דְּלִתְתָּא, — על ידי ההתעוררות 24
25 והעבודה של האדם 25
26 למטה, שהוא מעורר 26
27 וממשיך את החסד 27
28 העליון, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד⁴¹ 28
29 שְׂשִׁירָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם 6 29
30 הָיָה. — הרי, על ידי צדקה 7 30
31 וחסד שיהודי עושה 8 31
32 למטה, הוא ממשיך 9 32
33 מהדו"ד של שם הוי' — 10 33
34 מ"חכמה" — לה' של שם 11 34
35 הוי' — "מלכות", — הרי 12 35
36 שהוא "עושה" וממשיך 13 36
37 את שם הוי'. לְבִן אִמְרוּ 14 37
38 רְבוּתֵינוּ וְכֹדֶנֶם 15 38
39 לְבִרְכָּה⁴²: כָּל הָאוֹמֵר 16 39
40 אֵין לוֹ אֱלֹא תוֹרָה בְּלִי 17 40
41 גְּמִילוּת חֶסְדִּים, אֲפִלּוּ 41
42 תוֹרָה אֵין לוֹ, אֱלֹא צָרִיךְ לְעֵסֶךְ בְּתוֹרָה וּבְגִמְלוּת חֶסְדִּים. 42
43 כִּי הֵנָּה, הֵנֶם דְּאוֹרֵייתָא מְחַבְּמָה נְפֻקָּת⁴³, — למרות שתורה 43
44 באה מ"חכמה", וְכֹאדֵרֵיתָא מִתְּקִיָּם עֲלֵמָא⁴⁴, — ועל ידי תורה 44
45 מתקיים העולם, וּבְאִינוֹן דְּלִעֲלָא בְּחָ⁴⁵, — ועל ידי אלה 45
- שעוסקים ומדברים בה (בתורה). כִּי בְּדַבְרוֹם — דיבורי תורה, 46
מְמַשְׁכִּים הָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נֶפֶס אַחֵר: וְהַשְּׁרָאוֹת) חֲכָמָה 47
עֲלֵמָא — חכמה עליונה, מְקוֹר תְּתוּרָה לְבַחֲנִית אוֹתִיוֹת הַדְּבֹר 48
שֶׁבֶהֱן נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמֵאִמֵּר רְבוּתֵנוּ וְכֹדֶנֶם לְבִרְכָּה⁴⁶: 49
"אֵל תִּקְרִי בְּנִיךָ אֱלֹא 50
בּוֹנִיךָ" — תלמידי חכמים 51
שהם העוסקים בתורה, 52
הם לא רק "בניך", הבנים 53
שלך, אלא הם גם "בוניך", 54
הם בונים ומקיימים את 55
העולם על ידי לימודם 56
תורה — הרי הַמְּשָׁכָה זוּ — 57
מ"חכמה" לאותיות 58
הדיבור, הִיא בְּחִינַת 59
יְרִידָה גְּדוּלָּה, וְלִזְוָה צָרִיךְ 60
לְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיּוֹן, 61
הַנִּמְשָׁךְ בְּמִים — טבע 62
המים שהם נמשכים 63
ממקום גבוה למקום נמוך, 64
כך גם נמשך החסד העליון 65
שנמשל למים, מְמַקְּוִם 66
גְּבוּהָ לְמְקוֹם נְמוּךְ, — ממקום ומדריגה גבוהים למקום 67
ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך בְּאֲתֵּירוּתָא דְּלִתְתָּא, — 68
בהתעוררות מלמטה, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְּתָא, — על ידי צדקה 69
וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שְׁמַמְשִׁיכִים — ונותנים, חֵיִים 70

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל — שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההרגשה 'אתדל"ת כלל'. 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פ"ב, ט. 39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל - שישכיל 'עפלאות חכ' (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פני"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצי' - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצי'), (3) ב"ע ועד עוה"ז - "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בבינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצייה - עולם "המדות") - ואי", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד. 46. ברכות סד, א.

46 ב"חכמה עליונה", שהיא מקור תורת ה' ששפיהם, – בדיבורם
47 דברי תורה, היכן, איפוא, הם ממשיכים זאת? – הוא רק לעולם
48 הנשמות שבעולם הקריאה – שהם ממשיכים שם על-ידי עסק
49 התלמוד, – גמרא הכוללת הטעמים והשקלא-וטריא של
50 ההלכות, שיש לכך

שייכות לעולם ה"בריאה"

51 – עולם ההשגה,

52 ולמלאכים שבעולם

53 הפיציה – הם ממשיכים,

54 על-ידי למוד המשנה, –

55 שכן, "משנה" המורכבת

56 מפסקי ההלכות "בשר" או

57 "פסול", "טמא" או "טהור"

58 – יש לה שייכות לעולם

59 ה"יצירה" – עולם המדות,

60 יען היות היות הנשמות

61 והמלאכים נשפעות

62 מצירופי אותיות הדבור,

63 היא תורה שבעל-פה, –

64 "מלכות פה תורה שבעל-

65 פה קרינן לה"⁵¹, ומקור

66 האותיות הוא מחכמה

67 עלאה – מ"חכמה

68 עליונה", כנפך לעיל, –

69 הרי שבלימוד התורה

70 שלהם הם ממשיכים

71 מ"חכמה עליונה" –

72 לצירופי אותיות הדיבור

73 של תורה שבעל-פה, ועל-

74 ידיהם הם ממשיכים חיות לנשמות ולמלאכים. אך להמשיך

75 ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון ה' תתא – של

76 שם הוי', לעולם הזה השפל, שהוא צמצום גדול ביותר עז

77 – הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם

78 השפל, לא די⁵² באתערותא דלתתא – "התעוררות מלמטה",

79 של תלמידי חכמים העוסקים מעוט ימיהם בצדקה

80 וגמילות חסדים, אלא על-ידי אתערותא – התעוררות,

81 דבעלי מצות העוסקים רב ימיהם בצדקה וגמילות חסדים

82 (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים – בספר ה"תניא", כחלק א

83 פרק לד). – שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן

84 חומש בלבד – נעשית כל יגיעתו לפרנסתו – מכון לשבתו

85 יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד

86 שלמעלה, ולכן נקראו – בעלי המצוות, "תמיכי אוריתא"⁵³,

87 – הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, אלא הם

88 תומכים את התורה עצמה. שכן, הם ממשיכים שהאור

89 שמשוורש ומקור התורה יאיר למטה, והן בחינות ומדרגות

90

1 וחסד, להחיות רוח שפלים ונדבאים. – על ידי החסד והחיים
2 שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדבא, ממשיכים את החסד
3 שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום
4 נמוך – לאותיות הדיבור שהן מקור כל הנבראים. וזהו

5 שכתוב⁴⁷: "אל יתהלל

6 חכם בחכמתו כו', כי

7 אם בואת יתהלל כו', –

8 השכל וידוע אותי⁴⁸,

9 ומסיים שמשכיל באופן:

10 כי אני ה' עשה חסד

11 כו', – הרי שמהללים את

12 ה"חכמה" כשהיא עושה

13 ופועלת חסד, שאז ה'

14 עושה חסד, כי החסד –

15 שהאדם עושה וממשיך

16 את החסד שלמעלה,

17 ש"אני ה' עושה חסד" –

18 שבעשיה, הוא הממשיך

19 חיי החכמה למטה, –

20 שבאותיות הדיבור יומשך

21 מקור הנבראים, כדי שזה

22 יומשך למטה. ואם לאו –

23 אם חסרה עשיית החסד,

24 וישנו רק הענין של חכמה

25 – של לימוד התורה בלבד,

26 הרי נקראת "חכמתו"

27 לבדו, – ככתוב "אל

28 יתהלל חכם בחכמתו" –

29 בחכמה שלו, בלי

30 המשיכת חיים ממנה – ה"חכמה" שלמעלה, חס-ושלום.

31 ובוזה יובן מה שכתב האריז"ל⁴⁹, שיש שני מיני נשמות

32 בישראל: נשמות תלמידי חכמים העוסקים בתורה כל

33 ימיהם⁵⁰, ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמילות

34 חסדים. ולכאורה, הרי גם תלמידי חכמים צריכים לעסוק

35 בגמילות חסדים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה,

36 ש"אפלו תורה אין לו". – אם הוא אומר שאין לו אלא תורה

37 בלי גמילות חסדים, גם תורה אין לו. כיצד, איפוא, אומר

38 האריז"ל שישנו סוג של נשמות העוסקות בתורה כל ימיהן?

39 אלא – יסביר רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו

40 מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו,

41 אלא הכוונה היא שעיקר ענינן הוא תורה, שהתלמידי-חכמים

42 שתורתן עקר ורב ימיהם בה, ומעוט ימיהם – הם עוסקים

43 בגמילות חסדים, הנה פעלת אתערותם דלתתא –

44 ה"פעולה" מהתעוררותם שלמטה, לעורר חסד עליון,

45 להמשיך ולהוריד אור-אין-סוף המלבש בחכמה עלאה, –

47. ירמי' ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ר חכמה ואדרכא עיקרה". 49. לע"ע לא מצאנו מקורו. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן ל"ג בהב' – כל ימיהם". 51. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא – כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 53. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד

20 בְּצִדְקָה וְחֶסֶד תִּתְּנָהּ – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, מְעוֹרָר
21 חֶסֶד עָלֶיךָ, – החסד שלמעלה, לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ יָמֶיךָ
22 מִבְּחִינַת חֶכְמָה עֲלֵיךָ – "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שָׁם,
23 – הו"ו, לַה' שֶׁל שָׁם, – הו"ו, בְּחִינַת הַדְּבֹר וְרוּחַ פִּי וְיִתְבָּרֵךְ,
24 בְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם
25 הָעֵשִׂיָּה. – זהו דיוק הלשון
26 "עבד" בלשון הזוהר
27 במקום הלשון "עושה",
28 עשיה. שכן, על ידי מעשה
29 הצדקה הוא ממשיך אור
30 איך-סוף בעולם ה"עשיה",
31 וְעַל דְּרָף מִשְׁלָם⁵⁸, לְהַבְדִּיל
32 הַבְּדִלּוֹת אֵין קֵץ, כְּמוֹ
33 שְׁאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא
34 לְאַחֲרִים (וְלֹא בִשְׁהוּא
35 בִּינּוֹ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאִין
36 מִצְמָצִם שְׂכָלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ
37 בְּדִבּוּר וְאֵלֵיהֶם.
38 וְהַמְשַׁכְּלִים יִבְיָנוּ:

אגרת הקדש

ומדרגות נז"ה להיותן ממשכין אור התורה למטה לעולם העשיה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זוה"ק מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ם מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתבדך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם והמשכילים יבינו:

1 נֶצַח וְהוֹד, – נצח והוד הם "תרין שוקין"⁵⁴, כמו ה"שוקיים"
2 שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה
3 למטה בעולם זה, לְהוֹדֵת – מפני שהם מְמַשְׁכִּין אֹרֶךְ הַיּוֹם
4 לְמַטָּה לְעוֹלָם הָעֵשִׂיָּה. וְבוֹה יוֹבֵן לְמָה נִקְרָא הַצִּדְקָה בְּשֵׁם
5 "מַעֲשֵׂה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁶:
6 "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
7 שְׁלֹם", – הרי שהוא
8 קורא לצדקה בשם
9 "מעשה", עַל שֵׁם
10 שֶׁפְּעֻלָּתָהּ לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ
11 ה' לְעוֹלָם הָעֵשִׂיָּה. וְזוּהוּ
12 דְּקִדּוּק לְשׁוֹן וְהוּא
13 הַקִּדּוּשׁ: "מֵאֵן דְּעִבִּיד"⁵⁷
14 שְׁמָא קְדִישָׁא – מִי
15 שעושה את השם הקדוש,
16 "דְּעִבִּיד" דִּיקָא, – המלה
17 "עבד" היא בדיוק, כִּי
18 בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא –
19 בְּהַתְעוּרוֹת מַלְמַטָּה,

יום חמישי כ"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 218, ו. זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

54 היא, שהשכר שהוא מקבל על זריעת הצדקה – הוא מדת
55 האמת שנותנים לו מלמעלה, וְכַתִּיב⁵³: "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב",
56 – הרי, שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת. אלא,
57 שלפי פירוש רש"י והתרגום שם (במיכה), שזוהי בקשה,
58 שהבטחת ה"אמת"
59 שהבטיח הקב"ה ליעקב,
60 ימלא אותה לבניו וכו',
61 הרי אין ראייה משם,
62 שנותנים מלמעלה מדת
63 האמת, לכן אומר רבנו
64 הזקן: וְשִׁבְחָא דְקַדְשָׁא
65 בְּרִידָהּ הוּא מְסַדֵּר נְבִיא
66 כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזוֹהַר
67 הַקִּדּוּשׁ⁵⁴, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא
68 נותן "אמת" ליעקב. פִּירוּשׁ – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי

39 ו. "זֶרַע צִדְקָה שֶׁכֶּר אֱמֶת" (בְּמִשְׁלֵי יא)⁵¹. פִּירוּשׁ, שְׁשִׁכַר
40 וְזִרְעַת הַצִּדְקָה הִיא מִדַּת אֱמֶת. – שנותנים לו מלמעלה מדת
41 ה"אמת" כשכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו
42 "פירוש", שבדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר,
43 היא: רש"י מפרש כאן את
44 המלה "שכר" לא בתור
45 תשלום, כִּי־אם מלשון⁵²
46 "ויסכרו מעינות תהום",
47 סתימה ועצירה (כדי לרכו
48 וללכד). גם בתרגום
49 ובמפרשים
50 שמפרשים מלשון
51 "תשלום", יכולים הרי גם בהם לפרש, לא שהשכר שנותנים לו
52 הוא מדת האמת, אלא שהשכר שהוא מקבל הוא אמיתי
53 ומתקיים לנצח; לכן אומר רבנו הזקן "פירוש", שהכוונה כאן

אגרת הקדש

ו זורע צדקה שכר אמת (במשלי י"א). פי' ששכר זריעת הצדקה היא מדת אמת וכתוב תתן אמת ליעקב ושבחא דקוב"ה מסדר נביא כו' כמ"ש בזוה"ק פירוש שהקב"ה הוא הנותן מדת

סרניא ס"ט. ובכ"מ. 54. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סי"ב). ויומתק עמפ"ש הרמ"ז (ניצוצי אורות בוח"ג שם). 56. ישע"י לב, יז. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עבד". וראה זח"ג שם (ק"ב. ב). 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "המשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל – מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהי"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו ומח" (רק) בדבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "כלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"א), ואיך ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכהנ"ל בדבורי". 1. פסוק יח. 2. נח, ב. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב.

47 ב'ה' – באות ה' של שם הוי' וכו', – כפי שהסביר באגרת
48 הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק
49 מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של
50 שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות
51 שמבחינת "חכמה" –

52 האות יו"ד של שם הוי',
53 הרי שההבדל בין עליונים
54 לתחתונים מקורו
55 בהתפשטות החיות משמו
56 יתברך. אך, כל זה הוא זיו
57 והארה בלבד מבחינת
58 השם ("שם" כשלעצמו
59 הוא ענין של הארה, כמו
60 למשל באדם שהשם אינו
61 העצם והוא נוגע רק
62 לזולת שיוכל לקרוא אותו
63 בשמו). וכן כל שינויי
64 הפרטים שפכל עולם
65 ועולם – לעיל דובר על
66 הכלל של העולמות,
67 העולמות העליונים
68 והעולמות התחתונים,
69 ואילו כאן אומר רבנו
70 הזקן, שהשוני בפרטים
71 שבכל עולם, גם בעולמות
72 העליונים וגם בעולמות
73 התחתונים הוא לפי
74 שינויי צירופי האותיות,
75 – שמהם נבראו, וכן
76 שינויי הזמנים בעבר
77 הוה ועתיד, ושינויי כל הקורות בחלופי הזמנים – הכל –
78 בא, משינויי צירופי האותיות, שהן – צירופי האותיות, הן
79 המשכת החיות ממדותיו יתברך שמו (כמו שנתבאר
80 ב'לקוטי אמרים' – ספר ה'תניא', חלק ב – "שער היחוד
81 והאמונה", פרק יא). – שבהמשכת החיות הנמשכת ממדות
82 ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור – בזה שייכים כל השינויים
83 של החיות ושינויי הזמן, עבר, הוה ועתיד, אבל לגבי מהותו
84 ועצמותו יתברך כתיב: "אני ה' לא שניתי", – אין שום
85 שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בין
86 בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות – והמדריגות,
87 עד למטה מטה, – מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות
88 התחתונים ביותר, ששמו שהוא יתברך מצוי ב – עולמות
89 עליונים – כך הוא ממש בשונה ב – עולמות תחתונים
90 (וכמו שנתבאר ב'לקוטי אמרים' – ספר ה'תניא', חלק א
91 פרק נא), – שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין העולמות
92 העליונים לבין העולמות התחתונים. שכן, גם העולמות

1 יכול להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח
2 ליעקב), ולא שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר
3 רבנו הזקן שהכוונה היא: ש'הקדוש ברוך הוא הוא הנותן
4 מדת אמת ליעקב. וצריך להבין, וכי אין אמת ביעקב

5 חסד ושלום עד
6 שהקדוש ברוך הוא יתן
7 לו מלמעלה:
8 אך הנה מודעת זאת, –
9 הרי ידוע, דמדת יעקב
10 היא מדת רחמנות, –
11 אברהם הוא מדת החסד,
12 יצחק – מדת הגבורה,
13 ויעקב – מדת התפארת –
14 רחמים – רחמנות,
15 ועבודת ה' דמדת
16 רחמנות – העבודה
17 הפנימית בנפשו של יהודי
18 במדת הרחמנות, כשם
19 שהעבודה הפנימית של
20 מדת החסד היא ענין
21 האהבה, והעבודה
22 הפנימית של מדת הגבורה
23 היא יראה, כך היא
24 העבודה הפנימית של
25 מדת הרחמנות, היא
26 הבאה מהתעוררות
27 רחמים רבים בלב האדם
28 על ניצוץ אלקות
29 שננפשו, הרחוקה –
30 הנפש שלו רחוקה, מאור

31 פני ה' כאשר הולך בחשך הכלי עולם – שאז נפשו רחוקה
32 מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר
33 על נשמתו הוא. והתעוררות רחמנות זו היא באה מהתבונה
34 והדעת בנדרת ה', – מה שהוא מבין ומעמיק את דעתו
35 בגדולת ה' – שאז הוא מרגיש וחש ברחמנות הגדולה שעליו,
36 על שהוא רחוק מאור פני ה', וההתבוננות היא איך שאפילו
37 העולמות העליונים למעלה מעלה עד אין קץ – גם הם,
38 בלא ממש חשיבי קמיה, – הם נחשבים ככלום ממש לגבי
39 הקב"ה. כי כל שפעם וחיותם – של העולמות האמורים, אינו
40 רק מזיו והארה מאות אחד – אחת, משמו יתברך,
41 כמאמר: – חכמינו ז"ל: "ביו"ד נברא עולם הבא כו". –
42 הרי, שגם העולמות העליונים, הנכללים בשם הכללי "עולם
43 הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת (אות יו"ד) של שם הוי'.
44 והנה, בזיו והארה זו, שהוא התפשטות החיות משמו
45 יתברך להחיות עליונים ותחתונים, – בזה דוקא, הוא שיש
46 הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הוה נברא

התהוות העולמות והנבראים, הוא "מְרוֹמֵם כּוֹ"; – שרק הוא
קיים, ו"מִתְנַשֵּׂא מִיְמֹת עוֹלָם", פְּרוּשׁ: שֶׁהוּא רֵם וְנִשְׂא
לְמַעַל מַעַל מִכְּחִינַת זְמַן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "יְמֹת עוֹלָם",
וְהֵינּוּ לִפִּי שְׁחִיטָה כָּל "יְמֹת עוֹלָם" – עֵינֵי הַזֶּמֶן, הוּא רַק
מִכְּחִינַת "הַמֶּלֶךְ כּוֹ", –
מבחינת וספירת "מלכות",

שהיא בחינת "המלך",
שעבר, הוה ועתיד, שהם
ענין ה"זמן", שייכים
בספירת ה"מלכות" בלבד,
שעליה אומרים את
ההבדל של מֶלֶךְ מֶלֶךְ
וימלוך, שהם הוה, עבר
ועתיד, ואילו בספירות
ומדות שלמעלה
מ"מלכות" לא שייך עדיין
ענין ה"זמן", וְכֵמוֹ
שְׁמִינְיָא בְּמִקְוָם אַחֲרֵי.
וְאִי לִזְמַת, – ואם כך,
שהקב"ה מרומם ומתנשא
לגמרי מענין הבריאה
שאיננה תופסת מקום ואין
לה ערך כלל לגבי
יתברך, הַרְחַמְנוּת גְּדוּלָּה
מֵאֵד מֵאֵד עַל הַנִּיצוּץ –

שהוא חלק מהקב"ה, חלק אלוהי ממעלה¹⁰, תְּשׁוּבָה בְּנוֹת
הַחֲשׂוֹךְ וְהָאֵפֶל, – הנקרא מְשַׁבָּא דְּחַוִּיָּא¹¹, – העור של הנחש
(הקדמוני), הַעֲלֹל לְקַבֵּל טְמָאָה – על ידי ענינים של איסור
שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי, וְלִהְתַּגָּאֵל בְּכָל הַתְּאֻוֹת
רְחִמְנָא לְעָלָן, – שאף אם הן מענינים של היתר שמקליפת
"נוגה", אך, כשהן באופן של תאוות נעשה הגוף מלוכלך מזה,
לכל אלה עלול הגוף להגיע, לולִי שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִנֵּן
לוֹ וְנוֹתֵן לוֹ עֵז וְתַעֲצוּמוֹת לְלַחֵם עִם הַגּוֹף וְתַאֲוָתָיו
וְלִנְצָחָן, – אך, מבלי עזרתו של הקב"ה לנצח את התאוות,
עלול הגוף מצד עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של
נחיתות – גם כשזה נשאר ב'כוח' בלבד ואינו בא לידי פועל
להתגאל חלילה על ידי התאוות. ובגוף זה שהוא כל כך נחות –
שוכן הניצוץ של הנשמה. וְזֶהוּ שְׂאֻמְרִים: – אחרי שאומרים
עד כמה מרומם ומנושא הקב"ה מהבריאה, "המלך המרומם
לברו" (כנזכר לעיל), מבקשים "אלקי עולם ברחמיך הרבים רחם
עלינו" ומסיימים "אֲדוֹן עֲזָנוּ כּוֹ, מִגֵּן יִשְׁעָנוּ כּוֹ". – שהכוונה
היא על הכוח שנותן הקב"ה באור מקיף שלמעלה מהאדם
ובוחותיו העצמיים – שיוכל האדם לעמוד בעוז ולהתגונן נגד
הגוף ותאוותיו.

העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו יתברך, הרי, שגם
לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו יתברך, והוא יתברך
נמצא בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים, ההבדל בין
עליונים ותחתונים מתבטא רק בהמשכת החיות הנמשכת ממנו
יתברך לעולמות,
שבעולמות העליונים

החיות יותר בגילוי מאשר
בעולמות התחתונים. וְכֵן
בְּכִינַת שְׁנֵי הַזֶּמֶן, –
גם בזה אין שום שינוי
לגבי הקב"ה, שְׁכֵמוֹ
שֶׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ הוּא, –
ובאופן מציאות של יחיד
וְיִחְדָּה, לִפְנֵי שְׁשֵׁת יָמִי
בְּרִאשִׁית – כִּךְ הוּא עֲתִיד
אֲחֵר הַבְּרִיאָה, וְהֵינּוּ –
למרות שניתוספו נבראים,
ובכל זאת הוא לברו הוא,
והוא יחיד ומיוחד, מְשׁוּם
שֶׁהַכָּל בָּאֵין וְאִפְסָם מִשֵּׁשׁ
לְגַבִּי מְחִיתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ,
– ולכן אין הנבראים
שנבראו גורמים לשינוי
במציאותו ובאחדותו, שכן
הם כאין ואפס לגבי

יתברך, וְכֵמוֹ אוֹת אֲחֵד – אחת, מְדַבְּרוֹ שֶׁל אָדָם אוֹ אִפְלוֹ
מִמְחַשְּׁבָתוֹ לְגַבִּי כְּלָלוֹת מְחִית הַנֶּפֶשׁ הַשְּׂכָלִית וְעֲצֻמוֹתָהּ,
עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל, לְשִׁכְךָ אֶת הָאֵזֶן, – למרות שהמחשבה היא
לבוש עדין וקרוב יותר לנפש, בכל זאת אין אות אחת תופסת
מקום כלל לגבי כל הנפש השכלית, ומענין השכל שבנפש באות
הרי המדות, ומהן באות המחשבה והדיבור, ולגבי עצם הנפש
32 (שהוא למעלה מענין השכל), הרי אות אחת של דיבור או
מחשבה, אין תופסת מקום כלל, הדברים האמורים מהווים משל
34 שהאוזן תוכל להבין ולהשיג אפסות הבריאה לגבי הקב"ה.
35 וְכִמְאֵת "אֵין עֲרוֹךְ אֵלֶיךָ" בְּתִיבָה, – שלא כפי שאמרנו קודם
36 שזה כמו אות אחת של דיבור או מחשבה לגבי הנפש כולה,
37 שהרי לאות האחת יש על-כּל-פְּנֵים ערך "כל שהוא", ואילו
38 לגבי הקב"ה אין לנבראים שום ערך כלל, וְכֵמוֹ שְׁנִתְקַבֵּר
39 בְּמִקְוָם אֲחֵר (ב'לְקוּטֵי אֲמָרִים' – ספר ה"תניא", חֶלֶק ב –
40 "שער היחוד והאמונה" פָּרָק ט) עֵינֵי שָׁם. וְזֶהוּ שְׂאֻמְרִים: –
41 בתפלה, כשמבקשים על ענין הרחמים, "ברחמיך הרבים רחם
42 עלינו: "הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוֹ מֵאֹד", פְּרוּשׁ: כֵּמוֹ שֶׁ"מֵאֹד"
43 קָדֵם הַבְּרִיאָה – של העולמות והנבראים, הִיָּה הוּא לְבָדוֹ
44 הוּא, – ושום דבר בלעדו לא היה קיים, כִּךְ עֲתִיד – אחרי

8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחיה"א פ"ז. אבל אפ"ל שהכוונה ע"ז – כי אז הי' מפרש זה, וכדלעיל
"בלק"א ח"ב". ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

יום שישי כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 220, והנה מודעת... עד עמ' קיא, תכונני:

מהבורא, נקראות בשם "אמת". אך איזה הדרך שיוכח האדם
ל"אמת ה'", – שיוכח האדם ליראה ואהבה שזו "אמת"
מבחינת ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא עלידי שיעור
רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת
הרחמים, היא מדתו של
יעקב, מבריח מהקצה
אל הקצה, דהיינו –
כלומר, מרום המעלות
– והמדריגות, עד למטה
מטה, – עוברת
ומשתורת מדת הרחמים
של יעקב, ומכיוון שכן –
יש בכוחה להמשיך
ל"אמת ה'" לעולם
השפל הזה החשוך,
ובכחו שפתינו¹⁵: "כי
אשכ בחשך – של
העולם הזה, ה' אור לי".
וזהו – מה שכתוב¹⁶: "כי
גבר עלינו חסדו כו". –
שחסד ה' מתגבר על
חושך העולם הזה, ובנפש
האדם הנמצאת בגוף –
מאיר גילוי אור מה'. הרי,
על-כ"ל פנים, שהדרך
להמשכת "אמת ה'", היא
על ידי התעוררות רחמים
רבים. אך התעוררות
רחמים רבים לפני ה' –
צריכה להיות גם-כן
באמת, וגם פשהוא באמת שלו – איך יוכל עלידי אמת
שלו לעורר רחמים עליונים מ"אמת ה'" – ? כיוון שכאמור,
כל אמת של נברא היא כ"לא" לגבי האמת של הקב"ה. אך
העצה לזה היא מדת הצדקה, שהיא מדת הרחמים על
מאן דלית ליה מנרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום,
להחיות רוח שפלים כו', ובאתערוטא דלתתא –
"בהתעוררות שמלמטה" – אתערוטא דלעילא, – באה
התעוררות מלמעלה, ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, הם
בחינת רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים, – שינה
ותרדמה הם ענין של העלם ושל העלם עמוק יותר, כמו למשל
באדם כשהוא ישן כוחותיו הם בהעלם, לכן נקראים הרחמים
רבים' והחסדים העליונים, שהם נעלמים בעצם – "ישנים"
ו"נרדמים", ואותם הקב"ה מעורר ומקיץ לצאת מההעלם

1 והנה מודעת זאת, – ידוע הדבר, דיש שני מיני דחילו
2 ורחימו: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה
3 ישנם שני סוגים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה
4 ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדלת ה' –
5 מההתבוננות והעמקת
6 הדעת בדרך המביאין
7 לידי אהבת ה' ויראתו,
8 – על מדת קירובו ואהבתו
9 של הקב"ה לבני ישראל
10 וכו', שבשעה שהאדם
11 מעמיק דעתו בענינים
12 אלה, נולדות בו אהבת ה'
13 ויראת ה', והתעוררות –
14 הסוגים האחרונים ביראה
15 ואהבה הן הנאיות אחר
16 כך מלמעלה בבחינת
17 מתנה, – אחרי שהאדם
18 השיג לעצמו יראת ה'
19 ואהבת ה' על ידי
20 התבוננות, באות היראה
21 והאהבה בדרך של מתנה
22 מלמעלה, ובכחו שנתבאר
23 במקום אחר על
24 פסוק¹³: "עבודת מתנה
25 אתה את בהנחתם",
26 שהיא – כהונתכם, היא
27 מדת אהבה, – ועל כך
28 אמר הפסוק שישנו אופן
29 זה של אהבה שהוא
30 עבודת מתנה, בדרך מתנה
31 מלמעלה, וכן הוא – וכך הדבר, גם-כן ביראה. – שישנה
32 ממדיגה ביראה שהיא בדרך מתנה מלמעלה. והנה, ודאי –
33 הדבר, ש – אין ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים
34 הראשונים ביראה ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לגבי
35 האחרונות – לבין הסוגים האחרונים ביראה ואהבה, שהן –
36 בדרך של מתנה, מהבורא יתברך שמו, – כשם שאין שום ערך
37 בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין הסוג הראשון של אהבה
38 ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות שכלו) לבין הסוג
39 האחרון של אהבה ויראה שבא מהבורא. ולכן הן – היראה
40 והאהבה האחרונות, הן הנקראות בשם "אמת", כי "חוקתו"
41 של הקדוש-ברוך-הוא אמת¹⁴, שהוא אמת האמת, וכל
42 האמת שבנבראים כלל חשיבי קמיה. – נחשבת ככלום
43 לפניו יתברך. לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה

1 הגילוי והארה רבה, "לאור באור החיים", "אמת ה'
2 לעולם". וזהו לשון זריעה הנאמר בצדקה, - כמו "זורע
3 צדקה" שבתחילת האגרת, או "זרעו לכם לצדקה"¹⁷, להצמיח
4 - ולגלות, כמו צמיחה שהיא הגילוי של הזריעה, אמת
5 העליון, "אמת ה'".
6 ובפרט, בצדקה וחסד

אגרת הקדש

7 של אמת שעושים עם
8 ארץ הקדש תבונה
9 ותבונה במהרה בימינו
10 אמן, לנשם מה
11 שכתוב¹⁸: "אמת מארץ
12 תצמח", - למטה זה
13 "ארץ ישראל", ולמעלה
14 זה ספירת ה"מלכות"
15 הנקראת בשם "ארץ",
16 על-ידי זריעת הצדקה בה, - בארץ ישראל, וחסד ורחמים

אל הגילוי והארה רבה לאור באור החיים אמת ה'
לעולם (וזה) [וזהו] לשון זריעה הנאמר בצדקה להצמיח
אמת העליון אמת ה' ובפרט בצדקה וחסד של אמת
שעושים עם אה"ק תובב"א לקיים מ"ש אמת מארץ
תצמח על ידי זריעת הצדקה בה וחסד ור"ר הנאספים
וגלקמים לתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים
וגעלמים (בנ"א בה) כמ"ש אשר צפנת כו' לכוננה
ולחסימה וז"ש בצדקה תכונני:
כנסת ישראל".

יום שבת קודש כ"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיא, ז. אשרינו... עד עמ' 222, ועלול וכו'.

33 ז. "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כו'". - דברים
34 אלה אומרים בסדר התפלה שלפני "הודו" - בהקשר לקירוב
35 ולקשר של הקב"ה ובני ישראל, אנו אומרים - אשרי לנו, מה
36 טוב הוא חלקנו, ומה נעים הוא גורלנו (ומסיימים) ומה יפה
37 ירושתנו. הביטויים "חלק"
38 ו"גורל" מתייחסים
39 להתגלות
40 ליהודי, וכמו שכתוב: "ה'
41 מנת חלקי ובסי וגו'".
42 (ולאחר מכן² כתוב):
43 "הכלים נפלו לי וגו'". -
44 חלקים בגורל³ נפלו לי כו'.
45 (כפי שהוא מסיים)
46 "בנעימים", שהחלקים
47 שנפלו לי בגורל, נעימים
48 לי. שכן, לפני כן הוא הרי

אגרת הקדש

ז אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו
כו' ה' מנת חלקי וכסי וגו'. חבלים
נפלו לי וגו'. להבין לשון חלקנו וגורלנו צריך לבאר
היטב לשון השגור במארו"ל אין לו חלק באלהי
ישראל כי הגם דלכאורה לא שייך לשון חלק כלל
באלקות יתברך שאינו מתחלק לחלקים ח"ו. אך הענין
כמ"ש ביעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל פירוש כי
הנה באמת הקב"ה כשמו כן הוא כי אף דאיהו ממכ"ע
אמר "אתה תומיך גורלי", אתה, הקב"ה, תומך גורלי, שיהיה לי
החלק הטוב. הרי שמוצאים אנו הלשון "חלק" על גורל, על
האלקות המאירה בנשמתו של יהודי. להבין לשון "חלקנו"
- מדוע נקראת האלקות, המאירה בנשמה של יהודי,
בשם "חלק" ו"גורל", משמעותו של "חלק" יכולה להיות שחלק
אחד שוה לשני, ואילו "גורל" משמעו חלק שהוא יוצא מן
הכלל, ורק על פי גורל נקבע שחלק זה יהיה למי שזוכה בגורל,

יורדת בהתגלות של חלקים, כפי שיסביר להלן. אך הענין, -
הוא, כמו שכתוב ביעקב: "ויקרא לו אל אלהי ישראל",
פירוש - שכן, בפשטות ישנם בפסוק כמה דברים לא מובנים: א)
עד לפסוק זה, משתמשים בפרשה זו בשם "יעקב", ואילו כאן
נאמר (א"ל אלקי) ישראל. ב) מה היא השייכות למה שכתוב
לפני זה "ויצב שם מזבח". ג) מה החידוש בענין "א"ל אלקי
ישראל". על כך מסביר רבנו הזקן, שה"פירוש" בפסוק הוא: כי

17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח. 18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישעי' נד, יד. 1. תהלים טז, ה. 2. שם, ו. 3. הרבי שליט"א מציין לתניא ח"א פ"ח. - שם מדובר, איך "אין סוף ב"ה" "מלושב בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל", "שהיא למעלה מן הדעת והשכל המובין". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לע"ע לא מצאתי אלא בתנחומא ס"פ תוריע, אבל ככו"כ מקומות אי' לכם (ב"ר פ"ב, ד. ושי"י. הובא בתו"א ל, רע"א) וכן "אין להם" (ברכות סג, ב). וי"ל שלא רצה להעתיק לי' נוכח וגם לא לי' רבים. וק"ל". 5. בראשית לג, כ.

40 אשר הקדוש־ברוך־הוא מְחִיחַ עֲלֵינוּם וְתַחְתּוֹנִים הוּא,
41 עַל־הַדָּךְ־מִשָּׁל, כְּמוֹ הָאָרֶץ מְאִירָה מִשָּׁמֶיךָ, יְתַבָּרֵךְ, — שֶׁהֵשֶׁם
42 עֲצָמוּ הוּא גַם כֵּן הָאָרֶץ בִּלְבָד, וּמִהֵשֶׁם קוֹרֶנֶת וּמֵאִירָה הָאָרֶץ,
43 שֶׁהוּא וְשָׁמַיִם אֶחָד, — שֶׁלֹּכֵן יֵשׁ בְּכוֹחַ הָאָרֶץ מִשָּׁמֶיךָ לְהַחְיֹת אֶת

44 כֹּל הָעוֹלָמוֹת, וְכִמּוֹ
45 שֶׁכֶּתוּב: "כִּי נִשְׁגַּב שָׁמַיִם
46 לְבָדּוֹ", — שֶׁגַם הֵשֶׁם הוּא
47 "לְבָדּוֹ" — לְמַעַלָּה
48 מִהָעוֹלָם, רַק זִיווּ וְ"הוֹדוּ
49 — שֶׁל הֵשֶׁם, עַל אֲרִצְךָ
50 וְשָׁמַיִם וְגו'". — הַחַיּוֹת
51 שֶׁל אֲרִצְךָ וְשָׁמַיִם, הֵיא הוֹד
52 וְזִיו בִּלְבָד — הָאָרֶץ מִשָּׁמֶיךָ,
53 שְׂכָאמֹר, הֵשֶׁם כְּשֶׁלְעֲצָמוֹ
54 הוּא גַם כֵּן הָאָרֶץ בִּלְבָד,
55 כִּךְ שֶׁלְמַעֲשֵׂה חַיּוֹת
56 הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הֵיא
57 הָאָרֶץ מִהָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ —
58 מִהָאָרֶץ זֶה מִתְלַבֶּשֶׁת
59 מִמֶּשׁ בְּעֲלִיּוֹנִים
60 וְתַחְתּוֹנִים לְתַחֲיוֹתָם, —
61 כֵּאֵן כִּבְר מְדוּבָר עַל

62 הַתְּלַבְּשׁוֹת מִמֶּשׁ. לֹא רַק שֶׁהֵיא נִמְצָאֵת בָּהֶם, אֲלֵא הַתְּלַבְּשׁוֹת
63 שֶׁהַחַיּוֹת מִצְמָצְמֵת וּמוֹתָאֵת בְּהַתָּאֵם לְמַדְרִיגַת הָעוֹלָם,
64 וּמִתְאַחֵדֶת עִם הָעוֹלָם, וְנִתְפַּסֶּת בְּתוֹכָם עַל־יְדֵי מִצְעָעִים
65 רְבִים, — מַדְרִיגוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹ "מִצְמָצְעִים" בֵּין מַדְרִיגַת עֲלִיּוֹנָה
66 וְתַחְתּוֹנָה. שֶׁכֵּן, יֵשׁ לָהֶן שִׁיכוֹת גַּם לְמַדְרִיגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת וְגַם
67 לְמַדְרִיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְלֹכֵן מִשְׁמָשׁוֹת הֵן "מִצְמָצְעִים" לִירִידַת
68 הַשֹּׁפֵעַ וְהַחַיּוֹת מִהַמְּדִרִיגָה הָעֲלִיּוֹנָה לְמַדְרִיגַת הַתַּחְתּוֹנָה,
69 וְצִמְצוּמִים רְבִים — צִמְצוּמִים רְבִים בְּכֹחוֹת, שֶׁעַל־יְדֵי כֹל
70 צִמְצוּם, מִתְקַטְנִים הָאֹר וְהַחַיּוֹת, וְעֲצוּמִים, — צִמְצוּמִים
71 שְׂבָאִיכוֹת הֵם חֻזְקִים בְּיוֹתֵר, שֶׁהָאֹר, לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם, הוּא לֹא
72 רַק קָטָן וּמוֹעֵט יוֹתֵר, אֲלֵא הוּא סוּג אַחֲרֵי שֶׁל אֹר מֵאִשֶּׁר הָאֹר
73 שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, בְּהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת הַמְּדִרְגּוֹת — שֶׁל הָעוֹלָמוֹת,
74 הַדָּךְ עֲלָה וְעֲלָל וְכו'. — שְׁבַעֲלָם אֶחָד עֲצָמוֹ יֵשׁ סוּר שֶׁל
75 "עִילָה" — סִיבָה — וְ"עֲלָל" — מְסוּבָה, מַדְרִיגָה אַחַת הֵיא עִילָה
76 וְסִיבָה לְמַדְרִיגַת הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהֵיא "עֲלָל" מִהַ"עִילָה", הִרִי אַחֲרֵי
77 כֹּל הַצִּמְצוּמִים וְהִירִידוֹת שֶׁל הָאֹר, בֵּא הָאֹר עוֹלָמוֹת בְּאֹפֶן
78 שֶׁהוּא נִתְפַּס בָּהֶם.

1 הֵנָּה בְּאֵמֶת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כְּשָׁמַיִם בֵּין הוּא, — הוּא, שֶׁהוּא
2 "קְדוֹשׁ", מוֹבְדֵל וּמְרוֹמֵם מִהָעוֹלָם, הוּא "בְּרוּךְ הוּא" — הוּא נִמְשָׁךְ
3 וּמִתְגַּלֶּה (בְּרִכָּה מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה וְהַתְּגַלּוּת), שֶׁמָּה שֶׁהִיא לִפְנֵי זֶה
4 "הוּא", נִסְתָּר וְנִעְלָם, יֵרֵד בְּהִמְשָׁכָה וְהַתְּגַלּוּת, וּבִלְשׁוֹן רַבְּנֵי הַזִּקְנִים:

5 כִּי אִף דְּאִיהוּ "מִמְלָא
6 כָּל עֲלָמִין" עֲלִיּוֹנִים
7 וְתַחְתּוֹנִים — לְמִרְוֹת
8 שֶׁהוּא מִמְלָא אֶת כֹּל
9 הָעוֹלָמוֹת, הָעֲלִיּוֹנִים
10 וְהַתַּחְתּוֹנִים, מִרוֹם
11 הַמַּעְלֹת — וְהַמְּדִרִיגוֹת,
12 עַד מִתַּחַת לְאֲרִצְךָ חֵלּוֹ
13 הַתְּמָרִית, — מִמְלָא
14 הַקֶּבֶ"ה אֶת כּוֹלָם וְנִמְצָא
15 בְּכֹל מְקוֹם בְּשׁוּדָה, שֶׁכֵּן
16 כֵּאֵן אֵין הַכּוֹנוּנָה בְּ"מִמְלָא
17 כֹּל עֲלָמִין" כִּפִּי שְׁמוּסֵב
18 בְּדֶרֶךְ כֹּל בְּהַקְשֶׁר
19 לְמַדְרִיגָה בְּאַלְקוֹת
20 הַמִּצְמָצְמֵת בְּכֹל עוֹלָם
21 בְּהַתָּאֵם לְמַעַלְתּוֹ
22 וּלְמַדְרִיגָתּוֹ, אֲלֵא כֵּאֵן

23 הַכּוֹנוּנָה הֵיא לְמָה שֶׁהַקֶּבֶ"ה מִמְלָא וְנִמְצָא בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ
24 שֶׁכֶּתוּב: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מִלָּא" — "אֲנִי"
25 מִמֶּשׁ, דִּהְיִינוּ מִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ בְּכִיכּוֹל וְלֹא כְּבִדּוֹ לְבָד, —
26 כִּפִּי שְׁכָתוּב בְּמְקוֹם אַחֵר: "מִלָּא כֹל הָאָרֶץ כְּבִדּוֹ", שֶׁם מְדוּבָר
27 אֲדוּת הַ"כְּבֹד" שֶׁלּוֹ וְהַהָאָרָה מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאִילוֹ כֵּאֵן, שְׁכָתוּב
28 "אֲנִי מִלָּא" — הַכּוֹנוּנָה לְעֲצָמוֹתוֹ וּמִהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. הִרִי, לְמִרְוֹת
29 שֶׁהַקֶּבֶ"ה בְּמִהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ מִמְלָא וְנִמְצָא בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת, אִף־
30 עַל־פִּי־בֵן הוּא קְדוֹשׁ וּמְבָדֵל מִעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, — לֹא רַק
31 מִהָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים — אֲלֵא גַם מִהָעוֹלָמוֹת
32 הָעֲלִיּוֹנִים, וְאִינוֹ נִתְפַּס כָּלָל בְּתוֹכָם חֶסֶד וְשָׁלוֹם — שֶׁהָעוֹלָמוֹת
33 יִפְעֲלוּ בּוֹ שִׁיחִיה מוֹשָׁפֵעַ מִדָּם, בְּתַפְסִיט נִשְׁמַת הָאָדָם בְּגוֹפּוֹ
34 עַל־הַדָּךְ־מִשָּׁל, — הַנִּשְׁמָה הַנִּתְפַּסֶּת בְּגוֹף, מוֹשָׁפֶת מִהַשִּׁינּוּיִים
35 שְׁבִיגוֹף, וְאִילוֹ הוּא יִתְבָּרֵךְ אִינוֹ נִתְפַּס בְּעוֹלָמוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם
36 חֶסֶד וְשָׁלוֹם הַשֹּׁפֵעַ עֲלֵי, כְּמוֹ שֶׁמְבֹאָר בְּמְקוֹם אַחֵר
37 בְּאַרְיִכוֹת⁸. וְלִזְאֵת — וְלֹכֵן, כִּיּוֹן שֶׁהַקֶּבֶ"ה קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל
38 וְלִמַּעַלָּה לְגַמְרֵי מַעוֹלָמוֹת, לֹא הֵיוּ יְכִיכּוֹלִים לְקַבֵּל חַיּוֹתָם
39 מִמִּהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ לְבָדּוֹ בְּכִיכּוֹל, רַק הַתְּפַשְׁטוֹת הַחַיּוֹת

יום ראשון

יום רביעי

יו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"פז.

תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן-עדן - זה מחדיר בו התלהבות.

יום שני

יום חמישי

יו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.

תהלים: פח"פט.

תניא: אך עולם . . . 216 בעש'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שלישי

יום שישי

יו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כך נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פרק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אף צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנהלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין ד'רבנו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", פרשת "קדש גו'" והזכירות שנדפסו בסדור. ולומדים פרק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תפלין של ראש ד'רבנו תם', ומניחים תפלין של ראש ד'ראב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ולומדים פרשת חמש עם פרוש רש"י - מפרשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

יום
רביעי

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צדק.
תנאי: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' ונאמר את ה' א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד - כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א') : האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך", ונאמר "את ה' אלקיך תירא". הנה שיעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקנה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת העונש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

יום
חמישי

יום ראשון

כא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קדק.
תנאי: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו - בעניני מסחר - ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התועדות.
וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הבדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

יום
שישי

יום שני

כב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.
תהלים: קורקו.
תנאי: והנה מודעת . . . תכונני.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך - מלבד בימי התעניות - ברכות השחר.

שבת
קודש

יום שלישי

כג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תנאי: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

בְּחֶרֶף תִּרְנַב, כְּאֲשֶׁר אֶדְנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הֶרֶשׁ"ב] לָמַד עָמִי בְּסֵפֶר הַתִּנְיָא "וְנִפְשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל מִמַּשׁ", הַסְּפִיר כִּי הַנוֹשָׁאִים בְּתִבְתּ "מִמַּעַל" וּבְתִבְתּ "מִמַּשׁ" הֵם הַפְּכִים. "מִמַּעַל" תֵּאָרוּ רוּחָנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוֹת, וְ"מִמַּשׁ" תֵּאָרוּ גִשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת. וַיִּכְאָר, כִּי זֶהוּ מַעַלְת נֶפֶשׁ הַשְּׁנִית [=הֶאֱלִיקִית], שֶׁעַם הֵיזְתָּה רוּחָנִיּוֹת שֶׁבְּרוּחָנִיּוֹת, פּוֹעֶלֶת בְּגִשְׁמִיּוֹת שֶׁבְּגִשְׁמִיּוֹת.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

15 כיון שלא זכה בהם אביה בחייו, שהרי אין חיוב קנס קודם העמדה
16 בדין.
17 עֲמִידָה הַנֶּעֱרָה בְּדִין עַד שֶׁלֹּא בִּגְרָה, וְחִיבּוּ בֵּית דִּין אֶת הָאוֹנֵס או
18 הַמִּפְתָּה לְשֵׁלֵם אֶת הַקֶּנֶס, הֲרִי הֵן שֶׁל אָב, שֶׁהַתּוֹרָה זִכְתָּה לוֹ
19 תְּשִׁלוֹם זֶה, וְאִם מֵת הָאָב לֵאחֹר מִכֵּן הֲרִי הֵן שֶׁל אֲחִיו, כִּיּוֹן שֶׁכֶּבֶר
20 זֶכֶה בָּהֶם הָאֵב בְּחִיּוֹ וְאֵף שֶׁעֲדִיין לֹא שִׁילְמוּ לוֹ בְּחִיּוֹ, וְעַתָּה בְּנֵי
21 יוֹרְשֵׁים אוֹתוֹ כִּמוֹ אֶת שֶׁאֵר נִכְסֵיו.
22 לֹא הִסְפִּיקָה הַנֶּעֱרָה לְעִמּוּד בְּדִין עַד שֶׁבִּגְרָה, וְעַמְדָה עַתָּה בְּדִין
23 לֵאחֹר שֶׁבִּגְרָה וַיִּצָּאָה מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ, הֲרִי הֵן שֶׁל עֲצָמָה, וְלֹא שֶׁל
24 אֲבִיהָ, אֵף אִם הוּא חַי, לִפִּי שְׁאִין חִיּוֹב קֶנֶס קוֹדֵם הַעֲמָדָה בְּדִין,
25 וּבַעֲת הַחִיּוֹב הִיא בּוֹגֶרֶת וְעוֹמֶדֶת בְּרִשׁוֹת עֲצָמָה לִזְכוּת בְּקֶנֶס.
26 רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאֹמֵר, אֲפִילוֹ אִם עֲמָדָה בְּדִין בְּחַי הָאֵב, מִכָּל
27 מְקוֹם אִם לֹא הִסְפִּיקָה לְגַבּוֹת אֶת תְּשִׁלוּמֵי הַקֶּנֶס עַד שֶׁמֵּת הָאָב, הֲרִי
28 הֵן שֶׁל עֲצָמָה כִּיּוֹן שֶׁלֹּא זָכָה בָּהֶם הָאֵב בְּחִיּוֹ.

1 ארבעה, המפתה נותן בושת ופגם ו-נזק וקנס, מוסיף עליו אונס
2 שנותן את הצער. המשנה מבארת למי משולמים חיובים אלו:
3 נֶעֱרָה שֶׁנִּתְפַּתְתָּהּ, בּוֹשְׁתָּהּ וּפְגַמָּהּ וּנְזָקָהּ שֶׁהַמִּפְתָּה חִיבּ בָּהֶם, הֲרִי
4 הֵם שֶׁל אֲבִיהָ, וְתִשְׁלוּם הַצֶּעַר שְׁנוֹסֵף עֲלֵיהֶם בְּתַפְסוּקָה - בְּאִנּוּסָה, אֵף
5 הוּא נִיתָן לְאֲבִיהָ.
6 הַמִּשְׁנָה מְבַאֵרֶת בְּאִלּוּ אֲוִפְנִים שִׁיּוֹר הַקֶּנֶס לֹאב או לִיּוֹרְשֵׁיו, וּבְאִלּוּ
7 אֲוִפְנִים הַקֶּנֶס שִׁיּוֹר לְבַת: עֲמִידָה הַנֶּעֱרָה בְּדִין עַד שֶׁלֹּא - קוֹדֵם שִׁמַּת
8 הָאָב, וְחִיבּוּ בֵּית דִּין אֶת הָאוֹנֵס או הַמִּפְתָּה לְשֵׁלֵם אֶת הַקֶּנֶס, הֲרִי
9 הֵן [-דְּמִי הַקֶּנֶס] שֶׁל אָב, וְכִמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה זִכְתָּה לוֹ אֶת
10 הַקֶּנֶס, וְלִכֵּן אִם מֵת הָאָב לֵאחֹר מִכֵּן, הֲרִי הֵן שֶׁל הָאֲחִין שֶׁל הַנֶּעֱרָה,
11 שֶׁהֵם יוֹרְשֵׁי הָאֵב, כִּיּוֹן שֶׁלֵּאחֹר שְׁנוֹסֵף הַדִּין שִׁיּוֹרֵת זְכוּת הַקֶּנֶס
12 לֹאב, אֵף שֶׁעֲדִיין לֹא שִׁילְמוּ לוֹ, וְהוּא מוֹרִישׁ זְכוּת זוֹ לְבָנָיו.
13 לֹא הִסְפִּיקָה הַנֶּעֱרָה לְעִמּוּד בְּדִין עַד שֶׁמֵּת הָאָב, וְלֵאחֹר מִיתָתוֹ חִיבּוּ
14 בֵּית דִּין אֶת הָאוֹנֵס או הַמִּפְתָּה לְשֵׁלֵם אֶת הַקֶּנֶס, הֲרִי הֵן שֶׁל עֲצָמָה,

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' ב

23 והמאתים שראויים לחול בזמן האירוסין, ואף שבשעת הנשואין
24 כותב לה בעלה שטר כתובה על העיקר והתוספת, אם כן גם
25 באופן שכתב לה שטר של מאתיים ואחריו שטר של שלש מאות
26 נאמר שהשטר השני אינו סיבה למחילת השעבוד שבשטר
27 הראשון, שהוא מומן קודם, ולכן תיגבי מאתיים מומן שטר ראשון,
28 ומאח של תוספת מומן שטר שני. ומכך שלא אמר כן רב הונא,
29 מוכח שהוא סובר שמחמת השטר השני מוחלת האשה על
30 השעבוד הראשון.
31 הגמרא דוחה את עיקר הקושיא: וּלְמַעַמִּיד - ולשיטתך [המקשן],
32 היה לך להקשות קושיא גדולה יותר, אם לרב הונא אין האשה
33 מוחלת על השעבוד הראשון, תיגבי חמש מאות בולס, הכתובים
34 בשני השטרות יחד, מאתיים מומן ראשון, ועוד תלת מאה [-שלש
35 מאות] מומן שני, אלא אף לדברך, חמש מאות מאי מַעַמָּא לֹא נִבְיָא
36 - מדוע אינה גובה חמש מאות. כיון דְּלֹא כָּתַב לָהּ 'צִבִּיתִי וְאִוְסִיפִית
37 לָךְ תִּלָּת מֵאָה אֲמַתִּים' - לפי שלא כתב לה בשטר השני 'רציתי
38 והוספתי לך שלוש מאות וזו נוסף על המאתים שכבר הייתי חייב
39 לך', אלא כתב לה סתם שיהיה לה שלש מאות זו, ואנו מפרשים
40 דְּהִכִּי קָאָמַר לָהּ - שכך היתה כוונתו בכתיבת השטר השני, אִי מוֹמֵן
41 רָאשׁוֹן נִבְיָאָתָּה - אם תרצי לגבות מומן השטר הראשון, נִבְיָאָתָּה רַק
42 מֵאֲתִים הכתובים בו, ואינה גובה כלל בשטר השני, וְאִי מוֹמֵן שֵׁנִי
43 נִבְיָאָתָּה - ואם תגבי מומן שני, נִבְיָאָתָּה תִּלָּת מֵאָה ככתוב בשטר השני,
44 ואינו בא להוסיף לה אלא מאה בשטר השני.

1 שעבודה על המנה והמאתים בעת האירוסין, אלא יחול השעבוד
2 רק בעת כתיבת שטר הכתובה, כשתנשא, שאז יכתבו לה בשטר
3 גם את העיקר וגם את התוספת.
4 תמזהה הגמרא: וְיָמִי אָמַר רַב הוֹנָא הִכִּי - וכי יתכן שכך אמר רב
5 הונא, שחיוב מנה ומאתים גובה האשה אף מנכסים שמכר הבעל
6 משעת אירוסין, וְהָאֲמַתִּים, אִשָּׁה שֶׁהַתּוֹרָה וְהוֹצִיאָהּ עָלֶיהָ וְעַל-
7 בַּעֲלָהּ שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת, אֶחָת שֶׁל מֵאֲתִים זוֹ, שֶׁזֶהוּ עֵיקַר חִיּוֹב כְּתוּבָה
8 לְבַתּוּלָה, וְאֶחָת שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאֲוֹת זוֹ, וְהַשְּׁטָר שֶׁכָּתוּב בוֹ שְׁלֹשׁ מֵאֲוֹת
9 נִכְתָּב לֵאחֹר זִמְנָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּתוּב בוֹ רַק מֵאֲתִים,
10 וְהַנִּדּוֹן הוּא מֵאִיזָה זִמְנָה תִּגְבֶּה מִנְכָּסִים מְשׁוּעֲבָדִים, הָאֵם מִזִּמְנָן
11 הַכְּתוּב בְּשִׁטְר הָרִאשׁוֹן, או רַק מִזִּמְנָן הַכְּתוּב בְּשִׁטְר הַשֵּׁנִי, וְאָמַר
12 רַב הוֹנָא, יְכוּלָה יִגְבֹּה מֵאֲתִים גּוּבָה הָאִשָּׁה אֵף מִנְכָּסִים שֶׁמִּכַּר הַבַּעַל
13 שֶׁתְּרִצָּהּ, אֵף אִינָה יְכוּלָה לְגַבּוֹת חֶלֶק בְּשִׁטְר זֶה וְחֶלֶק בְּשִׁטְר זֶה,
14 וְלִכֵּן, אִם נִבְיָאָתָה הָאִשָּׁה לְגַבּוֹת רַק מֵאֲתִים זוֹ, גּוֹבָה אוֹתָם אֵף מוֹמֵן
15 שֶׁל שִׁטְר רָאשׁוֹן, שֶׁהִי עַל עֵיקַר הַכְּתוּבָה נִשְׁתַּעֲבָדוּ לָהּ נִכְסֵיו
16 מִזִּמְנָן הַהוּא, וְאִינָה גּוּבָה אֶת הַמֵּאָה הַנוֹסֶפֶת שֶׁבְּשִׁטְר הַשֵּׁנִי. וְאִם
17 הִיא בָּאָה לְגַבּוֹת שְׁלֹשׁ מֵאֲוֹת, גּוֹבָה רַק מוֹמֵן שֶׁל שִׁטְר שֵׁנִי, וְאִם אִינָה
18 גּוּבָה כְּלוּם מוֹמֵן הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן, וְאֵף לֹא אֶת הַמֵּאֲתִים הַכְּתוּבִים
19 בוֹ, כִּיּוֹן שֶׁמִּמְחַמֵּת הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הִיא מוּחֶלֶת עַל שֶׁעֲבָדוּ הַשְּׁטָר
20 הָרִאשׁוֹן, מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֶת קוּשְׁיִיתָהּ: וְאִם אִיתָא - אם אכן סובר
21 רַב הוֹנָא שֶׁבְּכָל כְּתוּבָה גּוּבָה מִנָּה או מֵאֲתִים מִשְׁעַת אִירוּסִין,
22 וְתוֹסֶפֶת מִשְׁעַת נִשְׁוֹאִין, וְמוּכָח שֶׁאִינָה מוּחֶלֶת עַל שֶׁעֲבָדוּ הַמִּנָּה

בין בדיקת טהרה לבדיקת חמץ יום ראשון י"ז מנחם אב ה'תשפ"ב

חמץ, ואילו בבדיקת הדם אפשר להביא את המטלית או את החלוק למקום גלוי ולכן טוב יותר לבדוק לאור היום. ועוד: בבדיקת הדם, הצבע ניכר יותר באור היום מאשר בלילה לאור הנר, ואילו בבדיקת חמץ מחפשים את ממשות החמץ ולא בודקים את צבעו.

וכתב עור הרמ"א (שם):

בדיעבד מועילה בדיקת הדם לאור הנר. ומוסיף ה'צמח צדק' (פסקי דינים יור"ד שם): הבדיקה היא חלק מספירת שבעה נקיים, ולכן וודאי צריכה היא להיות ביום, אלא שלכתחילה צריך להמתין עד הנץ החמה כדי לבדוק לאור החמה, אך בדיעבד אם בדקה קודם הנץ החמה לאור הנר או שבדקה ביום בבית אפל לאור הנר – הרי זה הועיל.

הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה יב: אין בודקין הדם אלא על גבי מטלית לבנה, ובחמה.

וכן כתב הרמ"א (יור"ד סי' קצו ס"ד): "הבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר".

ולכאורה יש לתמוה:

אם אור היום עדיף על אור הנר, מדוע לענין בדיקת חמץ אמרו (פסחים ז, ב) שאין בודקים לאור החמה אלא לאור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה, ואפילו אכסדרה (חדר שיש לו רק שלוש מחיצות) שאורה רב מאוד, בודקים בה לכתחילה בליל י"ד לאור הנר (ש"ע א"ח סי' תלג ס"א)?

מבאר ה'תורת השלמים' (יור"ד סי' קצו סק"ט):

בדיקת חמץ צריכה להיות בחורים ובסדקים, במקום שאין אור היום שולט בו ורק לאור הנר יוכל לחפש ולמצוא שם

טומאת האשה וטומאת הדם יום שני י"ח מנחם אב ה'תשפ"ב

טמאה, הדם היוצא ממנה טמא.

ונחלקו ראשונים בדעת בית הלל. יש סוברים (הובאו במאירי נדה לה, א) כי מאחר ודם זה טמא, גם האשה נטמאת ביציאתו, ככל דם נידה המטמא את האשה, ולכן עליה למנות שבעה ימים נקיים מראייה זו ואחר כך תטבול. אולם יש אומרים שאע"פ שהדם עצמו טמא, אין הוא גורם טומאה לאשה (ראה מאירי ורשב"א נדה שם), וכן דעת הרמב"ם שכתב: "טובלת (כדי להיטהר מטומאת הלידה) ומותרת לבעלה מיד, שכל ימי טהרה אינן ראויות לא לנדה ולא לזיבה, אבל עצמו של דם טמא ומטמא".

ומה ההבדל בין דם זה לדם נדה המטמא את האשה ביציאתו, מאחר והוא עצמו טמא?

יש מבארים, כי דם זה אינו טמא מצד עצמו שהרי הוא מופיע בימי טהרה, אלא שהוא טמא כתוצאה מטומאת האשה, שמאחר והיא טמאה הרי היא מטמאה את הדם היוצא ממנה, בשונה מדם נידה שבו חל תהליך הפוך – הדם מצד עצמו טמא והוא מטמא את האשה (ראה פני טוהר נדה לה, ב).

הלכות איסורי ביאה פרק ז, הלכה ח: ספֿרה שבעת ימי נקיים ולא מִבֿלה, ואחר כך ראית דם – הרי זו מִבֿלה, ומִתַּרְתָּ לִבְעֵלָה מִיָּד; שֶׁכָּל יְמֵי טָהָר אֵינָן רְאוּיֹת לֹא לְנִדָּה וְלֹא לְזִיבָה. אֲבָל עֲצָמוֹ שֶׁל דָּם – טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּדִין דָּם הַנִּדָּה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

בלידת זכר חלה על היולדת 'טומאת לידה' למשך שבוע מיום הלידה, ובלידת נקבה הרי היא טמאה שבועיים. לאחר מכן מתחילה תקופה של 'ימי טהרה' הנמשכת שלושים ושלושה ימים לאחר לידת זכר, וששים וששה ימים לאחר לידת נקבה, והדם שרואה בימים אלה הוא טהור ואין בו דין טומאת נידה.

אמנם, כדי להיטהר מהטומאה שחלה עליה בלידה, עליה לטבול לאחר סיום ימי הטומאה (שבוע לזכר ושבועיים לנקבה), וכל עוד לא טבלה הרי היא בטומאתה. ונחלקו תנאים בדיון הדם שתראה במהלך תקופת ה'ימי טהרה' קודם שטבלה. לדעת בית שמאי, מאחר והדם הופיע בימי טהרה הרי הוא טהור, ואילו לדעת בית הלל דין הדם נובע מדין האשה, ולכן אע"פ שהזמן שבו הופיע הוא זמן טהור, מאחר והאשה עדיין

ראיית כתם דם ללא הרגשה יום שלישי י"ט מנחם אב ה'תשפ"ב

(והדם אינו מהמקור) ואינה טמאה, – ודין 'ספק ספיקא' להקל?

ותירץ:

א. איסור נידה חמור (עונשו כרת) ולכן החמירו בו חכמים. ב. היות ואין דבר שאפשר לתלות בו את הכתם, החמירו חכמים ואמרו שאין כאן ספק אלא הדם בא וודאי מגופה, ונותר רק ספק אחד – האם בא מן המקור או מן ה'עליה'.

וה'פלת' (יור"ד סי' קצס"ב) הביא ראייה (לתירוק השני) מדברי הגמרא (נדה ג, א) שגם לשיטת בית שמאי שאין לחשוש לראיית דם כשהאשה לא הרגישה – הכתם מטמא, כיון שלא עסקה בצפור שחוטה ולא עברה בשוק של קצבים, כך שאינה

הלכות איסורי ביאה פרק ט, הלכה ב: ומדבריי סופרים, שֶׁכָּל הַרְוָאָה כְּתָם דָּם עַל בִּשְׂרָהּ אוֹ עַל בְּגָדֶיהָ – אֵיךְ עַל פִּי שְׂלֵא הִרְגִּישָׁהּ, וְאֵיךְ עַל פִּי שֶׁבִּדְקָה עֲצָמָהּ וְלֹא מִצָּאָהּ דָּם – הִרִי זוֹ מִטְמָאָה, וּכְאֵלּוּ מִצָּאָהּ דָּם לִפְנֵים בִּבְשָׂרָהּ; וּמִטְמָאָה זוֹ בְּסִפְקָא, שֶׁמָּא כְּתָם זֶה מִדָּם הַחֹדֶר בָּא.

והקשה ה'כסף משנה':

מדוע גזרו חכמים טומאה על ראיית כתם דם (מבלי שאשה הרגישה) "כאילו מצאה דם לפניו בבשרה", הרי יש כאן 'ספק ספיקא' – ספק בא הדם מגופה ספק שלא מגופה, ואף אם בא מגופה, ספק בא מהמקור וטמאה, ספק שבא מן ה'עליה'?

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיז

יכולה לייחס את הכתם לדם הצפור או לדם בהמה. ומשמעות הדברים היא שאם אי אפשר לתלות שהכתם בא ממקור אחר, הרי זה ודאי שבא מגופה.

והט"ז (יור"ד שם) ביאר:

אין כאן שני ספקות, כי מאחר שרוב דמיס היוצאים מאשה (שאין לה מכה) הם מן המקור, אין להחשיב כלל את

הספק שמא הדם הוא מן העליה, ונמצא שיש רק ספק אחד, האם הדם הוא מגופה או שלא מגופה. וכעין זה כתבו התוספות (כתובות ט, א ד"ה ואי) שכאשר צד אחד שבספק הוא במציאות הרוב – אין להחשיב את הצד שהוא המיעוט כספק שקול נגד צד הרוב.

יום רביעי כ' מנחם אב ה'תשפ"ב

גירות בזמן הבית ובזמן הזה

לברית, אלא חיוב בפני עצמו שאי־קיומו מעכב את שלימות הגירות (דוגמא לדבר: מי שאינו נימול בעצמו או לא מל את בנו, אסור באכילת קרבן פסח).

ומאחר ובזמן הזה אין אפשרות להקריב קרבנות וממילא אין חיוב, אין כאן דבר המעכב את הגירות. ובכך שונה הבאת הקרבן ממילה וטבילה, כי בעוד שמי שאינו יכול לטבול או למול לא יוכל להתגייר, הרי חיוב הקרבן אינו מהדברים המכניסים לברית, ואם אין חיוב ממילא אין מניעה.

ולפי זה יש לחדש כי הגרים שהתגיירו בימינו יוכלו לאכול קדשים כשיכנה בית המקדש, עוד קודם שיביאו את קרבנם. ואע"פ שבזמן הבית אסור לגר לאכול בקדשים לפני הבאת הקרבן, כי כאשר הגירות היא בזמן שיש חיוב קרבן הרי אי קיום החיוב מעכב את שלימות הגירות ואסור באכילת קדשים, אך כשהגירות נעשתה בזמן הזה ולא חל חיוב להביא קרבן, אי־הבאתו אינה מעכבת את הגירות, ומאחר וכבר חלה הגירות הרי הוא כשאר ישראל, וגם כשיתחייב בקרבן כשיכנה המקדש, אין קיום החיוב מעכב את הגירות מאחר שכבר הושלמה.

(לקוטי שיחות כו, עמ' 160)

הלכות אסורי ביאה פרק יג, הלכה ה: ויבין הנה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה; וכשיכנה בית המקדש, יביא קרבנו.

לכאורה, הגירות בזמן הזה לוקה בחסר שהרי נעדר ממנה אחד משלושת המרכיבים הפועלים את הגירות, ואע"פ שאין זה מעכב (ולכן אפשר להתגייר בימינו) אך מכל מקום אין הגירות מושלמת.

מלשון הרמב"ם "ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה" משמע שתהליך הגירות בזמן הזה שונה במהותו מזמן הבית ונעשה על ידי מילה וטבילה בלבד. ומה שהוסיף "וכשיכנה בית המקדש יביא קרבן" אין זה כהשלמת תהליך הגירות אלא כחיוב בפני עצמו.

ביאור הדברים:

עצם הכניסה לברית, גם בזמן הבית, נעשית על ידי מילה וטבילה, אלא שבנוסף לכך חל חיוב על הגר להביא קרבן, ואי־קיום החיוב מעכב את שלימות הגירות, כדברי הרמב"ם (הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב) שגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבן אינו אוכל בקדשים משום ש"קרבנו עכבו להיות גר גמור", אך אין זה משום שהקרבן הוא אחד הדברים המכניסים

יום חמישי כ"א מנחם אב ה'תשפ"ב

פעולת איסור בדרך 'גרמא'

להוליד, ואין חילוק באיזה אופן הדבר נעשה כי למעשה לא יוכל לקיים את המצוה, ולכן הרי זה אסור מדאורייתא אך אין לוקין משום שאין מלקות על ביטול מצות עשה (חידושי הר"מ ק"ז שבת קי, ב, קריית ספר).

ויש אומרים שכוונת הרמב"ם לאיסור דאורייתא מצד עצם הסירוס (ולא מחמת ביטול פריה ורבייה), ואע"פ שלגבי מחיקת השם התירו בדרך גרמא, זהו דווקא כשאינו מתכוון למחיקה, כגון הנכנס למים כדי לטבול ואגב כך השם נמחק, אך אם עיקר כוונתו לפעול כנגד ציווי התורה – הרי זה אסור גם באופן של גרמא, וזהו שהדגיש הרמב"ם "המשקה עקרין לאדם כדי לטרטו – הרי זה אסור" (ומכל מקום אינו לוקה כי חיוב מלקות הוא רק על עבירה בעשייה גמורה).

ולגבי שבת הותר לכבות את הדליקה בדרך גרמא למרות שמתכוון לכיבוי, כי באיסורי שבת לא הקפידה התורה על התוצאה הנעשית אלא על האדם שישבות, ומלאכה בדרך גרמא אינה סותרת את שביתת האדם, אך באיסור סירוס הקפידה התורה שלא תיעשה התוצאה ולכן אסור לגרום לכך במתכוון אפילו בדרך גרמא (תשובות רבי אליעזר ח"א סי' יב, יג).

הלכות אסורי ביאה פרק טז, הלכה יב: המשקה עקרין לאדם, או לשאר מינים, כדי לסרסו, הרי זה אסור, ואין לוקין עליו. נאמר בגמרא (שבת קכ, ב) שעשיית מלאכה בשבת בדרך עקיפה, כגון שמעמיד חביות של מים בפני הדליקה כדי שתכבה – אינה אסורה מן התורה, שנאמר "לא תעשה מלאכה", עשייה אסורה ו'גרמא' מותרת. וכן באיסור מחיקת השם נאמר "לא תעשון כן לה' אלוהיכם" – מעשה בידיים, ולכן מי שכתוב שם השם על בשרו מותר לו לטבול במים אע"פ שהשם ימחק על ידי כך.

ולפי זה יש המפרשים את דברי הרמב"ם כאן "המשקה עקרין לאדם..." הרי זה אסור, ואין לוקין עליו, שמדין תורה אין כאן איסור משום שגם איסור סירוס נאמר בלשון עשייה – "ובארצכם לא תעשון", והשקאת הסם המעקר אינה אלא גרמא, ולכן אין לוקין על כך, ומכל מקום אסור מדרבנן (שו"ת חת"ס אה"ע סי' כ בשם עצי ארזים).

אך יש שלמדו מלשון הרמב"ם כי יש בזה איסור מדאורייתא אלא שאין עליו מלקות, כי אע"פ שאינו עובר על איסור סירוס, הרי מבטל מצות פריה ורבייה כיון שלא יוכל

'כהני חזקה' מה דינם? יום שישי כ"ב מנחם אב ה'תשפ"ב

ו'כהני חזקה' יכולים לעלות לדוכן ולשאת כפיהם (אף שזר אסור בה מן התורה) ולפדות בן בכור.

אך ה'שובת יעקב' (ח"א סי' צג) סובר ש'כהני חזקה' אינם אוכלים תרומה של תורה מעיקר הדין, כי כיון שאין להם כתב יוחסין, הורעה חזקתם ואינם אלא ספק כהנים ורק תרומה דרבנן יכולים לאכול. אמנם לענין נשיאת כפים גם ספק כהן נושא כפיו, ואף שזר הנושא כפיו עובר באיסור 'עשה' (כתובות כה, ב) – הרי לאידך גיסא אם הוא כהן ולא ישא כפיו יכול הוא לעבור על שלוש מצוות עשה, ולכן תיקנו חכמים שישא כפיו.

וה'צמח צדק' (שו"ת אה"ע סי' יא ס"ק ד"ח) הסתמך על שיטת הרמב"ם ש'כהני חזקה' אינם כהנים גמורים – ובדיון בענין בת כהן, שההלכה היא שנישאת למי שאינו כהן רק אם הוא תלמיד חכם (אה"ע סי' ב ס"ח), כתב שיש להקל ולהתיר לה להינשא למי שלמד רק מסכת אחת ואין לחשוש שמא אינו תלמיד חכם כראוי, כיון שכהנים בזמן הזה הורעה חזקתם.

הלכות איסורי ביאה פרק כ, הלכה א: כָּל הַכֹּהֲנִים שֶׁנִּזְמְנָן הֵנָּה – בַּחֲזָקָה חֲמֵ בְּהִנֵּי, וְאִין אוֹכְלִין אֶלָּא בְּקִרְשֵׁי הַנֶּבֶל (תרומה) וְהוּא שְׁתֵּהִי תְּרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם (תרומה בזמן הזה), אֶכֶל תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה (תרומה בזמן הבית)... אִין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא בְּהֵן מִיָּחָם.

לדעת הרמב"ם 'כהני חזקה' שאין עדות גמורה על יחוסם אוכלים בתרומה מדרבנן, אבל לא בתרומה של תורה.

וכתבו אחרונים (שו"ת מהר"ט ח"א סי' פה, חתם סופר כתובות כה, ב):

מדין תורה 'כהני חזקה' מוחזקים אף לתרומה של תורה, אלא שמדרבנן החמירו, כי אם יאכלו תרומה של תורה יבואו להעלותם ליוחסין. כלומר, אם יראו אותו אוכל תרומה בחזקת שהוא כהן, יחזיקוהו ככהן מיוחס ויעבוד בעבודת המזבח (המותר רק לכהן מיוחס ולא לכהן חזקה), אבל באכילת תרומה מדרבנן (שאינו כהן מיתה כבתרומה של תורה) לא חששו שיעלו ליוחסין. וכן לא החמירו לענין דיני תורה אחרים,

'שסועה' האסורה באכילה שבת קודש כ"ג מנחם אב ה'תשפ"ב

היא מותרת בשחיטת אמה (ככל עובר).

והקשה ה'כסף משנה':

כיון שהלכה כרב ש'שסועה' הנמצאת במעי בהמה טהורה אינה ניתרת בשחיטת אמה, מדוע אם כן כתב הרמב"ם בהלכה זו "בהמה טהורה שילדה או שנמצא בה בריה" – הרי לדעת רב אין בעולם בעל חי בצורה זו?

מבאר ה'מרכבת המשנה':

גם לדעת רב, בריה זו 'שסועה' הנמצאת במעי בהמה טהורה יכולה להיוולד ולצאת לאויר העולם, אלא שרב חולק על שמואל וסובר שאין בעולם מין בעל חי הנקרא 'שסועה'. וזו גם דעת הרמב"ם שאין מין בעל חי כזה, אך אם נמצאה בריה כזו במעי הבהמה, אין היא ניתרת בשחיטת אמה וגם אם נולדה ויצאה לאויר העולם, הרי היא אסורה באכילה.

הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ו: בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיִּלְדָּה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ, בְּרִיָּה שִׁישׁ לָהּ שְׁנֵי גִבִּין וְשִׁתִּי שְׁדָרוֹת – אִסוּרָה בְּאִכְלָהּ; וְזוֹ הִיא ה'שְׁסוּעָה' שֶׁנִּמְצָאָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנִּמְצָאָה: "אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ... הַשְּׁסוּעָה", כְּלוּמָר בְּרִיָּה שֶׁנִּלְדָּה שְׁסוּעָה לְשִׁתִּי בְּהִמּוֹת.

חז"ל דרשו את הכתוב "אך את זה לא תאכלו... השסועה" (דברים יד, ז) – שה'שסועה' היא "בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות" (נדה כד, א). ונחלקו אמוראים בדבר: לדעת רב אין בריה כזו שיש לה 'שני גבין ושתי שדראות' (היינו, בעל חי שזו צורתו), ואיסור ה'שסועה' האמור בתורה מכון לבעל חי בצורה זו שנמצא במעי בהמה טהורה שנשחטה. ואף שכל עובר נותר בשחיטת אמו – ה'שסועה' אינה ניתרת בשחיטת אמה. ולדעת שמואל יש בריה כזו ('שסועה') והתורה אסרה אותה, אך אם נמצאה במעי בהמה טהורה שנשחטה – הרי

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' א

10 הגמרא: צֶעַר דְּמָא – איזה צער יש לאנוסה בביאתו. משיבה
11 הגמרא: אִמָּר אֲבוּהִי דְשִׁמּוּאֵל, צֶעַר שְׁחִבְתָּהּ עַל גִּבִּי קָרְקַע כְּדִי
12 לאנוסה.
13 מקשה הגמרא: מִתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹרָא, אֶלָּא מַעֲתָה – לפי דבריו, אם
14 אירע שְׁחִבְתָּהּ עַל גִּבִּי שִׁירָאִין – בגדי משי, שאינם מצערים, הֲכִי נָמִי
15 דְּמִסּוּר – האם יהא פטור מתשלומי צער. וְכִי תִקְאָה הֲכִי נָמִי – ואם
16 תאמר שאכן באופן כזה פטור, וְהָרִי מוּכָח מִבְּרִייתָא שֶׁהַצֶּעַר אִינוֹ
17 מחמת שחבטה על גבי קרקע, דִּתְנִינָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר
18 מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, הָאֻנְסִים אֵת הַנֶּעֱרָה אִינוֹ מְשַׁלְּם לְאִבְיָהּ אֵת הַצֶּעַר,
19 מִפְּנֵי

1 המשנה מביאה אופנים שהאונס פטור מלקיים את אונסתו לאשה:
2 נִמְצָא בָּהּ דָּבָר עֲרֻחָה האוסרה עליו, כגון שזינתה לאחר שנישאת
3 עמו, או שְׁאִינָה רְאוּיָה כָּלֵל לְבָא בְּקֹהֶל יִשְׂרָאֵל, אִינוֹ רָשָׁא לְקַיְימָהּ
4 לאשה, שֶׁנִּמְצָאָה (דברים שם) וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה, ודורשים שבאִשָּׁה
5 הָרְאוּיָה לוֹ לְנִישׁוּאִין דִּיבֵר הַכְּתוּב, יֵצֵאוּ אֵלּוּ שְׁאִסּוּרוֹת עָלָיו וְאִין
6 בכלל זה.

גמרא

הגמרא מבררת את מה ששינוי שהאונס נותן את הצער. שואלת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ז כ"ג מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום א' י"ז מנ"א ה'תשפ"ב הלכות איסורי ביאה

פרק שלישי

(1) יבאר הבא על אשת קטן ואשת חרש ושוטה או על אשה שהיא מקודשת בספק: ודין הבא על קטנה אשת גדול: ובת כהן שזנתה בעודה אשת איש: ודין הבא על נערה מאורסה בוגרת או נערה: וקטנה בבית אביה או חוצה לה: דין מוציא שם רע: ודין נערה מאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: ודין ביאה שחייבין עליה משמות הרבה מלקיות הרבה: ודין מהי שפחה חרופה ושדין ביאתה משונה מכל ביאות האמורות בתורה.

1 א. הבא על אשת קטן, ואפלו היתה יבמה? שבא
2 עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור.³ וכן
3 הבא על אשת חרש⁴ ושוטה⁵ ואשת טמטום⁶
4 ואנדרוגינוס⁷, ועל ההרשטה⁸ ועל השוטה⁹ אשת
5 הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת
6 בספק - כלן פטורין¹⁰. ואם היו מזידין - מפין אותן
7 מפת מידות¹¹.

(2) וביאה ביבמה אינה צריכה דעת וכוונה ו"הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" - אף על פי כן פטור. (3) "אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן". (4) שאינו שומע ואינו מדבר, וקידושו ונישואיו אינן אלא מדרבנן. (5) "כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים... בכלל שוטים ייחשב". ונתקדשה ונישאת לו כשהיה שוטה, ואין לו דין קידושין ונישואין כלל. (6) "ספק אשה הוא". (7) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה". "טמטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה... הרי אלו קידושי ספק. (8) אינה שומעת ואינה מדברת ונישואיה אינן אלא מדרבנן. (9) נתקדשה ונישאת כשהיא שוטה, ואין לה נישואין אפילו מדרבנן. (10) שאין ממיתין אלא כשהקידושין הם קידושי תורה וודאיים ולא על קידושין ונישואין החלים רק מכוח תקנת חכמים ולא על קידושי ספק. (11) ואפילו בשוטה שאין לה קידושין ונישואין כלל, חייב מכת מדרות כבא על הפנוייה לשם זנות וזה רק כשלא התרו בו, אבל אם התרו בו חייב מלקות מן התורה כדין כל פנוי הבא על הפנוייה.

8 ב. הבא על הקטנה¹² אשת הגדול¹³, אם קדשה
9 אביה - הרי זה פחוק, והיא פטורה מכלום¹⁴.
10 ונאסרה על בעלה¹⁵, כמו שבארנו בהלכות סוטה.
11 ואם היא בת מאון¹⁶ - מפין אותה¹⁷ מפת מידות,
12 והיא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן¹⁸.

(12) בת שלוש שנים ויום אחד. (13) שנישאת לו, אבל בקידושין לבד היא ארוסה ומיתתו סקילה. (14) שקטנה

אינה בת עונשין. (15) אם זנתה ברצון. ודעת רבינו, שקטנה יש לה רצון ואין אנו אומרים ש"פיתוי קטנה אונס הוא".... ואף על פי שמעשה קטנה נחשב כשוגג שאין לה שוגגת על איסור קטנה, ו"האשה שזינתה תחת בעלה בשגגה... מותרת לבעלה" - סובר רבינו, שהאשה שזנתה אסורה לבעלה, לא מפני שעברה על איסור תורה, אלא מפני שבגדה מרצונה בבעלה, ובתורה כתוב: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ולכן אף אם לא ידעה שהתורה אסרה זנות תחת בעלה ושוגגת הייתה בדין - אך מכיוון שידעה שבמעשה זה היא בוגדת בו ("ומעלה בו מעל"), נאסרה לבעלה. ומה שאמרנו שאם זנתה בשוגג מותרת, היינו כשהייתה שוגגת בזנות, כגון שלא ידעה שהבעל אינו בעלה, ובקטנה - מכיוון שלדעת רבינו, פיתוי קטנה אינו נחשב כאונס - הרי "מעלה בו מעל" ולפיכך נאסרה לבעלה. (16) שאין לה אב, ואמה ואחיה קיבלו הקידושין, שקידושה אינן אלא מדרבנן. (17) את הבעול, אבל היא פטורה, שאינה בת עונשין. (18) מכיוון שמן התורה אינה אשת איש, הרי זה כפנוי הבא על הפנוייה שלא עשאה זונה.

13 ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש, בין שהיה
14 בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפלו היה בעלה
15 ממזר¹⁹ או נתין²⁰ או שאר מחבבי לאוין²¹ - הרי זו
16 בשירה, שנגמר: ובת כהן פי תחל לזנות, ובעלה
17 פחוק. וכן בת ישראל אשת כהן - פחוק, כדין כל
18 אשת איש.

(19) "הבא מערוה מהעריות". (20) אחד משבעה עממים (כנעני, אמורי, פריזי, חתי, חוי, יבסי וגרגשי - שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי ישראל), - שנתגייר, כמו הגבעונים, נקראים נתינים. (21) אף על פי שביאתן פוסלתה מן הכהונה.

19 ד. הבא על נערה²² מארשה²³ - שניהן בסקילה.
20 ואין חזקין סקילה עד שתהיה נערה, בתולה,
21 מארשה, והיא בבית אביה²⁴. היתה בוגרת²⁵, או
22 שונכסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפלו מסרה
23 האב לשלוחי הפעל וזנתה בדרך - הרי זו פחוק.

(22) הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועים לגידול שער והיא מבת שנים עשרה שנה ויום אחד ומעלה נקראת נערה". (23) שהיו קידושין בלבד ולא נכנסה לחופה. (24) ברשות אביה. (25) אחרי שישה חדשים מיום שהביאה שתי שערות למטה בגוף נקראת בוגרת.

24 ה. והבא על קטנה²⁶ מארשה בבית אביה²⁷ - הוא
25 בסקילה, והיא פטורה²⁸. ונערה מארשה בת כהן
26 שזנתה - בסקילה.

(26) בת שלוש שנים ויום אחד ומעלה. (27) שאביה קיבל הקידושין. (28) שאינה בת עונשין.

1 "נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם
2 רע... מקדימין לבית הסקילה". ודעת רבינו, שכוונת הגמרא:
3 לבית הסקילה, היינו, לא לפתח בית אביה ולא על פתח
4 שער העיר, אלא למקום המיוחד ששם היו סוקלין, וסובר
5 רבינו, כמו שהבגרות הבאה בין זנות לעדות, משנה את
דינה, מפתח בית אביה לבית הסקילה, כך אם נבעלה
לבעלה בין זנות לעדות, נסקלת בבית הסקילה, מפני
שבשניהם, אם הייתה מזונה עכשיו, הרי דינה בחנק ואף על
פי שאין דינה משתנה מסקילה לחנק, משתנה היא, מפתח
בית אביה לבית הסקילה.

31 יא. היתה הורתה שלא בקדשה ולדתה בקדשה⁴⁴
32 - נסקלת על פתח שער העיר. כל מי שמצותה
33 לסקל אותה על פתח שער העיר, אם היתה עיר
34 שרפה עובדי פוכבים ומזלות-סוקלין אותה על
35 פתח בית דין⁴⁵. וכל מי שמצותה לסקל אותה על
36 פתח בית אביה, אם לא היה לה אב או שהיה לה
37 אב ולא היה לו בית - הרי זו נסקלת בבית
38 הסקילה. לא נאמר פתח בית אב אלא למצוה.

44 שאמה נתגיירה לאחר ההריון ולפני הלידה.
45 והטעם: כי בעיר שרובה גויים אין שער העיר נקרא
"שעריך" אלא שערי בית הדין קרויים כך.

39 יב. הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה - חיב
40 ברת או מיתת בית דין על כל ביאה וביאה. אף על
41 פי שאין בית דין יכולין להמית אלא מינה אחת, הרי
42 הביאות נחשבות לו כעבירות הרבה. וכן אם בא ביאה
43 אחת שחיבין עליה משמות הרבה⁴⁶, אם היה שוגג
44 - מביא קרן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה
45 אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות. ואם היה מזיד
46 - הרי זו נחשבת לו כעבירות הרבה. וכן יש בא ביאה
47 אחת ולוקה עליה מלקיות הרבה, כמו שיתבאר.

46 מלאוין הרבה.

48 יג. שפחה חרופה האמורה בתורה⁴⁷ היא שחציה
49 שפחה וחציה בת חורין⁴⁸ ומקדשת לעבד עברי⁴⁹;
50 שונאמר: לא יומתו פי לא חפשה. הא אם נשתחררה
51 כלה - חיבין עליה מיתת בית דין⁵⁰; שהרי נעשית
52 אשת איש גמורה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

47 "ואיש כי ישכב את אשה... והיא שפחה נחרפת לאיש".
48 שפחה של שני שותפים, ואחד שחררה ונשארה
משועבדת לשני כפי חלקו, הרי היא חציה שפחה - החצי
שלא שוחררה, וחציה בת חורין - החצי ששוחררה.
49 כלומר רק לעבד עברי, שהרי לישראל היא אסורה, מצד
החצי של שפחות, שאסור לו לקחת שפחה כנענית לאשה,
ולעבד כנעני אסורה מצד החצי בת חורין שלה, שאסורה
לישראלית להינשא לעבד כנעני וראוייה היא לעבד עברי
בלבד, שמותר לו לקחת שפחה כנענית לאשה. (50) חנק.

53 יד. ביאת שפחה זו משנה מכל ביאות אסורות

1 ו. באו עליה עשרה והיא בתולה ברשות אביה זה
2 אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן בחנק. (במה
3 דברים אמורים? שבאו עליה כדרבה; אבל אם באו
4 עליה שלא כדרבה - צדין היא בתולה, וכלן
5 בסקילה).

6 ז. נערה מארשה שהיתה משחררת או גיורת, אף
7 על פי שנשתחררה ונתגירה והיא פחותה מבת שלש
8 שנים ויום אחד²⁹ - הרי זו בחנק³⁰, ככל אשת
9 איש³¹.

(29) ואף אם נבעלה, היא בתולה, לפי שבתולה חוזרים, אף
על פי כן דינה בחנק ולא כנערה המאורסה ישראלית.
(30) שלא חייבה תורה סקילה כנערה המאורסה אלא
בישראל, שנאמר: כי עשתה נבלה בישראל. (31) כשהיא
מבת שלוש שנים ויום אחד ומעלה.

10 ח. דין חדש³² יש במוציא שם רע. ומה הוא
11 החדוש? שאם נמצא הדבר אמת, ובאו עדים שזנתה
12 כשהיתה נערה מארשה, אף על פי שזנתה אחר
13 שניצאה מבית אביה³³, ואפלו שזנתה אחר שנונסה
14 לחפה³⁴ קדם בעילת הבעל - סוקלין אותה על פתח
15 בית אביה. אבל שאר נערות מארסות, שלא היה להן
16 דין הוצאת שם רע, שזנו מאחר שניצאו מבית האב
17 - הרי הן בחנק, כמו שבארנו. הא למדת, שבאשת
18 איש³⁵ שלש מיתות: יש אשת איש שהיא בחנק³⁶,
19 ויש אשת איש שהיא בשרפה³⁷, ויש אשת איש
20 שהיא בסקילה³⁸.

(32) "מוציא שם רע חידוש הוא". (33) מרשות אביה.
(34) "דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק,
ואילו מוציא שם רע בסקילה". (35) אשה נשואה.
(36) בת ישראל נשואה שזנתה. (37) בת כהן נשואה.
(38) מוציא שם רע ונמצא אמת שזינתה אחר כניסתה לחופה.

21 ט. והיכן סוקלין נערה מארשה שזנתה? אם זנתה
22 בבית אביה, אף על פי שלא העידו עליה העדים
23 אלא אחר שבאה לבית חמיה (ונסת) - הרי זו
24 נסקלת על פתח בית אביה³⁹; זנתה בבית חמיה קדם
25 שימסר אותה האב⁴⁰, אף על פי שהעידו עליה אחר
26 שחזרה לבית אביה - הרי זו נסקלת על פתח שער
27 העיר ההיא⁴¹.

(39) "כלומר ראו גידולים שגדלתם". (40) שדינה כדין
ארוסה. (41) דבזינתה בבית חמיה אין את הטעם "ראו
גידולים שגדלתם".

28 י. באו עדים אחר שבגרה⁴² או אחר שבפלה בעלה,
29 אף על פי שהעידו שזנתה בבית אביה כשהיתה
30 נערה - הרי זו נסקלת בבית הסקילה⁴³.

(42) כעבור שישה חדשים מיום הבאת סימני נערות.

1 שְׁפֹתֶיהָ, שֶׁהִרִי הִיא לֹקָה, שְׁנֵאָמַר: בִּקְרַת תְּהִיָּה⁵¹,
2 וְהָיָה⁵² חֵיב קֶרֶבֶן אִשָּׁם⁵³, שְׁנֵאָמַר: וְהָיָה אֵת
3 אִשָּׁמוֹ. אֶחָד שׁוֹגֵג אֶחָד מְזִיד⁵⁴ בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה
4 מִבֵּיא אִשָּׁם⁵⁵. וְהָבֵא עָלֶיהָ בִּיאֹת הִרְבָּה, בֵּין בְּזֵדוֹן
5 בֵּין בְּשִׁגְגָה - מִבֵּיא אִשָּׁם אֶחָד. אֲבָל הִיא חֵיבֶת
6 מִלְּקוֹת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אִם הִיְתָה מְזִידָה,
7 כְּשֶׁאֵר חֵיבִי לְאוּיָן.

(51) ובכריתות יא. דרשו ש"ביקורת" זה מלקות וכתבה התורה "תהיה" היינו היא לוקה, אבל הוא לא לוקה. (52) הבורעל. (53) אבל אינו לוקה. (54) אבל היא שחיובה מלקות, מובן, שזה רק במזיד ובהתראה. (55) ודווקא על שפחה אחת, אבל אם בא על הרבה שפחות חייב אשם על כל אחת ואחת "לחלק על כל שפחה ושפחה".

8 טו. הַמַּעֲרָה בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה וְלֹא גָמַר בִּיאָתוֹ -
9 פְּטוּר, עַד שֶׁיִּגְמַר בִּיאָתוֹ. וְאִינוּ חֵיב אֲלָא עַל
10 הַגְדוּלָּה⁵⁶, הַבְּעוּלָה, הַמְּזִידָה, וּבִרְצוּנָה. אֲבָל אִם
11 הִיְתָה קִטְנָה⁵⁷, או שְׁלֹא הִיְתָה בְּעוּלָה, או הִיְתָה
12 שׁוֹגֵגָה או אֲנוּסָה או יִשְׁנָה⁵⁸ - פְּטוּר. וְכֵן אִם בָּא
13 עָלֶיהָ שְׁלֹא בְּדֶרֶכָה - פְּטוּר; שֶׁבְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה לֹא
14 הִשְׁוֶה בִּיאָה בְּדֶרֶכָה לְבִיאָה שְׁלֹא בְּדֶרֶכָה, שְׁנֵאָמַר:
15 שְׁכַבְתָּ זָרַע. אֲבָל כְּשֶׁאֵר בִּיאֹת לֹא חֵלֵק בֵּין בִּיאָה
16 לְבִיאָה; שְׁנֵאָמַר מִשְׁכַּבִּי אִשָּׁה - מַגִּיד [לָךְ] הַכֶּתִּיב,
17 שְׁשֹׁנִי מִשְׁכַּבְתָּ בְּאִשָּׁה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"הַמַּעֲרָה בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה וְלֹא גָמַר בִּיאָתוֹ - פְּטוּר כו'."

אבל בעריות, חייב אחד המערה ואחד הגומר ביאתו, בין כדרכה ובין שלא כדרכה, בין לרצונה ובין שלא ברצונה. ויש לומר שטעם הפטור בשפחה חרופה אם לא גמור ביאתו, הוא לפי שנאמר "ביקורת תהיה", היינו שחיוב הקרבן שלו הוא רק כשהיא חייבת מלקות, ונמצא כל האיסור תלוי רק בה, לכן צריכה להיות גם הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה. מה שאין כן בעריות שהחיוב עליו כשם שהוא עליה, ולכן חייב בכל אופן שיהיה.

לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 240 והערה 65.

(56) "בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן". (57) שהיא פטורה ממלקות. (58) שהיא פטורה ממלקות.

18 טז. כָּל מְקוֹם שֶׁאִמְרָנוּ בְּשִׁפְחָה שֶׁהָיָה פְּטוּר - הוּא
19 פְּטוּר מִן הַקֶּרֶבֶן, וְהִיא פְּטוּרָה מִן הַמְּלָקוֹת. אֲבָל
20 מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת מִדְּבָרֵיהֶם, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן
21 מְזִידִין וּגְדוּלִים.

22 יז. בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה
23 - הִיא לֹקָה, וְהוּא מִבֵּיא קֶרֶבֶן⁵⁹. וְהוּא שְׁתֵּהִיָּה

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה - הִיא לֹקָה,
וְהוּא מִבֵּיא קֶרֶבֶן כו'."

והשיג הראב"ד "זה שיבוש שלא מצינו קטן בר עונשין, וקרוב זה מן העונשין הוא, והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי, והכי איתא בכריתות".

ויש לומר הביאור בזה: אמנם הקטן לא בר עונשין, אבל מצינו בכמה מקומות שפעולה שמכשירה מצוה, מקבלת תוקף וחשיבות של מצוה, ודוגמאות רבות לדבר:

מכשירי מצות מילה שמחללין את השבת עליהם לדעת ר"א, אף שהם עצמם אינן חלק ממצות המילה.

בניית סוכה שמברכין עליה לדעת הירושלמי, אף שאינה חלק ממצות הישיבה בסוכה, ועוד.

למעלה מכך מצינו גם דברים המקבלים חשיבות לא רק מצד שגורמים את אפשרות המצוה אלא שהם עצמם הפכו לחיוב. ולדוגמא, חינוך הקטן, שאמנם החיוב הוא על האב, אבל הבן אינו רק אמצעי לקיום חיוב האב אלא שקיום המצוה על ידו הוא חיובו האישי, כמוכח מלשון הרמב"ם בכמה מקומות - " . . שכל קטן שידוע להתעטף

חייב בציצית כדי לחנכו במצוות". " . . הקטנים **חייבין** בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצוות". "קטן שאינו צריך לאמו כו' **חייב** בסוכה מד"ס כדי לחנכו במצוות". " . . קטן הידוע לנענע **חייב** בלולב מד"ס כדי לחנכו במצוות".

על דרך זה אפשר להסביר ההלכה ברמב"ם "גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור". והגם שאין לכאורה משמעות למה ששחטו עליו בראשון, שהרי לא היה בר חיוב כלל, מכל מקום כיון שהתורה אמרה שהקטן יכול להיות מהמנויים על קרבן הפסח, הרי שמצד מצוות התורה על האב, נמצא הקטן ב"גדר" קרבן פסח.

ומכאן נבוא גם להסבר הדין של קטן הבא על שפחה חרופה שחייב קרבן; בזה שהתורה תלתה חיוב הקרבן שלו בחיוב המלקות שלה ולהיפך, נתנה תוקף וחשיבות למעשהו ככזה הגורם חיוב מלקות, ולכן חייב קרבן על אף היותו קטן שאין עליו חיוב מצוות.

לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 232.

(59) "איש, אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? תלמוד לומר ואיש". "ואיש" גבי שפחה חרופה כתיב.

פָּרָק רְבִיעִי

18 ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהַטְּמֵאָה תְּלוּיָהּ בַּיָּמִים? 18
19 בְּשִׁטְבָּלָהּ בְּמִי מְקוּהָ אַחֲרֵי הַיָּמִים הַסְּפוּרִים; אָכֵל
20 נָדָה וְזָבָה וְיֹולֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלוּ בְּמִי מְקוּהָ, הִבָּא עַל
21 אַחַת מֵהֶן אָפְלוּ אַחֲרֵי בַּמָּה שָׁנִים - חֵיב כֶּרֶת;
22 שְׂבִימִים וְטָבִילָה תְּלָהּ הַפְּתוּב, שְׁנֵאֲמַר: וְרִחְצוּ
23 בַּיָּמִים. זֶה בְּנֵן אֲבִי¹⁹ לְכָל טָמֵא, שֶׁהוּא בְּטָמֵאָתוֹ עַד
24 שִׁטְבָּלָהּ.

(18) שבעה לנדה ולילדת זכר, וארבעה עשר לילדת נקבה, וימי זיבה ושבעה נקיים לזבה, ואחרי שיעברו היא טהורה. (19) דבר המפורש בתורה במקום אחד, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות אחרים. לימוד זה: "ורחצו" כבנין אב לכל הטמאים, לקוח מן הגאונים - שדבריהם דברי קבלה - "ויש מן הגאונים שלמדו זה מן הכתוב "ורחצו במים", זה בנין אב לכל הטמאים שיהיו בטומאתן עד שיתבלו" (רבינו בחיי' על התורה, פרשת מצורע - הרב י. ל. מיימון במבוא לרמב"ם דפוס רומי). ראה 'תוספות' יומא עה, 'אוצר הגאונים' חגיגה יא.

25 ד. הַעֲפֹוֹם - אֵין חֵיבִין עֲלֵיהֶם מְשֹׁם נָדָה וְלֹא
26 מְשֹׁם זָבָה²⁰ וְלֹא מְשֹׁם יֹולֶדֶת. וְחֻכְמִים גְּזֻרִים²¹ עַל
27 כָּל הַעֲפֹוֹם, הַזִּכְרִים וְהַנְּקֵבוֹת, שִׁיְהוּ כְּזָבִים תָּמִיד,
28 בֵּין רְאוּ בֵּין לֹא רְאוּ, לַעֲנִין טָמֵאָה וְטָהֳרָה.

(20) נדה לד, א. (21) שם.

29 ה. כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הַיֹּולֶדֶת בַּתּוֹךְ ל"ג שָׁל זָכָר²²
30 וְס'וֹ שָׁל נְקֵבָה²³ - הוּא הַנִּקְרָא דָם טְהוֹר²⁴, וְאֵין
31 מוֹנֵעַ אֶת הָאִשָּׁה מִבְּעֻלָּה; אֲלֹא טוֹבֵלָת אַחֲרֵי שְׂבֻעָה
32 לְזָכָר וְאַחֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר לְנִקְבָה וּמִשְׁמֶשֶׁת מִטְהָרָה²⁵,
33 אֶף עַל פִּי שֶׁהָדָם שׁוֹתֵת וְיֹוֹרֵד²⁶.

(22) אחר שבעת ימי הלידה. (23) אחרי שבועיים ללידה. (24) שנאמר (ויקרא יב, ד) תשב בדמי טהרה. (25) מזדווגת עם בעלה. (26) מתוך שבעה של זכר לאחר שבעה, או מתוך ארבעה עשר של נקבה לאחר ארבעה עשר, ואף-על-פי שממעין אחד הוא (שם לח:).

34 ו. כָּל חֵיבִי טָבִילוֹת - טָבִילָתָן בַּיּוֹם²⁷, חוּץ מִנְּדָה
35 וְיֹולֶדֶת. שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּנָדָה: שְׂבֻעַת יָמִים תִּהְיֶה
36 בְּנִדְתָּה - הַשְּׂבֻעָה כֻּלָּה²⁸ בְּנִדְתָּה, וְטוֹבֵלָת בְּלִיל
37 שְׂמִינִי. וְכֵן יֹולֶדֶת זָכָר - בְּלִיל שְׂמִינִי, וְיֹולֶדֶת נְקֵבָה
38 - בְּלִיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; שֶׁהַיֹּולֶדֶת בְּנָדָה, כְּמוֹ
39 שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹.

(27) יומא ו, א. (28) פסחים ז, א. "עד הערב". (29) למעלה ה"ב.

40 ז. נִתְאַחֲרָה יָמִים רַבִּים³⁰ וְלֹא טָבְלָהּ, כְּשֶׁתְּטַבֵּל - לֹא
41 תְּטַבֵּל אֲלֵא בְּלִילָה; שֶׁאִם תְּטַבֵּל בַּיּוֹם - יִטְעוּ,
42 וְתִבּוֹא נָדָה אַחֲרָת לְטַבֵּל בְּשִׁבְעֵינָה³¹.

(30) וכל השבעה כולן היתה בנדתה. (31) נדה סז, ב.

43 ח. הִיתָה חוֹלָה³², אוֹ שֶׁהִי מְקוֹם הַטָּבִילָה רְחוֹק

(1) יבאר שהנדה הרי היא כשאר כל העריות: אם יש הפרש בין גדולה לקטנה בענין נדות וזבות: ודין נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה: ודין הגויה אם חייבים עליהן משום נדה וזבה: ודין טבילת נדה ויולדת בלילה: הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה: האשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני: היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: אם ישמש סמוך לוסתה: ושמצוה לבדוק אחר התשמיש: קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה או שמשה ואבד העד, ואם מצא בו דם משוך או עגול: ודין מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית.

2 א. הַנְּדָה - הָרִי הִיא כְּשֶׁאֵר כָּל הָעֲרִיּוֹת². הַמְּעֵרָה
3 בָּהּ³, [בֵּין כְּדִרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדִרְכָּהּ⁴] - חֵיב כֶּרֶת⁵.
4 וְאִפְלוּ הִיתָה קִטְנָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד⁶,
5 כְּשֶׁאֵר עֲרִיּוֹת. שֶׁהַבַּת מִתְּטַמֵּאָה בְּנָדָה וְאִפְלוּ בַּיּוֹם
6 לְדִתָּהּ⁸, וְכַת עֲשֵׂרָה יָמִים⁹ מִטְּמֵאָה בְּזִיבָה¹⁰. וְדָבָר זֶה
7 מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּי¹¹, שֶׁאֵין הַפֶּרֶשׁ בֵּין גְּדוּלָּה
8 לְקִטְנָה לְטַמֵּאת נָדוֹת וְזָבוֹת.

(2) כלומר, שלבעול נדה אינו איסור טומאה אלא איסור ערוה. ראה 'ספרא' קדושים פרשה ג, פרק יא; 'ירושלמי' סנהדרין פ"ז, ה"ה. 'תוספות' בבא-קמא יא, א דיבור-המתחיל דאין. (3) יבמות נד, א. (4) ראה למעלה פ"א, הערה מה. (5) כריתות ב, א. (6) שפחות מזה, אין ביאתו ביאה. ראה למעלה פ"א הערה נט* (7) תינוקת, נדה מג, ב. (8) אם יצא ממנה דם, אלא שאינו חייב עליה משום נדה כשבא עליה לפני שהיא בת שלש שנים ויום אחד. (9) שם. (10) חלוקין הן דיני נדה מדיני זבה. ואם ראתה דם שלשה ימים רצופים אחר שעברו עליה שבעה ימי נדתה - הרי היא זבה, כמבואר להלן פ"ו. לפיכך כדי שתטמא בזיבה, צריכה להיות לפחות בת עשרה ימים. (11) שם לב, א: "הלכתא גינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי".

9 ב. וְאַחַד הִבָּא עַל הַנְּדָה כָּל שְׂבֻעַת הַיָּמִים, וְאִפְלוּ
10 לֹא רָאָתָה אֲלֵא יוֹם רִאשׁוֹן¹², וְאַחַד הִבָּא עַל יֹולֶדֶת¹³
11 זָכָר כָּל שְׂבֻעָה אוֹ עַל יֹולֶדֶת נְקֵבָה כָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר,
12 אוֹ עַל הַזָּבָה כָּל יָמֵי זִבְיָה¹⁴ וְסִפִּירָתָה¹⁵, בֵּין שְׂפָחָה¹⁶
13 בֵּין מְשַׁחֲרֶרֶת - הַכֹּל בְּכֶרֶת¹⁷. שְׁנֵאֲמַר בְּנָדָה: שְׂבֻעַת
14 יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּה; וּבִזְבָּה נֵאֲמַר: כָּל יָמֵי זִבְיָה
15 טְמֵאָתָה בַּיָּמִים בְּנִדְתָּה תִּהְיֶה; וּבִיֹולֶדֶת זָכָר הוּא אוֹמֵר:
16 בַּיָּמִים נִדְתָּה דְּוָתָה תְּטַמֵּא; וּבִיֹולֶדֶת נְקֵבָה: וְטְמֵאָה
17 שְׂבֻעִים בְּנִדְתָּה.

(12) וטבלה בתוך שבעת הימים, שהטבילה אינה מטהרת בנדה אלא אחרי שבעה ימים "שבימים וטבילה תלה הכתוב" (להלן ה"ג). (13) שהיא טמאה כנדה ואף-על-פי שלא ראתה דם, כמבואר להלן פ"ה ה"א. (14) הימים שהיא רואה דם. (15) שהיא סופרת שבעה נקיים להיות טהורה, כמבואר להלן פ"ו ה"ח, ואפילו כשטבלה בתוך אותו הזמן. (16) 'ספרא' מצורע פרק ז פרשה ה: "בין שפחה בין משוחררת". (17) שכולן נקראו נדה.

יב. ואסור לו לאדם לבוא על אשתו סמוך לו⁴⁷,
שקרא תראה דם בשעת תשמיש; ושנאמר: והזרתם
את בני ישראל משמאמתם. וכמה? אם היה דרכה
לראות ביום⁴⁸ - אסור לשמש מתחלת היום; ואם
היה דרכה לראות בלילה - אסור לשמש מתחלת
הלילה.

(47) רק בתשמיש אסור, אבל שאר פרישות לא החמירו עליו,
כיון שוותות אינן אלא מדרבנן (מגיד-משנה). (48) נדה
סג. ב.

יג. עבר וסתה ולא ראתה - מתרת לשמש אחר
שמתעבר עונת הוסת⁴⁹. פיצד? היה דרכה לראות
בשש שעות ביום - אסורה לשמש מתחלת היום;
עברו שש שעות ביום ולא ראתה - אסורה לשמש
עד לערב⁵⁰. וכן אם היה דרכה לראות בשש שעות
בלילה, ועברו ולא ראתה - אסורה לשמש עד
שתזרח השמש⁵¹.

(49) שם. (50) היינו עד שקיעת החמה. (51) מתחילת הנץ
החמה (מגיד-משנה).

יד. דרך בני ישראל ובנות ישראל לעולם לבדק
עצמם אחר התשמיש. פיצד? מקנח האיש עצמו
במטלית נכונה לו, ומקנחת האשה עצמה במטלית
נכונה לה, ורואין בהן שמא ראתה דם בשעת
תשמיש. ויש לאיש להניח אשתו שתבדק⁵² במטלית
שלו; מתוך שנאמנת על שלה נאמנת על שלו.

(52) שכן הוזכר הבדיקה הכל באשה: בדקה, תבדוק (ביאורי
הגר"א, יורה-דעה סי' קפו).

טו. בגדים אלו שמקנחין בהן צריכין שיהיו של
פשתן⁵³, שחקים ולבנים⁵⁴. והם הנקראים עדים
בענין זה. והבגד שמקנח בו הוא נקרא עד שלו,
והבגד שמקנחת היא בו נקרא עד שלה.

(53) שם יז, א. ואפשר לומר שרבינו דקדק בלשונו, דוקא
פשתן ודוקא בגד, אבל צמר אפילו נקי ורך אינו יפה
לבדיקה. או יש לפרש שזהו רק לדוגמא שיהא דבר רך כמו
מטלית של בגד פשתן שחוק ונוח לבדוק בו, והוא-הדין כל
דבר רך כמו צמר נקי ורך, כמבואר שם בדברי שמואל
(כסף-משנה). (54) אבל בגד שאינו שחוק או אפילו שחוק
אלא שהוא צבוע, אינו יפה לבדיקה.

טז. הצנועות⁵⁵ אין משמשות אלא עד שיבדקו
עצמן תחלה קדם תשמיש. ואשה שאין לה וסת -
אסורה לשמש עד שתבדק⁵⁶. לפיכך היא משמשת
בשני עדים⁵⁷: אחד לפני התשמיש⁵⁸, ואחד לאחר
התשמיש⁵⁹. אבל אשה שיש לה וסת - אינה צריכה
עד לפני תשמיש, אלא מושים צניעות בלבד. אבל
אחר תשמיש - הפל צריכין שני עדים⁶⁰: אחד לו

ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני
הלסטם או מפני הצנה או מפני שנועלין שערי
המדינה בלילה - הרי זו טובלת ביום השמיני³³ או
במים של אחריו ביום.

(32) שם. (33) לכתחילה, דאמרינן ב"ירושלמי" (נדה פ"ב
ה"ד) אסור לשהות בטומאה.

ט. כל הנשים שיש להן וסת³⁴ - בחזקת טהרה
לבעליהן³⁵, עד שתאמר לו: טמאה אני, או עד
שתחזק נדה בשכנותיה³⁶. הלא בעלה למדינה אחרת
והניחה טהורה, כשיבוא - אינו צריך לשאל לה;
אפילו מצאה ישנה - הרי זה מתר לבוא עליה שלא
בעונת וסתה, ואינו חושש שמא נדה היא. ואם
הניחה נדה - אסורה לו³⁷, עד שתאמר לו: טהורה
אני³⁸.

(34) קביעות זמן, רגילה לראות דם נדות באותו יום.
(35) נדה טז, א. ודוקא אם יש לה וסת - מותר שלא בשעת
וסתה, אבל אם אין לה וסת קבוע - צריך לשאול אותה אם
ראתה דם (מגיד-משנה). (36) ראה למעלה פ"א הערה צד.
(37) שם יא, ב. כיון שהניחה בחזקת טמאה. (38) טבלתי
וטהורה אני.

י. האשה שאמרה לבעלה: טמאה אני, וחזרה
ואמרה: טהורה אני³⁹, ודרך שחוק אמרתי לה תחלה
- אינה נאמנת⁴⁰. ואם נתנה אמתלא⁴¹ לדבריה -
נאמנת⁴². פיצד? תבעה בעלה, ואחותו או אמו עמה
בחדר, ואמרה: טמאה אני, ואחר כך חזרה ואמרה:
טהורה אני, ולא אמרתי לה טמאה אלא מפני אחותך
ואמך שמא יראו אותנו - הרי זו נאמנת. וכן כל פיוצא
בזה⁴³.

(39) שלא הייתי נדה. (40) כתובות כב, א. (41) נתינת
טעם על "אמרה טמאה אני". (42) שם. (43) כגון בטעות
אמרתי, סבורה הייתי להיות נדה, ועתה מצאתי שלא כן, או
שאמרה: מחמת תשות כח אמרתי שטמאה אני, הרי זו
אמתלא מתקבלת על הדעת ונאמנת (הגהות מיימוני).

יא. היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו: נטמאתי -
לא יפרש מיד והוא בקשוי, שהנאה לו ביציאתו
בביאתו⁴⁴. ואם פרש והוא בקשוי - חיב כרת⁴⁵ כמו
שבעל נדה. והוא הדין בשאר עריות⁴⁶. אלא פיצד
יעשה? נועץ צפני רגלי בקרקע, ושוהה ואינו
מודעזע עד שמימות האבר, ואחר כך נשקט ממנה.

(44) בהוצאת האבר כהנסתו. (45) אבל היא פטורה,
מכיוון שהיא רק הודיעה לו, אבל לא אמרה לו שיפרוש
מיד, הרי היא אנוסה. ראה רמ"א יורה-דעה סי' קפה ס"ו,
וב'פתחי תשובה' שם. (46) שבועות יח, א: "כי איתמר
דאביי, בעלמא איתמר", כגון דסבר שהיא אשתו ובא
עליה, ונמצאת אחותו" (רבינו חננאל).

להניחתו תחת הכר (מגיד-משנה). (71) שלא בדקתו מעולם, אבל אם בדקתו והניחתו שעה אחת, ולא נודע שנכתם בו כתם דם, הרי העד בחזקת בדוק (מגיד-משנה). (72) השיעור של כגרים ועוד, מבואר להלן שם.

כ. מי שראתה דם בפשעת תשמיש - הרי זו מתרת לשמש בפשטתה פנים שניה. ראתה דם בפעם שניה - משמשת פעם שלישית. ראתה דם בפשלישית - הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם⁷³. במה דברים אמורים? בשלא היה שם דבר לתלות בו; אבל אם שמשה סמוך לו סתם - תולה בוסת⁷⁴. היתה בה מכה⁷⁵ - תולה במכה⁷⁶. ואם היה דם מפתה משנה מדם שתראה בעת התשמיש - אינה תולה במכה. ונאמנת⁷⁷ אשה לומר: מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא, ותהיה מתרת לבעלה, ואף על פי שדם יוצא מן המקור בפשעת תשמיש.

(73) שם סה, ב. (74) שם סו, א: "ואם יש לה וסת, תולה בווסתה". ראה שם ברש"י. (75) במקום מקור דם נדושה. (76) שם. (77) כתובות עב, א.

כא. מי שראתה דם בפשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית, ואין שם דבר לתלות בו - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשני⁷⁸. נשאת לשני וראתה דם כף בפשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ותנשא לשלישי. נשאת לשלישי וראתה דם כף בפשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ואסורה להנשא⁷⁹ עד שתבריא⁸⁰ מחלי זה.

(78) נדה, שם. (79) שהחזקה לראות דם מחמת תשמיש עם כל גבר, וחזקה שלעולם תראה דם מחמת תשמיש, ולפיכך אסורה להנשא. (80) בגמרא שם, הגירסא: "עד שתבדוק עצמה", כלומר, עד שתבדוק אם נתפאה מחולי זה, כמו שיתבאר בסמוך.

כב. כיצד בודקת עצמה לידע אם נרפאת או לא נרפאת? מביאה שפופרת של אבר⁸¹, ופיה רצוף⁸² לתוכה, ומכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה, ומכנסת בתוך השפופרת מכחול⁸³, ומוך מנח על ראשו⁸⁴, ודופקת אותו עד שיגיע המוך לצואר הרהם⁸⁵, ומוציאה המוך. אם נמצא דם על ראש המוך - בידוע שהדם שהיא רואה בפשעת תשמיש מן המקור; ואם לא נמצא על המוך כלום - בידוע שהדם שרואה מדיחק הצדין, וטהורה היא, ומתרת להנשא לאחרים, כמו שבארנו בהלכות אישות⁸⁶.

(81) שם. והוא הדין בשאר מיני מתכת שאינם מסרטים, חוץ מברזל (ש"ך). אבל שפופרת של עץ או של קנה, אינה חלקה בראשה ויסרט ויוצא דם. (82) כפול. (83) שאם אין המכחול תוך השפופרת כשנמצא דם בראש המוך, אין ידוע בוודאות שהדם בא מן המקור. לא כן אם המכחול בתוך השפופרת, ונמצא דם על המוך, ברור שהוא מן

1 ואחד לה, אפילו מעפר ומניקה וזקנה. וקטנה⁶¹ לא תשמש אלא בשני עדים: אחד לו ואחד לה. אבל בתולה⁶² ויושבת על דם טהרה⁶³ - אינה צריכה עדים, שיהי הדם שותת ממנה.

(55) שם יד, א. (56) שם יא, ב: "אמר רבי זירא אמר שמואל, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק". (57) שתי בדיקות ב'עדים'. (58) בעד שלה. (59) והאיש בעד אחד בלבד לאחר תשמיש. (60) אפילו אלו שאינן מתנהגות כצנועות. ראה השגת הראב"ד. (61) שם יא, א. אף-על-פי שאינן עלולות לראות דם. (62) שלא ראתה דם מימיה, והדם שרואה בבעילה ראשונה הוא דם בתולים שאינו טמא, והיא מותרת לבעלה כל ארבע היממות הראשונות. כמבואר להלן פ"ה ה"ט. (63) בימי טהרה של יולדת.

5 יז. המשמש מטתו⁶⁴ פעמים רבות - אינן צריכין לבדק שני העדים שלחן על כל ביאה וביאה, אלא מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה של כל הלילה, ולמחר יבדקו העדים. נמצא הדם על עד שלה או על עד שלו - הרי זו טמאה. שמשה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד⁶⁵ - הרי זו לא תשמש פעם שניה עד שתבדוק⁶⁶ בעד אחר תחלה, שמה דם היה על העד שאבד.

(64) שם טז, א. (65) שם. (66) "דהרי היא כמו שלא בדקה" (רש"י שם).

13 יח. הניחה העד⁶⁷ תחת הכר או תחת הפסת, ונמצא עליו דם: אם משוף - טמאה, שחזקתו מן הקנח; ואם היה עגול - טהורה⁶⁸, שאין זה אלא דם מאכלת⁶⁹ שנהרגה תחת הכר.

(67) שם נז, ב. ומדובר כאן, שבדקה את העד לפני שקנחה בו ולא היה עליו דם, אבל אם העד לא היה בדוק - אינה טמאה אם אין הכתם כגריס ועוד (מגיד-משנה). (68) וכל זה אינו אלא כשהכתם הוא פחות מכגריס ועוד, אבל אם הוא כגריס ועוד, אפילו עגול - טמאה, כמבואר להלן פ"ט ה"ו. וכן אם לא הניחה העד תחת הכר אלא בקופסא, אפילו עגול ופחות מכגריס טמאה, מפני שאז אין לתלות בדם מאכלת (מגיד-משנה). (69) כנה.

17 יט. קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתה בירכה, ולמחר נמצא עליו דם - הרי זו טמאה⁷⁰, ואין אומרים: שמה פשטתה אותה בירכה נהרגה מאכלת. קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה⁷¹, ולא ידעה אם היה עליו דם קדם שתקנח בו או לא היה נמצא עליו דם: אם היה הדם כגריס ועוד - הרי זו נדה⁷²; היה פחות מכן - טהורה, שאינו אלא מן המאכלת.

(70) שם יד, א. ואפילו עגול ופחות מכגריס, אין תולין בדם מאכלת כמו בהלכה הקודמת, מפני שאין זה דומה

(11 שם יז, ב.)

ד. ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים, אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות¹². ולמעלה מן החדר ומן הפרוזדור, בין חדר לפרוזדור, הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה והשכילים שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה - מקום זה הוא הנקרא עליה. וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרוזדור, ונקב זה קוראין אותו לול. והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה.

(12 כינוי לאבר המין "שאין כל האצבעות שוות" (פסחים קיב:).

ה. דם הבא מן החדר - פלו טמא; חוץ מדם טהור שהתורה טהרה¹⁴, ודם קשי, כמו שיתבאר¹⁵. ודם העליה - פלו טהור, שהוא כמו דם מכה שבפנים או בלבד או בפליא וכיוצא בהן. ודם הנמצא בפרוזדור: אם נמצא מן הלול ולפנים¹⁶ - הרי זה טמא, שחזקתו מן החדר. וחיבין עליו על ביאת מקדש¹⁷, ושורפין עליו תרומה וקדשים¹⁸; ואין אומרים: שמה מן העליה נרד דרך הנקב, שרוב הדמים הנמצאין פאן¹⁹ - מן החדר. נמצא הדם בפרוזדור חוץ לנקב²⁰ - הרי טמא, בספק, שמה מן החדר בא או מן העליה שנת דרך הלול. לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין עליו על ביאת המקדש²¹.

(13 שגם הוא בא מן המקור, כמבואר להלן פ"ו ה"א. (14 כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (15 להלן פ"ז ה"ה. (16 כלומר, לצד החדר. (17 אם נכנסה בשוגג למקדש בטומאת דם זה, חייבת בקרבן. (18 שנגעה בהם בימי טומאתה. (19 בכת"י תימן: הנמצאים שם. (20 שנמצא בפרוזדור, לא לצד החדר אלא לצד חוץ. (21 כדין ספק טומאה.

ו. לא כל משקה הבא מן החדר מטמא, אלא הדם בלבד; שנאמר: דם יהיה זובה. לפיכך, אם שמת מן הרחם לבן או משקה ירק²², אף על פי שסמיכתו²³ פדם, הואיל ואין מראי מראה דם - הרי זה טהור²⁴.

(22 כמראה אתרוג ('תוספות'), ויש מפרשים ירוק כזה (מגיד-משנה, 'הגהות מיימוניות'). וכל-שכן ירוק ככרתי. (23 מעובה כדם. (24 שם יט, א כחכמים.

ז. וחמשה דמים²⁵ טמאים באשה, והשאר טהורין. ואלו הן: האדם, והשחור, וקצרן פרס²⁶, וכמימי אדמה, וכיין המזוג.

(25 שם. (26 "הזך שבכרכום, נגזר מן קרן עור פניו (שמות לד, כט) (פירוש המשנה לרבינו, שם פ"ב מ"ו).

ח. האדם פיצד הוא? עינו פצמוד²⁷ שפיצא ראשון

המקור שהרי השופרת חוצצת ומפסקת בינו לצדדים ('בית יוסף'). (84 שראש המכחול לא יסרט ויוצא דם (שם). (85 המקום שמגיעים לו בתשמיש. (86 פכ"ה ה"ח: "ויוציא ולא יחזיר לעולם (פירוש: אפילו אם נתרפאה) שמה תתרפא ונמצא שלא גמר [בלבד] לגרשה בשעת גירושין". [דעת רבינו שהבדיקה הזו מתירה אותה להנשא לאחרים, אבל לא לבעל שהוחזקה אצלו לראות דם מחמת תשמיש, כי מוטב שתינשא לאחרים שמה לא תראה ולא נצטרך לסמוך על הבדיקה (מגיד-משנה), אבל לא נתברר למה תצא מבעל שלישי ולא יחזיר, הרי כבר הוחזקה לכל ואף-על-פי-כן מתירים אותה להינשא מפני שסומכים על הבדיקה, ואם כן למה לא נתירה לבעל שלישי? ראה מגיד-משנה כאן].

פרק חמישי

(1 יבאר שהאשה מתטמאה באונס לנידה ולזיבות: פירוש חדר, עליה ופרוזדור: ואם מתטמאה בכל שהוא: חמישה דמים טמאים יש באשה: כיצד בודקין הדם: ואם הפילה חתיכה קרועה או דברים אחרים ודם בהם: ודין האשה שהשתנה מים ויצא דם: דם בתולים לקטנה, לנערה ולבוגרת שראו דם [נדות] או לא ראו.

א. האשה מתטמאת באנס² בין לנדה בין לזיבות³. פיצד? כגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה והמדה וראתה דם⁴, וכן כל פיוצא בזה - הואיל וראתה דם מכל מקום, נטמאת. ומטמאה בכל שהוא⁵. אפלו ראתה דם טפה פחדל⁶ - הרי זו כמי שזב ממנה דמים הרבה.

(2 אפילו באונס. (3 נדה לו, ב. (4 שם כ, ב - שדם חימוד טמא. (5 שם מ, א. (6 שם: "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

ב. כל הנשים מתטמאות בבית החיצון⁷, ואף על פי שלא יצא הדם לחוץ, אלא נעקר מן הרחם ולא שמת, הואיל ויצא מבין השנים⁸ - הרי זו טמאה, ואף על פי שצדין הדם בכשרה; שנאמר: דם יהיה זובה בכשרה. ועד היכן הוא בין השנים? עד מקום שגיע אליו האבר⁹ בשעת גמר ביאה. ובין השנים עצמו כלפנים¹⁰.

(7 שם. ואפילו שלא יצא הדם לחוץ. (8 שם מא, ב: "תלתולי בשר בתוך הרחם" (רש"י שם). (9 שם. (10 שם. ואינן מתטמאות רק ביצא לחוץ מבין השניים.

ג. משל משלו חכמים באשה¹¹: הרחם שנוצר בו הולד, הוא הנקרא מקור, והוא שדם נדה וזבה יוצא ממנו - וקוראין אותו חדר, לפי שהוא לפני ולפנים. וצואר הרחם פלו, והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העבור כדי שלא יפל הולד, ונפתח הרבה בשעת לדה - קוראין אותו פרוזדור. כלומר, שהוא בית שער לרחם.

48 משער אם יש מראה אדום הדרוש. (49) שם כא, א. כלומר, אם הכוס מחזיקה שני לוגין, לא יהא משקלה יותר ממנה, שהיא נעשית מזכוכית דקה וקלה במשקל, ולא תהיה הכוס אפלה ותראה בה יותר אדמומית היין. אבל כוס עבה, הזכוכית מאפילה ומראה היין כהה יותר (משקל המנה הוא בערך ארבע מאות וחמשים גרם, ושני לוגין בערך, שש מאות ושמונים גרם).

34 יב. אין בודקין הדם אלא על גבי מטלית לבנה
35 ובחמה. ועושה צל בידו על הדם, והוא עומד
36 בחמה, כדי שיראה עינו פמות שהיא. ולא כל
37 הרואה צריך לכל אלו הדברים בכל עת שיראה,
38 אלא טביעות עין יש להם בדמים, ובעת שיראה
39 מיד יטמא או יטהר. ואם נסתפק ל⁵⁰ במראה מן
40 המראות - צריך להקיף ולערף לדין או לדם הקנה
41 או לשאר המראות.

(50) ראה להלן פי"א ה"ג, וב' מגיד משנה' שם.

42 יג. המפלת חתיכה⁵¹, אף על פי שהיא אדמה: אם
43 יש עמה דם - טמאה, ואם לאו - טהורה⁵². ואפלו
44 נקרעה החתיכה ונמצאת מלאה דם - הרי זו
45 טהורה⁵³; שאין זה דם נדה, אלא דם חתיכה.

(51) של בשר. שם. ואף-על-פי שנפתח הרחם כשהפילה, מפני שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך אינה טמאה משום נדה, ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת חתיכה אינה נקראת לידה. (53) דדווקא אם יש דם עמה טמאה, ולא דם בתוכה (מגיד-משנה).

46 יד. הפילה חתיכה קרועה⁵⁴, ודם אגור⁵⁵ בתוכה -
47 טמאה⁵⁶. הפילה כמין קלפה, כמין שער, כמין
48 עפר, כמו יבחושיין⁵⁷, אם היה מראה דברים אלו
49 אדם - תטיל למים פושרין⁵⁸; אם נמוחו⁵⁹ - הרי זו
50 טמאה, שדם הוא וקפה, וכל הרואה דם יבש⁶⁰ -
51 טמאה; ואם שהו בפושרין מעת לעת⁶¹ ואחר כך⁶²
52 נמוחו - הרי זו ספק טמאה⁶³; לא נמוחו מעת לעת
53 - הרי אלו ממפה, וטהורה היא.

(54) שם כא, ב. ולפי גירסתנו בגמרא שם, יש לקרועה לכתחילה ולבודקה. (55) מכונס. (56) מכין שיש סדקים מבחוץ של החתיכה והדם שם, הרי נוגע הדם ברחם דרך הסדקין, ונקרא זה "דם יהיה זובה מבשרה" ('קריית ספר'). (57) יתושים. (58) חומם כחמימות הרוק ('בית יוסף' בשם הריטב"א). (59) לפני שעברו עליהם שתי-עשרה שעות (ראה רש"י שם, ומגיד-משנה כאן). (60) שם. ואפילו יבש מעיקרו. (61) עשרים וארבע שעות. (62) המלים "ואחר כך" אין משמעותן אחר עשרים וארבע שעות, אלא הכוונה היא: אחרי ששהו בפושרין במשך הזמן שנאמר למעלה, היינו מן שתי-עשרה עד עשרים וארבע שעות. (63) הגמרא שם מסתפקת אם גם בדם צריך מעת-לעת כשרץ ונבלה (שמטמאין לחין ולא יבשין) וכשנמוחו תוך המעת לעת, אפילו אחרי עברו שתי-עשרה שעות, הרי זה דם נדה

1 מדם הקנה²⁸ של בני אדם. נותן הדם בפוס ומקיף²⁹
2 לו ורואהו. והשחור - פועין הדיו היבש³⁰. קרן
3 פרבם פיצד? וביא פרבם לח בגוש אדמה שעליו,
4 ולוקח מן הפרור שבו הקנה האמצעי שלו. שפלו
5 כמו קנה הוא, ובכל אחד ואחד שלשה קנים, ובכל
6 קנה שלשה עלים. ומקיף הדם לעלה האמצעי
7 שפקנה האמצעי ורואה בו³¹. כמימי אדמה פיצד?
8 וביא אדמה מבקעת סיכני וכיוצא בה, שהיא אדמה,
9 ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר
10 בקלפת השום³². ואין שעור למים ולא לעפר.
11 ומעפרן³³ בפלי ומשער בהן לשעורו ובמקומו³⁴
12 כשהן עכורין. ואם צללו - חוזר ומעפרן³⁵.

(27) גון שלה. (28) שם, ב. (29) וסומך לו. (30) שם כ, א. (31) שם. (32) שם. "ומציף מים", שיהיו המים צפים. (33) שאין בודקים בצלולים אלא בעכורים. (34) כלומר, אפילו כשהדם עוד לח כשהיא באה לחכם לשאול, ולא יאמר אילו היה יבש היה טמא, "דאין לדיין אלא מה שענינו ראות" (שם) ראה בש"ך ובט"ז יו"ד סי' קפח. (35) שם.

13 ט. ארבעה מראות³⁶ הללו³⁷, אם היה מראה הדם
14 במראה כל אחד מהן או עמק³⁸ מהן - הרי זה
15 טמא³⁹; היה דהה⁴⁰ ממנו - הרי זה טהור⁴¹. פיצד?
16 היה הדם שחור יותר מפידי⁴² היבש - טמאה; היה
17 פחות ממנו, כגון שהיה מראהו פועין הית השחור
18 או פועין הזפת או פועין העורב - הרי זה טהור. וכן
19 בשאר השלשה מראות.

(36) אדום, שחור, כרכום וכמימי אדמה. (37) בכת"י תימן: האלו. (38) יותר אדום או יותר שחור. (39) שם כ, א. (40) פחות אדום או פחות שחור. (41) שם. (42) בכת"י תימן: מן הדיו.

20 י. פנין המזוג פיצד? חלק אחד יין, מן היין
21 השרוני⁴³ של ארץ ישראל, חי⁴⁴ וחדש, ושני חלקים
22 מים⁴⁵. היה מראה הדם עמק ממנו או דהה ממנו -
23 הרי זה טהור⁴⁶, עד שיהיה כמזוג זה בלבד. ונאמנת
24 אשה לומר: במראה זה ראיתי ואבדתי, והחכם
25 מטמא לה או מטהר⁴⁷.

(43) יין גפנים הנטועות בשרון. (44) לא מזוג. (45) שם יט, א. (46) שם כ, א. (47) שם, ב.

26 יא. פיצד מקיף ורואה? לוקח המטלית שיש בה
27 הדם בידו, ומביט בו ובידיו, או בעלה של פרבם,
28 או בדם הקנה שפכוס, או כמימי אדמה, או כמזוג
29 שפכוס, ועורף לה⁴⁸ כפי מה שענינו ראות, ומטמא
30 או מטהר. ואינו מביט בזכוכית של כוס מבחוץ,
31 אלא במשקה שפכוס. ויהיה הכוס רחב משקלו מנה
32 ומחזיק שני לגין⁴⁹, כדי שתפגס בו האורה ולא יהיה
33 אפל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' י"ח מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30 וממתין אפילו שני חדשים או שלשה, ובויעל לילה
31 שני. והוא שלא חיתה המכה.

(76 כלומר, ארבעה ימים ובלילה, כמבואר למעלה הי"ט.
(77 שם סה, ב.

32 כא. וכן קטנה⁷⁸ שנותנין לה עד שתחיה המכה,
33 אפילו לא חיתה שנה - הרי זה בועל כל השנה, בין
34 בסרוגין בין ביום אחר יום.

(78 אפילו ראתה.

35 כב. קטנה שנשאת, ונעשת נערה תחת בעלה, ועדין
36 הדם שותת מחמת המכה - כל בעילות שבעל
37 כשהיא קטנה נחשבות לו כלילה אחד, ומשלימין
38 לו כל ארבעה ימים⁷⁹ בימי הנערות. ואפילו היו
39 השלשה ימים שנותנין לו בימי הנערות בסרוגין,
40 ובעל בכל שני חדשים לילה אחד - הרי זה מתר.
41 והוא שלא חיתה המכה.

(79 שם. כמבואר למעלה הי"ט.

42 כג. כיצד יודעין אם חיתה המכה או לא חיתה?
43 חיתה רואה הדם בעת שתעמד, וכשתשב לא תראה,
44 ובעת שתשב על הקרקע תראה, ואם תשב על גבי
45 כרים וכסתות לא תראה - עדין לא חיתה המכה;
46 פסק הדם ולא ראתה כלל בין עומדת בין יושבת על
47 הכר - כבר חיתה המכה. וכן אם לא פסק כלל, אלא
48 תראה הדם ואפילו כשהיא יושבת על הכרים
49 והכסתות - אין זה דם מכה, אלא דם נדה⁸⁰.

(80 שם.

50 כד. חיתה רואה בעת תשמיש⁸¹ - הרי זה מחמת
51 המכה. שמשה מטתה ולא ראתה דם, ואחר כך
52 ראתה דם שלא מחמת תשמיש - הרי זה דם נדה.

(81 ומחמת תשמיש (שם סד:).

53 כה. הבועל בתולה ולא יצא ממנה דם, וחזר ובעלה
54 ויצא דם, אפילו חיתה קטנה - הרי זה דם נדה;
55 שאלו היה דם בתולים - היה בא בתחלה. הבועל
56 פחותה מבת שלש ויצא דם - הרי זה דם בתולים⁸².

(82 שם סה, א.

יום ב' י"ח מנ"א ה'תשפ"ב

פרק נשיי

(1 יבאר שדם הנדה והזבה והיולדת ודם טוהר הכל אחד;
ימים הנקראים ימי נדתה וימי זיבה; למה נקראו ככה וזה
גדולה וזבה קטנה; הבא על זבה גדולה ביום שביעי של
ספירה אחר הטבילה; וזה שספרה שבעה נקיים ובשביעי
ראתה סמוך לשקיעת החמה; נדה שבדקה עצמה בשני
לנדתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה עד ימים רבים ומצאה

וטמאה. או שבדם שהוא רך מפיקה שהייה של שתיים-
עשרה שעות, ואם לא נימוחו אין זה דם נדה, ונשארה
הבעיה בתיקו, ולפיכך היא ספק טמאה (מגיד-משנה).

1 טו. הפילה כמין חגבים, כמין דגים, שקצים
2 ורמשים: אם יש עמהן דם - טמאה, ואם לא -
3 טהורה⁶⁴.

(64 ראה למעלה הערה נ.

4 טז. האשה שהכניסה שפופרת בפרוזדור, וראתה
5 הדם בתוך השפופרת - טהורה; שנאמר: דם יהיה
6 זובה בכשרה - עד שתראה בכשרה, כדרך שהנשים
7 רואות, ואין דרך האשה לראות בשפופרת⁶⁵.

(65 שם כא, ב.

8 יז. האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגלים,
9 בין שהשתינה והיא עומדת בין שהשתינה והיא
10 יושבת - הרי זו טהורה⁶⁶. ואפילו הרגיש גופה
11 ונודע נדעה - אינה חוששת; שהרגשת מי רגלים היא
12 זו. שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא
13 בתחלת⁶⁷ או בפליא.

(66 שם נט, ב. (67 "המעי האחרון שהוא שוה ואין בו
עיקום, והוא שהרעי יוצא בו" (פ"ו מהל' שחיטה הט"ז).

14 יח. דם בתולים - טהור הוא, ואינו לא דם נדה ולא
15 דם זיבה, שאינו מן המקור, אלא כמו דם חבורה.
16 וכיצד דין הבתולה בדמים? אם נשאת קטנה⁶⁸, בין
17 לא ראתה דם מימיה בין שראתה דם בבית אביה -
18 הרי זו מתרת לבעלה עד שתחיה המכה⁶⁹, שכל דם
19 שתראה - מחמת המכה הוא. ואם ראתה דם אחר
20 שתחיה המכה - הרי זו נדה.

(68 לפני שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כי זמן ראיית דם
מתחיל מימי נערות. (69 שתתראפ החבורה הבאה עלי-ידי
השרת הבתולים.

21 יט. נשאת כשהיא נערה⁷⁰: אם לא ראתה מימיה דם
22 - הרי זו מתרת לבעלה ארבעה ימים⁷¹ ביום ובלילה,
23 אף על פי שהדם שותת⁷². והוא שלא חיתה המכה.
24 ואם ראתה דם בבית אביה ואחר כך נשאת - אין
25 לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש⁷³, ויהיה
26 דם בתולים זה פאלו היא תחלת נדה. ובגרת⁷⁴ שלא
27 ראתה⁷⁵ מימיה - נותנין לה כל לילה הראשון.

(70 שהגיע זמנה לראות. (71 שם סד, ב. (72 שמחמת
מכה הוא. (73 שם סה, ב - כרב ושמואל, ורבינו מפרש
שמדובר בנערה, וראתה בבית אביה (מגיד-משנה).
(74 אחרי עבור ששה חדשים מימי נערות. (75 אבל
ראתה, בועל בעילת מצוה.

28 כ. ארבעה לילות⁷⁶ שנותנין לנערה שלא ראתה דם
29 - אף על פי שהן בסרוגין⁷⁷. בועל לילה הראשון,

30 שְׂתַדַּע בַּעַת שְׁתִּרְאָה דָּם אִם בִּימֵי נִדָּה רָאָתָה אוֹ
31 בִּימֵי זִיבָה. שְׂכַל יָמֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה כֶּן הֵן: שִׁבְעָה יָמִי
32 נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יָמִי זִיבָה, אֲלֵא אִם כֶּן הִפְסִיקָה
33 הַלֵּדָה, כִּמּוֹ שְׂתִּתְבָּאֵר.

34 ז. אִשָּׁה שְׁרָאָתָה דָּם בִּימֵי זִיבָתָה יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד אוֹ
35 שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - נִקְרָאת זִבָּה קִטְנָה, וְנִקְרָאת
36 שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם. וְאִם רָאָתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה
37 אַחֵר זֶה - הָרִי זוֹ זִבָּה גְּמוּרָה, וְהִיא הִנִּקְרָאת זִבָּה
38 גְּדוּלָּה, וְנִקְרָאת זִבָּה סֶתֶם. שְׁנֹאמֶר: וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב
39 זֹב דָּמָה יָמִים רַבִּים. מַעוֹט 'יָמִים' - שְׁנֵים, 'רַבִּים'
40 - שְׁלֹשָׁה.

41 ח. אִין בֵּין זִבָּה גְּדוּלָּה לְזִבָּה קִטְנָה אֲלֵא סְפִירַת
42 שִׁבְעָה וְהִבָּאת קֶרְבֵּן: שְׁזִבָּה גְּדוּלָּה צָרִיכָה לְסַפֵּר
43 שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וְזִבָּה קִטְנָה אֵינָה סוֹפֶרֶת אֲלֵא
44 יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד; וְזִבָּה גְּדוּלָּה מְבִיאָה קֶרְבֵּן
45 כְּשֶׁתִּטְהַר, [וְזִבָּה קִטְנָה אֵינָה מְבִיאָה קֶרְבֵּן
46 כְּשֶׁתִּטְהַר]. אֲבָל לַעֲנִין טָמְאָה וְאִסּוּר בִּיאַה - שְׁתִּיחֵן
47 שְׁשׁוֹת.

48 ט. כִּיצַד? רָאָתָה דָּם בִּימֵי זִיבָתָה, בֵּין שְׁרָאָתָה
49 בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה בֵּין שְׁרָאָתָה בְּסוֹף הַיּוֹם - הָרִי אוֹתוֹ
50 הַיּוֹם כִּלּוֹ טָמֵא, וּכְאִלוּ לֹא פָּסַק הַדָּם מֵעַת שְׁרָאָתָה
51 עַד שֶׁשִּׁקְעָה הַחֲמָה, וּמִשְׁמֶרֶת כֹּל הַלֵּילָה. וְאִם לֹא
52 רָאָתָה כְּלוּם בַּלֵּילָה - מִשְׁכָּמַת לְמַחֵר וְטוֹבֶלֶת אַחֵר
53 שְׁתִּנֵּן הַחֲמָה, וּמִשְׁמֶרֶת כֹּל הַיּוֹם. אִם לֹא רָאָתָה
54 כְּלוּם - הָרִי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנָגֵד הַיּוֹם הַטָּמֵא⁸,
55 וְהָרִי הִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָה לַעֲרֹב.

(8) ולפיכך נקראת שומרת יום כנגד יום.

56 י. רָאָתָה דָּם גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, בֵּין בְּלִילּוֹ בֵּין בְּיוֹמוֹ
57 אַחֵר שֶׁטְבִּלָּה - הָרִי הַיּוֹם הַשְּׁנִי טָמֵא, וּמִשְׁמֶרֶת כֹּל
58 לֵיל שְׁלִישִׁי. אִם לֹא רָאָתָה - מִשְׁכָּמַת לְמַחֵר
59 וְטוֹבֶלֶת אַחֵר שְׁתִּנֵּן הַחֲמָה, וּמִשְׁמֶרֶת כֹּל הַיּוֹם. אִם
60 לֹא רָאָתָה כְּלוּם - הָרִי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנָגֵד שְׁנֵי
61 יָמִים הַטָּמֵאִים, וּמִתְּרַת לְבַעֲלָה לַעֲרֹב.

(9) שאם תראה דם תהא זבה למפרע.

62 יא. רָאָתָה דָּם גַּם בְּשְׁלִישִׁי, בֵּין בְּיוֹמוֹ בֵּין בְּלִילּוֹ -
63 הָרִי זוֹ זִבָּה גְּדוּלָּה, וְצָרִיכָה לְסַפֵּר שִׁבְעָה יָמִים
64 טָהוֹרִים¹⁰ בְּלֹא דָם; שְׁנֹאמֶר: וְסִפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים
65 וְגוֹמֵר. וְטוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחֵר הִנֵּן הַחֲמָה, וְהָרִי
66 הִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָה לַעֲרֹב. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי מְבִיאָה
67 קֶרְבֶּנָה, שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה.

(10) בלשון התלמוד: שבעה נקיים.

יב. זִבָּה קִטְנָה שֶׁטְבִּלָּה בַּלֵּילָה שֶׁל יוֹם הַשְּׁמוֹר, אוֹ

טמאה; האשה שהיא ספק נדה וספק זבה; וימי לידה אם עולין לשבעה נקיים.

1 א. דָּם הַנִּדָּה וְדָם הַזִּבָּה וְדָם הַקִּשְׁי² וְדָם יוֹלָדֶת וְדָם
2 טַהַר שֶׁל יוֹלָדֶת - כֹּל דָּם אֶחָד הוּא, וּמִן הַמִּקְוֶה
3 הוּא בָּא, וּמַעֲנִין אֶחָד הוּא³, וּבְזִמְנִים בְּלִבָּד הוּא
4 שִׁשְׁתֵּנָה דִּינוֹ, וְתִהְיֶה רוֹאָה דָּם - זוֹ טַהוֹרָה, וְזוֹ
5 נִדָּה, וְזוֹ זִבָּה.

(2) "מעוברת שהתחילה להצטער ואחזזה חבלי לידה והתחיל הדם לצאת קודם שתלד, אותו הדם הוא הנקרא דם הקושי". (3) "מעין אחד הוא, התורה טמאתו והתורה טהרתו".

6 ב. כִּיצַד? בְּשִׁתְּרָאָה הָאִשָּׁה דָּם תַּחֲלָה⁴, אוֹ כְּשִׁתְּרָאָה
7 בְּשַׁעַת וְסִתָּה, וְהוּא הַעַת שֶׁקְּבָעָה לְנִדְתָּה - הָרִי זוֹ
8 נִדָּה כֹּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין רָאָתָה כֹּל שִׁבְעָה בֵּין
9 שֶׁלֹּא רָאָתָה אֲלֵא טָפָה רֵאשׁוֹנָה בְּלִבָּד. רָאָתָה דָּם
10 בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - הָרִי זֶה דָּם זִיבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּלֹא
11 עַת נִדְתָּה⁵.

(4) בפעם הראשונה בחייה. (5) הנאמר בעניין זבה.

12 ג. וְכֵן כֹּל דָּם שִׁתְּרָאָה בְּתוֹךְ הַיָּמִים⁶ שֶׁבֵּין וְסִתָּה נִדָּה
13 לְוִסֵּת נִדָּה - הָרִי הוּא דָּם זִיבָה. וְהִלָּכָה לְמִשָּׁה
14 מְסִינִי, שְׁאִין בֵּין זָמַן נִדָּה לְזָמַן נִדָּה אֲלֵא אַחַד עָשָׂר
15 יוֹם בְּלִבָּד.

(6) ואפילו ביום האחד עשר שבין נדה לנדה. וראה לקמן בהלכה י"א ההבדל שבין יום זה לעשרת הימים שלפניו.

16 ד. כֹּל שִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁנִּקְבָּעָה לָהּ וְסִתָּה בְּתַחֲלָתָהּ -
17 הֵן הִנִּקְרָאִין יָמֵי נִדְתָּה, בֵּין רָאָתָה בִּהְיוֹת דָּם בֵּין לֹא
18 רָאָתָה בִּהְיוֹת דָּם⁷. וּמִפְּנֵי מָה נִקְרָאִין יָמֵי נִדָּה? מִפְּנֵי
19 שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִדָּה, וְכֹל דָּם שִׁתְּרָאָה בָּהֶם - דָּם נִדָּה
20 יִחָשֵׁב.

(7) שיטת רבינו, שכל ימי האשה מהתחלת הווסת עד יומה האחרון מונה שבעה ואחד עשר יום - זה אחרי זה - אפילו לא ראתה בהם דם. וכל דם שהיא רואה בשבעת הימים הוא דם נדה, ודם שהיא רואה בתקופות אחד עשר הימים שלאחריהם, דם זיבה הוא.

21 ה. וְכֹל אֶחָד עָשָׂר יוֹם שְׁאֵחֶר הַשִּׁבְעָה - הֵן הִנִּקְרָאִין
22 יָמֵי זִיבָתָה, בֵּין רָאָתָה בִּהְיוֹת דָּם בֵּין לֹא רָאָתָה. וְלָמָּה
23 נִקְרָאִין יָמֵי זִיבָּה? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְזִיבָּה, וְכֹל דָּם
24 שִׁתְּרָאָה בִּהְיוֹת - דָּם זִיבָה יִחָשֵׁב. וְהִזְהַר בְּשְׁנֵי שְׁמוֹת
25 אֵלוֹ, שֶׁהֵן: יָמֵי נִדְתָּה וְיָמֵי זִיבָתָה.

26 ו. כֹּל יָמֵי הָאִשָּׁה, מִיּוֹם שֶׁנִּקְבַּע לָהּ וְסִתָּה עַד שְׁתִּמּוֹת
27 אוֹ עַד שֶׁיַּעֲקֹר הַוֹּסֶת לְיוֹם אַחֵר, תִּסְפָּר לַעוֹלָם שִׁבְעָה
28 מִתַּחֲלַת יוֹם הַוֹּסֶת, וְאַחֲרֵיהֶן אֶחָד עָשָׂר, [וְאַחֲרֵיהֶן]
29 שִׁבְעָה, וְאַחֲרֵיהֶן אֶחָד עָשָׂר. וְתִזְהַר בְּמִנְיָן, כִּדִּי

32 וְשִׁמְשָׁה מִטְתָּהּ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבֹעֵלָהּ
33 טְמֵא וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - אֵינָם חַיִּים בְּרַת¹⁹;
34 מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִצְטָרֵף לְיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר
35 לַעֲשׂוֹתָהּ זָכָה, הוֹעִילָה לָּהּ טְבִילַת לַיִל זֶה לְהַעֲלִיחָהּ
36 מִן הַקֶּרֶן.

(19) ואם היה שוגג פטור מן הקרבן כבית הלל, אבל אסורה לשמש מדרבנן.

37 יח. טְבִילָה בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַחֵר שֶׁתִּגֵּן הַחֲמָה -
38 הָרִי זֶה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לַעֲרֹב, כְּדִין כָּל זָכָה
39 קִטְנָה²⁰; וְאִם עָבַר וּבִעֲלָהּ - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין מִכָּלּוּם.
40 וְאִפְּלוּ רֵאֲתָה דָם אַחֵר שֶׁבֶּא עָלֶיהָ בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר
41 - אֵין בָּכָּה פְּלוּם²¹; שֶׁזֶּה דָם נָדָה הוּא, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף
42 לְיוֹם שֶׁלִּפְנֵיו.

(20) אף על פי שיום אחד עשר לא צריך שימור מן התורה, אך מדרבנן צריך שימור ודינה כשומרת יום כנגד יום מדרבנן. (21) כלומר אינה זכה קטנה, אלא פסקה טומאת זיבה וטמאה כנדה.

43 יט. רֵאֲתָה דָם בְּסוֹף שְׁבִיעֵי לְנִדְתָּה בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת²²,
44 וְרֵאֲתָה בַּתְּשִׁיעֵי וּבַעֲשִׂירֵי - הָרִי זֶה סֶפֶק זָכָה²³; שֶׁמָּא
45 רֵאִיָּה רֵאשׁוֹנָה בְּלִיל שְׁמִינִי הִתָּה, וְנִמְצְאָת שְׂרָאֲתָה
46 שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה מִתְחַלֵּת יָמִי זִיבָתָה. וְכֵן אִם
47 רֵאֲתָה דָם בַּתְּשִׁיעֵי וּבַעֲשִׂירֵי מִיָּמִי זִיבָתָה, וְרֵאֲתָה
48 בְּסוֹף יוֹם אֶחָד עֶשֶׂר בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - הָרִי זֶה סֶפֶק
49 זָכָה; שֶׁמָּא רֵאִיָּה אַחֲרֹנָה בְּיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר הִתָּה,
50 וְהָרִי רֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה בִּיָּמֵי זִיבָתָה.

(22) "משתשקע החמה עד שיראו שלושה כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל מקום, והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנים בו להחמיר בכל מקום". (23) גדולה, וסופרת שבעה נקיים ומביאה קרבן ואינו נאכל, ככל קרבן הבא על הספק.

51 כ. נָדָה שֶׁבְּדָקָה עֲצָמָה בַּתּוֹף יָמִי נִדְתָּה וּמִצָּאָהּ
52 שֶׁפֶּסֶק הָדָם, וְאִפְּלוּ פֶּסֶק בְּשָׁנִי לְנִדְתָּה²⁴, וְשִׁגְגָה אוֹ
53 הִזְיָדָה וְלֹא בְּדָקָה עַד לְאַחֵר נִדְתָּה²⁵ יָמִים רַבִּים,
54 וּכְשֶׁבְּדָקָה מִצָּאָה טְמֵאָה - אֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא כָּל
55 אוֹתָן הַיָּמִים הָיְתָה טְמֵאָה וְתִהְיֶה זָכָה, אֲלֹא כָּל אוֹתָן
56 הַיָּמִים שָׁלֹא בְּדָקָה בְּחֻזָּקַת טְהוּרָה²⁶. בְּדָקָה עֲצָמָה
57 וּמִצָּאָה טְמֵאָה, אִפְּלוּ בְּדָקָה בְּשִׁבְעֵי לְנִדְתָּה, וּבֵין
58 הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא בְּדָקָה עֲצָמָה כְּדִי לִפְרֹשׁ מִטְמֵאֵת נָדָה,
59 אֲלֹא הַמְתִּינָה יָמִים וְאַחֵר כִּף בְּדָקָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה
60 - הָרִי זֶה סֶפֶק זָכָה. וְאִם מִצָּאָה טְמֵאָה - הָרִי זֶה זָכָה
61 וְדֹאֵית; שֶׁכֵּן שֶׁבִּתְחִלָּה מִצָּאָה טְמֵאָה וּלְבִסּוֹף
62 טְמֵאָה - הָרִי זֶה בְּחֻזָּקַת שָׁלֹא פֶּסֶק. יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל
63 נָדָה, אָף עַל פִּי שֶׁמִּצָּאָהּ בּו טְהוּרָה - הָרִי זֶה כְּמִי
64 שֶׁמִּצָּאָה טְמֵאָה; שְׁיוֹם רֵאשׁוֹן כָּלוּ הַחֻזָּק הַפְּעוּן
65 פְּתוּחִים.

1 זָכָה גְּדוּלָּה שֶׁטְבִילָה בְּלִיל שְׁבִיעֵי - פְּאֵלוּ לֹא טְבִילָה,
2 וְהָרִי הִיא כְּנִדָּה שֶׁטְבִילָה בַּתּוֹף שְׁבָעָה.

3 יג. הֵבֵא עַל זָכָה גְּדוּלָּה בְּיוֹם שְׁבִיעֵי שֶׁל סְפִירָה
4 אַחֵר שֶׁטְבִילָה, אוֹ עַל זָכָה קִטְנָה בְּיוֹם הַשְּׁמֹר אַחֵר
5 שֶׁטְבִילָה - פְּטוּר מִן הַפֶּרֶת; כִּיּוֹן שֶׁטְבִילָה בְּזִמָּן
6 הָרֵאשׁוֹן לְטְבִילָתָהּ - טְהוּרָה. וְלֹאשֶׁה זֶה יִהְיֶה לָּהּ
7 תְּרֻבּוֹת רָעָה¹¹, שֶׁהָרִי בְּעִילָתָהּ וּמִנְעָה תְּלוּיִין¹².

(11) כלומר, לימוד וחינוך רע. (12) תלוי ועומד עד שיבורר.

8 יד. בִּיעֵד הֵן תְּלוּיִין? אִם נִשְׁלַם הַיּוֹם אַחֵר הַטְבִּילָה
9 וְלֹא רֵאֲתָה דָם - הָרִי כָּל שִׁנְעָה בּו אַחֵר טְבִילָתָהּ
10 טְהוּר, וּבְעִילָתָהּ אַחֵר הַטְבִּילָה - אֵין חִיבִין עָלֶיהָ
11 פְּלוּם¹³; וְאִם רֵאֲתָה דָם בְּיוֹם זֶה אַחֵר שֶׁטְבִילָה -
12 נִמְצְאָת זָכָה לְמַפְרַע, וְכָל שִׁנְעָה בּו לְמַפְרַע - טְמֵא,
13 וְהִיא וּבֹעֵלָהּ חִיבִין בְּקֶרֶן¹⁴. וּלְפִיכָּךְ הִיא אֲסוּרָה
14 לְבַעֲלָהּ עַד לַעֲרֹב, שֶׁלֹּא תָבִיא עֲצָמָה לְיָדֵי סֶפֶק¹⁵.

(13) לא כרת במזיד ולא קרבן בשוגג. (14) כבא על הזבח. (15) "אחר תטהר, אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תבוא לידי ספק".

15 טו. זָכָה שֶׁסְפִירָה שִׁשֶּׁת יָמִים נִקְיִים, וּבְשִׁבְעֵי רֵאֲתָה
16 דָם, אִפְּלוּ סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה - סוֹתֶרֶת הַכֹּל,
17 וְחוֹזֶרֶת לְמִנּוֹת מֵאַחֵר הַיּוֹם הַטְּמֵא שְׁבָעָה יָמִים
18 נִקְיִים.

19 טז. פְּלִטָּה שֶׁכָּבַת זֶרַע בַּתּוֹף יָמִי הַסְפִּירָה¹⁶ - סוֹתֶרֶת
20 יוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזָב שֶׁרֵאָה קָרִי, שֶׁסּוֹתֶר יוֹם
21 אֶחָד¹⁷. רֵאֲתָה דָם בַּעֲשִׂירֵי מִיָּמִי זִיבָתָה וּבְאֶחָד עֶשֶׂר
22 וּבְשְׁנַיִם עֶשֶׂר, אָף עַל פִּי שֶׁרֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה
23 אַחֵר זֶה - אֵינָה זָכָה גְּדוּלָּה, אֲלֹא נִצָּאָת מְזִיבוֹת
24 קִטְנָה לְנָדָה; שְׁיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִתְחַלֵּת נִדְתָּה,
25 וְהָרֵאָה בִּיָּמֵי נִדְתָּה - אֵינָה זָכָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁸.

(16) והרי היא כאיש שיוצאת ממנו שכבת זרע. (17) ומה שנאמר בהלכה הקודמת שצריכה להתחיל ולספור שבעה ימים נקיים, כשהפסיקה יום טמא אפילו ביום השביעי, היינו אם הפסיקה טומאת זיבה. אבל טומאה אחרת, כגון קרי בזב או פולטת שכבת זרע בזבה אינה סותרת את הימים הנקיים שעברו ויכולה להמשיך את ספירתה החל מיום המחרת אחרי טבילתה לפליטת שכבת הזרע. (18) למעלה הלכה ד': "וכל דם שתראה בהם, דם נדה ייחשב".

26 יז. ומה הוא זה שכתוב בַּתּוֹרָה: אוֹ כִי תִזוּב עַל
27 נִדְתָּה? שֶׁאִם רֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים סְמוּךְ לְנִדְתָּה - הָרִי
28 זֶה זָכָה. כְּגוֹן שֶׁרֵאֲתָה בְּשְׁמִינִי לְנִדְתָּה וּבַתְּשִׁיעֵי
29 וּבַעֲשִׂירֵי, שֶׁהֵן רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי מֵהָאֶחָד עֶשֶׂר
30 יוֹם שֶׁהֵן יָמִי זִיבָתָה. רֵאֲתָה דָם בְּאֶחָד עֶשֶׂר מִיָּמִי
31 זִיבָתָה וְטְבִילָה לַעֲרֹב, שֶׁהוּא לַיִל שְׁנַיִם עֶשֶׂר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(24) אבל לא בראשון, שיום ראשון כולו הוחזק המעיין פתוח כמו שמסיים בסוף ההלכה. (25) לאחר שבעת ימי נדחה. (26) כלומר, בחזקת שלא ראתה דם ולפיכך אינה זבה, וטובלת לנדחה ותיטרה.

1 כא. זכה שפדקה עצמה בראשון מימי הספירה
2 ומצאה טהור, ולא פדקה עד יום שביעי ומצאה
3 טהור - הרי זו בחזקת טהרה, ובאלו פדקה כל
4 שבעה ומצאה טהור.

28 ב. במה דברים אמורים? בשלא פסקו הצירים
29 והחבלים והצער, אלא מתקשה והולכת עד שילדה;
30 אבל אם ראתה דם שלשה ימים או יתר בימי זיבתה
31 בצער וחבלים, ופסק לה הצער ורוח לה מן
32 החבלים אחר השלשה ימים, ועמדה בנחת עשרים
33 וארבע שעות²⁷ או יתר, אף על פי שלא פסק הדם²⁸
34 ואף על פי שחזר הצער והחבלים אחר עשרים
35 וארבע שעות - הרי זו זכה; שאלו היה הדם מחמת
36 הולד - לא פסק הצער ולא החבלים. ואם ילדה
37 אחרי כן - הרי זו יולדת בזוב.

(7) שם לו, ב. (8) שם.

38 ג. ראתה יום אחד בלא צער ושנים בקשי וילדה,
39 או שנים בלא צער ויום אחד בקשי וילדה, או יום
40 בקשי ויום בלא צער ויום בקשי וילדה - אינה
41 יולדת בזוב. אבל אם ראתה יום אחד בקשי ושנים
42 בלא צער וילדה, או שנים בקשי ואחד בלא צער
43 וילדה, או יום בלא צער ויום בקשי ויום בלא צער
44 וילדה - הרי זו יולדת בזוב. זה הכלל: קשי סמוך
45 ללדה - אין זו יולדת בזוב; שפ"י סמוך ללדה -
46 הרי זו יולדת בזוב.

(9) נחה מן הצער.

47 ד. חל שלישי לראייתה להיות ביום הלדה, אפלו כל
48 היום פלו בשפי - אין זו יולדת בזוב; שהרי יום
49 הלדה סמוך לקשי¹⁰. ראתה שני ימים ובשלישי
50 הפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת
51 וספק זבה¹¹.

(10) מפני שאנו צריכים שהיום השלישי - יום המביא לידי זיבה - יהא בשופי, ומכיון שילדה באותו יום - אין לך קושי גדול מזה, ולכן אין זו יולדת בזוב ('קרי' ספר). (11) שם כא, ב. כלומר, ספק יולדת שמא הפילה ולד, וספק זבה, שמא ראתה דם בפתיחת הרחם בלא לידה ונעשית זבה גדולה, ואולי לא ראתה דם, ונשארו רק שני ימים הראשונים.

52 ה. פיצד דין יולדת בזוב? צריכה לישב שבעה ימים
53 נקיים וטובלת לערב, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה,
54 ואחר כך יהיה לה דם טהר¹², ומביאה קרבן זבה
55 וקרבת יולדת. לפיכך, אם ילדה זכר, אפלו פסק

5 כב. וכן אם פדקה ביום ראשון מימי הספירה
6 ומצאה טהור, וביום השמיני²⁷ ומצאה טהור - הרי
7 זו בחזקת טהרה. פדקה ביום שלישי לזיבתה
8 ומצאה שפסק הדם, ולא פדקה ביום ראשון מימי
9 הספירה, ובשביעי פדקה²⁸ ומצאה טהור - הרי זו
10 בחזקת טהרה. והוא הדין לזב בכל אלו הבדיקות,
11 שהוא טהור ועלו לו ימי ספירה.

(27) אף על פי שלא בדיקה בשביעי בסוף ימי הספירה ורק בתחילתם. (28) שהבדיקה הייתה בסוף ימי הספירה ולא בתחילתם.

12 כג. כל אשה שהיא ספק נדה ספק זבה - צריכה
13 לישב שבעת ימים נקיים מספק, וטובלת כליל
14 שמיני²⁹, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה. ומביאה
15 קרבן זבה ואינו נאכל, כמו שיתבאר במקומו.

(29) כנדה שאינה טובלת ביום.

פרק שביעי

(1) יבאר דם קשוי של לידה והיאך דינו; ואי זו היא יולדת בזוב; ויולדת בזוב שלא פסק דמה; היולדת נקבה ואחר ארבעה עשר שלא נתעברה והתחיל דם הקושי בתוך שמונים; אם אפשר שתראה מאה וארבעה עשר יום דם מן המקור יום אחר יום ולא תהיה זבה.

16 א. מעברת שהתחילה להצטער ואחריה חבלי לדה,²
17 והתחיל הדם לצאת קדם שתלד - אותו הדם הוא
18 הנקרא דם הקשי. והיאך דינו? אם בא בימי נדחה
19 - הרי הוא דם נדה, והרי זו טמאה נדה; ואם בא
20 בימי זיבתה - הרי זו טהורה. שנאמר בזבה: דם
21 יהיה זוכה בבשרה. מפי השמועה למדו³: זוכה
22 מחמת עצמה, ולא מחמת ולד. ובלבד שתלד ולד
23 חי; אבל אם הפילה - אין קשי לנפלים⁴. אפלו היה
24 הדם שותת ויורד עם החבלים והצער ארבעה עשר⁵
25 יום קדם שתלד - הרי זה דם קשי וטהור; אבל אם
26 התחיל הדם קדם הלדה בחמשה עשר יום או יתר
27 - הרי זה דם זיבה, והרי היא יולדת בזוב⁶.

(2) מכאובי אשה העומדת לילד נקראים חבלי לידה, "חבלי יולדה יבאו לך" (הושע יג, יג). (3) נדה לו, ב. (4) שם לח, ב. (5) שם "וטמאה שבועיים כנדחה (ויקרא יב, ה),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' י"ח מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 שם, שמטהרים אותה לא משום דם קושי אלא מפני שזה דם טוהר. (21) שם לח, ב. (22) שם כה, ב.
י. זכה שפסק זוכה, והתחילה למנות שבועת ימים 35 נקיים, ובא לה דם קשי בתוך ימים נקיים - אינו 36 סותר²³, וימי הקשי עולים למנין שבועה²⁴. וכן אם 37 ללדה בשבועה ימים נקיים - אין הלדה סותרת²⁵, 38 וימי הלדה עולין לה למנין שבועה²⁶, אף על פי 39 שהיא טמאה בהן²⁷. שגאמר: ואם טהרה מזוכה. 40 בין שטהרה מזוכה, אף על פי שהיא טמאה טמאה 41 אחרת, כגון טמאת לדה או טמאת נדה או טמאת 42 צרעת - הרי זו סופרת בהן, ואין טמאות אלו 43 וכיוצא בהן סותרין הספירה. 44

(23) שם לו, א. (24) מפני שדם זה טהור גמור הוא, שזבה טמאה רק אם היא רואה מחמת עצמה, לא מחמת ולד, ולכן עולים ימי הקושי למנין השבעה, מה שאין כן דם שראתה בתוך ימי טהרה בעודה סופרת, סותר מנינה, מפני שילדת בזוב אין לה דם טוהר, וממילא הדם הוא טמא, ראה השגת הראב"ד. (25) שם לד, א. אפילו שראתה דם בימי לידתה, כמבואר להלן בהי"א. (26) כשלא ראתה דם. (27) שם לו, א. כרבא.

יא. ימי לדתה וימי נדתה, אם לא ראתה בהן דם - 45 הרי אלו עולין לה לספירת שבועת ימים נקיים; ואם 46 ראתה בהן דם - אין עולין לה ימי הראיה ולא 47 סותרין כל הימים, אלא משלמת על הימים שספרה 48 כשיפסק הדם. שאין סותר הפל אלא ראיה של זוב, 49 אכל אלו סותרין יומן בלבד. 50

יב. מאחר שתבין כל העקרין שפארנו, יתבאר לך 51 מה שאמרנו חכמים²⁸, שאפשר שתראה האשה דם 52 מן המקור יום אחר יום מאה וארבעה עשר יום ולא 53 תהיה זכה²⁹. פיצד? שנים לפני נדתה³⁰, ושבועה ימי 54 נדתה, ושנים לאחר ימי נדתה³¹, וארבעה עשר 55 קשי³², ושמונים של נקבה, ושבועה ימי נדה, ושנים 56 אחר ימי נדה³³. הא למדת, שכל דם שתראה האשה 57 אחר יום מלאת - הוא תחלת נדתה³⁴, ואין משגיחין 58 על וסתות שמקדם³⁵. לפיכך, הרואה דם בסוף יום 59 מלאת³⁶ בין השמשות³⁷ - הרי זו ספק נדה; שמה 60 בלילה ראתה הדם, שהיא תחלת ימי נדתה. 61

(28) שם לח, א. (29) גדולה. (30) שני ימים האחרונים של ימי זיבה. (31) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (32) כמבואר למעלה (ה"א). (33) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (34) שהלידה מפסקת המנין, שבלא לידה, דעת רבינו שהיא מונה לפי הסדר: שבעה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה כל ימי חייה, כמבואר למעלה פ"ו ה"ו, אבל הלידה מפסקת. (35) ואם ראתה אחרי ימי הטהרה שלא בשעת וסתה (הקודם) - היא נדה. (36) שם נג, ב. (37) ראה למעלה פ"ו, הערה לח.

1 הדם ביום הלדה, סופרת שבועת ימים נקיים 2 וטובלת¹³; ואם לדה נקבה, וספרה שבועה נקיים 3 ושלמו עם ארבעה עשר של לדה או לאחריהן - 4 הרי זו טובלת ומתרת לבעלה; ואם שלמו ימי 5 הספירה בתוך ארבעה עשר - הרי זו אסורה לבעלה 6 עד ליל חמשה עשר.

(12) עד ארבעים יום לזכר, ושמונים לנקבה. (13) שם לו, א. וימי לידתה עולין לה מן המנין, כמו שמבואר לקמן בה"ו.

ו. פיצד? הרי שראתה דם שלשה, וספרה שבועת 7 ימים נקיים - הרי עשרה; ועדין היא אסורה לבעלה 8 עד ליל חמשה עשר, שכל ארבעה עשר¹⁴ היא 9 כנדה¹⁵. ולמה אין מצריכין את היולדת בזוב 10 לספירת שבועה אחר שבועה של זכר ואחר ארבעה 11 עשר של נקבה? מפני שימי לדתה וימי נדתה 12 שאינה רואה בהן עולין לה¹⁶ לספירת שבועה, כמו 13 שיתבאר. 14

(14) ללידת נקיבה. (15) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (16) שם, כרבא.

ז. יולדת בזוב שלא פסק דמה - אין לה דם טהר¹⁷, 15 אלא כל דם שתראה - כדם זיבה הוא. אכל אם 16 ספרה שבועת ימים נקיים, ושלמו ארבעה עשר של 17 נקבה וטובלה, ואחר כך ראתה דם בתוך ארבעים של 18 זכר ושמונים של נקבה - הרי זה דם טהר. 19

(17) שם לה, ב. שכל זמן שלא פסק הדם, הרי הוא כדם זיבה.

ח. ספרה שבועה ימים נקיים ולא טובלה, ואחר כך 20 ראתה דם - הרי זו טובלת ומתרת לבעלה מיד; 21 שכל ימי טהר אינן ראיות לא לנדה ולא לזיבה¹⁸. 22 אכל עצמו של דם - טמא ומטמא¹⁹, בדין דם הנדה, 23 עד שתטבל. 24

(18) אע"פ שהדם בא מהמעין שממנו דמי נדה וזבה - אינו סותר בימי הטהרה. (19) כבית הלל שם. שילדת בזוב - בימים וטבילה תלויה טהרתה, וכל זמן שלא טבלה היא טמאה, וממילא הדם היוצא ממנה טמא.

ט. היולדת נקבה, ואחר ארבעה עשר שלשה 25 נתעברה, והתחיל דם הקשי לבוא לה בתוך שמונים 26 - הרי היא דם טהר, אף על פי שאין קשי 27 לנפלים²⁰; שכל דמים שתראה בתוך ימי טהר - 28 טהור הוא, עד שתפיל הולד²¹. וכשתפיל - תהיה 29 טמאה לדה: אם הפילה זכר - טמאת זכר, ואם 30 הפילה נקבה - טמאת נקבה. ומונה ימי טמאה וימי 31 מלאת מולד שני. אפלו היו תאומים²², והפילה 32 היום אחד והפילה האחר אפלו אחר כמה ימים - 33 מונה לשני ימי טמאה וימי מלאת. 34

שלשה ימים טהורים, וביום השביעי התחילו שלשה ימים
הטמאים ז, ח, ט ושני הימים האחרונים הם מימי זיבה, ויום
העשירי הוא יום שימור, ומותר ביום יא ויב.

יז. היתה רואה ארבעה ימים טמאים⁴⁹ וארבעה²⁷
ימים טהורים⁵⁰ - משמשת יום אחד⁵¹ שאחר נדתה,²⁸
ושוב אינה משמשת לעולם⁵².

(49) בימים א, ב, ג, ד לתחילת נדתה. (50) ה, ו, ז, ח.
(51) יום שמיני. (52) שאין לה שבעה נקיים.

יח. היתה רואה חמשה ימים טמאים⁵³ וחמשה³⁰
ימים טהורים⁵⁴ - משמשת השלשה הסמוכים³¹
לנדתה⁵⁵, ושוב אינה משמשת לעולם⁵⁶.

(53) בימים א, ב, ג, ד, ה, לתחילת נדתה. (54) ו, ז, ח, ט,
י. (55) שמיני. תשיעי ועשירי, הימים הטהורים.
(56) שהיא כבר זבה גדולה שרואה חמשה ימים רצופים
בתוך אחד-עשר ימי זיבה.

יט. היתה רואה ששה ימים טמאים⁵⁷ וששה ימים³³
טהורים - משמשת בחמשה⁵⁸ ימים הסמוכים לנדתה³⁴
תחלה, ושוב אינה משמשת לעולם³⁵.

(57) ונשאר השביעי טהור. (58) הטהורים מחוץ ליום
השביעי שהיתה בנדתה.

כ. היתה רואה⁵⁹ שבעה⁶⁰ טמאים ושבעה⁶¹ טהורים³⁶
- משמשת השבוע הראשון⁶² הטהור הסמוך
לנדתה, ויבוא אחריו שבוע טמא⁶³ - תקבע בו זבה,³⁸
והשבוע הטהור שיבוא אחריו⁶⁴ - לספירה, ואסורה³⁹
לשמש בו. נמצאת שלא שמשה מטתה בארבעה⁴⁰
שבועות אלא שבוע אחד⁶⁵. וכל ימיה⁶⁶ משמשת
שמונה עשר יום בכל שמונה עשר שבועות. כיצד?⁴²
שבוע חמישי⁶⁷ - הרי היא זבה. שבוע ששי⁶⁸, שהיא⁴³
בו טהורה - לספירה. שבוע שביעי⁶⁹ - זבה. שבוע⁴⁴
שמיני⁷⁰ - לספירה. שבוע תשיעי⁷¹, שהיא רואה בו⁴⁵
- חמשה ימים ממונו מימי נדה, ושנים מתחלת ימי
זיבה⁷²; משמרת יום אחד⁷³ מן השבוע העשירי⁴⁷
הטהור⁷⁴, ומשמשת⁷⁵ ששה. שבוע אחד עשר⁷⁶,
שהיא רואה בו - שנים מסוף ימי זיבה⁷⁷, וחמשה⁴⁹
מתחלת ימי נדה; ומשמשת חמשה ימים⁷⁸ משבוע⁵⁰
שנים עשר הטהור. שבוע שלשה עשר⁷⁹ - זבה,⁵¹
ושבוע ארבעה עשר⁸⁰ - לספירה. וכן שבוע חמשה⁵²
עשר⁸¹ - זבה, ושבוע ששה עשר⁸² - לספירה,⁵³
ושבוע שבעה עשר⁸³ - זבה, ושבוע שמונה עשר -⁵⁴
לספירה. וסופרת על דרך זו לעולם. נמצאת אומר:⁵⁵
שכל שמונה עשר שבועות משמשת שמונה עשר⁵⁶
יום⁸⁴. ואלו לא ארע לה חלי זה, והיתה שבוע נדה⁵⁷
ואחד עשר יום טהורה - היתה משמשת בכל⁵⁸
השמונה עשר שבועות אחד עשר שבועות⁸⁵, שהן⁵⁹
שבעה ושבעים יום.⁶⁰

יג. כבר בארנו³⁸, שהנדה שראתה דם כל שבועה -
מתרת לשמש בליל שמיני אחר שתטבל. וזבה קטנה
- משמרת יום אחד טהור וטובלת, ומתרת לשמש
לערב. וזבה גדולה - סופרת שבועת ימים נקיים
וטובלת, ומתרת לשמש בליל שמיני. ואין בין זמן
נדה לנדה אלא אחד עשר יום בלבד, ובאותן האחד
עשר תהיה זבה קטנה או גדולה.

(38) למעלה פ"ד ה"ו, פ"ו הלכות ט"א.

יד. ומאחר שתהיה זוכר כל אלו העקרים, יתבאר
לך זה שאמרו חכמים³⁹: האשה שהחזקה כל ימיה
יום תראנה⁴⁰ דם ויום לא תראה - בתחלה⁴¹ משמשת
בליל⁴² שמיני וביום שמיני⁴³, שהוא יום אחד אחר
ימי נדתה. ומשמשת בכל שמונה עשר יום ארבעה
לילות בלבד⁴⁴. ואינה יכולה לשמש בימים
הטהורים, שהיום הטהור הוא שומר ליום הטמא⁴⁵.
לפיכך, אם היתה רואה דם בכל יום טמא מתחלת
הלילה - אינה משמשת אלא בשמיני בלבד⁴⁶, שהוא
יום אחד אחר ימי נדתה.

(39) שם נד, א. (40) כלומר, רק ביום. (41) בראיה
ראשונה, שאז מתחילה לספור שבעה ימי נדה. (42) בכת"י
תימן: בלילה וביום שמיני. (43) שהרי בשביעי טבלה
לערב ולא תראה עד תשיעי, לפיכך משמשת בלילה וביום
השמיני, והיום התשיעי לראייתה הראשונה הוא כבר
בחסרון של אחד-עשר ימי הזיבה, ויום העשירי הוא יום
השימור של יום התשיעי ואסורה לשמש עד הלילה.
(44) מלבד ליל השמיני ויום השמיני שאמרנו, והיינו: אור
ל"א, יג, טו וי"ז. (45) ראה למעלה פ"ו ה"י. (46) ששאר
הימים הטהורים הם שומרים ליום הטמא, ובערב הרי היא
רגילה לראות מתחילת הלילה, ואסור לשמש פן תראה דם.

טו. היתה רואה שני ימים טמאים ושני ימים¹⁸
טהורים - משמשת בשמיני ובשנים עשר⁴⁷ ובששה¹⁹
עשר ובעשרים.

(47) שימי ט"י - הימים שהיא רואה, הם מאחד-עשר ימי
הזיבה, והיום האחד-עשר הוא יום שימור, ולכן מותרת ביום
השנים-עשר וגם בלילה שלפניו, והימים יג"ד שהיא רואה
בהם, הם ימי זיבה, ויום חמשה-עשר הוא יום שימור,
ומותרת ביום טז, וימי יז"ח הם ימי זיבה, ויום תשעה-עשר
הוא יום השימור, ומותרת ביום העשרים ובלילה שלפניו
כאמור למעלה.

טז. היתה רואה שלשה ימים טמאים⁴⁸ ושלשה²¹
טהורים - משמשת שני ימים מהשלשה הטהורים²²
שאחר ימי נדתה; שהאחד מהן שמור לשנים²³
הטמאים הסמוכים לנדתה. ושוב אינה משמשת
לעולם; שהרי החזקה זבה גדולה, ואין לה שבועת
ימים נקיים.

(48) שראתה דם בימים א, ב, ג בתחילת נדתה, ואחר כן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ב' י"ח מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 הטהורין, ומשמשות שבועה. ואחר כך יבואו לה
10 שמונה טמאין⁸⁹ - מהן שנים תשלום ימי זיבתה⁹⁰,
11 ויששה מימי נדתה. ויבואו שמונה טהורין⁹¹ - יום
12 אחד מהן תשלום ימי נדתה⁹², ומשמשות שבועה
13 שניות. ואחר כך יבואו לה שמונה טמאים⁹³ - מהן
14 ארבעה תשלום ימי זיבתה⁹⁴, וארבעה מימי נדתה.
15 נמצאת זבה גדולה, וצריכה ספירת שבועה. ויבואו
16 לה שמונה טהורים - סופרת מהן שבועה, ומשמשות
17 יום אחד. נמצאת משמשת חמשה עשר יום בכל
18 ארבעים ושמונה.

(89) מיום השבעה עשר. (90) שהמחזור נשלם ביום
השמונה-עשר. (91) מיום עשרים וחמש. (92) יום שביעי
למחזור שהתחיל ביום התשעה עשר. (93) אחרי שלושים
ושנים ימים. (94) הנגמרים ביום שלושים ושש.

19 כג. היתה רואה תשעה ימים טמאים ותשעה ימים
20 טהורין - משמשת שמונה ימים בכל שמונה עשר
21 יום לעולם. כיצד? תשעה הטמאים - שבועה מהן
22 נדתה, ושנים זיבות סמוך לנדתה; משמרת להן יום
23 אחד מן התשעה הטהורין, ומשמשות שמונה. וכן
24 לעולם.

25 כד. היתה רואה עשרה ימים טמא ועשרה טהור,
26 ומעשרה ולמעלה אפלו אלה יום טמא ואלף יום
27 טהור - יהיה ימי שמושה⁹⁵ פמנן זיבתה⁹⁶. כיצד?
28 עשרה הטמאים - מהם שבועה נדה ושלשה זיבה;
29 עשרה הטהורים - סופרת מהן שבועה, ומשמשות
30 שלשה; נמצאו ימי השמוש שלשה, וימי הזיבות
31 שלשה. וכן מאה יום טמאין ומאה טהורין: ומאה
32 הטמאין - שבועה מהן לנדתה, ותשעים ושלשה
33 זיבות; המאה הטהורין - שבועה מהן לספירה,
34 ותשעים ושלשה לשמוש. וכן אלה. וכן כל מנן
35 ומנן על דרך זו.

(95) בימים הטהורים. (96) כלומר, כמנן ימי טומאת
זיבתה, ששבעת הימים הראשונים מימי טהרה הם ימי
הספירה.

פרק שמיני

(1) יבאר שיש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה; וסת
שנקבע מחמת אונס אם הוא וסת; אם האשה קובעת וסת
בתוך ימי נדתה או בימי זיבתה; קפצה; וסתות לדילוגין;
ודין אשה שלא בדקה עצמה משעת וסתה ולאחר ימים
בדקה ומצאה טמאה; ודין אשה שטעתה ולא ידעה עת
וסתה וכיצד היא עושה לתקן וסתה.

36 א. יש אשה שיש לה וסת, ויש אשה שאין לה וסת,
37 אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם, ואין לה
38 יום קבוע לראותה. וזו⁹⁷ שיש לה וסת, היא שיש לה
39 יום קבוע, או מעשרים יום לעשרים יום, או

(59) כל הלכה זו, על פי הסדר הקבוע המבואר למעלה פ"ו
ה"ה, שכל ימיה של אשה כך: שבועה ימי נדה ואחד-עשר
ימי זיבה. ואחר כל אחד-עשר יום, מתחיל מחדש מחזור
ימי נדה, שראייתה בימים אלה אינה עושה אותה לזבה.
וחשבון השבועות כאן מתאים למספר שמונה-עשר בכל
מחזור, שבועה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. שמונה-עשרה
שבועות הם מאה ועשרים וששה יום, מהם: ארבעים
ותשעה ימי נדה, ושבעים ושבעה ימי זיבה. ימי הנדה: מיום
1-7, 19-25, 37-43, 55-61, 73-79, 91-97, 109-115. ימי
זיבה: 8-18, 26-36, 44-54, 62-72, 80-90, 98-108, 116-126.
(60) בכתב-יד תימן: שבועה ימים. (61) שם:
ושבועה ימים. (62) המתחיל מיום ח [שהרי נדה, אפילו
רואה כל שבועה - טובלת לערב ומותרת] וגומר ב"ד
שבהם לא ראתה דם. (63) המתחיל ביום טו וגומר ב"כא,
ועד יום יט הם ימי זיבה. וכשראתה בימים ט"ו-יח נקבעה
לזיבה. (64) המתחיל ביום כב, וגומר ביום כח, שבהם לא
ראתה דם, הם ימי ספירה. (65) השבוע השני, מ"ח
השבועות והוא הראשון לטהרה. (66) של אשה שדרכה
לראות בדרך זו: שבועה ימים טמאים ושבועה טהורים.
(67) המתחיל ביום כט, וכל ימי השבוע הם ימי זיבה.
(68) המתחיל ביום לו. (69) המתחיל ביום מג, וביום ה"מד
מתחילים ימי הזיבה. וכשראתה בהם דם היא זבה.
(70) המתחיל ביום נ. (71) המתחיל ביום נו וגומר ב"סג,
וימי הנדה גומרים ביום סא. (72) יום סב ו"סג. (73) לשני
הימים של זיבה, כדין שומרת יום כנגד יום. (74) המתחיל
ביום סד. (75) אחרי טבילתה לערב כדין זבה קטנה.
(76) המתחיל ביום עא, וביום עג מתחיל ימי נדה. (77) יום
עא ו"עב. (78) ששני ימים הראשונים של השבוע,
משלימים לשבעת ימי נדתה ואסורה לבעלה. (79) המתחיל
ביום פה וגומר ביום צא. וימי הזיבה נגמרים ביום צ.
(80) המתחיל ביום צב, וגומר ביום צח. (81) המתחיל ביום
צט וגומר ביום קה, שהם ימי זיבה. (82) המתחיל ביום קו
וגומר ביום קיב. (83) המתחיל ביום קיג, וגומר ב"קיט.
וימי הזיבה מתחילים מיום קטז, וראתה ארבעה ימים בימי
הזיבה, ונעשית זבה גדולה. (84) בארבעה שבועות
הראשונים משמשת שבוע אחד, בשבוע העשירי - ששה
ימים. ובשבוע השנים עשר, חמשה ימים. נמצא בסך-הכל
שמונה-עשר יום. (85) שבהן היא טהורה אם לא ראתה דם
בימי הזיבה.

1 כא. ובזמן שהיא רואה שבוע טמא ושבוע טהור -
2 משמשת שמונה עשר יום, שהם כמו רביע הימים.⁸⁶
3 וזו היא שאמרו חכמים⁸⁷: משמשת רביע ימיה⁸⁸.

(86) כלומר, בערך, שהרי חסר יום אחד ורביע, שרביע
משבעים ושבעה הוא יט ימים ורבע יום. (87) נדה נד, א.
(88) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם. ראה 'מגיד משנה'.

4 כב. היתה רואה שמונה ימים טמא ושמונה ימים
5 טהור - הרי זו משמשת חמשה עשר יום מתוך
6 ארבעים ושמונה ימים. כיצד? שמונה טמא
7 שפתחלה - שבועה מהן ימי נדתה, ויום אחד זיבות
8 סמוך לנדתה; משמרת לו יום אחד מן השמונה

1 מארבעה ועשרים יום לארבעה ועשרים יום, או
2 פחות או יותר.

35 יום זה שלש פעמים. וכן כל פיוצא בזה.
(2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: וזו.

3 ב. וקדם שיבוא הדם תרגיש בעצמה: מפקה³
4 ומתעטשת וחוששת פי כרסה ושפולי מעיה,
5 ויסתמר שערות בשרה או יחם בשרה, וכיוצא
6 במארעות אלו⁴. ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן
7 בפעשה הקבוצה לה מיום וסתה.

(3) נדה סג, א. (4) ראשה כבד עליה ורותת, שם. "כמו
שנמצא מהן מי שימצא היפוך האצטומכא לבד, ואחרת כאב
הראש, ואחרת התנודדות והיפוך נפש, ואחרת דפוקת הלב"
(פירוש המשניות לרבינו שם).

8 ג. כבר בארנו⁵, שכל אשה שאין לה וסת - אסורה
9 לשמש עד שתבדק עצמה תחלה; ושיש לה וסת -
10 אסורה לשמש בכל עונת הוסת: אם וסתה ביום -
11 אסורה לשמש כל אותו היום, ואם וסתה בלילה -
12 אסורה לשמש כל אותו הלילה. ומתחלת יום הוסת
13 תספור ימי נדתה וימי זיכתה לעולם⁶.

(5) למעלה פ"ד הט"ז. (6) שם, הלכות יבי"ג. (7) בדפוס
רומי: וכשמתחיל. (8) שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי
זיבה, וכן חוזר לעולם. כמבואר למעלה פ"ז.

14 ד. לפיכך צריכות הנשים להזהר בוסתות, עד שתדע
15 היום והפעשה שנקבעה בה וסתה. הנה דרבה לראות
16 ביום עשרים, ובא יום עשרים ולא ראתה, ובא יום
17 שלשה ועשרים וראתה - הרי יום עשרים ויום
18 שלשה ועשרים שניהן אסורין⁷. וכן אם ראתה פעם
19 שניה ביום שלשה ועשרים, ולא ראתה ביום עשרים
20 - עדן שניהן אסורין. ראתה פעם שלישית ביום
21 שלשה ועשרים, ולא ראתה ביום עשרים - טהר יום
22 עשרים, ונעקר הוסת ליום שלשה ועשרים. שאין
23 האשה קובעת וסת עד שתקבענו שלש פעמים,
24 ואינה מטהרת מן הוסת עד שתעקר ממנה שלש
25 פעמים.

(9) שם סג, ב. יום העשרים אסור שלא נעקר הווסת שלש
פעמים, ויום השלושה-ועשרים - מכיון שלא ראתה ביום
העשרים, חוששים שמא התחיל הווסת לעבור ליום
השלושה ועשרים, וכן בפעם השניה.

26 ה. כל וסת¹⁰ שנקבע מחמת אנס, אפלו ראתה בו
27 כמה פעמים - אינו וסת; שמפני האנס ראתה.
28 קפצה וראתה, קפצה וראתה¹¹ - קבעה לה וסת
29 לימים בלא קפיצות. כיצד? קפצה באחד בשבת
30 וראתה דם, ולאחר עשרים יום קפצה באחד בשבת
31 וראתה דם, ולאחר תשעה עשר קפצה ביום השבת
32 ולא ראתה דם, ולאחר שבת ראתה בלא קפיצה -

50 ח. הנה דרבה לראות יום עשרים, ושנתה ליום שנים
51 ועשרים - שניהם אסורין. הגיע יום עשרים ולא
52 ראתה, שנים ועשרים וראתה - עדן שניהן אסורין.
53 הגיע יום עשרים וראתה - טהר יום שנים ועשרים;
54 שהרי חזרה לוסתה הקבוצה²³, ונעקר שנים ועשרים
55 מפני שלא נקבע שלש פעמים.

(23) כל זמן שלא נעקר שלש פעמים.

וְהָיָה - הָרִי זֶה אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֵלָהּ לְמַפְרָע⁴³.
וְאֵינָהּ מוֹנֶה אֲלֵא מִשְׁעָה שֶׁרָאֲתָהּ דָּם⁴⁴. וְאִם מִצָּאָה
עֲצָמָה טְהוֹרָה - הָרִי זֶה בַּחֲזָקָה טְהוֹרָה⁴⁵.

(42) פ"ג מהל' משכב ומושב ה"ה. (43) שם ו, א. כלומר, שיטמא שבעה כנדה, שהבועל את הנדה טמא שבעה - כאן הקילו, מפני שווסתות דרבנן. (44) שם. (45) שם טז, א.

יד. וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור, אף על פי שראתה בשעת וסתה - היא טהורה⁴⁶, והדם טהור⁴⁷. שהוסתות מדבריהם⁴⁸, כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב⁴⁹.

(46) דתלינן במכה. (47) שאינו דם נדה ואינו מטמא. (48) כלומר, מה שהיא צריכה בדיקה מפני שהוחזקה לראות ביום וסתה, מדרבנן הוא, אבל מן התורה אין חוששים לווסת, ולפיכך אם לא בדקה - טהורה. וכן כשיש לה מכה, תולים בה ואינה טמאה. (49) פ"ג ה"ט.

טו. הסומא - בודקת עצמה ומראה לחברתה⁵⁰. אבל החרשת⁵¹ והשוטה - צריכות פקחות לבדק אותן⁵² ולקבוע להן וסתות, ואחר כך יהיו מתרות לבעליהן. (50) נדה יג, ב. (51) שאינה מדברת ואינה שומעת, שדינה כשוטה. (52) שם.

טז. כל אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה, וראתה דם - חוששת לזיבות⁵³. לפיכך, אם ראתה יום אחד או שנים - יושבת תשלוש שבועה, שמא דם זה בימי נדתה היא; ואם ראתה שלשה ימים - סופרת שבועת ימים נקיים, שמא בימי וסתה היא עומדת.

(53) מספק וגם לנדות.

יז. וכיצד היא עושה לתקן וסתה⁵⁴, ולידע אם היא זבה ונדאית⁵⁵ או ספק זבה⁵⁶, ולידע ימי וסתה⁵⁷? הפל לפי ימים שתראה בהן. כיצד? ראתה יום אחד או שנים - משלמת עליהן השבועה⁵⁸, ותתחיל למנות⁶⁰ האחד עשר יום מאחר השבועה.

(54) שממנו יתחיל המחזור של שמונה-עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. (55) מבואר לקמן ה"כ. (56) יבואר בהלכה הסמוכה. (57) להבא. (58) גמרא ערכין ח, א. (59) שמא דם זה בימי נדתה היא, כמבואר למעלה ה"טז. (60) באשה טועה שלא תשאר מקולקלת למניינה, דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה, וקובעת בהתחלת הוסת השני (מגיד-משנה). ומאז מתחיל המנין החדש.

יח. ראתה שלשה ימים - הרי זו ספק זבה; שמא יום אחד מהן קדם נדתה, ושנים בתחלת הנדה. וכן אם ראתה ארבעה - שמא שנים קדם הנדה, ושנים מתחלת הנדה. ויושבת תמשה תשלוש ימי נדה⁶¹, ואחד עשר ימי זיבה⁶² אחר החמשה.

ט. אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה²⁴ שראתה בהן; כיון שראתה יום אחד - אינה קובעת לה וסת בכל השבועה. וכן אין האשה קובעת וסת בימי וסתה²⁵, שהן אחד עשר²⁶ יום. אבל קובעת היא וסת בימי נדתה שאינה רואה בהן²⁷. ואם נקבע לה וסת בימי וסתה - הרי זו חוששת לוסתה²⁸. וכל וסת שקבעה בימי וסתה²⁹, אם נעקרה אפילו פעם אחת - נעקרה, ואינה צריכה להעקר שלש פעמים, שחזקת דמים מסלקין הן³⁰ בימים אלו.

(24) שם לט, ב. (25) שם. (26) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: האחד עשר. (27) כגון שראתה בראש חודש ניסן, ובראש חודש אייר, ובעשרים וחמשה באייר, ובסוף חודש סיון קבעה לה וסת בראש-חודש, מכיוון ששתי הראיות הראשונות היו בימי נדותה שלא ראתה בהם. ואף-על-פי שראיה שלישית היתה בימי נדה שהתחילו בעשרים וחמשה באייר. (28) כמבואר בהלכה הסמוכה. (29) אפילו קבעה שלש פעמים. (30) ולפיכך אין האשה קובעת וסתה בימי וסתה, כמבואר למעלה.

י. כיצד חוששת³¹ לוסת? אם ראתה דם בוסת זו³² אפילו יום אחד - תשב לנדתה מספק³³, ויאסורה לשמש באותו היום³⁴, ואפילו לא ראתה בשאר ימי הוסתות. ואם ראתה שלשה ימים³⁵ - הרי זו זבה.

(31) הנוכח בהלכה הקודמת. (32) אחרי שראתה שלש פעמים בימי וסתה. (33) אף-על-פי שבימי זיבה אינו נקבע הוסת, מכל-מקום חוששת לוסתה. כלומר, אנו נותנין עליה שתי החומרות, חומר נדה, שהיא טמאה שבעה אפילו בראיה אחת, וחומר זיבה שצריכה שבעה נקיים אם ראתה שלשה ימים. (34) אפילו לא ראתה, כדין עונה סמוך לוסתה. (35) אנו נותנים לה חומר זבה, מאחר שלפי הוסת הראשון עומדת היא בימי זיבה, והיא זבה.

יא. כל אשה שמרבה לבדק עצמה תמיד - הרי זו משבחת³⁶, ואף על פי שיש לה וסת קבועה; שאפשר שכבד דם בלא שעת הוסת. וכל אחד עשר יום של ימי וסתה - הרי היא בהן בחזקת טהרה³⁷, ואינה צריכה בדיקה³⁸; אבל אחר ימי וסתה³⁹ - צריכה לבדק.

(36) שם יג, א. (37) שחזקת דמים מסולקים, כמבואר למעלה ה"ט. (38) שם לט, א. (39) ששוב מתחילים ימי נדה.

יב. שכתה⁴⁰ ולא בדיקה, בין באנס בין ברצון - הרי זו בחזקת טהרה⁴¹, עד שתבדק ותמצא טמאה.

(40) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ישבה, וכן הגירסא במשנה. (41) שם.

יג. האשה שלא בדיקה עצמה בשעת וסתה, ולאחר ימים בדיקה ומצאה טמא, אף על פי שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה, כמו שיתבאר⁴² בענין טמאה

דס תחת האמצעית; כתם שנסתפק אם הוא צבע אדום מה יעשו להכירו.

- 22 א. אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה
- 23 עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשרה², כמו
- 24 שבארנו³. ותהיה טמאה מעת שתראה ולהבא בלבד.
- 25 ואם לא הרגיש, ובדקה ומצאה הדם לפניו
- 26 בפרוזדור - הרי זה בחזקת שפא בהרגשה, כמו
- 27 שבארנו⁴.

(2) ואפילו לא יצא לחוץ. (3) למעלה פרק ה הלכה ב "שאם נעקר מן הרחם ולא שחת הואיל ויצא מבין השנינים הרי זו טמאה". (4) למעלה שם הלכה ה "ורם הנמצא בפרוזדור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן המקור". והרי זו בחזקת שבא בהרגשה מן החדר.

- 28 ב. ומדברי סופרים: שפל הרוואה פתם דם על בשרה
- 29 או על בגדיה, אף על פי שלא הרגיש, אף על פי
- 30 שבדקה עצמה ולא מצאה דם - הרי זו טמאה,
- 31 וכאלו מצאה דם לפניו בבשרה. וטמאה זו בספק,
- 32 שפא פתם זה מדם החדר בא.

- 33 ג. וכן מדברי סופרים: שפל הרוואה דם בלא עת
- 34 וסתה, וכל הרוואה פתם - טמאה למפרע עד עשרים
- 35 וארבע שעות. ואם בדקה בתוך זמן זה ומצאה
- 36 טהור - טמאה למפרע עד זמן בדיקה⁵. ואף על פי
- 37 שהיא טמאה למפרע מדבריהם - אינה מטמאה את
- 38 בועלה למפרע, כמו שבארנו. ואינה מונה בנדתה
- 39 או לכתמה אלא מעת שתראה הדם או שמצאה
- 40 הפתם. וכל הרוואה פתם - הרי זו מקלקלת
- 41 (למנינה), שפא מן החדר בא ונתקלקלה וסתה⁶.

(5) "מעת לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעט על יד מעת לעת". פקידה משמעותה בדיקה. לפיכך טמאה למפרע רק עד זמן בדיקה, כשבדקה תוך מעת לעת. (6) שאינה יודעת יום ראייתה ואינה יודעת אם היא בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה והרי היא טוהה.

- 42 ד. הרוואה דם בשעת וסתה - אינה מטמאה למפרע,
- 43 אלא בשעתה בלבד⁷. וכן מעברת ומניקה, בתולה
- 44 וזקנה - דין שעתה⁸, ואינן מטמאות למפרע. איזו
- 45 היא מעברת? משיכר עברה, והוא שלשה חדשים.
- 46 מניקה - כל ארבעה ועשרים חדש⁹. אפילו מת בנה
- 47 או גמלתו או נתנתו למניקה¹⁰.

(7) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשר שאין לה וסת, שחזקה אורח [דם הנדות] בזמנו בא, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. (8) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ודייה שעתה. (9) "אבל אחר עשרים וארבעה חודש אף על פי שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל

(61) מספק שמא באו ימי נדתה אחרי ראייה אחת או שתיים והיא נדה, לכן משלימה חמשה ימים לנדתה. (62) ורווח הזמן משפסק הדם עד ימי הנדה - טז יום.

- 1 יט. וכן אם ראתה תשעה ימים - הרי זו ספק זבה;
- 2 שפא שנים קדם ימי נדה, ושבעה של נדה. ומתחלת
- 3 למנות אחד עשר יום מאחר התשעה שפסק הדם⁶³.
- 4 וכן אם ראתה אחד עשר יום - הרי זו ספק זבה;
- 5 שפא שנים קדם הנדה, ושבעה של נדה, ושנים של
- 6 אחר הנדה. ונשאר לה מימי זיבתה תשעה.

(63) שכבר השלימה שבעה לנדתה מתוך התשעה.

- 7 כ. ראתה שנים עשר יום - הרי זו זבה ודאית.
- 8 שאפילו היו מהן שנים לפני הנדה ושבעה של נדה
- 9 - הרי שלשה לאחר הנדה. ונשאר לה מימי זיבתה
- 10 שמונה. וכן אם ראתה שלשה עשר יום - נשאר לה
- 11 מימי זיבתה שבעה, והן ימי הספירה⁶⁴.

(64) ואחר-כך מתחילים ימי נדתה.

- 12 כא. משכה בראית הדם, אפילו ראתה אלה יום -
- 13 בשיפסק הדם סופרת שבעת ימים נקיים, ואחר
- 14 השבעה יתחילו ימי הנדה לזו שטענה⁶⁵.

(65) שאחרי שבעה נקיים, מתחיל המנין החדש.

- 15 כב. הנה למדת, שפל הטועה - אינה מונה משיפסק
- 16 הדם פחות משבעה⁶⁶ ולא יתור על שבעה עשר⁶⁷,
- 17 ויבואו ימי נדתה. כיצד? ראתה יום אחד ופסק הדם
- 18 - מונה שבעה עשר: ששה לתשלוש נדתה, ואחד
- 19 עשר ימי זיבתה, ויבואו ימי נדתה. ואם ראתה
- 20 שלשה עשר או יתר - מונה שבעה⁶⁸ משיפסק הדם
- 21 ויבואו ימי נדתה, כמו שבארנו.

(66) שאפילו ראתה יום אחד או שנים, שמא נדה היא ומשלמת שבעה, כמבואר למעלה. (67) שאם ראתה יום אחד ופסק הדם, מונה שבעה-עשר יום, ששה לתשלוש שבעה של נדה, ואחד-עשר ימי זיבה. נמצא רווח זמן בין נדה לנדה בטועה שבעה-עשר יום, ואם ראתה יותר ימים, אז באים ימי נדתה בפחות משבעה-עשר יום, לפי החשבון. (68) נקיים, כמבואר בה"כ.

יום ג' י"ט מנ"א ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) יבאר הרואה כתם דם על בשרה או על בגדה ולא הרגיש בו; ודין הרואה דם בלא עת וסתה או בוסתה אם מתטמאה למפרע; ודין מעוברת ומניקה בתולה וזקנה אם דיין שעתן; וכל דיני כתמים; ואם [כתמים] עושין נדה או זבה; כל שיכולה לתלות כתמה בדבר טהור; ודין השאילה חלוקה; שלוש נשים שלבשו חלוק זו אחר זו ונמצא עליו כתם; שלוש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו ונמצא

(18) שאין כלי חרס מטמא מגבו. (19) שאינו ראוי לשום איש אפילו לעני ואינו מקבל טומאה. (20) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טומאה.

ח. לא בכל מקום שנמצא הדם על בשרה תטמא משום פתם, עד שימצא כנגד בית התרפה²¹. פיצד? נמצא על עקבה - טמאה, שמה נגע בבית תרפה בעת ישיבתה. וכן אם נמצא על שוקה או על פרסותיה מבפנים, והם המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמד ותדבק רגל לרגל ושוק לשוק - הרי זו טמאה. נמצא על ראש גודל רגלה - טמאה, שמה נטף מן החדר על רגלה בעת שהלכה. וכן כל מקום שאפשר שינחו עליו דם נדחה כשתהליך, ונמצא שם דם - טמאה. וכן אם נמצא הדם על ידיה, אפילו על קשרי²² אצבעות ידיה - טמאה; שהידים עסקניות הן²³. אבל אם נמצא הדם על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ או מן הצדדין²⁴, ואין צריך לומר אם נמצא מן הירכים ולמעלה - הרי זו טהורה²⁵; שאין זה אלא דם שנשו עליה ממקום אחר.

(21) בית הערווה. (22) גב היד. (23) ונגעו שלא בכוונה בבית התרפה. (24) "מה שיטה אל הפנים או מה שיטה אל השדרה". (25) שאין דם זה בא מגופה.

ט. הפתם הנמצא על בשרה שהוא ארץ כרצוצה או עגל, או שהיו טפין טפין, או שהיה ארץ הפתם על רחב ירכה, או שהיה נראה כאלו הוא ממטה למעלה²⁶, הואיל והוא כנגד בית תרפה - הרי זו טמאה; ואין אומרים: אלו נטף מן הגוף - לא היה פזה. שכל דם הנמצא במקומות אלו - מחמירין בו אף על פי שהוא ספק²⁷.

(26) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה אף על פי כן החמירו חכמים. (27) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא".

י. הפתם הנמצא על החלוק שלח: מחגורה ולמטה - טמאה, מחגורה ולמעלה - טהורה. נמצא על בית יד שלח: אם מגיע²⁸ כנגד בית תרפה - טמאה²⁹, ואם לאו - טהורה.

(28) אפילו אם אינו מגיע אלא בזמן שהיא שוחה. (29) שאנו חוששין שמה שחתה ונגעה בבית התרפה.

יא. היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה³⁰ - כל מקום שימצא בו דם טמאה. וכן האזור שלח - כל מקום שימצא בו הדם טמאה³¹.

(30) ואפילו לא כסתה בו אלא ראשה. (31) מפני שעשוי להסתובב אילך ואילך וואליך נתהפך ונגע שם.

יב. היתה לובשת חלוק אחד, ושהה עליה שלשה

הנשים". (10) "שאינן הטעם תלוי בניקת הוולד אלא מתוך צער לידה אבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חודש, הילכך לא שנא מת לא שנא חי".

ה. בתולה¹¹ - כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שראתה מחמת נשואין או מחמת לדה. זקנה - כל שעברו עליה תשעים יום¹² סמוך לזקנתה. ואי זו היא זקנה? כל שקוראין לה זקנה ואינה מקפדת. מעברת ומניקה וזקנה - פתמן פראיתן, ואינו מטמא למפרע. בתולה שלא ראתה דם מימיה ועדין היא קטנה - פתמה טהור, עד שתראתה דם שלש וסתות.

(11) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה, בראיית דם היא עדיין בתולה אף על פי שנבעלה. (12) והוא שלוש וסתות. שעונה בינונית - הווסת הרגיל באשה - שלושים יום בין ראייה לראייה.

ו. מה בין פתם הנמצא על בשרה לכתם הנמצא על בגדה? שהפתם הנמצא על בשרה - אין לו שיעור¹³, והנמצא על הבגד - אינו מטמא עד שיהיה כגריס הקילקי¹⁴, שהוא¹⁵ מרבע שלש בו פדי תשע עדשות, שלש על שלש. היה פחות משיעור זה - טהור. נמצא טפין טפין - אין מצטרפות¹⁶; היה ארץ¹⁷ -

(13) "הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור". וסובר רבינו, שבבגדים, כשהכתם הוא פחות מכגריס, הוא ספק, אם זה דם מאכולת (כנה) ולכן ספיקו טהור, אבל בבשרה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת, אפילו בפחות מהשיעור של כגריס הוא טמא. (14) "והוא חצי פול ואמרו שזה הפול מהמקום הנקרא קילקי". ודעת רבינו שכגריס האמור בטומאת כתם גם כן פירושו גריס הקילקי. (15) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע. וזה שכתב רבינו: אורן מצטרף. (16) בכתם שנמצא על בגדיה, שכתם הנמצא על בשרה אין צריך שיעור. (17) כרצוצה, אבל שיעורו בין הכל - כגריס הקילקי.

ז. פתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טמאה - טהור, ואינה חוששת לו. פיצד? ישובה על כלי אבנים, כלי אדמה וכלי גללים, או על עור הדג, או על כלי חרש מגבול¹⁸, או על בגד שאין בו שלש אצבעות על שלש¹⁹ אצבעות, ונמצא עליהן דם - טהורה. אפילו בדרך הקרקע וישובה עליה, ונמצא פתם על הקרקע כשעמדה - הרי זו טהורה. שכל שאינו מקבל טמאה - לא גזרו על פתם שימצא בו. ולא במקבל טמאה²⁰, אלא אם פן היה לבן; אבל כלי צבעונין - אין חוששין לכתם הנמצא בהן. לפיכך תקנו חכמים, שתלבש האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מדין הפתמים.

בשעה ראשונה מיום השבת: אם בדיקה עצמה בערב
שבת ומצאה טהור - אינה מונה אלא לכתם אחד,
שהוא ביום השבת, הואיל ושניהם בתוך מצת לעת;
ואם לא בדיקה, ולא ידעה אם הפסיקה טהרה ביניהן
אם לא הפסיקה - הרי זו מונה לערב שבת, ואם
ראתה באחד בשבת - חוששת לזיבות.

יח. ראתה הכתם השני בשעה שניה מיום שבת, בין
בדיקה בין לא בדיקה - הרי זו טמאה שני ימים,
שהרי אין שניהם בתוך מצת לעת, ואם ראתה באחד
בשבת אחר מצת לעת - חוששת לזיבות. ראתה
בשעה ראשונה מיום אחד בשבת כתם שלישי: אם
הפסיקה טהרה ביניהן - אין מצטרפין, ואינה
חוששת לזיבות; ואם לא בדיקה - חוששת לזיבות.

יט. כל כתם שאמרנו שהיא טמאה בגללו, אם יש
לה דבר לתלות בו ולומר: שמא כתם זה מדבר
פלוגי הוא - אם נמצא על הבגד - הרי זו טהורה;
שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל. ואם
נמצא על בשרה - ספקו טמא³⁹, ואינה תולה בו.
ואם היה לה לתלות בבשרה⁴⁰ יתר מחלוקה - אף
על בשרה תולה, וספקו טהור.

(39) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא; על חלוקה ספק
טמא ספק טהור, טהור." (40) כגון שהייתה בה מכה.

כ. כיצד? שחטה בהמה או חיה או עוף, או
שנתעסקה בכתמים, או שישבה בצד העוסקין בהן,
או שעברה בשוק של טבחים, ונמצא דם על חלוקה
- טהורה, ותולה בדברים אלו שמהן בא הכתם.

כא. נמצא הכתם על בשרה בלבד, אם הכתם
מחגור ולמטה⁴¹ - טמאה. ואם נתהפכה וקפצה⁴² -
אפלו מחגור ולמעלה טמאה. שאלו היה דם זה מן
השחיטה או מן השוק - היה לה שיימא גם על
בגדיה; והואיל ונמצא על בשרה ולא בבגדה -
טמאה.

(41) שהוא כנגד בית התורפה. (42) "כגון דאזדקרא",
"זקפה עצמה לאחוריה".

כב. היתה בה מכה, אף על פי שחיתה, אם יכולה
להתגלע ולהוציא דם, ונמצא דם על בשרה - תולה
במכה⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(43) ודווקא שיש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על
מקום הכתם.

כג. נמצא הכתם על בגדיה ובשרה באחד - תולה
בכל שיש לה לתלות⁴⁴. ותולה במאכלת⁴⁵, שמא
בעת שישבה נהרגה מאכלת, ודם זה דם מאכלת

ימים או יתר בלא עת נדתה³², ובדיקה ומצאה עליו
שלושה כתמים, או כתם אחד גדול שיש בו שעור
שלושה כתמים³³ - הרי זו ספק זבה; שמא כתם נטף
ממונה בכל יום. וכן אם לבשה שלושה בגדים
בדוקים³⁴, ושהו עליה שלושה ימים בימי זיבתה,
ומצאה כתם בכל אחד מהן, אף על פי שזה כנגד
זה³⁵ - הרי זו ספק זבה.

(32) בימי זיבתה. (33) כלומר, כשלושה גריסי קילקי.
(34) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. (35) ואפשר לומר
שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

יד. מצאה כתם אחד שאין בו כדי שלושה כתמים³⁶:
אם בדיקה עצמה פל³⁷ בין השמשות של יום ראשון
ומצאה טהור, ולא בדיקה חלוקה, וביום השלישי
מצאה זה הכתם שאינו בשלושה כתמים - אינה
חוששת לזיבות; ואם לא בדיקה עצמה כל בין
השמשות, הואיל ולא בדיקה חלוקה ושהה עליה
שלושה ימים בימי זיבתה - חוששת לזיבות, ואף על
פי שאין הכתם כדי שלושה כתמים.

(36) כשלושה גריסי קילקי. (37) כלומר, שכל הזמן של בין
השמשות לא סילקה ידה מהבדיקה.

יז. מצאה כתם על חלוקה היום, וראתה דם אחר
כף שני ימים זה אחר זה; או שראתה שני ימים,
וביום השלישי ראתה כתם - הרי זו ספק זבה.

טו. הרואה כתם ואחר כך ראתה דם - תולה בכתם
בראיתיה כל מצת לעת³⁸, בין שבדיקה עצמה בעת
שמצאה הכתם ומצאה טהור בין שלא בדיקה. אבל
הרואה כתם אחר כתם בתוך עשרים וארבע שעות
- אינה תולה כתם בכתם, אלא אם פן בדיקה
ביניהם; שאם הפסיקה טהרה בין הכתמים - אין
מצטרפין למנין זיבות.

(38) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא
מהם ואינה טמאה למפרע.

טז. כיצד? ראתה כתם ערב שבת בשעה ראשונה
מן היום, אף על פי שלא בדיקה עצמה ולא ידעה
אם טהורה היא אם טמאה, וראתה דם אחר כך עד
שעה ראשונה מיום השבת - אינה מונה לכתם, אלא
תולה הכתם בראיה. ואם ראתה באחד בשבת ושני
בשבת - תהיה זבה. ראתה דם ביום שבת בשעה
שניה - הרי זו טמאה שני ימים: ערב שבת שמצאה
בו הכתם, ובשבת שראתה הדם; שהרי אין שניהם
בתוך מצת לעת. ואם ראתה הדם באחד בשבת -
חוששת לזיבות.

יז. לא ראתה דם בשבת, אבל ראתה כתם אחר

32 כח. עיר שיש בה חזירים⁵³, או שהם באין לה תמיד
33 - אין חוששין⁵⁴ לכתמיה הנמצאין בחלוקה.

(53) חזירים אוכלים שקצים ומתוים דם. (54) כי אומרים
שזה בא מהחזירים.

34 כט. האשה שהשאיילה חלוקה לנדה, בין עובדת
35 פוככים ומזלות בין ישראלית, וחזרה ולבשה אותו
36 קדם בדיקה⁵⁵, ומצאה עליו פתם - הרי זו תולה
37 בנדה שלבשה אותו. השאיילה אותו לזבה קטנה
38 ביום הטמא שלה⁵⁶, או ליושבת על דם טהר, או
39 לבתולה שדמיה טהורין⁵⁷ - הרי זו תולה בה. אבל
40 אם השאיילה אותו לזבה קטנה ביום השמור⁵⁸, או
41 לזבה גדולה בשבועה ימים נקיים, וחזרה ולבשה
42 אותו קדם בדיקה, ונמצא עליו פתם - שתייהן
43 מקלקלות⁵⁹: השואלת והמשאלת אותה, שפא מזו
44 שפא מזו. השאיילה אותו ליושבת על הפתם - אינה
45 תולה בה; שאין תולין פתם בפתם.

(55) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה
אותו, אבל בזמן השאלה היה בחזקת ברוק. (56) ביום
ראיתה. (57) דם בתולים. (58) בשני לראיתה.
(59) כלומר, שאינה תולה בשואלת לבד.

46 ל. בדקה חלוקה ובדקה עצמה ומצאה טהור,
47 והשאיילה החלוק לחברתה ולבשתו, ונמצא עליו
48 פתם פשהחזירתו לה - השואלת טמאה; ואינה
49 תולה בבעלת החלוק, שהרי בדקה אותו קדם
50 שששאיילהו לה.

51 לא. ארבה שלבשה חלוקה של קצרה ונמצא בו
52 פתם: אם מגיע כנגד בית התרפה⁶⁰ - טמאה⁶¹, ואם
53 לאו - טהורה⁶²; שפתם זה של קצרה הוא.

(60) של ארוכה. (61) כלומר, שתייהן טמאות, שפא מזו
ושפא מזו. (62) הארוכה.

54 לב. שלש נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו ואחר
55 כך נמצא עליו פתם, וכן אם ישננות במטה אחת
56 פאחת⁶³ ונמצא דם תחת אחת מהן - פלן טמאות.
57 ואם בדקה אחת מהן עצמה מיד ומצאה עצמה
58 טמאה - הרי השתים טהורות⁶⁴.

(63) צופות ודבוקות יחד. בגמרא: "משולבות". (64) ואף
בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות
טהורות.

59 לג. בדקו פלן ומצאו עצמן טהורות - תולה מי
60 שאינה ראויה לראות דם במי שהיא ראויה, ותהיה
61 שאינה ראויה טהורה, והראויה טמאה. פיצד?
62 היתה אחת מעפרת ואחת אינה מעפרת - המעפרת
63 טהורה, ושאונה מעפרת טמאה. מניקה ושאונה

1 הוא. ועד כמה? עד כגריס. אבל אם מצאה הפתם
2 יתר מכגריס - אינה תולה במאכלת. ואפלו היתה
3 מאכלת רצוצה בפתם, הואיל והוא יתר מכגריס -
4 אינה תולה במאכלת.

(44) כמו שהיה נמצא על הבגד לבד, ודווקא אם נמצא על
בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום
אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד, אבל
כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש
לתלות. (45) ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

5 כד. וכן תולה בבנה ובבעלה. אם היו עסוקין בדם,
6 או שהיו ידיהן מלכלכות, או שהיתה בהן מפה -
7 תולה בהן ואומרת: הן נגעו בה והיא לא ידעה, ודם
8 זה מחמתן הוא.

9 כה. אין מחזיקין דם ממקום למקום לתלות בו.
10 פיצד? היתה לה מפה בכתפה, ונמצא פתם על
11 שוקה - אין אומרים: שפא בדידה נגעה במפה
12 ונגעה במקום זה. וכן כל פיוצא כזה - אין תולין
13 בו, בין בגופה בין בחלוקה.

14 כו. שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד, ואין בו אלא
15 כסלע דם, ונמצא על כל אחת משתייהן פתם כסלע
16 - שתייהן טמאות⁴⁶. נתעסקה⁴⁷ בדם שאי אפשר
17 שיהיה ממנו פתם אלא כגריס, ונמצא עליה פתם
18 כשני גריסין - הרי זו תולה כגריס בדם שנתעסקה
19 בו, וכגריס במאכלת⁴⁸. נמצא הפתם יתר מכשני
20 גריסין - טמאה⁴⁹.

(46) שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק
כסלע ועל שתייהן נמצא כשני סלעים, ולתלות באחת מהן
בדם ציפור, מה ראית לתלות בזו? תתלה בשנייה.
(47) אשה אחת. (48) שבכגריס אנו תולים במאכולת.
(49) שאין במה לתלות.

21 כז. נתעסקה באדם - אין תולה בו שחר. נתעסקה
22 בעוף שיש בו מיני דם הרבה, ונמצא עליה מראה
23 אחד מהן - תולה בו. היתה לובשת שלשה
24 חלוקות⁵⁰: אם יכולה לתלות - תולה אף בתחתון,
25 ואם אינה יכולה לתלות⁵¹ - אינה תולה אף בעליון.
26 פיצד? עברה בשוק של טפחים, אף על פי שנגמץ
27 הפתם על התחתון לבדו - תולה בדם הטפחים; לא
28 עברה בשוק הטפחים וכיוצא בו, אף על פי שנגמץ
29 הפתם בעליון לבדו - הרי זו טמאה. ספק עברה⁵²
30 ספק לא עברה, ספק נתעסקה ספק לא נתעסקה -
31 אינה תולה.

(50) זה על גבי זה. (51) שהדם בא ממקום אחר.
(52) שספק אם יש לתלות או לא.

לט. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם, אִם מִצָּאָה
הַכֶּתֶם בִּימֵי נִדְתָּהּ - הֲרִי זֶה סֶפֶק נִדָּה, וַיּוֹשְׁבֶת עָלָיו
שִׁבְעָה יָמִים, וְטוֹבֵלֶת בַּלֵּיל שְׁמִינִי, וְאַחֲרָיָה כִּף תִּהְיֶה
מִתַּרְתָּ לַבְּעֻלָּה. וְאִם מִצָּאָה אוֹתוֹ בִּימֵי זִבְתָּהּ - הֲרִי
זֶה סֶפֶק זָכָה גְדוּלָּה אוֹ קִטְנָה, כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפֶּקֶד
זֶה, וַיּוֹשְׁבֶת יוֹם אֶחָד, אִם הִיָּתָה קִטְנָה, אוֹ שִׁבְעַת
יָמִים נְקִיִּים, אִם הִיָּתָה גְדוּלָּה מִסָּפֶק. וְהַכֹּל מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנִי. לְפִיכָּה, הִבָּא עָלֶיהָ בְּדוֹן -
מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁶⁹, וּפְסוּרִין מִקְרָבִין⁷⁰.

5 לד. שלש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו
6 כלו, ונמצא דם תחת האמצעית - שלשתן טמאות.
7 תחת הפנימית⁶⁵ - היא ושבעדה טמאות,
8 והחיצונה⁶⁶ טהורה. תחת החיצונה - היא ושבעדה
9 טמאות, והפנימית טהורה. ואם לא עלו דרך
10 מרגלות המטה, שהרי אין להם סדר, ונמצא דם
11 תחת אחת מהן - כלן טמאות.

פרק עשירי¹

12 לה. במה דברים אמורים? שדבריו פלו ומצאו
13 טהור, ולא תוכל אחת מהן לתלות בחברתה, כמו
14 שבארנו; אבל אם בדקה אחת ומצאה עצמה
15 טהורה, וחברתה לא בדקה - תולה הטהורה בזה
16 שלא בדקה, וזהו שלא בדקה טמאה.

17 לו. כָּל כְּתָם שְׁנִמְצָא עַל הַכֹּהֵן שָׂאִין לוֹ בָּמָה וַיִּתְּלָהּ
 18 - אִינוֹ מְטַמֵּא עַד שְׂיִדְעַע שֶׁהוּא דָם. וְאִם נִסְתַּפֵּק
 19 לָהֶם שְׂמָא הוּא דָם אוֹ צִבְעֵ אָדָם - מַעֲבִירִין עָלָיו
 20 שְׂבָעָה סִמָּנִין אֵלָיו עַל הַסֹּדֶר: אִם עֶבֶר אוֹ כְּהֵה עֵינָיו
 21 - הֲרִי זֶה כְּתָם דָּם וְטִמְאַה; וְאִם עֶמֶד כְּמוֹת שֶׁהוּא
 22 - הֲרִי זֶה צִבְעֵ וְטִהוֹרָה⁶⁷.

א. כָּל יוֹלֵדֶת - טְמֵאָה כְּנֶגְדָּהּ, וְאִם עַל פִּי שְׂלֵא רָאִתָּה
בְּדָם.² וְאֶחָד הַיּוֹלֵדֶת חֵי אִו מֵת³ אִו אֶפְלוּ כִּפְלֵי.⁵ אִם
זָכָר - יוֹשֶׁבֶת לְזָכָר, וְאִם נִקְבָּה יוֹשֶׁבֶת לְנִקְבָּה. וְהוּא
שֶׁתִּגְמַר צוּרְתּוֹ. וְאִין צוּרֵת הַיֶּלֶד נִגְמְרֵת לְפָחוֹת
מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנִּקְבָּה.⁶

23 לֹא. וְאֵלֹהֵי הַשָּׁמַיִם סָמְּנוּ עַל סִדְרָן: רַק תִּפְּלֵ, 24 וְלַעֲסֹת גְּרִיסִין שֶׁל פֹּל, וְיִי רִגְלִים שֶׁהֶחְמִיזוּ, 25 וּבְרִית, וְנֹתָר, וְקִימוּנְאָ, וְאַשְׁלָג. וְצִירָה לְכַסֵּס⁶⁸ 26 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל סֵם וְסֵם, וּמִזְלִיךְ וּמִבְּאֵי בָּבֶל 27 כִּסְכּוֹס. הָעֵבֶירִין שְׁלֹא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהָעֵבֶירִין כְּאַחַד 28 - לֹא עָשָׂה כָּלוּם. הַקִּדִּים הָאַחֲרוֹנִים לְרֵאשׁוֹנִים - 29 אֵלֹו שֶׁהָעֵבֶיר בְּאַחֲרוֹנָה, שֶׁהֵן הָרֵאשׁוֹנִים, עָלוּ לוֹ, 30 וְחִזְזוּר וּמַעֲבִיר אַחֲרֵיהֶם אַחֲרוֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד 31 שִׁיעֲבֹרוּ הַשְּׁבָעָה עַל הַסֵּדֶר.

55 ב. וְהַמִּפְלֶת בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם - אֵינָה טְמֵאָה⁷ לָדָה.
56 אֶפְלוּ בַּיּוֹם אַרְבָּעִים. הַפִּילָה בַּיּוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד
57 מֵאַחֵר הַתְּשׁוּמִישׁ⁸ - הָרִי זֶה סֶפֶק⁹ יוֹלְדֶת, וְתֹשֵׁב לְזָכָר
58 וְלִנְקָבָה וְלִנְדָּה¹⁰. הֵיטָה צוּרַת הָאָדָם דָּקָה בַּיּוֹתֵר
59 וְאֵינָה נִפְרֶת בְּעֵלִיל¹¹ - הָרִי זֶה תֹּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקָבָה.
60 וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שְׁפִיר מִרְקָם¹².

(7) שם. (8) הראשון אחרי טבילתה. (9) אולי נתעברה מהבעילה הראשונה שלאחר טבילתה, ובארבעים יום כבר נגמרה צורת הולד, ויולדת היא וטמאה. (10) שם. כלומר, נותנין עליה חומר של יולדת נקבה שהיא טמאה שבועיים, וחומר של יולדת זכר. שאם ראתה בימים 44 עד 47 הרי דם זה ספק דם נידות, ספק זיבות. וכן אם ראתה בימים 46-65, אבל אם ראתה בימים 40-43 טמאה כנדה אפילו

לח. אִי זֶהוּ רַק תַּפֵּל? שְׁלֵא טַעַם כָּלוּם מִתַּחֲלַת 32
הַלִּילָה, וְהִיא יֵשֶׁן מִחֲצֵי הַלִּילָה הָאַחֲרוֹן, לְמַחֵר 33
קֹדֶם שְׂמִיכָל נִקְרָא רַק תַּפֵּל. וְהוּא שְׁלֵא יֵצֵא רֵב 34
דְּבוּרוֹ עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם. וְאִם הַשָּׁפִים וְשִׁנָּה 35
פָּרְקוּ קֹדֶם שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת - אֵין זֶה רַק תַּפֵּל, שֶׁהַדְּבוּר 36
מִבְטֵל חֻזֵּק הָרַק וּמְחַזִּירוֹ כְּמִים. וְאִי זֶה הִיא לְעִיסַת 37
גְּרִיסִין? הוּא שְׂיֵלֶעס הַגְּרִיסִין עַד שִׁיתַּעֲרֵב עִם הַפּוֹל 38

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ג' י"ט מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם. (26) אם בימי נדה. (27) שהדם גופו טמא, ואם אחד נגע בו נטמא טומאת ערב. (28) שם: "שמקור מקומו טמא". ואף-על-פי שראיית דם דרך דופן אינה מטמאה את האשה בטומאת נדה, אכל הדם עצמו מטמא במגע, מפני שזה נגע במקור, ומקור מקומו טמא (רש"י שם). (29) שם. "שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה (ויקרא כ, יח) מלמד שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה".

ו. נחמך הולך במעיה ויצא אבר אבר, בין שניצא על סדר האברים, כגון שניצא הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שניצא שלא על הסדר³⁰ - אינה טמאה לדה עד שניצא רבו. ואם יצא ראשו כלו³¹ פאחד - הרי זה כרבו. ואם לא נחמך ויצא כדרבו - משניצא רבו³² פדחתו³³ הרי זה כילוד, אף על פי שנחמך אחר כך.

(30) שם כח, א. (31) שם כט, א. ודעת רבינו, שאם הוולד יצא מחותך, לא אמרינן: רוב הראש ככולו, וצריכין כל הראש (מגיד-משנה). (32) שם כח, א. "יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו, משיצא פדחתו". ורבינו מפרש: ש"רוב" השנוי במשנה, מכון גם על פדחתו, כלומר רוב פדחתו (כסף-משנה). (33) מצחו (פירוש המשנה, שם).

ז. הוציא העבר את ידו והחזירה - אמו טמאה לדה³² מדברי סופרים³⁴. ואין לה ימי טהר עד שניצא הולד כלו או רבו, כמו שאמרנו³⁵.

(34) שם. ומדין התורה, אינה חשובה לידה אלא עד שיצא רוב הולד. (35) בהלכה הקודמת.

ח. המפלת כמין בהמה חיה או עוף: אם היו פניו כפני אדם³⁶ - הרי זה ולד. אם זכר - תשב לזכר; ואם נקבה תשב לנקבה; ואם אינו נפר בין זכר לנקבה - תשב לזכר ולנקבה. אף על פי ששאר הגוף דומה לבהמה או לחיה או לעוף. ואם אין פניו כצורת פני האדם, אף על פי ששאר הגוף גוף אדם שלם³⁷, וידי ורגליו ידי ורגליו³⁸ אדם, והרי הוא זכר או נקבה - אינו ולד, ואין אמו טמאה לדה.

(36) שם כא, א. (37) שם כג, ב. (38) בכת"י תימן: ידי אדם ורגליו.

ט. אי זו היא צורת פני האדם? שיהיה המצח והגבינין והעינים והלסתות וגבות התקן כצורת האדם³⁹; אבל הפה והאזנים והאף, אף על פי שהן כשל בהמה וחיה - הרי זה ולד.

(39) שם. אבל אם דבר אחד מהם הוא כצורת בהמה, אינה טמאה לידה, וכן אם אחד מחלקי הפנים הזוגיים שנמנו הוא בצורת בהמה.

בלי חומרת זכר, כי אלה הם ימי נדה. וגם חומר של נדה, שאם ראתה תוך ארבעים היא טמאה כנדה, ואין לה ימי טהר כילודת. ראה להלן הכ"א. (11) "נגלה ומפורסם" (פירוש המשנה לרבינו, ראש השנה פ"א). כלומר, לא ניכר אם זה זכר או נקבה. (12) נדה כד, ב.

ג. אי זה הוא שפיר מרקם? תחלת ברייתו של אדם גופו¹⁴ כעדרשה, שתי עיניו כשתי טפי זכוב¹⁵ מרחקות זו מזו, שני חטמיו כשתי טפי זכוב מקרבות זו לזו, פיו פתוח כחוט השערה, וחתונת דנים ורגלים אין לו. נתבארה צורתו תר מזה, ועדין אינו נפר בין זכר לנקבה - אין בודקין אותו במים¹⁶ אלא בשמן, שהשמן מצחצחו. ומביא קיסם שראשו חלק ומגענע באותו מקום¹⁷ מלמעלה למטה, אם מסכסך¹⁸ - בידוע שהוא זכר. ואם ראה אותו מקום כשעורה סדוקה - הרי זה נקבה, ואינה צריכה בדיקה. וכל אלו הריקמות של נפלים - אין נותנין להן ימי טהר עד שישעירו¹⁹ הולד.

(13) שם כח, א. (14) שם. "וגויתו כעדרשה", ודעת רבינו שגויתו, פירושו: גופו. וראה שם ברש"י וב'תוספות יום טוב' (נגעים פ"ו מ"ז). (15) שם. כלומר, "עיני זכוב" (רש"י). "ויש מפרשים, כשתי טיפין שמשליך הזכוב" (ר' אברהם בן הגר"א, תוספתא נדה פ"ד, ה"ד). (16) שם. "שהמים עזים וטורדין אותו". כלומר, הם ממחים את השפיר. (17) של אברי המין. (18) "שיש דבר המעכב, והיינו גיד" (רש"י). (19) שם: "עד שיהא לו שערות בראשו" (רש"י).

ד. הפילה חתיכה לבנה²⁰, אם נקרעה ונמצא בה עצם - הרי זה טמאה לדה. הפילה שפיר מלא מים²¹, מלא דם, מלא גננים²², מלא פשר, הואיל ואינו מרקם - אינה חוששת לוולד.

(20) שם כא, ב. (21) שם כד, ב. (22) "מין התולעת כאילו הוא בשר חתוך, כתבנית התולעת" (פירוש המשנה לרבינו שם).

ה. יוצא דופן²³ - אין אמו טמאה לדה, ואין לה ימי טמאה וימי טהרה; שנאמר: אשה פי תזריע וילדה זכר - עד שתלד ממקום שפזרעת. המקשה וילדה ולד דרך הדפן - הרי דם הקשי הבא דרך הרחם²⁴ זיבות²⁵ או נדה²⁶. ודם היוצא דרך הדפן - טמא²⁷. ואם לא יצא דם דרך הרחם - הרי האשה טהורה, אף על פי שהדם שניצא מדפנה טמא²⁸; שאין האשה טמאה עד שניצא מדוה דרך ערותה²⁹.

(23) שם מ, א: "והוא שישוסע חלצי האשה אם תקשה עליה הלידה ויצא העובר משם" (פירוש המשנה שם). (24) שם מא, א. (25) שם: "הרי זו יולדת בזוב". כלומר, זבה היא וטמאה, כי מה שטיהרה התורה דם הקושי מטומאת זיבה - אינו אלא בלידה, אבל דרך דופן לא נקראת לידה (רש"י

טמאה לידה, הכוונה שיצאו לפניכן חלקי גוף אחרים, וביחד עם יד זו יהיה רוב אברים. ראה 'מגיד משנה'.

יב. פִּעֲמִים יִקְפֹּה מִשָּׁאֵר הַדָּמִים שֶׁנוֹצֵר מֵהֶם הָאָדָם חֲתִיכָה כְּמוֹ לֶשׁוֹן הַשּׁוֹרֵץ⁵⁶, וְתֵהִי כְרוּכָה עַל מִקְצֵת הַזֶּלֶד. וְהִיא הַנִּקְרָאת סִנְדֵּל. וְלֵעוֹלָם לֹא יַעֲשֶׂה סִנְדֵּל זֶה אֶלָּא עִם וָלֶדֶד⁵⁷. אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁנוֹצֵרָה לְבִדָּה בְּלֹא וָלֶדֶד - אֵינָה נִקְרָאת סִנְדֵּל. וְרֹב הַעֲפָרִים לֹא יִהְיֶה עִמָּהֶם סִנְדֵּל. וּפְעָמִים יִכָּה הַמַּעֲפָרִת דָּבָר עַל בִּטְנָה, וַיִּפְסֹד הָעֶבֶר וַיַּעֲשֶׂה כְּסִנְדֵּל זֶה. וּפְעָמִים יִשָּׂאֵר בּוֹ הַכֶּר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיכַשׁ הַזֶּלֶד וַיִּשְׁתַּנֶּה, וַיִּקְפֹּא עָלָיו הַדָּמִים, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר בּוֹ הַכֶּר פָּנִים. לְפִיכָךְ, הַמַּפְלֵת זָכָר וּסִנְדֵּל עֲמוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכֶּר פָּנִים לְסִנְדֵּל - הֵרִי זֶה תֵּשֵׁב לְזָכָר וּלְנִקְבָּה, שֶׁמָּא סִנְדֵּל זֶה נִקְבָּה הִיא⁵⁸. וְהִמָּרָא הַחֲמִירוֹ בּוֹ לְטִמְאָה בּוֹ מִשּׁוּם וָלֶדֶד אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים⁵⁹, הוֹאִיל וְהִיא טִמְאָה לָדָה מִפְּנֵי הַזֶּלֶד שֶׁעֲמוּ.

(56 שם כה, ב. 57 שם. 58 שם. 59 שם.)

יג. הַחוֹתֵלֶת⁶⁰ הָעֵבֶה, שֶׁהִיא כְּמוֹ חֲמַת⁶¹, שֶׁבִּתּוּכָה נּוֹצֵר הַזֶּלֶד, וְהִיא מִקְפֹּת אוֹתוֹ וְאֵת הַסִּנְדֵּל, אִם הִיא עֲמוּ סִנְדֵּל, וְכַשִּׁיגִיעַ זְמַנּוֹ לַצֵּאת קוֹרֵעַ אוֹתָהּ וַיּוֹצֵא - הִיא הַנִּקְרָאת שְׁלִיא. וְתַחֲלַת בְּרִיתָהּ דּוּמָה לַחוּט שֶׁל עֶרְבִי⁶², וְחִלּוּלָהּ כְּחֻצּוֹצֶרֶת, וְעֵבֶה כְּקֶרֶקֶבֶן⁶³ הַתְּרַנְגוּלִים. וְאֵין שְׁלִיא פְּחוּתָה מְטֻפָּח.

(60 העוטפת וכורכת את העובר, לשון המקרא (איוב לח, ט) וערפל חתלתו. 61 נאד של מים. 62 שם כ, א. פירוש: דקה כחוט הרוחב של אריג. 63 "שהדקין יוצאין ממנה". גמרא שם.)

יד. הַמַּפְלֵת שְׁלִיא - תֵּשֵׁב לְזָכָר וּלְנִקְבָּה⁶⁴. לֹא שֶׁהִשְׁלִיא וָלֶדֶד, אֶלָּא שֶׁאֵין שְׁלִיא בְּלֹא וָלֶדֶד⁶⁵. הַפִּילָה גָּפֶל וְאַחֵר כֶּף הַפִּילָה שְׁלִיא - חוֹשְׁשִׁין לְשְׁלִיא וְהֵרִי הוּא כְּזֶלֶד אַחֵר. וְאֵין אוֹמְרִין: זֶה שְׁלִית הַגָּפֶל; שֶׁאֵין תּוֹלִין אֵת הַשְׁלִיא אֶלָּא כְּזֶלֶד שֶׁל קִמָּמָה⁶⁶. לְפִיכָךְ, אִם יִלְדָה וָלֶדֶד שֶׁל קִמָּמָה וְהַפִּילָה שְׁלִיא, אֶפְלוּ אַחֵר שְׁלִישָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם⁶⁷ - תּוֹלִין אוֹתוֹ⁶⁸ כְּזֶלֶד, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶלֶד אַחֵר; שֶׁהַזֶּלֶד קָרַע הַשְׁלִיא וַיּוֹצֵא.

(64 שם כד, ב. 65 שם כו, א. 66 שם, ב. 67 שם כז, א: "מעשה ותלו את השליא כולה עד עשרים ושלושה ימים". וכוונת רבינו, עשרים ושלושה חוץ מיום יציאת השליא, שיצאה אחר עשרים ושלושה ימים ללידת הולד (ב"ח סי' קצד). ראה 'כסף משנה' וב'בית יוסף' סי' קצד. ו'בספר' 'תפארת למשה' כתב בשם מהרש"ק, דהאי אחר שכתב הרמב"ם צריך לקראו אַחֵר, בצירה תחת האלף ופתח תחת החית, רוצה לומר, שנתעכבה השליא אחר הולד עשרים ושלושה יום, ומעתה יש לומר שאלה העשרים ושלושה ימים, עם יום יציאת השליא הם" (סדרי טהרה) סי' קצד ס"ק טו). (68 בכת"י תימן: אותה.)

י. הַמַּפְלֵת דָּמוֹת נָחַשׁ - אִמּוֹ טִמְאָה לָדָה, מִפְּנֵי שֶׁגִּלְגַּל עֵינָיו עַל כָּשֶׁל אָדָם⁴⁰. הַמַּפְלֵת דָּמוֹת אָדָם שִׁישׁ לוֹ כְּנָפִים שֶׁל בִּשְׂרִי⁴¹ - אִמּוֹ טִמְאָה לָדָה. נִבְרָא בְּעֵינָן אַחַת וַיִּרְךְ אַחַת⁴²; אִם הָיוּ מִן הַצֵּד⁴³ - הֵרִי הוּא פִּתְחֵי אָדָם, וְאִמּוֹ⁴⁴ טִמְאָה לָדָה⁴⁵; וְאִם הָיוּ בְּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֵרִי זֶה בְּרִיָּה אַחֲרֵת.

(40 שם כד, ב. דעת רבינו, שהמפלת דמות נחש, מכיון שגלגל עין של נחש דומה לשל אדם יותר מעיניהם של בהמה חיה ועוף, חשוב ולד. מה'שאיין' כן שאר בהמה חיה ועוף שאין בהם שום אבר הדומה לשל אדם, אינו ולד עד שתהא כל הצורה כפני אדם, כמבואר למעלה בהלכה ח"ט (כסף-משנה). ראה 'השגת הראב"ד' וב'מגיד משנה'. 41 שם. 42 שם כג, ב. 43 בכת"י תימן: שהרי. 44 בדפוס רומי, ובכת"י תימן: אמו. 45 "ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע שילד אדם כל מה שזכרתי, אבל זה אפשר, וכבר העידו יותר מזה. וכתבו הפילוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלה, הענינים הטבעיים, כולם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה" (פירוש המשנה, נדה פ"ג).

יא. נִבְרָא וְשֵׁט שָׁלוֹ אָטוּם⁴⁶, או שֶׁהִיא חֶסֶר מִטְּבוּרוֹ⁴⁷ וּלְמִטָּה⁴⁸ וְהֵרִי הוּא אָטוּם, או שֶׁהִיא גִּלְגִּלָּתוֹ אָטוּמָה⁴⁹, או שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת⁵⁰ וְאֵין בֵּינָן הַכֶּר פָּנִים, או שִׁישׁ לוֹ שְׁנֵי גִבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת⁵¹, או שֶׁהַפִּילָה בְּרִית רֹאשׁ שֶׁאֵינָה חֲתוּפָה⁵², או יָד שֶׁאֵינָה חֲתוּפָה⁵³ - כָּל גָּפֶל מֵאלוּ אֵינוֹ וָלֶדֶד, וְאֵין אִמּוֹ טִמְאָה לָדָה. אֲבָל אִם הַפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרִגְלָהּ חֲתוּכָה⁵⁴ - הֵרִי חֲזַקְתָּהּ מִזֶּלֶד שָׁלֵם, וּמַצְטָרְפִין לָרֹב אֵיבָרָיו⁵⁵.

(46 שם, כלומר, סתום. 47 שרר, השקוע בעור הבטן ככפתור. 48 שם כד, א. אבל אם חפר מלמטה מטבורו, כגון נקביו או כל הארכובה, הרי זה נקרא ולד וטמאה לידה. נדעת רבינו, שיוולדת טריפה אמו טמאה לידה, אף-על-פי שטריפה אינה חיה, רק במקרה שהוולד אינו ראוי לקבלת חיות כלל אינה טמאה, לכן פסק כאן שאפילו חסר למעלה מן הארכובה שהוא טריפה, אמו טמאה, ומטהר רק כשחסר מטבורו. אולם בסוגיה שם משמע שלא כדבריו). ראה 'כסף משנה'. 49 שם. כלומר, שלמוח אין קשר עם חוט השדרה. ראה שם ברש"י. 50 שם. "שאיין צורה ניכרת בהן לגמרי" (רש"י). 51 שם. 52 שם כד, ב: "שאיין ניכר החיתוך כתיקונו" (זו זהב), פירוש לתוספתא נדה פ"ד ה"ז). כלומר, צורת פנים יש בו, רק החיתוך שבאברי הראש אינו ניכר כתיקונו, וכשאיין לו צורת הפנים, מבואר למעלה (הלכה ח) שאמו אינה טמאה לידה. 53 תוספתא נדה פ"ד ה"ז: "יד אטומה . . . אינו ולד", שאנו אומרים מגוף אטום באה היד. 54 נדה יח, א: "מחוטכת כצורתה בחיתוך אצבעות" (רש"י שם). 55 כלומר, "שיצאו כבר רוב אברים עם היד הזאת שמשלמת לרוב (הנחשבת ללידה גמורה), ומתוך שהיא חתוכה, אין חוששין לגוף אטום" ('חכמת בצלאל' - פתחי נדה לרבי בצלאל רנשבורג, נדה כח). רבינו מפרש מה שאמרו שם: המפלת יד חתוכה, אמו

א. כמבואר בסוף ההלכה "שהטומטום והאנדרוגינוס ספק הם, שמא זכר הם, שמא נקבה." (82) שם. שאפילו אם הטומטום או האנדרוגינוס הוא זכר, הרי ילדה זכר ונקבה תאומים, ותשב לנקבה בלבד, כמבואר בתחילת ההלכה.

יט. האשה שהחזקה מעברת וילדה, ואין ידוע מה ילדה, כגון שעברה בנהר⁸³ והפילה שם, או שהפילה לבור, או שהפילה וגררתו חיה - הרי זו בחזקת שהפילה וילדה⁸⁴, ותשב לזכר ולנקבה. אבל אם לא החזקה מעברת, והפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת⁸⁵, ותשב לזכר ולנקבה ולנדה⁸⁶.

(83) בכת"י תימן: בנהר. (84) שם כט, א. מפני שרוב נשים המפילות, ולדות שלמים הן מפילות. (85) כי שמא רוח הפילה או דמות בהמה חיה ועוף, והמדובר ביצא ממנה דם. (86) שם, כמבואר להלן הכ"א.

כ. כל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקבה - פיצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - פיולדת נקבה. שבעה הראשונים ודאי⁸⁷, והשבעה האחרונים⁸⁸ ספק⁸⁹. ואין נותנין לה ימי טהרה אלא עד ארבעים יום - פיולדת זכר⁹⁰. ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים - אינו דם טהרה, אלא ספק דם נדה⁹¹ או ספק דם זיבות⁹², אם בא בימי היזבה⁹³, כמו שבארנו⁹⁴. וכן אם ראתה דם יום אחד ושמונים בלבד⁹⁵ - הרי זו ספק נדה, ותשב שבעת ימי הנדה; שמא נקבה ילדה, שאין לה וסת נדות עד אחר מלאת, כמו שבארנו⁹⁶.

(87) טמאה, שהרי גם יולדת זכר טמאה שבעת ימים. (88) בכת"י תימן: השניים. (89) שמא ילדה נקבה. (90) מפני הספק, שמא ילדה זכר. (91) וספק דם טהרה, שמא ילדה נקבה. (92) ואם ראתה שלש פעמים, הרי היא ספק זבה גדולה, ודינה נתבאר למעלה פ"ו הכ"ג. (93) כגון שראתה אחר הארבעים יום, ולאחר שבעת ימי הנדה חזרה וראתה, הרי זה ספק דם זיבה, ספק דם טהרה, אבל ספק נדות אין כאן, שהרי אם ילדה זכר היא עומדת כבר בתקופת הזיבה. (94) למעלה שם ה"ה. לפי חשבון המחזור של שמונה עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה. (95) [כך היא הגירסה בכל הדפוסים, ובכתה"י שהגיעו לידינו. אבל אין שום אפשרות לקיים גירסה זו, שהרי גם אם ילדה זכר, היא ודאי נדה בראיה ראשונה שאחר הלידה, לדעת רבינו למעלה בפ"ו ה"ו ופ"ז ה"ב, ולמה כתב כאן "ספק נדה" . . . שמא נקבה ילדה? ונראה שטעות-סופר לפנינו, ויש למחוק כאן את התיבה "בלבד", ולהעבירה להלכה כא (ראה הערה צב*).] ודין זה הוא המשך הדין שלמעלה במקרה שראתה פעם אחת אחר מ' יום, ושוב ראתה ביום פ"א. ומשמיענו רבינו שאע"פ שראתה כבר פעם אחת, ולפי חשבון המחזור חל יום פ"א בימי זיבה, הרי זו ספק נדה, כמנומק בסוף ההלכה "שמא נקבה ילדה", כי אם זכר ילדה - אינה נדה אלא שומרת יום

טו. הפילה שליח ונאחר פה ילדה וילד של קמא - חוששין לשליח שהיא וילד אחר, ואין תולין אותה בילד הבא אחריה⁶⁹; שאין דרכה של שליח לצאת לפני הולד. יצאת מקצת השליח ביום הראשון⁷⁰ ומקצתה בשני - מונין⁷¹ לה מיום הראשון⁷², ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שני, להחמיר⁷³.

(69) שם. (70) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. (71) בבא-קמא יא, א. מפני שאין מקצת שליח בלא וילד, ושמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת, וחוששין להחמיר לטמא טהרות שנעצה ביום ראשון. (72) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. (73) אבל לא להקל, ונותנים לה רק ל"ט ימי טהרה.

טז. הפילה דמות בהמה חיה ועוף, ושליח קשורה בו - אין חוששין לילדה⁷⁴. ואם אינה קשורה בו - מטילין⁷⁵ עליה חומר שתי⁷⁶ ולדות. שאני אומר: שמא נמות שפיר מרקם שהיה בשליח זו, ושמא נמוחה השליח של שפיר זה שהוא דמות בהמה ונחיה.

(74) נדה כו, ב. (75) שם כו, ב. ודף כז, א: "מטיל עליהן חומר שני ולדות". ורבינו גורס "שתי ולדות" (כן הוא ברוב הספרים, וראה בהערה הסמוכה) וכן היא גירסת רש"י (חולין עז:). והכוונה: שתי לידות. כלומר, לידה האחת של דמות בהמה חיה ועוף, שאינו וילד כמבואר למעלה (הלכה ח), ואין לה דין יולדת ואין לה ימי טהרה, ואנו חוששין גם ללידה שניה, שבתוך השליח היה וילד ואולי נקבה, לכן מטילין עליה חומר שתי הלידות, חומר של לידת נקבה וטמאה ארבעה עשר יום, וחומר של לידת דמות בהמה שאין לה ימי טהרה כלל. ראה רש"י חולין עז, ב. (76) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שני.

יז. כל אלו שחוששין לשליח - אין נותנין להן ימי טהרה⁷⁷. וכל מי שהפילה דבר שאינו וילד, או שפיר בתוך ארבעים יום שעדיין לא נגמרה צורתו: אם יצא עמו דם - הרי זו נדה או זבה, ואם יצא יבש בלא דם⁷⁸ - הרי זו טהורה⁷⁹.

(77) שספק הוא, שמא לא ילדה ואין לה דין יולדת. (78) שאפשר לפתיחת הרחם בלי דם, כמבואר למעלה (ה"א). (79) מכיוון שאין זו לידה אינה טמאה.

יח. מי שילדה זכר ונקבה תאומים - תשב לנקבה⁸⁰ ילדה טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה⁸¹. ילדה תאומים, אחד זכר והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה. האחת נקבה והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לנקבה בלבד⁸². שהטמטום והאנדרוגינוס ספק הן, שמא זכר הן שמא נקבה.

(80) ואין נותנים לה חומרת זכר כמו בה"ב. (81) שם כח,

(110) בכת"י תימן: תהיה. (111) היא טמאה ודאית, או משום יולדת או משום נדה. (112) למעלה הלכה כ.

פרק אחד עשר

(1) יבאר הכרת הדמים על ידי בית דין הגדול; שגזרו שכל דם שתראה האשה תהיה ספק זבה; ודין מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן; ודין דם שראתה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה; ודין דם בתולים ודם חימוד; ואם היה בה מכה היה דם שותת ממנה; ודין מי שלא ראתה דם אלא יום אחד אם (צריך) [צריכה] שבעה נקיים מלבד הראשון(ים); אם האשה עולה מטומאתה עד שתטבול; המלאכות שהנדה עושה לבעלה.

א. כל שאמרנו²² בנדה וזבה ויולדת - הוא דין תורה²³. ובמשפטים אלו היו עושין כשהיו בית דין הגדול מצויין, והיו שם²⁴ חכמים גדולים שמפירים הדמים, ואם נולד להם²⁵ ספק בראיות²⁶ או בימי נדה וזיבה²⁷ - יעלו²⁸ לבית דין²⁹ וישאלו. כמו שהבטיחה תורה עליהן³⁰, שנאמר: כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין - בין דם נדה לדם זיבה. ובאותן הימים³¹ היו בנות ישראל נזהרות מדבר זה³², ומשמרות וסתותיהן³³, וסופרות תמיד ימי הנדה וימי הזיבה³⁴.

(2) בפרקים הקודמים. (3) כלומר, דין התורה המקורי, קודם שהחמירו החכמים, כמבואר להלן (הלכות ג-ו). (4) כשירצו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא דבר אחד, יאמרו שיש שם... רומזים במלה שם אל המציאות, ואין זה נמצא בלשון עברי... נמשך (רבינו) אחר דברי החכמים בלשון הערבי" (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו ל'מורה נבוכים'). וראה פ"א מהל' יסודי התורה ה"א, וב'כסף משנה' שם. (5) לחכמים. (6) במראות הדמים. (7) כלומר, בדיני נדה וזבה. (8) החכמים מעלים את הספק לבית דין הגדול. (9) סנהדרין פו, א. (10) כלומר, שהתורה הסתמכה ונשענה על הוראותיהן, שכל ההוראות היוצאות מבית דין הגדול נחשבות לגופי תורה. "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקרי תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך, זו מצות עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו, חייב לסמוך מעשה הדת עליהם ולישען עליהם" (פ"א מהל' ממרים ה"א). (11) כשבית דין הגדול היה קיים. (12) מדם נדה ודם זיבה. (13) כלומר, בדיקנות ובקביעות. (14) כל מחזור של שמונה עשר יום.

ב. וטרח גדול יש במנין הימים, ופעמים רבות יבואו לידי ספק. שאפילו ראתה הבת דם ביום הלדה - מאותו היום מתחילין למנות לה ימי נדה וימי זיבה, כמו שבארנו³⁵. ולפיכך לא תטמא הבת בזיבה אלא בת עשרה ימים. שאם ראתה ביום שני³⁶ - הרי זו נדה שבעה ימים; ושלשת ימים סמוך לנדה³⁷ - הרי עשרה ימים. הנה למדת, שמתחלת

כנגד יום. (96) למעלה פ"ז שם. שהלידה מפסקת המנין, ואחר מלאת היא תחילת נדתה, ושמה נקבה ילדה, ולכן היא נדה מספק.

כא. כל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקבה ולנדה - פי' צד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - כיוולדת נקבה⁹⁷. ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים⁹⁸ - הרי זו ספק נדה⁹⁹. וכן אם ראתה ביום ארבעה ושבעים וביום אחד ושמונים - הרי זו ספק נדה¹⁰⁰. וכן אם ראתה ביום אחד וארבעים, אף על פי שראתה ביום ארבעה ושלשים - הרי זו ספק נדה¹⁰¹, ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים - כיוולדת זכר. ואין נותנין לה ימי טהר כלל - כנדה¹⁰², והרי היא כמי שלא ילדה. וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום: אם בא בימי נדתה¹⁰³ - הרי זו ספק נדה מאחר השבעה¹⁰⁴ מיום שהפילה, ואם בא בימי זיבה¹⁰⁵ - הרי זו ספק זבה; שכל ימי מלאת אין בהן וסת. וכן אם ראתה ביום אחד ושמונים - עדין היא מקלקלת, ותהיה ספק נדה, כמו שבארנו¹⁰⁶, אף על פי שלא ראתה אלא יום אחד. וכשיקבע לה הוסת¹⁰⁷ אחר השמונים - יסור קלקוליה, ותחזור להיות נדה ודאית¹⁰⁸ או זבה ודאית¹⁰⁹. וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים ותהיה¹¹⁰ נדה ודאית¹¹¹, אם הפילה בתוך ימי נדתה, כמו שבארנו¹¹².

(97) שמה הפילה נקבה. (98) כאן יש להוסיף את המלה "בלבד", שנעקרה בטעות ממקומה ונשתרבה להלכה כ (ראה הערה צ*). ולמה "ספק" ולא ודאי נדה? מפני שאפשר שלא ילדה כלל, ודם נדות ראתה לפני פ"א. ויוצא לפי חשבון המחזור שיום פ"א נופל בתקופת הזיבה (ארבע פעמים יח הם שבעים ושנים ימים, ולאחריהם שבעה ימי נדה הרי שבעים ותשעה, ואחריהם מתחילה תקופת הזיבה) והיא טמאה רק יום אחד ככל זבה קטנה. (99) כלומר, ספק נדה ספק זבה קטנה, שהרי אם אין לה דין יולדת כלל, אלא נדה היתה, נמצא שהיא עומדת בימי זיבה לפי חשבון המחזור. (100) כלומר, אין אנו אומרים ביום ע"ד התחילו ימי נידות, ונשלמו ביום פ". ואם כן ביום פ"א מתחילים ימי זיבה, ודינה כשומרת יום כנגד יום. (101) שמה ילדה זכר, וביום השלושים וארבעה היתה בתוך מלאת, ויום הארבעים ואחד תחילת נדתה. ואין אנו אומרים שהיא שומרת יום כנגד יום אחרי שהיתה טמאה כספק נדה שבעת ימים. (102) שמה לא ילדה כלל. (103) לפי חשבון המחזור של שמונה עשר יום. (104) שבתוך השבעה היא טמאה ודאי, או כיוולדת או כנדה. (105) לפי חשבון המחזור. (106) למעלה הלכה כט, שמה אין כאן לידה כלל אלא נידות. ואם כן יום פ"א הוא בימי זיבה, והרי היא שומרת יום כנגד יום וטמאה רק יום אחד. (107) שלש פעמים. (108) אם תראה בתוך שבעה ימים אחרי הוסת. (109) כשתראה אחרי שבעה ימי הנדה, עד שמונה עשר.

- 1 רֹאֵיהָ מִתְחַלֵּת לְמָנוּת יָמֶיהָ נִדָּה וְיָמֶיהָ זִיבָה כָּל יָמֶיהָ¹⁷,
- 2 וְאֶפְלוּ רֹאֵתָה וְהִיא קִטְנָה.
- 3 ג. ובימי¹⁸ חכמי הגמרא¹⁹ נסתפק הדבר הרבה
- 4 בראית²⁰ הדמים ונתקלקלו הסתות²¹, לפי שלא היה
- 5 פח בכל הנשים למנוות ימי נדה וימי זיבה. לפיכך
- 6 החמירו חכמים²² בדבר זה, וגזרו: שיהיה כל ימי
- 7 האשה בימי זיבתה, ויהיה כל ימי שתראה ספק דם
- 8 זיבות.
- 9 (18) נדה כ: (19) בדפוס רומי ובכתי" תימן: התלמוד.
- 10 (20) במראות הדמים. (21) הרי"ף (שבועות, פ"ב, הלכות
- 11 נדה) "וכיון דאימעיט (נתמעט) רבנן דהוה (שהיו) בקיאי .
- 12 . ולא הוו יכלי (ולא היו יכולים) לאפרושי (להבדיל) בין
- 13 דם טמא לדם טהור . . . וחזו נמי (וראו גם) דלא ידעי נשי
- 14 (שהנשים אינן יודעות) תיקון וסתות (חשבון הוסתות) . . .
- 15 חשו רבנן למילתא (חששו רבנן לדבר) ואצריכו למיתב
- 16 (והצריכו לישב) שבעה נקיים על כל דם". (22) נדה סו,
- 17 א.
- 18 ד. ועוד החמירו²³ בנות ישראל על עצמן חמרא
- 19 יתרה על זה, ונהגו כלם בכל מקום שיש ישראל:
- 20 שכל בת ישראל שרואה דם, אפילו לא ראתה אלא
- 21 טפה בחדל כלבד ופסק הדם - סופרת לה שבעה
- 22 ימים נקיים. ואפילו ראתה בעת נדתה, בין שראתה
- 23 יום אחד או שנים או השבעה פלן או יתר -
- 24 משיפסק הדם סופרת שבעת ימים נקיים כזבה
- 25 גדולה²⁴. וטובלת כליל²⁵ שמיני, אף על פי שהיא
- 26 ספק זבה²⁶, או ביום שמיני, אם היה שם דחק, כמו
- 27 שאמרנו²⁷, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה.
- 28 (23) שם. "ומפני מה החמירו בנות ישראל כך, ולא הספיק
- 29 להן בתקנתן של חכמים, כדי שיהיו בכל זמן מונות מנין
- 30 אחד, ולא תשתנה מנהגן בין ראה אחת לשלשה ימים, הרי
- 31 שראתה שלשה (ימים) ונעשית זבה, התחילה וספרה עד
- 32 ששה נקיים, וראתה בשביעי טיפה כחדל, ודאי צריכה
- 33 לישב עליהן (שוב) שבעה נקיים, שהרי סתרה כל המנין.
- 34 ויש שאינן בקיאות בין תחילת ראה לסתירת הספירה ויבוא
- 35 הדבר לכלל טעות" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (24) שמן
- 36 התורה היא צריכה לספור שבעה נקיים. (25) שם סז, ב.
- 37 (26) וזבה הרי יכולה לטבול גם ביום השביעי, כמבואר
- 38 למעלה פ"ו ה"א, אלא שחכמים אסרו לטבול ביום השביעי
- 39 "שמא תשמש בו ביום, ותראה מיד לאחר תשמיש, ונמצאת
- 40 סותרת כל מה שלפניה, וטבילתה פסולה" (רש"י שם).
- 41 (27) למעלה פ"ד ה"ח.
- 42 ה. וכן כל היולדת בזמן הזה - הרי היא פולדת
- 43 בזוב²⁸, וצריכה שבעת ימים נקיים, כמו שאמרנו²⁹.
- 44 (21) ומנהגה פשוט³⁰ בשנער³¹ ובארץ הצבי³² ובספרד
- 45

ובמערכ³³: שאם ראתה דם בתוך ימי מלאת³⁴, אף על פי שראתה אחר שספרה שבעת ימים נקיים וטבילה - הרי זו סופרת שבעת ימים נקיים אחר שפסק הדם. ואין נותנין לה ימי טהר כלל; אלא כל דם שתראה האשה, בין דם קשי בין דם טהר - הכל טמא, וסופרת שבעת ימים נקיים אחר שפסק הדם.

(28) שאנו חוששין שמא ראתה טיפת דם בפתיחת הרחם ונעשית זבה, לפי החומרא שקיבלו עליהן, והלידה אחר-כך הויא יולדת בזוב (ראה רש"י נדה לח. דיבור-המתחיל קמ"ל דאפשר). (29) למעלה פ"ז ה"ה. (30) כלומר, שנתפשט. (31) בבב. (32) ארץ ישראל. (33) מרוקו וכל צפון אפריקה. (34) הארבעים יום לזכר והשמונים לנקבה - נקראים ימי מלאת, לשון המקרא "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב, ו).

ו. ודין זה³⁵ בימי הגאונים נתחדש, והם גזרו³⁶ שלא יהיה שם דם טהר כלל. שזה שהחמירו על עצמן בימי חכמי הגמרא³⁷ - אינו אלא בראיה דם שהוא טמא, שיושבת עליו שבעה נקיים; אבל דם שתראה בימי טהר אחר ספירה וטבילה - אין לחוש לו, שאין ימי טהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה, כמו שאמרנו³⁸.

(35) כלומר, הדין שאפילו בתוך ימי מלאת היא טמאה וצריכה שבעה נקיים. (36) בכתי" תימן: שגזרו. (37) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: תלמוד. (38) למעלה פ"ז ה"ז.

ז. ושמענו, שבפירפת בועלים על דם טהר פדין³⁹ הגמרא⁴⁰ עד היום⁴⁰, אחר ספירה וטבילה מטמאת יולדת בזוב. ודבר זה תלוי במנהג.

(39) בדפוס רומי, ובכתי" תימן: התלמוד. (40) שלא קבלו עליהם חומרת הגאונים.

ח. וכן⁴¹ דין דם בתולים בזמן הזה: שאפילו היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות⁴² ולא ראתה דם מימיה - בועל בעילת מצוה ופורש. וכל זמן שתראה הדם מחמת המכה⁴³ - הרי היא טמאה. ואחר שפסק הדם - סופרת שבעת ימים נקיים.

(41) נאסר בימי הגאונים. ראה 'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"ח). (42) שמדינא דגמרא - אפילו אם ראתה כבר בבית אביה - מותרת לבעלה עד שתחיה המכה (למעלה פ"ה ה"ח), והגאונים החמירו לפרוש אחר הבעילה. ובהגיע זמנה לראות - וראתה בבית אביה - היא טמאה מדינה דגמרא, ואם עדיין לא ראתה, מותרת היא לבעלה עד ארבעה ימים אפילו הדם שותת (שם, ה"ט). (43) של השרת הבתולים.

ט. יתרה על זה: כל בת שתבעה להנשא ורצתה - שוה⁴⁵ שבעת ימים נקיים מאחר שרצתה, ואחר כך תהיה מתרת להבעל⁴⁶; שמא מחמודה לאיש ראתה

(64) ואין לא חומרת קבלת נשים ולא חומרת הגאונים.
(65) בין ירוק ככרתי בין ירוק כזהב (מגיד-משנה).
(66) כלומר, אף-על-פי שהיא אדומה (למעלה פ"ה הי"ג).
(67) שדעת רבינו, שאפשר לפתחת הרוחם בלא דם. ראה
בהשגת הראב"ד וב'מגיד משנה'. (68) בדפוס רומי,
ובכת"י תימן: ואין זו רואה דם טמא.

יג. וכן אם הייתה בה מכה והיה הדם שותת ממנה,
או שבא הדם עם מימי רגלים - הרי זה טהורה.
ולא נתחדש דבר⁶⁹, אלא ספירת שבעת ימים נקיים
לכל רואה דם טמא, כמו שאמרנו, ושיהיו כל
מראה דמים טמאים.

(69) שום חומרא אחרת.

יד. זה שתמצא במקצת המקומות, שהנדה יושבת
שבעת ימים בנדתה אף על פי שלא ראתה דם אלא
יום אחד, ואחר השבועה תשוב שבעת ימים נקיים -
אין זה מנהג, אלא טעות הוא ממי שהורה להם כן,
ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל. אלא אם ראתה יום
אחד - סופרת אחריו שבועה (נקיים), וטובלת בליל
שמיני⁷⁰, שהוא ליל שני שלאחר נדתה, ומתרת
לבעלה.

(70) כדין נדה.

טו. וכן זה שתמצא במקצת מקומות, ותמצא
תשובות למקצת הגאונים, שיולדת זכר לא תשמש
מטתה עד סוף ארבעים, ויולדת נקבה אחר שמונים,
ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוך השבועה -
אין זה מנהג, אלא טעות הוא באותן התשובות,
ודרך אפיקורסות⁷¹ באותן המקומות⁷², ומן
הצדוקין למדו דבר זה. ומצוה לכוון כפי להוציא
מלבן, ולהחזירן לדברי חכמים שתספור שבועה ימים
נקיים בלבד, כמו שבארנו.

(71) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: מינות. (72) שנוהגים מנהג
זה.

טז. אין האשה עולה מטמאתה⁷³ ויוצא מידי ערוה
עד שתטבל במי מקוה פשוט, ולא יהיה דבר חוצץ
בין בשרה ובין המים. ובהלכות מקנאות ותבאר
המקוה הפשוט והפסול, ודרך הטבילה, ומשפטי
החציצה. אבל אם רחצה במרחץ, אפלו נפלו עליה
כל מימות שבעולם - הרי היא אחר הרחיצה כמות
שהיתה קדם הרחיצה בקרת. שאין לה דבר שמעלה
מטמאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעין
או במים שהם במעין, כמו שיתבאר בהלכות
מקנאות.

(73) כמבואר למעלה פ"ד ה"ג.

יז. כל שבעת ימים נקיים שבזמן הזה, אף על פי

1 דם טפה אחת ולא הרגישה בה. בין שהיתה האשה
2 גדולה בין שהיתה קטנה⁴⁷ - צריכה לישב שבועה
3 נקיים מאחר שרצתה, ואחר כך תטבל ותבעל.

(44) עוד יותר החמירו. (45) נדה סו, א. (46) אחר טבילה,
כמבואר בסוף ההלכה. (47) שם.

י. וכל הדברים האלו חמרא יתרה שנהגו בה בנות
4 ישראל מימי חכמי הגמרא⁴⁸, ואין לסור ממנה
5 לעולם. לפיכך⁴⁹, כל⁵⁰ אשה שרצתה כשתבעוה
6 להנשא - לא תנשא עד שתספור ותטבל. ואם נשאת
7 לתלמיד חכם - מתרת להנשא⁵¹ מיד, ותספור⁵²
8 מאחר שנושאתה ותטבל; שתלמיד חכם יודע שהיא
9 אסורה, ונזהר מזה, ולא יקרב⁵³ לה⁵⁴ עד שתטבל.

(48) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: תלמוד. (49) כלומר, מפני
שחומרא זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל. (50) מאיזו ארץ
שהיא. (51) יבמות לו, ב. (52) שבועה נקיים. (53) כוונת
רבינו, שיוזהר אפילו מלהתייחד עמה (כסף-משנה). ראה
השגת הראב"ד. (54) אליה.

יא. דין הכתמים בזמן הזה - כמו שבארנו⁵⁵, ואין
12 בדבר חדוש⁵⁶ ולא מנהג. אלא כל כתם שאמרנו
13 שהיא טהורה - הרי היא טהורה; וכל כתם שאמרנו
14 טמאה: (אם⁵⁷ אין בכתם שעור כדי לחוש לזיבות)
15 - סופרת שבעת ימים⁵⁸ מיום שנמצא בו הכתם⁵⁹;
16 ואם היה שעור הכתם כדי לחוש לזיבות⁶⁰ - סופרת
17 שבעת ימים⁶¹ מאחר⁶² יום שנמצא בו הכתם. שאין
18 הרואה דם פרואה כתם⁶³.

(55) למעלה פ"ט. (56) כלומר, לא נתחדשה כל חומרא על
הכתמים, לא מתקנת חכמי התלמוד ולא מגזירת הגאונים,
וגם לא עלי-ידי 'קבלה' שבנות ישראל קיבלו עליהן
(כמבואר למעלה הלכה ג"ה). (57) המוקף בסוגריים, לא
נמצא בדפוס רומי ובכת"י תימן. (58) ורק ששה מהם
צריכים להיות נקיים. (59) נדה סו, א: "ראתה יום אחד,
תשב ששה והוא", ודעת רבינו, שבמציאת כתם נשארה
תקנה זו, ואינה צריכה הפסק טהרה, ויום מציאת הכתם
נחשב בכלל השבועה ימים. ראה השגת הראב"ד.
(60) כשיעור שלשה כתמים, והוא כגודל שלשה גריסין,
ולבשה הבגד שלשה ימים, כמבואר למעלה פ"ט הי"ב.
(61) נקיים כדן זבה. (62) ממחרת היום. (63) שברואה
דם אפילו טיפה כחרדל, קיבלו עליהן בנות ישראל לשבת
שבועה נקיים, אבל הרואה כתם אינה צריכה רק ששה נקיים,
כתקנת רבי, שאינה צריכה הפסק טהרה, שעל הכתמים לא
היתה הקבלה.

יב. וכן כל מה שאמרנו ביולדת שאמו טהורה -
20 הרי היא טהורה בזמן הזה⁶⁴. וכן האשה שראתה
21 לבן או דם ירק⁶⁵ או שהשליכה חתיכה אדמה⁶⁶
22 שאין עמה דם⁶⁷ - הרי היא טהורה אף בזמן הזה;
23 שלא החמירו אלא פרואה דם טמא, ואין זה דם
24 טמא⁶⁸.

26 לא נתן בנתינו לעמי הארץ, ואת בנתינום לא נקח
27 לבנינו.

(2) בפרקים הקודמים מדובר באיסורי ביאה בגברים ונשים מישראל ופרק זה עוסק באומות האחרות. (3) כן הוא מדרכי הלשון, כשיש חלק יוצא מן הכלל, מכונה הכלל - ואף אם הוא החלק היותר גדול - בשם "שאר", "בשאר מדינות המלך מה עשו"; "איני כשאר כל אדם איסטניס אני". [נדעת רבינו שאיסור חיתון נוהג בכל האומות ולפני גיור. ורבים חלקו עליו וסוברים, שרק שבע האומות שישבו בארץ בזמן כיבושה על ידי יהושע נאסרו בחיתון כשנתגיירו, אבל לפני גיור לא שייך כלל חיתון, כי אין קידושין תופסים בהם. ומתוך כך יוצא, שבשאר אומות לא שייך איסור חיתון כלל, כי אחרי שנתגיירו הם כישראל לכל דבר]. (4) אם התרו בהם. (5) רבינו מפרש פסוק זה בגינות ולא בגירותן ובדרך אישות, ולכן מביא רבינו גם את סוף הפסוק: "בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תקח לבנך". שזה כביאור ל"לא תתחתן בהם". (6) עבודה זרה לו: "כי יסיר לרבות כל המסירין". (7) למרות שהפסוק הוא בספר נחמיה כתב רבינו "עזרא", כי ספר עזרא כולל גם את ספר נחמיה, ובהלכות ספר תורה פרק ז' הלכה ט"ו לא הזכיר רבינו כלל את ספר נחמיה בין 24 ספרי התנ"ך. וכן אמרו: "ונחמיה מאי טעמא לא איקרי ספרא על שמיה", אין אנו יודעים מתי ועל ידי מי נתחלק ספר עזרא לשניים.

28 ב. ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות; אבל הבא על
29 הפותית דרך זנות - מפני אותו מפת מרדות⁸ מדברי
30 סופרים. גזרה שמה יבא להתחתן. ואם יחדה לו
31 בזנות⁹ - חייב עליה משום נדה¹⁰, ומשום שפחה,
32 ומשום פותית, ומשום זונה¹¹. ואם לא יחדה לו,
33 אלא נקראת מקרה - אינו חייב אלא משום פותית.
34 וכל חיובין אלו מדבריהן.

(8) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים". ולא קבעו חכמים מספר המכות ונמסר לבית דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. (9) "בית-דין של חשמונאי גזרו: ישראל הבא על גוייה חייב משום נשגז" (נדה, שפחה, גוייה, זונה). ומסקנת הגמרא שם - לפי גירסת רבינו - "התם דמייחד לה". כלומר, שהגזירה של החשמונאים הייתה רק אם זה באופן קבוע. (10) "וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה, אתי (יבוא) למבעל נמי (גם) נדה ישראלית, ואתי למנסב (לקחת) שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לגוייה ועבר על לא תתחתן". (11) אם הוא ישראל, אבל כהן לוקה מן התורה.

35 ג. במה דברים אמורים? כשהיה הבועל ישראל; ו
36 אכל בהן הבא על הפותית - לוקה מן התורה משום
37 זונה. ואחד זונה פותית ואחד זונה ישראלית.
38 ובבעילה¹² בלבד לוקה, שהרי אינה פת קדושין.

(12) בגוייה, אבל כהן הבא על זונה ישראלית דרך זנות אינו

1 שהן ספק, אם טבלה בהן - פאלו לא טבלה⁷⁴. ואם
2 טבלה בשביעי, אף על פי שאסור לעשות כן
3 לבתחלה שמה יבוא לבעל בשביעי אחר הטבילה,
4 הואיל וטבלה בזמנה אפילו היתה זבה ודאית - הרי
5 זו עלתה לה טבילה⁷⁵.

(74) שהרי נדה וזבה אם טבלו בתוך שבעת הימים אין טבילתן טבילה. (75) שאם היא זבה - הרי טבלה כדין, שזבה יכולה לטבול ביום השביעי לספירתה. ואם היא נדה, הרי יום זה אצלה, כיום השמיני או יותר, שנדה אינה צריכה לספור אלא שבעה ימים בין טמאים בין טהורים, והיא הלא ספרה שבעה ימים נקיים מלבד הטמאים, ולכן עלתה לה טבילתה.

6 יח. ואסור לאדם שיזדבק באשתו בשבעת ימים
7 נקיים אלו, ואף על פי שהיא בכסותה⁷⁶ והוא
8 בכסותו, ולא יקרב לה⁷⁷ ולא יגע בה אפילו באצבע
9 קטנה⁷⁸, ולא יאכל עמה בקערה אחת⁷⁹. פללו של
10 דבר: ינהג עמה בימי ספירה כמו שינהג בימי נדה;
11 שעדין היא בכרת עד שתטבל, כמו שבאבנו⁸⁰.

(76) שבת יג, ב. (77) כלומר, לא יתקרב אליה. (78) שם.
(79) שם. ראה השגת הראב"ד. (80) למעלה הט"ז.

12 יט. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה - נדה
13 עושה לבעלה, חוץ מהרחצת פניו ידי ורגלי⁸¹,
14 ומזיגת הפוס⁸², והצעת המטה בפניו. גזרה שמה
15 יבוא לדבר עברה. ומפני זה לא תאכל עמו בקערה
16 אחת, ולא יגע בכשרה, מפני הרגל עברה. וכן
17 בשבעת ימים נקיים לא תעשה לו שלש מלאכות
18 אלו. ומתרה⁸³ לאשה להתקשט בימי נדתה, כדי שלא
19 תתנגה על בעלה.

(81) אפילו אינה נוגעת בו, שהוא רוחץ והיא מצקת מים (מגיד-משנה, פכ"א מהל' אישות ה"ח). (82) של יין, אבל של מים מותר (מגיד-משנה). (83) שבת סד, ב.

יום ד' כ' מנ"א ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) יבאר הבא על הגוייה דרך אישות או זנות; הבא על הגוייה שקנאין פוגעים בו - כיצד; הבוהל שהרג את הקנאי; וגדול עוון בועל גוייה אע"פ שאינו כתוב בתורה; עבדים שהטבילו אותם לשם עבדות והבא על השפחה; ולד ישראל שנתערב עם ולד שפחה; דין שבעה עממין ושאר האומות כשיתגיירו.

20 א. וישראל שפעל עובדת כוכבים ומזלות² משאר
21 האמות³ דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעובד
22 כוכבים ומזלות דרך אישות - הרי אלו לוקין⁴ מן
23 התורה; שנאמר: לא תתחתן בהם⁵, בתוך לא נתן לבנו
24 ובתו לא תקח לבנה. אחד שבעה עממין ואחד כל
25 אמות באסור זה⁶. וכן מפרש על ידי עזרא⁷: ואשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקה משום זונה אלא עד שיקח (פירוש, שיקדש) ויבועל. אמנם הוא לוקה משום לא תהיה קדשה דלא גרע מישראל.

ד. כל הבועל פותית, בין דרך חתנות בין דרך זנות, אם בעלה כפרהסיא¹³, והוא שביבעל לעיני עשרה מישראל או יתר, אם פגעו בו קנאין והרגוהו - הרי אלו משפחין וזריזין. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא. ראיה לדבר זה: מעשה פינחס בזמרי.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
 "והוא שביבעל לעיני עשרה מישראל או יתר".

ולכאורה קשה א: המילים "או יתר" מיותרות. ב: המשך ההלכה "ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי", הרי גדרה של ההלכה למשה מסיני הוא שאין לה רמז בכתוב, והלא כאן נכתב הדבר בפרשה שלמה. ג: לשם מה צריך ההלכה למשה מסיני, והלא מעשה פנחס הוא מעשה רב.

והביאור בזה: ההלכה למשה מסיני היא על הבועל בפני עשרה מישראל, ועל זה אין מעשה רב, כי בפנחס היו יותר מעשרה, ולכן כתב "עשרה או יתר" כי על עשרה צריך הל"מ, ועל יתר מעשרה יש מעשה רב. ועוד, שמה שמזכיר "ראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי" הוא גם ביאור להלכה שאח"כ "ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כזמרי".

לקוטי שיחות חלק י"ג עמוד 245.

(13) "אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם וכולהו ישראל".

ה. ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה, בזמרי; שנאמר: ואת האשה אל קבתה. אבל אם פירש¹⁴ - אין הורגין אותו¹⁵; ואם הרגו - נהרג עליו¹⁶. ואם בא הקנאי לטל רשות מבית דין להרגו - אין מורין לו¹⁷, ואף על פי שהוא בשעת מעשה. ולא עוד, אלא אם בא הקנאי להרג את הבועל, ונשטט¹⁸ הבועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו - אין הבועל נהרג עליו¹⁹. והבא על בת גר תושב²⁰ - אין הקנאין פוגעים בו; אבל מבין אותו מפת מרדות²¹.

(14) מן האשה. (15) "שלא נאמרה הלכה זו אלא בשעת מעשה". (16) אם התרו בו, כרוצח. (17) "שלא ניתנה רשות אלא למקנא מעצמו, דעושה מעשה על-ידי עצמו, אבל על-ידי שליח לא, והאי כי אתי (וזה שבא) ומימלך (ושואל), אי אמרינן ליה (אם נאמר לו) זיל קטול (לך והרוג) הוה להו שלוחן" (נמצא שהוא שליח שלהם). (18) אף על פי שלא פירש. (19) "נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו". דפינחס רודף הווה, שהרי אין מצוה להרגו [=לזמרין] אלא רשות בעלמא הוא, שהרי אין מורין לו [=לפינחס], וכשם שניתן רשות לפינחס להרוג לזמרי, כך ניתנה רשות

לזמרי להציל את עצמו בנפשו של פינחס". (20) "איזהו גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות של בני נח ולא מל ולא טבל... ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל". ובת גר תושב, פירוש, שהיא בעצמה קיבלה לא לעבוד עבודה זרה. (21) שכל הבא ביאה אסורה בית דין מכין אותו מכת מרדות.

ו. לא פגעו בו קנאים²², ולא הלקוהו בית דין²³ - הרי ענשו מפרש בדברי קבלה²⁴ שהוא בכרת. שנאמר: כי חלל יהודה קדש יי אשר אהב ובעל בת אל נכר, ויכרת יי לאיש אשר יעשנה ער ועונה. אם ישראל הוא - לא יהיה לו ער²⁵ בחכמים ולא עונה פתלמדיים; ואם פהן הוא - לא יהיה לו מגיש מנחה ליי צבאות. הנה למדת, שהבועל פותית - כאלו נתחתן לעבודת כוכבים ומזלות; שנאמר: ובעל בת אל נכר. ונקרא מחלל קדש ה'.

(22) בשעת מעשה. (23) מכת מרדות. אבל אם הלקוהו נפטר מעונש אחר. (24) בספרי נביאים הנקראים דברי קבלה. (25) "חריף להבין ולהורות בין החכמים".

ז. עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך; אלא יש בו הפסד²⁶ שאין ככל העריות כמותו. שהבן מן הערה - בנו הוא לכל דבר, ובכלל ישראל נחשב, אף על פי שהוא ממזר; והבן מן הפותית - אינו בנו, שנאמר: כי יסיר את בנה מאחרי - מסיר אותו מלהיות אחרי יי.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך בו".

חומרתו של חטא ביאות אסורות הוא שביאה היא ענין ש"תופס" את כל האדם, ונלקח מהנפש שהיא למעלה מהכוחות הגלויים, שלכן גם אב בעל מום ר"ל יכול להוליד בן שיש בו כל עשר כוחות הנפש, כי ההולדה נמשכת מעצם הנפש. ונמצא שעל ידי ביאה אסורה לוקחים את עצם הנפש למקום הקליפה ר"ל. חמור מזה הוא החטא של "בועל ארמית" ש"יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו" כי בו מוציא האדם את עצם נפשו מחוץ לכלל ישראל, כי בן שנולד מהערווה ואפילו ממזר חייב בכל המצוות, אבל "הבן מן הכותית אינו בנו" שאינו יהודי ויוצא חוץ לגבולות ישראל.

לקוטי שיחות חלק ח' עמוד 154.

(26) לעם ישראל כולו.

ח. ודבר זה גורם להדבק בעובדי כוכבים ומזלות, שהבדילנו הקדוש ברוך הוא מהם, ולשוב מאחרי יי ולמעל בו.

יד. הבא על שפחה ואפלו בפרהסיא ובשעת עברה
- אין הקנאין פוגעין בו³⁹. וכן אם לקח שפחה דרך
חתנות - אינו לוקה מן התורה. שמעת ששכלה
וקבלה מצות יצתה מפלל העובדי פוכבים ומזלות.

(39) שלא נאמרה ההלכה אלא בבוועל ארמית (גוייה) וזו
יצאה מכלל הגויים.

טו. נתערב ולד ישראלית בולד שפחה - הרי שניהן
ספק, וכל אחד מהן ספק עבד; וכופין⁴⁰ בעל
השפחה ומשחרר את שניהם. ואם היה הבהן ההוא
בן האדון⁴¹ של עבד - פשיגדל⁴² ישחררו זה את
זה, ויהיו מתירין לבא בקהל.

(40) מפני ביטול מצות פריה ורביה, שאינם יכולים לישא לא
שפחה ולא בת חורין, כמו בחצי עבד וחצי בן חורין.
(41) כלומר, שבעל השפחה מת והניח בן, ונתערב עם בן
השפחה, ונמצא שאחד משני הוולדות הוא האדון של השני.
(42) אבל בהיותם קטנים אינם יכולים לשחרר, שקטן אינו
יכול לשחרר.

טז. היו התערובות בנות - הרי שתייהן ספק
שפחות⁴³, והבא על כל אחת מהן - הולד ספק עבד.
וכן אם נתערב ולד עובדת פוכבים ומזלות בולד
ישראלית⁴⁴ - מטבילים את שניהן⁴⁵ לשם גרות, וכל
אחת מהן ספק גיורת⁴⁶.

(43) ואין כופין את האדון שישחרר את שתייהן, שהאשה
אינה מצווה על פריה ורביה, ודינן כדין חצייה שפחה
וחצייה בת חורין שאין כופין את האדון לשחררה. (44) והן
בנות. (45) שני הוולדות. (46) ואסורה לכהן.

יז. כל העובדי פוכבים פלם פשיגדירו ויקבלו
עליהן כל המצות שבתורה, והעבדים פשיגדירו⁴⁷
- הרי הן פישראל לכל דבר; שנאמר: הקהל חקה
אחת יהיה לכם. ומתירין להכנס בקהל יי מיד.
והוא⁴⁸ שישא הגר או המשחרר פת ישראל, וישא
הישראלי גיורת ומשחררה. חוץ מארבעה עממין
בלבד, והם: עמון ומואב ומצרים ואדם; שהאמות
האלו, פשיגדיר אחד מהן - הרי הוא פישראל לכל
דבר, אלא⁴⁹ לענין ביאה בקהל.

(47) עבד לא צריך לקבל המצוות כשיתחרר, "שכבר
הודיעוהו כשטבל לשם עבדות". (48) היינו. (49) חוץ.

יח. וכיצד דינן? עמון ומואב - אסורין אסור עולם.
זכרים ולא נקבות. שנאמר: לא יבא עמוני ומואבי
בקהל יי וגומר. הלכה למשה מסיני, שהעמוני
הזכר והמואבי הזכר⁵⁰ הוא שאסור לעולם לשא פת
ישראל, אפלו בן בנו, עד סוף העולם; אבל עמונית
ומואבית מתרת מיד בשאר האמות.

(50) "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני ולא
עמונית, מואבי ולא מואבית".

ט. עובד פוכבים ומזלות הבא על פת ישראל: אם
אשת איש היא - נהרג עליה; ואם פנויה היא - אינו
נהרג.

י. אבל ישראל הבא על הכותית, בין קטנה פת שלש
שנים ויום אחד²⁷ בין גדולה, בין פנויה בין אשת
איש, ואפלו היה קטן בן תשע שנים ויום אחד²⁸,
בין שפא על הכותית בודון²⁹ - הרי זו נהרגת³⁰,
מפני שפא לישראל תקלה על ידיה, כבהמה. ודבר
זה מפרש בתורה, שנאמר: הן הנה היו לבני ישראל
בדבר בלעם, וכל אשה ידעת איש למשכב זכר
הרגו.

(27) שהיא ראוייה לביאה. (28) שביאתו ביאה.
(29) דבשוגג אין תקלה. "והשוכב עם הבהמה בשגגה... אין
הבהמה נסקלת". (30) והוא - הבוועל - נהרג על ידי קנאים
שפוגעין בו, בשעת מעשה. או שעונשו כרת.

יא. העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות, וקבלו
עליהם מצות שהעבדים חבים בהם³¹ - יצאו מפלל
העובדי פוכבים ומזלות, ולכלל ישראל לא באו.
לפיכך השפחה³² אסורה³³ לבן חורין, אחד שפחתו
ואחד שפחת חברו³⁴. והבא על השפחה - מפין
אותו מפת מרדות מדברי סופרים. שהרי מפרש
בתורה שהאדון נותן שפחה פנענית לעבדו העברי
והיא מתרת לו³⁵, שנאמר: אם אדניו יתן לו אשה.

(31) היינו המצוות שהאשה חייבת. (32) כנענית.
(33) מדרבנן. (34) "לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן
חורין". (35) שאם הייתה אסורה לעבד עברי מן התורה,
איך נותן לו האדון שפחה כנענית לאשה.

יב. ולא גזרו חכמים בדבר זה³⁶. ולא חובה תורה
מלקות בשפחה, אלא אם כן היתה נחרפת לאיש³⁷,
כמו שבארנו.

(36) בעבד עברי. (37) חצייה שפחה וחצייה בת חורין
המקודשת לעבד עברי.

יג. אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות
מן התורה, שגם זה גורם לבן לסור מאחרי יי.
שהבן מן השפחה הוא עבד ואינו מישראל, ונמצא
גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיותם עבדים. הרי
אנקלוס³⁸ המתרגם פלל בעילת עבד ושפחה בכלל
לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה.

(38) אמנם רבינו אינו מסכים לדעתו של אונקלוס - שהלאו
"לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה" כולל בעילת עבד ושפחה
- ולדעתו, זו רק גזירת חכמים, אולם רבינו מסתמך על
אונקלוס - בזה - שמבאר המלים: "קדש" ו"קדשה" עבד
ושפחה, כהוכחה שישראל המוליד עבד או שפחה "גורם
לזרע הקודש להתחלל".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יט. מַצְרֵי וְאֲדוּמִי, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת: דּוֹר
2 ראשון ודור שני - אֲסוּרִין לְבֹא בַּיִשְׂרָאֵל, וְדוֹר
3 שְׁלִישִׁי - מִתֵּר; שְׁנָאֲמַר: בָּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם
4 וגומר.
5 כ. מַצְרִית מְעַבְרַת שְׁתַּגִּירָה - בָּנָה שְׁנִי. מַצְרֵי שְׁנִי
6 שְׁנָשָׂא מַצְרִית רֹאשׁוֹנָה, אוּ מַצְרֵי רֹאשׁוֹן שְׁנָשָׂא
7 מַצְרִית שְׁנִיָּה - הַיּוֹלֵד שְׁנִי. שְׁנָאֲמַר: בָּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ
8 לָהֶם - הַפְּתוּב תִּלְאָן בְּלִדָּה⁵¹.

(56) "אמר לו ר' עקיבא בנימין טעית, הלכה, משעלה סנחריב
ובלבל את כל האומות, לא עמונים ולא מואבין במקומן ולא
מצרי ואדומי במקומן".

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

- 1 יבאר שהגר צריך מילה וטבילה והרצאת דמים; גר קטן
על דעת מי מטבילין אותו; ומעוברת שנתגיירה וטבילה;
דין מי שבא ואמר נתגיירתי בבית דין פלוני; אם מלין
ומטבילין העבדים הנלקחים מן הגויים; ואם צריך שיטבול
העבד בבית דין; וכשישתחרר אם צריך טבילה; וששלמה
המלך ושמשון גיירו הנשים שנשאו.
9 כא. גֵּר עֲמוּנִי שְׁנָשָׂא מַצְרִית - הַיּוֹלֵד עֲמוּנִי⁵². גֵּר
10 מַצְרִי שְׁנָשָׂא עֲמוּנִית - הַיּוֹלֵד מַצְרִי⁵³. זֶה הַפֶּלֶל:
11 בְּאֻמוֹת - הֵלֵךְ אַחֵר הַזָּכָר⁵⁴; נִתְגִּיר - הֵלֵךְ אַחֵר
12 הַפְּחוּת.

(52) ואם הוולד הוא זכר, איסורו - לבוא בקהל - איסור
עולם, אבל אם נקבה היא, דינה כמצרית ואסורה עד דור
שלישי, שלעולם הולכים להחמיר. (53) ואסור עד דור
שלישי, כיוון שהזכר הוא הפגום. (54) אם גוי עמוני בא
על גוייה מאומה אחרת והוליד בן, דינו כעמוני וכשיתגייר
אסור לבוא בקהל, גוי מאומה אחרת שבא על גוייה עמונית
והוליד בן, אינו עמוני, וכשיתגייר מותר לבוא בקהל.

- 38 א. בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים² נִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית³: בְּמִילָה
39 וּטְבִילָה וְקֶרְבֵּן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים נִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל לְבְרִית: בְּמִילָה וּטְבִילָה
וְקֶרְבֵּן".

וממשיך בהלכה שאח"כ "ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך
מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן". ומשמע
שנעשה גר גמור על ידי מילה וטבילה בלבד, ורק שיש
עליו חיוב לכשיבנה בית המקדש להביא קרבן.

ובביאור הדבר כתב הגאון הרגז'בי: "רק לקדשים לא
מקרי עדין גר גמור, אבל לשאר דברים הווה כישראל לכל
דבר, וא"כ בזמן הזה לא מחסר כלל בשביל הקרבן". וצריך
להבין, הן אמת שאכילת קדשים אינה שייכת בזמן הזה,
ואעפ"כ הטעם שגר אסור באכילת קדשים בזמן הבית הוא
כיון שלא מקרי עדין ישראל גמור, ואין עליו דין ישראל
ומקרי כמו בן נח לקדשים, וא"כ גם הגירות בזמן הזה אינה
בשלימות כי לענין קרבן מקרי ב"נ, ואין יתכן לומר על כל
הגרים שהתגיירו מאז שחרב בית המקדש שאין עליהם
דין ישראל גמור.

ובפרט על פי תשובת הרמב"ם הידועה לר' עובדיה הגר,
שמעלתו גדולה ביותר ממעלת שאר ישראל המתייחסים
לאברהם יצחק ויעקב, כיון שהגרים מתייחסים ל"מי
שאמר והיה העולם". ועל-פי האמור לעיל שבזמן הזה הרי
הם (לענין מסויים) כבן נח, כיצד כותב הרמב"ם שמעלתו
גדולה ממעלת שאר ישראל, ופשיטא שהרמב"ם לא יכתוב

- 13 כב. מִי שְׁתַּגִּיר מִשְׁבַּעַה עַמּוּמִין - אֵינָן אֲסוּרִין מִן
14 הַתּוֹרָה לְבֹא בַּקֹּהֶל. וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁלֹּא נִתְגִּירוּ מִן
15 אֶלָּא הַגִּבְעוֹנִים, וְהַיּוֹשֵׁעַ גִּזֵּר עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו אֲסוּרִים
16 לְבֹא בַּקֹּהֶל, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. וְלֹא אֶסֶר
17 אוֹתָם אֶלָּא בְּזִמְן שִׁישׁ מִקֹּדֶשׁ; שְׁנָאֲמַר: וְחִטְבִּי עֲצִים
18 וְשֹׂאבֵי מַיִם לְבֵית אֱלֹהֵי - תִּלָּה הִרְחַקְתָּם מִמִּקֹּדֶשׁ.

- 19 כג. וְהֵם הַנִּקְרָאִים נְתִינִים, לְפִי שְׁתַּנָּם לַעֲבֹדֶת
20 הַמִּקֹּדֶשׁ. כֹּא דוֹד וְגִזֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ בַּקֹּהֶל
21 לַעֲוֹלָם, וְאֶפְלוּ בְּזִמְן שֶׁאֵין מִקֹּדֶשׁ. וְכֵן מִפְּרָשׁ
22 בַּעֲזָרָא: וַיִּמָּן הַנְּתִינִים שְׁנָמָן דְּוִיד וְהַיִּשְׂרָאִים לַעֲבֹדֶת
23 הַלְוִיִּם. הָא לְמִדָּת, שֶׁלֹּא תִּלָּה אוֹתָם מִמִּקֹּדֶשׁ.

- 24 כד. וְלָמָּה גִזֵּר עֲלֵיהֶם הוּא וְכֵינָה דִּינוּ? לְפִי שֶׁרָאָה
25 עֲזוּת וְאֶכְזָרִיוֹת שֶׁהָיְתָה בָּהֶם בְּעַת שֶׁבִקְשׁוּ שְׁבַעַת בְּנֵי
26 שְׁאוּל בְּחִיר ה' לְתוֹלָתָם, וְהָרְגוּם וְלֹא רָחֲמוּ
27 עֲלֵיהֶם⁵⁵.

(55) "והני (ואלו) גבעונים כיוון דלא מרחמי אינן ראיין
לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד".

- 28 כה. כְּשֶׁעָלָה סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, בִּלְבָּל כָּל הָאֻמוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ד' כ' מנ"א – ספר קדושה – הלכות איסורי ביאה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ובב"ח (לטויו"ד סי' רסח) פירש שכוונת הגמרא היא רק שאין להוכיח מכתוב זה שהכוונה לטבילה, כי אולי היתה לנקיות. אבל לאחר המסקנה שהיתה טבילה מהטעם שהוזכרה הזאה "ואין הזאה בלא טבילה", מוכח שגם כוונת הכתוב ב"וכבסו שמלותם" הוא לענין טבילה.

לקוטי שיחות חלק לג עמוד 26 והערה 4.

9) יבמות מו, ב: "ומה במקום שאין טעון (שאינו צריך) כיבוס ("בעל קרי . . . דכתיב ורחץ במים, ולא כתב יכבס בגדיו". רש"י) טעון טבילה, מקום שטעון כיבוס (בקיבול תורה, דכתיב וכבסו שמלותם. רש"י), אינו דין שטעון טבילה. (10) שלוחי כל ישראל.

ד. וכן לדורות, כְּשִׁירָצָה הַעֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת
לְהַפְנִים לְבָרִית וְלִהְיוֹתוֹפֶה תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְיִקְבֹּל
עָלָיו עַל תּוֹרָה¹¹ - צִירֶיךָ¹² מִלֵּלָה וּטְבִילָה וְהִרְצָאתָ
קֶרְבֶּךָ. וְאִם נִקְבְּלָה¹³ הִיא¹⁴ - טְבִילָה וְקֶרְבֶּךָ. שְׁנֹאֲמַר:
כָּכֶם פָּגַר. מָה אָתָּם - בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהִרְצָאתָ קֶרְבֶּךָ,
אִף הָגֵר לְדוֹרוֹת - בְּמִילָה¹⁵ וּטְבִילָה וְהִרְצָאתָ קֶרְבֶּךָ.

(11) כמבואר להלן הי"ד. (12) כריתות ט, א. (13) יבמות מו, ב. (14) בכת"י תימן: צריכה. (15) מילה קודמת לטבילה.

ה. ומהו קֶרְבֶּךָ הָגֵר? עוֹלָת בְּהֶמָּה¹⁶, או שְׁתֵּי תוֹרִים
או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה¹⁷, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָה¹⁸. וּבְזִמְנֵי הַזֶּה
שָׁאִין שָׁם קֶרְבֶּךָ - צִירֶיךָ מִלֵּלָה וּטְבִילָה, וּכְשִׁינָה¹⁹
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֵבִיא קֶרְבֶּךָ²⁰.

(16) כריתות ח, ב. (17) שם. (18) שם. (19) שם ט, א. (20) בכת"י תימן: קרבנו.

ו. גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל או טָבַל וְלֹא מָל - אֵינוֹ גֵּר,
עַד שְׁיִמּוּל וְיִטְבֹּל²¹. וְצִירֶיךָ לְטָבַל בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה²².
וְהוֹאִיל וְהִדְבֵּר צִירֶיךָ בֵּית דִּין²³ - אֵין מְטַבְּלִין אוֹתוֹ
בְּשִׁבְתָּ וְלֹא בְּיוֹם טוֹב²⁴ וְלֹא בְּלִילָה²⁵. וְאִם
הַטְבִּילוּהוּ²⁶ - הֲרִי זֶה גֵּר²⁷.

(21) יבמות מו, א. (22) שם מו, ב: "גר צריך שלשה, משפט כתיב ביה" ("משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו, טז) ואין משפט פחות משלשה (רש"י). (23) והרי זה דין. (24) שם. ש"אין דנין בשבת" (פ"ג מהל' שבת הי"ד) "כל שאסור בשבת . . . אסור ביום-טוב" (פ"א מהל' יום-טוב הי"ז). ראה ט"ז (י"ד סי' רסח, אות יא). (25) "שאינ מתחילין את הדינין בלילה" (פ"ג מהל' סנהדרין ה"ג). (26) בלילה. (27) "דטבילה בדיעבד כגמר דין דמי, כיון שכבר קיבל (המצוות) ומל" (רשב"א מס' יבמות). "ובדיני ממונות אם התחילו ביום, מותר לגמור הדין בלילה" (הל' סנהדרין ה"ד).

ז. גֵּר קָטָן - מְטַבְּלִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שְׁזָכוֹת
הִיא לוֹ²⁸. מַעֲבֶרֶת שְׁנֵינִיָּה וְטָבְלָה - אֵין בְּנָה צִירֶיךָ
טְבִילָה²⁹. טָבַל³⁰ בִּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ וְנִתְגַּיֵּר³¹ בִּינוֹ לְבִין

ח"ו דבר שאינו מכוון ל"תורת אמת", רק בכדי לעודד וכד' את ר' עובדיה הגר.

והביאור בזה: הגם שבשלושה דברים נכנסו ישראל לברית, יש הבדל בין מילה וטבילה ובין קרבן, שמילה וטבילה הם ענינים חיוביים הפועלים את הכניסה בברית, אבל קרבן הוא הסרת המניעה והמעכב את הכניסה, כמו שעל מנת להיכנס לבית, צריך להסיר הדבר המעכב את הכניסה שהוא בבחינת "ארי" הוא דרביע עלי", וממילא, בזמן הזה כשאין קרבן הרי שעל פי תורה אין הדבר מעכב, ועל ידי מילה וטבילה נעשה גר גמור (ובלשון הרצוצ'בי לא מחסר כלל). ומדוייק מלשון הרמב"ם "שקרבנו עיכבו להיות גר גמור" ולא נקט בלשון חיוב - "עושה אותו גר גמור" או "מגיירו" וכיוצא בזה.

דבר מלכות ספר קדושה סימן א'.

(2) כריתות ט, א. (3) "בברית המקום וליכבד משאר אומות" ('תוספות' שם).

ב. מִלֵּלָה⁴ הִיָּתָה בְּמַצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר: וְכָל עַרְל לֹא יֵאכַל בּוֹ⁵. מָל אוֹתָם מֹשֶׁה⁶ רַבְּנוֹ. שְׁפָלָם בְּטָלוֹ בְּרִית מִלֵּלָה בְּמַצְרַיִם, חוּץ מִשְׁבֹּט לֵוִי⁸. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:
וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ.

(4) רבינו מבאר, שכל השלושה דברים סידרו בני ישראל לפני מתן-תורה. כלומר, לפני שנכנסו לברית. (5) ואיך אכלו במצרים את הפסח? ומוכח, שעוד בהיותם במצרים נימולו. (6) כלומר, על-ידי משה רבינו ובפקודתו. (7) 'שמות רבה' פרשה יט, ה: "לא ביקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם ביטלו את המילה במצרים חוץ משבטו של לוי, שנאמר (דברים לג, ט) 'וללוי אמר תומיך ואוריך', למה? 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו' - במצרים. והיה הקדוש-ברוך-הוא מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקב"ה? קרא למשה ואמר לו: לך ומהול אותם". (8) ובני שבט לוי היו המוהלים, שאין לומר שמשה רבינו לבדו מל אותם, כי איך אפשר שמוהל יחיד ימול כמליון איש בזמן קצר, וכל ישראל שביטלו את המילה - פסולים היו לימול, "שמומר לערלות, דינו כגוי" (י"ד סי' רסד, ס"א, ברמ"א).

ג. וּטְבִילָה הִיָּתָה בְּמַדְבָּר קֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר:
וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׁמֹלֶתְם⁹. וְקֶרְבֶּךָ,
שְׁנֹאֲמַר: וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת.
עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁰ הִקְרִיבוּם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" . . . וטבילה היתה במדבר . . . שְׁנֹאֲמַר: וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׁמֹלֶתְם."

צריך להבין: הלא הלימוד מפסוק זה היה רק הקס"ד של הגמרא, אבל למסקנה נלמד מזה ש"שאינ הזאה בלא טבילה".

שעיסת גוי פטורה מחלה גוי שהפריש חלה . . . אינה חלה" (פ"ו מהל' ביכורים ה"י). והוא-הדין בגר, "שכבת זרעו של גוי טהורה" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י). וטבילתו הוכחה גמורה שנתגיר (לפי 'חמדת שלמה' יו"ד סי' כט).

י. אָבֵל מִי שָׁפָא וְאַמְרָם³⁸ שֶׁהָיָה עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת וְנִתְגִּיר בְּבֵית דִּין - נֶאֱמָן; שֶׁהָפָה שְׁאֶסְרָם³⁹ הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר⁴⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְצָן יִשְׂרָאֵל⁴¹ וּבְאֹתָן הִימָּם⁴², שֶׁחֻזַּקת הַפֶּל שֶׁם בְּחֻזַּקת יִשְׂרָאֵל⁴³; אָבֵל בְּחֻזָּה לְאַרְצָן - צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה וְאַחֵר כֶּף יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית. וְאַנִּי אֹמֵר: שְׂזִי⁴⁴ מַעֲלָה בְּיוֹחֲסִין⁴⁵.

(38) כלומר, שמעולם לא היה מוחזק כגוי. (39) שאמר: גוי הייתי. (40) שאמר: נתגיירתי. (41) "חביבה ארץ ישראל שמכשרת גרים, האומר בארץ ישראל גר אני - מקבלין אותו מיד, ובחוצה לארץ אין מקבלין אותו אלא-אס-כן עדי עמו" (מסכת גרים, פ"ד). (42) שיד ישראל תקיפה, ש"אסור לנו להניח גוי עובד עבודה-זרה בינינו" (פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). דכל שבא סתם הוא בחזקת ישראל ('מרכבת המשנה'). (43) וכן דעת בעל 'הלכות גדולות' ('מגדל עוז'). (44) בדפוס רומי: מעלה עשו ביוחסין. (45) שמן הדין גם בחוצה לארץ נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

יא. כְּשֶׁם⁴⁶ שְׁמֵלִין וּמְטַבִּילִין אֶת הַגֵּרִים, כֶּף מְלִין וּמְטַבִּילִין אֶת הָעֶבְדִּים הַנִּלְקָחִים מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת לְשֵׁם עֲבָדוֹת. הַלּוֹקֵם⁴⁷ עֶבֶד מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת, וְקָדָם⁴⁸ הָעֶבֶד וְטָבַל לְשֵׁם בֶּן חֹרִין - כָּנָה עֲצָמוֹ⁴⁹; וְהוּא⁵⁰ שְׁלֵאֵמָר פְּעַת טַבִּילָה: הִרְיָנוּ טוֹבַל בְּפָנֶיכֶם לְשֵׁם גֵּרוֹת. וְאִם טָבַל בְּפָנֶי רְבוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְפָרְשׁוֹ⁵¹, אֲלֵא כִּינֹן שֶׁטָבַל נִשְׁתַּחֲרַר. לְפִיכָף צָרִיף רְבוֹ לְתַקְפוֹ⁵² בְּמִים עַד שִׁיעָלָה וְהוּא תַּחַת שְׁעָבֻדוֹ, וּמוֹדִיעוֹ בְּפָנֶי הַדִּינִין שֶׁלֹּשֶׁם עֲבָדוֹת מְטַבִּילוֹ. וְאִין הָעֶבֶד טוֹבַל אֲלֵא בְּפָנֶי שְׁלֹשָׁה וּבִיּוֹם, כָּגֵר; שְׁמֻקָּצָת גֵּרוֹת הוּא⁵³.

(46) יבמות מח, א. (47) הקונה. (48) כלומר, לפני שהטבילו הכהן לשם עבדות. (49) שם מח, ב. שהמוכר עצמו אין לו קנין בגופו של גוי אחר, ואין בכוחו להקנות לישראל הקונה יותר ממה שיש לו, היינו השעבוד לעבודה, ומכיון שהעבד הקדים עצמו וטבל לשם בן חורין, הוציא עצמו משעבודו של הישראל שקנאו. (50) שם מו, א. (51) שם. כיון דרבו עומד אצלו, ומיהר לטבול לפני שרבו יטבלנו, הוי כאילו פירש שהוא טובל לשם גירות. (52) שם. "לתת עליו עול מלאכה במים, כדי שתהא נראית כטבילת עבדות" (רש"י שם). (53) שהעבד חייב במצוות כאשה.

יב. כְּשִׁישְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד - צָרִיף טַבִּילָה אַחֲרָת⁵⁴ בְּפָנֶי שְׁלֹשָׁה בְּיּוֹם, שְׁפָה⁵⁵ תִּגְמָר גֵּרוֹתוֹ וְיִהְיֶה כִּי־יִשְׂרָאֵל. וְאִין צָרִיף לְקַבֵּל עָלָיו מִצְוֹת וְלְהוֹדִיעוֹ עֲקָרֵי הַדָּת, שֶׁכָּבֵר הוֹדִיעוֹהוּ כְּשֶׁטָבַל לְשֵׁם עֲבָדוֹת.

1 עֲצָמוֹ, וְאַפְלוּ בְּפָנֶי שְׁנַיִם³² - אֵינוֹ גֵּר. בָּא וְאַמְרָ: 2 נִתְגִּירְתִּי בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי וְהִטְבִּילוֹנִי - אֵינוֹ 3 נֶאֱמָן לְבֹא בְּקֶהֱלָ עַד שִׁיבִיא עֲדִים³³.

(28) כתובות יא, א. וזכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו. (29) יבמות עח, א. שטבילת האם עולה לו. (30) שם מז, א. (31) כלומר, שני הרברים - גם הטבילה וגם הגירות, היינו קבלת עול מצוות - היו בינו לבין עצמו, "דכיון שהיו הטבילה וקבלת המצוות בינו לבין עצמו או בפני שנים - לא הוי גר . . . דאם לא היה רק אחד מהן בלא בית-דין מהני (מועיל) בדיעבד; דטבילה (בפני שלשה) לחוד - מהני, כמבואר להלן (ה"ז), דטבילה הוי ממילא קבלת המצוות, כיון שטבל לשם גירות. וכן אם נתגייר בפני בית-דין, דהיינו קבלת המצוות, מהני גם כן בדיעבד, אף אם לא היתה הטבילה בבית-דין" ('חמדת שלמה', יו"ד סי' כט). (32) ש"שנים שדנו, אין דיניהם דין" (פ"ב מהל' סנהדרין ה"י). (33) שם. הואיל והוחזק לגוי, כמבואר להלן (ה"ט).

4 ח. הִיָּה נִשְׁוִי לְיִשְׂרָאֵלִית אוּ לְגִיּוֹרָת וְיֵשׁ לוֹ בְּנִים, 5 וְאַמְרָ: נִתְגִּירְתִּי בִּינִי לְבִין עֲצָמִי - נֶאֱמָן לְפֶסֶל אֶת 6 עֲצָמוֹ³⁴, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְפֶסֶל אֶת הַבְּנִים³⁵. וְחוֹזֵר 7 וְטוֹבַל בְּבֵית דִּין³⁶.

(34) שם מז, א. ואסור לו לדור עם האשה הישראלית, שבהודאתו אסרה על עצמו. (35) מכיון שהוחזק כשרים. (36) שם. מכיון שלפי דבריו לא היו הגירות והטבילה בפני שלשה, וכמבואר בהלכה הקודמת. אבל הטפת דם ברית אינו צריך, שמילה אינה צריכה שלשה. ראה בב"ח יו"ד סי' רסח.

8 ט. גִּיּוֹרָת שְׂרָאִינוּהָ נִוְהָגַת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, כְּגוֹן 9 שֶׁטָבַל לְנִדְתָּהָ³⁷ וְתַפְרִישׁ תְּרוּמָה מְעִסְתָּהּ וּכְיֻצָּא 10 בָּהָּ; וְכֵן גֵּר שְׂנוּהָג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁטוֹבַל לְקָרְיוֹ 11 וְעוֹשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת - הִרִי אֵלָיו בְּחֻזַּקת גֵּרִי צָדֵק, וְאַף 12 עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם עֲדִים שְׁמַעֲדִין לְפָנֶי מִי שֶׁנִּתְגִּיר. 13 וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם בָּאוּ לְהִתְעַרֵּב בְּיִשְׂרָאֵל - אִין 14 מְשִׁיאִין אוֹתָם עַד שִׁיבִיאוּ עֲדִים אוּ עַד שִׁיטְבִּילוּ 15 לְפָנֵינוּ; הוּאִיל וְהַחֲזָקוֹ עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת.

(37) שם מה, ב: "מי לא טבלה לנידוטה", "מי לא טבל לקריו". רבינו פירט שני דברים: טבילה לנדוטה ותרומת חלה מעיסתה, כי יתר המצוות שהיא מקיימת אינן מוכיחות שהיא ישראלית, שאולי היא שומרת אותן כגויה וכאינה מצווה ועושה. אבל בטבילת נדוטה, שאם היא נשאת בגיותה, הלא הטבילה אינה מועילה כלום בגויים, כי מן התורה "הגויים אין מטמאין לא בזיבה ולא בנידות ולא בלידות" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י) "ואין חייבים עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת" (למעלה פ"ד ה"ד), ומדברנן הן טמאות אפילו אם לא ראו "וחכמים גזרו על כל הגויים הזכרים והנקבות שהיו כזבים תמיד, בין ראו בין לא ראו" (שם), והטבילה לגוים אינה כלום; וכשהיא זהירה בטבילה, הרי זו הוכחה שנתגיירה, ואותו הדבר בהפרשת תרומת חלה מעיסתה,

דָּבָר, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין⁷⁰ גִּירוֹם - חֲשֹׁכַן הַפֶּתוּחַ⁷¹ 31
כָּאֵלּוּ הֵן עֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת וּבִאֲסוּרֵן עֹמְדִין. 32
וְעוֹד, שֶׁהוֹכִיחַ סוֹפֵן עַל תַּחֲלָתָן⁷², שֶׁהֵן עֹבְדוֹת 33
כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת שְׁלֵהֶן, וְכֵן לֵהֶן בְּמֹת. וְהַעֲלָה עָלֵיו 34
הַפֶּתוּחַ כָּאֵלּוּ הוּא⁷³ בְּנָאֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: אִזּוּ יִבְנֶה שְׁלֹמֹה 35
בְּמֶה. 36

70) שבית דין הגדול חוששין להם, כמבואר בהלכה הקודמת. 71) שופטים יד, ג; מלכים-א, יא, ד. 72) נראה אחריתו. 73) שבת נו, ב.

יז. גֵּר שֶׁלֹא בִּדְקוּ אַחֲרָיו, או שֶׁלֹא הוֹדִיעָהוּ הַמַּצּוֹת 37
וְעָנָשׁוּ, וְכָל וְכָל בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה הַדְּיוֹטוֹת - הָרִי זֶה 38
גֵּר. אֲפִלּוּ נֹדַע שֶׁבִּשְׂבִּיל דָּבָר הוּא מַתְּגִיר, הוּאִיל 39
וְכָל וְכָל - יֵצֵא מִכָּלל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, 40
וְחוֹשְׁשִׁין⁷⁴ לוֹ עַד שֶׁיִּתְפָּאֵר צִדְקוֹתוֹ. וְאֲפִלּוּ חֲזוֹר 41
וְעַבַד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - הָרִי הוּא כִּי־שֶׁרָאֵל מוֹמְרָם⁷⁵, 42
שֶׁקִּדְּשׁוּ קְדוּשִׁין⁷⁶ וּמַצּוֹה לְהַחֲזִיר אֲבֻדָּתוֹ⁷⁷. מֵאַחֵר 43
שֶׁטָּבַל - נַעֲשֶׂה כִּי־שֶׁרָאֵל. וּלְפִיכָף קִיְּמוּ שֶׁמֶשׁוֹן 44
וְשְׁלֹמֹה נִשְׁוֹתִיהֶן⁷⁸, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּגְלָה סוּדָן⁷⁹. 45

74) לא דוחים אותו ולא מקרבים אותו עד שתראה אחריתו, כמבואר בה"ט. 75) [זה נמשך למה שכתב למעלה "הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגוים" (כסף-משנה). אמנם מלשונו של המגיד משנה משמע שהמדובר בחזר לסורו ועבד עבודה-זרה, אבל עלינו לדחוק וליישב דבריו, שהתכוון לחזור לסורו, אבל לא עבד עבודה-זרה, כי אם עבד - הרי לא עדיף מגוי שגם הוא עובד מחמת רגילותו. ואפשר גם ליישב דברי המגיד משנה באופן אחר, ואין כאן המקום להאריך]. 76) יבמות מז, ב. 77) עבודה זרה כו, ב. 78) מפני שמן הדין הן ישראליות גמורות. 79) יתכן שצריך להכתב "סורן", וכן בדפוס אמשטרדם. כלומר, אף-על-פי שחזרו לסורן (מנהגן הרע) ועבדו עבודה-זרה, נחשבות הן כישראליות.

יח. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ חֻכָּמִים: קָשִׁים לָהֶם גֵּרִים 46
לְיִשְׂרָאֵל כִּנְגַע צָרַעַת⁸⁰. שֶׁרָפָן חוֹזְרִין בְּשִׁבְלֵי דְּבָרֵינוּ⁸¹, 47
וּמִטְעִין אֶת יִשְׂרָאֵל, וְקָשָׁה הַדָּבָר לְפָרֵשׁ מֵהֶם אַחֵר 48
שֶׁנֶּתְגַּיְרוּ. צֵא וּלְמַד מֶה אֵרַע בְּמִדְבָּר בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל 49
וּבִקְבֻרוֹת הַתַּאֲוָה, וְכֵן רַב הַנְּסִיוֹנוֹת⁸² הָאֶסְפָּסוּף⁸³ הָיוּ 50
בְּהֵן תַּחֲלָה. 51

80) יבמות מז, ב. 81) איזה מקרה שהוא. 82) ככתוב: וינסו אותי זה עשר פעמים (במדבר יד, כב). 83) ערב רב.

פֶּרֶק אֶרְבַּעַ עָשָׂר

1) יבאר כיצד מקבלין גרי הצדק; ואי זה הוא גר תושב ואם מקבלין אותו [בזמן הזה]; עבד שנלקח מן הגויים אומרים לו מה ראית שבאתה; גר שנתגייר קטן שנולד דמי; וכיצד דין הגרים בעריות ובשניות.

א. כיצד מקבלין גרי הצדק? כְּשִׁיבּוֹא אֶחָד² לְהַתְּגַיֵּר 52
מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, וְיִבְדֹּק³ אַחֲרָיו וְלֹא 53

54) מדרבנן (מגיד-משנה). 55) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שבה, כלומר בטבילה.

1 יג. וּבְמִקְוֵה הַכֶּשֶׁר לְטַבִּילַת נְדָה - שָׁם⁵⁶ מְטַבִּילִין 2 אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֹבְדִים וְאֶת הַמִּשְׁחָרְרִים. וְכָל דָּבָר 3 שְׁחוּצָין בְּנְדָה - חוּצָין⁵⁷ בְּגֵרִים וּבְעֹבְדִים 4 וּבְמִשְׁחָרְרִים.

56) שם מז, ב. 57) שם.

5 יד. אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ, שֶׁמֶשׁוֹן הַמּוֹשִׁיעַ אֶת 6 יִשְׂרָאֵל או שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּקְרָא⁵⁸ יָדִיד יִי⁵⁹ 7 וְשָׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת בְּגִיּוֹתָן. אֲלֹא סוּד⁶⁰ הַדָּבָר כֵּן 8 הוּא: שֶׁהַמַּצּוֹה הַנִּכְוָנָה, כְּשִׁיבָא הַגֵּר או הַגִּיּוֹרֶת 9 לְהַתְּגַיֵּר - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שָׂמָּה בְּגִלְל מִמּוֹן שִׁטְל או 10 בְּשִׁבְלֵי שְׂרָרָה שֶׁיִּזְכֶּה לָהּ או מִפְּנֵי הַפֶּחַד בָּא לְהַכְנִס 11 לָדֶת. וְאִם אִישׁ הוּא - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שָׂמָּה עֵינָיו נִתֵּן 12 בְּאִשָּׁה יְהוּדִית; וְאִם אִשָּׁה הִיא - בּוֹדְקִין שָׂמָּה עֵינֶיהָ 13 נִתְּנָה בְּבַחֲרוֹ מִבַּחֲרוֹ יִשְׂרָאֵל⁶¹. אִם לֹא נִמְצָא לָהֶם 14 עֵלָה⁶² - מוֹדִיעִין אוֹתָן⁶³ כִּבְדֵּן עַל הַתּוֹרָה וְטִרְחַ שִׁישׁ 15 בְּעִשְׂתֵּיהֶן עַל עַמִּי הָאֲרֻצּוֹת, כִּדִּי שִׁפְרָשׁוּ. אִם קָבְלוּ 16 וְלֹא פָּרְשׁוּ, וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁחֲזָרוּ מֵאֲהָבָה - מְקַבְּלִים 17 אוֹתָן⁶⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָרָא כִּי מִתְאַמְּצָת הִיא לְלָכֶת אִתָּהּ 18 וְתַחֲדֵל לְדָבָר אֵלֶיהָ.

58) בדפוס רומי, קושטא, שונצין ווינצא, ובכת"י תימן: חסרה המלה "שנקרא". 59) בדפוסים אחרים, הגירסא: ידידי ה', כלומר, שניהם שמשון ושלמה. בדפוס רומי ובכת"י תימן הגירסה: ידידיה, "ויקרא את שמו ידידיה" (שמואל-ב יב, כה). 60) ענין הדבר, השווה פי"א מהל' קידוש החודש ה"ד, "סוד העיבור". 61) יבמות כד, ב. 62) שום סיבה במה לתלות רצון הגירות. 63) שם מז, א. 64) שם.

19 טו. לְפִיכָף לֹא קָבְלוּ⁶⁵ בֵּית דִּין גֵּרִים כָּל יְמֵי דוֹד 20 וְשְׁלֹמֹה. בְּיָמֵי דוֹד - שָׂמָּה מִן הַפֶּחַד חֲזָרוּ; וּבְיָמֵי 21 שְׁלֹמֹה - שָׂמָּה בְּשִׁבְלֵי הַמַּלְכוּת וְהַטּוֹבָה וְהַגְּדֻלָּה 22 שֶׁהָיוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל חֲזָרוּ. שֶׁכָּל הַחֲזָרוֹ מִן עֲבֻדַת 23 כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת בְּשִׁבְלֵי דָבָר מִהַבְּלִי הָעוֹלָם - אִינוּ 24 מִגֵּרֵי הַצִּדְקָה⁶⁶. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ גֵרִים הַרְבֵּה⁶⁷ 25 מִתְּגִירִים בְּיָמֵי דוֹד וְשְׁלֹמֹה בְּפָנֵי הַדְּיוֹטוֹת⁶⁸. וְהָיוּ 26 בֵּית דִּין הַגְּדוֹל חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, לֹא דוֹחִין אוֹתָן אַחֵר 27 שֶׁטָּבְלוּ מִכָּל מְקוֹם⁶⁹, וְלֹא מְקַרְבִּין אוֹתָן עַד שֶׁתָּרָאָה 28 אַחֲרֵיהֶם.

65) שם כד, ב. 66) אלא גרים גרורים. ראה שם ב'תוספות' דיבור-המתחיל בימי דוד. 67) שם עט, א. 68) שלא ידעו ההלכה, שאין מקבלים גרים בימים אלו. 69) בכל אופן, והרי הם גרים.

29 טז. וּלְפִי שֶׁגִּיר שְׁלֹמֹה נָשִׁים וְנִשְׂאָן, וְכֵן שֶׁמֶשׁוֹן גִּיר 30 וְנִשְׂאָ, וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹא חֲזָרוּ אֵלּוּ אֲלֹא בְּשִׁבְלֵי

מתרומות ומעשר ראשון וצדקה. מתנות כהונה ולויה "הם של בעלים ליתנן לכל כהן שירצו, שנאמר (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו" (פ"ב מהל' תרומות ט"ו), וכן בצדקה, "עני שהוא קרובו קודם לכל אדם" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ג). לא כן במתנות עניים: "כל מתנת עניים אלו (לקט שכחה ופאה) אין בהן טובת הנייה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים" (שם פ"א ה"ח); "ומעשר עני המתחלק בגורן, אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלין על כרחו" (שם פ"ו ה"י). לכן מודיעים - לגוי הבא להתגיייר - רק מתנות עניים אלו, שנפקעה זכות הבעלים מהן לגמרי, אולי ידיעה זו תשפיע עליו להתחרט מרצון גירות: "הואיל והן מקפידין על הממון כל כך . . . דנהרג על פחות משה פרוטה . . . שמה יחזור בו מלהתגיייר" (רש"י שם). (12) הזכרת עונשין (סמ"ג). (13) שם. "דאף באותן מקצת עונשין, אין להודיעו כל דקדוקי העונשין" (ב"ח ל'טור' י"ד סי' רסח). (14) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "רכים".

ג. וכשם שמודיעין אותו ענשן של מצות, כך מודיעין אותו¹⁵ שכן של מצות. ומודיעין אותו שבעצמות מצות אלו יזכה לחיי העולם הבא, ושאינו שום¹⁶ צדיק גמור אלא בעל החקמה שעושה מצות אלו ויודען¹⁷.

(15) שם. (16) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "שם", כלומר במציאות. ראה ביאורנו למעלה (פרק יא, אות ג). (17) "וכל העושה כל הכתוב בה (בתורה) ויודעו דעה גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא" (פ"ט מהל' תשובה ה"א).

ד. ואומרים לו: הוי¹⁸ יודע, שהעולם הבא אינו צפון¹⁹ אלא לצדיקים, והם ישראל. וזה שתרצה²⁰ ישראל בצער בעולם הזה - טובה היא צפונה להם, שאינן יכולין לקבל רב טובה בעולם הזה²¹ פאמות, שקא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, כענין שנאמר: וישמן ישרון ויבטט.

(18) שם. (19) גנוז, שמור, כלומר מקומם בעולם הבא מובטח, כמו שמבאר, שהצער שיש לישראל בעולם הזה, הוא בכדי שרוב הטובה לא יסיר לבם מה' ותורתו, ויפסידו שכרם בעולם הבא. אכן זה רק לישראל, אבל הגויים, אף-על-פי ש"חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא" (פ"ג מהל' תשובה ה"ה) - חלקם אינו שמור וגנוז, ההשגחה העליונה אינה שומרת עליהם שלא יבטטו ושלא יפסידו שכר עולם הבא. ראה בהגהות רבי צבי חיות, שם. (20) שם.

ה. ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהן רב פרענות²¹, כדי שלא יאבדו; אלא כל העובדי פוכבים ומזלות קלין, והן עומדין²². ומאריכין בדבר הזה, כדי לחבבן. אם חזר בו ולא רצה לקבל - הולך לדרכו²³; ואם קבל - אין משהין אותו, אלא מלין אותו מיד²⁴. ואם היה מהול - מטיפין ממנו

1 ימצאו עליה - אומרים לו⁴: מה ראית שבאת להתגיר? אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים ודחופים ומסחפין⁵ ומטרפין ויסורין באין עליהן? 2 אם אמר: אני יודע ואיני פדאי⁶ - מקבלין אותו 3 מיד.

(2) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "אחד" ליתא. (3) כמבואר למעלה פ"ג ה"ד. (4) יבמות מז, א. (5) "שפלים וכפויין" (רש"י). (6) "ואיני ראוי להשתתף בצרתם, ומי יתן ואזכה לכך" (רש"י).

ב. ומודיעין אותו עקרי הדת, שהוא יחוד השם ואסור עבודת פוכבים ומזלות, ומאריכין בדבר הזה. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ואין מאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו עון לקט⁸ שכחה⁹ ופאה¹⁰ ומעשר שני¹¹. ומודיעין אותו ענשן של מצות. כיצד? אומרים לו: הוי יודע, שעד שלא באת לדת זו, אם אכלת חלב - אי אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אי אתה ענוש סקילה; ועכשיו אחר שתתגיר, אם אכלת חלב - אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אתה ענוש סקילה. ואין מרבין עליו¹², ואין מקדקדין¹³ עליו, שקא יגרם לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה. שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורבים¹⁴. וכן הוא אומר: בחבלי אדם אמשכם, ואחר כך בעבותות אהבה.

(7) להסביר לו בהרחבה, כדי שידע להכיר את ה' ותשתרש בו אמונת הייחוד. (8) "כשקוצר ומאלם לא ילקט השבלים הנושרות בשעת הקציר אלא יניחם לעניים, שנאמר (ויקרא כג, כב) ולקט קצירך לא תלקט . . . לעני ולגר תעזוב אותם" (פ"א מהל' מתנות עניים ה"ד). (9) "המעמר ושכח אלומה אחת בשדה, הרי זה לא יקחנה, שנאמר (דברים כד, יט) ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו" (שם ה"ה). (10) "הקוצר את שדהו, לא יקצור את כל השדה כולה אלא יניח מעט קמה לעניים בסוף השדה, שנאמר (ויקרא כג, כב) לא תכלה פאת שדך בקוצרך" (שם ה"א). רבינו סידר "לקט שכחה ופאה", וכן הוא בגמרא (שם). סדר זה נמצא שנוי במשנה (פאה פ"ד מ"ו) "מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". "נקטינהו (אחוזם וסדרם) בסדר שרגיל להיות, שכן בתחילת הקצירה, אפשר ושכיח להיות נושר, אבל שכחת עומר או קמה אינו רגיל שישכח בתחילת הקצירה, והדר (ואחר-כך) תנא (למד) פאה, שמקומה בסוף השדה" ('תוספות יום-טוב', שם). (11) כנראה, טעות-סופר כאן, ויש להגיה מעשר "עני". וכן הגירסא בגמרא (שם) ובכתי' תימן. "בשלישית ובשישית מן השבוע (בשנה השלישית והשישית מן השמיטה) אחר שמפרישים מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ד). רבינו פירט רק מתנות עניים אלו (וכן בגמרא), ולא חשב תרומות ומעשר ראשון גם לא מצות צדקה, מפני שמתנות אלו שונות

- 1 דם ברית²⁵. ומשמים אותו עד שיתרפא רפואה
- 2 שלמה²⁶, ואחר כך מטבילין אותו.
- 21 שם. (22) 'תנחומא' פרשת נצבים: "אבל ישראל נופלין ועומדין". (23) מסכת גרים פ"א, ב. (24) יבמות מז, ב: "שהויי מצוה לא משהינן" (אין מעכבים עשיית מצוה). (25) שבת קלה, א. ראה 'כסף משנה' פ"א מהל' מילה ה"ז. (26) יבמות, שם: "נתרפא מטבילין אותו". שהמים "מכבידין את חולי המכה" (רש"י).
- 3 ו. ושלשה²⁷ עומדין על גבינו ומודיעין אותו מקצת
- 4 מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שניה²⁸,
- 5 והוא עומד במים. ואם היתה אשה²⁹ - נשים
- 6 מושיבות אותה במים³⁰ עד צוארה, והדינין מבחוץ,
- 7 ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות, והיא
- 8 יושבת³¹ במים. ואחר כך טובלת בפניהם. והן
- 9 מחזירין פניהן ויוצאין, כדי שלא יראו אותה
- 10 כששתעלה מן המים.
- 27 שם. (28) שם. "עלידי טבילה הוא נכנס לכלל גירות, הילכך בשעת טבילת מצוה - צריך לקבל עליו עול מצוות" (רש"י שם). (29) שם. (30) שגופה לא יראה. (31) כלומר, היא נשארת יושבת במים עד צוארה.
- 11 ז. אי זה הוא גר תושב? זה עובד פוכבים ומזלות
- 12 שקבל³² עליו שלא יעבד פוכבים ומזלות עם שאר
- 13 המצות שנצטוו בני נח, ולא מל ולא טבל - הרי זה
- 14 מקבלין אותו, והוא מתקדיש אמות העולם. ולמה
- 15 נקרא שמו תושב? לפי שמתר לנו להושיבו בימינו
- 16 בארץ ישראל, כמו שבארנו בהלכות עבודת פוכבים
- 17 ומזלות³³.
- 32 עבודה זרה סד, ב. (33) פ"י ה"ו.
- 18 ח. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל
- 19 נוהג³⁴; אבל בזמן הזה, אפילו קבל עליו כל התורה
- 20 פלה חוץ מדקדוק אחד - אין מקבלין אותו³⁵.
- 34 ערכין כט, א. ראה השגת הראב"ד. "ולדעת רבינו נראה לומר . . . שאם מעצמו קיבל עליו שבע מצוות שאין מונעין אותו משיבת הארץ, ולא בא לומר אלא שאין בית-דין מקבלין אותו" (כסף-משנה, פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). (35) בכורות ל, ב: "ונכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד . . . אין מקבלין אותו . . . ואפילו דקדוק אחד". ודעת רבינו, שהגמרא מדברת בנכרי הרוצה להשאר בגיותו ולהיות גר תושב, ובזמן שאין היובל נוהג, לכן אין מקבלין אותו.
- 21 ט. העבד הנלקח מן העובד פוכבים ומזלות³⁶ - אין
- 22 אומריין לו: מה ראית שבאת? אלא אומרים לו:
- 23 רצונך שתפנס לכלל עבדי ישראל ויתהיה מן
- 24 הפשרים או לא? אם רצה³⁷ - מודיעין לו³⁸ עקרי
- 25 הדת, ומקצת מצות קלות וחמורות, וענשן ושכרן,

- 26 כמו שמודיעין את הגר. ומטבילין אותו כגר,
- 27 ומודיעין אותו כשהוא במים. ואם לא רצה לקבל -
- 28 מגלגלין עליו³⁹ כל שנים עשר חדש⁴⁰ ומזכרו
- 29 לעובד פוכבים ומזלות, ואסור לקימו יותר על פני⁴¹.
- 30 ואם התנה עליו מתחלה שלא ימול ולא יטבל אלא
- 31 יהיה גר תושב⁴² - מותר לקימו בעבודתו כשהוא גר
- 32 תושב. ואין מקיימין עבד פזה אלא בזמן היובל⁴³.
- 36 שהרי לא בא מאליה להתעוררות עצמית. (37) יבמות מח, א. (38) בדפוס רומי, ובכתיב תימן: "אותו". (39) יש להגיה "עמר", וכן בגמרא ובכתיב תימן, ובהל' עבדים (פ"ח ה"ב). (40) שם, ב. (41) שם. (42) אם מקבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לקיימו (מגיד-משנה). (43) כמבואר בהלכה הקודמת.
- י. העובדי פוכבים ומזלות⁴⁴ אין אסורים עליהם
- משום ערוה אלא אמו⁴⁵, ואשת אביו, ואחותו
- מאמו, ואשת איש, וזכר, ובהמה, כמו שיתבאר
- בהלכות מלכים ומלחמותיהן⁴⁶; אבל שאר עריות -
- מתירין להן.
- 44 להבין דברי רבינו בהלכות י"ט, ניתן הקדמה קצרה. העריות האסורות לישראל נחלקות לארבע דרגות: א) שאינן מצד קורבה כלל, והן ארבע: (1) אשת איש. (2) נדה. (3) זכור. (4) בהמה. כל אלו אסורות גם לגויים, חוץ מנדה. ב) קרובות מצד עצמו, והן שבע: (1) בתו. (2) בת בתו. (3) בת בנו. (4) אמו. (5) אחותו. (6) אחות אביו. (7) אחות אמו. והן מותרות לגויים חוץ מאמו ואחותו מאמו. ג) קרובות מצד אשתו, ושבע הן: (1) בתה. (2) בת בתה. (3) בת בנה. (4) אמה. (5) אם אמה. (6) אם אביה. (7) אחותה. וכולן מותרות לבני נח. ד) נשי קרובים, והן ארבע: (1) אשת אביו. (2) אשת אחי אביו. (3) אשת בנו. (4) אשת אחיו. וכולן מותרות לגויים חוץ מאשת אביו. העריות האסורות לישראל, מדין התורה הן עשרים ושתים. ורק שש מהן אסורות לגויים: שלש מדרגה א, שתים מדרגה ב, ואחת מדרגה ג. ובגרים: כל הארבע מדרגה א, אסורות לגר מן התורה ואף נדה. יתר העריות מ־שלש הדרגות, אלו שיש בהן צד אב מותרות לגרים אפילו מדרבנן. אפילו הערוה שהיתה אסורה עליו בהיותו בגיותו, כגון אשת אביו, ובוה הוא קל מגוי, והעריות שיש בהן רק צד אם: אלו שהיו אסורין עליו גם בגיותו, כמו אמו ואחותו מאמו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ואפילו אם נשא אותן באיסור בגיותו, כשמתגייר מפרישין אותם. והעריות שהיו מותרות לו בגיותו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יבואו לטעות ולומר, שגם ישראל מותר באלו העריות, ועל הקרובות שמצד האב, לא גזור רבנן, כי לא יאמרו כבר שבאו מקדושה חמורה לקדושה קלה, מאחר שקרובות מצד האם כן אסורות, וגם לא יבואו להתיר בישראל, כי ידוע הכלל, שהתורה אפקריה לזרע של הגויים. העריות האסורות לגר מדרבנן, הן תשע: שתים מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, אמו ואחותו מאמו. ושבע מהטעם

(כסף-משה). (61) אפילו באשת אביו שהיתה אסורה עליו בגיותו. שרק בעריות שאין בו צד אב, אנו חוששין שיבואו לטעות ולהתיר בישראל, אבל בקרובת האב לא יבואו לטעות, שכולם יודעים שבגוים אין יחס לזרע האב ('תוספות' יבמות כב.). (62) שם צח, א. שחכמים לא אסרו אלא מן האם לבד, אבל לא מן האב ומן האם, מפני שהן נקראות על שם האב, ולא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל. (63) שם.

יד. שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא 29
פקדשה 64 ולדתן פקדשה 65 - תיבין משום אשת 30
אח 66. 31

(64) לפני הגירות. (65) לאחר שנתגיירו ההורים. (66) שם צז, א. כאשר אח מן האם "שהרי היא כישראלית שילדה בנים" (רש"י שם).

טו. הנשוא 67 גיורת ובתה הגיורת 68, או שתי אחיות 32
מן האם - יושב עם אחת מהן, ומגרש השנייה 69. 33
נשא גיורת ומתה - הרי זה מתר לשא אמה או 34
בתה; שלא גזרו אלא בחייה 70. ומתר לאדם לשא 35
שתי אחיות גיורות מן האב; שלא גזרו בשאר האב, 36
כמו שבארנו 71. 37

(67) ואפילו זה שנשאן הוא ישראל. (68) לאחר שנתגיירו. (69) שם צח, ב. שהקידושין תופסים בשתייהן, שגר שנתגייר כקטן שנוולד, אבל מדרבנן אסור לו לקיים שתייהן, שלא יבואו להחליף ולהתיר גם בישראל. (70) שם: "כולי האי לא גזרו" (עד כדי כך לא גזרו). (71) בה"ג.

טז. השניות 72 בלן - לא גזרו עליהן בגרים 73. לפיכך 38
מתר הגר לשא אם אמו. ונשוא אדם גיורת ואם 39
אמה או בת בת בתה. וכן בשאר השניות. 40

(72) "האסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות שניות מפני שהן שניות לעריות" (פ"א מהל' אישות ה"ו). (73) שם כב, א. (74) יש להגיה "ואם אם אמה", שהיא שניה (פ"א מהל' אישות ה"ו), שאלו "אם אמה" היא ערוה מן התורה (למעלה פ"ב ה"ז - ש"ך יו"ד סי' רסט ס"ק יב). וכן הגירסא בכת"י תימן.

יז. העבד מתר לשא אמו פשהוא עבד, ואין צריך 41
לומר בתו ואחותו וכיוצא בהן. שפכר יצא מכלל 42
עובד פוככים ומזלות 75, ואין העריות 76 האסורות על 43
העובדי פוככים ומזלות אסורות עליו; ולא בא 44
לכלל ישראל 77, כדי שיאסרו עליו עריות 78
האסורות 79 על הגרים. 46

(75) סנהדרין נח, ב. (76) כל העריות האסורות משום קורבה. (77) כשמל וטבל לשם עבדות. (78) האסורות משום קורבה, המפורטות למעלה (ה"י). (79) מדרבנן, כגר שגזרו עליו. או משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה (אמו ואחותו מאמו), או שלא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל (בת אשתו, בת בתה, אמה, אם אמה,

שלא יטעו ויחשבו שגם לישראל מתורות, והן: (1) בת אשתו הגויה. (2) בת בתה. (3) אמה. (4) אם אמה. (5) אחותה מן האם. (6) אחות אמו מן האם. (7) אשת אחיו מאמו. (45) סנהדרין נח, ב. (46) פ"ט ה"ה.

יא. עובד פוככים ומזלות שנתגייר 47 ועבד 1
שנשפתחרר 48 - הרי הוא פקטן שנוולד, וכל שאר 2
בשר שהיו לו פשהוא עובד פוככים ומזלות או 3
פשהוא עבד - אינן שאר בשר, ואם נתגייר הוא והם 4
- אינו תיב 49 על אחת מהם משום ערוה כלל. 5

(47) יבמות כב, א. (48) שם צז, ב. (49) מן התורה.

יב. דין תורה 50, שמתר לעובד פוככים ומזלות 51
שישא אמו או אחותו מאמו שנתגייר; אבל חכמים 7
אסרו 52 דבר זה, כדי שלא יאמרו: באנו מקדשה 8
חמורה לקדשה קלה; שאמש 53 היתה לו זו 9
אסורה 54, והיום 55 מתרת. וכן גר שפא על אמו או 10
אחותו והיא בגייתה - הרי זה פבא על הנכרית 56. 11

(50) שם כב, א. (51) בכת"י תימן: "לגר", וכן הוא לשון ה'שולחן ערוך' יו"ד סי' רסט ס"א. (52) שם. (53) כלומר, לפני שנתגיירו. (54) כמבואר למעלה ה"י. (55) משנתגיירו. (56) שאסורה לישראל מדרבנן.

יג. ביצד דין הגרים בעריות של שאר בשר? אם 12
היה נשוי פשהוא עובד פוככים ומזלות לאמו או 13
לאחותו 57 ונתגייר - מפרישין אותן, כמו שבארנו 58; 14
ואם היה נשוי לשאר עריות 59 ונתגייר הוא ואשתו - 15
אין מפרישין אותן 60. גר אסור בשאר האם אחר 16
שנתגייר מדברי סופרים, ומתר בשאר האב 61. אף על 17
פי שידוע בודאי שזה שאר מאביו, בגון תאומים 62, 18
שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה, אף 19
על פי כן לא גזרו על שאר אביו. לפיכך נשוא הגר 20
אשת אחיו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אביו, 21
ואשת בנו, אף על פי שנשאת לאחיו או לאביו או 22
לאחי אביו או לבנו אחר שנתגייר. וכן אחות אמו 23
מאביו, ואחות מאביו, ובתו שנתגייר - מתרת לו. 24
אבל אינו נשוא לא אחותו מאמו, ולא אחות אמו 25
מאמה, ולא אשת אחיו מאמו שנשאה אחיו מאמו 26
אחר שנתגייר; אבל אם נשאה אחיו פשהוא עובד 27
פוככים ומזלות 63 - הרי זה מתרת לו. 28

(57) מאמו שהיתה ערוה עליו עוד בגיותו (כמבואר בה"י). (58) בהלכה הקודמת, שאסורות לגר, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. (59) אלו שפירטנו למעלה (באות מג). (60) ואינן דומין לאמו ואחותו מאמו, ששם הטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, לכן מפרישים אותם, אבל בשאר עריות אין לחוש לזה, שהרי רואים שלא קלה הקדושה, שאמו ואחותו מאמו כן אסורות, אלא יאמרו שאחרי שקיבלו התורה נתחדשה אצלם ההלכה

מִן הָעֲרִיּוֹת. חוץ מן הַנֶּדֶה, שֶׁהֵן מִמֶּנּה פְּגוּם⁴ וְאִינוּ
מִמֶּזֶר.⁵ אֲבָל הַבָּא עַל שְׂאֵר הָעֲרִיּוֹת, בֵּין בְּאֶנְס⁶ בֵּין
בְּרִצּוֹן, בֵּין בְּדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה - הוֹלֵךְ מִמֶּזֶר. וְאֶחָד
זָכְרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת אֲסוּרִין לְעוֹלָם; שְׁנָאֹמֶר: גַּם דּוֹר
עֲשִׂירִי. כְּלוּמֶר, לְעוֹלָם.

(2) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". (3) "כל שאסר ביאתו
בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי
מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה, כגון
אם ואחות ובת וכיוצא בהן". (4) כלומר, אינו מיוחס.
(5) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום
שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלויה גם בתפיסת
קידושין. (6) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג אינו
אלא לגבי עונשין.

ב. אֶחָד מִמֶּזֶר שְׁנָאֹמֶר יִשְׂרָאֵלִית אוֹ יִשְׂרָאֵלִי שְׁנָאֹמֶר
מִמֶּזֶר, בֵּין שֶׁבַע לוֹ אֶחָד הַקִּדּוּשִׁין - לוֹקֵין. קִדָּשׁ
וְלֹא כַּעַל - אִינוּ לוֹקֵה. כַּעַל⁷ וְלֹא קִדָּשׁ - אִינוּ
לוֹקֵין⁹ מִשּׁוּם מִמֶּזֶר וְלֹא¹⁰; שְׂאֵין לָהּ בְּכָל חֵיבִי לְאוּרִין
מִי שְׁלוֹקָה עַל בְּעִילָה בְּלֹא קִדּוּשִׁין אֲלֵא כִּהְיָה גְדוֹל
בְּאֶלְמָנָה, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר. הַמַּחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ מִשְׁנִשְׁאֵת
- הוֹלֵךְ בְּשָׂרָה¹¹, שֶׁהִיא אִינָה עֲרֻה.

(7) כי בקידושין לבד אין לאו. (8) שהלאו הוא: "לא יבוא
בקהל ה'" "וביאה בקהל לא הוא אלא בקידושין".
(9) רבינו דקדק בלשונו, בקידש ולא בעל כתב: "אינו לוקה"
לשון יחיד, ובבעל ולא קידש כתב: "אינם לוקין" לשון
רבים, מפני שבקידושין אף אם היה לאו על הקידושין לבד,
גם כן אין היא לוקה, משום שיכולה לקבל קידושה בלי
מעשה מצידה, על ידי שיוזק הקידושין להצרה או לתוך
חיקה ברצונה, ואם כן הרי זה אצלה לאו שאין בו מעשה
שאינו לוקין עליו. לכן גבי קידש כתב "אינו לוקה"
שהחידוש הוא עליו, על המקדש, כי היא פטורה ממלקות,
אפילו אם היה לאו על הקידושין, אבל בבעל ולא קידש,
כתב "אינם לוקין" כלומר, שניהן, הוא והיא פטורין, שהרי
בבעילה נחשבת גם היא כעושה מעשה, מפני הנאתה.
(10) אבל לוקה הוא משום לא תהיה קדשה. (11) "היא
תועבה ואין בניה תועבין". ואף על פי שכבר כתב בהלכה
א' שאין ממזר אלא מעריות, חשש רבינו שלא יטעו להשוות
מחזיר גרושתו לעריות, מפני שכתוב בה "תועבה", ולפיכך
מצא לנכון להדגיש, שדינו כדן שאר חייבי לאוין.

ג. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת וְעֹבֵד הַבָּא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל
- הוֹלֵךְ בְּשָׂרָה; בֵּין פְּנוּיָהּ בֵּין בְּאֶשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּאֶנְס
בֵּין בְּרִצּוֹן. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת וְעֹבֵד הַבָּא עַל
הַמִּמְזָרָה - הוֹלֵךְ מִמֶּזֶר¹²; וּמִמֶּזֶר הַבָּא עַל הָעוֹבֵדָה
פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת - הוֹלֵךְ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת. נִתְגַּיֵּר
- הָרִי הוּא בְּשָׂרָה גֵרִים. וְאִם בָּא עַל הַשְּׂפָחָה
- הוֹלֵךְ עֹבֵד. שֶׁחֲרָרוּ - הוֹלֵךְ בְּשָׂרָה עֹבֵדִים
מִשְׁחָרְרִין, וּמִתֵּר בֵּת יִשְׂרָאֵל.

(12) מפני שהולך כמוה.

אחותה מן האם, אחות אמו מן האם, אשת אחיו מאמו),
בעבד לא גזרו.

1 יח. וַיֵּרָא לִי, שְׂאֵם בָּא הָעֹבֵד עַל הַזְכוּר וּבִהְמָה -
2 יִהְיֶה גֵר⁸⁰; שְׂאֵסוֹר שְׁתֵּי עֲרִיּוֹת אֵלָיו שׁוֹה בְּכָל הָאָדָם⁸¹.

(80) שניהם, כלומר גם העבד - הרובע, וגם הבהמה
הנרבעת. לא כגוי הבא על הבהמה שהוא לבדו נהרג ואין
הורגים את הבהמה (פ"ט מהל' מלכים ה"ו). ראה 'אור
שמח'; חידושים ומקורות מבעל ה'מנחת חינוך'. (81) וכן
הם אסורים באשת איש של ישראל ובנדה אפילו שפחה
שאיסורן אינו משום קורבה (ה'חינוך' ומגיד-משנה).

3 יט. עֹבֵדִים שְׁנִשְׁתַּחֲרָרוּ - הָרִי הֵן פְּגָרִים. פֶּל שְׂאֵסוֹר
4 לְגֵרִים - אֲסוּר לָהֶן, וְכָל הַמֵּתֵר לְגֵרִים - מִתֵּר לָהֶן.
5 נִתְּנָם⁸² אֲדָם שֶׁפָּחְתּוּ לְעֵבֶד אוֹ לְעֹבֵד חֶבְרוֹ, וּמוֹסֵר
6 שְׂפָחָה אֶחָת לְשְׁנֵי עֹבֵדִים לְכַתְּחֵלָה⁸³, וְאִינוּ צָרִיכִין
7 שׁוּם דָּבָר, אֲלֵא הָרִי הֵן בְּכַהֲמוֹת. וְשְׂפָחָה שֶׁהִיא
8 מִיְּחִידָה לְעֹבֵד אוֹ שְׂאִינָה מִיְּחִידָה - אֶחָת הִיא; לְפִי
9 שְׂאִין אִישׁוֹת⁸⁴ אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל⁸⁵ אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים
10 וּמִזְלֹת⁸⁶ עַל הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִזְלֹת⁸⁷, אֲבָל לֹא
11 לְעֹבְדֵים⁸⁸ עַל הָעֹבְדִים⁸⁹ וְלֹא לְעֹבְדִים⁹⁰ עַל יִשְׂרָאֵל⁹¹.

(82) נדה מז, א. (83) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ד) "יכול
לא יתן לעבדיו הכנעניים שפחה אחת לשנים? תלמוד-לומר
(בעבד עברי) אדוניו יתן לו אשה, לו אינו נותן שפחה אחת
לשנים, נותן הוא לעבדיו הכנעניים שפחה אחת לשנים".
ראה פ"ג מהל' עבדים ה"ה. (84) שתקרא אשת איש לחייב
מי שבא עליה. (85) אשת איש של ישראל, וכל מי שבא
עליה, בין ישראל, בין גוי ובין עבד - חייב. (86) אשת איש
של גוי. (87) שגוי הבא עליה חייב. אבל ישראל הבא על
אשת גוי, פטור משום אשת איש "אשת רעהו, פרט לאשת
אחרים" (סנהדרין נב:). ועבד הבא על אשת גוי - גם כן
פטור, שיצא מכלל גוי כמבואר למעלה (ה"ז). (88) אשת
עבד. (89) לחייב את העבד הבא עליה. (90) אשת עבד.
(91) שישאל הבא על אשת עבד - פטור. אבל גוי הבא על
אשת עבד - חייב. ראה 'מנחת חינוך' מצוה לה, ד"ה
ועכו"ם.

יום ה' כ"א מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) יבאר אי זה הוא ממזר האמור בתורה; המחזיר גרושתו;
וגוי ועבד שבא על ישראלית; ממזר שנשא שפחה; ומי
שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש; וגוי הבא
על השפחה; ממזר אם מותר לישא גיורת או איפכא;
שלושה מיני ממזרים הם; ומי הוא שתוקי ואסופי; פנויה
שנתעברה אם נאמן [לה] על בנה [של] מי הוא; האב אם
נאמן על בנו שהוא ממזר; ארוסה שנתעברה והיא בבית
אביה; אשה שיצאה עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה אם
חוששין לבניה.

12 א. אִי זֶהוּ מִמֶּזֶר הָאֲמוֹר בַּתּוֹרָה²? זֶה הַבָּא מִעֲרֻה³

28) לא גרע מגוי הבא על בת ישראל שהולד כשר ואסור בממזרות. (29) לפי הכלל: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר", והרי אביו ישראל.

י. שלשה ממזרים הם: ממזר ודאי, וממזר ספק, וממזר מדברי סופרים. אי זהו ממזר ודאי? זה שבא מן העררה הודאית, כמו שבארנו. וממזר ספק - זה שבא מספק ערוה, כגון הבא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתגרשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. מדברי סופרים - כגון האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת, והרי בעלה קיים³⁰, ובה בעלה הראשון עליה והיא תחת השני - הרי הן ממזר מדברי סופרים.

30) כלומר, שלא גרשה, שמדברנן היא צריכה גט מהשני, והיא אשת איש מדברי סופרים. והבן שנולד הוא ממזר מדברי סופרים, אבל אם גרשה השני, אף על פי שהיא אסורה לחזור לראשון, אין הולד ממזר, שלא גרע ממחזיר גרושתו שאין הולד ממזר.

יא. פנויה שנתעברה מזנות, אמרו לה: מהו העבר הזה או הילוד הזה? אם אמרה: בן פשר הוא, ולישראל נבעלתי - הרי זו נאמנת, והבן פשר. ואף על פי שרב העיר שזנתה בה פסולים³¹.

31) ממזרים או נתינים.

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמנה או שוטה, או שאמרה: לפלוני הממזר נבעלתי³², או לפלוני הנתיני, אפלו אותו פלוני מודה שהוא ממזר - הרי זה הילוד ספק ממזר. כשם שזנתה עם זה שהודה לה, כך זנתה עם אחר³³. וזה הוא הנקרא שתוקי, שפכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי.

32) האשה נאמנת רק להכשיר את הולד אבל לא לפסולו, שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול את בנו, אבל לא לאם, ממה שאמרה תורה "יכיר" יכירנו לאחרים, לכן הוא ספק ממזר. (33) שמה אביו כשר ובנו אסור בממזרות, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר ודאי אלא כספק ממזר.

יג. וכן הן הנמצא בשוק, והוא הנקרא אסופי - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעים מה הוא.

יד. פנויה שזנתה, ואמרה: בן זה בן פלוני הוא, אם אותו פלוני פשר - הרי הן פשר³⁴, ואינה נאמנת³⁵ להיות זה בנו של פלוני. ויראה לי, שחוששין לדבריה³⁶, ויהיה הן אסור בקרובות אותו פלוני מספק. ואם אותו פלוני ממזר - אינה נאמנת להיות הן ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

34) שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. (35) לפטור את אשתו מן הייבום או ליורשו. (36) אף על פי שאינה נאמנת להחזיקו בבנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערוה.

ד. זה הפלל: בן הבא מן העבד או מן העובד כוכבים ומזלות או מן השפחה או מן בת עובדת כוכבים ומזלות - הרי הוא באמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התיירו¹³ לממזר לשא שפחה, כדי לטהר את בנו; שהרי הוא משחרר אותם ונמצאו בני חורין. ולא גזרו על השפחה¹⁴ לממזר, מפני תקנת הבנים.

13) ואפילו לכתחילה. (14) שהרי "השפחה אסורה לבן חורין". וזה מדברי סופרים. אולם בממזר לא גזרו.

ה. מי שחציו עבד¹⁵ וחציו בן חורין הבא על אשת איש - אותו הן¹⁶ אין לו תקנה¹⁷, מפני שצד ממזרות¹⁸ וצד פשרות¹⁹ מערבין בו, לפיכך אסור בשפחה²⁰, ונמצאו בניו²¹ כמותו לעולם²².

15) עבד של שני שותפים ושחרר אחד מהם את חלקו. (16) שנולד מביאה זו. (17) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. (18) משום צד חירות שהוא כישראל הבא על אשת איש שהולד ממזר. (19) משום צד עבד, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר גם באשת איש. (20) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. (21) שנולדו באיסור. (22) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. עובד כוכבים ומזלות הבא על השפחה שטבלה²³ - הרי זה עבד; ועבד שטבל שבא על עובדת כוכבים ומזלות - הולד עובד כוכבים ומזלות. הלך אחר האם. אכל עובד כוכבים ומזלות הבא על שפחה עובדת כוכבים ומזלות²⁴, או עבד עובד כוכבים ומזלות²⁵ שבא על עובדת כוכבים ומזלות בת חורין - הלך אחר העבד²⁶.

23) לשם עבדות. (24) כלומר, שלא טבלה. (25) שלא טבל. (26) "זה הכלל, באומות הלך אחר הזכר". ומכיוון שלא טבלו, עדיין הם בגיותן, שאין להם דין עבדות ושפחות.

ז. ממזר מתר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר. והבנים משניהם ממזרים, שהולד הולך אחר הפגום. שנאמר: בקהל יי, וקהל גרים אינו קרוי קהל יי.

ח. גיורת שנשאת לגר והולידו בן, אף על פי שהורתו ולדתו בקדשה - הרי זה מתר בממזרות. וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גריותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואחר כך יאסר בממזרת. ואחד הגרים ואחד העבדים משחררין דין אחד לכלן²⁷.

27) "עבדים שנשחררו הרי הן כגרים, כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן".

ט. גר שנשא בת ישראל²⁸ או ישראל שנשא גיורת²⁹ - הולד ישראל לכל דבר, ואסור בממזרות.

יכול להכחישה בדבריה. ואין העבר משתתה במעי
אמו יתר על שנים עשר חדש⁵⁰.

(48) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר.
(49) שהיא נאמנת להכשיר וולדה אפילו ברוב פסולין.
(50) ואין להכשיר הוולד אלא כשנולד בתוך שנים עשר
חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש
אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אשת איש שניצא עליה קול שהיתה זונה תחת
בעלה, והפל מרגנין אחריה - אין חוששין לבניה
שקא ממזרים הם, שרב בעילות אצל הבעל, ומתר
לשא בתה לכתחלה. אבל היא עצמה - חוששין לה
משום זונה⁵¹. ואם היתה פרוצה יותר מדי - אף
לבניה חוששין⁵².

(51) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה
להתרחק מן הכיעור. (52) בעייה שלא נפשטה, ומספק
מחמירים.

כא. דין תורה, שספק ממזר מתר לבוא בקהל;
שנאמר: לא יבא ממזר בקהל יי - ממזר ודאי אסור
לבוא בקהל, ולא ספק. אבל חכמים עשו מעלה
ביוחסין, ואסרו גם הספקות לבוא בקהל. לפיכך,
ממזר ודאי - מתר לשא ממזרת ודאית, אבל ממזר
ספק או שתוקי או אסופי - אסור לשא בת ישראל.

כב. ואסור⁵³ לשא ממזרת. ואפלו ממזרת מספק
אסורה לו, שמא אחד מהן אינו ממזר והשני ממזר
ודאי. וממזר של דבריהם - מתר לשא ממזרת של
דבריהם. וכן שאר הספקות - אסורין לשא זה מזה.

(53) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. כיצד? שתוקים ואסופים וספק ממזרים -
אסורים לבוא זה עם זה. ואם נשאו - לא יקמו,
אלא יוציאו בגט⁵⁴. והולד ספק פאבותיו. ואין
לספקות אלו תקנה⁵⁵, אלא שישאו מן הגרים.
והולד הולך אחר הפגום.

(54) ואף על פי שנשא באיסור צריכה גט, שקידושין תופסים
בחיבי לאווין. (55) לשאת אשה.

כד. כיצד? שתוקי או אסופי שנשא גיורת או
משחררת, או גר ומשחרר שנשא שתוקית או
אסופית - הולד שתוקי או אסופי.

כה. האסופי שנמצא בעיר שיש בה עובדי פוכבים
ומזלות, בין שהיה רב עובדי פוכבים ומזלות או רוב
ישראל - הרי זה ספק עובד פוכבים ומזלות לענין
יוחסין. קדש אשה - צריכה גט מספק⁵⁶. מי שהרגו
- אינו נהרג עליו⁵⁷.

טו. אבל האב שהחזק שזה בנו, ואמר: בני זה
ממזר הוא - נאמן. ואם יש לבן בנים - אינו נאמן.
שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שנאמר: כי
את הבכור בן השנואה יפיר - יפירונו לאחרים.

טז. וכשם שנאמן לומר: בני זה בכור, כך נאמן
לומר: בני זה ממזר או בן גרושה או בן חלוצה.
וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: עבר זה
אינו בני וממזר הוא, והיה ממזר ודאי. והאומר על
עצמו שהוא ממזר - נאמן³⁷ לאסר עצמו בבת
ישראל, ואסור בממזרת³⁸ עד שידע ודאי שהוא
ממזר. וכן כמזה³⁹. ואם יש לו בני בנים - אינו
נאמן לפסל בני בניו⁴⁰, ולא יפסל אלא עצמו.

(37) שהוא עצמו אסר עליו בת ישראל. ובלשון התלמוד:
"שווייה אנפשיה חתיכא דאיסורא". (38) כי להתיר לו
ממזרת אינו נאמן. (39) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו
לפוסלו. (40) וגם על בניו אינו נאמן כשיש לו בני בנים.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד
בחזקת ממזר⁴¹, ואסור בבת ישראל ואסור בממזרת.
ואם נבדקה אמו ואמרה: מארוסי נתעברתי -
נאמנת, והולד כשר. ואם הכחישה הארוס ואמר:
מעולם לא באתי עליה - הרי הולד ממזר; שאפלו
היה בחזקת בנו, ואמר: בני זה ממזר - נאמן.
והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת⁴² לומר:
לארוס נבעלתי, ואינה זונה. ואם נשאת לכהן - לא
תצא⁴³, והולדה ממנו - כשר⁴⁴.

(41) שהוא ספק ממזר ולא ממזר ודאי. (42) שאינו נאמן
לפסול את האשה. (43) אבל לכתחילה אסורה להינשא
לכהן מאחר שהארוס מכחישה. (44) לכהונה, שאינו חלל.

יח. היו העם מרגנים אחריה, והיא ארוסה⁴⁵, עם
ארוסה ועם אנשים אחרים⁴⁶, אף על פי שבא עליה
ארוסה בבית חמיו - הרי זה ספק ממזר; כשם
שהפקירה עצמה לארוסה, הפקירה לאחרים⁴⁷. ואם
נבדקה ואמרה: עבר זה מארוסי - הרי זה כשר, כמו
שבארנו.

(45) בזמן שהייתה ארוסה. (46) חושדים אותה ומלעזים
שבא עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. (47) אבל כשהיא
אינה חשודה שזנתה עם אחרים, וידוע שארוסה בא עליה,
הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אשת איש שהיתה מעברת, ואמרה: עבר זה
אינו מבעלי - אינה נאמנת לפסלו, והרי הבן בחזקת
פשוט; שלא האמינה תורה אלא האב. אמר האב:
אינו בני, או שהיה בעלה במדינת הים - הרי זה
בחזקת ממזר⁴⁸. ואם אמרה: מעובד פוכבים ומזלות
ועבד נתעברתי - הרי הולד כשר⁴⁹; שאין הבעל

17 כח. ואי זו היא האשה שאפשר שתהיה ערוה
18 עליו? כל אשה שהיה אביה או אחיה קנים
19 בשנתעברה בו אמו⁶⁵. וכל אשה שנתגרשה או
20 נתאלמנה⁶⁶, שמא אשת אביה היא או אשת אחי
21 אבי.

(65) ושמא אחותו או אחות אביה היא. (66) ובעלה הקודם
היה קיים כשנתעברה בו אמו.

22 כט. ומניין אני אומר, שאין השתוקי והאסופי אסור
23 בכל אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו? שהרי
24 הפקר שנבדקה אמו - אינו אסור בכל אשה
25 שאפשר שתהיה ערוה עליו; והרי נאמר בתורה: אל
26 תחלל את בתך להזנותה, ואמרו חכמים: שאם
27 יעשה זה, נמצא אב נושא בתו ואח נושא אחותו;
28 ואילו היה הדין, שכל מי שאינו יודע אביו בודאי -
29 אסור בכל אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו, לא
30 היינו באים למדה הזאת לעולם, ולא תהיה הארץ
31 מלאה זמה. הא למדת, שאין אוסרין עריות
32 ומחזיקין אותן בשאר בשר בספק, עד שיוודע בודאי
33 שזו ערוה עליו. שאם אתה אומר כן, כל היתומים
34 שבעולם שלא הפירו אבותיהם היו אוסרין להנשא
35 בכל מקום, שמא יפגעו בערוה.

36 ל. הולד שהיה משלך בדרך, ובא אחד ואמר: בני
37 הוא ואני השלכתיו - נאמן. וכן אמו נאמנת. נאסף
38 מן השוק, ובאו אביו ואמו אחר כן ואמרו: בננו
39 הוא - אין נאמנין, הואיל ויצא עליו שם אסופי.
40 ובשני רעבון - נאמנין; שמפני רעב השליכוהו, והן
41 רוצין שיוזנו אותו אחרים, ולפיכך שתקו עד
42 שנאסף.

43 לא. נמצא הולד מהול, או שהתלה⁶⁷ או שהמלח⁶⁸,
44 או שהיה הפחל⁶⁹ בענינו או הקמיעין בצוארו, או
45 שנמצא תחת אילן מסבף שאין חיה נכנסת לו והיה
46 סמוף לעיר, או שנמצא בבית הפנסת הסמוף לרשות
47 הרבים או בצדי רשות הרבים - אין כאן משום
48 אסופי; מאחר שהן משמרין אותו שלא ימות,
49 בחזקת פשר הוא⁷⁰. אבל אם נמצא משלך באמצע
50 הדרך, או רחוק מן העיר אפלו תחת אילן⁷¹, או
51 בבית הפנסת, או שנמצא תלוי באילן מקום שחיה
52 מגעת לו - הרי זה אסופי.

(67) מעוטף ומכורך בבגדים. (68) שמולחין את הילד כדי
שיתקשו איבריו. (69) משחת עיניים שצבעה כחול.
(70) ואף על פי כן אם בת היא, אסורה לכהן, שמעלה עשו
ביוחסין. (71) נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן ולוי
וממזר.

לב. נאמנת חיה⁷² לומר: זה הבן כהן הוא או לוי

(56) והטעם, מפני שכלל בדינו "כל קבוע כמחצה על
מחצה". אב-דוגמא ל"קבוע" בכמה מקומות: "תשע חנויות
מוכרות בשר שחוטת ואחת בשר נבילה ולקח מאחת
מחנויות אלו ואינו יודע מאיזו [=חנוית] מהן לקח, ספיקו
אסור". מפני שהספק נולד במקום שגם המיעוט נמצא בו
באופן קבוע. אמנם הברייתא מסיימת: "ובנמצא הלך אחר
הרוב" מפני שפירש ממקומו הקבוע ואף על פי שהבשר
הוא מאותן החנויות עצמן, והרי כאן הילד נמצא ופירש
ממקומו הקבוע ולמה אין הולכין אחר הרוב? הטעם הוא,
שביוחסין החמירו, "מעלה עשו ביוחסין" שמא יתירו גם
בקבוע ממש. וכן החמירו גם באיסור אשת איש ולא הלכו
אחרי רוב גויים, ובספק נפשות הקילו ולא הלכו בו אחרי
רוב ישראל. (57) אפילו בעיר שרובה ישראל.

1 כו. הטבילוהו בית דין⁵⁸ לשם גרות, או שטבל
2 משהגדיל - הרי הוא⁵⁹ בשאר אסופים הנמצאים
3 בערי ישראל. היה רב העיר עובדי כוכבים ומזלות⁶⁰
4 - מתר להאכילו נבלות⁶¹. היה רבן ישראל -
5 מחזירין לו אבדתו בישראל. מחצה על מחצה -
6 מצוה להחיותו בישראל, ומפקחין עליו את הגל
7 בשבת⁶². והרי הוא לענין נזקין ככל ספק ממוין:
8 המוציא מחברו עליו הראיה⁶³.

(58) "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין". (59) שדינו
כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציא מכלל גוי אבל
לא מספק ממזר. ואף על פי שיש כאן שני ספקות, שמא
הוא גוי והרי נתגייר, ואפילו אם הוא ישראל שמא אינו
ממזר, ביוחסין החמירו אפילו בשני ספקות ואפילו בדין
שלפנינו, שהספק שמא הוא ממזר אינו אוסרו מן התורה
כשאר ספיקות שספיקן אסור. ויש להוסיף עוד נימוק
לאיסור מפני שהוא קבוע. (60) ולא התגייר. (61) כרב
פפא, שברוב גויים הולכים אחרי הרוב לענין אכילת
איסורים, ואין לדון בזה דין קבוע, כי הילד פירש ממקומו
הקבוע, ורק ביוחסין ובאשת איש החמירו כלמעלה בהלכה
כ"ה. (62) שהרי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת.
(63) אם שור של ישראל נגח שורו, ישראל בעל השור פטור,
שיכול לומר לו, הבא ראיה שישאל אתה ואשלם לך, ואם
שורו נגח לשור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל
אלא חצי נזק, אף על פי ששור תם של גוי חייב נזק שלם,
שיכול לומר לניזק: הבא ראיה שגוי אני ואשלם לך את כל
הנזק.

9 כז. יראה לי, שכל מדינה שיש⁶⁴ בה שפחה או
10 עובדת כוכבים ומזלות הראויה לילד, הואיל
11 והאסופי הנמצא שם ספק עובד כוכבים ומזלות או
12 ספק עבד, כשישא הגירות כמו שבארנו - הרי זו
13 ספק אשת איש, והבא עליה - פטור; שאין הורגין
14 על ספק. וכן יראה לי, שהשתוקי שנשא אשה
15 שאפשר שהיא ערוה עליו - והרי היא ספק אשת
16 איש; שאין קדושין תופסין בעריות.

(64) ואפילו בעיר שרובה ישראל.

10) "כל חולי שיתחדש בכלי הזרע, ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזרע בהן, הרי הוא פסול".

ד. כיצד? נפצע הגיד או נדף, או שנכרת העטרה או¹¹ למעלה מעטרה¹² - פסול. ואם נכרת מראש העטרה ונשתייר ממנה אפילו כחוט השערה מקנה לכל הגיד¹³ - פשר. נכרת הגיד למעלה מעטרה פקלמוס¹⁴ או פמרזב¹⁵ - פשר.

11) שנכרת הגיד. 12) לצד הגוף "שאינ גיד אלא מעטרה ואילך" (רש"י). 13) אבל אם רק לרובו של הגיד, פסול. 14) "כחיתוך קולמוס שמחתכין את חודו באלכסון" (רש"י). 15) שנחקק כסילון ויש לו דפנות משני צדדים, והחקק באמצע כמין צינור" (רש"י).

ה. נקב למטה מעטרה - פשר. נקבה העטרה עצמה, אם פשיטתה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב - פסול. נסתם הנקב - חזר להכשרו. נקב למטה מעטרה שפנגד¹⁶ למעלה בתוך העטרה - פסול; שהעטרה כלה מעצבת.

16) שהנקב הולך באלכסון, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה מתוך העטרה.

ו. נסתם שביל שכבת זרע, וחזר לראות שכבת זרע משביל שמשתיין בו - הרי זה פסול¹⁷.

17) "במקומה מבשלת, שלא במקומה אינה מבשלת".

ז. נכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן, או שנדוכה אחת מהן, או שחסרה¹⁸ או שנקבה - הרי זה פסול. נכרתו חוטי ביצים או אחת, או שצנף או נפצע - הרי זה פסול.

18) אפילו אחת מהן.

ח. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות: משביל המים ומשביל שכבת זרע - הרי זה פשר.

ט. כל פסול שאמרנו בענין זה - כשלא היו בידי שמים, כגון שפרתו אדם או פלב או הפהו קוץ וכיוצא בדברים אלו; אבל אם נולד פרות שפכה או פצוע דקא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גיפו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותן או פרתן - הרי זה פשר לבוא בקהל; שכל אלו בידי שמים.

י. אסור להפסיד איברי זרע, בין באדם בין בבהמה חיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ. אף על פי שנאמר: ובארצכם לא תעשו - מפי השמועה למדו, שדבר זה נוהג בכל מקום. וענין הפתוב: לא יעשה זאת

או נתין או ממזר; מפני שלא החזק, ואין אנו יודעין יחוסן. כמה דברים אמורים? בשהחזקה בנאמנות ולא ערער עליה⁷³ אדם; אבל אם ערער עליה אפילו אחד ואמר: בשקר מעידה - אינה נאמנת, והרי הכן בחזקת פשר⁷⁴ ואין לו יחוס⁷⁵.

72) מיילדת. 73) כלומר, על החיה המעידה. 74) זה שהחיה העידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחר. 75) זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דבר ברור⁷⁶, שהשתוקי אסור לשא שתוקית, ואסופי אסור באסופית, מפני שהן ספקות. אבל ממזרים ודאים ונתינים - מתרים לבוא זה בזה, והולד ממזר. ושתוקי ואסופי - מתרין בנתינים ובשאר הגרים, והולד ספק.

76) בהלכה זו מסכם רבינו דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

פרק ששה עשר

1) יבאר פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישראל; אם אסור לסרס כל בעלי חיים; ואם יאמר לגוי לסרס; ומסרס אחר מסרס.

א. פצוע דכא וכרות שפכה שנשא⁷⁷ בת ישראל ובצל⁷⁸ - לוקין; שנאמר: לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי. ומתרין⁷⁹ לשא גיורת ומשחררת. ואפילו פה⁸⁰ שהוא פצוע דכא מתר לשא גיורת ומשחררת, לפי שאינו בקדשתו⁸¹. ואפילו נתינה⁸² או אחד מן הספקות⁸³ מתרת לו.

2) כלומר שקידשו. 3) "שאינ לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין". 4) שקהל גרים אינו קרוי קהל. 5) שכהן אסור לישא גיורת ומשחררת. 6) בקדושת כהונתו. 7) שאיסורן מדרבנן, "בא דוד וגור עליהם שלא יכנסו בקהל". ובפצוע דכא, לא גזור. 8) של ממזרים שמתרים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הואיל ופצוע דכא אסור לבוא בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספקות. אבל פצוע דכא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה⁸⁴.

9) ואף-על-פי שגיורת לכהן גם כן אסורה מן התורה, ובכל זאת מותרת היא לפצוע דכא' כהן, סובר רבינו, שפצוע דכא פוגם רק בקדושת כהונה אבל לא בקדושת ישראל, ולכן אסור הוא בממזרות.

ג. ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד שלו. ובשלישה איברים אפשר שיפסל הזכר: בגיד, ובביצים, ובשבילין שבהן תתפשל שכבת זרע, והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלישה איברים אלו או נדף - הרי זה פסול¹⁰.

היה להם שמן המשחה, אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה" (פיה"מ לרבינו, מגילה פ"א). (8) "וכהן שעבר הוא כשאירע (שקרה) פסול בכהן גדול ביום הכיפורים, ומינו אחר תחתיו. . . . שאחר יום הכיפורים ישוב הראשון לגדולתו, ויעבור השני שנתמנה ונשתנו שניהן" (על שניהם חלים דיני כהן גדול. שם). (9) "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משה מלחמה" (פ"ז מהל' מלכים ה"א). (10) מגילה יב, ב. (11) כמבואר להלן הי"ג.

ב. כל כהן ששפא¹² אחת מהשלוש נשים אלו, בין גדול בין הדייט, ובעל - לוקה¹³. ואם פא עליה דרף זנות - אינו לוקה משום זונה¹⁴ או גרושה או חללה; שנאמר: לא יקחו - עד שיקח ויבעל¹⁵.

(12) שקידש. (13) קידושין עח, א. "בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב ולא יקח ולא יחלל, מה טעם לא יקח, משום לא יחלל", כלומר: בכהן גדול כתיב (ויקרא כא, יד): "אלמנה, גרושה וחללה זונה, את אלה לא יקח. . . ולא יחלל זרעו", "לא יקח קידושין משמע, שהן הקונין אותה" (רש"י). ולא יחלל, משמעו ביאה, שעל-ידי הביאה היא מחוללת. והקיעה, כלומר הקידושין, אינה אסורה אלא משום הביאה, וכהן הדייט אנו לומדים מכהן גדול ב'גזירה שוה' (שם), שאינו לוקה אלא אם קידש ובעל (מגיד-משנה). (14) אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה". "כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה, לפי שבעל קדשה" (פ"א מהל' אישות ה"ד). (15) שם.

ג. אכל כהן גדול שפא על אלמנה - לוקה אחת, אף על פי שלא קדש; שנאמר¹⁶: לא יחלל - פיון שבעלה חללה ופסלה לכהנה. אכל זונה וחללה וגרושה - הרי הן מחוללות ועומדות קדם בעילתו. ולפיכך לוקה כהן גדול לבדו על בעילת אלמנה לבדה, אף על פי שאין שם קדושין; שהרי חללה, והוא מזוהר שלא יחלל פשרים, לא אשה ולא זרעו. (16) בדפוס רומי, ובכתי' תימן: משום.

ד. קדש כהן גדול אלמנה ובעלה - לוקה שתיים¹⁷: אחת משום אלמנה לא יקח, ואחת משום לא יחלל. ובין כהן גדול ובין כהן הדייט שפא אשה מן הארבע ולא בעל - אינו לוקה.

(17) שם.

ה. וכל מקום שהוא לוקה - היא לוקה¹⁸; וכל מקום שהוא אינו לוקה - היא אינה לוקה. שאין הפרש בין איש לאשה לענשין, וזולתי בשפחה חרופה בלבד, כמו שבארנו¹⁹.

(18) כריתות י, ב. (19) למעלה פ"ג הי"ד.

ו. כל כהן הבא על הפותית, בין גדול בין הדייט -

1 בישאל, בין בגופן בין בגוף אחרים. וכל המסרס
2 - לוקה מן התורה בכל מקום. ואפלו מסרס אחר
3 מסרס - לוקה.

4 יא. ביצד? הרי שפא אחד וכת את הגיד, ובא אחר
5 וכת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכת חוטי
6 ביצים; או שפא אחד ומעף את הגיד, ובא אחר
7 ונתקו, ובא אחר וכתו - כלן לוקין, ואף על פי
8 שלא סרס האחרון אלא מסרס. בין באדם בין
9 בבמה חיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם
10 בין בשאר מינים - פטור¹⁹.

(19) ודעת רבינו שחיוב מלקות אין, אבל איסור יש, לכן כתב: פטור.

11 יב. המשקה עקריין²⁰ לאדם או לשאר מינים כדי
12 לסרסו - הרי זה אסור, ואין לוקין עליו²¹. ואשה -
13 מתרת לשנות עקריין כדי לסרסה עד שלא תלד. הרי
14 שפכה את האדם ושפה בו כלב או שאר חיות עד
15 שעשאוהו כרות שפכה, או שהושיבו במים או
16 בשלג עד שבטל ממנו איברי תשמיש - אינו לוקה,
17 עד שיסרס בידו. וראוי להפלותו מפת מרדות.

(20) סמים שגורמים לעקרות. (21) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

18 יג. אסור לומר לעובד פוכבים ומזלות לסרס בהמה
19 שלנו. ואם לקחה הוא מעצמו וסרסה - מתר. ואם
20 הערים ישראל בדבר זה - קונסין אותו ומזכרה
21 לישאל אחר. ואפלו לבנו הגדול מתר למכרה.
22 אכל לבנו הקטן - אינו מזכרה לו ולא נותנה לו.

פרק שבעה עשר

(1) יבאר שלוש נשים שאסורות לכהנים וארבע לכהן גדול; איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף; כהן גדול אם ישא בוגרת או מוכת עץ; ואם אירס בעולה ונתמנה כהן גדול; יצא עליו קול שגירש את אשתו, והרי היא תחתיו; יצא לה שם מזנה בעיר.

24 א. שלש נשים נאסרו² על כל הכהנים: גרושה,³
25 זונה⁴ וחללה⁵. ועל כהן גדול - ארבע: אלו השלוש
26 והאלמנה⁶. אחד כהן גדול מושיב בשמן המשחה או
27 המרבה בגדים⁷, ואחד כהן העובד ואחד כהן גדול
28 שמונהו ועבר⁸, וכן כהן מושיב מלחמה⁹ - כלן¹⁰
29 מצוין על הבתולה¹¹, ואסורין באלמנה.

(2) מן התורה. (3) אשת איש שנתגרשה בגט. (4) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השהו לכל, או שנבעלה לחלל (להלן פ"ח ה"א). (5) "זו שנולדה מאיסור כהונה" (להלן פ"ט ה"א). כל אלו מפורשות בתורה (ויקרא כא, ז). (6) שם, יד. (7) "מרובה בגדים הוא כהן בבית שני שלא

חללה - נוסף בה אסור, שהרי נאסרת בתרומה.²³
ועדין היא מתרת לישראל. נעשת זונה, הואיל ויש
שם זנות שאוסרה על ישראל, אם זנתה אשתו
ברצון - נוסף בה אסור אחר. והוא הדין³⁸ לכהן
הדיוט שפא על הגרושה שנעשית חללה ואחר כך
זונה, שהיא לוקה שלש על ביאה אחת. אבל אם
נשתנה סדר זה - אינו לוקה אלא אחת.³⁹

גם על הכהן הגדול, מתוך שחל על כהן הדיוט.
(38) ואף-על-פי שזונה זו היא מאיסור ולא נאסרה לישראל,
אבל ישנה זונה שאסורה לישראל, ולכן איסור זונה הוא
איסור מוסף. (39) שהאיסורים האחרים שבאו אחרי איסור
זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר
הכלל: אין איסור חל על איסור. וזה שכתב רבינו, שאינו
לוקה אלא אחת, מדובר שזנתה תחילה, שאיסור זונה היה
הראשון, לכן לא חל איסור גרושה וחללה, ובכהן גדול
איסור האלמנה, אבל אם זנתה באמצע, בין איסור לאיסור,
כגון גרושה ונעשית זונה ונעשית חללה, לוקה שתים, משום
גרושה וזונה, שזונה הוא איסור מוסף, ופטור על חללה,
שאיסור חללה לא חל (מגיד-משנה).

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה
מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת⁴⁰ על
כל ביאה. אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין
- אסורה.⁴¹

(40) קידושין עז, א. (41) יבמות נט, א.

יב. כהן גדול שמת אחיו, אף על פי שהוא מן
הארוסין⁴² - הרי זה לא ייבם,⁴³ אלא חולין.⁴⁴ נפלה
לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן
גדול, אף על פי שעשה בה מאמר⁴⁵ כשהוא כהן
הדיוט - הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה.⁴⁶ אבל אם
אָרַס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי
זה יבנם אחר שנתמנה.⁴⁷ היתה מקדשת ספק
קדושין, ומת ארוסה - הרי זו ספק אלמנה.⁴⁸

(42) והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של 'כי אם
בתולה מעמיו יקח'. (43) שם כ, א. (44) 'ומפני מה
צריכה חליצה, מפני שיש בה ליקוחין הואיל וקידושין
תופסין בהן הרי הן זקוקות ליבם, ומן הדין היה שיתייבמו
שהיבום מצות-עשה, וכל מקום שאתה מוצא 'עשה' ו'לא
תעשה' יבוא 'עשה' וידחה את 'לא תעשה', אבל חכמים
גזרו שלא יתייבמו חייבי לאוין. . . גזירה שמא יבוא עליה
פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה שאין
מצות-עשה אלא ביאה ראשונה בלבד" (פ"ו מהל' יבום
וחליצה, ה"י). (45) קידושי כסף או שטר ביבמה: "ונקרא
מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה"
(תוספות יום-טוב, 'יבמות פ"ב, מ"א). וקידושין אלה קונים
רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה אינה נקנית אלא בביאה.
(46) שם סא, א. "ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו
הביאה" (פ"ב מהל' יבום וחליצה ה"א). (47) שם. מפני

לוקה משום זונה²⁰; שהרי אינה פת קדושין²¹, והוא
אסור בבועילת זונה בין ישראלית בין כותית.

(20) תמורה כט, ב. (21) לכן לוקה בבועילה לבד.

ז. החלוצה - אסורה לכהן מדברי סופרים²², מפני
שהיא בגרושה, ומפני אותו מפת מרדות
מדבריהם²³. כהן שנשא ספק חלוצה - אין מוציאין
אותה²⁴ מתחתיו, והיא כשרה²⁵ וילדה כשר²⁶; מפני
שלא²⁷ גזרו על ספק חלוצה, אלא על חלוצה
ודאית. וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה
או ספק זונה וספק חללה²⁸ - מפני אותו מפת
מרדות, ומוציא בגט²⁹.

(22) קידושין עח, א. (23) "מפני שעובר על לא-תעשה של
דבריהם, כדבר שיש לו עיקר מן התורה" (מגיד-משנה, פ"א
מהל' שבת ה"ב). ראה ביאורנו למעלה פ"א ה"ח.
(24) יבמות כד, א. אבל לכתחילה אסורה, מפני שדומה
לגרושה. (25) כלומר, ואינה ספק חללה. (26) ש"הולד
כדיעבד דמי" (ביאור הגר"א אהע"ז ס' ז, ס"ק סו). ומכיון
שאם כנס אותה אין מוציאין אותה מתחתיו, לכן גם הולד
כשר. (27) אבל חלוצה ודאית היא פסולה כחללה, וולדה
פסול (מדרבנן, מגיד-משנה). (28) שכל אלו ספיקא
דאורייתא, ויש להחמיר בהן, שספיקא דאורייתא לחומרא.
(29) שם.

ח. כלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין
אסור חל על אסור³⁰, אלא אם כן היו שני אסורין³¹
באין כאחת³², או שהיה האסור האחד מוסיף דברים
אחרים על אותו האסור³³, או אם היה כולל³⁴ דברים
אחרים עם אסור זה.

(30) כריתות יד, ב. (31) בכת"י תימן: האיסורין. (32) וזה
נקרא איסור בת אחת (יבמות לז.). (33) כלומר, שנוספו
עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך
שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל
האיסור הקודם, חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י
האיסור הקודם. (34) כלומר, שניתוספו עוד דברים
שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך
שהאיסור החדש חל על אותם החברים שמקודם היו
מותרים, חל גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט. לפיכך³⁵, אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה,
ונעשת חללה, ונעשת זונה, ובא עליה כהן גדול
אחר כך - לוקה ארבע מלקיות³⁶ על ביאה אחת.
לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתרת להדיוט.

(35) מפני שבאיסור מוסף, איסור חל על איסור.
(36) בהלכה הבאה, מבאר רבינו למה ארבע מלקיות.

י. חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרת
לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר³⁷ על אסור
האלמנה. ועדין היא מתרת לאכל בתרומה. נעשת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(49 שם נט, א. 50) שם. שבוגרת נתמעטו קצת בתוליה, והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים. (51) הבת שגילה למטה מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה, מגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף במקומות ידועים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת בוגרת. (52) כלומר, לא רק ביום הכיפורים, שלמדו חכמים (יומא יג.) מהכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, יז), בית אחד ולא שני בתים, אלא לעולם, אפילו בכל ימות השנה, שנאמר: "והוא אשה בבתוליה יקח", אחת ולא שתיים. (53) ה'מגיד משנה' מבאר שרבינו למד דין זה מסוגיא במס' יבמות נט, א. ונדהק לפרש את דברי הגמרא שלא כפירוש רש"י, עיי"ש. וראה בהשגת הראב"ד, שהקשה מהכתוב (דברי הימים ב, כד, ג) "וישא לו יהודע נשים שתיים", והוא היה כהן גדול. אולם רבים תמחו על הראב"ד, שהרי הפירוש שם, שיהודע השיא ליואש שתי נשים.

7 יד. כהן גדול לא ישא מפת עין⁵⁴, אף על פי שלא
8 נבעלה⁵⁵. [נבעלה שלא פדרפה - הרי זו פנועה
9 פדרפה⁵⁶. נבעלה לכהן - הרי זו מתרת]⁵⁷.

(54) שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה. (55) שם.
(56) שם. (57) שם, ב.

10 טו. כהן גדול שנסא בעולה - אינו לוקה⁵⁸, אבל
11 מוציא בגט⁵⁹. נשא בוגרת או מפת עין - הרי זה
12 יקנס⁶⁰. ארס בעולה ונתמנה כהן גדול - הרי זה
13 יכנס אחר שנתמנה⁶¹.

(58) מפני שאינו עובר אלא ב'עשה' "כי אם בתולה", בתולה ולא בעולה, ולאו הבא מכלל עשה, עשה (כתובות ל.).
(59) שאסור לקיימה כדין כל חייבי 'עשה'. (60) יבמות ס,
א. (61) כאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול, המבואר למעלה הי"ב.

14 טז. אנס נערה בתולה או פתה אותה, אפלו אנסה
15 או פתה אותה פשהוא כהן הדייט ונתמנה כהן גדול
16 קדם שיקנס - הרי זה לא יכנס⁶²; ואם פנס -
17 מוציא⁶³.

(62) שם. (63) שם נט, א.

18 יז. ארס את הקטנה ובגרה תחתיו קדם נשואין -
19 הרי זה לא יכנס, מפני שנסתנה גופה⁶⁴; ואם פנס
20 - לא יוציא⁶⁵.

(64) ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול לכונסה אחר שנתמנה, מפני שנתנה גופה מקטנה לבוגרת. (65) שהרי בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה, כמבואר למעלה הט"ו.

21 יח. אחת גרושה מן הארוסין או מן הנשואין. אבל
22 המקאנת⁶⁶, אפלו גרשה בגט והחזירה ומאנה בו -
23 הרי זו מתרת לכהן, כמו שבארנו בהלכות גרושין⁶⁷.

שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. (48) ואסורה לכהן גדול לכונסה, ואם כנסה מוציא בגט, כמבואר למעלה הי"ז.

1 יג. מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה⁴⁹,
2 ומשתבגר⁵⁰ - תאסר עליו. שנאמר: והוא אשה
3 בבתוליה יקח. אשה - לא קטנה⁵¹, בבתוליה - ולא
4 בוגרת. הא פיצד? יצאת מקלל קטנות, ולכלל
5 בגרות לא באה. זו נערה. ואינו נושא שתי נשים
6 לעולם⁵² פאחת; שנאמר: אשה - אחת ולא שתיים⁵³.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה".

אף שמצות עשה על כה"ג שישא נערה בתולה הנה לכמה דעות זהו לאו הבא מכלל עשה שאסור לשאת מי שאינה בתולה. וכן משמע ממה שכתב בשהמ"צ מ"ע לח. גם לפי משמעות דבריו כאן שהוא קום ועשה הרי פשוט שזוהי מ"ע צדדית המוטלת על הכה"ג ואינה שייכת לעבודה, שהרי לא מצינו שיתחייב להיות נשוי אלא ביוה"כ. ובחינוך כתב: "כ"ג שמינוהו ועבד . . . כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה.

לקוטי שיחות חלק י"ז הע' 5.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה".

יש שהעירו על מה שכתב הזהר (ח"ג קמ"ה, ב.) שכל כהן שאין לו בת זוג אסור בעבודה והרי רק בכה"ג ביוה"כ הדין כן. ואולי גם בזהר הכוונה כך אף שאין הלשון ("כל כהן") משמע כן, וכמו שמביא ראה מקרא דכה"ג.

ואף אם בזהר הנ"ל אפשר היה לדחוק שמדבר בכה"ג כיון שמסתייע בקרא דכה"ג, אי אפשר לומר כן בזח"ג, ה, ב שם מדבר אודות נדב ואביהו, וגם לא ביוה"כ (ועייג"כ זח"א רלט, א.).

ונלפענ"ד לתרץ על פי מה שמצינו בכמה מקומות הלשון אסור, שאינו אלא מדת חסידות. וראה שדה חמד כללי הפוסקים שהביא דוגמאות מפירוש תוס' תענית יא, א. ד"ה אסור (לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז דסנהדרין (לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה הלכות שכנים פ"ב הט"ז (לעמוד בשדה רעהו) סמ"ג עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל לבהמתו) ועוד.

וגם בזהר כאן הכוונה למדת חסידות, ועיין גם מגן אברהם לאו"ח סקכ"ה סקס"ד.

ומה שנענשו נדב ואביהו במיתה י"ל דימי המילואים שאני ועיין שם המשל בזח"ג ה, ב. וגם הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כו'.

לקוטי שיחות חלק ז עמוד 319.

דבריי - פרסמה הכתוב. אלא שזה שבחה הגדול שבזכותה נודע לכל, שרק "אחת היתה ופרסמה הכתוב, ויש לומר שמעשיה אלו נעשו בכוונה כדי שיתפרסם "שבחן של ישראל שלא נמצא בהם אלא זו ופרסמה הכתוב" עד שהתפרסם הדבר גם בקרב אומות העולם, ובשעה שמצרים העבירו את ישראל בפרך "ואם בגופם היו שולטים, ק"ו בנשותיהם" (לשון המדרש שהש"ר) ובאותו זמן ממש אמר הקב"ה "גן נעול אחותי כלה".

ואם יתמה מאן דהו, היתכן לימוד זכות עד כדי כך, אומרים לו: הרי מצינו דוגמתו במקושש עצים שלטובה נתכוון, ומבואר בתוס' שכדי שידעו ישראל באיזו מיתה דנין את מחלל השבת, עמד וחילל את השבת כדי שימות במיתה זו וידעו כל ישראל דינו של מחלל השבת.

על דרך זה יש לומר בשלומית בת דברי, שכוונתה היתה לשם שמים ולהודיע שבחן של ישראל, ובזכות זה זכתה ונתפרש שמה בתורה. והגע בעצמך, בפירוש המשניות כתב הרמב"ם ש"אין הפרש בין הפסוקים "ובני חם כוש ומצרים" "ושם אשתו מהיטבאל" "ותמנע היתה פלגש" ובין הפסוקים "אנכי הוי' אלוך" ו"שמע ישראל" כי הכל מפי הגבורה" והם הרי פסוקים המדברים קודם מתן תורה, ובנוגע לאומות העולם. על אחת כמה וכמה הפסוקים המדברים בבת ישראל ובמקושש עצים שעל ידם נוספו ענינים חדשים בתורה, בירור בהלכות שבת ופרסום שבחן של ישראל.

יין מלכות (הישן) סימן ס"ז

80) אפילו שהוחזק הקול בבית-דין. (81) שם. (82) שם, לפי שזה פסול משפחה, ואין פוסלין בפסולי משפחה אלא בראיה ברורה (מגיד-משנה). (83) ומותרת לכהן. (84) כמבואר בפכ"ד מהל' אישות ה"ב. (85) כמבואר שם הט"ו. (86) שזנתה. (87) כמבואר להלן פ"ח ה"ט.

יום ו' כ"ב מנ"א ה'תשפ"ב

פרק שמונה עשר

1) יבאר אי זו היא זונה האמורה בתורה; אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או [שנמצאת] דרוסת איש (נמצאתי); אשה שקינא לה בעלה ונסתרה; פנויה שאמרה לכשר נבעלתי, אם נאמנת; שבויה אם אסורה לכהן ואם יש לה עד שלא נתייחד עמה; וקטן אם נאמן לעדות (זה) [זו]; האשה שאמרה נשכיתי וטהורה אני, אם נאמנת; האב שאמר קידשתי בתי וגירשתי או נשכיתי ופדיתי אם נאמן; עיר שבאה במצור ונכבשה, אם הנשים פסולות לכהונה; אשה שנתפשה ביד גויים על ידי ממון או נפשות.

- א. מפי השמועה¹⁹ למדנו, שהזונה האמורה בתורה²⁰ היא כל שאינה בת ישראל²¹; או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא²² או אסור השוה לכל; או שנבעלה לחלל²³, אף על פי שהיא מתרת להנשא

1 וְכָל מִי שְׂאִינָהּ רְאוּיָהּ⁶⁸ לְחָלִיצָהּ, אִם נִחְלָצָה - לֹא נִפְסָלָה לְכַהֵן⁶⁹.

66) הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאנה אחיה ואמה ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו הקטנה (ראה פ"א מהל' גירושין, ה"א). (67) פ"א, ה"ט: "שכל היוצאת במיאון, אף-על-פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם" (יבמות קח.). (68) כגון החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. (69) שם לה, ב.

3 יֵט. יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל: אִישׁ פְּלוֹנִי כֹהֵן כְּתֹב⁷⁰ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ אוֹ נָתַן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהָרִי הִיא יוֹשֶׁבֶת פְּתָחַי וּמְשַׁמְשֶׁתּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִפְּתַח בַּעֲלָהּ⁷¹. וְאִם נִשְׁאֵת לְכַהֵן אַחֲרָי⁷² - תֵּצֵא מִן הַשְּׂנִי⁷³.

70) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. (71) גיטין פא, א. (72) אחר שמת בעלה הראשון. (73) שם. מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול לנישואין.

7 כ. יֵצֵא שְׂמָה⁷⁴ בְּעִיר שְׁנִתְקַדְּשָׁה וְנִתְגַּרְשָׁה מִן הַקְּדוּשִׁין - חוֹשְׁשִׁין⁷⁵ לָהּ⁷⁶, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁷⁷. אָבֵל אִם יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל⁷⁸ שֶׁהִיא חִלּוּצָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁷⁹.

74) והקול הוחזק בבית-דין, כמבואר בפ"ט מהל' אישות הכ"ב. (75) ואסורה לכהן כמגורשת. (76) גמרא שם פט, א. (77) פ"י, ה"כ. (78) אף-על-פי שהוחזק הקול בבית-דין. (79) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו, כמבואר למעלה ה"ז (מגיד-משנה).

11 כא. יֵצֵא קוֹל⁸⁰ עַל הַבְּתוּלָה שֶׁהִיא בְּעוֹלָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸¹, וְתֵשֵׂא לְכַהֵן גְּדוֹל. יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שְׂפָחָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸², וְתֵשֵׂא אֶפְלוֹ לְכַהֵן. יֵצֵא לָהּ שֵׁם מְזֻנָּה בְּעִיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ⁸³. 15 וְאֶפְלוֹ הוֹצִיאָהּ בְּעוֹלָה מְשׁוּם שֶׁעֲבָרָה עַל דֵּת יְהוּדִית⁸⁴ אוֹ בְּעַדִּי דָּבָר מְכַעֵר⁸⁵, וַיִּמַּת קִדְּשָׁתָהּ לָהּ גֵּט - הָרִי זוֹ מְתֵרֶת לְכַהֵן. שְׂאֵין אוֹסְרִין אִשָּׁה מֵאֵלוֹ 18 אֲלָא בְּעֵדוֹת בְּרוּרָה⁸⁶ אוֹ בְּהוֹדָאת פִּיהָ⁸⁷.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"יֵצֵא לָהּ שֵׁם מְזֻנָּה בְּעִיר - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ כו".

בהלכה זו מודגשת מעלתה של בת ישראל, וגדולתה של אהבת ישראל ואחדות ישראל, שאפילו בהגיעה למצב ש"יצא לה שם מזנה בעיר" אעפ"כ אין חוששין לה אפילו בנוגע לכהונה. כיון שבת ישראל, בת שרה רבקה רחל ולאה, לעולם בחזקת כשרות, ובלשון חז"ל בענין שלומית בת דברי "להודיע שבחן של ישראל שלא נמצא בהם אלא זו, ופרסמה הכתוב". ויש להוסיף: הרי אמרו חז"ל "אפילו בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב", ואיך יתכן שהתורה תדבר בגנותה של בת ישראל "ושם אמו שלומית בת

26 אותה זונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו מן
27 התורה, כמו שבארנו בהלכות יבום.

(13) "שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות". (14) "החולץ ליבמתו ... קרובותיה אסורות עליו ... הרי היא כאשתו שגרשה". (15) "החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה ... על החולץ".

28 ה. הא למדת, שאין היותה זונה תולה בבטלה של
29 אסור. שהרי הבא על הנדה ועל הקדשה והנפרעת
30 לבהמה - נבעלה בעילה של אסור ולא נעשת זונה;
31 ומי שנשאת לחלל - נבעלה בעילה של היתר, כמו
32 שיתבאר, ונעשת זונה. ואין הדבר תלוי אלא
33 בפגימה, ומפי השמועה למדו שאינה פגומה אלא
34 מאדם האסור לה או מחלל, כמו שאמרנו.

35 ו. כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה, בין באנס
36 בין ברצון, בין בידון בין בשגגה, [בין בדרבה בין
37 שלא בדרבה] - משהערה בה נפסלה משום זונה.
38 ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד¹⁶, ויהיה
39 הבועל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה¹⁷. לפיכך,
40 אשת איש שנבעלה לאחר, בין באנס בין ברצון -
41 נפסלה לכהנה.

(16) שפחות מזה אין ביאתה ביאה. (17) ובפחות אין ביאתו ביאה.

42 ז. אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום
43 טמאה. שנאמר: לא יוכל בעלה הראשון אשר
44 שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר
45 הטמאה. הכל בכלל, שאם נבעלו - אסורין על
46 בעליה¹⁸. פרט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה
47 שהיא מתרת לבעלה, שנאמר: והיא לא נתפשה;
48 אבל אשת כהן - באסורה עומדת, שהרי היא זונה¹⁹.

(18) כלומר בין תחתיו בין אחר שנתגרשה, ובין באונס בין ברצון. (19) כלומר ולוקה אף משום זונה.

49 ח. אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שהיא מתרת
50 לבעלה - אסורה לכהנה²⁰. אשת כהן שאמרה
51 לבעלה: נאנסתי או שגגתי וכא עלי אחד, או שבא
52 עד אחד והעיד לו עליה שזנתה, בין באנס בין
53 ברצון - הרי זו אינה אסורה עליו; שמה עיניה נתנה
54 באחר²¹. ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמך
55 דעתו לדבריהם - הרי זה יוציא, כדי לצאת ידי²²
56 ספק.

(20) אם מת בעלה. (21) מוסב על היא שאמרה נאנסתי. ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם, שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה, אלא אם קינא לה ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני, ונסתרה עם האיש שקינא לו. (22) כלומר לצאת ידי שמים.

1 ל'פ'כך, הנרבעת לבהמה, אף על פי שהיא
2 בסקילה - לא נעשת זונה⁷ ולא נפסלה לכהנה,
3 שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הנדה, אף על פי
4 שהיא בכרת - לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהנה,
5 שהרי אינה אסורה להנשא לו.

(2) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה". (3) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים השטופים בזימה. (4) "אין זונה אלא גיורת ומשוחרתר ושנבעלה בעילת זנות". (5) הנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן. (6) ואפילו בת כהן מותרת להינשא לחלל. (7) ומותרת אפילו לכהן גדול אם נבעלה שלא כדרכה, שאם נבעלה כדרכה הרי היא כמוכת עץ.

6 ב. וכן הבא על הפנויה, אפילו היתה קדשה
7 שהפקירה עצמה לכל, אף על פי שהיא במלקות⁸ -
8 לא נעשת זונה ולא נפסלה מן הכהנה, שהרי אינה
9 אסורה להנשא לו. אבל הנבעלת לאחד מאסורי
10 לאוין השווין בכל ואין מיחדין בפניהם, או מאסורי
11 עשה⁹, ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום
12 ערוה, או לעובד פוכבים ומזלות ועבד - הואיל
13 והיא אסורה לו להנשא, הרי זו זונה.

(8) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל". (9) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

14 ג. וכן הגיורת והמשחררת, אפילו נתגירה
15 ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים, הואיל ואינה
16 בת ישראל - הרי זו זונה, ואסורה לכהן. מפאן
17 אמרו: עובד פוכבים ומזלות או נתין או ממזר או
18 גר עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני או
19 פצוץ דבא וברות שפכה או חלל שבאו על היהודית
20 - עשו אותה זונה, ונפסלה לכהנה. ואם היתה כהנת
21 - פסולה מן התרומה¹⁰. וכן יבמה¹¹ שבא עליה זר
22 - עשאה זונה. והאילונית¹² - מתרת לכהן, ואינה
23 זונה.

(10) "אמר קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל כיוון שנבעלה לפסול לה (לאדם שהוא זר לה) פסלה". (11) אשה הזקוקה לייבום ולחליצה ונבעלה לאחר לפני הייבום והחליצה, שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". לאו זה חמור משאר איסורי לאווין כמבואר בפרק ד' מהלכות אישות הלכה י"ד: "נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה לשוק (לחזק) כשאר חייבי לאווין או אין קידושין תופסין בה כערוה", ולפיכך ברור שפסלה מן הכהונה כשאר חייבי לאווין. (12) אשה שאינה ראוייה מטבעה ללדת, כאיל זכר: דוכרניתא דלא ילדה.

24 ד. הבא על אחת מהשניות¹³ וכיוצא בהן, כגון הבא
25 על קרובת חלוצתו¹⁴ או על חלוצתו¹⁵ - לא עשה

לא מספק, ומכל שכן לכהונה. ומה שסיים כאן רבינו
 "מספק" נמשך לשאר המקרים. (37) "ואלו שבית דין
 מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה
 במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין".
 יג. פנויה שראויה שנבעלה לאחד והלך לו, ואמר
 לה: מי הוא זה שבא עליך? ואמרה: אדם פשר -
 הרי זו נאמנת. ולא עוד, אלא אפלו ראויה מעברה,
 ואמר לה: ממי נתעברה? ואמרה: מאדם פשר -
 הרי זו נאמנת, ותהיה³⁸ מתרת לכהן.

(38) אם העובר נקבה, ואף על פי שאין לה חזקת כשרות
 כמו לאמה.

יד. כמה דברים אמורים? בשיהיה המקום שנבעלה
 בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהכל עוברין
 שם, והיו רב העוברים שם פשרים, ורב העיר
 שפרשו אלו העוברין ממנה פשרים. שהחכמים עשו
 מעלה ביוחסין והצריכו שני רבות³⁹. אבל אם היו
 רב העוברים פוסלים אותה, כגון עובדי כוכבים
 ומזלות או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב
 המקום שבאו ממנה פשרים, או שהיו רב אנשי
 המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם פשרים
 - חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא
 תנשא לכהן⁴⁰; ואם נשאת - תצא⁴¹.

(39) רוב תושבי העיר ורוב העוברים שם. (40) אבל הכשיר
 את הבת היא נאמנת אפילו לכתחילה להינשא לכהן,
 שהולד הוא כדיעבד. (41) הגירסה הנכונה: "לא תצא",
 וכן בכתב יד תימן.

טו. ראויה שנבעלה בעיר⁴² או נתעברה בעיר, אפלו
 לא היה שוכן שם אלא עובד כוכבים ומזלות אחד
 או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן - הרי זו לא תנשא
 לכתחילה לכהן; שכל הקבוע - כמחצה על מחצה
 הוא⁴³. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת:
 לכשר נבעלתי.

(42) שאין לתלות בעוברים ושבים. (43) כל הדין שאנו
 הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנין על דבר או אדם
 שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים
 אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין
 אחר הרוב, "וכל דפריש מרובא פריש", כלומר מאחר
 שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל
 כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם
 שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל
 המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחר הרוב, מכיוון
 שהמיעוט נמצא במקומו ולא נפרש, והרי הוא קבוע,
 וכמחצה על מחצה הוא. ודעת רבינו שאפילו כשהבועל הלך
 אצלה, שמצד הדין יש לנו לומר, מכיוון "דפריש מרובא
 פריש", ורוב בני העיר הרי כשרים הם, אף על פי כן לא
 תינשא לכתחילה לכהן, גזרה משום מקרים, שהיא -
 הנבעלת תלך אל הבועל, כלומר, שאז הבועל הוא קבוע,

ט. אשת פהן שאמרה לבעלה: נאנסתי, אף על פי
 שהיא מתרת לבעלה כמו שבארנו²³ - הרי היא
 אסורה לכל פהן שבעולם אחר שימות בעלה²⁴;
 שהרי הודת שהיא זונה, ואסרה עצמה, ונעשת
 כחתיכה האסורה.

(23) בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמא עיניה נתנה
 באחר. (24) בכתובות ט"ו. אמרו בפירוש, שאם אמרה
 שנאנסה אחרי שנתאסרה, פסלה עצמה מכהונה.

י. פהן שקדש גדולה או קטנה, ואחר זמן²⁵ בא
 עליה וטען שמצאה דרוסת איש²⁶ - נאסרה עליו
 מספק, שמא קדם קדושין נבעלה²⁷ או אחר
 קדושין²⁸. אבל ישראל שטען טענה זו - לא נאסרה
 עליו. שיש כאן שני ספקות: שמא קדם קדושין
 ושמא אחר קדושין; ואפלו נאמר לאחר קדושין,
 שמא באנס שמא ברצון. שהאנוסה מתרת לישראל,
 כמו שבארנו.

(25) כלומר, שיש לומר שזנתה אחרי הקידושין. (26) שלא
 מצאה בתולה. (27) ומותרת לו. (28) ואסורה לו אפילו
 אם נאנסה.

יא. לפיכך, אם קדשה אביה לישראל והיא פחותה
 מבת שלש שנים ויום אחד, וטען שמצאה דרוסת
 איש - נאסרה עליו מספק²⁹; שאין כאן אלא ספק
 אחד: שמא באנס שמא ברצון³⁰, וספק אסור של
 תורה - לחמרא.

(29) ואפילו אם היא קטנה, שדעת רבינו שאפילו קטנה
 כשזינתה ברצון נאסרה על בעלה ישראל. (30) והספק
 שאולי נבעלה לפני הקידושין אין כאן, שהרי אז הייתה
 פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חוזרים,
 ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כל אשה שקנא³¹ לה בעלה ונסתרה³², ולא שתת
 מי סוטה³³ - אסורה לכהן³⁴, מפני שהיא ספק
 זונה³⁵. בין שלא רצת היא לשתות, בין שלא רצה
 להשקותה, בין שהיתה שם עדות³⁶ שמונעה
 מלשתות, בין שקנאו לה בית דין³⁷, בין שהיתה מן
 הנשים שאין ראיות לשתות - הואיל ולא שתת
 מפל מקום, הרי זו אסורה לכהן מספק.

(31) "קינאו האמור בתורה וקינא את אשתו הוא, שיאמר לה
 בפני עדים אל תיסתרי עם איש פלוני". (32) "הסתירה
 האמורה בתורה ונסתרה, היא שתסתיר עם אותו האיש
 שאמר לה אל תיסתרי עימו, בפני שני עדים". (33) שאילו
 שתתה מי סוטה ולא מתה מותרת היא סוטה ששתתה מי
 המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפילו היה
 כהן. (34) כשמת בעלה. (35) ובהלכות סוטה מבואר
 שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן בין ישראל בין
 כהן. (36) שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה
 שקינא לה בעלה [במקרה זה היא אסורה על בעלה, וודאי

35 שהיא טהורה ולא נתיחד עמה עובד פוכבים
36 ומזלות עד שנפדית, אפלו זה שמעיד שהיא טהורה
37 אשה או שפחה - הרי זו מתרת⁵².

51 שהיא יכולה להכשירו, שאין פוסלין אותה רק בשני
עדים שנשבית. 52 ואפילו אם עד המעיד שנטמאה, בא
תחילה, גם כן מותרת, שבשבויה הקילו להאמין עד אחד
להכשירה אפילו בהכחשה.

38 כב. מי שאמרה: נשביתי וטהורה אני, והתירוה בית
39 דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנשבית - הרי
40 זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס
41 אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו כד אדונייה
42 - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה. ומשמרין
43 אותה מעתה עד שתפדה.

44 כג. באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת, אפלו
45 נשאת ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא. ואם בא
46 עד אחד - אינו פלוס. אמרה: נשביתי וטהורה אני,
47 ויש לי עדים שאני טהורה - אין אומרים: נמתין עד
48 שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד,
49 אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה -
50 מתירין אותה עד שיבואו. שבשבויה הקלו.

51 כד. האב שאמר: קדשתי את בתי וגרשתי, והרי
52 היא קטנה - נאמן⁵³. קדשתי וגרשתי כשהיתה
53 קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה
54 גרושה⁵⁴. נשבית ופדיתה, בין שהיא גדולה בין
55 שהיא קטנה - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה
56 אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: את בתי נתתי
57 לאיש הזה, אבל לא לפסלה משום זנות.

53 להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. 54 שיש נאמנות לאב
רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

58 כה. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה, הואיל
59 והדבר ספק - הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת;
60 ובכלב שיהיו עמו בננו ובני ביתו תמיד לשמר.

61 כו. עיר שבאה במצור ונכבשה: אם היו העובדי
62 פוכבים ומזלות מקיפין את העיר מכל רוחותיה,
63 כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה
64 ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה
65 כשבויות, שמא נבעלו לעובדי פוכבים ומזלות. אלא
66 מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

67 כז. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו
68 בה, או שתהיה בעיר מחבוא אחת, אפלו אינה
69 מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הכל.

70 כח. כיצד מצלת? שכל אשה שאמרה: טהורה אני

ובמקרה זה הרי אין אנו הולכים אחרי הרוב, ורק כאשר יש
שני רובים אנו מכשירין לכתחילה.

1 טז. היתה אלמת או חרשת, או שאמרה: אני
2 יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מפרת
3 בין פשר לפסול - הרי זו ספק זונה⁴⁴. ואם נשאת
4 לכהן - תצא. אלא אם כן היו שני הרבין המצויין
5 אצלה פשרים⁴⁵.

44 והוולד הוא ספק ממזר. 45 כגון שנבעלה בפרשת
דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו
ממנה כשרים.

6 יז. השבויה⁴⁶ שנפדית והיא בת שלש שנים ויום
7 אחד⁴⁷ או יתר - אסורה לכהן; מפני שהיא ספק
8 זונה, שמא נבעלה לעובד פוכבים ומזלות. ואם יש
9 לה עד שלא נתיחד העובד פוכבים ומזלות עמה -
10 הרי זו פשרה לכהנה. ואפלו עבד או שפחה או
11 קרוב נאמן לעדות זו. ושתי שבויות שהעידה כל
12 אחת מהן לחברתה - הרי אלו נאמנות. הואיל
13 ואסור כל הספקות כלן מדברי סופרים⁴⁸, לפיכך
14 הקלו בשבויה.

46 בת ישראל שנשבית בין הגויים. 47 שהיא כבר
ראויה לביאה. 48 שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

15 יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמו⁴⁹ - נאמן.
16 מעשה⁵⁰ באחד שנשפה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי
17 תמו ואמר: נשפינו לבין העובדי פוכבים ומזלות
18 אני ואמי, יצאתי לשאב מים ודעתי על אמי, ללקט
19 עצים ודעתי על אמי; והשיאו אותה חכמים לכהן
20 על פיו.

49 מספר דבר שלא בכוונה לעדות. 50 דוגמא למסיח
לפי תומו.

21 יט. אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא
22 נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא
23 תעיד לה. אבל שפחת בעלה - מעידה לה. ושפחתה
24 שהיתה מסיחה לפי תמה - נאמנת.

25 כ. כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה - הרי זה לא
26 ישאנה, שמא עיניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה
27 - הרי זה ישאנה; שאלו לא ידע שהיא טהורה -
28 לא נתן בה מעותיו.

29 כא. האשה שאמרה: נשביתי וטהורה אני - נאמנת;
30 שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפלו היה שם עד
31 אחד שמעיד שהיא שבויה⁵¹. אבל אם יש שם שני
32 עדים שנשבית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד
33 שהיא טהורה. היו שם שני עדים שנשבית, ועד
34 אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה

הגרופה או על הזונה, וכהן גדול שפא עליה, או
על האלמנה, או שנשא⁶ בעולה ובא עליה - הרי
אלו נתחללו לעולם⁷. ואם הוליד ממנה בן, בין זה
שחללה בין כהן אחר - הולד חלל⁸. אבל כהן
שקדש אשה מאסורי כהנה, ונתאלמנה או נתגרשה
מן הארוסין - לא נתחללה⁹. ואם נשאת, אף על פי
שלא נבעלה - נתחללה¹⁰; שכל נשואה בחזקת
בעולה היא¹¹, אף על פי שנמצאת בתולה.

(6) שקידש, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה.
(7) כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו. (8) ככתוב:
"ולא יחלל זרעו". (9) "נתארמלו או נתגרשו... מן
האיסורין כשרות", פירוש: אם נתארמלו כשרות לכהונה,
ואם היא בת כהן מותרת בתרומה, ואם נתגרשו לא שייך
לומר מותרות לכהונה, שהרי גרושה אסורה לכהן, אלא
כשרות לאכול בתרומה אם היא בת כהן, אבל אם היא בת
ישראל אינה אוכלת בתרומה. (10) "מן הנישואין
פסולות", משמע אפילו לא נבעלו. (11) "בתולה אלמנה...
כתובתן מנה" "דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה".
ד. כהן גדול שנשא בוגרת או מבת עץ - לא
חללה¹². וכן אם בעל בעולה בלא נישואין - לא
חללה¹³.

(12) שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לקיימה. (13) שרק
בנישואין הוא עובר על עשה "והוא אשה בבתוליה יקח",
אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר
עליה, אמנם כן הוא עובר על לאו "לא תהיה קדשה", אולם
לאו זה אינו מאיסורי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה.

ה. כהן הבא על ערוה מן העריות חוץ מנדה, או
על אחת מחיבי לאוין השוין בכלל¹⁴ - עשה אותה
זונה¹⁵, כמו שבארנו. חזר ובא עליה ביאה שניה¹⁶,
בין הוא בין כהן אחר - נעשית חללה, וזרעו ממנה
חללים. לפיכך¹⁷, כהן שפא¹⁸ על זקוקה ליבם
ונתעברה מביאה ראשונה - הולד פשוט, לפי שאינו
מאסורי כהנה, ונעשית זונה¹⁹. חזר ובא עליה ביאה
שניה, נתעברה וילדה - היא חללה וילדה חלל, לפי
שהוא מאסורי כהנה.

(14) והיא אסורה להנשא לו. (15) ולא חללה, "כהן הבא
על אחותו, זונה משוי לה (עושה אותה), חללה לא משוי
לה", מפני שאין זה מאיסורי כהונה. (16) והיא אסורה לו
מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה. (17) שביאה שניה
עושה אותה חללה, וזרעו חללים. (18) רבינו לא מצא
דוגמא אחרת שהבן יהא כשר אלא בבא על זקוקה ליבם,
שהרי בחיבי כריתות הבן ממזר, וכן בבא על הממזרת הבן
ממזר. (19) "כיבמה שבא עליה זר, עשאה זונה".

ו. וכן כהן הבא על הגיורת והמשחררת - חללה²⁰,
וזרעו ממנה חללים. כהן הבא על הנדה - הולד
פשוט ואינו חלל, שאין אסור הנדה מיוחד בפניהם,
אלא שוה בכל.

1 - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד. מתוך שייכולה
2 לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי
3 ונצילתי, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא
4 נטמאתי.

5 כט. במה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות,
6 שהם מתישבים בעיר ואין יראין, לפיכך חוששין
7 להם שמא בעלו; אבל גדוד של מלכות אחרת
8 שפשט ושתף ועבר - לא נאסרו הנשים, מפני שאין
9 להם פנאי לבעל, שהן עוסקים בשלל ובורחין להם.
10 ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף על פי שרדפו
11 אחריהם ישראל והצילו אותן מידם - הרי הן
12 אסורות.

13 ל. האשה שנחבשה ביד עובדי כוכבים ומזלות, על
14 ידי ממון - מתרת⁵⁵, על ידי נפשות - אסורה לכהנה.
15 ולפיכך, אם היה בעלה כהן - נאסרה עליו⁵⁶. במה
16 דברים אמורים? בזמן שיד ישראל תקיפה על
17 העובדי כוכבים ומזלות והם יראין מהם; אבל בזמן
18 שיד העובדי כוכבים ומזלות תקיפה - אפילו על ידי
19 ממון, כיון שנעשית ברשות עובדי כוכבים ומזלות
20 נאסרה. אלא אם כן העיד לה אחד, כשבויה, כמו
21 שבארנו.

(55) שמפחדים שיפסידו ממונם אם יבעלו אותה. (56) אבל
אשת ישראל מותרת לבעלה שאין חוששים שמה נתרצתה
היא, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

פרק תשעה עשר

(1) יבאר אי זו חללה האמורה בתורה וחלל מדבריהם, ומה
בין זה לזה; ספק חלל וגרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו;
כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות; כל הפוסל את
אחרים שחוששין לו; משפחה שקרא עליה ערער; ומי
שקורין לו ממזר או נתין או חלל - ושותק; ודין משפחה
שנתערב בה ספק חלל.

22 א. אי זו היא חללה? זו שנולדה מאסור כהנה. וכן
23 אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן -
24 נתחללה. אבל הכהן עצמו שעבר העברה - לא
25 נתחלל².

(2) "הוא עצמו... שעבר עבירה ואין מתחלל".

26 ב. ובין שנבעלה באנס או בשגגה, [בין כדרכה בין
27 שלא כדרכה] - משהערה בה נתחללה. והוא³
28 שיהיה כהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁴,
29 ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד
30 ומעלה⁵.

(3) וזה נאמר. (4) שראוי לביאה. (5) הראויה לביאה.

31 ג. כיצד? כהן בן תשע שנים ויום אחד שפא על

(20) שאסורה לו משום זונה.

1 ז. כהן שְׁנָשָׂא גְרוּשָׁה מְעַבְרָת, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחֵר, וְיִלְדָה כְּשֶׁהִיא חֲלָלָה - הוּלָד כָּשֶׁר, שֶׁהָרִי לֹא בָּא מִטַּפַּת עֲבֵרָה.²¹

(21) "חלל יצירתו בעבירה".

4 ח. כָּכָר בְּאֶרְנוּ שֶׁחֲלוּצָה אֲסוּרָה לִכְהֵן מִדְּבָרֶיהֶם. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שָׂפָא עַל הַחֲלוּצָה - הָרִי זֶה חֲלָלָה וְזָרָעָה מִכֵּהֵן חֲלָלִים, וְהַכֹּל מִדְּבָרֵיהֶן. אָבֵל כֹּהֵן שָׂפָא עַל אַחַת מִהַשְּׂנִיּוֹת - הִיא כְּשֶׁרָה וְזָרָעוּ מִמֶּנָּה כְּשִׁירִים; שְׂאִסוּר הַשְּׂנִיּוֹת - אֲסוּר הַשְּׂוֹהָה כָּפֹל הוּא, וְאִינוּ מֵיַחֵד בִּפְנֵיהֶם.

10 ט. כֹּהֵן שָׂפָא עַל סֶפֶק זֹנָה, כְּגוֹן סֶפֶק גִּיּוּרָת אוֹ מִשְׁחָרְרָת, אוֹ שָׂפָא עַל סֶפֶק גְרוּשָׁה, וְכֵן כֹּהֵן גְּדוּל שָׂפָא עַל סֶפֶק אֱלֻמָּנָה - הָרִי זֶה סֶפֶק חֲלָלָה, וְיִלְדָה סֶפֶק חֲלָל.

14 י. נִמְצְאוּ הַחֲלָלִים שְׁלֹשָׁה: חֲלָל מִן הַתּוֹרָה, וְחֲלָל מִדְּבָרֵיהֶם²², וְסֶפֶק חֲלָל. וְכָל סֶפֶק חֲלָל נֹתֵנִין עָלָיו חֲמִרֵי כֹהֲנִים וְחֲמִירֵי יִשְׂרָאֵל: אֵינוֹ אוֹכֵל בְּתִרְמָמָה²³, וְלֹא מִטַּמֵּא לְמֵתִים²⁴, וְנוֹשָׂא אִשָּׁה הֶרְאוּיָהּ לִכְהֵן²⁵. וְאֵם אָבֵל²⁶ אוֹ נִטְמָא אוֹ נִשָּׂא גְרוּשָׁה - מִפִּינִי אוֹתָהּ²⁷ מִפֶּת מִרְדּוֹת²⁸, וְהוּא הָדִין בְּחֲלָל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם²⁹. אָבֵל חֲלָל שֶׁל תּוֹרָה הִנְדָּאי - הָרִי הוּא כָּזֶר, וְנוֹשָׂא גְרוּשָׁה וּמִטַּמֵּא לְמֵתִים; שְׂנֵאֲמֵר: אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן - אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּנֵי אֶהֱרֹן, עַד שִׁיְהִיו בְּכֹהֲנִים³⁰.

(22) כהן שבא על החלוצה. (23) שמא הוא חלל ודאי שאסור לאכול תרומה "שהחלל כזר לכל דבר". (24) אולי הוא כהן כשר, שאסור ליטמא. (25) שמא אינו חלל. (26) תרומה. (27) אבל לא מלקות של תורה, שאין מלקין מן התורה על הספק. (28) שעל ספק של תורה מכין אותו מכת מרדות שלא גרע מאיסור של דבריהם. (29) שנותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אבל לענין מלקות, אם נטמא למתים או אם בא על נשים הפסולות לכהן מלקין אותו מן התורה, מכיון שמן התורה הוא כהן כשר. (30) "בני אהרן יכול (להתפרש) חללים, תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים".

24 יא. כֹּהֵן זָכָר שֶׁהוּא אֲסוּר לִשְׂאֵ זֹנָה וְחֲלָלָה - אֲסוּר בְּגִיּוּרָת וּמִשְׁחָרְרָת, שֶׁהִיא כְּזֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אָבֵל הַכֹּהֵנֶת מִתֵּרֵת לְהִנָּשֵׂא לְחֲלָל וְלִגְרַל וּלְמִשְׁחָרֵר. שְׂלֹא הִזְהִירוּ כְּשִׁירוֹת לְהִנָּשֵׂא לְפִסְלוֹ; שְׂנֵאֲמֵר: בְּנֵי אֶהֱרֹן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהֱרֹן. נִמְצָא הֵגֵר מִתֵּר לִשְׂאֵ מִמִּזְרַת וְלִשְׂאֵ כֹהֲנֵת³¹.

(31) "והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר במזורת".

30 יב. גֵּרִים וּמִשְׁחָרְרִים שֶׁנִּשְׂאָו אֵלָיו מֵאֲלוֹ וְהוּלִידוּ

31 בַּת, אֲפֹלוּ לְאַחֵר כְּמָה דוֹרוֹת, הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַרַּב בֵּהֶן זָרַע יִשְׂרָאֵל - הָרִי אוֹתָהּ הַבַּת אֲסוּרָה לִכְהֵן³². וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא³³, הוֹאִיל וְהוֹרְתָה וְלִדְתָה בְּקִדְשָׁה. אָבֵל גֵּר אוֹ מִשְׁחָרֵר שֶׁנִּשְׂאָ בַת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָ גִיּוּרָת אוֹ מִשְׁחָרְרָת - בַּתוֹ כְּשֶׁרָה לִכְהֵנָה לְכַתְּחֻלָּה³⁴.

(32) "ומיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים סלסול (מעלה) בעצמן כרבי אליעזר בן יעקב" הסובר גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה. (33) "נשא אין מוציאין אותה ממנו" כרבי יוסי האומר "אף גר שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה". (34) מפני שנתיערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

37 יג. גֵּר עֲמוּנִי שֶׁנִּשְׂאָ בַת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִצְרִי שְׁנֵי שֶׁנִּשְׂאָ בַת יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁבִּיאָתָם בְּעֵבֶרָה וְהָרִי נִשְׁתִּימָהּ זֹנָת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - בְּנוֹתֵיהֶם כְּשִׁירוֹת לִכְהֵנָה לְכַתְּחֻלָּה.

41 יד. חֲלָל שֶׁנִּשְׂאָ כְּשֶׁרָה - זָרָעוּ מִמֶּנָּה חֲלָלִים. וְכֵן בֶּן בֶּן בְּנוֹ, וְאֲפֹלוּ אַחֵר אֶלֶף דוֹר. שֶׁבֶן הַחֲלָל הַזֶּכֶּר הוּא חֲלָל לְעוֹלָם. וְאִם הִיתָה בַת - אֲסוּרָה הִיא לִכְהֵנָה, שֶׁהָרִי הִיא חֲלָלָה. אָבֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָ חֲלָלָה - הוּלָד כָּשֶׁר. לְפִיכָךְ, אִם הִיתָה בַת - הָרִי זֶה תִּנָּשֵׂא לִכְהֵנָה לְכַתְּחֻלָּה.

47 טו. כֹּהֲנִים וְלוֹיִים וְיִשְׂרָאֵלִים - מִתְּרִין לְבֹא זֶה בְּזָה, וְהוּלָד הוֹלֵךְ אַחֵר הַזֶּכֶּר³⁵. (לוֹיִים וְיִשְׂרָאֵלִים וְחֲלָלִים - מִתְּרִים לְבֹא זֶה בְּזָה, וְהוּלָד הוֹלֵךְ אַחֵר הַזֶּכֶּר³⁶). שְׂנֵאֲמֵר: וְיִתְּלִידוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם - בֵּית אָבִיו הוּא מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאִין בֵּית אִמּוֹ מִשְׁפַּחְתּוֹ.

(35) ואם האב כהן, הולד הוא כהן. ואם האב לוי, הוא לוי. (36) ואם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב הוא כשר, גם הולד כשר, אף-על-פי שהאם היא חללה. "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר".

52 טז. לוֹיִים וְיִשְׂרָאֵלִים וְחֲלָלִים, גֵּרִים וְעַבְדִּים מִשְׁחָרְרִים - מִתְּרִים לְבֹא זֶה בְּזָה. וְהֵגֵר וְהַמִּשְׁחָרֵר שֶׁנִּשְׂאָ לְזֵוָה אוֹ יִשְׂרָאֵלִית אוֹ חֲלָלָה - הָרִי הֵבֶן יִשְׂרָאֵלִי³⁷. וְיִשְׂרָאֵלִי אוֹ לֹי אוֹ חֲלָל שֶׁנִּשְׂאָו גִּיּוּרָת אוֹ מִשְׁחָרְרָת - הוּלָד הוֹלֵךְ אַחֵר הַזֶּכֶּר.

(37) ואסור במזורת, ואף-על-פי שאמרו: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, כלומר אחר האב, והאב הרי הוא גר, וגר מותר במזורת - כלל זה נאמר רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא מזורת, שהיא מותרת לו - הולד ממזר כאמור.

57 יז. כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת בְּחֻזְקַת כְּשִׁירוֹת³⁸, וּמִתֵּר לִשְׂאֵ מִהֵן לְכַתְּחֻלָּה. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אִם רְאִיתָ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁמִּתְגַּבְּרוֹת זֶה בְּזֹוֹ³⁹ תָּמִיד, אוֹ רְאִיתָ מִשְׁפָּחָה שֶׁהִיא בְּעֵלְתָּ מִצָּה וּמִרִיבָה⁴⁰ תָּמִיד, אוֹ רְאִיתָ אִישׁ שֶׁהוּא

לבדוק האחרות, שאין הארבע נבדקות יפה אלא-אם-כן הוא בודק שלמעלה מהן".

יט. ואם היתה משפחה זו שקרא עליה ערער לזוים
או ישראלים⁴⁸ - מוסיף לבדק להם זוג אחד⁴⁹,
ונמצא בודק עשר אמהות. שהערוכב בלזוים
וישראלים יתר מן הפהנים.

(48) וכהן רוצה לישא אשה ממשפחה זו. ואף-על-פי שבלזוים וישראלים אין חשש פסול חללות "ישראל שנשא חללה, הולד כשר... אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהונה לכתחילה" (למעלה הלכה יד), אולם מפני שהצריכו לכהן לבדוק במשפחת כהנים משום פסול חללות, הצריכו לבדוק גם משום פסול ממזרות, וזה שייך אפילו במשפחות לזוים וישראלים. (49) אם אם אמה ואם אם אביה. והטעם: קנס, כדי שידבק האדם בשכניו.

כ. ולמה בודק פנשים בלבד? מפני שהאנשים, כל
עת שיריבו זה עם זה, יחרף את חברו בפסול שיש
ביוחסו; ואלו היה שם פסול - היה נשמע. אבל
הנשים אין מקרפות ביוחסין.

כא. ולמה יבדק האיש כשירצה לשא ממשפחה זו
שהורצה חזקתה, ולא תבדק אשה שתנשא לה? ו
מפני שלא יהיה פשרות להנשא לפסולין⁵⁰.

(50) והואיל ולא הקפידה התורה עליהן ביוחסי כהונה, לא עשו החכמים בהן מעלה שתצרכנה לבדוק, ואפילו משום פסול ממזרות.

כב. כל שקורין לו ממזר ושותק, או נתין ושותק,
או חלל ושותק, או עבד ושותק - חוששין לו
ולמשפחתו, ואין נושאין מהן אלא אם פן בודקין⁵¹,
כמו שבארנו.

(51) והבדיקה מכשרתו, שלא יהא זה השותק גרוע ממשפחה שהעידו עליה עדים שנתערב בה פסול.

כג. משפחה שנתערב בה ספק חלל - כל אלמנה⁵²
מאותה משפחה אסורה⁵³ לכהן לכתחלה. ואם
נשאת - לא תצא, מפני שהן שתי ספקות: שמא זו
אלמנת אותו חלל⁵⁴ שמא אינה אלמנתו; ואם נאמר
שהיא אלמנתו, שמא חלל הוא שמא אינו חלל.
אבל אם נתערב בה חלל ודאי - כל אשה מהן
אסורה לכהן עד שיבדק; ואם נשאת - תצא. והוא
הדין⁵⁵ אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי;
שאשת ממזר ואשת חלל לכהן אסור אחד הוא,
כמו שבארנו⁵⁶.

(52) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתלאמנה. (53) ואף-על-פי שיש כאן שני ספקות, כאמור למטה, אסורה לכתחילה מפני ש"מעלה עשו ביוחסין". (54) ואם היא אלמנתו, נאסרה בביאתו. (55) זה מוסב על

מרבך מריבה עם הפל ועז פנים ביותר⁴¹ - חוששין
להן, וראוי להתרחק מהן; שאלו סימני פסלות הם.
וכן הפוסל את אחרים תמיד, בגון שנותן שמץ
במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים
- חוששין לו שמא ממזר הוא; ואם אמר להן שהם
עבדים - חוששין לו שמא עבד הוא. שכל הפוסל
- במומו פוסל. וכן כל מי שיש בו עזות פנים או
אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד -
חוששין לו ביותר שמא גבעוני⁴² הוא. שסימני
ישראל האמה הקדושה: ביטחון, רחמים וגומלי
חסדים; ובגבעונים הוא אומר: והגבענים לא מפני
ישראל המה, לפי שהעזו פניהם ולא נתפסו ולא
רחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחל
לבני מלפם, והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה.

(38) "אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות". (39) "אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן. (40) "אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן". (41) "ארבע מאות עבדיו היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה. וכל כהן שיש בו עזות פנים, אינו אלא מהם". (42) "ולמה גזר עליהם (על הגבעונים) הוא (דוד) ובית-דינו, לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם".

יד. משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו
שנים⁴³ שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן⁴⁴
עבדות⁴⁵ - הרי זה ספק. ואם משפחת פהנים היא -
לא ישא⁴⁶ ממנה אשה עד שיבדק עליה ארבע
אמהות שהן שמנה⁴⁷: אמה, ואם אמה, ואם אבי
אמה, ואם אם אבי אמה; וכן הוא בודק על אם
אביה, ואם אם אביה, ואם אבי אביה, ואם אם אבי
אביה.

(43) "אין ערער פחות משנים". מכיון שלפי ההלכה הקודמת: "כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות" ורוצים להוציא אותה מחזקתה, לכן צריכים שנים שיעידו. (44) רבינו לא כתב בפסול עבדות "שנתערב" כמו בממזר ובחלל, מפני שאם נתערב במשפחה עבדות, עדיין אי-אפשר לפסול את המשפחה שאולי שחרר את כל בני התערבות, שהרי אם "נתערב ולד ישראלית בולד שפחה... וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם". לכן דקדק רבינו בלשונו, וכתב "שיש בהן עבדות" כלומר, שברגע זה יש במשפחה עבדות. (45) רבינו לא כתב "או עבד", מפני שעבד אם נתערב בישראל, כלומר בא על בת ישראל, הולד הרי כשר, כמבואר למעלה פרק טו הלכה ג. ואפילו לכהונה הוא כשר לדעת רבינו, לכן כתב רבינו "עבדות". כלומר, דהערעור הוא שיש במשפחה עבדים ושפחות, שוולד הנוול משפחה הוא עבד, וכל המשפחה היא ספק עבד, דשמו נולד מן השפחה. (46) כהן. שעיקר הבדיקה משום פסול חללות ומשום חללות, הצריכו לבדוק גם פסול ממזרות. (47) כלומר הן ואמותיהן. "שמפני בדיקת הארבע, צריך

לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובענינו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדריגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה זרה בתוקף גדול, לאחר הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלמיות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלוקות בהבנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול וכידוע ביאור רבותינו נשיאנו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

יין מלכות ספר קדושה סימן ד'.

(10 קידושין עו, א. 11 שם, ב. 12 שם.)

- 13 ג. חלה בזמן הזה, ואפילו בארץ ישראל - אינה של תורה. שנאמר: כבאכם אל הארץ - ביאת כלכם ולא ביאת מקצתכם; וכשעלו בימי עזרא - לא עלו כלם. וכן תרומה בזמן הזה¹⁴ - של דברי סופרים¹⁵. ולפיכך¹⁶ אוכלים אותה הפהנים שפזמנו¹⁷ שהן בתורה.

(13 כתובות כה, א. 14) "התרומה בזמן הזה וכו' ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה וכו' שנאמר "כי תבואו אל הארץ" וגו' בביאת כולכם, כשהיו בירושה ראשונה וכו'" (פ"א מהל' תרומות הכ"ו). (15 יבמות פב, ב. 16) כלומר, מפני שזה רק מדרבנן, אבל תרומה דאורייתא מותרת רק לכהן מיוחס. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' תרומות פ"ו ה"ב. ולמה אין סומכים על החזקה, כמו בכל איסורי דאורייתא ובית-דין סוקלין ושורפים על סמך חזקה?

כל ההלכה. כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא. (56) למעלה פרק יח הלכה א.

פרק עשרים

(1) יבאר שכל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם; חלה ותרומה בזמן הזה הם מן התורה; אם מעלין משמרות לכהונה; ושנים שבאו, זה אומר אני וחברי כהן וכן האחר; ודין מי שבא ואמר כהן אני אם הוא נאמן; מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה; אם נתערב ולד כהן עם ולד ישראל.

- 1 א. כל כהנים בזמן הזה² - בתורה³ הם כהנים, ואין אוכלין⁴ אלא בקדשי הגבול⁵. והוא שתהיה תרומה של דבריהם⁶; אבל תרומה של תורה וחלה⁸ של תורה - אין אוכל אותה⁹ אלא כהן מיהס.

(2) שאין מזבח ואין סנהדרין. (3) כלומר, שהם מוחזקים לכהנים. (4) כתובות כד, ב. (5) תרומה שהיא נוהגת בגבולין (בגבולי הארץ) חוץ למקדש ולירושלים (רש"י). (6) שחיובה אינה אלא מדרבנן. (7) "כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ, חייב בתרומה - ומצות-עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר (דברים יח, ד) ראשית דגנך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו" (פ"ב מהל' תרומות ה"א). (8) מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה מהל' ביכורים ה"א). (9) כתובות, שם.

- 5 ב. אי זהו כהן כהן מיהס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן, ופלוני בן פלוני הכהן, עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששמש על גבי המזבח¹⁰; שאלו לא בדיקו בית דין הגדול אחריו - לא היו מניחין אותו לעבד¹¹. לפיכך, אין בודקין מהמזבח ומעלה, ולא מן הסנהדרין ומעלה; שאין ממנין פסנהדרין אלא כהנים לויים וישאאליים מיהסי¹².

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"לפיכך, אין בודקין מהמזבח ומעלה".

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות עשה מהתורה ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הבדל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' כ"ב מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(29 שם. 30) שם, שהמשנה אומרת "מי שיצא הוא ואשתו" וכו', כלומר, בין כהן בין ישראל (מגיד-משנה).
(31) כמבואר למעלה ה"ב.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה³². כיצד? הרי שהיה פתוב בשטר: פלוני כהן לזה מפלוני והלוהו כף וכף, והעדים מלמטה - אין מחזיקין בהם כהן זה שהוא מיחס, שפא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענין יחוס: אבל לחזקה שהיה כהן ככהני זמן זה, ויאכל תרומה וחלה של דברי סופרים³³ ובשאר קדשי הגבול³⁴ - מעלין מן השטרות³⁵, ועל פי עד אחד, ומנשיאות בפנים, ומקריאה בתורה ראשון.

(32) כתובות פד, ב. (33) כמבואר למעלה ה"א. (34) לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז. (35) שם.

י. וכן כל כהן שאמר: בני זה כהן - נאמן להאכילו בתרומה³⁶ ולהיותו בחזקת כהן, ואינו צריך להביא ראיה לא על הכנים ולא על האשה.

(36) שם כה, ב.

יא. שנים שבאו למדינה, זה אומר: אני ודברי כהן, וזה אומר: אני ודברי כהן, אף על פי שנראין כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנין³⁷, ושניהם בחזקת³⁸ כהנים. וכן עד שאמר: ראיתי זה שנשא בפיו, או שאכל בתרומה, או שחלק על הגרן, או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי³⁹ - מחזיקין אותו בכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר כהן⁴⁰ - מחזיקין אותו בלוי⁴¹.

(37) שם כד, א. (38) כמבואר למעלה ה"ט, שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד. (39) שם: שאם לא קרא אחריו לוי, בזה שהוא היה הראשון - עוד אין הוכחה שהוא כהן, שאולי קראו אותו ראשון בחזקת שהוא גדול. (40) שם. (41) ליתן לו מעשה ראשון.

יב. העיד⁴² שראה זה שחלק עם אחיו בבית דין תרומה שהנחית להן אביהן הכהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שפא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרה⁴³.

(42) עד אחד (מגיד-משנה). (43) לכהן (שם כו.).

יג. מי שפא בזמן הזה ואמר: כהן אני - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו⁴⁴, ולא קרא בתורה ראשון, ולא ישא את פיו, ולא יאכל בקדשי הגבול⁴⁵, עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחלה⁴⁶, ואינו מטמא למתים. ואם נשא או נטמא - לוקה⁴⁷, והנבעלת⁴⁸ (לו) ספק חלה⁴⁹.

גזירה היא שגזר נחמיה, ככתוב בספר עזרא ב, סג. וראה מס' כתובות, שם.

ד. מי שהעידו עליו [שני] עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה - הרי זה מיחס. ואין מעלין ליוחסין לא מנשיאות¹⁷ בפנים¹⁸, ולא מקריאה¹⁹ בתורה ראשון²⁰, ולא מחלוקת תרומה בבית הגרנות, ולא על פי עד אחד.

(17) הכהנים עולים לדוכן כשמגיע שליח-ציבור לברכת "רצה" בשמונה-עשרה, ומברכים את הציבור אחרי שגומר שליח-הציבור את ברכת ההודאה (היינו: ולך נאה להודות). אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיחס. (18) כתובות כד, ב. בעיא שלא נפשטה, ולכן אין מעלין. (19) שם כה, ב. (20) "בכל קריאה וקריאה (קריאת התורה) . . . כהן קורא ראשון, ואחריו לוי ואחריו ישראל" (פי"ב מהל' תפילה הי"ח).

ה. כהן מיחס שאמר: בני זה כהן הוא - אין מעלין²¹ אותו ליוחסין על פיו, עד שביא עדים שהוא בנו.

(21) שם.

ו. כהן מיחס שיצא הוא ואשתו שידענו²² שהיא כשרה למדינה אחרת, ובא הוא והיא ובנים פרוכין אחריהן²³, ואמר: אשה שיצאת עמי היא זו ואלו בניה - אינו²⁴ צריך להביא עדים לא על האשה ולא על הבנים. מתה ואלו בניה - צריך להביא עדים שאלו בניו²⁵, ואינו צריך להביא עדים על אמן שהיא²⁶ כשרה, מפני שפבר החזק שיצאה מעמנו כאשה כשרה.

(22) שבדקוה כשנשאת (רש"י). (23) בכת"י תימן: אחריה. (24) קידושין עט, ב. (25) שם. (26) בכת"י תימן: שהיתה.

ז. יצא כהן מיחס למדינה אחרת, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: אשה זו נשאתי ואלו בניה - צריך²⁷ להביא ראיה שאשה זו כשרה, ואינו מביא עדים שאלו בניה. והוא שיהיו פרוכין אחריה. ואם בא בשתי נשים, והביא ראיה על האחת, אף על פי שהבנים קטנים ופרוכין אחריה - צריך²⁸ להביא ראיה עליהם; שפא בניו מן האחרת הם ונכרכו אחר זו המיחסת.

(27) שם. (28) שם.

ח. בא הוא ובניו, ואמר: אשה נשאתי ומתה ואלו בניה - מביא עדים²⁹ שאותה האשה כשרה היתה ואלו בניה. וכדין הזה דנין³⁰ בישראל מיחס ובלוי מיחס. ואחר כך נעיד על פנו זה שהוא מיחס, כדי שיהיה ראוי לסנהדרין³¹.

29

(44) שם כג, ב. (45) מפני שמקריאה בתורה ראשון ומנשיאות כפים ומאכילת וחלוקת תרומה בבית הגורן, מחזיקין אותו לכהן, כמבואר למעלה ה"ט, ומכיון שאין מי שיעיד עליו שהוא כהן, רק הוא בעצמו, ואין הוא נאמן על עצמו (מגיד-משנה). (46) שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כחתיכה דאיסורא, כמבואר למעלה פי"ח ה"ט. (47) מכיון שלא הוחזק מתחילה לישראל או לכהן, ועד אחד נאמן לומר עליו שהוא כהן, נאמן על עצמו בנוגע אליו ('מחנה אפרים'). (48) מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה. (49) ואם כהן אחר בא עליה, אינו לוקה. וכן זרעה מכהן, הם ספק חללים ('חלקת מחוקק').

יז. אִשָּׁה שֶׁלֹא שִׁהְתָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אַחֵר בְּעֻלָּהּ וְיִלְדָה, וְאִין יָדוּעַ אִם בֵּין תְּשַׁע לְרֵאשׁוֹן אוּ בֵּין שְׁבַע לְאַחֲרוֹן, וְהִנֵּה אֶחָד מֵהֶן כִּהֵּן וְהִשְׁנִי יִשְׂרָאֵל - הֲרִי זֶה סִפֵּק כִּהֵּן⁶³. וְכֵן אִם נִתְעַרַּב וְלָד כִּהֵן בּוֹלֵד יִשְׂרָאֵל וְהַגְדִּילוּ הַתְּעַרְבוֹת - כֹּל אֶחָד מֵהֶן סִפֵּק כִּהֵּן. וְנוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמֵרֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲמֵרֵי כִּהֲנִים: נוֹשְׂאִין נָשִׁים הָרְאוּיוֹת לְכִהֵנָּה, וְאִין מִטְמְאִים לַמֵּתִים, וְלֹא אוֹכְלִין בְּתְרוּמָה; וְאִם נִשְׂאוּ גְרוּשָׁה - מוֹצִיאִין וְאִין לֹקֵין.

(63) שם ק, ב.

יח. שְׁנֵי כִּהֲנִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ וְיִלְדוּתֵיהֶם, אוּ אִשָּׁת כִּהֵּן שֶׁלֹא שִׁהְתָּה אַחֵר בְּעֻלָּה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשְׂאָת לְכִהֵּן אַחֵר וְאִין יָדוּעַ אִם בֵּין תְּשַׁע לְרֵאשׁוֹן אוּ בֵּין שְׁבַע לְאַחֲרוֹן - נוֹתְנִין לוֹ עַל הַיֶּלֶד חֲמֵרֵי שְׁנֵיהֶם: הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם⁶⁴, וְהֵן אוֹנֵנִין עֲלָיו⁶⁵; הוּא אֵין מִטְמֵא לָהֶם⁶⁶, וְהֵם אֵין מִטְמְאִין לוֹ⁶⁷; וְעוֹלָה בְּמִשְׁמֵרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה⁶⁸, וְאִין חוֹלֵק⁶⁹. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמֵר אֶחָד וּבֵית אֶב אֶחָד - נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד.

(64) ביום המיתה של קרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. (65) "וביום מותו (של הולד) אסורים שניהם בקדשים" (רש"י). ויצויר הדבר ששניהם מתו אחרי לידתו, והאשה לא נתגרשה מן הראשון (אם נתגרשה ונשאה השני, הרי הכן חלל ומותר ליטמא למתים, ובמשנה שם אמרו: "הוא אינו מטמא להם"), כגון שנשאת לראשון ונתעברה ממנו ואחר-כך נתברר שקידושי הראשון היו קידושי טעות, ונשאה לשני בתוך שלשה חדשים, בלא גט, שהרי היא אינה צריכה גט, מכיון שנתברר שקידושי טעות היו (גמרא שם). (66) לכל אחד מהם, שמא לאו אביו הוא. (67) כל אחד מהם אינו מטמא לו, שמא אינו בנו. (68) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. ואפילו אם שני הכהנים הללו משתייכים לשני משמרות, אין חברי המשמרות יכולים לעכב עליו מלעבוד בבית המקדש בשבוע שלהם. (69) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראייה שאתה ממשמר שלנו - ותקח.

יט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן בָּאִין מִפֶּתַח נִשְׂוֹאִין; אֲבָל בְּזִנּוּת - גָּזְרוּ חֲכָמִים⁷⁰ שֶׁמִּשְׁתַּקֵּין

1 יד. וְאִם הָיָה מְסִיחַ לְפִי תָמוּ - נֶאֱמַן⁵⁰. בִּיצֵד?
2 מַעֲשֶׂה⁵¹ בְּאֶחָד שֶׁהִיָּה מְסִיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר: זָכוֹר
3 אֲנִי בְּשִׁהְיִיתִי תִינוּק וְהִיִּיתִי מְרַבֵּב עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִי,
4 הוֹצִיאֵנִי מִבֵּית הַסֶּפֶר⁵² וְהַפְּשִׁיטוּנִי כְּתַנְתִּי
5 וְהַטְבִּילֵנִי⁵³ לְאָכַל תְּרוּמָה לְעֶרֶב, וְחֲבָרִי בּוֹדְלִין
6 מִמֶּנִּי⁵⁴ וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתִי יוֹחֵן אוֹכֵל חֲלוֹת. וְהַעֲלֵהוּ
7 רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ לְכִהֵנָּה עַל פִּי עֲצָמוֹ.

(50) להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד המבואר למעלה ה"ט. (51) כתובות כו, א. (52) הוכחה שאינו עבד (שעבד כהן מותר בתרומה) "שאסור לאדם שילמד את עבדו תורה" (פ"ח מהל' עבדים ה"ח). (53) "מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצין מצוין שם" (רש"י). (54) כדי שלא יטמאו את התרומה.

8 טו. נֶאֱמַן גְּדוֹל לִזְמֵר⁵⁵: זָכוֹר אֲנִי בְּשִׁהְיִיתִי תִינוּק⁵⁶
9 וְרֵאִיתִי פְלוֹנִי טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּתְרוּמָה לְעֶרֶב, וּמִחֲזִיקִין
10 אוֹתוֹ בְּכִהֵנָּה בְּעֵדוּתוֹ⁵⁷. מִי שָׂבָא בִּזְמַן הַזֶּה וְאָמַר:
11 כִּהֵּן אֲנִי, וְעַד אֶחָד מֵעֵיד לוֹ: שְׂאֵנִי יוֹדֵעַ שְׂאֲבִי שֶׁל
12 זֶה כִּהֵּן - אֵין מַעֲלִין אוֹתוֹ לְכִהֵנָּה בְּעֵדוּת זֶה, שְׂמָא
13 חֲלָל הוּא⁵⁸, עַד שֶׁיַּעֲדִיד שֶׁזֶה כִּהֵּן⁵⁹ הוּא. אֲבָל אִם
14 הִחֲזֹק אָבִיו כִּהֵּן, אוּ שְׂבָאוּ שְׁנַיִם וְהַעֲדִידוּ שְׂאֲבִיו שֶׁל
15 זֶה כִּהֵּן - הֲרִי הוּא בְּחֻזְקַת אָבִיו.

(55) כתובות כח, א. (56) בכת"י תימן: קטן. (57) שדינו כעד אחד. (58) מכיון שלא הוחזק אביו לכהן ויש רק עד אחד, חוששין לבנו אפילו כשלא יצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חללה (מגיד-משנה). (59) כשר, לא חלל.

16 טז. מִי שֶׁהִחֲזֹק אָבִיו כִּהֵּן, וַיֵּצֵא עָלָיו קוֹל שֶׁהוּא
17 בֵּין גְּרוּשָׁה אוּ חֲלוּצָה - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּמוֹרִידִין
18 אוֹתוֹ⁶⁰. בָּא עַד אֶחָד אַחֵר כֶּף וְהַעֲדִיד שֶׁהוּא כֹּשֶׁר
19 - מַעֲלִין אוֹתוֹ לְכִהֵנָּה עַל פִּי. בָּאוּ שְׁנַיִם עֲדִים
20 אַחֵר כֶּף וְהַעֲדִידוּ שֶׁהוּא חֲלָל - מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִן
21 הַכִּהֵנָּה. בָּא עַד אֶחָד וְהַעֲדִיד שֶׁהוּא כֹּשֶׁר - מַעֲלִין
22 אוֹתוֹ לְכִהֵנָּה. שֶׁזֶה הָאֲחֲרוֹן מִצְטָרֵף לְעַד רֵאשׁוֹן⁶¹,
23 וְהָרִי שְׁנַיִם מַעֲדִידִין שֶׁהוּא כֹּשֶׁר וּשְׁנַיִם מַעֲדִידִים
24 שֶׁהוּא פְּסוּל; יִדְחוּ אֵלָיו וְאֵלָיו, וְיִדְחָה הַקּוֹל,
25 שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וְיִשְׁאַר כִּהֵּן בְּחֻזְקַת אָבִיו⁶².

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אותו מדין כהנה כלל, הואיל ואינו יודע אביו
2 הודאי. שנאמר: והיתה לו ולזרעו אחרי - עד
3 שיהיה זרעו מיחס אחרי.

(70) שם ק, ב. והסמיכו גזירתם על הכתוב.

4 כ. פיצד? עשרה כהנים שפרש אחד מהם ובעל,
5 שהרי הולד כהן ודאי, ואף על פי כן, הואיל ואינו
6 יודע אביו שיתחס לו - משתקין אותו מדין כהנה,
7 ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק. ואם נטמא למתים
8 או נשא גרושה - לוקה, שאין כאן ספק הטר.

יום ש"ק כ"ג מנ"א ה'תשפ"ב

פרק אחד ועשרים

1 יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר
להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן
העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם
נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו
שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם
אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה
ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור
לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; שישא בניו סמוך
לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא
אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו;
לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

(10) שאסור.

9 א. כל הבא על ערוה² מן העריות דרך איברים, או
10 שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר - הרי
11 זה לוקה³ מן התורה. שנאמר: לבלתי עשות
12 מחקות התועבת וגומר. ונאמר: לא תקרבו לגלות
13 ערוה - כלומר: לא תקרבו לדברים המביאין לידי
14 גלוי ערוה⁴.

(11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

2 כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם
האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת
מהן נקראת ערוה. (3) אבל מיתת בית דין וכתר אינו חייב
אלא בביאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחייבי
לאווין, אבל אינו לוקה אלא בחייבי כריתות בלבד.
4 מנהגים המביאים לתועבות הזימה. (5) מדרבנן.
15 ב. העושה דבר מחקות אלו - הרי הוא חשוד על
16 העריות. ואסור לאדם לקרץ בגדי וברגליו או לרמוז
17 בעיניו לאחת מן העריות, או לשחק עמה⁶ או להקל
18 ראש. ואפלו להרים בשמים שעליה או להביט
19 בפייה - אסור. ומפני⁷ למתפנן לדבר זה מפת
20 מרדות. והמסתכל אפלו באצבע קטנה של אשה
21 ונתפנן להנות - כמי שנסתכל במקום התרף⁸. ואפלו
22 לשמע קול הערוה או לראות שערה - אסור.

(12) ואפילו נתקדשה.

6 "שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה". (7) ככל העובר
על דברי חכמים. (8) ערוותה.
ז. פיצד? מטר האב לחבק בתו ולנשקה, ותישן עמו
בקרוב בשר, וכן האם עם בנה, כל זמן שהם
קטנים. הגדילו ונעשה הבן גדול והבת גדולה עד
שהיהו שדים נכנו ושערו צמח - זה ישן בכסותו,
והיא ישנה בכסותה. ואם היתה הפת בושא לעמוד
לפני אביה ערמה, או שנשאת¹², וכן אם האם בושא
לעמוד בפני בנה ערמה, ואף על פי שהן קטנים -
משהגיעו להכלם מהן אין ישנים עמהם אלא
בכסותן.
ח. נשים המסוללות¹³ זו בזו - אסור, וממעשה
מצרים הוא שהזהרנו עליו, שנאמר: כמעשה ארץ
מצרים לא תעשו. אמרו חכמים: מה היו עושים?
איש נושא איש, ואשה נושא אשה, ואשה נשאת
לשני אנשים. אף על פי שמעשה זה אסור - אין

תובעת תשמיש המטה בפיה, או המפתה אשה לשם
נשואין, או המתכונן לבוא על רחל אשתו וכא על
לאה אשתו, ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה
שלשה חדשים והרי הבן ספק - כל אלו הבנים
הילודים מהם הם המורדים והפושעים שישורי
הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשוקים וברחובות
או בגנות ובפרדסין, אלא בבית דינה; שלא יראה
בגנות, וירגילו עצמם לידי זנות. והבועל את אשתו
במקומות אלו - מפין אותו מפת מרדות. וכן
המקדש בביאה, והמקדש בשוק¹⁸, והמקדש בלא
שדוף - מפין אותו מפת מרדות.

(18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. ואסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזור
לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית
חמיו, שזו עזות פנים היא. ולא יכנס עמו למרחץ.

טז. ולא יכנס אדם עם אביו למרחץ, ולא עם בעל
אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו
מטר. ויש מקומות שנהגו שלא יכנסו שני אחים
באחד למרחץ.

יז. לא יהלכו בנות ישראל פרוציות¹⁹ ראש בשוק,
אחת פנויה²⁰ ואחת אשת איש. ולא תלף אשה בשוק
ובנה אחריה. גזרה שמא יתפשו בנה, ותלף אחרי
להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך
שחוק.

(19) מגולות שער. (20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל
בחולה מותרת לצאת פרוצת ראש.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא
יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא
קטנה שאינה ראויה לילד. אבל אלו שמנאפין בידי
ומוציאין שכבת זרע - לא די להם שאסור גדול
הוא, אלא שהעושה זה - בנדוי הוא יושב²¹,
ועליהם נאמר: ידיכם דמים מלאו, וכאלו הרב
הנפש.

(21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא
עצמו לידי הרהור. אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע
לבו מדברי הבאי (והשתתה) לדברי תורה²², שהיא
אילת אהבים ונעלת חן. לפיכך אסור לאדם לישן
על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט, כדי שלא
יבוא לידי קשוי.

(22) "משכחו לבית המדרש".

מלקין עליו, שאין לו לאו מיוחד, והרי אין שם
ביאה כלל. לפיכך אין נאסרות לכהנה משום זנות,
ולא תאסר אשה על בעלה בזה, שאין כאן זנות¹⁴.
וראוי להכותן מפת מרדות, הואיל ועשו אסור¹⁵.
ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה, ומונע
הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא
אליהן.

(13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים
המסוללות זו בזו". (14) "פריצותא בעלמא" ומשום
פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. (15) ככל העובר על
איסור מדבריהם.

ט. אשתו של אדם - מתרת היא לו. לפיכך כל מה
שאדם רוצה לעשות באשתו - עושה: בועל בכל עת
שיצאה, ומנשק בכל אבר ואבר שיצאה, ויבא עליה
בדרפה ושללא בדרפה; ובלבד שלא יוציא שכבת
זרע לבטלה. ואף על פי כן, מדת חסידות שלא יקל
אדם את ראשו לכהן, ושיקדש עצמו בשעת תשמיש,
כמו שבארנו בהלכות דעות, ולא יסור מדרך העולם
ומנהגו, שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות.

י. אסור לאדם לשמש מטתו לאור הגר. הרי שהיתה
שבת ולא היה לו בית אחר והיה הגר דלוק - הרי
זה לא ישמש כלל. וכן אסור לישראל לימש
מטתו ביום, שעזות פנים היא לו. ואם היה תלמיד
חכם, שאינו בא להמשך בכך - הרי זה מאפיל
בטליתו ומשמש. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני
צורך גדול¹⁶. ודרך קדשה לשמש באמצע הלילה.

(16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה
בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו פתנגול,
ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים הוא. אלא כל
הממעט בתשמיש - הרי זה משבח; והוא שלא
יבטל עונה [אלא] מדעת אשתו. ולא תקנו
בראשונה¹⁷ לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד
שיטבולו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

(17) אחר כך בטלוח.

יב. וכן אסרו חכמים, שלא ישמש אדם מטתו ולבו
מחשב באשה אחרת, ולא יבעל מתוך שכרות, ולא
מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה על
פרחה והיא יראה ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן
מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה.
ואם עשה כן - הבנים אינן הגונים, אלא מהן עזי
פנים ומהן מורדים ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שכל אשה חצופה שהיא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קעז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 כ. ולא יסתפל בבהמה ובחיה ועוף בשעה
2 שמזדקקין זכר לנקבה. ומתר למרביעי בהמה
3 להכניס במכחול בשפופרת, מפני שהן עסוקין
4 במלאכתן לא יבואו לידי הרהור.
- 5 כא. וכן אסור לאדם להסתפל בנשים בשעה שהן
6 עומדות על הכביסה. אפילו להסתפל בבגדי צמר של
7 אשה שהוא מפירה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.
- 8 כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלך
9 אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדין או לאחרי. וכל
10 המהלך בשוק אחרי אשה - הרי זה מקלף עמי
11 הארץ. ואסור לעבר על פתח אשה זונה עד שיתחיק
12 ארבע אמות, שנאמר: ואל תקרב אל פתח ביתה.
- 13 כג. ואסור לאדם שאינו נשוי לשלח ידו במבוישו,
14 שלא יבוא לידי הרהור. ואפילו מתחת טבורו לא
15 יכניס²³ ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתין
16 מים - לא יאחז באמה וישתין. ואם היה נשוי -
17 מתר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא ישיט ידו
18 לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקבו.
- 19 כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר
20 אחד מהם שמעולם לא נסתפל במילה שלו, ומהן
21 מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו²⁴.
22 מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת, שהן
23 אוהות לכב הקדושים.
- 24 (24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה
(במומה) עד יום מותה ... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר
באשתו".
- 25 כה. מצות חכמים, שישאי אדם בננו ובנותיו סמוך
26 לפרקן; שאם יניחן - יבואו לידי זנות או לידי
27 הרהור. ועל זה נאמר: ופקדת נוך ולא תחטא.
28 ואסור להשיא אשה לקטן²⁵, שזה כמו זנות היא.
- 29 (25) לפני שנת השלוש עשרה.
- 30 כו. ואין האיש רשאי לישב בלא אשה. ולא ישא
31 עקרה וזקנה שאינה ראויה לילד²⁶. ורשות לאשה
32 שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס. ולא ישא בחור
33 זקנה²⁷, ולא ישא זמן ילדה; שדבר זה גורם לזנות.
- 34 (26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. (27) אפילו
הראויה לילד.
- 35 כז. וכן מי שגרש את אשתו מן הנשואין - לא תדור
- עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן²⁸
- לא תדור עמו במבוי²⁹. וכפר קטן נדון כמבוי.
היה לה מלוג אצלו - עושה שליח לתבעו. וגרושה
שפאה עם המגרש לדין - מגדין אותן או מפין אותן
מפת מרדות³⁰. ואם נתגרשה מן הארוסין - מתרת
לתבעו בדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס³¹ בה -
אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא
נדחית מפניו. ואם היתה החצר שלה - הוא ידחה
מפניה.
- 28 שיש עליו גם איסור גרושה. (29) בתים שלהם היו
בנויים על פי תכנית שכור: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת
וחצרות אחדות פתוחות למבוי. (30) "ואי אתי לקמן לדינא
(ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתינן להו
(מגדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה דרב יהושע
אמר נגודי מנגדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא
נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. (31) "לבו
קרוב לה"
- כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לגרשה;
שנאמר: אל תחרש על רעה רעה והוא יושב לבטח
אתה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה
לימים - מתר.
- כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה
אחרת; שמא יאריכו הימים, ונמצא אה נושא
אחותו ואחות אמו ואחות אביו וכיוצא בהן, ואינו
ידוע. ואם היה אדם גדול ששמו ידוע, והרי זרעו
מפרסמין וידועין - הרי זה מתר.
- ל. לא ישא אדם אשה ממשפחת מצרעים ולא
ממשפחת נכפין³². והוא שהחזקו שלשה פעמים³³
שיבואו בניהם כן.
- 32 מחלת הנפילה, ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו
בשעה שהוא כורע. (33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי
פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש
פעמים.
- לא. אשה שנשאת לשני אנשים ומתו - לשלישי³⁴
לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא. ואפילו נתקדשה
- יכנס. ולא ישא ישראל עם הארץ כהנת, שזה כמו
חלול לזרעו של אהרן. ואם נשא - אמרו חכמים:
אין זיווג עולה יפה, אלא מת בלא בנים, או מת
הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהם³⁵.
אבל תלמיד חכם שנשא כהנת - הרי זה נאה
ומשבח, הרי תורה וכהנה באתה.
- 34 שהחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה
לבעל השלישי הנושא אותה. (35) "או מביאתו לידי
עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות

11 בִּין יִלְדָּה; שְׂדֵכֶּר זֶה גֹרֵם לְגִלּוֹת עֲרֻה. חוץ מֵהָאֵם
12 עִם בְּנָה, וְהָאֵב עִם בָּתּוּ, וְהַבֶּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נָדָה.
13 וְחֶמֶן שְׂפָרְסָה אִשְׁתּוֹ נָדָה קֹדֶם שְׂיָבֵעַל - אֲסוּר
14 לְהִתְיַחַד עִמָּה, אֲלֵא הִיא יִשְׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים וְהוּא יִשָּׁן
15 בֵּין הָאֲנָשִׁים. וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחֵר כָּף
16 נְטִמָּאת - מִתֵּר לְהִתְיַחַד עִמָּה.

(2) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה א. אבל יחוד עם חייבי לאוין אינו אסור מן התורה.

17 ב. לֹא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר וְעַל הִבְהֵמָה.
18 לְפִיכָן אֵין אֲסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּהּ. וְאִם נִתְרַחֵק אֶפְלוּ
19 מִיַּחֲדוּ זָכוּר וּבִהֵמָה - הָרִי זֶה מִשְׁכַּב. וּגְדוּלִי
20 הַחֲכָמִים הָיוּ מְרַחֲקִין הִבְהֵמָה כְּדִי שְׁלֹא יִתְיַחֲדוּ
21 עִמָּה. וְאֲסוּר יַחֲדוּ הָעֲרִיּוֹת מִפִּי הַקְּבֵלָה.

(3) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו. ושם "רמז ליחוד מן התורה".

22 ג. כְּשֶׁאָרַע מַעֲשֵׂה אֲמָנוֹן וְתָמָר גָּזַר דָּוִד וּבֵית דִּינּוֹ
23 עַל יַחֲדוּ פְנוּיָהּ. וְאָף עַל פִּי שְׂאִינָה עֲרֻהָ - בְּכָלֵל
24 יַחֲדוּ עֲרִיּוֹת הִיא. וְשִׁמְאִי וְהִלֵּל גָּזְרוּ עַל יַחֲדוּ
25 פּוֹתִית. נִמְצָא, כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שְׂאֲסוּר
26 לְהִתְיַחַד עִמָּה, בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין פּוֹתִית - מִכֵּין אֶת
27 שְׁנֵיהֶן מִבֶּת מִרְדּוֹת. הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, וּמִכֵּרִיזִין
28 עֲלֵיהֶן. חוץ מֵאִשֶּׁת אִישׁ, שְׂאָף עַל פִּי שְׂאֲסוּר
29 לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם נִתְיַחֵד - אֵין לֹקֵחַ; שְׁלֹא
30 לְהוֹצִיא לְעֹז עָלֶיהָ שְׂזֻנָּתָה, וְנִמְצָאוּ מוֹצִיאִין לְעֹז עַל
31 הַבָּנִים שֶׁהֵן מִמֶּזְרִים.

(4) אלא לאו, כמבואר בפרק א מהלכות אישות הלכה ד: "הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה".
(5) כלומר, בית-שמאי ובית-הלל, ובגמרא עבודה-זרה לו: "ואתו (ובאו) תלמידי בית-שמאי ובית-הלל גזור אפילו איחוד דבת גוים". ומפני "שהיו שמאי והלל עצמן ביום שגזרו שמונה-עשר דבר", הזכיר רבינו את שמאי והלל כגוזרי הגזירה. (6) "מר זוטרא מלקי ומכריז".

32 ד. כָּל אִשָּׁה שְׂאֲסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אִם הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ
33 עִמּוֹ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהִתְיַחַד, מִפְּנֵי שְׂאֲשֻׁתּוֹ
34 מְשֻׁמְרָתוֹ. אֲבָל לֹא תִתְיַחֵד יִשְׂרָאֵלִית עִם הַפּוֹתִי וְאָף
35 עַל פִּי שְׂאֲשֻׁתּוֹ עִמּוֹ, שְׂאִין אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹתִי מְשֻׁמְרָתוֹ
36 וְאֵין לָהֶן בּוֹשָׁה.

(7) בכת"י תימן: הרי זה מותר.

37 ה. וְכֵן אֵין מוֹסְרִין תִּינוּק יִשְׂרָאֵל לְכוֹתִי לְלַמְדּוֹ סֵפֶר
38 וּלְלַמְדּוֹ אֲמָנוֹת, מִפְּנֵי שְׂכָלֵן חֲשׂוּדִין עַל מִשְׁכַּב
39 זָכוּר. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּהֵמָה בְּפָנְדָּקִיּוֹת⁸ שֶׁל פּוֹתִים,
40 וְאֶפְלוּ זָכָרִים אֲצֵל זָכָרִים וּנְקֵבוֹת אֲצֵל נְקֵבוֹת.

(8) "שעושיין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים" (רש"י).

מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

1 לב. לֹא יִשָּׂא אָדָם בֶּת עַמִּי הָאֶרֶץ; שְׂאָם מֵת או
2 גולה - בְּנֵיו עַמִּי הָאֶרֶץ יִהְיוּ, שְׂאִין אֲמֹן יוֹדַעַת כְּתֵר
3 הַתּוֹרָה. וְלֹא יִשָּׂא בָתּוּ לְעַם הָאֶרֶץ. שְׂכָל הַנּוֹתֵן בָּתּוּ
4 לְעַם הָאֶרֶץ - כָּמִי שְׂכַפְתָּהּ וְנִתְּנָה לְפָנֵי הָאֶרֶץ; מִכָּה
5 וּבּוֹעֵל, וְאֵין לוֹ בִּשְׁת פָּנִים. וְלַעוֹלָם יִמְכֹּר אָדָם כָּל
6 מָה שֵׁישׁ לוֹ וְיִשָּׂא בֶת תַּלְמִיד חֶכֶם; שְׂאָם מֵת או
7 גולה - בְּנֵיו תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכֵן יִשָּׂא בָתּוּ לְתַלְמִיד
8 חֶכֶם; שְׂאִין דְּבַר מִגִּנָּה וְלֹא מְרִיבָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל
9 תַּלְמִיד חֶכֶם.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"לֹא יִשָּׂא אָדָם בֶּת עַמִּי הָאֶרֶץ. . שְׂאִין אֲמֹן יוֹדַעַת כְּתֵר הַתּוֹרָה".

המושג "כתר תורה" מופיע ב"ד החזקה בעוד שני מקומות ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאול לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים כו'" והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיח דעתו לדברים אחרים תעשה התורה כתרו היינו חלק ממנו ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא - "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו'" וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'נותן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לֹא יִשָּׂא אָדָם בֶּת עַמִּי הָאֶרֶץ שְׂאָם מֵת או גולה בניו עמי הארץ יהיו שאין אמן יודעת כתור התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

ל"ק שחלק ל"ד ע' 43 והע' 27.

פֶּרֶק שְׁנִיִּים וְעִשְׂרִים

(1) יבאר איסור ייחוד עם ערוה מן העריות ועם בהמה או זכר; איסור ייחוד ישראלית עם הגויים וכן תינוק ותינוקת ובהמה; מי שאין לו אשה אם ילמד תינוקות; ואשה אם תלמד קטנים; אין דורשין בסתרי עריות בשלשה; ושירגיל עצמו בקדושה.

10 א. אֲסוּר לְהִתְיַחַד עִם עֲרֻה מִן הָעֲרִיּוֹת², בֵּין זָקֵנָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קדושה - הלכות איסורי ביאה קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 ואין מחפשות זו על זו. וכן מתר להתיחד עם אשה
23 שיש עמה תינקת קטנה שיוצעת טעם ביאה ואינה
24 מוסרת עצמה לביאה; שאינה מזנה בפניה, שהרי
25 זו מגלה את סודה.

26 י. תינקת מבת שלש ולמטה ותינוק בן¹⁶ תשע
27 ולמטה - מתר להתיחד עמה; שלא גזרו אלא על
28 יחוד אשה הראויה לביאה, ואיש הראוי לביאה.

(16) בכת"י תימן: מבן.

29 יא. אנדרוגינוס¹⁷ אינו מתיחד עם הנשים¹⁸, ואם
30 נתיחד - אין מפין אותו, מפני שהוא ספק. אבל
31 האיש מתיחד עם האנדרוגינוס¹⁹ ועם הטמטום.

17) שיש בו זכרות ונקבות. ראה ביאורנו למעלה פרק א
הלכה טו. (18) "דהוא מתאוה לאשה גמורה, לכן אסור
להתייחד עם נשים". (19) "ואיש אינו מתאוה לספק אשה,
לכן מותר להתייחד עם אנדרוגינוס". והגר"א מגיה דברי
רבינו גורס: אנדרוגינוס אינו מתייחד עם האנשים ולא עם
הנשים... אבל האיש ואשה מתייחד עם הטמטום.

32 יב. אשת איש שהיה בעלה בעיר - אינה חוששת
33 ליחוד, מפני שאימת בעלה עליה. ואם היה זה גס²⁰
34 בה, כגון שגדלה עמו או שהיתה קרובתו - לא
35 יתיחד עמה ואף על פי שבעלה בעיר. וכן כל
36 המתייחד עם אשה, והיה הפתח פתוח לרשות
37 הרבים - אין חוששין משום יחוד.

(20) לבו קרוב לה, ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה כז.

38 יג. מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני
39 שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם, ונמצא
40 מתגרה²¹ בנשים. וכן אשה לא תלמד קטנים, מפני
41 אבותיהן שהן באין בגלל בניהם, ונמצאו
42 מתייחדים²² עמה. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו
43 שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא
44 מלמד במקומו.

21) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי
בנשים. (22) כאן כותב רבינו מתייחדים עמה, מפני
שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

45 יד. תקנו חכמים, שתהייה הנשים מספרות זו עם
46 זו בבית הכסא, כדי שלא יבגס שם איש, משום
47 יחוד.

48 טו. אין ממניין אפלו אדם נאמן וכשר להיות שומר
49 חצר שיש שם נשים, אף על פי שהוא עומד בחוץ;
50 שאין אפטרופוס לעריות. ואסור לאדם למנות
51 אפטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לזכר
52 עברה.

1 ו. ואין מוסרין בהמה חיה ועוף⁹ לרועה פותי, אפלו
2 זכרים לכותים ונקבות לכותיות. מפני שכל חשודין
3 על הרבצת בהמה, וכבר בארנו¹⁰ שהן אסורין בזכור
4 ובבהמה, ונאמר: ולפני עור לא תתן מכשל.

(9) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר למעלה פרק א הלכה
טו. (10) למעלה פרק יד הלכה י.

5 ז. ומפני מה אין מוסרין בהמה נקבה לכותית?
6 מפני שכל בחזקת נאפים, וכשיבוא הנאף לשכב
7 עם הכותית זו, אפשר שלא ימצאנה וישכב עם
8 הבהמה. או אפלו ימצאנה ישכב עם הבהמה.

9 ח. לא תתיחד אשה אחת אפלו עם אנשים הרבה,
10 עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם¹¹. וכן לא
11 יתיחד איש אחד אפלו עם נשים הרבה. נשים הרבה
12 עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד¹². הרי
13 האנשים מבחוץ והנשים מבפנים, או האנשים
14 מבפנים והנשים מבחוץ, ופרשה¹³ אשה אחת לבין
15 האנשים או איש לבין הנשים - אסורין משום
16 יחוד¹⁴. אפלו¹⁵ איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים -
17 אסור לו להתיחד עם הנשים. כיצד יעשה? יתעסק
18 עמהן ואשתו עמו, או יפנה למלאכה אחרת.

(11) מפני שאשתו משמרתו, כמבואר למעלה הלכה ד. ואין
לחוש שמא האשה תזנה עם האחרים, שאין נשותיהן שם,
מכיון שהיא לא תזנה מפני בעלה, גם חברתה לא תזנה,
מפני שהיא מפחדת שמא היא ובעלה יגלו סודה.
(12) אנשים מבחוץ (בבית החיצון) ונשים מבפנים, אין
חוששים משום יחוד (שהחיצונים אין להם דרך לפנים, ואם
יכנס אחד מהם לפנים - ירגישו בזה חבריו), אנשים מבפנים
ונשים מבחוץ, חוששין משום יחוד (שמא יצא אחד מהם
ותייחד עם הנשים). "במתניתא תנא איפכא" (אנשים בחוץ
ונשים בפנים חוששין שמא יכנס האחד לפנים... אנשים
בפנים ונשים בחוץ אין חוששין... ואם אחד מהם יוצא לבין
הנשים אין זה יחוד, דמיסתפי (מפחד) שמא יצא אחד מהם
אחריו שהרי דרך הפנימיים על החיצוניים. רש"י) והרי
בנשים הרבה עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד.
(13) נראה שרבינו מפרש דברי הגמרא, שהמדובר אם פירשה
אשה לבין האנשים או איש לבין הנשים, אבל מותר
שיתאספו אנשים הרבה בחדר אחד ונשים בחדר הסמוך לו,
אולם בסוכה נא: משמע קצת שלא כדעת רבינו.
(14) "אמר אביי, השתא דאמר רב כהנא הכי, ותנא מתניתא
איפכא - אנן נעביד לחומרא". (15) כלומר, "אף-על-פי
שהיה ראוי להתיר לו יותר, משום דבעבדיה (בעבודתו)
טריד, או משום שאינו יכול ליהדר, אפילו הכי אסור"
(הרא"ש). ואף-על-פי שמותר להרביע בהמה (למעלה פרק
כא הלכה כ), מפני שעסוק במלאכתו, באשה חוששים יותר.

19 ט. מתר להתיחד עם שתי יבמות, או עם שתי צרות,
20 או עם אשה ויחמותה, או עם אשה ובת בעלה, או
21 עם אשה ובת חמותה; מפני ששונאות זו את זו,

1 ומדברי עגבים²⁹, שאלו גורמין גדולים והם מעלות
2 של עריות. ולא יושב בלא אשה, שמנהג זה גורם
3 לטהרה יתרה. גדולה מכל זאת אמרו³⁰: יפנה עצמו
4 ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחקמה;
5 שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן
6 החכמה. ובחקמה הוא אומר: אילת אהבים ויעלת
7 חן, וידיה יונק בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.

(29 דברי תאוה. (30 ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה יט.

סלקו להו הלכות אסורי ביאה בסייעתא דשמיא

הלכות מאכלות אסורות

38 יש בכללן שמונה ועשרים מצות. ארבע מצות
39 עשה, וארבע ועשרים מצות לא תעשה, וזה הוא
40 פרטן: (א) לבדק בסימני בהמה וחייה להבדיל בין
41 טמא לטהור¹. (ב) לבדק בסימני העוף להבדיל
42 בין טמא לטהור². (ג) לבדק בסימני חגבים להבדיל
43 בין טמא לטהור³. (ד) לבדק בסימני דגים להבדיל
44 בין טמא לטהור⁴. (ה) שלא לאכל בהמה וחייה
45 טמאה⁵. (ו) שלא לאכל עוף טמא⁶. (ז) שלא לאכל
46 דגים טמאים⁷. (ח) שלא לאכל שרץ העוף⁸. (ט) שלא
47 לאכל שרץ הארץ⁹. (י) שלא לאכל רמש הארץ¹⁰.
48 (יא) שלא לאכל תולעת הפירות כשתצא לאויר¹¹. (יב)
49 שלא לאכל שרץ המים¹². (יג) שלא לאכל נבלה¹³.
50 (יד) שלא להנות בשור הנסקל¹⁴. (טו) שלא לאכל
51 טרפה¹⁵. (טז) שלא לאכל אבר מן החי¹⁶. (יז) שלא
52 לאכל דם¹⁷. (יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה¹⁸.
53 (יט) שלא לאכל גיד הנשה¹⁹. (כ) שלא לאכל בשר
54 בחלב²⁰. (כא) שלא לבשלו²¹. (כב) שלא לאכל לחם
55 תבואה חדשה²². (כג) שלא לאכל קלי מן החדש²³.
56 (כד) שלא לאכל פרמל מן החדש²⁴. (כה) שלא לאכל
57 ערלה²⁵. (כו) שלא לאכל פלאי הפרם²⁶. (כז) שלא
58 לאכל טבל²⁷. (כח) שלא לשותות יין נסך²⁸.

(1 שנאמר (ויקרא יא, ב): זאת החיה אשר תאכלו, ודרשו
ב'תורת כהנים' פ' שמיני פרק ג ס"א א-ב: "אותה באכילה,
ואין בהמה טמאה באכילה. ולא הבא מכלל עשה - הריהו
עשה". ולכן מצוה לבדוק (ספר המצוות, עשה קמט. אולם
לקמן בפ"א ה"א מוסר רבינו 'עשה' אחרת, היינו מה
שנאמר (שם כ, כה) והבדלתם וגו', ראה שם הערה א.
(2 שנאמר (דברים יד, א): כל צפור טהורה תאכלו, ומכאן
שציפור טמאה אסורה באכילה, ולא הבא מכלל עשה -
עשה (מגיד-משנה לקמן פ"ב ה"ד בשם 'ספרי', אולם
ב'ספרי' שלפנינו, לא מצאנו זאת). (3 שנאמר (ויקרא יא,
כא): את זה תאכלו מכל שרץ העוף, ומשמע אחרים לא
תאכלו. (4 שנאמר (שם ט): את זה תאכלו מכל אשר
במים. (5 שנאמר (שם ד): אך את זה לא תאכלו ממעלי

1 טז. אסור לתלמיד חכם לשכן בחצר שיש בה
2 אלמנה, אף על פי שאינו מתיחד עמה, מפני
3 החשד; אלא אם כן היתה אשתו עמו. וכן אלמנה
4 אסורה לגדל פלב²³, מפני החשד. ולא תקנה אשה
5 עבדים²⁴ זכרים, אפלו קטנים²⁵, מפני החשד.

(23 משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב
הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשדו
ישראל על הזכור ועל הבהמה. (24 "ומבואר בש"ס
שכל-שכן דעבד עברי אסור לה לקנות, משום דצנוע
בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר".
(25 "ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע
שנים ומתשע ולמעלה" (קשה להבין דין זה, הלא העבדים
יגדלו? ראה 'טור' יורה-דעה סימן רסז וב'כסף משנה'
הלכות עבדים שם).

6 יז. אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, מפני
7 שהאחד טרוד בשאלת הרב, והשנים נושאין
8 ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמע.
9 שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק
10 לו דבר ששמע - מורה להקל. לפיכך אין דורשין
11 אלא לשנים, כדי שיהיה האחד השומע מפנה
12 דעתו ויודע מה שישמע מן הרב.

13 יח. אין לה דבר בכל התורה בלא שהוא קשה לרב
14 העם לפרש אלא מן העריות והביאות האסורות.
15 אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות
16 בכו, וקבלו מצוה זו בתרעמת ובכיה; שנאמר: בכה
17 למשפחתיו - על עסקי משפחות²⁶.

(26 "שנאסר להם קרובות" (רש"י).

18 יט. ואמרו חכמים: גזל ועריות - נפשו של אדם
19 מתאנה להן ומחמדותן. ואין אתה מוצא קהל בכל
20 זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות.
21 [ועוד] אמרו חכמים: רב - בגזל, מעוט - בעריות,
22 והפל - באבק²⁷ לשון הרע²⁸.

(27 כלומר, מעין לשון הרע כאבק שאינו עפר ממש.
(28 "אבק לשון הרע כיצד? מי יאמר לפלוני שיהיה כמות
שהוא עתה, או שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע
מה אירע ומה היה".

23 כ. לפיכך ראוי לו לאדם לכף יצרו בדבר זה,
24 ולהרגיל עצמו בקדשה יתרה ובמחשבה טהורה
25 ובדעה נכונה, כדי להנצל מהן. ויזהר מן היחוד,
26 שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים
27 לתלמידיהם: הזהירו בי מפני בתי, הזהירו בי מפני
28 פלתי. כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתבישו מדבר
29 זה, ויתרחקו מן היחוד.

30 כא. וכן ינהג להתרחק מן השחוק ומן השכרות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"ג מנ"א – ספר קדושה – הל' מאכלות אסורות קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בדיקת כל מין מצוה בפני עצמה, ויצאו לו ארבע מצוות: בהמה וחיה, עוף, דגים, חגבים. וכן מנאין ב'ספר המצוות' עשין קמט'קנב, במצוות-עשה של "והבדלתם וכו'". ובמצוה קמט הוא מבאר כוונת מצוות אלו: "שאנו נצטוונו לדרוש סימנים אלה בכל בהמה וחיה, ואז מותר יהיה לאכלה, ודין זה הוא המצוה". (3) המצוה מוטלת על האדם כשהוא רוצה לאכול את בעל-החיה, כמו 'עשה' של שחיטה שהאדם חייב בה רק אם הוא רוצה לאכול בשר. (4) רבינו סידר את מיני בעלי-החיים לא כפי שהם סדורים בתורה (ויקרא יא). סדר הכתוב הוא: בהמה וחיה, דגים, עוף, חגבים. והטעם, מפני שהסתמך כאן על הפסוק והבדלתם וכו' שבו נסמך עוף לבהמה, מנה עוף סמוך לבהמה, ולאחר מכן סידר דגים תחילה ואחר-כך חגבים, כסדר שנכתבו בתורה במקומם. ובמצוות "והבדלתם" לא נזכרו דגים וחגבים בפירושו. וראה לקמן הכ"ד.

- 7 ב. סימני בהמה וחיה⁵ נתפרשו⁶ בתורה⁷, והם שני סימנין: מפרסת פרסה ומעלת גרה. עד שיהיו שניהם. וכל בהמה וחיה⁸ שהיא מעלת גרה - אין לה שנים בלחי העליון⁹. וכל בהמה שהיא מעלת גרה¹⁰ - הרי היא מפרסת פרסה¹¹, חוץ מן הגמל¹². וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה - היא¹³ מעלת גרה, חוץ מן החזיר¹⁴.

(5) כלומר, סימני ההבדל בין בהמה וחיה טהורה לטמאה, אבל סימני ההבדל שבין בהמה לחיה, מבואר להלן (ה"י) ש"מפי השמועה הן". (6) לשון המשנה חולין נט, א. (7) ויקרא יא, ג. (8) הטהורים. (9) חולין, שם. (10) ואין לה שיניים בלחי העליון (מגיד-משנה). (11) ואין צריך לבדוק (מגיד-משנה). (12) ויקרא יא, ד. ואין לתמוה למה לא הזכיר רבינו השפן והארנבת, שגם הם מעלי גרה ואינם מפרסי פרסה (שם, ה"ו), כהשגת הראב"ד: כי רבינו מדבר במינים הטהורים, ועליהם אמר שאין להם שיניים למעלה, והשפן והארנבת שהם טמאים, אם כי מעלי גרה הם יש להם שיניים בלחי העליון, אבל הגמל הרך דומה לבהמות הטהורות שאין לו שיניים למעלה (מגיד-משנה). (13) בכת"י תימן: הרי היא. (14) שם, ז, א.

- 14 ג. לפיכך¹⁵, המוצא בהמה במדבר ואינו מפיחה, ומצאה חתוכת הפרסות¹⁶ - בודק בפיה¹⁷: אם אין לה שנים למעלה¹⁸ - בידוע שהיא טהורה¹⁹. והוא שפיר גמל²⁰. מצא בהמה שפיה חתוך²¹ - בודק²² בפרסותיה: אם היא שסועה - טהורה²³. והוא שפיר חזיר²⁴. מצא פיה חתוף וגלילה חתוכות²⁵ - בודק בה²⁶ אחר ששחטה בכנפי העקץ²⁷: אם מצא בשורה שם מהלף שתי וערב²⁸ - טהורה. והוא שפיר ערוד²⁹, שכן הוא בשרו³⁰ שתי וערב³¹.

(15) מאחר שאנו יודעים שלשה הסימנים האלו: מעלה גרה, מפרסי פרסה ואין להם שיניים בלחי העליון. (16) ואין האפשרות לבדוק אם היא מפרסת פרסה. (17) חולין, שם. (18) בלחי העליון. (19) שהרי אם אין לה שיניים למעלה,

הגרה. פסוק זה מדבר בבהמה וחיה בעלי סימן טהרה אחד, היינו: גמל, שפן, ארנבת, חזיר, ולמדנו בקל-וחומר את אלה שאין בהם סימן טהרה כלל (ראה לקמן פ"ב ה"א). (6) שנאמר, ואת אלה תשקצו מן העוף (ויקרא יא, ג). (7) שנאמר (שם יא): ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו. (8) שנאמר (דברים יד, יט): וכל שרץ העוף, טמא הוא לכם. (9) שנאמר (ויקרא יא, מא): וכל השרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא. (10) שנאמר (שם, מד): ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש. (11) שנאמר (שם, מב): לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. [במנין המצוות שבפתיחה ליד החזקה' הגירסא: כשיצא לארץ, וכן בכת"י תימן. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' יש ללמוד, שלהלכה אין הבדל בין שתי הגירסאות, ואם יצאו על הפרי (היינו לאויר) נקרא "יצאו לארץ"]. (12) שנאמר (שם, מג): אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ (לקמן פ"ב ה"ב). (13) שנאמר (דברים יד, כא): לא תאכלו כל נבלה. (14) שנאמר (שמות כא, כח): ולא יאכל את בשרו. (15) שנאמר (שם כב, ל): ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. (16) שנאמר (דברים יב, כג): ולא תאכל הנפש עם הבשר. (17) שנאמר (ויקרא ז, כו): וכל דם לא תאכלו. (18) שנאמר (שם, כג): כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. (19) שנאמר (בראשית לב, לג): לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. (20) שנאמר (שמות לד, כו): לא תבשל גדי בחלב אמו. (21) [אותו הלא-תעשה, ראה לקמן פ"ט ה"ב. כאן הקדים רבינו איסור אכילה לאיסור בישול, אולם ב'ספר המצוות', לא-תעשה קפרקפו, הפך הסדר. והטעם, מפני שלקמן (שם) למד רבינו שני האיסורים מפסוק אחד. וב'ספר המצוות', שלומד איסור אכילה מ"לא תבשל" השני, מקדים איסור בישול, הנלמד מ"לא תבשל" הראשון]. (22) שנאמר (ויקרא כג, יד): ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. (23-24) מאותו הפסוק שבהערה הקודמת. (25) שנאמר (שם יט, כג): ערלים לא יאכלו. (26) שנאמר (דברים כב, ט): פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. ו"פן" משמעותה 'לא תעשה'. (27) שנאמר (ויקרא כב, טו): ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה. (28) שנאמר (דברים לב, לח): אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכם.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר סימני בהמה חיה ועוף [דג] וחגב; דג טהור שנמצא במעי דג טמא או איפכא; היוצא מן הטמא – טמא.

- 1 א. מצות עשה לידע² הסימנין שמבדילין בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאכלן³ ובין שאין מותר לאכלן. שנאמר: והבדלתם בין הבהמה 2 3 4 5 6
- הטהרה לטמאה ובין העוף הטמא לטהר⁴. ונאמר: להבדיל בין הטמא ובין הטהר ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל.

(2) גירסת ה'מגיד משנה' "לבדוק" שהרי המצוה אינה ידיעת הסימנים ולימודם, אלא הבדיקה של בעל-החיה, כדי להבדיל בין הטמא ובין הטהור. רבינו בפתיחתו להלכות אלו, מנה

23 **שְׁהוּא עוֹף טָהוֹר - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּאֲכִילָה**⁴². **לֹא הָתֵר**
24 **מִן**⁴³ **הַנִּמְצָא בִּבְהֵמָה אֲלֵא מִה שֵׁשׁ לוֹ פִּרְסָה**.

(42) חולין סט, א. (43) בכתי' תימן: "מין", וכן גורס ה'מגיד משנה'.

25 **ח. אֵין לָךְ בְּכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם שְׁמַתָּר**
26 **בְּאֲכִילָה חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִין**⁴⁴ **הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה**⁴⁵.
27 **שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה, וְהֵם: שׁוֹר, שֶׂה, וְעֵז; וְשִׁבְעָה**
28 **מִינֵי חִיָּה: אֵיל, וְצִבִּי, וְיַחֲמֹר, וְאַקוֹ, וְדִישָׁן, וְתֹאוֹ,**
29 **וְזֶמֶר. הֵם וּמִינֵיהֶן. כְּגוֹן שׁוֹר הַכֹּהֵן וְהַמְּרִיא**⁴⁶, **שֶׁהֵן**
30 **מִמֵּין הַשּׁוֹר**⁴⁷. **וְכָל הַעֲשָׂרָה מִינֵין וּמִינֵיהֶם - מַעֲלָה**
31 **גֵּרָה וּמִפְּרִיס פִּרְסָה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהוּא מִפִּיֶּךָ - אֵינוֹ**
32 **צָרִיךְ לְבַדֵּק לֹא בִּפְהָּ 48 וְלֹא בְּרַגְלִים**⁴⁹.

(44) שם פ, א. (45) דברים יד, דה. (46) מין מיוחד בבקר המצטיין בגדלו ובשמנו. [אין] אנו בקיאים בשמות הבהמות והחיות, ואין לסמוך על תוצאות החקירות המדעיות, כי מושגות הן על יסודות רעועים והשערות, ויש לסמוך על המסורות שבדיננו מה מותר ומה אסור, כמו בעופות].
(47) ראה 'מגיד משנה', 'כסף משנה' ו'לחם משנה'.
(48) אם יש לה שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה ה"ג.
(49) אם היא מפריסה פרסה, כמבואר למעלה שם.

33 **ט. אֵף עַל פִּי שֶׁכָּלֵן מִתְרִין בְּאֲכִילָה, צְרִיכִין אֲנוֹ**
34 **לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טָהוֹרָה וְחִיָּה טָהוֹרָה. שֶׁחִתְּיָה -**
35 **חֲלָפָה מִתְרִין**⁵⁰, **וְדָמָה טְעוֹן כְּסוּי**⁵¹; **וְחִבְהֵמָה**
36 **הַטָּהוֹרָה**⁵² - **חֲלָפָה כְּבֵרָת**⁵³, **וְאֵין דָּמָה טְעוֹן כְּסוּי**⁵⁴.

(50) חולין נט, ב. (51) "מצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה" (פ"ד מהל' שחיטה ה"א). (52) אבל על חלב של בהמה טמאה אינו חייב כרת, כמבואר להלן פ"ז ה"א.
(53) ויקרא ז, כה. (54) שכיסוי הדם אינו אלא בחיה ועוף ולא בבבהמה.

37 **י. וְסִמְנֵי חִיָּה - מִפִּי הַשְּׂמֹעָה**⁵⁵ **הֵן: כָּל מִין שֶׁהוּא**
38 **מִפְּרִיס פִּרְסָה וּמַעֲלָה גֵרָה וְיֵשׁ לוֹ קֶרְנִים**⁵⁶.
39 **מִפְּעֻלֹת**⁵⁷, **כְּגוֹן הָאֵיל - הָרִי זֶה חִיָּה טָהוֹרָה בְּנֹדָא;**
40 **וְכָל שְׂאִין קֶרְנָיו מִפְּעֻלֹת, אִם הָיוּ קֶרְנָיו כְּרוּכֹת**⁵⁸
41 **כְּקֶרְנֵי הַשּׁוֹר, וְחֲרוּקוֹת**⁵⁹ **כְּקֶרְנֵי הָעֵז, וְיִהְיֶה חֲתָק**
42 **מִבְּלַע כֶּהֱן, וְהַדּוּרוֹת**⁶⁰ **כְּקֶרְנֵי הַצִּבִּי - הָרִי זֶה חִיָּה**
43 **טָהוֹרָה. וּבִלְבָד שִׁיחָה כְּקֶרְנִים שְׁלֹשָׁה**⁶¹ **סִמְנֵין**
44 **אֵלוֹ: כְּרוּכֹת, חֲרוּקוֹת וְהַדּוּרוֹת.**

(55) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה" (פ"א מהל' ממרים ה"ב). (56) חולין נט, א.
(57) שהרבה פיצולין יוצאין מהן (רמ"א י"ד, סי' פ).
(58) עקומות ומעוותות (פירוש המשנה לרבינו).
(59) "מעוותים ומפותלים כמו נפתל, דבר עגול שאין לו שפה חדה" (פירוש המשנה לרבינו). (60) עגולות, לשון המקרא "והדורים אישר" (ישעיה מה, ב). (61) כלומר, ואם חסר סימן אחד - אין זו ודאי חיה.

45 **י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִין שְׂאִינוֹ מִפִּירוֹ; אֲכָל**

כבר ברור שהיא מעלה גרה, כמבואר למעלה (ה"ב), ומאחר שהיא מעלה גרה, ידוע לנו גם שהיא מפרסת פרסה. כמבואר למעלה (שם). (20) חולין, שם. לגמל רך אין שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה הערה ט. (21) ואי אפשר להכיר אם אין לה שיניים למעלה. (22) חולין, שם. (23) שהרי אם היא מפרסת פרסה, היא גם מעלה גרה, כמבואר בהלכה הקודמת. (24) חולין, שם. שהרי חזיר הוא מפרס פרסה. (25) ואין לבדוקה לא בפה ולא ברגלים. (26) שם. (27) בקצות הזנב. (28) לאורך ולרוחב, "יש בשר שכשקורעין אותו נקרע שתי (לאורך), ויש שנקרע ערב (לרוחב)" רש"י. כלומר, שהבשר שבקצות הזנב, אם תקרעו שתי - נקרע, ואם תקרעו ערב - גם כן נקרע ('מעדני יום טוב' להרא"ש, שם). ורבינו גרשום מפרש: דמצד אחד הבשר נקרע בשתי, ומצד אחר נקרע בערב. (29) חמור הבר. (30) בכתי' תימן: מהלך שתי וערב. (31) חולין שם.

1 **ד. בְּהֵמָה טָהוֹרָה שִׁילְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טָמְאָה, אֵף**
2 **עַל פִּי שְׂאִינוֹ מִפְּרִיס פִּרְסָה וְלֹא מַעֲלָה גֵרָה, אֲלֵא**
3 **כְּמִין סוֹס אוֹ חֲמֹר לְכָל דָּבָר - הָרִי זֶה מִתְרִין**
4 **בְּאֲכִילָה**³². **בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁילְדָה לְפָנָיו;**
5 **אֲכָל אִם הָיִיתָ פָּרָה מַעֲבֵרַת בְּעֶדְרוֹ, וְכֹא וּמִצָּא כְּמִין**
6 **חֲזִיר כְּרוֹךְ אַחֲרֶיהָ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹגֵן מִמֶּנָּה -**
7 **הָרִי זֶה סֶפֶק, וְאֲסוּר בְּאֲכִילָה**³³; **שְׂמָא מִן הַטָּמְאָה**
8 **נוֹלֵד, וְנִכְרָךְ אַחֵר הַטָּהוֹרָה.**

(32) בכורות ה, ב. (33) שם כד, א.

9 **ה. בְּהֵמָה טָמְאָה שִׁילְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טָהוֹרָה, אֵף**
10 **עַל פִּי שֶׁהוּא מִפְּרִיס פִּרְסָה וּמַעֲלָה גֵרָה, וְהָרִי הוּא**
11 **כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר אוֹ כְּמִין שֶׂה - הָרִי זֶה אֲסוּר**
12 **בְּאֲכִילָה**³⁴. **שֶׁהַגְּדֹל**³⁵ **מִן הַטָּמְאָה - טָמָא, וּמִן**
13 **הַטָּהוֹרָה - טָהוֹר. (לְפִיכָךְ) דָּג טָמָא שְׂנִמְצָא**³⁷
14 **בְּמַעֲי דָּג טָהוֹר - אֲסוּר**³⁸, **וְדָג טָהוֹר הַנִּמְצָא בְּמַעֲי**
15 **דָּג טָמָא - מִתְרִין**³⁹; **לְפִי שְׂאִין גְּדוּלָיו, אֲלֵא בְּלַעוֹ.**

(34) שם ה, ב. (35) במשנה שם כתוב: "שהיוצא", ורבינו שינה הלשון וכתב "שהגדול", להשמיענו שהגידול בלבד קובע ולא הגוף שבו נמצא או שממנו יצא. (36) כלומר, מכיון שתלוי בגידול ולא בגוף שבו נמצא. (37) ואפילו כשלא ראינו שבלעו (ביאורי הגר"א י"ד, סי' פג, סקל"א).
(38) שם ז, ב. (39) שם.

16 **ו. בְּהֵמָה טָהוֹרָה שִׁילְדָה אוֹ שְׂנִמְצָא בְּהַ בְּרִיָּה שֵׁשׁ**
17 **לָה שְׁתִּי**⁴⁰ **גְּבִין וְשְׁתִּי שְׁדָרוֹת - אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה**⁴¹.
18 **זֶוּ הִיא הַשְּׂסוּעָה שְׂנִמְצָאָה בַּתּוֹרָה, שְׂנִמְצָאָה: אֵת זֶה**
19 **לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְּרִיסֵי הַפִּרְסָה**
20 **הַשְּׂסוּעָה. כְּלוּמָר: בְּרִיָּה שְׂנוּלְדָה שְׂסוּעָה לְשְׁתִּי**
21 **בְּהֵמָה.**

(40) בכתי' תימן, ובדפוס רומי: שני. ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א. (41) נדה כד, א.

22 **ז. וְכֵן בְּהֵמָה שְׂנִמְצָא בְּהַ דְּמוֹת עוֹף, אֵף עַל פִּי**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג מנ"א - ספר קדושה - הל' מאכלות אסורות קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר: עוף זה התיר לי רבי הצייד. והוא שיתקן⁹⁴
אותו ציד⁹⁵ שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן⁹⁶.

(90) בסימנים המפורשים להלן (בהלכה הסמוכה).
(91) חולין, שם, ב. (92) ואינו צריך בדיקה. (93) "כלומר,
שם קיבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור
שאינן לפקפק עליו כלל ואין צריך לבדוקו" (ה'חינוך' מצוה
קנז). (94) בכת"י תימן: שהחזק. (95) כלומר, הרב
שהתיר לו (ש"ד, יו"ד, סי' פב). (96) חולין, שם.

טז. מי שאינו מפרין⁹⁷ ואינו יודע שמותיהן - בודק
בסימנים אלו שנתנו חכמים⁹⁸: כל עוף שהוא דורס⁹⁹
ואוכל - בידוע¹⁰⁰ שהוא מאלו המינין¹⁰¹, וטמא¹⁰²;
ושאינו דורס ואוכל, אם יש בו אחד¹⁰³ משלושה
סימנים אלו - הרי זה עוף טהור. ואלו הן: אצבע
יתרה¹⁰⁴, או זפק¹⁰⁵, והיא המראה¹⁰⁶, או שהיה
קרקבנו¹⁰⁷ נקלה¹⁰⁸ ביד¹⁰⁹.

(97) ששני הדברים צריכים: לידע את שמותיהן וגם להכירן
(שם בגמרא). (98) שם נט, א. ודף סא, א. (99) "שיתן
ידו על הדבר שהוא אוכל ואחר-כך אוכל ממנו, וכן עושים
כל בעלי-חיים שהם טורפים" (פירוש המשנה לרבינו). ראה
'מגיד משנה'. (100) שם נט, א. "כל עוף הדורס - טמא".
(101) הנזכרים למעלה ה"ד. (102) ואפילו אם יש לו סימני
טהרה. (103) שם סב, א. (104) "אצבע הגבוה שאחורי
האצבעות" (רש"י, שם). "ואף-על-פי שברוב העופות היא,
קרי לה יתירה לפי שאינה בסדר אצבעות חברותיה. ואחרים
פירשו: שהאצבע שלפניו גדולה ויתרה מחברותיה, קרויה
אצבע יתרה" (הר"ן). (105) "כיס שהאוכל נקבץ שם"
(לפני שהוא מגיע לקורקבן, רש"י). "והוא לעוף במקום
האסטומכא לאדם" (פירוש המשנה לרבינו).
(106) הכתובה בתורה (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו".
(107) קיבת העופות. "ויש בתוכו כיס מקיף על המאכל שבא
אליו" (פירוש המשנה לרבינו). (108) כלומר, הכיס שבתוך
הקורקבן נקלה. (109) שם סב, ב.

יז. לפי שאין בכל אלו המינין האסורין מין שאינו
דורס ויש בו אחד משלושה סימנים אלו חוץ מפרס
ועזניה, ופרס ועזניה אינן מצויין בישוב¹¹⁰, אלא
במדברות א"י היום הרחוקות עד מאד, שהן סוף
הישוב.

(110) שם.

יח. היה הקרקבן נקלה בספיין ואינו נקלה ביד, ואין
בו סימן אחר¹¹¹, אף על פי שאינו דורס¹¹² - הרי
זה ספק¹¹³. היה חזק ודבק, והניחו בפשט¹¹⁴ ונתרפה
ונקלה ביד - הרי זה מתר¹¹⁴.

(111) שאם היה בו סימן אחר, הרי הוא עוף טהור, כמבואר
למעלה ה"ט. (112) שאם הוא דורס, הרי זה עוף טמא
וראי, כמבואר למעלה (שם). (113) שם סב, ב.
(114) שם.

שבעה מיני חיה האסורין בתורה, אם היה מכיר
אותן, אפלו לא מצא לו קרנים - הרי זה אוכל
חלבו, וחיב לבסות דמו.

יב. שור הכר - מין בהמה הוא⁶². והקריש⁶³, אף על
פי שאין לו אלא קרן אחת - הרי הוא חיה. וכל
שיתפסק לה אם הוא מין חיה או מין בהמה - חלבו
אסור⁶⁵, ואין לוקין⁶⁶ עליו, ומכסין את דמו⁶⁷.

(62) כלאים פ"ה, מ"ו. ואף שהוא גדל במדבר וטבעו כחיה,
נחשב הוא למין בהמה, מפני שהוא בא משוב וברח למדבר
(ירושלמי' שם, ה"ד). (63) חולין נט, ב. (64) וכל החיות
הטהורות יש להן שתי קרנים. (65) שם מין בהמה הוא.
(66) שאולי מין חיה הוא, ואין לוקין על הספק. (67) מספק,
כחיה.

יג. כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה -
הוא הנקרא כו⁶⁸. חלבו אסור⁶⁹, ואין לוקין עליו⁷⁰,
ומכסין את דמו⁷¹. ואין מין טמא מתעבר⁷² ממין
טהור כלל⁷³.

(68) שם פ, א. (69) כבהמה (ה'י' ביכורים פ"ב, ה"י).
(70) שם. (71) חולין פג, ב. (72) בכורות ז, א. (73) וגם
מין טהור אינו מתעבר ממין הטמא, כמבואר שם בגמרא.

יד. סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה⁷⁴, אלא
מנה⁷⁵ מנן טמאים בלבד, ושאר מיני העוף -
מתרין⁷⁶. והמינין האסורין ארבעה ועשרים הן⁷⁷,
ואלו הן: (א) נשר. (ב) פרס. (ג) עזניה. (ד) דאה. והיא⁷⁸
הראה האמורה במשנה תורה⁷⁹. (ה) איה. והיא⁸⁰
הדיה האמורה במשנה תורה⁸¹. (ו) מין האיה. שפן
כתוב בה⁸²: למינה, מקלל שהוא⁸³ שני מיניו. (ז)
עורב. (ח) זרזיר. שפן נאמר בעורב⁸⁴: למינו - להביא
את הזרזיר⁸⁵. (ט) יענה. (י) תחמס. (יא) שחף. (יב) גץ.
(יג) ושרקא, והוא מין הנץ⁸⁶. שפן כתוב בו:
למינה⁸⁷. (יד) כוס. (טו) שלף. (טז) ינשוף. (יז)
תנשמת. (יח) קאת. (יט) רחמה. (כ) חסידה. (כא)
האנפה. (כב) מין האנפה⁸⁸. שפן נאמר בה: למינה⁸⁹.
(כג) הדוכיפת. (כד) העטלף.

(74) חולין נט, א. (75) ויקרא יא, יג; דברים יד, יב-יח.
(76) חולין סג, ב. (77) שם. (78) שם. (79) דברים יד, יג.
(80) חולין, שם. (81) דברים, שם. (82) ויקרא יא, יג.
(83) בכת"י תימן: "שהן", וכן בסמ"ג. (84) שם, טו.
(85) חולין סב, א. (86) שם סג, א. (87) ויקרא, שם, טז.
(88) חולין, שם. (89) ויקרא, שם, יט.

טו. כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן - הרי
זה אוכל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה⁹⁰.
ועוף טהור⁹¹ נאכל במסות⁹². והוא⁹³ שהיה דבר
פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן ציד

קפד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ז מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימנים והרי הם ארבעה (לחם-משנה). ונימוקו של רבינו הוא: שהמשנה הפסיקה בין הארבע כנפים לכנפיו חופין את רובו, בסימן של קרסולים (הכרעים), וממילא הם מחולקים לשנים, אולם רבינו חשיב ה"כרעים" בסוף - וטעמו לזה יבואר להלן (אות קכב) - לכן כללם לסימן אחד. (127) בכת"י תימן: לו, וכן במשנה. (128) ואף-על-פי שבמשנה כתוב הסימן של הכרעים לפני הסימן של החופות את רוב אורך גופו, שינה רבינו את הסדר, שלא נבוא לטעות ולומר שגם הכרעים צריכות להיות חופות רוב אורך הגוף, לכן כתב: "שחופות", אצל הכנפים, ללמדנו שרק הכנפים צריכות להיות חופות, אבל לא הכרעים ('בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' פה). (129) שם סה, א. (130) לשון המקרא (ויקרא יא, כא). (131) שכל שמונת המינים אין ראשם ארוך ואין להם זנב, וזה אפילו אם ראשו ארוך ויש לו זנב, הרי הוא מין טהור, כיון שיש לו כל שלושת הסימנים ושמו חגב. (132) שם סה, ב.

כג. מי שאין לו עכשיו כנפים או כרעים, או שאין לו כנפים החופין¹³³ את רבו, ועתיד לגדל אותן אחר זמן כשנגדיל - הרי זה מתר¹³⁴ מעתה¹³⁵.

(133) בכת"י תימן: החופות. (134) שם סה, א. (135) כלומר, ואפילו שעכשיו אין לו הסימנים.

כד. ובדגים¹³⁶ שני סימנים: סנפיר וקשקשת¹³⁷. וסנפיר הוא שפורה¹³⁸ בו¹³⁹, וקשקשת היא הדבוקה¹³⁹ בכל גופו. וכל שיש לו קשקשת - יש לו סנפיר¹⁴⁰. אין לו עכשיו וקשקשת¹⁴¹ ויהיה לו, או שיש לו קשקשת כשהוא בים וקשקשת¹⁴² ישר קשקשיו - הרי זה מתר¹⁴¹. ומי שאין לו קשקשים החופין את פלו מתר. אפילו אין בו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת¹⁴² - הרי זה מתר¹⁴³.

(136) רבינו שינה כאן את הסדר, והקדים חגבים לדגים כפי שהם סדורים במשנה חולין נט, ששם מקור הדינים שבהלכה זו. (137) ויקרא יא, ט. (138) חולין, שם. (139) במשנה: "קשקשין הקבועים בו". ורבינו כתב: "הדבוקה" במקום "הקבועה", ללמדנו שהקשקשת אינה קבועה בגוף, שהרי היא נקלפת ביד או בכלי, אבל אם היא קבועה שאינה נקלפת מעור הדג, אינה קשקשת (מגיד-משנה). (140) נדה נא, ב. (141) עבודה זרה לט, א. (142) בכת"י תימן: אחד. (143) 'ספרא' שמיני, פרשה ג.

יט. אמרו הגאונים: שמשרת היא בידיהם, שאין מורין להתיר עוף הבא בסימן אחד, אלא אם היה אותו סימן שיקלף ארקבנו ביד; אבל אם אינו נקלף ביד, אף על פי שיש לו זפק או אצבע יתרה - מעולם לא התירוהו.

כ. כל עוף שחולק את רגליו¹¹⁵ כשמותחין לו חוט שתיים לכאן ושתיים לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל באויר - הרי זה דורס, וטמא¹¹⁶. וכל השוכן עם הטמאים נדמה להם - הרי זה טמא¹¹⁷.

(115) "וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק, ונותן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהן" (פירוש המשנה לרבינו). (116) שם סה, א. (117) שם.

כא. ומיני חגבים שהתירה תורה¹¹⁸ - שמונה, ואלו הן: (א) חגב¹¹⁹. (ב) מין חגב, והוא הרזבנית¹²⁰. (ג) חרגל. (ד) ומין חרגל, והוא ערצובקיא¹²¹. (ה) ארבה. (ו) ומין ארבה, והיא צפרת¹²² כרמים¹²³. (ז) סלעם. (ח) ומין סלעם, והיא יוחנא ירושלמית¹²⁴.

(118) ויקרא יא, כב. (119) רבינו שינה מסדר המקרא, שהוא: ארבה, סלעם, חרגול, חגב. מפני ש"חגב" הוא שם הכולל לכל החגבים הטהורים, ומסימני טהרה: ששמו יהא חגב, כמבואר להלן בסוף הכ"ב, לכן הזכיר רבינו את ה"חגב" בראשונה. ומכיון שבתורה כתוב חרגול על-יד חגב, סמכו רבינו למין החגב, ואחרי מין החרגול חזר רבינו לסדר המקרא: ארבה וסלעם. (120) שם. (121) שם. (122) שם. (123) המצויה אצל דקלים צעירים (שבת צ:). (124) חולין, שם.

כב. מי שהוא בקי בהן ובשמותיהן - אוכל. והציד נאמן עליהן, כעוף¹²⁵. ומי שאינו בקי בהן - בודק בפסימנין. ושלשה¹²⁶ סימנים יש בהן: כל שיש לו¹²⁷ ארבע רגלים, וארבע כנפים שחופות¹²⁸ רב ארץ גופו ורב הקף גופו¹²⁹, ויש לו שני כרעים¹³⁰ לנותר בהם - הרי זה מין טהור. ואף על פי¹³¹ שראשו ארוך ויש לו זנב, אם היה שמו חגב¹³² - טהור.

(125) כמבואר למעלה הט"ו. (126) רבינו מנה את שניהם: ארבע כנפים וחופות רוב אורך גופו - לסימן אחד, וממילא הם שלשה סימנים. אולם, הגמרא (שם סו.) מונה לשני

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ז כ"ג מנחם-אב ה'תשפ"ב

ובאור מצנה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה.

יום ראשון י"ז מנ"א ה'תשפ"ב

הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחת, והוא דין חובל בפחירו או מזיק קמונו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ז מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק קפה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ומנזין שזה שגאמר באיברים¹⁸ עין תחת עין,²⁰ תשלומין הוא¹⁹? שגאמר בו²⁰: חבורה תחת חבורה,²¹ ובפרוש נאמר²¹: וכי נכה²² איש את רעהו באבן או באגרוף²³ וגומר, רק שכתב יתן ורפא ורפא, הא למדת²⁴ ש'תחת' שגאמר בחבורה - תשלומין, והוא הדין ל'תחת' האמור בעין²⁵ ובשאר איברים²⁶.

(18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. (19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוננת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). (20) באותו עניין. (21) באותה פרשה למעלה. (22) בכתוב לפנינו: והיכה. (23) דהיינו חבורה. (24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. (25) בכתוב שלפניו. (26) באותו כתוב.

ו. ואף על פי שדברים אלו²⁷ נראין מענין תורה²⁶ שפכת²⁸, וכל²⁹ מפרשין הן מפי משה רבנו מהר סיני³⁰ - כל הלקה למשה הן פיננו, וכן ראו אבותינו דגין בבית דינו של יהושע, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה רבנו³¹ ועד עכשו.

(27) שצין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. (28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. (29) צריך לומר: "כולם". (30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). (31) ולא היה כל ספק, ש"צין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכין מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

ז. ומנזין שמיזיק בחברו חייב בצער³² בפני עצמו³³? שהרי נאמר באונס: תחת אשר ענה³⁴; והוא הדין לכל המצער³⁵ את חברו בגופו³⁶, שהוא חייב לשלם דמי הצער.

(32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. (33) נוסף על דמי הנזק. (34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה). וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. (35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפוד או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. (36) אבל אם

ואיכות עשיית החבלה, ככוונה ושלא ככוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

א. החובל בחברו¹ - חייב לשלם³ לו חמשה דברים, ואלו הם: נזק, וצער, ורפוי, ושבת, ובשת. וחמשה דברים אלו, כלן משתלמים מן היפה שבנכסיו⁴, פדין כל המזיקין⁶.

(2) כגון, קוטע יד. (3) ואין מקטעים יד. (4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. (5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. (6) בממון חברו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

ב. נזק ביצד⁷? שאם קטע יד חברו או רגלו - רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק⁸, פמה היה יפה⁹ [אז] וכמה הוא יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחית מדמיו. שגאמר: עין תחת עין. מפי השמועה¹⁰ למדו, שזה שגאמר 'תחת' - לשלם ממון הוא.

(7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. (8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. (9) היה שווה לפני שנחבל. (10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

ג. זה שגאמר בתורה: באשר יתן מום באדם בן יתן בו¹¹ - אינו לחבל בזה כמו שחבל בחברו; אלא שהוא ראוי לחסרו איבר¹² או לחבל בו באשר עשה, ולפיכך משלם נזק¹³. והרי הוא אומר: ולא תקחו כפר לנפש רצח - לרוצח בלבד הוא שאין בו כפר, אבל לחסרון איברים¹⁴ או לחבלות יש בו כפר.

(11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. (12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. (13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. (14) כגון קוטע יד, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

ד. וכן זה שגאמר בחובל בחברו ומזיקו: לא תחוס עיניך¹⁵ - שלא תחוס בתשלומין. שגאמר: עני הוא זה¹⁶ ושלם בכונה חבל בו, ארחמנו; לכה נאמר: לא תחוס עיניך¹⁷.

(15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חברו ומזיקו", משום שגם ברצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. (16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. (17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

קפו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ז מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. (55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. (56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כז.). (57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. (58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כז. הלכה זו מפרשת את הלכה י, "שמתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו.

24 יג. שנים שחבלו באחד באחד⁵⁹ - שניהם חייבין⁶⁰,
25 ומשלשין⁶¹ ביניהן. היה אחד מתפגן ואחד שאינו
26 מתפגן - זה שאינו מתפגן פטור מן הבשת⁶².

(59) בבת אחת. (60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כז: (61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. (62) וחבירו ישלם הכל.

27 יד. המתפגן לביש את הקטן וביש את הגדול - נותן
28 לגדול⁶³ דמי בשתו של קטן⁶⁴. נתפגן לביש העבד
29 וביש את פן חורין - נותן לכן חורין דמי בשתו של
30 עבד⁶⁵.

(63) אף על פי שלא נתכוון אליו. (64) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. (65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

31 טו. היתה לו אבן מנחת בחיקו, בין שלא הפיר בה
32 מעולם⁶⁶ בין שהפיר בה ושכחה⁶⁷, ועמד, ונפלה
33 והזיקה⁶⁸ - חייב בנזק⁶⁹ בלבד, ופטור מארבעה
34 דברים⁷⁰. וכן אם נתפגן לזיק שמים⁷¹ וזרק ארבע
35 והזיק, או שהזיק כשהוא יושן⁷² - חייב בנזק, ופטור
36 מארבעה דברים.

(66) כגון שהיה יושן, והניחה אדם אחר בחיקו. (67) והריהו שוגג. (68) לאדם או לכלים. (69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. (70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. (71) למרחק שתי אמות. (72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

37 טז. המזיק את חברו בכונה⁷³ בכל מקום⁷⁴ - חייב
38 בחמשה דברים. ואפלו נכנס לרשות חברו⁷⁵ שלא
39 ברשות, והזיקו בעל הבית - חייב; שיש לו רשות
40 להוציאו, ואין לו רשות להזיקו. אכל אם הזיק⁷⁶ זה
41 שנקנס בבעל הבית - הרי בעל הבית פטור⁷⁷. ואם
42 הזיק בו בעל הבית - חייב, מפני שנקנס שלא ברשות.

גם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

1 ח. ומנין שהוא חייב בשבת³⁷ בפני עצמו ורפוי³⁸
2 בפני עצמו? שנאמר³⁹: רק שבתו יתן ורפא ורפא.

(37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. (38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד. (39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

3 ט. ומנין שהוא חייב בבשת בפני עצמו? שהרי
4 נאמר: ושלחה ידה והחזיקה במבשיו, וקצתה את
5 פפה⁴⁰; בכלל דין זה כל המבייש⁴¹.

(40) ופירושו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. (41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

6 י. המבייש אינו חייב על הבשת עד שהיה מתפגן⁴²,
7 שנאמר: ושלחה ידה⁴³; אבל המבייש חברו בלא
8 פגנה - פטור. לפיכך, יושן ובייזא בו שביש - פטור.

(42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. (43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם.

9 יא. אדם מועד⁴⁴ לעולם. בין שוגג בין מזיד, בין
10 יור בין יושן⁴⁵ בין שכור⁴⁶, אם חבל בחברו או הזיק
11 ממון חברו - משלם מן היפה שבנזקסיו. במה
12 דברים אמורים שהישן חייב לשלם? בשנים שישנו
13 באחד, ונתהפך אחד מהן והזיק את חברו⁴⁷ או קרע
14 בגדו; אבל אם היה אחד יושן, ובא אחר ושכב בצדו
15 - זה שאבא באחרונה הוא המועד, ואם הזיקו הישן⁴⁸
16 - פטור. וכן אם הניח כלי בצד הישן ושברו -
17 פטור; שהניחו הוא המועד שפשע⁴⁹.

(44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). (45) שהוא בבחינת אונס. (46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. (47) בגופו. (48) כלומר הראשון ששכב לישון. (49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

18 יב. מי שנפל מן הגג פרוח מצויה⁵⁰ והזיק - חייב
19 בארבעה דברים⁵¹, ופטור מן הבשת⁵². נפל פרוח
20 שאינה מצויה⁵³ - חייב בנזק⁵⁴ בלבד, ופטור
21 מארבעה דברים⁵⁵. ואם נתהפך⁵⁶ - חייב בכל, אף
22 בבשת⁵⁷; שכל המתפגן להזיק, אף על פי שלא
23 נתפגן לביש - חייב בבשת⁵⁸.

(50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. (51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. (52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. (53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. (54) שאדם

מעשה שגרם לבייש את חבריו. (95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. (96) אבל רק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. (97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. (98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: (99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. (100) אונס גמור ופטור. (101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבת את דברי רבינו ומנמקם. (102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

1 הַיּוֹ שְׁנֵיהֶם בְּרִשּׁוֹת⁷⁸ או שְׁנֵיהֶם שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְהִזְקוּ
2 זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין⁷⁹.

(73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". (74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. (75) כגון חצרו או ביתו. (76) כגון שנתקל בבעל הבית. (77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. (78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. (79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

22 יט. הַפְּרִזָּל אֵין לוֹ אִמְדָּ¹⁰³. אִפְּלוּ מִחֹט קְטָנָה¹⁰⁴
23 רְאוּיָהּ הִיא לְהַמִּית, וְאֵין צָרִיךְ לומר לְהִזְיק. הַזּוֹרֵק
24 אֶבֶן, וְלֹאֲחֵר שֶׁצָּצָא מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הָלָה אֶת
25 רֹאשׁוֹ מִן הַחֲלוֹן וְקָבְּלָה - פְּטוֹר מִכֹּל¹⁰⁵; שְׁנֵאֲמַר:
26 וּמִצָּא אֶת רַעְיָהּ¹⁰⁶ - פָּרֵט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ¹⁰⁷.

(103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. (104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיות יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). (105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זבדי שם, וכן פסק הרי"ף. (106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. (107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג).

יום שני י"ח מנ"א ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) נתבארו בו הדברים שהעושהם חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושהם אינו חייב בכלם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פרטיהם.

27 א. הַחֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חֲבֵלָה שֶׁהוּא רְאוּי לְשֵׁלֶם הַחֲמִשָּׁה
28 דְּבָרִים פְּלִם - מְשֵׁלֶם חֲמִשָּׁה². הִזְקוּ נֹזֵק שְׁאֵין בּוֹ
29 אֶלָּא אֲרֻבָּעָה - מְשֵׁלֶם אֲרֻבָּעָה³. שְׁלֹשָׁה - מְשֵׁלֶם
30 שְׁלֹשָׁה. שְׁנָיִם - מְשֵׁלֶם שְׁנָיִם. אֶחָד - מְשֵׁלֶם אֶחָד⁴.

3 יז. הַמִּבְקֵעַ עֲצִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּפְרַח עֵץ מֵהֵן
4 וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד⁸⁰; או שֶׁבִקֵּעַ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד⁸¹,
5 וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁸²; או שֶׁבִקֵּעַ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד,
6 וְהִזִּיק בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד אַחֲרָיו⁸³; או שֶׁנִּכְנַס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל
7 נִגְרָה⁸⁴, בֵּין בְּרִשּׁוֹת בֵּין שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת⁸⁵, וְנִתְּזָה בְּקַעַת
8 וְטַפְחָהּ עַל פָּנָיו - בְּכָל אֱלוֹ חֵיב⁸⁶ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים⁸⁷,
9 וּפְטוֹר מִן הַבִּשְׁתָּה⁸⁸.

(80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. (81) שלו. (82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. (83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיסמים הניתנים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. (84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. (85) שלא נטל רשות מבעל החנות. (86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. (87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. (88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

10 יח. כְּשֶׁם שְׁאוּמְדִין לְמִיתָהּ⁸⁹, כִּף אוּמְדִין לְנִזְקִין⁹⁰.
11 מִיֵּצֵד? הֲרִי שֶׁהִפָּה חֲבֵרוֹ בְּצִרּוֹר קָטָן⁹¹ שְׁאֵין בּוֹ פְּדִי
12 לְהִזְיק, או בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חֲבֵלָה
13 שְׁאֵין חֲפֵץ זֶה רְאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר⁹²;
14 שְׁנֵאֲמַר: בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֵף⁹³ - דְּבִר הָרְאוּי לְהִזְיק.
15 אֶבֶל חֵיב הוּא בְּבִשְׁתָּה⁹⁴ בְּלִבָּד. אִפְּלוּ רֶקֶק⁹⁵ בְּגוּפוֹ
16 שֶׁל חֲבֵרוֹ⁹⁶ - חֵיב בְּבִשְׁתָּה. לְפִיכָף⁹⁷ צָרִיכִין הָעֲדִים
17 לִידַע בְּמָה הִזִּיק, וּמִבִּיאִין הַחֲפֵץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית
18 דִּין⁹⁸, עַד שְׁאוּמְדִין אוֹתוֹ⁹⁹ וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אֶבֶד
19 הַחֲפֵץ, וְאִמָּר הַחֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ פְּדִי לְהִזְיק, וּכְמוֹ
20 אֲנוֹס אֲנִי¹⁰⁰; וְהִתְחַבֵּל אוּמָר: הָיָה בּוֹ פְּדִי לְהִזְיק -
21 יִשְׁבַּע הַנִּחָבֵל וְיִטַּל¹⁰¹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁰².

(89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס). (90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). (91) באבן קטנה. (92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. (93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. (94) כי התכוון לעשות אותו

בְּלִבְדִּי, מִפְּנֵי שְׁסוּפוֹ לַחֲזֹר. גִּלְחוֹ בָּסֶם אוֹ שְׁפוֹאָהוּ 18
עַד שֶׁאֵין סוֹף הַשְּׁעָר לַחֲזֹר - חֵיב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים: 19
בְּנִיחָה 29 בְּצֵעַר וְרִפּוּי - שֶׁהָרִי יִתְחַמֵּם רֹאשׁוֹ מִן הַכּוּיָה 20
אוֹ מִן הַסֶּם, וְנִמְצָא חֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ 30; וּמִשְׁלֵם לוֹ שִׁבְתָּ 21
- שֶׁהָרִי הוּא רֹאשׁוֹ לְרִקְדָּה 31 וְלִנְדָּה דִּלֵּת רֹאשׁוֹ 32
בְּשִׁעֲתָה רִקְדָּה, וְנִמְצָא בְּטֹל מִמְּלֶאכָה זוֹ 33; וּבִשְׁתָּ - 23
שֶׁאֵין לָהּ בִּשְׁתָּ גְדוֹל מִזֶּה 34. 24

(28) בתער. בבא-קמא פו. (29) שהרי השער אין סופו
לחזור. (30) ויש בו צער, ואף טעון רפוי. (31) במי
שמלאכתו בכך. (32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו)
ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער
ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא
ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת.
ובגילוח שאינו חוזר, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו
לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד
שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. (33) משום שהוא
חש בראשו. (34) לשון הגמרא שם.

ה. הָא לְמִדְתָּ 35, שֶׁכָּל הַמַּחֲסֵר חִבְרוּ אֵיבָר שְׁאֵינוֹ 25
חוֹזֵר 36 - חֵיב בְּכָל הַחֻמְשָׁה דְּבָרִים 37. אֶפְלוּ הַפִּיל 26
שְׁנוֹ 38 - חֵיב בְּכָל, שֶׁאֵי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִחַלָּה פִּיו 39
שֶׁעָה אַחַת. אָף עַל פִּי שֶׁהָשֵׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשָׂר 28
הַשְּׁנַיִם צָרִיף רְפוּאָה. 29

(35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה
הקודמת. (36) ולא דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות.
(37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. (38) דינה
כיתר האברים שאינם חוזרים. ומובן, ששיני חלב שאחרות
צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד.
(39) וצריך רפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

ו. אֶפְלוּ חֲסֵרוֹ בְּשִׁעֲרָה מְעוֹר 40 בְּשָׂר - חֵיב בְּחֻמְשָׁה 30
דְּבָרִים; שֶׁהָעוֹר אֵינוֹ חוֹזֵר 41 אֶלָּא צִלְקָתָה 42. לְפִיכָף, 31
הַחוֹבֵל בְּחִבְרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם 43 - חֵיב 32
בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים. 33

(40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי
סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. (41) ודינו כאבר שאינו
חוזר. (42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם
לתמיד. (43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

ז. הַמִּבְעִית 44 חִבְרוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁחָלָה 45 מִן הַפֶּחַד - 34
הָרִי זֶה פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם 46 וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם 47. 35
וְהוּא 48, שְׁלֵא נָגַע בּוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מֵאַחֲזָרִיו אוֹ 36
שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בְּאַפְלָה וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ. וְכֵן אִם צָעַק 37
בְּאֲזָנוֹ וְחִרְשׁוֹ - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם. 38
אֲחִזּוֹ 49 וְתַקַּע בְּאֲזָנוֹ וְחִרְשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּגַע בּוֹ וְדָחְפוֹ בַּעַת 39
שֶׁהִבְעִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֲחִזּוֹ בְּכַנְדִּיו, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֲלוֹ - 40
חֵיב בְּתַשְׁלוּמִין. 41

(44) המבהיל, בבא-קמא צא. (45) והוא צריך רפוי, ואף
בטל ממלאכתו. (46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי

(2) בבא-קמא פג: (3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על
הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא-קמא
פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. (4) כי לא כל החבלות
שוות, ובית-דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל
ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

ב. בִּיצֵד 5? קָטַע יָדוֹ 6 אוֹ רָגְלוֹ אוֹ אֶצְבָּע מִהֵן, אוֹ 1
שֶׁסָּמָא עֵינוֹ - מִשְׁלֵם חֻמְשָׁה: נֶזֶק, 7 וְצֵעַר, 8 וְרִפּוּי, 9
וְשִׁבְתָּה 10, וְבִשְׁתָּה 11. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצִבְתָּה 12, וְסוּפָה 3
לַחֲזֹר; עַל עֵינוֹ וּמִרְדָּה 13, וְסוּפָה לַחֲזִית - מִשְׁלֵם 4
אֶרְבָּעָה 14: צֵעַר, וְרִפּוּי, וְשִׁבְתָּה, וְבִשְׁתָּה. הִכָּהוּ עַל 5
רֹאשׁוֹ וְצִבְתָּה 15 - מִשְׁלֵם שְׁלֹשָׁה: צֵעַר, וְרִפּוּי, וְבִשְׁתָּה. 6
הִכָּהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִרְאָה 16, כְּגוֹן שֶׁהִכָּה עַל בְּרִפְיוֹ 7
אוֹ בְּגִבּוֹ 17 - מִשְׁלֵם שְׁנַיִם: צֵעַר וְרִפּוּי 18. הִכָּהוּ 8
בְּמִטְפַּחַת שְׁבִידוֹ אוֹ בְּשִׁטְרָה 19 וְכִיּוֹצֵא בְּאֲלוֹ - נוֹתֵן 9
אַחַת, וְהִיא הַבִּשְׁתָּ בְּלִבְדִּי. 10

(5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא
והירושלמי שם. (6) אבר שאינו חוזר. (7) ראה למעלה
פרק א הלכה ב. (8) ראה להלן הלכות ט"י. (9) להלן
הלכה יד. (10) להלן הלכה יא. (11) להלן פרק ג הלכה
א. (12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. (13) ויצאה
ממקומה. (14) כי על נזק אינו חייב אלא-אם-כן מחסר את
חבירו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. (15) שאף שבת
אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. (16) לשון
הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין
רואים אותו. אבל הרמב"ם מפרש שכוונת הירושלמי היא
שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת
ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכהו ואנשים
רואים, הרי ביישו אף-על-פי שהמכה אינה נראית, והרמב"ם
מחייב בבושת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכהו, אבל
המכה ניכרת ונראית לעין. (17) שאפילו יתנפח, אין איש
רואה. (18) ובושת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום
מכוסה, וגם הכהו באין רואים. (19) מכה קלה שאין בה
צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

ג. כְּוָאָהוּ בְּשִׁפּוּד 20 אוֹ בְּמִסְמָר עַל צִפְרָנוֹ, בְּמָקוֹם 11
שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חִבּוּרָה 21 וְלֹא מַעֲבֵב מְלֶאכָה 22 - מִשְׁלֵם 12
הַצֵּעַר בְּלִבְדִּי 23. הַשְּׁקָהוּ סֶם אוֹ סָכוּ סֶם 24, וְשִׁנָּה 13
מִרְאֵה עוֹרָה 25 - מִשְׁלֵם לוֹ רִפּוּי בְּלִבְדִּי 26, עַד שֶׁיִּחְזֹר 14
מִרְאֵהוּ בְּשִׁנָּה. אֶסְרוֹ בְּחִדְרִי 27 - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתָּ 15
בְּלִבְדִּי. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּאֲלוֹ. 16

(20) בבא-קמא פג: (21) ואין בו לא נזק ולא רפוי.
(22) ואין בו שבת. (23) ובושת אינו משלם, אם לא ראהו
שום אדם (מגיד-משנה). (24) בבא-קמא פב:
(25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא
בושת. (26) שכר הרופא ודמי הרפואות. (27) ובטלו
ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל
לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם.
וראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף יא).

ד. הַמְגַלֵּחַ 28 שֶׁעָרַר רֹאשׁ חִבְרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בִּשְׁתּוֹ 17

הפתח⁶⁹. סמא עיניו⁷⁰ - רואין אותו פאלו הוא טוחן²⁷
ברמים. וכן כל פיוצא פזה.²⁸

62 ואינו משלם נזק, אף-על-פי שפחתו דמיו בזמן המחלה.
63 לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם
המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל"
(בבא-מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל
באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבוד.
אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה
קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא
בבא-קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו
שכר שלם, וראה מגיד-משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב
הלכה ד). בבא-קמא פג: פה: 65 כל ימי החולי.
66 עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר
שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו,
מכיוון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא
דרשב"י משפטים כא, יט. 67 ראה להלן הלכה יד.
68 ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך
מסביב לגינה. [המדובר כשקטע שתי רגליו, כי ברגל אחת,
אומרת המשנה (פג:) שמקבל כשומר קישואים, וכן
בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש
שם]. 69 עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי
רגל, לאחר שיבריא. 70 הכוונה לשתי עיניו, כי סומא
בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם,
שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק
בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל
לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו,
שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

יב. הפה⁷¹ את חברו על אָזְנוֹ, או אָחֻזָּה⁷² ותקע
בְּאָזְנוֹ, וְחָרְשׁוֹ⁷³ - נותן לו דמי פלו⁷⁴; שְׁהָרִי אֵינוֹ
רְאוּי לְמִלְאכָה פְּלִל⁷⁵.³¹

71 בבא-קמא צא. 72 שעשה מעשה בגופו, שם. השווה
למעלה הלכה ז. 73 ואינו ניתן לריפוי. 74 מימרא של
רבא, שם פה: 75 משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל
לעשותה לאחר שנותרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם
תוספות דיבור-המתחיל חרשו.

יג. סמא את עיניו⁷⁶ ולא אָמְדוּהוּ⁷⁷, קטע את ידו⁷⁸
ולא אָמְדוּהוּ⁷⁹, וקטע את רגלו ולא אָמְדוּהוּ, וְאַחֵר
פֶּה חָרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אָמְדוּהוּ לְכָל זֶנֶק וְנֶזֶק, נותן
לו דמי פלו⁸⁰. אָמְדוּהוּ⁸¹ לְכָל זֶנֶק וְנֶזֶק וְאַחֵר פֶּה⁸²
אָמְדוּהוּ לְכָל⁸³ - אין גובין ממנו אלא דמי פלו
בלבד⁸⁴; ואם תפשו הנזק נזק פל איבר ואיבר⁸⁵ ודמי
פלו⁸⁶ - אין מוציאין מידו⁸⁷.³⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

"חרשו ... נותן לו דמי כולו".

כשם שבהבנת השכל ישנה 'דעת תחתון' שהיא הבנה
באלקות כפי ערך שכלו של אדם, ו'דעת עליון' שהוא סוג
שונה לגמרי ב'דעת' הבא מצד הקשר הפנימי של הנשמה

זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. 47 מכיון שבגללו חלה
חבירו. 48 בתנאי. 49 בגופו, וזהו מעשה, ועל כן
חייב.

ח. יִרְאֶה לִי⁵⁰, שֶׁהִנְחַבֵּל שְׁאָמַר: נִתְחַרְשְׁתִּי אוֹ
נִסְמִית עֵינִי, וְהָרִי אֵינִי רוֹאֶה אוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינוֹ
נֶאֱמָן⁵¹; שְׁהָרִי אֵין אָנוּ מְפִירִין הַדֶּבֶר, שְׁמֵא יַעֲרִים.
וְאֵינוֹ נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שִׁיבְדֵק זְמַן מְרִבָּה, וְיִהְיֶה מִחֻזֵּק
שְׁאֵבֵד מְאֹד עֵינָיו אוֹ נִתְחַרְשׁ, וְאַחֵר פֶּה יִשְׁלֵם זֶה.

50 סברת עצמו. 51 כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות
מד:), ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו
נאמן אלא-אם-כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן-
משפט סימן תכ, סעיף לג).

ט. פֶּמָּה הוּא הַצֶּעֶר? הַפֵּל הוּא לְפִי הַנֶּזֶק⁵²; יֵשׁ אָדָם
שֶׁהוּא רֶף⁵³ וְעָנָג מְאֹד⁵⁴ וּבִעַל מָמוֹן, וְאֵלוּ נִתְּנוּ לוֹ
מָמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מְצִטְעֵר מַעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא
עֲמָלָן⁵⁵ וְחֻזֵּק⁵⁶ וְעָנִי, וּמִפְּנֵי זֶה אֶחָד מְצִטְעֵר צֶעֶר
הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה⁵⁷ אוֹמְדִין וּפּוֹסְקִין
הַצֶּעֶר.¹¹

52 בבא-קמא פג: 53 חלש, מפונק. 54 וקשה לו
לעמוד אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעודן ומפונק"
(מכילתא משפטים פרשה ח). 55 עובד עבודה קשה.
56 ויכול לעמוד אפילו בצער רב. 57 "כמה אדם כיצא
בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון
את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה-שאין-כן בחישוב
הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

י. בִּיצֵד מְשַׁעְרִין הַצֶּעֶר בְּמָקוֹם שֶׁחֲסָרוּ אֵיבָר? הָרִי
שֶׁקָּטַע יָדוֹ אוֹ אֶצְבָּעוֹ - אוֹמְדִים פֶּמָּה אָדָם פֶּה
רוֹצֶה לָתֵן בֵּין לְקַטֵּעַ לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסִיף אוֹ לְקַטֵּעַ
אוֹתוֹ בְּסֶם⁵⁹, אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ⁶⁰ לְקַטֵּעַ יָדוֹ אוֹ
רְגְלוֹ, וְאוֹמְדִין פֶּמָּה יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה וּמִשְׁלֵם
הַמִּזְיקָן⁶¹.¹⁷

58 שכבר שילם לו דמי האבר, בבא-קמא פה. ההלכה
הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון
כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד
משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק.
59 שאין בו צער. 60 כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים,
אפילו בדמים מרובים. 61 את ההפך.

יא. בִּיצֵד מְשַׁעְרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חֲסָרוּ אֵיבָר אֲלֵא
חָלָה וְנָפַל לְמַשְׁכָּב, אוֹ שִׁצְבָּתָה יָדוֹ וְסוּפָה לְחֹזֶר⁶²
20 - נותן לו דמי שבתו של כל יום יום כפועל בטל⁶³
21 של אותה מלאכה שבטל ממנו; ואם חסרו איבר⁶⁴
22 או שקטע ידו - נותן דמי ידו, שהוא הנזק, וְשִׁבְתָּ
23 - רואין אותו⁶⁵ פאלו הוא שומר קשואים⁶⁶, וְרוֹאִין
24 פֶּמָּה הוּא שֹׁכֵר שׁוֹמֵר קִשְׁוֵאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין
25 חֲשֹׁבוֹן פֶּל יָמֵי חָלָיו שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ⁶⁷. וְכֵן אִם
26 קָטַע רְגְלוֹ⁶⁸ - רואין אותו פאלו הוא שומר על

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

טז. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? ⁹⁹ בְּשָׂרָה הַמְזִיק, שָׂוֹי
תִּקְנָה הִיא לוֹ; אָבֵל אִם אָמַר הַמְזִיק: אֵין רְצוֹנִי
בְּתִקְנָה זֹה, אֲלֵא אֲרַפְּאֵנוּ דְּכָר יוֹם בְּיוֹמוֹ ¹⁰⁰ - שׁוֹמְעִין
לוֹ ¹⁰¹.

(99) שנותן הכל מיד. (100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו,
ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. (101) שאינו
חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא-קמא
פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנֶּזֶק: פֶּסֶק עֲמִי ¹⁰² וְתֵן עַל יָדִי, וְאֵנִי
אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁהָרִי אֹמֵר לוֹ: ¹⁰³
שָׂמָא לֹא תִרְפֵּא עֲצָמְךָ ¹⁰⁴, וְאֶחָזֶק אֲנִי בְּמִזִּיק. אֲלֵא
נֹתֵן לוֹ דְּכָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוֹ פֹסֶק עַל הַכֹּל וְנוֹתֵן דָּמִי
הָרְפוּי עַל יָדִי בֵּית דִּין.

(102) את דמי הריפוי. (103) כי רוצה אתה להשאיר את
הכסף בידך.

יח. אָמַר לוֹ הַמְזִיק ¹⁰⁴, אֲנִי אֲרַפֵּא ¹⁰⁵ אוֹתְךָ, אוֹ יֵשׁ
לִי רוֹפֵא שְׁמֵרְפֵּא בְּחֻנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ ¹⁰⁶; אֲלֵא
מִבֵּיא רוֹפֵא אֲמֵן וּמִרְפָּאָהוּ בְּשֹׁכֵר.

(104) שם. (105) כגון שהיה רופא. (106) כי במקרה א'
יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל
בריפוי, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפוי
שזה כלום.

יט. הָרִי שָׁלֵא פֶסֶק עֲמוֹ ¹⁰⁷, אֲלֵא הִיָּה מְרַפֵּא יוֹם
וְיוֹם, וְעָלָו בּוֹ צִמְחִים ¹⁰⁸ מִחֻמַּת הַמֶּכֶה, אוֹ נִסְתָּרָה ¹⁰⁹
הַמֶּכֶה אַחֵר שֶׁחִיתָה ¹¹⁰ - חֵזֵב לְרַפְּאָתוֹ וְלָתֵת לוֹ דָּמִי
שְׁבָתוֹ ¹¹¹. עָלָו בּוֹ צִמְחִים שָׁלֵא מִחֻמַּת הַמֶּכֶה - חֵזֵב
לְרַפְּאָתוֹ ¹¹², וְאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ דָּמִי שְׁבָתוֹ. עֹבֵר עַל דְּבָרֵי
רוֹפֵא ¹¹³ וְהַקְבִּיד עָלָיו הַחֲלִי - אֵינוֹ חֵזֵב לְרַפְּאָתוֹ ¹¹⁴.

(107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא
על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות
יד-טו. (108) אבעבועות. בבא-קמא פג: פה. (109) וחזרה
לקדמותה. (110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם.
(111) כדעת תנא-קמא, שם. (112) צריך לומר: אינו חייב
לרפאותו (מגיד-משנה). בכתבי-יד אוקספורד מספר 518
ר-591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת
המכה... חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים
שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. (113) שם
פה. (114) כי החולה פשע.

כ. בְּשִׁפּוֹסָקִין בֵּית דִּין עַל הַמְזִיק וּמַחֲבִיבִין אוֹתוֹ
לְשֵׁלָם ¹¹⁵ - גּוֹבִינ מִמֶּנּוּ הַכֹּל ¹¹⁶ מִיד ¹¹⁷, וְאֵין קוֹבְעִין
לוֹ ¹¹⁸ זֶמֶן כָּלָל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּבִשְׁת בְּלִבְדוֹ ¹¹⁹ - קוֹבְעִין
לוֹ זֶמֶן לְשֵׁלָם, שְׁהָרִי לֹא חִסְרוֹ מִמּוֹן ¹²⁰.

(115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. (116) נזק, צער, ריפוי,
שבת ובושת. (117) "יכולם שמים ונותנים לו מיד",
תוספתא שם. (118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין

היהודית עם הקב"ה, ועל ידה יכול יהודי להגיע להבנה
אחרת לגמרי באלוקות, וכשם שבראיה ישנו הבדל עצום
בין ראייה בפעם הראשונה שהיא ראייה שטחית, ובין ראייה
הבאה לאחר התבוננות בדבר ביסודיות ובעמקות
"התופסת" את האדם השוקע בה כאילו אין דבר אחר
מלבד הדבר שרואה, כך גם בשמיעה ישנה שמיעה סתם
וישנה שמיעה שפירושה קליטה מעמיקה ופנימית
החודרת ומקיפה את כל מהות השומע - "יכנסו דברי
באזנך" - עד שהיא נוגעת לכללות ועצם האדם ויכולה
לשנות את כל מהותו ותוכנו, לכן נפסק שאם "חרשו נותן
לו דמי כולו" כי פגע בשמיעה שבכוחה לעצב את כל
מהותו ותוכנו של האדם.

(על פי לקו"ע חלק ל"ז עמוד 161)

(76) שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקו. (77) בית-דין, ולא
אמרו למזיק כמה עליו לשלם. (78) אחר-כך. (79) ורק
לאחר שחרשו הם באים לדין. (80) כדין חרשו. ופסק
כ"אם תמצוי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו
ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת
וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד.
(81) שם, בעיא שעלתה בתיקו. (82) לאחר שחרשו.
(83) כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. (84) מכיון
שהבעיא עלתה בתיקו, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין
מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של החבלות
הקודמות. (85) פירוש: צער, ריפוי ובושת של כל אבר
ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. (86) כפי שהיה שוה
קודם החבלות האלה. (87) מכיון שהוא ספק, פוסקים
לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על-פי לחם-
משנה).

1 יד. פִּיצֵד מְשַׁעְרִין הָרְפוּי? ⁸⁸ אוֹמְדִין בַּמָּה יָמִים
2 יְחִיָּה ⁸⁹ זֶה מִחֲלִי זֶה וּבַמָּה הוּא צָרִיף? ⁹⁰, וְנוֹתֵן לוֹ
3 מִיד ⁹¹. וְאֵין מַחֲבִיבִין אוֹתוֹ לָתֵן דְּכָר יוֹם בְּיוֹמוֹ ⁹².
4 וְדָבָר זֶה תִּקְנָה הִיא לְמִזִּיק ⁹³.

(88) בבא-קמא צא. (89) לאחר כמה ימים יבריא.
(90) לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון
מזון מיוחד להבראה. (91) דמי הריפוי לכל הימים, שם.
"וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). (92) אפילו
שהנחבל תובע זאת בטענה שאי-אפשר לדעת מראש כמה
זמן ימשך הריפוי. (93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה
שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

5 טו. וְכֵן הַשְּׁבָת ⁹⁴ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ ⁹⁵ וְנוֹתֵן הַכֹּל מִיד ⁹⁶.
6 אִם הִיָּה מִתְגַּלְגֵּל בְּחֲלָיו וְהוֹלֵךְ, וְאָרַךְ בּוֹ הַחֲלִי יִתֵּר
7 עַל מָה שְׁאֻמְדוּהוּ - אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם ⁹⁷. וְכֵן אִם
8 הִבְרִיא מִיד - אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמָּה שְׁאֻמְדוּהוּ ⁹⁸.

(94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. (95) ראה למעלה
הלכה יא. (96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש
שנים". (97) וזוהי התקנה למזיק שנוכרה בהלכה קודמת.
(98) שמן השמים ריחמו עליו, גמרא שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י"ט מנ"א – ספר נזיקין – הלכות חובל ומזיק קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, איננו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). ולא נתבאר למה פטור כשבביש במרחץ על-ידי הכאה או ריקקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על-ידי שהפשיט את בגדיו. (9) גמרא שם. (10) שולי בגדיו. (11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. (12) אף-על-פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. (13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. (14) גמרא שם. (15) כשבגדיו מופשלים. (16) באיזו דרך שהיא, אפילו על-ידי הפשטה נוספת. (17) אף-על-פי שמרצונו הגביה בגדיו. (18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמביישו פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח. . . שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את המלוכבש.

ג. המבייש את הישן¹⁹ - חייב בבשת²⁰. ואם מת בתיוך¹² שנתו, ולא הקיץ²¹ ולא הרגיש בזה שביישו - אין גוביין²² בשת זה מן המבייש; ואם תפשו היורשין - אין מוציאין מידן²³.

19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא-קמא פו: (20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. (21) ולא ידע בבושתו. (22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבויש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. (23) כי המציא מחבירו עליו הראיה.

ד. המבייש את השוטה²⁴ - פטור²⁵; והמבייש את החרש - חייב²⁶. המבייש את הגר או את העבד²⁷ - חייב. המבייש את הקטן: אם פשםקלימין אותו נכלם¹⁸ - חייב²⁸, ואם לאו - פטור²⁹. ומכל מקום, אינו דומה המבייש את הקטן למבייש את הגדול, ולא המבייש את העבד למבייש את בן חורין³⁰, ולא מבייש חרש למבייש פקח.

24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד.). 25) כי אינו בן בושת, בבא-קמא פו: (26) אף-על-פי שבדרך כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. (27) שם פז. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. (28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. (29) שם. (30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. המבייש את חברו פדכרים³¹, או שרקק על בגדיו²³ - פטור³² מן התשלומין³³. ויש לבית דין לגדר

נותנים זמן לחבלות", בבא-קמא צא. (119) ראה למעלה הלכה ב. (120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

יום שלישי י"ט מנ"א ה'תשפ"ב

פרק שלישי

1) נתבאר בו מהו עניין הבושת וכל פרטיו. וכן נתבאר הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושה.

א. כיצד משערין הבשת? הפל' לפי המבייש והמתבייש³. אינו דומה מתבייש מן הקטן למתבייש מאדם גדול ומכבד, שזה שביישו זה הקל⁴ בשתו מרבה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי המבייש והמתבייש".

היזק הבושת אינו כהיזק הגוף שבו נגרם נזק לאבר מסוים בגופו של אדם, אלא שהוא היזק נפשי בו האדם מאבד את ערכו ותוכנו, ולכן מצינו חילוק בתשלומי הבושת ש"הכל לפי המבייש והמתבייש". מתוך כך יובן גם מדוע בעניין עדי שקר, כתב הרמב"ם (הלכות עדות פ"ז ה"ב) שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא" אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית דין.

והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 56)

2) בבא-קמא פג: (3) ראה להלן. (4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא-קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

ב. המבייש את הערם⁵ או מי שהוא במרחץ⁷ - פטור⁸. נשבה הרוח⁹ והפכה שוליו¹⁰ על פניו והרי הוא ערם¹¹, והוסיף זה בהפשטתו - חייב בבשת¹²; ואינו דומה¹³ מבייש את זה שנעשה ערם למבייש את שאינו ערם. וכן אם הגביה בגדיו לירד לנהר¹⁴ או שעלה מן הנהר¹⁵, ובישו¹⁶ - חייב¹⁷; ואינו דומה¹⁸ מבייש זה למבייש את המכסה בבגדיו.

5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. (6) המתהלך ערום בפני בני אדם. (7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת.

קצב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ואין בהן נזק⁵³. וכבר פסקו להם חכמים⁵⁴ דמים
2 קצובים⁵⁵. וכל המכה לחברו⁵⁶ הכאה מהן - משלם
3 אותו המזמן הקצוב⁵⁷. וכל קנסות הן⁵⁸. ואותו
4 המזמן הקצוב הוא דמי הצער והבשת והרפוי
5 והשבת. בין צריך לרפואה ושבת⁵⁹ בין לא צריך⁶⁰ -
6 כזה⁶¹ הוא משלם.

(52) ראה הלכה ט. (53) ורפוי ושבת לפעמים יש בהן,
ולפעמים אין. (54) חכמי המשנה והתלמוד. (55) ראה
הלכה ט. (56) ראה הלכה יא. (57) לאותה מכה.
(58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא קמא כז: (59) אינו
משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי רפוי ושבת, ראה
רי"ף שם. (60) אינו משלם פחות. (61) לא פחות ולא
יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד,
ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וכמה הוא משלם? הפועט⁶² בחברו ברגלו -
משלם חמש סלעים. הקהו בארכבתו⁶³ - משלם
שלוש סלעים. קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגדה⁶⁴
והקהו בידו כשהיא אגודה - משלם שלש עשרה
סלעים. תקע את חברו בכפו⁶⁵ - משלם סלע. סטרו
על פניו - משלם חמשים סלעים. סטרו מאחורי
ידו⁶⁶ - משלם מאה סלע. וכן אם צרם באזנו⁶⁷, או
תלש בשרו, או שרקק והגיעו [הרק בכשרו]⁶⁸, או
העביר טלית מעליו, ופרע ראש האשה - משלם
מאה סלע⁶⁹. וכזה הוא משלם על כל מעשה
ומעשה. כיצד? כגון שפצע בחברו ארבע בעיטות,
אפלו זו אחר זו⁷⁰ - משלם עשרים סלעים. סטרו
על פניו שתי סטירות - משלם מאה סלע. וכן
בשאר.

(62) שם. (63) בברכו. (64) היינו אגרוף, וזוהי הסנקרת
הנוכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. (65) הכה את
חבירו בפס ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו
בבא קמא צ.). (66) הבזיון גדול יותר. (67) פגם אוננו.
(68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה
הלכה ה. (69) השיעורים השונים בקנסות, לא נמסר
טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם
טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה,
אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של
חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). (70) אינו
נחשבות כבושת אחד.

י. כל אלו הסלעים⁷¹ הם מכסף ארץ ישראל⁷²
באותו הזמן⁷³, שהיה בכל סלע חצי דינר פסוף⁷⁴
ושלשה דינרין ומחצה נחשת. לפיכך, מי שנתחייב
בהפאות אלו לשלם מאה סלע - הרי זה משלם
שתיים עשרה סלע ומחצה כסף נקי⁷⁵.

(71) שקצבו חכמינו, בבא קמא לו: (72) ובלשון הגמרא
(שם) "כסף מדינה". (73) של חכמי המשנה והתלמוד.

1 בדבר³⁴ בכל מקום³⁵ ובכל זמן³⁶ כפי שיראו³⁷. ואם
2 בלש תלמיד חכם³⁸ - חייב לשלם לו בשת שלמה,
3 אף על פי שלא בלשו אלא בדברים³⁹. כבר נפסק
4 הדין⁴⁰, שכל המביש תלמיד חכם, אפלו בדברים -
5 קונסין אותו וגובין ממנו משקל שלשים וחמשה
6 דינר מן ההב⁴¹, שהוא משקל תשע סלעים פחות
7 רביע. וקבלה⁴² היא בידינו, שגובין קנס זה בכל
8 מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁴³.

(31) בבא קמא צא. (32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן
התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו",
ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו
בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). (33) אבל
יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. (34) כדי שלא יבזו
אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. (35) אפילו בחוצה
לארץ. (36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שרירא גאון,
שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי
כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה,
שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חברו
(רא"ש שם). (37) "מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי
מה שרואים בבית דין" (אוצר הגאונים לבבא קמא עמוד
152). (38) ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה ו. (39) אף-
על-פי שהמביש אדם פשוט בדברים - פטור מן
התשלומים. (40) ירושלמי שם. (41) והוא ליטרא זהב
שנוכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. (42) תלמיד מפי
רבו. (43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא
כז:). - גובים קנס זה, של המביש תלמיד חכם, אפילו
בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

9 ו. מעשים היו אצלנו תמיד ככה בספרד. ויש
10 תלמידי חכמים שהיו מחליין⁴⁴ על זה, וכן נאה
11 להם⁴⁵; ויש שתובע ועושין פשרה ביניהן. אבל
12 הדינים היו אומרים למביש: חייב אתה לתן לו לטרא
13 זהב.

(44) מתוך אהבת השלום. (45) כי תלמיד חכם מצווה
להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

14 ז. אף על פי שהמביש שאר העם בדברים פטור מן
15 התשלומין - עון גדול הוא⁴⁶. ואינו מתרחק ומגדף⁴⁷
16 לעם אלא רשע⁴⁸ שוטה. ואמרו חכמים
17 הראשונים⁴⁹, שכל המלפין⁵⁰ פני אדם פשוט⁵¹
18 מישאל בדברים - אין לו חלק לעולם הבא.

(46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. (47) אפילו לשם
תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו. אבל שבין אדם למקום,
מותר וגם מחוייבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע
מלשונו של רבינו שם, וראה להם-משנה שם]. (48) שעבר
על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז),
שם. (49) אבות פרק ג, יא. (50) המביש. (51) בבא-
מציעא נט.

19 ח. יש הפאות רבות⁵², שיש בהן בזוי וצער מעט,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ' מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). וולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה], ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

- 11 ב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שְׁמִין הָאִשָּׁה פְּמָה
- 12 הֵיתָה יָפָה⁸ עַד שְׁלֹא יִלְדָּה⁹ וְכִמָּה הִיא יָפָה
- 13 מְשַׁלְּדָה¹⁰, וְנוֹתְנִין לַבֶּעַל. אִם מֵת הַבֶּעַל - נוֹתְנִין
- 14 לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם נָגְפָה אַחֵר מִיתַת הַבֶּעַל¹¹ - נוֹתְנִין אֵף
- 15 דְּמֵי וְלָדוֹת לָאִשָּׁה¹².

(8) להימכר בשוק כשפחה. (9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. (10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: (11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. (12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה.

- 16 ג. הֵיתָה נְשׁוּאָה לָגֵר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן
- 17 דְּמֵי וְלָדוֹת לַבֶּעַל¹³. מֵת הַגֵּר - פְּטוּר¹⁴. וְאִם חָבַל
- 18 בָּהּ אַחֵר מִיתַת הַגֵּר - זָכָתָה הִיא¹⁵ בְּדָמֵי וְלָדוֹת.

(13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. (14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. (15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפזה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה.

- 19 ד. הֵיתָה שְׁפָחָה אוֹ עוֹבֶדֶת כּוֹכְבִּים בְּשַׁעַת הָרִיוּן,
- 20 וּבְשַׁעַת נְגִיפָה נְשִׁתְּחַרְרָה אוֹ נִתְּגַיְרָה - הָרִי דְּמֵי
- 21 הַוְלָדוֹת שְׁלָהָה¹⁶.

(16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב.ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

- 22 ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וַיֵּצֵאוּ יִלְדֶיהָ וּמָתָה, אֵף עַל פִּי

(74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). (75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת-עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן א, א, שפלפל ליישב את חשבוננו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

- 1 יא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁷⁶ בְּמִכְכָּד; אָבָל אָדָם
- 2 שְׁהוּא מְבִזָּה וְאִינוּ מְקַפִּיד בְּכָל אֱלֹו הַדְּכָרִים⁷⁷ וְכִיּוֹצֵא
- 3 בָּהֶן - אֵינוּ נוֹטֵל אֶלָּא לְפִי מַה שְּׁרָאוּי לוֹ⁷⁸, וְכִמּוֹ
- 4 שְׁרָאוּ הַדִּינָם⁷⁹ שְׁהוּא רָאוּי לָטֹל. לְפִי שֵׁשׁ בְּגֵי אָדָם
- 5 פְּעוּרִיז⁸⁰, שְׁאִין מְקַפִּידִין עַל בְּשָׂתָם, וְכָל הַיּוֹם מְבִזִּים
- 6 עֲצָמָן בְּכָל מִינֵי בְּזוּי דְרָף שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, אוֹ כְּדִי
- 7 לָטֹל פְּרוּטָה אַחַת מִן הַלְצִים הַמְשַׁחֲקִים עִמָּהֶם.

(76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. (77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא בגמרא. (78) כדעת תנא-קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא ז:), ולפי מסקנת הגמרא (צא). שלהקל בא, כלומר שהשיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה בתוספות' שם כז: ד"ה הרי. (79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. (80) נקלים.

יום רביעי כ' מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

- 8 א. הַנּוֹגֵף² אֶת הָאִשָּׁה וַיֵּצֵאוּ יִלְדֶיהָ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא
- 9 נִתְּפַן³ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבֶּעַל⁴, וְנִזְקָ⁵ וַצַּעַר⁶
- 10 לָאִשָּׁה⁷.

(2) המכה. (3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. (4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: (5) שנפחת גופה מחמת המכה. (6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. (7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא

כעסו ונתקרה דעתו (ראה שבת שם). (32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

ט. החובל בחבירו ביום הפפורים³³, אפלו במזיד³⁴ - חייב בתשלומין, אף על פי שעבר עברה שהוא חייב עליה מלקות³⁵. והלוא כל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם³⁶? כך הם הדברים בכל³⁷, חוץ מחובל בחבירו שהוא משלם³⁸; שהרי בפרוש רבקה תורה³⁹ חובל בחבירו לתשלומין, שנאמר: רק שבתו יתן.

(33) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. (34) שחייב מלקות אם התרו בו. (35) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב). (36) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג): נאמר: "כדי רשתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". (37) עון שיש בו מלקות ותשלומים. (38) ואינו לוקה. (39) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

י. החובל בעבד פנעני שלו - פטור⁴⁰. חבל בעבד עברי שלו - חייב⁴¹ ככלן חוץ מן השבת⁴². החובל בעבד פנעני של חברו - רבו של עבד נוטל חמשה דברים. ואפלו צערו⁴³ בסם ונתרפא במהרה⁴⁴ - הרי כל רפואתו לרבו.

(40) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קנינו הוא. (41) כי עבד עברי אדון לגופו. (42) שהרי מלאכתו לרבו. (43) רבו. (44) כגון שאמדהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

יא. כל עבד שניצא לחרות ועדיין לא הגיע גט שחרור⁴⁵ לידו - אין לו קנס⁴⁶. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול להוציא מהן⁴⁷ לעצמו, שעדיין לא נגמר שחרורו; ולא האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר [לו] בו קנין. לפיכך, המפיל שן עבד⁴⁸ ואחר כך סמא עינו - יוצא פשנו, ואינו נוטל לו דמי עינו⁴⁹; ואם תפש⁵⁰ - אין מוציאין מידו⁵¹.

(45) שטר שחרור. (46) שלשים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). (47) בדיינים, תשלומי חמישה דברים. (48) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. (49) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. (50) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. (51) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד

1 שהיה שוגג - הרי זה פטור מן התשלומין¹⁷ ואינו משלם פלוס¹⁸; שנאמר: ולא יהיה אסון¹⁹ ענוש יענשו²⁰. לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת בית דין לפטורו מן התשלומין.

(17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בדיניו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה ברובה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. (18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. (19) ולא מתה האשה. (20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

ו. במה דברים אמורים²¹? כשנתפסן לאשה²²; אבל אם נתפסן לחברו ונגף את האשה²³, אף על פי שמיתה - הואיל והמיתה בלא פונה, הרי זה כדבר שאין בו מיתת בית דין²⁴, ומשלם²⁵ דמי ולדות.

(21) שבשוגג פטור מן התשלומים. (22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. (23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. (24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט): שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. (25) כדעת רב אדא בר אבהו בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

ז. המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה²⁶ - חייב בחמשה דברים²⁷. אבל אם עשה בהם חבורה, או שחבל בחבירו בשבת, אפלו היה שוגג²⁸ - פטור מן התשלומין, מפני שהוא עון מיתת בית דין²⁹. וכבר בארנו, שלא חלק הכתוב בדבר שיש בו מיתת בית דין בין שוגג למזיד לפטורו מן התשלומין.

(26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. (27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. (28) ופטור ממיתה. (29) עון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

ח. והלוא החובל מקלקל הוא, וכל המקלקל³⁰ בשבת פטורין מן המיתה, ולמה נחשב זה החובל עון שיש בו מיתת בית דין? הואיל ועשה נחת רוח³¹ ליצרו הרע בעת שחבל בחבירו³² - הרי הוא כמתקן, ונמצא עון מיתה, לפיכך פטור מתשלומין.

(30) כגון הקורע בגד או שורפו. (31) ועל ידי כך שכן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ' מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. (63) ופטור מנזק ושבת, שהרי שלו הם.

טו. החובל באשת איש - השבתה⁶⁴ והרפוי לבעלה⁶⁵,
והצער שלה. והבשת והנזק: אם בגלוי הוא⁶⁶, כגון
שחבל בפניה ובצוארה או בידה וזרועותיה -
השליש שלה⁶⁷ ושני שלישים לבעל; ואם בסתר
הוא הנזק⁶⁸ - השליש לבעל ושני שלישים לאשה.
של בעל - נותנין לו מיד, ושל אשה - ילקח בהן
קרקע⁶⁹ והבעל אוכל פירות⁷⁰.

(64) שהרי מעשי ידיה שלו. (65) כי הוא חייב לרפאותה.
(66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה.
(67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד,
פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכן
ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). (68) אין לבעלה בושת.
ונראה שרבינו מפרש שבישה בסתר ואין אדם רואה,
כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב.
(69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. (70) והקרן
שלה, אם יגרשנה או ימות.

טז. במקד דברים אמורים? פשחבלו בה אחרים;
אכל הבעל שחבל באשתו - חייב לשלם לה מיד כל
הנזק וכל הבשת והצער, והפל שלה⁷¹, ואין לבעל
בהן פירות⁷². ואם רצתה לתן הדמים לאחר - נותנת.
וכנה הורו הגאונים. והבעל מרפא אותה, בדרך
שמרפא כל חלייה.

(71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק
מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירה, משום שגם הוא מבוייש
כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים
באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו
מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו
(מגיד משנה). (72) קנסו אותו, שלא יהא חוטא נשכר
(ראב"ד).

יז. והמזיק אשתו בתשמיש המטה - חייב⁷³
בנזקה⁷⁴.

(73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך
היה להיזהר שלא יזיק. (74) בארבעה דברים, היינו: נזק,
צער, שבת ורפוי, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. האשה שחבלה בבעלה: אם היה תוספת
בכתבתה⁷⁵ - מחיבין אותה למכור התוספת לבעלה⁷⁶
בטובת הנאה⁷⁷, וגובה ממנה, אם רצה הבעל; ואם
רצה לגרשה ולגבות מן הפל⁷⁸ - גובה. ואם לא היה
לה תוספת - אינה יכולה למכור לו עקר כתבתה⁷⁹,
שאסור לו לאדם לשהות את אשתו⁸⁰ שעה אחת
בלא כתבה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה;
אלא אם רצה הבעל פותב עליה שטר⁸¹ בדמי
חבל⁸², או מגרשה ונוטל מכתבתה הראוי לו⁸³.

(75) לפי הדין כתבים לבתולה מאתיים דינר, ולאמנה -

שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם
תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו
בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו
בן חורין משלם חצי קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי
שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים
את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו,
שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו
הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקיבל שטר שחרור על חציו
אחרי שנשחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות
עבדים הלכה ד).

יב. מי שחציו עבד⁵² וחציו בן חורין שבישו אדם
או צערו או שנגחו שור⁵³ וכיצא באלו: אם ארעו
זה ביום של רבו - לרבו⁵⁴, ביום של עצמו -
לעצמו.

(52) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו,
גיטין מא. (53) והזיקו. (54) משלם לרבו, שם מב. [רבינו
פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד
וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד.
אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי,
שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת
הראב"ד והרמב"ם והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ם הדין
הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה
אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל
שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

יג. החובל בעבד עברי של חברו - חייב בתמשה
דברים. וילקח בהן⁵⁵ קרקע, ורבו אוכל פירות⁵⁶,
ולכשיצא העבד לחרות יצא השדה⁵⁷ מתחת רבו.
הזיקו הזק שאינו מעבב מלאכה כלל⁵⁸, כגון שקטע
ראש אָזְנוֹ או ראש חטמו - הפל לעבד, ואין לרבו
בהן פירות.

(55) חוץ מהוצאות הריפוי. (56) כרבא שם, שהרי אף הוא
מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. (57) כי חמשת
הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו.
(58) ולא הפסיד רבו כלל, שם.

יד. החובל בבת קטנה של אחרים: אם נזק פוחת
אותה מכספה⁵⁹ הוא - הרי הוא של אב; וכן שבתה
של אב, שהרי מעשה ידיה⁶⁰ וכסף מכירתה⁶¹ של
אביה הוא; אבל צער ובשת ורפוי - הרי הוא שלה;
וכן נזק שאינו פוחתה מכספה⁶² - הרי הוא שלה.
וכן החובל בבתו - משלם צער ורפוי ובשת⁶³.

(59) כשבא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה
בפניה, או קטע ידה. (60) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם
ששבתה הוא של אב, שם פז: (61) ככתוב "וכי ימכור איש
את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של
אב. (62) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה
למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה
פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד

הן פכעל חוב שאין לו מה יגבה, שאם העשיר חייב לשלם.

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עבדו של אדם - פגופו, ובהמתו - פממונו. פיצד? הרי שהניח גחלת על לב עבדו של חברו, ומת; או שדחפו לים או לאש, והוא יכול לעלות משם ולא עלה, ומת - פטור⁹⁹ מן התשלומין. ואם עשה פן לבהמת חברו - פאלו הניח הגחלת על בגדו¹⁰⁰ ונשרף, שהוא חייב לשלם¹⁰¹. וכן כל פיוצא בזה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממנו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חברך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

יום חמישי כ"א מנ"א ה'תשפ"ב

פרק חמישי

1) נתבאר בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אסור לאדם לחבל בין בעצמו² בין בחברו³. ולא החובל בלבד, אלא כל המכה⁵ אדם פשר⁶ מישראל, בין קטן בין גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון⁷ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא יסיף⁸ להכתו. אם הזהירה תורה מלהוסיף⁹ בהפאת החוטא¹⁰, קל וחומר למכה את הצדיק¹¹.

2) בבא קמא ז: 3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א-ז. 5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על-פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף", אם היה מוסיף, עובר על לא-תעשה" (ספרי כ"תצא רפו), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבוודאי עובר על לא-תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצוה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצוה להכותו, אינו דין (קל-וחומר) שמצוה שלא להכותו" (סנהדרין פה.).

ב. אפלו להגביה ידו על חברו - אסור. וכל המגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הקפוה - הרי זה רשע¹².

מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. 76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם). 77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פעוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. 78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. 79) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. 80) עם אשתו. 81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. 82) חמישה דברים. 83) המגיע לו.

1 יט. החובל בבניו הגדולים, אם אין סומכין על 2 שלחננו⁸⁴ - נותן להם מיד. והקטנים⁸⁵ - ילקח בהן 3 קרקע⁸⁶ בנזקו, והן אוכלין פרותיו⁸⁷. וכן הדין 4 באחרים שחבלו בהן. ואם היו סמוכין על שלחננו 5 וחבל בהן - פטור⁸⁸, בין שהיו גדולים בין שהיו 6 קטנים. ואם חבלו בהן אחרים: בגדולים - יתן להם 7 מיד⁸⁹, ובקטנים - ילקח בהן קרקע, והן אוכלין 8 פרותיה עד שנגדילו⁹⁰.

84) אין פרנסתם עליו. 85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. 86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. 87) כי דמי הנזק שלהם. 88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחננו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאינה סמוכה על שולחננו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגיא שם). 89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. 90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

9 כ. חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה: החובל בהן - 10 חייב⁹¹, והן שחבלו באחרים - פטורין. אף על פי 11 שנתפתח החרש ונשתפפה⁹² השוטה והגדיל הקטן - 12 אינם חייבין לשלם, שבשעה שחבלו בהן לא היו בני 13 דעת⁹³.

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. 92) נעשה שפוי בדעתו. 93) ואינם אחראים למעשיהם.

14 כא. העבד⁹⁴ והאשה פגיעתן רעה: החובל בהן - 15 חייב⁹⁵, והן שחבלו באחרים - פטורין⁹⁶. אבל 16 משלמין לאחר זמן, אם נתגרשה⁹⁷ האשה או מת 17 בעלה או נשתחרר העבד; שהרי בני דעה הן⁹⁸, והרי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"א מנ"א – ספר נזיקין – הלכות חובל ומזיק קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו להגביה ידו על חבירו אסור".

ובש"ס (סנהדרין נח, ב.) נאמר "המגביה ידו על חבירו נקרא רשע", והרמב"ם שינה וכתב: "הרי זה רשע", וכן כתב שהוא איסור, מה שאינו בש"ס.

ויש לומר שלשיתנו האיסור על הרמת יד אינו מצד ההיזק שגורם לאדם המוכה, כי-אם מצד המרים יד עצמו והוא הנהגה מגונה שאסורה חכמים עד כדי כך שנעשה רשע ופסול לעדות ולשבועה (כמו שציין ההגהות מיימוניות כאן בשם הראב"ן). אבל הטור השמיט דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב "נקרא רשע", וכן לא כתב שיש בזה איסור, כי לשיתנו מתחשבים בצד הניזק. ואם לא הכהו, למעשה, לא גרם לו היזק וצער ולכן אינו אסור, ומה שנקרא רשע הוא בדברי אגדה ואין בזה נפקא-מינה להלכה כי אינו פסול לעדות ולשבועה.

ויש לבאר בשיטת הרמב"ם שהחמיר במרים יד על חבירו שיש לו דין רשע ממש, כי עניינה של יד היא נתינה וחסד כמו שאמרו חז"ל "יד המחלקת צדקה", והמרים יד על חבירו הופך את תכליתה של היד להיפך הנתינה והחסד ובזה חוטא כלפי הקב"ה, ולכן סבר שהוא לא דין במוכה אלא במכה, ולכן אפילו אם רק הגביה ידו הרי זה רשע. עניין זה נרמז גם במקור ממנו נלמד דין זה - דתן ואבירים שמצד אחד עסקו בדאגה לעם ישראל ומחו בפני משה רבינו על ש"הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה כו' לתת חרב בידם להרגנו" ומצד שני היו ניצים זה עם זה היפך הנתינה והחסד.

(על פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 1)

(12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף-על-פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

- 1 ג. המכה¹³ את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה
- 2 - לוקה¹⁴; שהרי אין פאן תשלומין כדי שיהיה לאו
- 3 זה נמן לתשלומין¹⁵. ואפילו הכה עבד חבירו הכאה
- 4 שאין בה שוה פרוטה¹⁶ - לוקה; שהרי ישנו במקצת
- 5 מצות¹⁷. ועובד פוכבים שהכה את ישראל - חיב
- 6 מיתה; שנאמר: ויפן כה וכה ויפך את המצרי¹⁸.

(13) כתובות לה. (14) שעבר על לאו "לא יוסיף". (15) אם הכה את חבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. (16) בבא-קמא פח. בעבד חבירו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הבדל, מכיוון שבשתייהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן-משפט סימן תכ. (17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיק" היינו אחיך במצוות, ואף הוא

כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיק". [נאמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים" וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. (18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

- 7 ד. קנס קנסו חקמים¹⁹ לאלו השוטים בעלי זרוע,
- 8 שיהא הנחבל נאמן; ונשבע בנקיטת חפץ²⁰ שזה
- 9 חבל בו חבל זה, ונוטל²¹ מה שראוי לו²². והוא²³,
- 10 שהיה שם עדים²⁴. כיצד?²⁵ היו שני עדים מעידין
- 11 אותו שנכנס לתוך ידו²⁶ שלם ויצא חבול, ולא
- 12 ראוהו בעת שחבל בו, והוא אומר: לא חבלתי,
- 13 והלה אומר: אתה חבלת בי - הרי זה נשבע ונוטל.

(19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף-על-פי שמן התורה נשבע הנחבל ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שער אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב.). (20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקונה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). (21) שבועות מד: (22) המגיע לו. (23) בתנאי. (24) ואם אין עדים, מפורש הלן בהלכה ו. (25) משנה, שם. (26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

- 14 ה. במה דברים אמורים?²⁷ פשהיתה המפה במקום
- 15 שאפשר לו להפכות בעצמו²⁸, או שהיה עמהם
- 16 שלישי, שאפשר שזה הנחבל אמר לו לחבל בו²⁹
- 17 ולהתרעם על אחר; אבל אם אין עמהם אחר,
- 18 והיתה המפה במקום שאינו יכול לעשות בעצמו,
- 19 כגון שהיתה נשיכה³⁰ בין כתפיו וכיוצא בזה - הרי
- 20 זה נוטל בלא שבועה³¹.

(27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: (28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. (29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עבד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבל בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו לדין]. (30) בשיניים. (31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

- 21 ו. הודה החובל שהוא חבל - משלם חמשה
- 22 דברים; שהרי העדים היו שם³² שנכנס לתוך ידו
- 23 שלם בשעת המריבה ויצא חבול. אבל אם לא היו
- 24 שם עדים קלל³³, הוא אומר: חבלת בי, והודה
- 25 מעצמו³⁴ - פטור מן הנזק³⁵ ומן הצער³⁶, וחייב
- 26 בשבת³⁷ ובבשת ובכרפוי על פי עצמו³⁸. לפיכך³⁹, אם
- 27 פפר ואמר: לא חבלתי - נשבע⁴⁰ שבועת הסת⁴¹.

(32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. (33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות

קצת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"א מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 שְׁהַמְזִיק מִמּוֹן חֲבֵרוֹ - פִּיּוֹן שֶׁשָּׁלַם מֶה שֶׁהוּא חַיֵּב
14 לְשֵׁלֶם נִתְכַּפֵּר לוֹ⁵²; אֲבָל חָבֵל בְּחֲבֵרוֹ, אֵף עַל פִּי
15 שְׁנָתָן לוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ⁵³. וְאִפְלוּ
16 הֶקְרִיב⁵⁴ כָּל אֵילֵי נִבְיֹת⁵⁵ - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ⁵⁶ וְלֹא
17 נִמְחַל עֲוֹנוֹ, עַד שֶׁיִּבְקֹשׁ מִן הַנֶּחֱבֵל וַיִּמְחַל לוֹ⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתכפר לו"

"המזיק ממון חברו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו" אבל בגזול ממון חברו אין מספיק ששייב הגזילה ו"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאלו ממנו שימחל לו" (הלכות תשובה פ"ב ה"ט). כי בגזילה פסק הרמב"ם ש"כל הגזול את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כו' את נפש בעליו יקח", ולשיטתו גזילת ממון אדם בחוזקה ובעל-כורחו, אינה רק פעולה נגד ממנו של אדם אלא אף נגד האדם עצמו, והפקעת בעלות חברו על ממנו דומה ל"נוטל נפשו ממנו" ולכן בגזילה אין מספיק להשיב את הממון אלא חייב לרצותו ולשאלו ממנו שימחל לו, מה-שאינן המזיק שפעל רק נגד ממנו של אדם "כיון ששילם מה שחייב לשלם נתכפר לו".

(ענ' פי' לקו"ש ח"ב ע' 116 ה"נ 39)

52) בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. 54) נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביית הם המוכחרים, העולים לרצון על מזבח ה' (ישעיה ס, ז). 56) כי זהו חטא בין אדם לחבירו, ואין הקרבן מכפר עליו. 57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האיש ... ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא-אם-כן מחל לו, גמרא שם.

18 י. וְאִסּוּר⁵⁸ לְנֶחֱבֵל לְהִיטֵת אֶכְזָרִי⁵⁹ וְלֹא יִמְחַל. אֵין זֶה
19 דֶּרֶךְ זֶרַע וְשִׁרְאָל⁶⁰. אֲלֹא פִיּוֹן שֶׁבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחֹבֵל
20 וְנִתְחַנֵּן לוֹ⁶¹ פָּעַם רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה⁶², וַיִּדְע⁶³ שֶׁהוּא
21 שֶׁבִּמְחָטָאוֹ⁶⁴ וְנִתְחַס⁶⁵ עַל רָעָתוֹ - יִמְחַל לוֹ. וְכָל
22 הַמְמַהֵר לְמַחֵל - הֵרִי הוּא מְשַׁבַּח⁶⁶, וְרוֹחַ חֲכָמִים
23 נוֹחָה הַיָּמִינוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול"

עניין זה הובא בעוד שני מקומות - בהלכות תשובה (פ"ב ה"י) ובהלכות דעות (פ"ו ה"ו) אלא שבכל אחד מהמקומות כתב זאת הרמב"ם בלשון אחרת, ורמז בלשונו על שלושה סוגי מחילה הנדרשים מהאדם בכל אחד משלושת המצבים.

כאן מדבר הרמב"ם על הדרגה הראשונה ובה מוחל האדם לחברו כדי שלא ייענש בגללו. בהלכות תשובה מדובר גם

החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. 34) מרצונו הטוב. 35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור-שמח). 36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא "ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). 37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). 38) על-פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד-משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. 39) מכיון שחייב בשבת ובבושת ובריפוי על-פי עצמו. 40) שהרי כפר ממון. 41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:); ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

1 ז. וְלָמָּה מְשַׁלֵּם אָדָם שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֵלּוּ עַל פִּי
2 עֲצָמוֹ? שֶׁהַשְּׂבֵת וְהַרְפּוּי מִמּוֹן הוּא וְלֹא קָנָס; שְׂאֵם
3 לֹא יִתֵּן לוֹ, הֵרִי חֲסָרוֹ מִמּוֹן⁴² שֶׁהוּא מִתְרַפֵּא בּוֹ
4 וְכֻטֵּל מִמְּלֹאכְתּוֹ⁴³. וְהַבִּשְׁתָּ⁴⁴ לֹא הִגִּיעָה לוֹ⁴⁵ אֲלֹא
5 בְּשַׁעַה שֶׁהוּדָה בְּפָנָיו שֶׁהוּא חָבֵל בּוֹ; שֶׁהַנֶּחֱבֵל
6 שְׁלֹא חָבֵל בּוֹ [בְּפָנָיו] אָדָם - אֵין לוֹ בִּשְׁתָּ⁴⁶, וְהוּדָתּוֹ
7 בְּבִית דִּין הִיא שְׁבִיטָה אוֹתוֹ⁴⁷.

42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. 43) ראה הערה לו. 44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על-פי עצמו. 45) לנחבל, כלומר ביישה אותו. 46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. 47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית-דין שחבל בו.

8 ח. נִמְצְאָתָ לְמֹד, שְׂאֵין הַפֶּרֶשׁ בְּבִשְׁתָּ בֵּין בִּשְׁתָּ
9 הַמִּגִּיעָה לוֹ⁴⁸ אִם חָבֵל בּוֹ בְּפָנָיו אַחֲרִים וּבֵין בִּשְׁתָּ
10 הַמִּגִּיעָה לוֹ בִּפְעַת שֶׁהוּדָה⁴⁹ בְּפָנָיו אַחֲרִים שֶׁחָבֵל בּוֹ.
11 לְפִיכָף⁵⁰ מְשַׁלֵּם אָדָם בִּשְׁתָּ עַל פִּי עֲצָמוֹ⁵¹.

48) שמבייש אותו. 49) ואף-על-פי שהבושת באה עתה בדיבורו על-ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חברו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. 50) מכיון שדין אחד למבייש על-ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על-ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. 51) אף-על-פי שעצם התשלום אינו ממון, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

12 ט. אֵינוֹ דוֹמָה מְזִיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ לְמְזִיק מְמוֹנוֹ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ב מנ"א – ספר נזיקין – הלכות חובל ומזיק קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לו, שעשוי אדם למחול על ממנו. (70) שיכול לומר לו: הרשיתי לך לקרוע את כסותי על-מנת שתשלם.

יב. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ⁷¹ כְּשֶׁבָּאוּ הַכֹּלִים לִידּוֹ
תַּחֲלָה בְּתוֹרַת שְׁמִירָה ⁷², כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׂאוּלִין אוֹ
מִפְקָדִין אֲצִלוֹ, וְאָמַר לוֹ: שִׁבְר וְקָרַע, וְעָשָׂה בֶן -
חַיִּב לְשֵׁלֶם ⁷³, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׂאֵתָה פְּטוּר;
אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַח כָּלִי זֶה וְשִׁבְרוּ ⁷⁴, בְּגָד זֶה
וְקָרַעוּ, וְעָשָׂה בֶן - הָרִי זֶה פְּטוּר ⁷⁵.

(71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על-מנת שאתה פטור (שם צג). (72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. (73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על-מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. (74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. (75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

יג. הָאוֹמֵר ⁷⁶ לְחִבְרוֹ: שִׁבְר כָּלִי שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנַת
שְׂאֵתָה פְּטוּר ⁷⁷, וְעָשָׂה - הָרִי זֶה חַיִּב ⁷⁸ לְשֵׁלֶם. וְכֹאֵלּוּ
אָמַר לוֹ: סִמָּא עֵינֵינוּ ⁷⁹ שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנַת שְׂאֵתָה
פְּטוּר. וְאֵף עַל פִּי שְׁהָעוֹשָׂה הוּא חַיִּב לְשֵׁלֶם, הָרִי
זֶה הָאוֹמֵר לוֹ שֶׁתִּפּוּ בְּעוֹן ⁸⁰ וְרָשָׁע הוּא; שֶׁהָרִי
הַכָּשִׁיל עוֹרֵי ⁸¹, וְחִזְק ⁸² יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. ⁸⁰

(76) משנה בבא-קמא צב. (77) כלומר, אני אשלם במקומך. (78) העושה, אף-על-פי שאמר לו במפורש על-מנת שאתה פטור. (79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה, כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: (80) קידושין מג. (81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף-על-פי שהמזיק ידע שהכלי של חברו הוא, בכל זאת הוא בבחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. (82) המריץ אותו וזירזו לעשות את העבירה, גמרא שם.

יום שישי כ"ב מנ"א ה'תשפ"ב

פרק נש"י

(1) נתבאר בו דיני המזיק ממון חברו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף בכהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. המזיק? מִמּוֹן חֲבֵרוֹ - חַיִּב לְשֵׁלֶם נֹזֵק שְׁלֵם ³. בֵּין
שְׁהִיָּה שׁוֹגֵג ⁴ בֵּין שְׁהִיָּה אֲנוּס ⁵ - הָרִי הוּא כְּמִזִּיד ⁶.
כִּיצַד? נֶפֶל מִן הַגֵּז וְשִׁבְר אֶת הַכֹּלִים, או שְׁנִתְקַל ⁸
כְּשֶׁהוּא מִהֶלֶךְ וְנָפַל עַל הַכָּלִי וְשִׁבְרוֹ - חַיִּב נֹזֵק

על הסרת כל טינה מלבו, כי עניין זה נדרש לשלמות תשובתו של המבקש. ואילו בהלכות דעות מדבר על הדרישה לשלימות מידותיו האישיות של המוחל שימחול ויתפייס עם הפוגע כאילו לא חטא כלפיו מעולם, ומכאן נובעים ארבעת השינויים דלהלן:

א. כאן הוסיף תנאי "שביקש ממנו החובל ונתחנן לו כו" וידע שהוא שב מחטאו ונחם על רעתו" כי תנאי זה מוכרח לשם כפרת החטא, משא"כ בהלכות תשובה והלכות דעות לא הובא תנאי זה.

ב. כאן מכנה את המוחל בשם "נחבל" כי הוא זה שבמחילתו תבוא כפרה על פעולת החבלה, אבל בהלכות תשובה נקרא "אדם" על שם שמסייע לחברו לחזור בתשובה, ובהלכות דעות נקרא "מוחל" כי שם מדבר הרמב"ם במידותיו האישיות והנעלות.

ג. כאן ובהלכות תשובה כתב "אסור ... להיות אכזרי" אבל בהלכות דעות כתב רק "ולא יהיה המוחל אכזרי" כי שם מדובר על המידות הנדרשות מהאדם כשלעצמו ולא מצד מחילתו לזולת.

ד. כאן נאמר "אסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול" כי מדובר במחילה על החטא מהסוג הפשוט, אבל בהלכות תשובה "אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס" כי שם מדבר על הסרת כל טינה מלבו.

(על פי לקו"ש חכ"ח ע' 144)

(58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל בעדו, בבא-קמא צב. (59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חברו, אף-על-פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. (60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). (61) תחנן הוא יותר מבקשה. (62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. (63) הנחבל השתכנע. (64) לא ישוב לעשות כזאת. (65) התחרט בלבו. (66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצערם אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז.).

יא. וְעוֹד יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין נֹזֵקִי גּוֹפּוֹ לְנֹזֵקִי מְמוֹנוֹ.
שְׁהָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: סִמָּא אֶת עֵינֵי ⁷¹, קָטַע אֶת יְדֵי, עַל
מְנַת שְׂאֵתָה פְּטוּר - הָרִי זֶה חַיִּב בְּחִמְשָׁה דְּכָרִים,
שְׁהִדְבֵּר יְדוּעַ שְׂאִין אָדָם רוּצָה בְּכָף ⁷²; אֲבָל הָאוֹמֵר
לְחִבְרוֹ: קָרַע אֶת כְּסוּתִי, שִׁבְר אֶת כְּדִי, עַל מְנַת
שְׂאֵתָה פְּטוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר ⁷³. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'עַל
מְנַת שְׂאֵתָה פְּטוּר' - הָרִי זֶה חַיִּב לְשֵׁלֶם, אֵף עַל פִּי ⁷⁴
שֶׁהָרָשָׁע לְהַשְׁחִית. ⁷⁵

(67) בבא-קמא צב. (68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים – פטור, אם אמר על-מנת שתהיה פטור (מגיד-משנה). (69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר

- 1 שְׁלֵם. שְׁנֵאמַר: וּמִמֶּה בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה. לֹא חֵלֶק
- 2 הַכֶּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד.
- (2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. (3) משנה בבא-קמא כו.
- (4) שהזיק בלי כוונה. (5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן
- אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס
- גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב.
- (6) משנה, שם. (7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה
- אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה
- מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם
- אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבח),
- אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד.
- בבא-קמא כז. (וראה חושן-משפט סימן שעש סעיף ב,
- וביאור הגר"א סעיף-קטן ז). (8) והריהו שוגג, לפי שאין
- דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא-
- קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. (9) בבא-
- קמא לה.
- 3 ב. וְאֶחָד הַהוֹרֵג בְּהִמָּתּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ אוֹ הַשׁוֹבֵר בְּלִיּוֹ
- 4 אוֹ הַקּוֹרֵעַ בְּגָדֵיו¹¹ אוֹ קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַכֹּל דִּין
- 5 אֶחָד הוּא¹².
- (10) משנה, שם כו. (11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג
- בהמתו של חבירו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא
- בבא-קמא פרק ג. (12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה
- שוגג ובין שהיה אנוס.
- 6 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹³? בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק¹⁴; אֲבָל
- 7 בְּרִשּׁוֹת הַמִּזִּיק - אֵינוֹ חַיֵּב לְשַׁלֵּם אֲלָא אִם הָיָה
- 8 בְּזִדּוֹן¹⁵, אֲבָל בְּשִׁגְגָה אוֹ בְּאִנּוּס - פְּטוּר¹⁶. וְכֵן אִם
- 9 הָיָה שְׁנִיָּה בְּרִשּׁוֹת¹⁷ אוֹ שְׁנִיָּה שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וְהָיָה
- 10 אֶחָד מֵהֶן¹⁸ מִמּוֹן חֲבֵירוֹ שְׁלֹא בְּכֻנָּה - פְּטוּר¹⁹.
- (13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס.
- (14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא-קמא מח.
- (15) חייב המזיק, אף-על-פי שנכנס הניזק לרשותו, מפני
- שיש לו רשות להוציאו אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז
- הלכה ז). (16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן
- לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא
- להניח כל כך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה.
- (17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות
- בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס,
- בבא-קמא מח: (18) מה-שאינ-כן בדוגמא הקודמת, שם
- רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס
- הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון
- שנכנס שלא ברשות. (19) ובלשון הגמרא (שם) "הוזקו זה
- בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו
- בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק
- יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם
- במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.
- 11 ד. הָיָה עוֹלָה בְּסֻלָּם²⁰, וְנִשְׁמָטָה שְׁלִיכָה²¹ מִתַּחְתּוֹ
- 12 וְנִפְלָה וְהָיָה: אִם לֹא הָיָה מִהֲדַקְתָּ²² וְחִזְקָה -
- 13 חֲבִיב²³; הָיָה חִזְקָה וּמִהֲדַקְתָּ, וְנִשְׁמָטָה אוֹ
- (20) משנה, שם כו. (21) שוגג, ראה לקמן הלכה יא.
- (22) חזקתו, שם כז. (23) חזקתו, שם כז.
- (24) משנה, שם כז. (25) חזקתו, שם כז.
- (26) משנה, שם כז. (27) חזקתו, שם כז.
- (28) משנה, שם כז. (29) חזקתו, שם כז.
- (30) משנה, שם כז. (31) חזקתו, שם כז.
- (32) משנה, שם כז. (33) חזקתו, שם כז.
- (34) משנה, שם כז. (35) חזקתו, שם כז.
- (36) משנה, שם כז. (37) חזקתו, שם כז.
- (38) משנה, שם כז. (39) חזקתו, שם כז.
- (40) משנה, שם כז. (41) חזקתו, שם כז.
- (42) משנה, שם כז. (43) חזקתו, שם כז.
- (44) משנה, שם כז. (45) חזקתו, שם כז.
- (46) משנה, שם כז. (47) חזקתו, שם כז.
- (48) משנה, שם כז. (49) חזקתו, שם כז.
- (50) משנה, שם כז. (51) חזקתו, שם כז.
- (52) משנה, שם כז. (53) חזקתו, שם כז.
- (54) משנה, שם כז. (55) חזקתו, שם כז.
- (56) משנה, שם כז. (57) חזקתו, שם כז.
- (58) משנה, שם כז. (59) חזקתו, שם כז.
- (60) משנה, שם כז. (61) חזקתו, שם כז.
- (62) משנה, שם כז. (63) חזקתו, שם כז.
- (64) משנה, שם כז. (65) חזקתו, שם כז.
- (66) משנה, שם כז. (67) חזקתו, שם כז.
- (68) משנה, שם כז. (69) חזקתו, שם כז.
- (70) משנה, שם כז. (71) חזקתו, שם כז.
- (72) משנה, שם כז. (73) חזקתו, שם כז.
- (74) משנה, שם כז. (75) חזקתו, שם כז.
- (76) משנה, שם כז. (77) חזקתו, שם כז.
- (78) משנה, שם כז. (79) חזקתו, שם כז.
- (80) משנה, שם כז. (81) חזקתו, שם כז.
- (82) משנה, שם כז. (83) חזקתו, שם כז.
- (84) משנה, שם כז. (85) חזקתו, שם כז.
- (86) משנה, שם כז. (87) חזקתו, שם כז.
- (88) משנה, שם כז. (89) חזקתו, שם כז.
- (90) משנה, שם כז. (91) חזקתו, שם כז.
- (92) משנה, שם כז. (93) חזקתו, שם כז.
- (94) משנה, שם כז. (95) חזקתו, שם כז.
- (96) משנה, שם כז. (97) חזקתו, שם כז.
- (98) משנה, שם כז. (99) חזקתו, שם כז.
- (100) משנה, שם כז. (101) חזקתו, שם כז.
- (102) משנה, שם כז. (103) חזקתו, שם כז.
- (104) משנה, שם כז. (105) חזקתו, שם כז.
- (106) משנה, שם כז. (107) חזקתו, שם כז.
- (108) משנה, שם כז. (109) חזקתו, שם כז.
- (110) משנה, שם כז. (111) חזקתו, שם כז.
- (112) משנה, שם כז. (113) חזקתו, שם כז.
- (114) משנה, שם כז. (115) חזקתו, שם כז.
- (116) משנה, שם כז. (117) חזקתו, שם כז.
- (118) משנה, שם כז. (119) חזקתו, שם כז.
- (120) משנה, שם כז. (121) חזקתו, שם כז.
- (122) משנה, שם כז. (123) חזקתו, שם כז.
- (124) משנה, שם כז. (125) חזקתו, שם כז.
- (126) משנה, שם כז. (127) חזקתו, שם כז.
- (128) משנה, שם כז. (129) חזקתו, שם כז.
- (130) משנה, שם כז. (131) חזקתו, שם כז.
- (132) משנה, שם כז. (133) חזקתו, שם כז.
- (134) משנה, שם כז. (135) חזקתו, שם כז.
- (136) משנה, שם כז. (137) חזקתו, שם כז.
- (138) משנה, שם כז. (139) חזקתו, שם כז.
- (140) משנה, שם כז. (141) חזקתו, שם כז.
- (142) משנה, שם כז. (143) חזקתו, שם כז.
- (144) משנה, שם כז. (145) חזקתו, שם כז.
- (146) משנה, שם כז. (147) חזקתו, שם כז.
- (148) משנה, שם כז. (149) חזקתו, שם כז.
- (150) משנה, שם כז. (151) חזקתו, שם כז.
- (152) משנה, שם כז. (153) חזקתו, שם כז.
- (154) משנה, שם כז. (155) חזקתו, שם כז.
- (156) משנה, שם כז. (157) חזקתו, שם כז.
- (158) משנה, שם כז. (159) חזקתו, שם כז.
- (160) משנה, שם כז. (161) חזקתו, שם כז.
- (162) משנה, שם כז. (163) חזקתו, שם כז.
- (164) משנה, שם כז. (165) חזקתו, שם כז.
- (166) משנה, שם כז. (167) חזקתו, שם כז.
- (168) משנה, שם כז. (169) חזקתו, שם כז.
- (170) משנה, שם כז. (171) חזקתו, שם כז.
- (172) משנה, שם כז. (173) חזקתו, שם כז.
- (174) משנה, שם כז. (175) חזקתו, שם כז.
- (176) משנה, שם כז. (177) חזקתו, שם כז.
- (178) משנה, שם כז. (179) חזקתו, שם כז.
- (180) משנה, שם כז. (181) חזקתו, שם כז.
- (182) משנה, שם כז. (183) חזקתו, שם כז.
- (184) משנה, שם כז. (185) חזקתו, שם כז.
- (186) משנה, שם כז. (187) חזקתו, שם כז.
- (188) משנה, שם כז. (189) חזקתו, שם כז.
- (190) משנה, שם כז. (191) חזקתו, שם כז.
- (192) משנה, שם כז. (193) חזקתו, שם כז.
- (194) משנה, שם כז. (195) חזקתו, שם כז.
- (196) משנה, שם כז. (197) חזקתו, שם כז.
- (198) משנה, שם כז. (199) חזקתו, שם כז.
- (200) משנה, שם כז. (201) חזקתו, שם כז.
- (202) משנה, שם כז. (203) חזקתו, שם כז.
- (204) משנה, שם כז. (205) חזקתו, שם כז.
- (206) משנה, שם כז. (207) חזקתו, שם כז.
- (208) משנה, שם כז. (209) חזקתו, שם כז.
- (210) משנה, שם כז. (211) חזקתו, שם כז.
- (212) משנה, שם כז. (213) חזקתו, שם כז.
- (214) משנה, שם כז. (215) חזקתו, שם כז.
- (216) משנה, שם כז. (217) חזקתו, שם כז.
- (218) משנה, שם כז. (219) חזקתו, שם כז.
- (220) משנה, שם כז. (221) חזקתו, שם כז.
- (222) משנה, שם כז. (223) חזקתו, שם כז.
- (224) משנה, שם כז. (225) חזקתו, שם כז.
- (226) משנה, שם כז. (227) חזקתו, שם כז.
- (228) משנה, שם כז. (229) חזקתו, שם כז.
- (230) משנה, שם כז. (231) חזקתו, שם כז.
- (232) משנה, שם כז. (233) חזקתו, שם כז.
- (234) משנה, שם כז. (235) חזקתו, שם כז.
- (236) משנה, שם כז. (237) חזקתו, שם כז.
- (238) משנה, שם כז. (239) חזקתו, שם כז.
- (240) משנה, שם כז. (241) חזקתו, שם כז.
- (242) משנה, שם כז. (243) חזקתו, שם כז.
- (244) משנה, שם כז. (245) חזקתו, שם כז.
- (246) משנה, שם כז. (247) חזקתו, שם כז.
- (248) משנה, שם כז. (249) חזקתו, שם כז.
- (250) משנה, שם כז. (251) חזקתו, שם כז.
- (252) משנה, שם כז. (253) חזקתו, שם כז.
- (254) משנה, שם כז. (255) חזקתו, שם כז.
- (256) משנה, שם כז. (257) חזקתו, שם כז.
- (258) משנה, שם כז. (259) חזקתו, שם כז.
- (260) משנה, שם כז. (261) חזקתו, שם כז.
- (262) משנה, שם כז. (263) חזקתו, שם כז.
- (264) משנה, שם כז. (265) חזקתו, שם כז.
- (266) משנה, שם כז. (267) חזקתו, שם כז.
- (268) משנה, שם כז. (269) חזקתו, שם כז.
- (270) משנה, שם כז. (271) חזקתו, שם כז.
- (272) משנה, שם כז. (273) חזקתו, שם כז.
- (274) משנה, שם כז. (275) חזקתו, שם כז.
- (276) משנה, שם כז. (277) חזקתו, שם כז.
- (278) משנה, שם כז. (279) חזקתו, שם כז.
- (280) משנה, שם כז. (281) חזקתו, שם כז.
- (282) משנה, שם כז. (283) חזקתו, שם כז.
- (284) משנה, שם כז. (285) חזקתו, שם כז.
- (286) משנה, שם כז. (287) חזקתו, שם כז.
- (288) משנה, שם כז. (289) חזקתו, שם כז.
- (290) משנה, שם כז. (291) חזקתו, שם כז.
- (292) משנה, שם כז. (293) חזקתו, שם כז.
- (294) משנה, שם כז. (295) חזקתו, שם כז.
- (296) משנה, שם כז. (297) חזקתו, שם כז.
- (298) משנה, שם כז. (299) חזקתו, שם כז.
- (300) משנה, שם כז. (301) חזקתו, שם כז.
- (302) משנה, שם כז. (303) חזקתו, שם כז.
- (304) משנה, שם כז. (305) חזקתו, שם כז.
- (306) משנה, שם כז. (307) חזקתו, שם כז.
- (308) משנה, שם כז. (309) חזקתו, שם כז.
- (310) משנה, שם כז. (311) חזקתו, שם כז.
- (312) משנה, שם כז. (313) חזקתו, שם כז.
- (314) משנה, שם כז. (315) חזקתו, שם כז.
- (316) משנה, שם כז. (317) חזקתו, שם כז.
- (318) משנה, שם כז. (319) חזקתו, שם כז.
- (320) משנה, שם כז. (321) חזקתו, שם כז.
- (322) משנה, שם כז. (323) חזקתו, שם כז.
- (324) משנה, שם כז. (325) חזקתו, שם כז.
- (326) משנה, שם כז. (327) חזקתו, שם כז.
- (328) משנה, שם כז. (329) חזקתו, שם כז.
- (330) משנה, שם כז. (331) חזקתו, שם כז.
- (332) משנה, שם כז. (333) חזקתו, שם כז.
- (334) משנה, שם כז. (335) חזקתו, שם כז.
- (336) משנה, שם כז. (337) חזקתו, שם כז.
- (338) משנה, שם כז. (339) חזקתו, שם כז.
- (340) משנה, שם כז. (341) חזקתו, שם כז.
- (342) משנה, שם כז. (343) חזקתו, שם כז.
- (344) משנה, שם כז. (345) חזקתו, שם כז.
- (346) משנה, שם כז. (347) חזקתו, שם כז.
- (348) משנה, שם כז. (349) חזקתו, שם כז.
- (350) משנה, שם כז. (351) חזקתו, שם כז.
- (352) משנה, שם כז. (353) חזקתו, שם כז.
- (354) משנה, שם כז. (355) חזקתו, שם כז.
- (356) משנה, שם כז. (357) חזקתו, שם כז.
- (358) משנה, שם כז. (359) חזקתו, שם כז.
- (360) משנה, שם כז. (361) חזקתו, שם כז.
- (362) משנה, שם כז. (363) חזקתו, שם כז.
- (364) משנה, שם כז. (365) חזקתו, שם כז.
- (366) משנה, שם כז. (367) חזקתו, שם כז.
- (368) משנה, שם כז. (369) חזקתו, שם כז.
- (370) משנה, שם כז. (371) חזקתו, שם כז.
- (372) משנה, שם כז. (373) חזקתו, שם כז.
- (374) משנה, שם כז. (375) חזקתו, שם כז.
- (376) משנה, שם כז. (377) חזקתו, שם כז.
- (378) משנה, שם כז. (379) חזקתו, שם כז.
- (380) משנה, שם כז. (381) חזקתו, שם כז.
- (382) משנה, שם כז. (383) חזקתו, שם כז.
- (384) משנה, שם כז. (385) חזקתו, שם כז.
- (386) משנה, שם כז. (387) חזקתו, שם כז.
- (388) משנה, שם כז. (389) חזקתו, שם כז.
- (390) משנה, שם כז. (391) חזקתו, שם כז.
- (392) משנה, שם כז. (393) חזקתו, שם כז.
- (394) משנה, שם כז. (395) חזקתו, שם כז.
- (396) משנה, שם כז. (397) חזקתו, שם כז.
- (398) משנה, שם כז. (399) חזקתו, שם כז.
- (400) משנה, שם כז. (401) חזקתו, שם כז.
- (402) משנה, שם כז. (403) חזקתו, שם כז.
- (404) משנה, שם כז. (405) חזקתו, שם כז.
- (406) משנה, שם כז. (407) חזקתו, שם כז.
- (408) משנה, שם כז. (409) חזקתו, שם כז.
- (410) משנה, שם כז. (411) חזקתו, שם כז.
- (412) משנה, שם כז. (413) חזקתו, שם כז.
- (414) משנה, שם כז. (415) חזקתו, שם כז.
- (416) משנה, שם כז. (417) חזקתו, שם כז.
- (418) משנה, שם כז. (419) חזקתו, שם כז.
- (420) משנה, שם כז. (421) חזקתו, שם כז.
- (422) משנה, שם כז. (423) חזקתו, שם כז.
- (424) משנה, שם כז. (425) חזקתו, שם כז.
- (426) משנה, שם כז. (427) חזקתו, שם כז.
- (428) משנה, שם כז. (429) חזקתו, שם כז.
- (430) משנה, שם כז. (431) חזקתו, שם כז.
- (432) משנה, שם כז. (433) חזקתו, שם כז.
- (434) משנה, שם כז. (435) חזקתו, שם כז.
- (436) משנה, שם כז. (437) חזקתו, שם כז.
- (438) משנה, שם כז. (439) חזקתו, שם כז.
- (440) משנה, שם כז. (441) חזקתו, שם כז.
- (442) משנה, שם כז. (443) חזקתו, שם כז.
- (444) משנה, שם כז. (445) חזקתו, שם כז.
- (446) משנה, שם כז. (447) חזקתו, שם כז.
- (448) משנה, שם כז. (449) חזקתו, שם כז.
- (450) משנה, שם כז. (451) חזקתו, שם כז.
- (452) משנה, שם כז. (453) חזקתו, שם כז.
- (454) משנה, שם כז. (455) חזקתו, שם כז.
- (456) משנה, שם כז. (457) חזקתו, שם כז.
- (458) משנה, שם כז. (459) חזקתו, שם כז.
- (460) משנה, שם כז. (461) חזקתו, שם כז.
- (462) משנה, שם כז. (463) חזקתו, שם כז.
- (464) משנה, שם כז. (465) חזקתו, שם כז.
- (466) משנה, שם כז. (467) חזקתו, שם כז.
- (468) משנה, שם כז. (469) חזקתו, שם כז.
- (470) משנה, שם כז. (471) חזקתו, שם כז.
- (472) משנה, שם כז. (473) חזקתו, שם כז.
- (474) משנה, שם כז. (475) חזקתו, שם כז.
- (476) משנה, שם כז. (477) חזקתו, שם כז.
- (478) משנה, שם כז. (479) חזקתו, שם כז.
- (480) משנה, שם כז. (481) חזקתו, שם כז.
- (482) משנה, שם כז. (483) חזקתו, שם כז.
- (484) משנה, שם כז. (485) חזקתו, שם כז.
- (486) משנה, שם כז. (487) חזקתו, שם כז.
- (488) משנה, שם כז. (489) חזקתו, שם כז.
- (490) משנה, שם כז. (491) חזקתו, שם כז.
- (492) משנה, שם כז. (493) חזקתו, שם כז.
- (494) משנה, שם כז. (495) חזקתו, שם כז.
- (496) משנה, שם כז. (497) חזקתו, שם כז.
- (498) משנה, שם כז. (499) חזקתו, שם כז.
- (500) משנה, שם כז. (501) חזקתו, שם כז.
- (502) משנה, שם כז. (503) חזקתו, שם כז.
- (504) משנה, שם כז. (505) חזקתו, שם כז.
- (506) משנה, שם כז. (507) חזקתו, שם כז.
- (508) משנה, שם כז. (509) חזקתו, שם כז.
- (510) משנה, שם כז. (511) חזקתו, שם כז.
- (512) משנה, שם כז. (513) חזקתו, שם כז.
- (514) משנה, שם כז. (515) חזקתו, שם כז.
- (516) משנה, שם כז. (517) חזקתו, שם כז.
- (518) משנה, שם כז. (519) חזקתו, שם כז.
- (520) משנה, שם כז. (521) חזקתו, שם כז.
- (522) משנה, שם כז. (523) חזקתו, שם כז.
- (524) משנה, שם כז. (525) חזקתו, שם כז.
- (526) משנה, שם כז. (527) חזקתו, שם כז.
- (528) משנה, שם כז. (529) חזקתו, שם כז.
- (530) משנה, שם כז. (531) חזקתו, שם כז.
- (532) משנה, שם כז. (533) חזקתו, שם כז.
- (534) משנה, שם כז. (535) חזקתו, שם כז.
- (536) משנה, שם כז. (537) חזקתו, שם כז.
- (538) משנה, שם כז. (539) חזקתו, שם כז.
- (540) משנה, שם כז. (541) חזקתו, שם כז.
- (542) משנה, שם כז. (543) חזקתו, שם כז.
- (544) משנה, שם כז. (545) חזקתו, שם כז.
- (546) משנה, שם כז. (547) חזקתו, שם כז.
- (548) משנה, שם כז. (549) חזקתו, שם כז.
- (550) משנה, שם כז. (551) חזקתו, שם כז.
- (552) משנה, שם כז. (553) חזקתו, שם כז.
- (554) משנה, שם כז. (555) חזקתו, שם כז.
- (556) משנה, שם כז. (557) חזקתו, שם כז.
- (558) משנה, שם כז. (559) חזקתו, שם כז.
- (560) משנה, שם כז. (561) חזקתו, שם כז.
- (562) משנה, שם כז. (563) חזקתו, שם כז.
- (564) משנה, שם כז. (565) חזקתו, שם כז.
- (566) משנה, שם כז. (567) חזקתו, שם כז.
- (568) משנה, שם כז. (569) חזקתו, שם כז.
- (570) משנה, שם כז. (571) חזקתו, שם כז.
- (572) משנה, שם כז. (573) חזקתו, שם כז.
- (574) משנה, שם כז. (575) חזקתו, שם כז.
- (576) משנה, שם כז. (577) חזקתו, שם כז.
- (578) משנה, שם כז. (579) חזקתו, שם כז.
- (580) משנה, שם כז. (581) חזקתו, שם כז.
- (582) משנה, שם כז. (583) חזקתו, שם כז.
- (584) משנה, שם כז. (585) חזקתו, שם כז.
- (586) משנה, שם כז. (587) חזקתו, שם כז.
- (588) משנה, שם כז. (589) חזקתו, שם כז.
- (590) משנה, שם כז. (591) חזקתו, שם כז.
- (592) משנה, שם כז. (593) חזקתו, שם כז.
- (594) משנה, שם כז. (595) חזקתו, שם כז.
- (596) משנה, שם כז. (597) חזקתו, שם כז.
- (598) משנה, שם כז. (599) חזקתו, שם כז.
- (600) משנה, שם כז. (601) חזקתו, שם כז.
- (602) משנה, שם כז. (603) חזקתו, שם כז.
- (604) משנה, שם כז. (605) חזקתו, שם כז.
- (606) משנה, שם כז. (607) חזקתו, שם כז.
- (608) משנה, שם כז. (609) חזקתו, שם כז.
- (610) משנה, שם כז. (611) חזקתו, שם כז.
- (612) משנה, שם כז. (613) חזקתו, שם כז.
- (614) משנה, שם כז. (615) חזקתו, שם כז.
- (616) משנה, שם כז. (617) חזקתו, שם כז.
- (618) משנה, שם כז. (619) חזקתו, שם כז.
- (620) משנה, שם כז. (621) חזקתו, שם כז.
- (622) משנה, שם כז. (623) חזקתו, שם כז.
- (624) משנה, שם כז. (625) חזקתו, שם כז.
- (626) משנה, שם כז. (627) חזקתו, שם כז.
- (628) משנה, שם כז. (629) חזקתו, שם כז.
- (630) משנה, שם כז. (631) חזקתו, שם כז.
- (632) משנה, שם כז. (633) חזקתו, שם כז.
- (634) משנה, שם כז. (635) חזקתו, שם כז.
- (636) משנה, שם כז. (637) חזקתו, שם כז.
- (638) משנה, שם כז. (639) חזקתו, שם כז.
- (640) משנה, שם כז. (641) חזקתו, שם כז.
- (642) משנה, שם כז. (643) חזקתו, שם כז.
- (644) משנה, שם כז. (645) חזקתו, שם כז.
- (646) משנה, שם כז. (647) חזקתו, שם כז.
- (648) משנה, שם כז. (649) חזקתו, שם כז.
- (650) משנה, שם כז. (651) חזקתו, שם כז.
- (652) משנה, שם כז. (653) חזקתו, שם כז.
- (654) משנה, שם כז. (655) חזקתו, שם כז.
- (656) משנה, שם כז. (657) חזקתו, שם כז.
- (658) משנה, שם כז. (659) חזקתו, שם כז.
- (660) משנה, שם כז. (661) חזקתו, שם כז.
- (662) משנה, שם כז. (663) חזקתו, שם כז.
- (664) משנה, שם כז. (665) חזקתו, שם כ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ב מנ"א - ספר נזיקין - הלכות חובל ומזיק רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. אחד המזיק בידו, או שזרק אבן⁶⁴ או ירה חץ⁶⁵ והזיק בו, או שפטר מים⁶⁶ על חברו או על הכלים והזיק, או שרק⁶⁷ או נעס⁶⁸ והזיק בכוחו⁶⁹ וניעו⁷⁰ בעת שהלכו מכחו - הרי זה פמזיק בידו⁷¹. והם תולדות של אדם⁷². אבל אם נח הרק והפית על הארץ, ואחר כך נתקל⁷³ בהן אדם - הרי זה חייב משום בור⁷⁴; שכל תקלה⁷⁵ תולדת בור היא⁷⁶, כמו שפארנו⁷⁷.

(64 בבא-קמא כו: 65 כתובות לא. 66) הפנה זרם מים, מלשון "פטר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא-קמא ו. (67 רקק, שם ג: 68) באף. (69) ברוק הפה. (70) ליחת האף. (71) וחייב בין הזיק את חברו ובין הזיק כליו. (72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. (73) וניזק. (74) ואינו חייב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא-קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). (75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. (76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. (77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

יא. לוטש⁷⁸ שהיה מכה⁷⁹ בפטיש, ויצא גיץ⁸⁰ מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חייב, כמי שזרק אבן או חץ⁸¹. וכן הפגא⁸² שקבל עליו⁸³ את הפתל לסתרו, ושפר את האבנים או הזיק⁸⁴ - חייב⁸⁵. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר⁸⁶ - פטור⁸⁷. ואם מחמת המכה⁸⁸ - חייב; שהיה כזורק חץ והזיק בו הוא⁸⁹.

(78) עובד במתכת. (79) על המתכת המלוכנת. (80) שביב לוהט, בבא-קמא סב: 81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. (82) שם צח: 83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 281). (84) אחרים. (85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. (86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. (87) שאנוס הוא. (88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. (89) גופו, ומזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזיקין).

יב. הפובש⁹⁰ בהמת חברו במים, או שנפלה ומנעה מלעלות⁹¹, עד שמתה במים; או שהניחה בחמה וצמצם עליה המקום כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה - חייב לשלם⁹². וכן כל פיוצא בזה.

(90) השקיע בידי ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:). (91) אחזה בידי, ולא נתן לה לעלות מן המים. (92) כדעת רבינא בבא-קמא שם, ואף-על-פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חייב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

יג. שנים שהמיתו את הבהמה פאחת או שפרו את הפלי פאחת - משלשין ביניהן⁹³.

1 בקורתו של זה - פטור; שזזה רשות להלך⁴⁴ ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל החבית אחרון, ונשברה חבית בקורה - פטור⁴⁵. ואם עמד בעל הקורה לנוח מפחד משאו⁴⁶ - חייב⁴⁷. ואם היהיר לבעל החבית ואמר לו: עמד - פטור⁴⁸. עמד למקן משאו - הרי הוא כמהלך⁴⁹ ופטור. ואף על פי שלא היהיר לבעל החבית; שהוא טרוד בדרךפ⁵⁰. היה בעל חבית ראשון⁵¹ ובעל קורה אחרון, ונשברה חבית בקורה - חייב; שזה כמו ששפרו בידו בכונה⁵². ואם עמד בעל חבית לנוח - פטור⁵³. ואם היהיר לבעל הקורה ואמר לו: עמד - הרי זה חייב. ואם עמד למקן משאו, אף על פי שלא היהיר לבעל הקורה - הרי הוא חייב. וכן זה פא בגרו וזה פא בפשתנו⁵⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא-קמא לא: (43) על-ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. (44) ומכיון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. (45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למחר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנזק. (46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא). (47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. (48) אף-על-פי שלא צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. (49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. (50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. (51) שם לב. (52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. (53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. (54) ונשרף הפשתן בנרו של חברו.

ט. שנים⁵⁵ שהיו מהלכין⁵⁶ ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והזיק⁵⁷ אחד מהן פחירו שלא בכונה⁵⁸ - זה הרץ חייב, מפני שהוא משנה⁵⁹. ואם היה ערב שבת⁶⁰ בין השמשות - פטור, מפני שברשות הוא רץ⁶¹, כדי שלא תפגס השבת והוא אינו פנוי⁶². היו שניהם רצים והזיק זה בזה - שניהם פטורין, ואפילו בשאר הימים⁶³.

(55) בבא-קמא לב: 56) זה כנגד זה. (57) על-ידי שפגעו זה בזה. (58) כי בכוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חייב, כשם שהמזיק בכוונה חייב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). (59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. (60) גמרא שם. (61) ודינו כמהלך. (62) לקבל את השבת. (63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

פְּטוּרִין¹¹⁰; לְעֵנֵן פְּלִים וּפְסוּלֵי הַמְּקֻדָּשִׁין - אָדָם
וּבִעַל הַשּׁוֹר חֲבִיבִין¹¹¹, וּבִעַל הַבּוֹר פְּטוּר¹¹².

(103) בבא-קמא נג: (104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. (105) אף בנזקי האדם, ואף-על-פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הוזק האדם - בעל הבור חייב. (106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שליש. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. [כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן" (שניהם סוברים כרבי נתן)]. (107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). (108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. (109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. (110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית-דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. (111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי-קדשים בעלי מומים מועלים בהם (פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מנזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפנינו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא-קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול]. (112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו", וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלביך. ראה בבא-קמא שם.

יום ש"ק כ"ג מנ"א ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההיזק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. הַמְּזִיק מִמּוֹן חָבְרוּ הֵזַק שְׂאִינוּ נִכָּר² - הוֹאִיל וְלֹא
נִשְׁתַּנָּה הַדְּבָרִי וְלֹא נִפְסְדָה צוּרְתּוֹ, הָרִי זֶה פְּטוּר⁴ מִן
הַתְּשֻׁלוּמִין דִּין תּוֹרָה⁵. אָבֵל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁶ אָמְרוּ:
הוֹאִיל וְהַפְּחִית דְּמִיתוֹ, הָרִי זֶה חֲבִיב, וּמִשְׁלֵם מָה
שֶׁהַפְּחִית מְדַמֶּינָהוּ.

(2) גיטין נג. (3) שלא חסר בו כלום. (4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייא. (5) כי כל הנזקין המפורטים

(93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת-עינים חושן-משפט סימן שפג, סעיף-קטן י). ומקור דין זה בתוספתא בבא-קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

י. ד. חֲמִשָּׁה שֶׁהִנִּיחוּ חֲמֵשׁ חֲבִילוֹת עַל הַבֶּהֱמָה וְלֹא
מָתָה, וּבָא זֶה הָאֲחֵרוֹן וְהִנִּיחַ חֲבִילָתוֹ⁹⁴ עָלֶיהָ וּמָתָה:
אִם הִיתָה מִהֶלְכֶת בְּאוֹתָן הַחֲבִילוֹת, וּמִשְׁהוֹסִיף זֶה
חֲבִילָתוֹ עֲמָדָה וְלֹא הֶלְכָה - הָאֲחֵרוֹן חֲבִיב⁹⁵; וְאִם
מִתְחַלָּה לֹא הִיתָה מִהֶלְכֶת - הָאֲחֵרוֹן פְּטוּר⁹⁶; וְאִם
אֵין יָדוּעַ⁹⁷ - פֶּלֶן מְשֻׁלְמִין בְּשׁוּהוֹ.

(94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבח בחבילה", בבא-קמא י. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. (95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. (96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אולא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חייב). אלא דבלאו איהו נמי לא אולא (אלא שבלעדיו הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה, וצריך להיות פטור)". וראה מגיד-משנה כאן. (97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

טו. וְכֵן חֲמִשָּׁה שִׁישְׁבוּ⁹⁸ עַל הַסֵּפֶא וְלֹא נִשְׁבַּר, וּבָא
אֲחֵרוֹן וַיֵּשֶׁב עָלָיו וַיִּנְשַׁבֵּר, אָף עַל פִּי שֶׁהִיָּה רָאִי
לְהִשָּׁבֵר בְּהֵן קָדָם שִׁישְׁבוּ⁹⁹, הוֹאִיל וְקָרַב אֶת
שְׁבִירָתוֹ¹⁰⁰ - הָאֲחֵרוֹן חֲבִיב; שֶׁהָרִי אוֹמְרִים לוֹ: אֵלּוּ
לֹא נִסְמְכָת עָלֵינוּ¹⁰¹, הֵינּוּ עוֹמְדִים קָדָם שִׁישְׁבֵּר.
וְאִם יֵשְׁבוּ כְּאֶחָת¹⁰² וַיִּנְשַׁבֵּר - פֶּלֶן חֲבִיבִין. וְכֵן פֶּל
פִּיּוּצָא בְּהָה.

(98) בבא-קמא י: (99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. (100) לולא ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. (101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתיים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן-משפט סימן שפא, מאירת-עינים סעיף-קטן ב וביאור הגר"א שם, שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. (102) תוספתא שם.

טז. אָדָם וְשׁוֹר¹⁰³ שֶׁדָּחְפוּ בֶּהֱמָה אוֹ אָדָם אוֹ פְּלִים
אוֹ בֶּהֱמַת פְּסוּלֵי הַמְּקֻדָּשִׁין¹⁰⁴ לְבוֹר, וְהֵזַק הַנִּדְחָף
בְּבוֹר אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַפְּלִים: לְעֵנֵן נִזְקֵי אָדָם
אוֹ הֵזַק בֶּהֱמָה - שֶׁלִּשְׁתֵּן חֲבִיבִין¹⁰⁵: הָאָדָם הַדּוֹחָף
וּבִעַל הַשּׁוֹר וּבִעַל הַבּוֹר, וּמִשְׁלֵשִׁין בִּינֵיהֶן¹⁰⁶; לְעֵנֵן
דְּמֵי וְלִדּוֹת וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים - אָדָם חֲבִיב, וּבִעַל הַשּׁוֹר
וּבִעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין¹⁰⁷; לְעֵנֵן כְּפָר¹⁰⁸ וּשְׁלִשִׁים שָׁל
עֶבֶד¹⁰⁹ - בִּעַל הַשּׁוֹר חֲבִיב, וְאָדָם וּבִעַל הַבּוֹר

בפרק חטאת²⁸ ובמי חטאת²⁹: במזיד - חייב לשלם³⁰,
בשוגג - פטור.¹⁶
¹⁷

בתורה, הם נזק שניכר. (6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. (7) נזק שלם.

(24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. (25) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה היזק שאינו ניכר. (26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. (27) כדין היזק שאינו ניכר. במשנתנו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם ג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. (28) בפרה אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). (29) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. (30) מטעם קנס, כדין היזק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

ה. הכניס פרה למרבץ³¹ כדי שתינק³² ותדוש³³,
והסיח³⁴ דעתו ממי חטאת³⁵ - פטור מדיני אדם³⁶,
וחייב בדיני שמים.²⁰

(31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). (32) כגון שהייתה אמה שם. (33) יחד עם שאר הפרות. (34) או הסיח. (35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. (36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתינק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בדינים. ראה שם תוספות רי"ד.

ו. המנסך³⁷ יין חברו לעבודה זרה - לא נאסר היין;
שאין אדם מישראל³⁸ אוסר דבר שאינו שלו. ואם
היה לו בו שתפות, או שהיה מומר³⁹, שהרי הוא
פְּעוּבָד פּוֹכְבִּים, או שהתרו בו⁴⁰ וקבל התראתו⁴¹,
שהרי הוא מומר⁴² - הרי זה אוסר היין⁴³, וחייב
לשלם⁴⁴. והיאך יתחייב זה לשלם והרי הוא מתחייב
בנפשו⁴⁵? מפני שמעצת שהגביהו⁴⁶ נתחייב לשלם⁴⁷,
ואינו מתחייב בנפשו עד שניסך⁴⁸.

(37) הכנים ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. (38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. (39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בודון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). (40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). (41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת

ב. כיצד? הרי שטמא⁸ אכלין טהורים⁹ של חברו,
או שדמע¹⁰ לו פרות, או ערב לו טפת¹¹ יין נסך¹² בתוך
יינו, שהרי אסר עליו הכל¹³, וכן כל פירצא זרה¹⁴ -
שמין מה שהפסיד, ומשלם נזק שלם¹⁵ מן היפה
שבנכסיו¹⁶, בדרך כל המזיקין¹⁷.

(8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: (9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. (10) שערבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. (11) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. (12) שנסכו לעבודה זרה. (13) המדובר ביין נסך שאוסר אפילו בהנאה. (14) ולא דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. (15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. (16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. (17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. ודבר זה¹⁸ קנס הוא¹⁹ שקנסוהו חכמים, כדי שלא
יהיה כל אחד מן המושחיתים הולך ומטמא
טהרותיו של חברו, ואומר: פטור אני²⁰. לפיכך, אם
מת זה שהזיק הזק שאינו נכר - אין גובין הנזק
מנכסיו; שלא קנסו חכמים אלא זה שעבר והזיק,
אבל היו רש שלא עשה פלוג - לא קנסוהו. וכן
המזיק הזק שאינו נכר בשגגה או באנס - פטור²¹;
שלא קנסו אלא המתפונן²² להזיק מדעתו²³.

(18) שחייב על היזק שאינו ניכר. (19) ולא מצד הדין, כי היזק שאינו ניכר אינו היזק (גיטין נג.). (20) נימוק זה מובא בגמרא שם. (21) משנה גיטין נב: אבל במזיק היזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. (22) ולא שגג. (23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאנוס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הכהנים שפגלו²⁴ את הזבח: במזיד - חייבין
לשלם²⁵, בשוגג²⁶ - פטורין²⁷. וכן העושה מלאכה

הזורק פטור. (60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. (61) שאינו בעל הכרים. (62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשוננו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

ט. וכן השורף שטרותיו של חברו - חייב⁶³ לשלם כל החוב⁶⁴ שהיה בשטר; שאף על פי שאין גוף השטר ממוין⁶⁵, הרי גרם לאבד הממוין⁶⁶. ובלבד שיודה לו המזיק ששטר מקנים היה⁶⁷, וכן וכן היה פתוב בו⁶⁸, ומחמת ששפרו הוא אינו יכול לגבות החוב⁶⁹; אבל אם לא האמינו⁷⁰ - אינו משלם לו אלא דמי הנזר בלבד.

(63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). (64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). (65) אלא נייר בלבד. (66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. (67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. (68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. (69) המדובר כשאין עדים שיודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). (70) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל.

י. וכן ראובן שהיה נושה בשמעון, ומכר השטר ללוי, וחזר אחר שמכרו ומחלו לשמעון⁷¹ - הרי נפטר שמעון, כמו שיתבאר במקומו, ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה שבשטר⁷²; שהרי גרם לו לאבד השטר, והרי הוא כמו ששפרו⁷³. וכן אם מחלו יורש ראובן⁷⁴ - משלם המוחל מן הנזק שבנכסיו.

(71) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות-ראיות אינו אלא מדבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (ר"ף שם). (72) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). (73) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי אמימר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". (74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל-חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

יא. וכן העושה עבדו אפותיקי⁷⁵, וחזר ושחררו -

אני מנסך. (42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. (43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. (44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). (45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. (46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). (47) כדין גולן. (48) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחייב מיתה באים כאחד (שם).

ז. כל הגורם להזיק ממון חברו - חייב לשלם⁴⁹ נזק שלם מן הנזק שבנכסיו, כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק זה הנזק עצמו באחרונה⁵⁰, הואיל והוא הגורם הראשון - חייב. כיצד? הזורק פלי שלו⁵¹ מראש הגג על גבי פרים וכסתות⁵², ובא אחר וקדם⁵³ וסלק את הפרים⁵⁴ מעל הארץ, ונחבט הפלי בארץ ונשבר - חייב נזק שלם⁵⁵ באלו שברו פידו; שסלוק הפרים והכסתות גרם⁵⁶ שישבר. וכן כל פיוצא בזה.

(49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכן פסק הר"ף בבא קמא סוף פרק ב. [ולא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פותר את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנוזקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, ובדינא דגרמי" מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והארכינו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא שדיני דגרמי כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדיבור זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד]. (50) אלא הוא המזיק באחרונה. (51) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. (52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. (53) קודם שהגיע הכלי לארץ. (54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. (55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. (56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

ח. הזורק פלי של חברו⁵⁷ מראש הגג על גבי פרים וכסתות של בעל הפלי, וקדם בעל הפלי והסיר הפרים⁵⁸ - הזורק חייב⁵⁹; שזריקתו הוא הגורם הראשון⁶⁰ לשבירת הפלי. ואם קדם אחר⁶¹ וסלקן - שניהן חייבין⁶², הזורק והמסלק; ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה.

(57) ושלא ברשות זרק. (58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. (59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כר"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:): שאומר

20 ואם טען ואמר: אתה אמת לי להרגו ולקצצו -
21 הואיל והוא עומד לקדש⁹⁷, הרי זה פטור.

92 אפילו לא המית. 93 כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. 94 כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשור מותר, שם מד. 95 שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונותן לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפב. 96 "ובערת הרע מקרבך". 97 משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיזיקו ממנו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא:

יד. וכן מי ששחט⁹⁸ חיה ועוף⁹⁹, ויבא אחר ויכסה
הדם שלא מדעת השוחט - חייב לתקן¹⁰⁰ כמ' שיראו
הדינים. ויש מי שהורה¹⁰¹, שהוא נותן קנס¹⁰²
קצוב¹⁰³, והוא עשרה זהובים¹⁰⁴. וכן הזור, שפל
המונע הבועלים מעשות מצות עשה¹⁰⁵ שהן ראויין
לעשותה, וקדם אחר ועשאה - משלם לבועלים
עשרה זהובים¹⁰⁶.

98 והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). 99 או עוף.
100 שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם).
101 מובא ברי"ף שם. 102 שהרי לא החסירו ממון.
103 קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. 104 כך
פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה.
לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל
קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו
מעשה שבא לפניו. 105 אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם
על שאר מצוות עשה. 106 כפסק דינו של רבן גמליאל
במעשה כיסוי הדם.

טו. שמין¹⁰⁷ למזיק בידו בדרך ששמן לו אם הזיק
ממונו. כיצד? הרי שהרג בהמת חברו או שבר פליו
- שמין פמה היתה בהמה שנה וקמה הנבלה שנה,
וכמה היה הפלי שנה והוא שלם וקמה שנה עתה,
ומשלם הפחת¹⁰⁸ לנזק עם הנבלה¹⁰⁹ או הפלי
השבור¹¹⁰. בדרך שבארנו פשוטו שהזיק, שדין אחד
הוא. בדרך ענבים¹¹¹ של חברו - שמין לו הזיק¹¹².
וכן כל פיוצא בזה.

107 מעריכים. 108 היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם
שהרגה ובין דמי הנבילה. 109 והנבילה שייכת לניזק,
ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" -
לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את
הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. 110 בבא מצינא
צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו
בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיותיו, לא

1 חייב המשחרר לשלם לבעל החוב; שהרי הפקיע
2 שעבודו⁷⁶ וגרם לאבד ממונו⁷⁷. וכופין את בעל חוב
3 גם הוא לשחרר העבד⁷⁸, כדי שלא יפגע בו ויאמר
4 לו: עבדי אתה⁷⁹. וכן הדוחף⁸⁰ מטבע חברו,
5 ונתגלגל⁸¹ וירד לים - חייב לשלם⁸². וכן הצורם⁸³
6 און הפרה - חייב לשלם, שהרי גרם לפחת דמיה⁸⁴.
7 וכן המרצע⁸⁵ דיגרי חברו והעביר צורתו⁸⁶ - חייב
8 לשלם משום גורם. וכן כל פיוצא באלו הדברים.

75 שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה.
76 כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל
לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל
לגבות חובו ממנו, שם. 77 שלא יוכל לגבות חובו משאר
נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה,
והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה
פרק יח הלכה ו. 78 אף על פי שמעולם לא היה עבדו,
שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו
הפקיע שעבודו כששחררו. 79 ויוציא לצו על בניו (שם
מא.). 80 חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו
(בבא קמא צח.). 81 ולא בא לידו, אבל אם בא לידו,
דינו כגזלן וחייב מדין תורה. 82 אף על פי שלא הזיק
בידיים, חייב משום שגרם להזיק. 83 הפוגם (שם).
84 שאינה ראוייה למזבח. [ומה שפסק רבינו בפרק ג מנזקי
ממון הלכה ד, שהגזול פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח,
אומר לו (הגזול לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר,
כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזול עצמו
פסלה, משלם את מה שפחתה]. 85 עושה אותם דקים
על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירים. 86 הצורה
שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך
פחתו דמיהם.

יב. הזורק⁸⁷ פלי מראש הגג לארץ ולא היה תחתיו
פלים⁸⁸, וקדם אחר ושברו במקל פשהו באויר קדם
שיגיע לארץ⁸⁹ - הרי זה הראשון פטור; שלא שבר
אלא פלי שסופו להשבר מיד בודאי, ונמצא פשוט
כלי שבור⁹⁰, ואין זה בגורם⁹¹. וכן כל פיוצא בזה -
פטור.

87 בעל הכלי. בבא קמא כו: 88 כלומר, כרים וכדומה.
89 והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו.
90 על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו
שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. 91 כמסלק
הכרים בהלכות דח שחייב, שולול סילק את הכרים לא היה
נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי
היה נשבר.

יג. שור שהיה עומד להריגה מפני שהוא מזיק את
הבריות⁹², ואילן העומד לקציצה מפני שהוא מזיק
את הרבים⁹³, וקדם אחד ושחט⁹⁴ שור זה וקצץ אילן
זה שלא מדעת הבועלים - חייב לשלם לבועלים כמ' שיראו
הדינים⁹⁵; שהרי הפקיען מלעשות מצוה⁹⁶.

14 אָמַד בְּהֵן אִו אָמַד לְהַפְקִידֵן אֶצְלוֹ¹²⁷, וְדָרְכֵן
15 לְהַנִּיחֵן בְּכֵיס¹²⁸ וְכִיּוּצָא בּוּ; אָבֵל אִם אֵין דָּרְכֵן
16 לְהַנִּיחֵן בְּכֵלִי זֶה - הוּא פֶשַׁע בְּעֵצָמוֹ. בְּיָצֵד? הֲרִי
17 שְׁחָטָה חֲמַת¹²⁹ אִו סַל מְלָאִים וּמְחַפִּים¹³⁰ וְהַשְׁלִיכֵם
18 לַיָּם אִו שְׂרָפֵן, וְטָעַן הַנֶּזֶק שְׁמַרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכָן -
19 אֵינוֹ נֶאֱמָר¹³¹, וְאֵין מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ עַל כֵּן; שְׂאִין
20 דָּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ מְרַגְלִיּוֹת בְּסָלִים וּבְחֻמְתוֹת.
21 וְאִם תִּפְשֵׁ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּד¹³², אָלָא נִשְׁבַּע
22 שְׁמַרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בֵּה וְנוֹטֵל מִמָּה שֵׁישׁ אֶצְלוֹ¹³³. וְכֵן
23 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. (125) כי אי אפשר להוציאו מידו. (126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. (127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). (128) כגון כסף. (129) שק עור למים. (130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. (131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. (132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייתא שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות ה"ו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. (133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

24 יט. יָדַע הַמְּזִיק שֶׁהַכֵּיס הָיָה בּוֹ זְהוּבִים, אָבֵל אֵינוֹ
25 יוֹדֵעַ כְּמָה הָיוּ, וְאוֹמֵר הַנֶּזֶק: אֶלֶף הָיוּ - נוֹטֵל אֶלֶף
26 בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵינוֹ יָכוֹל¹³⁴ לְהַשְׁבַּע¹³⁵, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר
27 בְּעֵנֵן הַפְּקָדוֹן.

134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". (135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלף זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו, וכמה הן יפין משהוזקו, ולפי כך הם משלמים. (111) ועשה אותם יין. (112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

1 טז. כְּשֶׁגֹּבֵהִין הַפְּחַת מִן הַמְּזִיק, גֹּבֵהִין מִן
2 הַמְּטַלְטֵלִין¹¹³ שְׁלוֹ. אִם אֵין לוֹ מְטַלְטֵלִין - גֹּבֵהִין מִן
3 הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסָיו¹¹⁴. וְכֵן הָאוֹנֵס¹¹⁵ וְהַמְּפַתָּה וְהַמּוֹצִיא
4 שֵׁם רַע¹¹⁶ - פֶּלֶן¹¹⁷ גֹּבֵהִין מִזֶּה מִן הַיָּפָה שֶׁבְּנִכְסָיו.

(113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. (114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: (115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). (116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). (117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה.

5 יז. כָּל הַמְּזִיק¹¹⁸ מִמּוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ¹¹⁹ מַה הַזִּיק
6 - הֲרִי הַנֶּזֶק נִשְׁבַּע בְּתִקְנַת חֲכָמִים¹²⁰ וְנוֹטֵל כְּמוֹ
7 שֵׁיטָעֵן הַנֶּגְזֵל¹²¹. וְהוּא¹²², שֵׁיטָעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא
8 אָמַד בְּהֵן¹²³, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּנִגְזֵל.

(118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. (119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. (120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. (121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. (122) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. (123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

9 יח. בְּיָצֵד? לָקַח כֵּיס חֲבֵרוֹ וְהַשְׁלִיכוֹ לַיָּם אִו לְאֵשׁ,
10 אִו שְׁמָסְרוֹ בְּיַד אָנָס¹²⁴ וְאָבֵד¹²⁵, בְּעַל הַכֵּיס אוֹמֵר:
11 זְהוּבִים הָיָה מְלָא, וְהַמְּזִיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הָיָה
12 בּוֹ, שְׂמָא עֶפֶר אִו תָּבֵן הָיָה מְלָא - הֲרִי הַנֶּזֶק נִשְׁבַּע
13 בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין¹²⁶ וְנוֹטֵל. וְהוּא, שֵׁיטָעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז-כ"ג מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ז מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שלו. שלה.

שלו. שלח. שלט.

המצוה השל"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
הבת עצמה, וזה לא נתבאר בלשון התורה, לא נאמר
לנו: ערות בתך לא תגלה; אלא שתק ממנה מחמת
פשטות הענין, לפי שפירא אסר בת הבן ובת הבת —
כל-שכן הבת. ובגמרא יבמות (ג.) אמרו: "בתו עקר
אסורא מדרשא אתא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דאמר
רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתא (בגזרה שיה)
הנה הנה ואתא ומה ומה", כלומר: שהוא אמר בבת
בנה ובת בתך "ערוך הנה" (ויקרא יח, י), ואמר באסור
אשה ובתה ובת בנה ובת בתה "שארה הנה ומה הוא"
(שם, יז), כשם שבאסור אשה ובת בנה ובת בתה נאסרה
בתה, כך באסור בת בנו ובת בתו נאסרה גם בתו. ואמר
בענין: "אשר קח את-אשה ואת-אמה ומה הוא באש
ישפכו אתו ואתה" (שם כ, יד), וכן גם אשה. ובת בנה
ובת בתה בשרפה, לפי שנאמר בהן "ומה" וילמדין
בגזרה שנה "ומה" "ומה". והוא הדין לבתו ובת בתו
לענין ענין, שלמדין זאת מגזרה שנה של "הנה" "הנה"
שלגבי בת בנו ובת בתו כתוב "הנה", כמו שנאמר
"הנה" באשה ובתה. וילשון גמרא ברתות (ה.): "אל תהי
גזרה שנה קלה בעיניך, שהרי (איסור) "בתו" אחד מגופי
תורה, ולא למדה הפתוב אלא בגזרה שנה: אתא הנה
הנה אתא ומה ומה". והתבונן (בדיוק הלשון) באמרו:
"לא למדה הפתוב", ולא אמרו "לא למדנוה" (חכמים),
לפי שכל-הדברים האלה קבלה מפי השליח (משה רבנו),
והוא פרוש מקבל, כמו שבארנו בהקדמת חבורנו הגדול
בפרוש המשנה, ולא שתק הפתוב מלהזכירה אלא מפני
שאפשר ללמדה בגזרה שנה (אבל לאמיתו של דבר נחשב
כאילו כתוב מפורש בתורה). וזהו ענין אמרו: "לא למדה
הפתוב אלא בגזרה שנה" ומספיק אמרו (= זהו גם
משמעות הביטוי): "גוף תורה". היצא מכל-מה-שקדם
כאן שהעובר על בתו או בת בתו או בת בנו —
בשרפה; ואם לא נודע או שלא נתקמה עליו העדות —
בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג באחת מהן —
מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
בת הבת, והוא אמרו: "עירות בת-בתך לא תגלה ערותן
כי ערוך הנה" (שם, יח, י).

המצוה השל"ז — האזהרה שהזהרנו מלצרור (לישא
כאחד), אשה ובתה. והוא אמרו: "עירות אשה ובתה לא

תגלה" (שם, יז), והעובר על זה, והוא שתהיה אחת מהן
אשתו וכן על האחרת — חייב שרפה אם נתקמה עליו
העדות; והוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג
מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ח — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה
ובת בנה, והוא אמרו: "את-בת בנה" (שם). וגם זה
בשרפה וכרת אם היה מזיד, או חטאת קבועה אם היה
שוגג.

המצוה השל"ט — האזהרה שהזהרנו מלצרור אשה
ובת בתה, והוא אמרו יתעלה: "ואת-בת-בתה לא תקח" (שם).
והוא בכרת ובשרפה אם היה מזיד, ואם היה שוגג
— מקריב חטאת קבועה.

יום שני י"ח מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שמ. שמא.

שמב. שמג. שדמ. שמה.

המצוה הש"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אחות האב, והוא אמרו: "עירות אחות-אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יב) והעובר על זה אם היה מזיד — חייב כרת;
ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"א — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אחות האם, והוא אמרו יתעלה: "עירות אחות-אמך לא
תגלה" (שם, יג). והעובר על לאו זה כמזיד — חייב כרת;
ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אשת אחי האב, והוא אמרו: "אל-אשתו לא תקרב ודדתך
הוא" (שם, יד). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד;
ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אשת הבן, והוא אמרו: "עירות פלתך לא תגלה" (שם, טו).
והעובר על זה — בסקילה. ואם לא נתקמה העדות
או שלא נודע — הרי הוא בכרת אם היה מזיד; ובשוגג
— מקריב חטאת קבועה.

המצוה השד"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אשת האב, והוא אמרו: "עירות אשת-אחיך לא תגלה" (שם, טז).
והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם
היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על
אחות האשה בחיי האשה, והוא אמרו יתעלה: "ואשה

מתוך מהדורת חזק

43 (פסוק נוסף לחיזוק): "וְאֶל-אִשְׁתּוֹ עָמִיתָ לֹא-תִתֵּן
44 שְׂכָבְתָּךְ", וְרַבִּים כְּמוֹ זֶה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי.
45 וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — בִּסְקִילָה. וְאִם לֹא נִסְקַל — הָרִי
46 הוּא בְּכָרֶת אִם הִיָּה מִזִּיד; וְאִם הִיָּה שׁוֹגֵג — מִקָּרִיב
47 חֲטָאת קְבוּעָה.

48 הַמִּצְוָה הַשְּׁמִ"נ — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּבֹא עַל
49 הָעֵב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, ז),
50 וְגַם הַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — בִּסְקִילָה, עַד שֶׁיְּהִיָּה הַבָּא עַל
51 אָבִיו חֵיב שְׁתִּים: מִשּׁוּם שׁוֹכֵב עִם זָכָר וּמִשּׁוּם מְגִלָּה
52 עֲרֹת אָבִיו. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין (נדר). נִתְבָּאֵר שֶׁמִּמָּה
53 שֶׁנֶּאֱמָר: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה — אָבִיךָ מִמֶּשֶׁה". וְהַקְשׁוּ
54 שֶׁם וְאָמְרוּ: "הֵאֵי מ'וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב" נִפְקָא (אפשר
55 ללמוד זאת מ"ואת זכר גר")? וְהִשְׁכִּחוּ: "לְחִיבּוֹ שְׁתִּים
56 וְכִדְרֵי יְהוּדָה דְּאָמְרוּ: גֹּזֵי הַבָּא עַל אָבִיו חֵיב שְׁתִּים".
57 וְשֶׁם בִּאֲרוּ וְאָמְרוּ "מִסְפַּרְבָּא מִלְּתִיה דְּרַבִּי יְהוּדָה (דבריו
58 רבי יהודה מתאפשרים) בִּישְׁרָאֵל וּבְשׁוֹגֵג וְלִקְרָבָן, וְהֵאֵי
59 דְּאָמְרוּ "גֹּזֵי" לִשְׁנָא מְעֵלָא" (והטעם לביטוי "גזי" — כי זוהי
60 לשון נקיה שלא להתבטא במפורש יהודי בעניני חטא),
61 כְּלוּמָר: שְׁאֵם שֶׁגַּג בִּאֲבִיו — יָבִיא שְׁתִּי חֲטָאוֹת כְּמִי
62 שֶׁשֶּׁגַּג בְּשְׁתִּי עֲרִיּוֹת; וְאִין בֵּן הַשׁוֹגֵג בְּזָכוֹר דְּעֵלְמָא (זכר
63 סתם שאינו אביו), שְׁאִינוּ מְבִיא אֵלָא חֲטָאת אַחַת.

יום רביעי כ' מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנוב.

שמו. שמו.

64 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּבֹא עַל
65 אֲחִי הָעֵב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹת אֲחִי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה"
66 (ויקרא יח, יד) עַד שֶׁגַּם שׁוֹגֵג בִּאֲחִי אָבִיו חֵיב שְׁתִּי
67 חֲטָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בִּאֲבִיו. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין (כד).
68 אָמְרוּ: הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו — חֵיב שְׁתִּים לְדִבְרֵי הַפֶּל, וְכִתְּיב:
69 "עֲרֹת אֲחִי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה".

70 וְעַד שֶׁעֲנִין אָמְרִי "נִתְקַיְמָה הַעֲדוֹת" (בכל איסורי עריות —
71 כְּתוּבִי לְקִיָּים בְּהֵם דִּינִי מִיתָה) הוּא שִׁיחִיו שֶׁם שְׁנֵי עֲדִים
72 כְּשֵׁרִים מִתְּרִים בּוֹ אוֹ יוֹתֵר, וּבֵית דִּין פָּשִׁר שֶׁל עֲשָׂרִים
73 וּשְׁלֹשָׁה שֶׁהַעֲדוֹת נִגְבִּית לְפָנֵיהֶם, וְיִהְיֶה זֶה בְּזִמְנָא (שבית
74 הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים, וְתַנָּאִים נֹסְפִים) שְׁדִּינִי נִפְשׁוֹת נֹהֲגִים.
75 וּפְשׁוֹט הוּא, שְׁכַל-הַעֲרִיּוֹת הָאֵלָּה שֶׁקֹּדֶם זָכְרָן (הַזְכֵּרנוּ
76 קוֹדֶם) נֶאֱמָר בְּהֵן הַכָּרֶת בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ אַחֵר
77 שֶׁמֶנֶן: "כִּי כָל-אִשָּׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ
78 הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֹׂת" (שם, כט), וְכֵן כָּל-מָה שֶׁהַזְכֵּרנוּ מִהֵן
79 שְׁחֵיבִים עֲלָיו מִיתָת בֵּית דִּין, גַּם הוּא לִשׁוֹן הַתּוֹרָה. אָבֵל
80 שְׁנֵי מִינֵי הַמִּיתָה שֶׁאֲמָרנוּ מִקְצָתָן בִּסְקִילָה וּמִקְצָתָן
81 בְּחִנּוּק וּמִקְצָתָן בְּשִׁרְפָּה, הָרִי יֵשׁ מִהֶם שֶׁבָּאוּ בְּקִבְלָה
82 (חז"ל) וּמִהֵן מִפְּרָשִׁים בְּכַתוּב. וְכִבְרָא נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי כָּל-

1 אֶל-אֲחֻתָּהּ לֹא תִקַּח" (שם, יח), וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד
2 — חֵיב כָּרֶת; וְאִם הִיָּה שׁוֹגֵג — מִקָּרִיב חֲטָאת קְבוּעָה.

יום שלישי י"ט מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שמו. שמו.

שנו. שאנו.

3 הַמִּצְוָה הַשְּׁמִ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּבֹא עַל
4 הַבְּהֵמָה, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת, וְהוּא אָמְרוּ "וּבְכָל-בְּהֵמָה
5 לֹא-תִתֵּן שְׂכָבְתָּךְ" (ויקרא יט, כג) וְהַעֲוֹבֵר עַל זֶה בְּזִדּוֹן —
6 חֵיב סְקִילָה, וְאִם לֹא נִסְקַל — הָרִי הוּא בְּכָרֶת; וְאִם הִיָּה
7 שׁוֹגֵג — מִקָּרִיב חֲטָאת קְבוּעָה.

8 הַמִּצְוָה הַשְּׁמִ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ הַנָּשִׁים
9 מִלְּהִבִּיא עֲלֵיהֶן בְּהֵמָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְאִשָּׁה
10 לֹא-תַעֲמֹד לְפָנֶי בְּהֵמָה לְרִעְיָה" (שם), וְגַם זֶה מִצְוָה בְּפָנֶי
11 עֲצָמָה וְאִינָה נִגְלָלֹת בְּמִצְוָה שֶׁקֹּדֶם לָהּ. כִּי בִאֲסֻרָּה עַל
12 הַזָּכָרִים לְבֹא עַל הַבְּהֵמָה לֹא נֶאֱסָר עַל הַנָּשִׁים לְהִבִּיא
13 בְּהֵמָה עֲלֵיהֶן, לִוְלֹא הִלָּא הַמִּתְקַדֵּשׁ שֶׁבָּא בְּכָן. וּבִתְחִילָת
14 כְּרִתוֹת אָמְרוּ: "שְׁלִשִׁים יוֹשֵׁב כְּרִתוֹת יֵשׁ בְּתוֹרָה וּמִנּוּ
15 אוֹתָן בְּכָל־לֶן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְאִשָּׁה הַמְבִיאָה אֶת-
16 הַבְּהֵמָה עֲלֶיהָ אֶף-עַל-פִּי (למרות) שֶׁמֶנּוּ שֶׁם כָּל־לִי
17 הַעֲנִינִים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חיבי כרת
18 ולא מפרטת לפרטים) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפִירוּשָׁנוּ ("פירושו
19 הַמִּשְׁנׁוֹת") הֵנָּה נִתְבָּאֵר שֶׁהִיא מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה מִכָּל־
20 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה. וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — בִּסְקִילָה. וְאִם
21 לֹא נִתְקַיְמָה הַעֲדוֹת — הָרִי הִיא בְּכָרֶת אִם הִיָּה מִזִּידָה;
22 וְאִם הִיָּה שׁוֹגֵגָת — מִקָּרִיב חֲטָאת קְבוּעָה.

23 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּבֹא עַל
24 הַזָּכָר, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
25 תוֹעֵבָה הוּא" (שם, כב) וְכִבְרָא נִכְפַּל הִלָּא בְּעִנְיָן זֶה
26 בְּעִצְמוֹ וְאָמְרוּ: "לֹא-יְהִיָּה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים כג,
27 יח) וְזוֹהִי הַסְּבָרָא הַנִּכּוֹנָה שֶׁלֹּא זֶה נִכְפַּל לְחִזּוּק, לֹא
28 שֶׁהוּא אֲזַהְרָה לְנִשְׁכָּב; וּמִמָּה-שֶׁאָמְרוּ: "לֹא תִשָּׁכַב"
29 נִלְמַדָּה אֲזַהְרָה לְשׁוֹכֵב וְנִשְׁכָּב. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִירִין (נדר):
30 נִתְבָּאֵר שְׂרָבִי יִשְׁמַעֲאֵל הוּא שְׁעוּשָׁה "לֹא-יְהִיָּה קֹדֶשׁ"
31 אֲזַהְרָה לְנִשְׁכָּב, וּלְפִיכָן הַבָּא עַל הַזָּכוֹר וְהִבִּיא זָכוֹר עֲלָיו
32 בְּהֵעֲלֵם אֶחָד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חֵיב
33 שְׁתִּים לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ: אִינוּ
34 צָרִיף, (פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הָרִי הוּא אָמְרוּ
35 בְּתוֹרָה: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשָּׁכַב" — קָרִי בֵּיה: לֹא תִשָּׁכַב,
36 לְפִיכָן הַבָּא עַל הַזָּכוֹר וְהִבִּיא זָכוֹר עֲלָיו בְּהֵעֲלֵם אֶחָד
37 — לְדַעַתוֹ אִינוּ חֵיב אֵלָא אַחַת. אָמְרוּ בְּטַעַם עֲנִין זֶה:
38 לֹא תִשָּׁכַב וְלֹא תִשָּׁכַב — חֲדָא הִיא, וְלְדַעַתוֹ בָּא "לֹא
39 יְהִיָּה קֹדֶשׁ" לְחִזּוּק, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "לֹא תִנָּאֵף" וְהוּא
40 אֲזַהְרָה לְאִשָּׁה אִישׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (מצוה שמו), וְאָמְרוּ

47 "אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ"
 48 וגו' "מות־יוֹמֶת הַנֶּאֱמָר וְהַנֶּאֱמָר" (שם), עֲנֵשׁ שְׁמַעְנוּ אֶזְהָרָה
 49 לֹא שְׁמַעְנוּ — תִּלְמִיד לֹמֵר "לֹא תִנָּאֵף", אֶחָד הָאִישׁ
 50 וְאֶחָד הָאִשָּׁה. וְלֹא עָשׂוּ "וְאֶל־אִשְׁתּוֹ עֲמִיתָךְ לֹא־תִתֵּן
 51 שְׂכָבְתָךְ" (ויקרא יח, ב) אֶזְהָרָה — לְפִי שֶׁהוּא לֹא שָׂאֵינוּ
 52 כּוֹלֵל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, אֲלֵא אֶזְהָרָה לְנוֹאֵף בְּלִבְדּוֹ. וְכֵן בִּשְׂאֵר
 53 הָעֲוִנוֹת אִי אֶפְשָׁר לָהֶם שְׁלֹא יִלְמְדוּ אֶזְהָרָה גַּם לֹא־שָׂאֵה,
 54 אֲמָרוּ (ספרא): "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּהָ" (שם, ו) — הָרִי
 55 כָּאֵן שְׁנֵים לְהִזְהִיר הָאִישׁ עַל־יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה עַל־יְדֵי
 56 הָאִישׁ". וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִרִין (נא): אֲמָרוּ: "הַכֹּל הֵיוּ בְּכָלֵל
 57 נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, הוֹצִיא הַכְּתוּב (פרט בנפרד) אֶת־בֵּית כֹּהֵן
 58 לְשִׁרְפָה וְאֶת־נִצְרָה מֵאֲרֻשָּׁה לְסָקִילָה". וַיִּכְבֵּר קִדְּם לָנוּ
 59 (הפסוק: "אֲשֶׁר יִנָּאֵף .. מוֹת יוֹמֶת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת") פְּרוֹשׁ דְּכָר
 60 זֶה בְּהַקְדָּמַת מִצְוָה (השורש (הכלל) השביעי).

61 הַמִּצְוָה הַשְּׁמִי"ו — הָאֶזְהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּבֹאֵל עַל
 62 הַנֶּגֶה בְּזִמְן טְמֵאָתָהּ, כְּלוֹמֵר: כָּל־שִׁבְעַת הַיָּמִים. וְהוּא
 63 אֲמָרוּ: "וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִת טְמֵאָתָה לֹא תִקְרַב" (ויקרא יח, ט);
 64 וְגַם כָּל־זִמְן שֶׁלֹּא תִטְבֹּל אַחֵר שִׁבְעַת הַיָּמִים הֵיא
 65 נִדָּה. וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה אִם הִיא מְזִיד חֵיב כֶּרֶת; וּבִשְׁוֹגֵג
 66 — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה.

יום חמישי כ"א מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה נב. נג.

נה. נד. שנד. שס. שסא.

67 הַמִּצְוָה הַנ"ב — הָאֶזְהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִתְחַטֵּן
 68 בְּכּוֹפְרִים, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִתְחַטֵּן בָּם" (דברים
 69 ז, א), וַיִּבְאֵר הַהִתְחַטֵּנוֹת מֶה הֵיא וְאָמַר: "בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן
 70 לְבִנּוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִתֵּן לְבָנָךְ" (שם) וּבִפְרוֹשׁ אֲמָרוּ בְּמִסְכַּת
 71 עֲבוּדָה זָרָה (לו): "דִּרְךְ חֲתָנוֹת אֶסְרָה תוֹרָה". הַעוֹבֵר עַל
 72 לֹא זֶה יֵשׁ בְּעָנְשׁוֹ הַפֶּרֶשׁ וְהוּא: אִם בָּא עָלֶיהָ בְּפִרְהֶסְיָא
 73 (לעיני רבים) — הָרִי הַהוּגֵג בְּשַׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת־
 74 הַעֲבָרָה, כִּכָּר קִיָּם אֶת־עָנְשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס בְּזִמְרִי
 75 (במדבר כה, ח) אֲמָרוּ (סנהדרין פא): הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאִין
 76 פּוֹגְעִין בּוֹ, וְדוֹקָא בְּתַנְאִים שְׁאֲמָרוּ, וְהֵם: שִׁיבְעוּל
 77 בְּפִרְהֶסְיָא וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה וּבְמַעֲשֶׂה שֶׁהִיא (בדיוק כפי
 78 שֶׁהִתְרַחַשׁ אֲצֵל פִּנְחָס וְזִמְרִי) אֲכָל אִם לֹא עָשָׂה זֶה
 79 בְּפִרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁפָּרַשׁ וְלֹא פָּגַעוּ בּוֹ קִנְאִים — הָרִי הוּא
 80 מְחִיב כֶּרֶת. אֲכָל לֹא נִתְבָּאֵר בּוֹ כֶּרֶת זֶה בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה.
 81 אֲמָרוּ: "לֹא פָּגַעוּ בּוֹ קִנְאִים מֵהוּ?" וְנִתְבָּאֵר שֶׁהוּא כֶּרֶת,
 82 שְׁנֵאֲמָרוּ: "כִּי חָלַל יְהוּדָה קִדְּשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב וגו' יִכְרֹת
 83 ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עֵר וְעֵנָה" (מלאכי ב, יא), אֲמָרוּ:
 84 מִכָּלֵל דְּכִכָּרָת. כְּשֶׁמִּתְבָּרַר אִם כֵּן שְׁאֲדָם בְּעַל אֶרְמִית
 85 בְּעָדִים וְהִתְרַאָּה — לִזְקָה מְדֹאֲוִיָּתָא, וְדַע זֹאת. וַיִּכְבֵּר
 86 נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעֲבוּדָה זָרָה (לו):
 87 וּבִסְנֵהֲדִרִין (פב).

1 הָעֲוִנוֹת הָאֵלֶּה בְּמִסְכַּת סְנֵהֲדִרִין וּבְמִסְכַּת כֶּרֶתוֹת וּבְכַמָּה
 2 מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת וּבְכַתּוּבוֹת וּקְדוּשִׁין.
 3 וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵר בְּרִישׁ כֶּרֶתוֹת (משנה ב) שְׁכַל־חֲטָא שְׁחִיבִים
 4 עַל זְדוּנוֹ כֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת קְבוּעָה — חִיבִים עַל
 5 "לֹא הוֹדַע שְׁלוֹ" (כאשר הוּא מְסוּפֵק אִם חָטָא) אֲשֶׁם תְּלוּי.
 6 וְעִנְיָן אֲמָרָם "חֲטָאת קְבוּעָה" הוּא שֶׁתִּהְיֶה מִן־הַכְּהֻמָּה
 7 דְּוָקָא: כְּשֶׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה. וְאִם תַּעֲיִן בְּכָל־מִצְוֹת לֹא־
 8 תַעֲשֶׂה אַחַת אַחַת וְתִתְבּוֹגֵן בְּעָנְשִׁים שְׁנִזְכָּרוֹ בְּכָל־מִצְוָה
 9 וּמִצְוָה מִהֵן תִּמְצָא, שְׁכַל־חֲטָא שְׁחִיבִים עַל זְדוּנוֹ כֶּרֶת
 10 וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת — אוֹתָהּ הַחֲטָאת — חֲטָאת קְבוּעָה,
 11 חוּץ מִשְׁנֵי חֲטָאִים שְׁחִיבִים עַל זְדוֹן כָּל־אֶחָד מֵהֶם כֶּרֶת
 12 וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת שְׂאִינָה קְבוּעָה, אֲלֵא הִיא "עוֹלָה־
 13 וְיֹדֶד" (= קָרֵבן הַמִּשְׁתַּנֵּה לְפִי יְכוּלַת הַמִּקְרִיב); וְאוֹתָם שְׁנֵי
 14 הַחֲטָאִים הֵם טְמֵאָת מִקְדָּשׁ וְטְמֵאָת קִדְּשִׁין (לֹא תַעֲשֶׂה עוֹ,
 15 וּקְבֹט). כְּוִנַּתִּי בְּאֲמָרִי טְמֵאָת מִקְדָּשׁ: טְמָא שְׁנִכְנַס לְעוֹרָה:
 16 וְטְמֵאָת קִדְּשִׁין: טְמָא שְׁאֲכָל בִּשָּׂר קִדְּשׁ.

17 וְכֵן יִתְבָּאֵר לָךְ, שְׁכַל־מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה
 18 כֶּרֶת חִיבִין עַל שְׁגָגָתָהּ חֲטָאת, חוּץ מִחֲטָא אֶחָד, וְהוּא:
 19 הַמִּגְדָּף (לֹא תַעֲשֶׂה ס), שְׁזָדוּנוֹ בְּכֶרֶת וְאִין חִיבִין עַל
 20 שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת. וְכֵן יִתְבָּאֵר לָךְ, שְׁכַל־אֲדָם שְׁחִיבִין מִיתָה
 21 בֵּית דִּין — אִיזוֹ מִיתָה שֶׁתִּהְיֶה — הָרִי אוֹתוֹ אֲדָם בְּכֶרֶת
 22 גַּם כֵּן אִם לֹא הִמִּיתוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בּוֹ,
 23 חוּץ מִעֲשֶׂרָה שֶׁהֵם מְחִיבִין מִיתָה בֵּית דִּין וְאִין עֲלֵיהֶם
 24 כֶּרֶת, וְהֵם: מִסִּית, וּמְדִית, וּנְכִיא־שִׁקָּר, וּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם
 25 עֲבוּדָה זָרָה, וְזִקֵּן מִמָּרָא, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ
 26 מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵחַ, וּמַכֵּה אֶבְיֹו וְאִמּוֹ וּמִקְלֵל אֶבְיֹו וְאִמּוֹ.
 27 כָּל־אֶחָד מֵאלוֹ אִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הַעֲדוּת — נִהָרֵג וְאִם
 28 לֹא יָדְעוּ בּוֹ אוֹ שֶׁלֹּא הִיא אֶפְשָׁר לְבֵית דִּין לְהָרִיגוֹ —
 29 הָרִי הוּא מִתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, אֲלֵא שְׂאִינוּ עוֹמֵד בְּכֶרֶת.
 30 דַּע כָּלֵלִים אֵלּוֹ וְזִכְרֵם.

31 הַמִּצְוָה הַשְּׁמִי"ו — הָאֶזְהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּבֹאֵל עַל
 32 אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְהוּא אֲמָרוּ: "וְאֶל־אִשְׁתּוֹ עֲמִיתָךְ לֹא־תִתֵּן
 33 שְׂכָבְתָךְ לְזָרָה" (ויקרא יט, ב). וְיֵשׁ בְּעָנְשׁוֹ הַעוֹבֵר עַל לֹא
 34 זֶה הַפֶּרֶשׁ, וְהוּא: אִם הִיתָה אִשְׁתּוֹ אִישׁ זֶה נִצְרָה מֵאֲרֻשָּׁה
 35 (אחֵר קִדּוּשִׁין לְפָנָיו נִשּׁוּאִין) — שְׁנֵיהֶם חִיבִים סָקִילָה, כְּמוֹ
 36 שֶׁבָּאֵר הַכְּתוּב (דברים כב, כא); וְאִם הִיתָה בֵּית כֹּהֵן —
 37 הִיא נִשְׂרָפֶת, וְהוּא בְּחִנּוּךְ, כְּלוֹמֵר: הַבּוֹעֵל; וְאִם הִיתָה בֵּית
 38 יִשְׂרָאֵל וְהִיתָה בְּעוֹלָה (נִשּׁוּאָה) — חִיבִים שְׁנֵיהֶם חֲנֹק
 39 כָּל־זֶה אִם נִתְקַיְּמָה הַעֲדוּת; אֲכָל אִם לֹא נִתְקַיְּמָה — הָרִי
 40 הוּא בְּכֶרֶת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיא מְזִיד, וְאִם הִיא
 41 שְׁוֹגֵג — מִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וַיִּכְבֵּר נִכְפַּל הִלָּא בְּעֲבָרָה
 42 זֶה וְהוּא אֲמָרוּ בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרֹת: "לֹא תִנָּאֵף" (שְׁמוֹת כ,
 43 יד; דְּבָרִים ה, יז), כְּוִנַּתוֹ בְּזֶה הָאֶזְהָרָה עַל בִּיאַת אִשְׁתּוֹ אִישׁ.
 44 וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשׁת יִתְרוֹ שם): "לֹא תִנָּאֵף, לְמָה
 45 נִצָּמֵר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ, י) עֲנֵשׁ שְׁמַעְנוּ, אֶזְהָרָה
 46 לֹא שְׁמַעְנוּ — תִּלְמִיד לֹמֵר: "לֹא תִנָּאֵף". וּבִסְפָּרָא:

יום שישי כ"ב מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קסא. קסב.

מצות עשה לח. מצות לא תעשה קס.

קנח. קנט.

45 המצוה הקס"א — האזהרה שהזהרנו בהן גדול בלבד
46 מלשא אלמנה, והוא אמרו יתעלה: "אלמנה וגרושה
47 וחללה ונה את-אלה לא יקח" (ויקרא כא, יד) וכפל
48 (באיסור מיוחד לכהן גדול) אזהרה זו בכהן גדול בגרושה
49 וחללה וזונה (למרות שכבר הוא מזהר על כך ככל כהן
50 הדיוט) לענין שבארוהו בגמרא קדושין (עו). והוא: שאם
51 ארע שתהיה אשה אחת אלמנה וגרושה וזונה וחללה,
52 ובעלה בהן גדול — לוקה ארבע מלקיות; ואם בעלה
53 בהן הדיוט — לוקה שלש. ושם אמרו: "אלמנה וגרושה
54 וחללה וזונה בזמן שהן פסדר — חייב על פל-אחת
55 ואחת", ובארוי שזה באשה אחת. וענין אמרם "פסדר",
56 שחלו אלו הענינים לפי הסדר שבפסוק, שתהיה תחלה
57 אלמנה, ואחר-כך גרושה, ואחר-כך תהיה חללה, ואחר-
58 כך תהיה זונה. והצרכנו לזה, מפני שהיא אשה אחת
59 ובעלה אחת אנו רוצים לחיבו ארבע מלקיות אלו.
60 וכלל הוא אצלנו (שם עו): אין אסור חל על אסור
61 אלא-אם-כן היה אסור מוסיף (שהאסור שבא אחרון מוסיף
62 האחרון הוא איסור שמקיף יותר "נאסרים"; איסור השולט על
63 תחום רחב יותר) או אסור בת אחת (שהאיסורים חלים יחדיו
64 באותו מעשה ובאותה יחידת זמן ואין אחד מקדים), כמו
65 שבארנו במקומו במסכת ברתות בפרושנו ("פירוש
66 המשניות" פרק ג משנה ד; ואם יהיו על הסדר (בדוגמה
67 שלנו ב"סדר" זה), יהיה בכלם אסור מוסיף, כמו שנתבאר
68 שם. אבל אם היו גופים רבים (נשים שונות), כגון שבעל
69 אשה אלמנה ואשה אחרת חללה ואשה אחרת זונה
70 ואשה אחרת גרושה — אין צריך לומר שהוא לוקה על
71 פל-אחת ואחת. ואפשר שתקשה ותאמר: בין שהכלל
72 אצלנו: אין לוקין על לאו שבקלות — מדוע לוקה על
73 פל-אחת ואחת, ובהי בלן מזהר עליהן בלאו אחד? דע
74 שבעל ענין זה כפל את-הלוא בכהן גדול על גרושה
75 וזונה וחללה — להשמיענו שדינו בהן כמו דין בהן
76 הדיוט שלוה על פל-אחת ואחת, ונתחייב בהן הדיוט
77 מלקות על פל-אחת ואחת, בין שנתבאר אחת מהן
78 בלאו אחד, נעשו בלן לחלק, והוא אמרו: "ואשה גרושה
79 מאישה לא יקחו" (שם כא, ז). והאיל יחד הגרושה
80 בלאו, ובהי הוא לוקה על הגרושה בפני עצמה, כך לוקה
81 על זונה בפני עצמה, ועל חללה בפני עצמה. וזה ענין
82 אמרם בגמרא קדושין (עו): "כשם שחלוקה גרושה
83 מחללה וזונה בכהן הדיוט, כך חלוקה בכהן גדול". ושם
84 נתבאר, שאם הנשים גופין מחלקין לוקה על פל-אחת
85 ואחת, בין שהיו על הסדר או שלא על הסדר. והנה

1 המצוה הנ"ג — האזהרה שהזהרנו מלהתחמק בזכרי
2 (גברים של) עמון ומואב דוקא — אפלו אחר שנתגירו,
3 והוא אמרו יתעלה: "לא-יבא עמוני ומואבי בקהל ה"
4 (דברים כג, ד) העובר על לאו זה — לוקה, כלומר: שגור
5 עמוני ומואבי שבעל ישראלית בנשואין — לוקין
6 שניהם מלקות דאורייתא וכבר נתבאר דיני מצוה זו
7 בפרק ח' מיבמות (עו) ובסוף קדושין (עד).

8 המצוה הנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהרחיק
9 את המצרים ומלהתרחק מלהתחמק בהם אחר שנתגירו,
10 והוא אמרו יתעלה: "לא-תתעב מצרי" (שם, ח) וכבר
11 נתבאר דיני שתי המצוות האלה, כלומר: דיני מצרי
12 ואדומי (אזהרה נד, נדפסה לקמן), בפרק ח' מיבמות (שם)
13 ובסוף קדושין (עו).

14 המצוה הנ"ד — אזהרה שהזהרנו מלהרחיק גור
15 עשו אחר שנתגירו, כלומר: שאנו מזהרים לכל נהרחק
16 מלהתחמק בהם אחר שנתגירו, והוא אמרו יתעלה:
17 "לא-תתעב אדמי כי אחיך הוא" (שם).

18 המצוה השנ"ד — האזהרה שהזהרנו ממזר מלבוא
19 על בת ישראל, והוא אמרו יתעלה: "לא-יבא ממזר
20 בקהל ה'" (שם, ג). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר
21 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מיבמות (עו) ובסוף
22 קדושין (עד).

23 המצוה הש"ס — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת
24 ישראל מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר
25 לו להוליד, והוא אמרו יתעלה: "לא-יבא פצוע-דכא
26 וברית שפכה בקהל ה'" (שם, ב). ואם בעל בת ישראל
27 אחרי הקדושין — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
28 בפרק ט' מיבמות (עו).

29 המצוה השס"א — האזהרה שהזהרנו מלהשחית
30 את אברי התשמיש של זכרים מכל-מין של בעלי החיים
31 ושהיה בזה האדם וזולתו, והוא אמרו יתעלה אחר
32 שהזכיר מעוף ובהמות ובהמות — "ובאצצכם לא
33 תעשו" (ויקרא כב, כד), כא הפרוש (ספרא אמור): "ובכם
34 לא תעשו". והעובר על לאו זה — לוקה, כלומר:
35 המסרס משהו מאיזה מין שיהיה. ובפרק שמונה שרצים
36 (שבת קי) אמרו: "תניא מנין לסרס באדם שהוא אסור?
37 תלמוד לומר: "ובאצצכם לא תעשו". ואפלו מסרס אחר
38 מסרס — חייב. דאמר רבי חי'א בר אבון אמר רבי יוחנן:
39 הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, שנאמר:
40 "לא תאפה חמץ" (שם ו, י) ו"לא תעשה חמץ" (שם ב,
41 יא); במסרס אחר מסרס שהוא חייב, שנאמר: ומעוף
42 ובהמות וכו'. אם על פרות חייב, על נתוק לא פל-שפן!
43 אלא להביא נותק אחר פורת שהוא חייב". וכבר נתבאר
44 דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבת (שם) וביבמות (עו).

הבתולה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפ'ק ו' מיבמות 46
(כט.), ובמקומות בכתבות (צז:) וקדושין (סח.). 47

המצוה המְשְׁלִימָה מֵאָה וְשָׁשִׁים — הָאֲזֵהָרָה 48
שְׁהִזְהֵר הַכֹּהֵן מִלְשָׂא גְרוּשָׁה, וְהוּא אָמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה 49
מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ" (שם, ז) וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כִּלְיָמָן שָׁבָא) 50
עָלֶיהָ — חֵיב מִלְקוּת. 51

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ח — הָאֲזֵהָרָה שְׁהִזְהֵר הַכֹּהֵן מִלְשָׂא 52
זֶזְנָה (שאינה בת ישראל או שנבעלה מישראל האסור לה), 53
וְהוּא אָמַר: "אִשָּׁה זֶזְנָה וְחָלְלָה לֹא יִקְחוּ" (ויקרא כא, ז) 54
וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כִּלְיָמָן שָׁבָא) עָלֶיהָ — חֵיב מִלְקוּת. 55

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ט — הָאֲזֵהָרָה שְׁהִזְהֵר הַכֹּהֵן מִלְשָׂא 56
חָלְלָה (שנולדה מן הפסולים לכהונה וכן כשנבעלה לפסול 57
מכהונה — מתחללת), וְהוּא אָמַר: "אִשָּׁה זֶזְנָה וְחָלְלָה" 58
(שם); וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כנ"ל) עָלֶיהָ — חֵיב מִלְקוּת. 59

יום ש"ק כ"ג מנ"א ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנג.

60
61 **מצות עשה קמט.**

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ג — הָאֲזֵהָרָה שְׁהִזְהֵרְנוּ מִלְהַתְעַנֵּג 62
בַּאֲחַת מִפְּלִיגֵי הַצְרִיּוֹת וְאֶפְלוּ בְּלִי בִּינָה, כְּגוֹן הַחֲבוּק 63
וְהַנְּשׁוּק וְכִיּוּצָא בְּהֵן מִפְּעֻלֹת הַזְנוּת, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה 64
בְּאֲזֵהָרָה עַל זֶה: "אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל-שָׂאָר בָּשָׂרוֹ לֹא 65
תִּקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּנָה" (ויקרא יח, ז) בָּאֵלּוּ אָמַר: לֹא 66
תִּתְקַרְבוּ אֲלֵיהֶם קִרְבָּה הַמִּבִּינָה לְגִלּוֹת עֲרוּנָה. וְלִשּׁוֹן 67
סִפְרָא (אחרי שם): "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּנָה", אֵין לִי אֶלָּא 68
שֶׁלֹּא יִגְלֶה, מִנֵּין שֶׁלֹּא יִקְרַב? תִּלְמוּד לומֵר: "וְאֶל-אִשָּׁה 69
בְּנִת טְמֵאָתָה לֹא תִקְרַב" (שם, יט), אֵין לִי אֶלָּא נִדָּה בַּל 70
תִּקְרַב וּבַל תִּגְלֶה, וּמִנֵּין בְּכָל-הַצְרִיּוֹת שֶׁהֵן בְּכָל תִּקְרָבוֹ 71
וּבַל תִּגְלוּ? תִּלְמוּד לומֵר: "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּנָה". 72
וְשֵׁם (שם כט) נֶאֱמַר: "וְנִכְרְתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הָעֵשֶׂת", מָה 73
תִּלְמוּד לומֵר? לִפִּי שְׁנַאָמַר: "לֹא תִקְרְבוּ" יָכוֹל יִהְיֶה 74
חֵיבִין בְּרַת עַל הַקְרִיבָה — תִּלְמוּד לומֵר "הָעֵשֶׂת", לֹא 75
הַקְרִיבוֹת. וְכִבֵּר נִכְפַּל הֵלָא בְּאִסוּר הַדְּבָרִים הַמִּכְלָעִים 76
הָאֵלֶּה וְאָמַר: "לְכַלִּי עֲשׂוֹת מִחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת" (שם, ל) 77
אֶבֶל אָמַר: (בפסוק שנאמר בהקדמה לאיסור כל העריות) 78
"כִּמְעָשָׂה אֶרֶץ-מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁכְּתֶם-בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ 79
וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ-כְּנָעַן וְגו' לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, א), אֵינוֹ מְזַהֵר 80
בְּשִׁנֵּי לְאוּיִן אֵלּוּ מִחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת בְּלִבְדּוֹ, אֶלָּא מְזַהֵר 81
בְּהֵם מִהַתּוֹעֵבֹת עֲצָמָן שֶׁבָּאָר אַחֵר כֶּךָ, כְּלומֵר שֶׁהִבִּיא 82
שְׁנֵי לְאוּיִן כְּלָלִים עַל כָּל-הַצְרִיּוֹת. וְכֹאשֶׁר הִזְהִיר עַל 83
מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן — זֶזְנָה כּוֹלֵל 84
כָּל-מַה-שֶּׁהִיו עוֹשִׂים, הַשְׁחִיתוֹת וְעִבּוּדֵי הָאָדָמָה וּמִרְעָה 85
הַמִּקְנֶה וְיִשׁוּב הָאֶרֶץ גַּם כֵּן, לִפְיָךְ חִזּוֹר וּבִאֵר שְׂאוֹתָם 86
הַמַּעֲשִׂים שֶׁהִזְהִירְתִּיךְ מֵהֶם אֵלּוּ וְאֵלֶּה: עֲרוֹת לֹא תִגְלֶה 87

1 נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁהֵלָא עַל כָּל-אַחַת מֵהֵן מִצְוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, 2
וּלְפִיכָךְ לּוֹקָה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת. וְשֵׁם (עח.) נִתְבָּאָר, 3
שְׁאִין כֹּהֵן הַדִּיּוֹט חֵיב מִלְקוֹת מִשּׁוּם אַחַת מֵהֵן עַד שִׁיִּקַּח 4
(יקדש) וְיִבְעוֹל, וְהוּא אָמַר: "בְּעַל — לּוֹקָה, לֹא בְּעַל 5
— אֵינוֹ לּוֹקָה; (והכתובים: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את 6
אלה לא יקח .. ולא יחלל זרעו בעמיו" — מובנם לגבי כהן 7
הדיוט הוא:) מַה-טַעַם קָאָמַר: (כלומר:) מַה-טַעַם "לֹא 8
יקח"? מִשּׁוּם "לֹא יִחָלֵל" (ואין ב"לא יחלל" אזהרה על 9
הקידושין). וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוֹ דִּינֵי אַרְבַּע מִצְוֹת אֵלּוּ (קנח-קסא) 10
בְּשִׁלְמוֹת בִּיבְמוֹת וְקִדּוּשִׁין.

הַמִּצְוָה הַקִּס"ב — הָאֲזֵהָרָה שְׁהִזְהֵר כֹּהֵן גְּדוֹל 11
מִלְבוֹא עַל הָאֶלְמָנָה אֶפְלוּ בְּלִי קִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמַר 12
יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-יִחָלֵל וְנָרְעוּ בְּעַמִּי" (שם, טו). וּפְרוּשׁוֹ שֶׁכֹּהֵן 13
הַדִּיּוֹט נֶאֱסָרוֹ עָלָיו הַנְּשׁוּאִיִּין (ב"גרושה" "זונה" ו"חללה" — 14
האסורים על כהן הדיוט), שְׁנַאָמַר: "לֹא יִקְחוּ" (שם ז), 15
וְלִקְוִיחִין הֵם הַקִּדּוּשִׁין, אֶלָּא שְׁאֵינוֹ לּוֹקָה עַד שִׁיִּבְעוֹל, 16
כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ לְעִיל (ובהמשך: לא תעשה קנח, קס ובסוף 17
קסא); אֶבֶל אִם בְּעַל בְּלִי קִדּוּשִׁין, אֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה אִסוּר 18
וּמִזְהֵר עָלָיו (מצד "לא תהיה קדשה") וּפְסָלָה (עשאה חללה 19
לכהונה ולתרומה) — אֵינוֹ לּוֹקָה מִשּׁוּם זֶה, בִּינֵין שֶׁלֹּא 20
נִתְפָּרְשָׁה אֲזֵהָרָה לְכָךְ. אֶבֶל כֹּהֵן גְּדוֹל בָּאוּ בּוֹ שְׁנֵי לְאוּיִין: 21
אָחִיד "לֹא יִקְח" וְהוּא אִסוּר הַנְּשׁוּאִיִּין, וְהַשְּׁנִי "וְלֹא יִחָלֵל 22
וְנָרְעוּ" וְהוּא אִסוּר הַבִּינָה אֶפְלוּ בְּלִי קִדּוּשִׁין. וּבִגְמָרָא 23
קִדּוּשִׁין (עח.) אָמַר: "וּמוֹדָה רַבָּא בְּכֹהֵן גְּדוֹל בְּאֶלְמָנָה, 24
שָׂאֵם בְּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ שְׁלוֹקָה, "וְלֹא יִחָלֵל וְנָרְעוּ" אָמַר 25
רַחֲמָנָא — וְהִירֵי חָלָל". וְשֵׁם אָמַר: "כֹּהֵן גְּדוֹל בְּאֶלְמָנָה 26
— לּוֹקָה שְׁתֵּים: לּוֹקָה מִשּׁוּם "לֹא יִקְח", וְלּוֹקָה מִשּׁוּם 27
"לֹא יִחָלֵל". וְלֹא נִתְיַחֵד זֶה בְּאֶלְמָנָה (על אף שבפשוטות 28
הכתובים מתייחס לכל הקבוצה שבפסוק שלפניו) אֶלָּא לִפִּי 29
שֶׁהִיא הַמִּתְיַחֵד בָּאֵלּוּ עַל כֹּהֵן גְּדוֹל וְהִיא בְּשָׂרָה לְכַהֲנָה, 30
וּבְכַעֲיָלָה זֶה חָלְלָה וּפְסָלָה לְכַהֲנָה. אֶבֶל גְּרוּשָׁה וְזוֹנָה 31
וְחָלְלָה הָרִי דִּינוֹ בְּשִׁלְשֹׁתֵין בְּדִין כֹּהֵן הַדִּיּוֹט, כְּלומֵר: 32
שֶׁכָּל-אַחַת מֵהֵן פְּסוּלָה לְכַהֲנָה מִתְחַלְתָּה (ולא עשה כאן 33
הכחן הגדול חלול מעיקרו), וְלֹא כִּפְלֵי אִסוּרֵן עַל כֹּהֵן גְּדוֹל 34
לְצוּרֵךְ אִיסוּר נוסף של חילול, או כִּדִּי לֹאסוּר גַּם בְּבִיאוֹהָ אֶלָּא 35
לְעִנְיַן שֶׁהִזְהִירְתִּי לָךְ (אזהרה קסא — כִּדִּי לִיַּחֵד לֹא לְכָל 36
אחד). 37

הַמִּצְוָה הַל"ח — הַצּוּרִי שְׁנַצְטוּהָ כֹּהֵן גְּדוֹל לְשֵׂא 38
בְּתוֹלָה (שלא נבעלה) בְּתוֹלָתָהּ וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: 39
"וְהוּא אִשָּׁה בְּתוֹלָתָהּ יִקְח" (שם, יג) וּבְפְרוּשׁ אָמַר 40
(כתובות ל.) "עוֹשֶׂה הִנֵּה רַבִּי עֲקִיבָא מְמַזְרֵם אֶפְלוּ מִחֲבִי 41
עֲשָׂה". וּבָאֵרוֹ אֶת-זֶה, כְּגוֹן: שֶׁבְּעַל כֹּהֵן גְּדוֹל מִי שְׁאֵינָהּ 42
בְּתוֹלָה — שֶׁהִיא אִסוּרָה עָלָיו בַּעֲשָׂה. לִפִּי שֶׁהַכָּלֵל הוּא 43
אֶצְלָנוּ: לֹא הָבָא מְכַלֵּל עֲשָׂה — עֲשָׂה. הִנֵּה נִתְבָּאָר 44
שֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשָׂה. וְאָמַרְנוּ עוֹד (הוריות יא): "וּמִצְוָה עַל 45

- 1 וְעָרֹת לֹא תִגְלֶה (כלומר, פרט כל תועבה בפני עצמה), וְכִמּוֹ
 2 שְׂבָאָר בְּסוּף הָעֵינָן וְאָמַר: "כִּי אֶת-כָּל-הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ
 3 אֲנִישֵׁי-הָאָרֶץ" (שם, כז). וְלִשׁוֹן סָפָא (שם): "יָכוֹל לֹא יִבְנוּ
 4 בְּנִינּוֹת וְלֹא יִטְעוּ כְּרָמִים כְּמוֹתָם (וגם זה, לכאורה, כלול
 5 ב"מעשה ארץ כנען לא תעשו") — תלמוד לומר:
 6 "וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם, ג), לֹא אֲמַרְתִּי אֲלָא בְּחֻקִּים
 7 הַחֻקִּים לָהֶם וְלִאֲבוֹתֵיהֶם". וְשֵׁם אָמְרוּ: "וְמָה הָיוּ
 8 עוֹשִׂין? הָאִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ וְהָאִשָּׁה נוֹשֵׂאָה אִשָּׁה וְאִשָּׁה
 9 נוֹשֵׂאת לִשְׁנֵי אָנָשִׁים". הִנֵּה נִתְבָּאָר שֶׁהֲלֹאִין הָאֵלָה שֶׁהִם
 10 כְּמַעֲשֵׂה אָרֶץ מְצָרִים וְכְמַעֲשֵׂה אָרֶץ כְּנַעַן לֹא תַעֲשׂוּ הֵם
 11 אֲזַהֲרָה עַל בִּיאַת כָּל-הָעֲרִיּוֹת עַל דֶּרֶךְ הַכָּלָל. וְחִזֹּר וְכַפֵּל
 12 אֶת-הַלֹּא בִּהְיוֹת, כָּל-עָרֹת לְבָדָה. וְכָבֵד בְּאַרְנוֹ אֲנוּ אֵת
 13 כָּל-דִּינֵי הַמִּצְוָה הַזֹּאת בְּפָרָק ז' מִסְנֵה־דִּרְיָן (משנה ד)
 14 בְּפִרוּשׁ הַמִּשְׁנָה וּבְאַרְנוֹ שְׁלֹקִין עֲלֵיהֶם. וּמִמָּה-שֶׁאֵתָּה
 15 צָרִיף לְדַעַת, שֶׁכָּל-אִשָּׁה שֶׁחִיבִים עַל בִּיאַתָּה כָּרַת — הָרִי
 16 הַנּוֹלֵד מֵאוֹתָהּ הַבִּיאָה שִׁשֹּׁה בֵּה חֵיבוֹ כָּרַת נִקְרָא: מְזוֹר,
 17 וְהוּא שֶׁקֶרְאָו ה' מְזוֹר, בֵּין שְׁאוֹתָהּ הַבִּיאָה בְּדוֹן בֵּין
 18 בְּשִׁגְגָה — הַנּוֹלֵד מְזוֹר, חוּץ מִן-הַנִּגְדָּה בְּלִבֵּד שֶׁהוֹלֵד
 19 מִמֶּנָּה אֵינוֹ מְזוֹר אֲלָא נִקְרָא: בֶּן-הַנִּגְדָּה. וְכָבֵד נִתְבָּאָר
 20 עֵינָן זֶה בְּפָרָק ד' מִכְּמוֹת (מט:).
- 21 הַמִּצְוָה הַקַּמ"ט — הַצֻּוֹי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבָדֵק בְּסִמְנֵי
 22 (הכשרות של) בְּהֵמָה וְחִיָּה, הֵינּוּ: שִׁיָּהוּ מַעֲלֵי גֵרָה
 23 וּפְרִסְתָּן סְדוּקָה, וְאֵז מִתֵּר לְאֶכְלָן. וְזֶה שֶׁאֲנוּ מְצֻוִּים לְבָדֵק
 24 אוֹתָן בְּסִמְנֵים אֵלֵינוּ — הוּא מְצוֹת עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוּ:
 25 "זֹאת הַחִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ וְגו'" (שם יא, ב). וְלִשׁוֹן סָפָא
 26 (פרשת שמִיני): אֵתָּה תֹאכְלוּ — אוֹתָהּ בְּאֶכִילָה וְאֵין
 27 בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּאֶכִילָה, כְּלוּמָר: אֵת שִׁשֹּׁה בֵּה סִמְנֵים אֵלֵינוּ
 28 — הִיא שֶׁמִּתֵּר לְאֶכְלָהּ, מִשְׁמַע מִזֶּה, שֶׁאֵת שֶׁאֵין בֵּה
 29 סִמְנֵים אֵלֵינוּ — אֲסוּר לְאֶכְלָהּ, וְזֶה לֹא הֵבֵא מְכַלל עֲשֵׂה,
 30 שֶׁהוּא עֲשֵׂה לְפִי הַכָּלָל שֶׁבְּדִינוֹ לְפִיכָף אָמְרוּ בְּסִמּוּף
 31 לְלִשׁוֹן זֶה: "אֵין לִי אֲלָא בְּעֲשֵׂה, מִנֵּין בְּלֹא-תַעֲשֵׂה?
 32 תִּלְמוֹד לֹמַר: אֶת-הַגִּמְלָה" — כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִצְוֹת
 33 לֹא-תַעֲשֵׂה (קעב). הִנֵּה נִתְבָּאָר, שֶׁאָמְרוּ "אֵתָּה תֹאכְלוּ"
 34 — מְצוֹת עֲשֵׂה. וְהַכֹּנֵה בְּמִצְוָה זוֹ הִיא מֵה שֶׁהִזְכַּרְתִּי לָךְ,
 35 וְהוּא: שֶׁאֲנוּ נִצְטַוִּינוּ לְדְרוֹשׁ סִמְנֵים אֵלֵינוּ בְּכָל-בְּהֵמָה
 36 וְחִיָּה, וְאֵז יֵהָא מִתֵּר לְאֶכְלָהּ, וְדִין זֶה — הוּא הַמִּצְוָה.
 37 וְכָבֵד נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (ו). וְכְּמִסְכַּת
 38 חֲלִין (נט:).

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מכתבו המודיע אדות נסיעתו צלחה לאה"ק ת"ו, הגיעני היום, ובאשר האני שנוסע בה עזבה
 כבר את ניו יארק מוכרחני לשלח מכתב באמצעות האפיס שלי בפאריז כדי למהר ולהעיר לו, כי האני
 "ירושלים" אשר מתכוון לנסוע בה ממארסייל היא אני יהודית והעובדים בה הם יהודים, ויש איסור
 לנסוע בה בשבת, או גם להמצא בה ביום השבת ולהנות מהמלאכות הנעשות ביום השבת.

ובאשר כפי הידיעות שהגיעוני תעזב האני הנ"ל את מארסייל ביום ה' או ו' הבע"ל ותגיע
 לחיפה רק אחר השבת לכן הנסיעה קשורה בחילול שבת, ובאם אין לפנינו ברירת נסיעה באני אחרת
 עד אה"ק ת"ו, אולי אפשר ומוכרח לו לנסוע באופן אחר, רכבת או אוירון עד נעאפאל לשבת ומשם
 להמשיך הנסיעה באותה האני ירושלים, אשר כפי ששמעתי עוזבת היא את נעאפאל (נייפעלס) ביום
 א'.

ובודאי לא יסתפק במה שיציל את עצמו ואת זוגתו תחי' מחלול שבת, אולי יודיע זה גם לעוד
 אנשים חרדים לדבר ה', אשר רק משום שחסרה להן הידיעה עלולים הם חלילה לחלול שבת.

בברכת כתיבה וחתומה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פרק כג לד-מ

לד וְשִׁתִּית אוֹתָהּ וּמִצִּית וְאֶת־חֲרָשֶׁיהָ תִּגְרַמִּי וְשִׁדְיָךְ תִּתְּנָקִי כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נֶאֱמַר אֲדֹנִי יְהוָה: (ס) לֹא לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה יַעֲן שִׁכַּחְתָּ אוֹתִי וַתְּשַׁלְּכִי אוֹתִי אַחֲרַי גֹּוֹךְ וְגַם־אֶת־שְׂאֵי זִמְתְּךָ וְאֶת־תְּזוּנוֹתֶיךָ: (ס) לֹא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בֶּן־אָדָם הַתְּשַׁפּוּט אֶת־אֶהְלִיכָה וְאֶת־אֶהְלִיכָה וְהִגַּדְתִּי לָהֶן אֶת תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן: לֹא כִּי נֶאֱפוּ וְדָם בִּידֵיהֶן וְאֶת־גִּלּוּלֵיהֶן נֶאֱפוּ וְגַם אֶת־בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ־לִי הֵעֲבִירוּ לָהֶם לֶאֱכָלָהּ: לֹא עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טְמֵאוֹ אֶת־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא וְאֶת־שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ: לֹא וּבִשְׁחַטְמָם אֶת־בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֵאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְלֹו וְהִנֵּה־כֹה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי: מ וְאַף כִּי תִשְׁלַחְנָה לְאֲנָשִׁים בָּאִים מִמִּזְרָק אֲשֶׁר מִלֵּאךְ שְׁלֹחַ אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה־בָאוּ לְאִשֶּׁר רָחֲצָתָ כַּחֲלֹת עֵינֶיךָ וְעַדִּית עַדִּי:

רש"י

עם גלוליהם היה: וגם את בניהן וגו'. וזהו שפיתות הדם שבידיהם (כלומר שהוציאו זרע לבטלה בידיהם ולא עשו תשובה): (לח) טמאו את מקדשי ביום ההוא. ביום ששחטו את בניהם לעכו"ם באות לפני במקדשי לעשות בו תועבה להכעיסני: ואת שבתותי חללו. שהיו שוחטין את בניהם בשבת: (מ) ואף כי תשלחנה. וכל שכן קשה מן הכל כי תשלחנה להביא אליהן משרי העכו"ם אויביהן ורואין החילול שמחללות מקדשי: שלוח אליהם וגו'. מאת אהלה ואהליבה לבא אליהם: והנה באו לאשר רחצת כחלת וגו'. לאשר תרגם יונתן לאתר אללו"א בלע"ז אל מקום אשר יעדת להם לאמר במקום פלוני נצא לקראתכם מקושטות במרחץ וכחול: כחלת. מין צבע ושמו כחול וצובעות בו עיניהם אוקליר"א בלע"ז:

(לד) ומצית. לשון מוצץ עד התמצית אישוצרא"ש בלע"ז: ואת חרשיה. דימה כוס המשקה פורענות לישראל לכלי חרש שמשנשתבר אין לו תקנה כך משתבא תשועתם וישבר הכוס לא ישוב להשקותם עוד וכשהוא מדבר בהשקאת העכו"ם קורא אותו זהב שנאמר כוס זהב בכל ביד ה' המשכרת כל הארץ (ירמיה נא): ואת חרשיה תגרמי. כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כד) לא גרמו לבקר (צפניה ג) רונגייר בלע"ז גורר בשיניו את סביבות העצם או החרש לרדות מעליו בשר הדבוק בו. ומנחם חברו לשון שבירה וגם כן פתר ועצמותיהם יגרם וכן לא גרמו לבקר: (לה) שאי זמתך. קבילי חובי עצת חטאיך: (לו) התשפוט. לשון ויכוח: (לז) ודם בידיהן. בנאופיהם שפכו דם: ואת גלוליהן נאפו. נאוף שלהם

מצודת ציון

(לד) ומצית. מל' מציצה: חרשיה. כמו חרסיה בסמ"ך: תגרמי. העצם יקרא גרם כמו גרמיו כמטיל ברזל (שם מ) ובדרך השאלה אמר על החרסים ור"ל תשבר החרסים כמו ובכל תבואתו תשרש (שם לא) ור"ל תעקר השורש: תנתקי. ענין עקירה והעתקה: (לה) גוף. גופך כמו גוית שאול (ש"א לא): שאי. סבלי: (מ) ואף כי. ענינו כמו כ"ש וק"ו כמו אף כי אש אכלתהו (לעיל טו): מלאך. שליח: כחלת. שם הצבע כחל ובדרז"ל לא כחל ולא שרק (כתובות י"ז): ועדית עדי. ענין קשוט ותכשיט כמו ותעד נזמה (הושע ב')::

מצודת דוד

(לד) ומצית. תמצוץ הבלועה: ואת חרשיה. חרסי הכוס תשברי בשנייך ללעוס החרסים למצוץ כל הבלוע: ושדיך תנתקי. מרוב השכרות בלבול הדעת תחבלי בעצמך לנתק ולעקור שדיך: כי אני דברתי. ובודאי כן יהיה: (לה) ותשליכי. כאדם המשליך דבר אחורי גופו לבל יראהו ולא יזכר בו: וגם את. כמו שעשית למולי כן גם את סבלי גמול זימתך ואת תשלום תזונתך: (לו) התשפוט. האם רוצה אתה להתווכח עם אהלה ועם אהליבה: והגד. אז הגד להן בהויכוח את כל תועבותיהן: (לז) כי נאפו. בגלוי עריות: ודם בידיהן. שפכו דם נקי: ואת גלוליהן נאפו. זהו עבודת

גלולים: אשר ילדו לי. ר"ל המיוחדים לי ללמוד בבית הספר: העבירו. היו מעבירים ומוליכים לפסילים להיות להם למאכל: (לח) טמאו וגו'. בו ביום שהעבירו בניהן לפסילים באו אל המקדש להקריב בה קרבנות וטמאו את המקדש עם הקרבנות הואיל ואינם לי לרצון: ואת שבתותי חללו. כי גם בשבת העבירו את בניהן להם לאכלה: (לט) ובשחטם. ר"ל הוסיפו עוד לעשות כן בעת ששחטו את בניהם לפסילים אז באו אל מקדשי ביום ההוא למען חללו וכאומר הביאה היתה ככוונה מיוחדת לחלל המקדש ולבזותו: והנה כה עשו. ר"ל הדבר שסיפתי עשו בתוך ביתי: (מ) ואף כי תשלחנה וגו'. ר"ל כ"ש שעשתה עוד יותר תועבה אשר תשלחנה לאנשים שיהיו באים אליה מארץ מרחק ממקום שהם שם: אשר מלאך וגו'. ר"ל השליחות היה על ידי מלאך השלוח אליהם ככוונה מיוחדת: והנה באו. והנה כן עשו ובאו אל המקום אשר רחצת שמה ומלאת עיניך עם הכחל והוא מין צבע וקישטת עצמך בקשטים וראו בעיניהם מה שאת מיפה עצמך למצוא חן בעיני הנואפים הבאים:

דברי הימים א פרק ח"ט ל-מ

ל ובנו הבכור עבדון וצור וקיש ובעל ונרב: לא וגדור ואחיו וזכר: לב ומקלות הוליד את־שמאה וא־המה נגד אחיהם ישבו בירושלם עם־אחיהם: (ס) לג ונר הוליד את־קיש וקיש הוליד את־שאול ושאול הוליד את־יהונתן ואת־מלכישוע ואת־אבינדב ואת־אשבעל: לד וב־יהונתן מריב בעל ומריב בעל הוליד את־מיכה: לה ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ואחיו: לו ואחז הוליד את־יהועד ויהועד הוליד את־עלמל ואת־עזמות ואת־זמרי וזמרי הוליד את־מוצא: לו ומוצא הוליד את־בנעא רפה בנו אלעשה בנו אצל בנו: לח ולאצל ששה בנים ואלה שמותם עזריקם: | בכרו וישמעאל ושמעיה ועבדיה וחנון פל־אלה בני אצל: למ ובני עשק אחיו אולם בכרו יעיש השני ואלפלם השלישי: מ ויהיו בני־אולם אנשים גברי־חיל דרכי קשת ומרבים בנים ובני בנים מאה וחמשים פל־אלה מבני בנימן: (פ)

דברי הימים א פרק ט א-ח

א וכל־ישראל התיחשו והנם כתובים על־ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל במעלם: (ס) ב והיושבים הראשנים אשר באחותם בעריהם ישראל הכהנים הלויים והנתינים: ג ובירושלם ישבו מן־בני יהודה ומן־בני בנימן ומן־בני אפרים ומנשה: ד עותי בן־עמיהוד בן־עמרי בן־אמרי בן־(בנימן)־בני מן־בני־פרץ בן־יהודה: (ס) ה ומן־השילוני עשיה הבכור ובניו: ו ומן־בני־זרח יעואל ואחיהם שש־מאות ותשעים: ז ומן־בני בנימן סלוא בן־משלם בן־הודיה בן־הסנאה: ח ויבניה בן־ירחם ואלה בן־עזי בן־מכרי ומשלם בן־שפמיה בן־רעואל בן־יבניה:

רש"י

(א) וכל ישראל התיחשו. אמרתי לך קצת מן יחוסן מה שמצאתי אבל עיקר יחוסן על ספר מלכי ישראל ויהודה שהגלו לבבל במעלם ועמהם הייתי אני עזרא ויחוסם מצאתי כתוב וכתבתיו:

מצודת ציון

(לב) נגד אחיהם. שוה לאחיהם כמו ואלכה לנגדך (בראשית לג) ורבים כמוהו:
(א) והנם. הנה הם: (ב) והנתינים. הם הגבעונים ונקראים כן ע"ש שנאמר בהם ויתנם יהושע וכו' חוטבי עצים וכו' (יהושע ט): והשוערים. הממונים על שערי בה"מ לשמור ולפתוח ולנעול: ואחיהם. וחבריהם וכן בכל הספר:

מצודת דוד

(ל) וצור וכו'. גם המה היו בני אבי גבעון ועמו ישבו בגבעון: (לב) ומקלות. גם הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה: ואף המה. ר"ל אף כי ישבו בגבעון מ"מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם: עם אחיהם. הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי עם הוא כמו נגד: (לג) ונר. גם הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה: אשבעל. היא איש בושט שמלך תחת שאול והוא ישוי האמור בש"א:
(לד) מריב בעל. הוא מפיבוסת: (לז) רפה בנו. של בענה וכן חושב אחד בן א': (לח) בכרו. כן שמו: (לט) ובני עשק אחיו. שהיה אחיו של אצל: (מ) מאה וחמשים. במספר מאה וחמשים:

(א) וכל ישראל התיחשו וכו'. כאומר אף שלא הזכרתי אני יחוס כל ישראל הנה כולם נחקר יחוסם והנה כתובים על ספר מלכי ישראל והספר הזה גלה עמהם ואינו בידי להעתיק ממנו כל יחוסם: ויהודה. אבל יהודה הגלו לבבל בעבור מעלם וספר יחוסן עמהם ומה שמצאתי בה העתקתי כי עמהם נמצאתי: (ב) והיושבים הראשונים. בני הגולה שעלו בראשונה עם זרובבל אשר עלו קודם שעלה עזרא ואנשיו אשר נתיישבו ראשונים בעריהם שאחזו ולא בירושלים המה היו מכל שבטי ישראל אשר חזרו מבבל (כי אף שבני עשרת השבטים הגלו לאשור, מכל־מקום רבים נשארו בארצם וגלו לבבל עם בני יהודה ובנימין וחזרו עמהם): הכהנים. גם מהם ישבו בערי אחוזתם ובנחמיה חשב גם בני עבדי שלמה: (ג) ובירושלים. אבל בירושלים לא נתיישבו מכל שבטי ישראל כ"א מבני יהודה וכו' ובנחמיה לא נזכר בני אפרים ומנשה כי מעט היו אשר ישבו בירושלים: (ד) עותי. ובנחמיה נאמר עתיה והוא כי קרובים המה בלשון, אולם השינוי בשמות האבות ובמספרם הוא לפי שגם כאן גם בנחמיה לא חשב כל האבות כסדר עד האב הראשון כ"א חשבם בדלוג וחשב כאן אחרים ממה שחשב בנחמיה: (ה) ומן השילוני. מבני שילה בן יהודה: עשיה. הוא מעשיה האמור בנחמיה: הבכור. שהיה הבכור מאחיו: (ו) ואחיהם. של יעואל ועשיה: שש מאות ותשעים. מוסב על בני שלה ועל בני זרח ומספר בני פרץ נאמר בנחמיה:

ג השוכר את הפועל לעשות ביותים, אמר לו: על מנת לאכול יותים – אוכל אחד אחד, פטור; ואם צרף, חיב. לנכש בפעלים, אמר לו: על מנת לאכול ירק – מקרמם עלה עלה ואוכל; ואם צרף, חיב. ד מצא קציצות בדרך, אפלו בצד שדה קציצות, וכן תאנה שהיא נוטה על הדרך, ומצא תחתיה תאנים – מתרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות; וביותים ובחרובים, חיבים. מצא גרוגרות, אם דרסו רב בני אדם, חיב; ואם לאו, פטור. מצא פלחי דבלה – חיב, שידוע, שהן מדבר גמור. והחרובין, עד שלא פנסן לראש הגג, מוריד מהם לבהמה, פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר.

פירוש ברטנורא

ג לעשות ביותים. לעדור ולקשקש תחת היותים, ולא ללקט, והשאת אינו אוכל מן התורה: ואם צירף. שנים ביחד חיב דהוי קבע: לנכש בפעלים. לתלוש העשבים הרעים הגדלים בתוך הבצלים: מקרמם. מחתך, ודומה לו יכרסמנה חזיר מיער (תהלים ט:). ד ואפילו בצד שדה קציצות. דמוכחא מלתא דמתוך שדה נפול, אפילו הכי מותרות משום גזל דמסתמא נתיאשו הבעלים מהן: ופטורות מן המעשר. כרין הפקר: וביותים ובחרובים חייבין. לפי שאין הבעלים מתיאשים מהן, שמראיתו מוכיח עליו שמאילן זה נפל. אבל תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידוע מאיזה אילן היא: אם דרסו רוב אדם. אם רוב אנשי אותה העיר דרסו כבר הגרוגרות שלהן בשדותיהן, אית לן למימר זו מן הדרוסות הן וכבר נגמרה מלאכתן, וחייב לעשר: פלחי דבילה. אחר שנדרסו בעגול מחלקים העגול לכמה פלחין, ויש בפלח הרבה דבלות דבקות זו בזו: עד שלא פנסן לראש הגג. לעשות מהן ערימה, שהוא גרנן של חרובין למעשר כדתנן בפ' קמא: מוריד מהן לבהמה. אבל הוא לא יאכל, שאין אוכלים על המוקצה אלא במקומו, כלומר הפירות ששומחין אותם ליבש שלא נגמרה מלאכתן אין אוכלים מהן אלא במקומו, דשלא במקומו אינו ניכר שלא נגמרה מלאכתן, ומיהו כשמאכיל מהן לבהמה אפי' שלא במקומו, מתוך שאין החרובין מאכל בהמה מידע ידוע דלא נגמרה מלאכתן ולא יבשו כל צרכן: מפני שהוא מחזיר את המותר. למקום ששומחין שם ליבש, וכל היכא דמותרו חוזר לא טביל:

משניות מבוטאות – קהתי

קציצות, ומוכח שהקציצות הללו מאותה שדה הן; וכן תאנה – אילן תאנה, שהיא נוטה על הדרך – שנופה נוטה לדרך, ומצא תחתיה תאנים – שנראה שנפלו מאותה תאנה, מתרות משום גזל – מותר ליתלן, ואין בזה משום גזל, לפי שדרך הבעלים להפקירן, ונמצא זוכה מן ההפקר, ופטורות מן המעשרות – שהפקר פטור מן המעשר; וביותים ובחרובים – אבל אם מצא יותים או חרובים בדרך, תחת אילן זית או חרוב הנוטה על הדרך, חיבים – כלומר אסורים משום גזל וחייבים במעשרות, שאין הבעלים מפקירים אותם. בבבלי מבואר (בבא מציעא כא, ב), ששונות התאנים מויתים ומחרובים, לפי שהתאנים נמאסות כשהן נופלות, ולכן דרך הבעלים להפקירן, שאינם מחשיבים אותן (דמאי), או משום שלא ניכר בתאנים, מחמת לכלוכן ושינוי צורתן, שנפלו מאותו אילן, ואפשר לתלות שנפלו מאילן אחר או מעוברי דרכים (ותוספות טס); אבל יותים או חרובים, שאינם נמאסים בנפילתם, חזותם מוכיחה עליהם שנפלו מאילן זה, ואין הבעלים מתיאשים מהם ואינם מפקירים אותם. מצא גרוגרות – תאנים יבשות, והן נראות כדרוסות (ירושלמי), ואין ידוע אם הן נפלו מתאנים שכבר נדרסו ונגמרה מלאכתן למעשר, או נדרסו ברגלי בני אדם ועדיין לא נגמרה מלאכתן, אם דרסו רב בני אדם – שבאותו מקום את גרוגרותיהם בשדותיהם, חיב – לעשרן, שאנו תולים שמן הדרוסות הן וכבר נתחייבו במעשרות: ואם לאו – שעדיין לא דרסו רוב בני אדם שבאותו מקום את גרוגרותיהם, פטור – מלעשרן, שאנו אומרים, שאלו הן מהתאנים שעדיין לא נדרסו ולא נתחייבו במעשר, וכיון שהופקרו קודם שנגמרה מלאכתן, הרי הן פטורות ממעשר כדין הפקר. מצא פלחי דבלה – תחיתות של תאנים דרוסות ודבוקות, חיב – לעשרם, שידוע, שהן מדבר גמור – מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר. והחרובין – מי שיש לו חרובים, עד שלא פנסן לראש הגג – שדרך החרובים להעלותם אחר לקיטתם על הגג ולשטחם שם כדי לייבש; ולאחר שמתייבשים מעמידים מהם ערימה בראש הגג, וזה גורנן למעשרות; ובאה המשנה להשמיענו, שקודם שכנס לראש הגג לעשות מהם ערימה שם, ונמצא שעדיין לא נגמרה מלאכתם, מוריד מהם לבהמה – לאכילת בהמתו, והוא פטור – מלעשרם, מפני שהוא מחזיר את המותר – מה שנשאר מאכילת הבהמה הריהו מחזיר לגג לייבש, והרי זה מוכיח שעדיין לא נגמרה מלאכתו.

בענין הסיפא נאמרו פירושים שונים:

הרב מברטנורא מפרש (על פי אחת הדעות שבירושלמי): "מוריד מהם לבהמה"

יוס ראשון

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד דיני אכילת הפועלים.

השוכר את הפועל לעשות ביותים – כגון לעדור תחת אילני היותים, שאינו אוכל ביותים מן התורה, כמו ששינונו (בבא מציעא ז, ב), שאין הפועל אוכל מן התורה כשהוא עושה במחזור לקרקע אלא בשעת גמר מלאכה, אמר לו – הפועל לבעל הבית: על מנת לאכול יותים – שקיבל את העבודה בתנאי שיאכל מן היותים, והרי יש כאן דין מקח, אוכל אחד אחד, פטור – ויש גורסים: ופטור. שתולש זית זית ואוכלו, ופטור מן המעשר, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת; ועיקר דין זה לעיל (ב, ה); ואם צרף – שניים או יותר ביחד, חיב – לעשר, שעל ידי הצירוף קובע מקח למעשר אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. וכן השוכר את הפועל לנכש בפעלים – היינו לעקור את העשבים הרעים הגדלים בתוכם, אמר לו – הפועל: על מנת לאכול ירק – שהוא מקבל את עבודת הניכוש בתנאי שיאכל מהבצלים, מקרמם – כמו מכרסם, כלומר תולש, עלה עלה – מן הבצלים, ואוכל – תולש עלה ואוכל, תולש עלה ואוכל, ופטור מן המעשר, ואם צרף – שתלש שני עלים או יותר ביחד, חיב – לעשר, כמבואר הטעם לעיל.

הרא"ש כותב: "איני יודע מה באה משנה זו להשמיענו, שהרי דין זה נישנה כבר במשנה הקודמת".

ונראה לבעל "משנה ראשונה" שמשנתנו באה להשמיע בכגון שהתנה הפועל: "על מנת לאכול יותים, על מנת לאכול בצלים", שכן אם פסק לו מזונות סתם, כמו ששינונו במשנה הקודמת אין יותים ובצלים בכלל, לפי שאין דרך לאכול יותים או בצלים כמות שהם, וכיון שאינם עומדים לאכילה, אין הם נכללים במזונות סתם שפסק לו, ואם הוא אוכל מהם, פטור מלעשר, לפי שהם כמתנה ולא כמקח. הלכך באה משנתנו ללמד בענין יותים ובצלים, שאם התנה הפועל על מנת לאכול יותים או בצלים כמות שהן, דינו כדן הפועלים שפסק להם מזונות, כמו ששינונו במשנה הקודמת.

באור משנה ד

משנתנו עוסקת במוצא פירות, והיא באה ללמדנו אימתי פירות אלו חייבים במעשרות (שאינם הפקר), ואימתי אומרים שכבר נגמרה מלאכתם.

מצא קציצות בדרך – "קציצות" היינו קציצות, תאנים יבשות שנחתכו והותקנו לדבלות; ואמנם יש גורסים כאן "קציצות" וכן בסמוך; אפילו בצד שדה קציצות – אפילו מצאן בצד שדה של

ה איזוהי חצר שהיא חֵיבַת בַּמַּעֲשֵׂרוֹת? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: חֵצֵר הַצֹּרִית, שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִים בְּתוֹכָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: כָּל שֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד נוֹעֵל – פְּטוּרָהּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: כָּל שֶׁאֵין אָדָם בּוֹשׁ מִלֵּאכּוֹל בְּתוֹכָהּ – חֵיבַת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל שֶׁנִּכְנָס לָהּ וְאֵין אָמַר לוֹ: מָה אַתָּה מִבְּקֵשׁ? – פְּטוּרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֹז לִפְנִים מִזֹּז – הַפְּנִימִית חֵיבַת, וְהַחֲצוּנָה פְּטוּרָהּ.

ו הַגָּנוֹת פְּטוּרִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁל חֵצֵר הַחֵיבַת. בֵּית שַׁעַר, אֲכַסְדָּרָה, וּמִרְפֶּסֶת – הֲרִי אֵלּוּ בַּחֲצֵר: אִם חֵיבַת, חֵיבִין; וְאִם פְּטוּרָהּ, פְּטוּרִים.

ז הַצִּרְפִּין וְהַבְּרָגִין וְהָאֶלְקָטִיּוֹת, פְּטוּרִין. סֶכֶת גָּנוֹסֶר, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רַחִים וְתִרְגָּוָלִים – פְּטוּרָהּ. סֶכֶת הַיּוֹצֵרִים פִּירוּשׁ בִּרְטוּרָא

ה איזוהי חצר שהיא חֵיבַת בַּמַּעֲשֵׂר. שקובעת למעשר כמו בית: חצר צורית. שכן בצור היו מושיכין שומר כפתח החצר: כל שאחד פותח ואחד נועל. כגון שיש בחצר שני בתים לשני בני אדם, וכשאחד מהן פותח פתח החצר בא השני ונועל, וכשאחד נועל השני מוחה בידו ופותח, נמצאת חצר שאינה משתמרת: ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה. ואע"פ שאינו בוש לאכול בתוכה: והחיצונה פטורה. כיון שיש לפנימית דריסת הרגל עליה אינה משתמרת. וק"ל הלכה כדברי כולן להחמיר:

ו אע"פ שהן של חצר החייבת. והעלה הפירות לגג דרך חצר, אע"פ לא מבלי, הואיל ובשעה שהכניסן לחצר היה ברעתו להעלותן ולאכלן בגג. וה"מ כשיש בגג ד' אמות על ד' אמות, אבל אם אין בגג ד' אמות על ד' אמות בטל לגבי חצר: בית שער, אצל פתח החצר: אכסדרה. מוקפת משלש מחיצות ומקורה למעלה: מרפסת. מקום לפני העליות, ויוצאים מן העליות למרפסת ומן המרפסת יורדים בסולם לחצר:

ז הצריפים. אין להם גג, אלא הקורות למעלה נוגעות זו בזו והולכים ומתרחבים למטה: והבורגנים. כמין שובכים, עשוין בשדות לאצור בהן פירות: והאלקטיות. סוכות שעושים בימות החמה לצל. תרגום קץ קייטא: ספת גינוסר. ים כנרת מתרגמין גינוסר, והוא מקום בארץ הגליל שפירותיו מרובים

משניות מבוארות – קהתי

קובעת למעשר. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כָּל שֶׁנִּכְנָס לָהּ – אָדָם שאינו דר בה, וְאֵין אָמַר לוֹ – אֵין מִי שֶׁשׂוֹאֵל אוֹתוֹ: מָה אַתָּה מִבְּקֵשׁ – כאן? פְּטוּרָהּ – ממעשרות, שהואיל חורים יכולים להיכנס לתוכה ללא כל מניעה, הרי אינה משתמרת, ולכן אינה קובעת למעשר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֹז לִפְנִים מִזֹּז – שדיירי החצר הפנימית אינם יכולים לצאת אלא דרך החצר החיצונה, הַפְּנִימִית חֵיבַת – החצר הפנימית קובעת למעשר, שמשתמרת היא, וְהַחֲצוּנָה פְּטוּרָהּ – אבל החצר החיצונה, הואיל ויש לדיירי החצר הפנימית דריסת הרגל בה, כלומר זכות לעבור בה, אין היא משתמרת, ולכן אינה קובעת למעשר. בבבלי (נידה נח, ב) אמרו, שחלצה כדברי כולם להחמיר. כלומר שאם יש בה אחד מכל אלו, הרי היא קובעת למעשר.

באור משנה ו

הַגָּנוֹת פְּטוּרִין – המעלה פירותיו לגג, אין הגג קובע למעשר, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁל חֵצֵר הַחֵיבַת – שהגגות הם בתוך חצר הקובעת למעשר. בירושלמי מבואר, שאפילו העלה את הפירות לגג דרך החצר, אלא שדעתו היתה לעשותם מוקצה, שבכגון זה אין החצר קובעת למעשר, אף על פי שלאחר שהעלן לגג נמלך לאכלן, אין הגג קובע למעשר. כן אמרו בירושלמי, שבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו קובע למעשר, וכן המעלה לגג אינו פטור, אלא אם כן יש בו לפחות ארבע אמות על ארבע אמות, אבל אם אינו ארבע על ארבע הרי הוא בטל לגבי הבית או החצר. בֵּית שַׁעַר – בניין שאצל פתח החצר, והשומר יושב בו; אֲכַסְדָּרָה – כעין מסדרון שלפני הבית, בניין עמודים המקורה בתקרה, וּמִרְפֶּסֶת – גזוזטה שפתחי הדירות בקומות העליונות פתוחים לה, וממנה יורדים במדרגות לחצר, תָּרִי אֵלּוּ בַּחֲצֵר – כל אלו דינם כחצר שלהם, אִם חֵיבַת, חֵיבִין – אם החצר שלהם קובעת למעשר, אֵף הֵם קוֹבְעִים, וְאִם פְּטוּרָהּ, פְּטוּרִים – אם החצר שלהם אינה קובעת, אֵף הֵם אִינֵם קוֹבְעִים.

יוס שלישי

באור משנה ז

הַצִּרְפִּין – סוכות העשויות בצורת פירמידה, שאין להן גג אלא קירות העומדים בשיפוע ולמעלה נוגעים זה בזה, וְהַבְּרָגִין – מגדלי שמירה, וְהָאֶלְקָטִיּוֹת – סוכות בשביל ימות הקץ, פְּטוּרִין – אינם קובעים למעשר. סֶכֶת גָּנוֹסֶר – על חוף ים כנרת הנקרא "ים גנוסר"

– אבל הוא לא יאכל, שאין אוכלים על המוקצה אלא במקומן, כלומר: הפירות ששוחטים אותם לייבש, שלא נגמרה מלאכתם, אין אוכלים מהם אלא במקומם, כי שלא במקומם אין זה ניכר שלא נגמרה מלאכתם. אבל כשמאכיל מהם לבהמה אפילו שלא במקומם, מתוך שאין חרובין מאכל בהמה, הרי יודעים שלא נגמרה מלאכתן ולא יבשו כל צרכן, מפני שהוא מחזיר את המותר למקום ששוחטם שם לייבש, וכל מקום שמתורו חוזר אינו נאסר משום טבל.

יש תמהים, על דברי הברטנורא, "שאין חרובין מאכל בהמה". שהרי בירושלמי מבואר להיפך, וכן אמרו במקומות אחרים, שחרובים מאכל בהמה הם ("פני משה" על הירושלמי; ועיין "משנה ראשונה").

הרמב"ם מפרש: "מפני שהוא מחזיר את המותר – והוא ראה שיערא מאכיל". ויש מקשים על פירוש הרמב"ם, שהרי לבהמה מותר להאכיל אפילו אכילת קבע קודם שנגמרה מלאכתם. ונראה להם לפרש: מפני שהוא מחזיר את המותר – ולכן נקראים חרובים שעדיין לא נגמרה מלאכתם (ההגות וחידושי הר"ש), וכן נראה פירוש הענין גם מן התוספותא (מעשרות ב, יט) ומן הירושלמי. ודפי זה בארנו לעיל במשנה.

ברם, יש מפרשים על פי הרמב"ם, שמדובר כאן בחרובים שנגמרה מלאכתם, וכונס אותם לראש הגג כדי לייבשם יותר, ועד שלא כנסן הכל לראש הגג מוריד לבהמה, שכל זמן שלא כנס הכל מחזיר המותר, ונמצא שאינו מאכילה אלא אכילת עראי, שהיא מותרת בבהמה לעולם ("פני משה" לירושלמי).

יוס שני

באור משנה ה

כבר הזכרנו (תרומות ח, ג), שכשם שהבית קובע למעשר, כמו ששינוי לעיל (א, ה), כך החצר קובעת למעשר, שמשכנסי אדם פירותיו לחצר, אסור לו לאכול מהם אפילו אכילת עראי עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות. – משנתנו באה ללמד שאין חצר קובעת למעשרות אלא כשהיא דומה לבית. ודעות שונות נאמרו בהגדרת החצר הקובעת למעשרות.

איזוהי חצר שהיא חֵיבַת בַּמַּעֲשֵׂרוֹת – כלומר שהיא קובעת למעשר, כמו שבארנו לעיל? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: חֵצֵר הַצֹּרִית – חצר שהיא כמו החצרות שבצור, שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִים בְּתוֹכָהּ – שכן בצור היה יושב שומר על פתח החצר (בבלי נידה נח, ב). רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: כָּל שֶׁאֶחָד פּוֹתֵחַ וְאֶחָד נוֹעֵל – כגון שיש שני דיירים בחצר, וכשאחד מהם פותח בא השני ונועל, וכן להיפך, כלומר שכל אחד מהם פותח ונועל כרצונו ואינו משגיח בחבירו, פְּטוּרָהּ – מן המעשר, כלומר שחצר כזאת אינה קובעת למעשר, לפי שאינה משתמרת. רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: כָּל שֶׁאֵין אָדָם בּוֹשׁ מִלֵּאכּוֹל בְּתוֹכָהּ – שאין העוברים יכולים לראות מה שנעשה בתוך החצר, חֵיבַת – במעשרות, כלומר שחצר כגון זו דומה לבית, והיא

— הפנימית חֵיבָתָהּ, והחיצונית פְּטוּרָהּ. רבי יוסי אומר: כֹּל שְׁאִינָהּ דִּירַת הַחֲמָה וְדִירַת הַגְּשָׁמִים, פְּטוּרָהּ. סֵפֶת הַחֶגֶג בְּחָג — רבי יהודה מְחִיב, וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין.

ח תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר, אוֹכֵל אֶחָת אֶחָת, וּפְטוּר; וְאִם צָרָף — חֵיב. רבי שְׁמַעוֹן אומר: אֶחָת בְּיָמִינוּ, וְאֶחָת בְּשִׂמְאֹלוֹ, וְאֶחָת בְּפִי. עֵלָה לְרֹאשָׁה — מְמַלֵּא חֵיקוֹ, וְאוֹכֵל.

ז גֵּפֶן שֶׁהִיא נְטוּעָה בְּחָצֵר — נוֹטֵל אֶת כָּל הָאֲשָׁכּוֹל; וְכֵן בְּרִמּוֹן, וְכֵן בְּאֲבִטִּיחַ; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רבי עֲקִיבָא אומר: מְגֵרֵגֵר בְּאֲשָׁכּוֹל, וּפוֹרֵט בְּרִמּוֹן, וְסוֹפֵת בְּאֲבִטִּיחַ. כִּסְכָּר שֶׁהִיא זְרוּעָה בְּחָצֵר — מְקַרְטֵם עֵלָה, וְאוֹכֵל; וְאִם צָרָף — חֵיב. הַסִּיאָה וְהָאוֹזֵב וְהַקֶּרְנִית שֶׁבְּחָצֵר — אִם הָיוּ נִשְׁמָרִים, חֵיבִין.

י תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לַגֶּנֶה, אוֹכֵל בְּדֶרֶכּוֹ, פְּטוּר. עוֹמֶדֶת בְּגֵנֶה וְנוֹטָה לְחָצֵר, אוֹכֵל אֶחָת אֶחָת, פְּטוּר; וְאִם צָרָף — חֵיב. עוֹמֶדֶת בְּאֶרֶץ וְנוֹטָה לְחוּצָה, לְאֶרֶץ, בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְנוֹטָה לְאֶרֶץ — הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֵקֶר.

פירוש ברטנורה

וטובים, ויושביו עושים סכות ודרים שם כל זמן הפירות: אע"פ שיש שם רחים ותרגומילים. לא היו קבע: פוכת היוצרים. רגילים לעשות שתי סכות זו לפנים מזו בפנימית מצניע קדרותיו ודר שם, ובחיצונית עושה מלאכתו ומוכר קדרותיו: כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים. וסוכה פנימית אין היוצר דר בה בימות הגשמים, הלכך פטורה, ואין הלכה כרבי יוסי: רבי יהודה מחייב. רבי יהודה למעמיה, דסבר סוכה דירת קבע בעינן וחייבת במזוזה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ח תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר. אילן של תאנה שהוא עומד בחצר, וחצר קובעת למעשר: ואם צירף. שנים חייב: ר"ש אומר אֶחָת בְּיָמִינוּ. אפי"נ' כהאי גוונא לא היו צירוף ושרי. ואין הלכה כר"ש: עֵלָה לְרֹאשָׁה. לראש התאנה: מְמַלֵּא חֵיקוֹ וְאוֹכֵל. שם. ובכלל שלא יוריד לחצר:

ט נוֹטֵל אֶת הָאֲשָׁכּוֹל. אוֹכֵל כְּדָרְכּוֹ ואין צריך לגרר, וכן ברמון אין צריך לפרט, וכן באבטיח א"צ לספות, דהיינו לחתוך חתיכות דקות: ר"ע אומר ובר'. והלכה כר"ע: כוסכר. כך שמה בערבי והוא רע נד' ובלע"ז קוליענדר': מְקַרְטֵם. מתחת: סיאָה. בערבי פורנ', ובלע"ז פוליא': אוֹזֵב. בערבי זעת"ר: וחקורנית. בערבי חש"א, ובלע"ז שדרא"ה: אִם הָיוּ נִשְׁמָרִים חֵיבִין. דאין חייב במעשר אלא אוכל וגשם:

י אוֹכֵל כְּדָרְכּוֹ. מן הנוף העומד בגנה: אוֹכֵל אֶת אֶחָת. מן הנוף הנוטה לחצר: ואם צירף. שנים חייב: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֵקֶר. דשדינן נופו בתר עיקרו, שהוא מקום יניקת האילן: ובבתי ערי חומה הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֵקֶר. אף הנוף הנוטה חוץ לחומה אם לא נאלו בתוך השנה נחלט לצמיתות כאילו היה

משניות מבוארות — קהתי

הָאֲשָׁכּוֹל — תולש מהגפן אשכול אחד ואוכל ממנו כדרכו, ואינו חייב לעשרו, וְכֵן בְּרִמּוֹן — בעץ רימונים הנטוע בחצר, נוטל את כל הרימון ואוכלו כדרכו, וְכֵן בְּאֲבִטִּיחַ — נוטל את כל האבטיח, דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן — שסובר רבי טרפון, שהנוטל אשכול אחד או רימון אחד או אבטיח אחד, אין בזה משום צירוף, ומותר לאכלו כדרכו בלא לעשרו. רַבִּי עֲקִיבָא אומר: מְגֵרֵגֵר בְּאֲשָׁכּוֹל — מלקט מן האשכול שבגפן גרגר גרגר ואוכל, וּפוֹרֵט בְּרִמּוֹן — נוטל פרד פרד מן הרימון שבאילן, וְסוֹפֵת בְּאֲבִטִּיחַ — חותך חתיכה חתיכה מן האבטיח המחובר לקרקע. אבל אם נטל כל האשכול או כל הרימון או כל האבטיח, אסור לו לאכול ממנו עד שיפריש תרומה ומעשרות, שבכגון זה החצר קובעת למעשרות. והלכה כרבי עקיבא. כִּסְכָּר — גז בשון המקרא (קוריאנדר"ר בלע"ז), שֶׁהִיא זְרוּעָה בְּחָצֵר — הקובעת למעשר, מְקַרְטֵם — כמו מכרסם, כלומר תולש, עֵלָה עֵלָה, וְאוֹכֵל — בלי לעשר: וְאִם צָרָף — שני עלים כאחד, חֵיב — לעשר. הַסִּיאָה וְהָאוֹזֵב וְהַקֶּרְנִית שֶׁבְּחָצֵר — שלושה סוגי אוזב הם הגדלים מאליהם, ואינם מיוחדים למאכל, אבל יש שבני אדם מלקטים אותם לשם מאכל (עיין שביעית ח, א), אִם הָיוּ נִשְׁמָרִים — על ידי הבעלים של החצר, חֵיבִין — במעשרות, שאין חייב במעשר אלא אוכל ונשמר (לעיל א, א); וכיון שהם גדלים בחצר, הרי החצר קובעת למעשר, ואסור לאכלם עראי, עד שיפריש מהם תרומה ומעשרות.

באור משנה י

תֵּאֲנָה — אילן תאנים, שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר — הקובעת למעשר, וְנוֹטָה לַגֶּנֶה — שנופה נוטה לגינה, אוֹכֵל בְּדֶרֶכּוֹ — העומד בגינה ולוקט תאנים מהנוף, אוכל מהן אכילת עראי, והוא פְּטוּר — מן המעשרות, שאין הגינה קובעת למעשר, ואף על פי שעיקרה של התאנה בחצר, אין הולכים בזה אחר העיקר, אלא אחר הנוף. ואם התאנה עוֹמֶדֶת בְּגֵנֶה וְנוֹטָה לְחָצֵר — שנופה נוטה לחצר, אוֹכֵל אֶחָת אֶחָת — האדם העומד בחצר תולש מן הנוף תאנה תאנה ואוכל, והוא פְּטוּר — מן המעשרות, וְאִם צָרָף — שתיים כאחת, חֵיב — לעשר, שהחצר קובעת למעשר, ואין הולכים בזה אחר העיקר של האילן לומר שיהא דינו כעומד בגינה. תאנה שהיא עוֹמֶדֶת בְּאֶרֶץ —

היה גם מקום בשם "גנוסר", והיו יושבים שם בסוכות, שעשו להם בגניהם ובפדרסיהם, ברוב ימות השנה, כדי לשמור על פירותיהם המרובים, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רִחִים וְתַרְגּוּמִלִּים — לצרכי הדרים בסוכה זו, ונראית כדירת קבע, מכל מקום פְּטוּרָה — אינה קובעת. סֵפֶת הַחֶגֶגֶג — של עושי כלי חרס, שהיא עשויה שתי סוכות, זו לפנים מזו, הפנימית לדירה והחיצונית למלאכה, הַפְּנִימִית חֵיבָתָהּ — קובעת למעשר, וְהַחִיצוֹנָה פְּטוּרָה — אינה קובעת. רַבִּי יוֹסִי אומר: כֹּל שְׁאִינָהּ דִּירַת הַחֲמָה וְדִירַת הַגְּשָׁמִים, פְּטוּרָה — כל דירה שאינו דר בה גם בימות החמה וגם בימות הגשמים, אינה קובעת למעשר, ולכן אף הסוכה הפנימית של היוצרים, הואיל ואינם דרים בה בימות הגשמים, אינה קובעת למעשר. ואין הלכה כרבי יוסי. סֵפֶת הַחֶגֶג בְּחָג — הסוכה שיושבים בה בחג הסוכות, רַבִּי יְהוּדָה מְחִיב — רבי יהודה סובר שבחג הסוכות היא קובעת למעשר, שלדעתו הסוכה בחג הסוכות דינה כדירת קבע, וְחֻכְמִים פּוֹטְרִין — שלדעתם אינה חשובה דירת קבע, ולכן אינה קובעת למעשר. והלכה כחכמים.

באור משנה ח

תֵּאֲנָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר — אילן תאנה שהוא עומד בחצר הקובעת למעשר, אוֹכֵל אֶחָת אֶחָת, וּפְטוּר — תולש תאנה ואוכלה, תולש תאנה ואוכלה, ופטור מלעשר, וְאִם צָרָף — שתי תאנים כאחת, חֵיב — לעשר, שבצירוף של שתיים החצר קובעת למעשר, כמו שלמדנו לענין מקח. רַבִּי שְׁמַעוֹן אומר: אֶחָת בְּיָמִינוּ, וְאֶחָת בְּשִׂמְאֹלוֹ, וְאֶחָת בְּפִי — אפילו כשיש לו תאנה אחת בפיו ואחת בימינו ואחת בשמאלו, אין זה צירוף ופטור מלעשר, ואין הלכה כרבי שמעון. — במה דברים אמורים שאם צירף חייב? כשהיה עומד על הארץ, אבל אם עֵלָה לְרֹאשָׁה — לראש התאנה, כלומר שעלה על האילן, מְמַלֵּא חֵיקוֹ, וְאוֹכֵל — שם, שאין אור החצר קובע למעשר; אבל לא יוריד לחצר.

יוס רביעי

באור משנה ט

גֵּפֶן שֶׁהִיא נְטוּעָה בְּחָצֵר — הקובעת למעשר, נוֹטֵל אֶת כָּל

ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העקר. ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף. ובירושלים הכל הולך אחר הנוף.
פרק רביעי

א הכובש, השולק, המולח בשדה – חיב. המכמן באדמה, פטור. המטביל בשדה, פטור. הפוצע זיתים שיצא
פירוש ברטנורה

בתוך החומה, הואיל ועיקר האילן בתוך החומה הוא: ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף. אף אחר הנוף קאמר, שאם עיקרו בפנים בתוך תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום, כי היכי דבעיקרו לא מצי גואל הדם קטיל ליה לרוצח בנופו נמי לא מצי קטיל ליה דרדינן נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים, כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה, דרדי עיקרו בתר נופו לחומרא. וכן בירושלים הלך אחר הנוף לענין מעשר שני, היינו נמי לחומרא, דעיקרו בחוץ ונופו לפנים, כי היכי דבנופו לא מצי פריק, דאין מעשר טהור נפדה בתוך ירושלים בעיקרו נמי לא מצי פריק ליה, ואי עיקרו בפנים ונופו לחוץ, כי היכי דבמקום נופו לא מצי אכיל ליה בלא פרייה, שהרי הוא חוץ לירושלים ה"ל במקום עיקרו אע"פ שהוא בפנים לא מצי אכיל ליה בלא פרייה:

ד א הכובש. ירקות או זיתים בחומה או ביון, וכן השולק או המולח, אף בשדה חיב. שהאור והמלח והמקח והתרומה והשבת והחצר המשתמרת, כ"א מאלו קובע למעשר: המכמן באדמה. המטביל פירות תחת הקרקע כדרך שרגילין להטבין פירות שאין מבושלים כל צרכן כדי שיתבשלו: והמטביל פירות במלח או בציר או בחומץ ואוכל, פטור, ואינו קובע למעשר כמו הכובש או המולח, אלא אוכל מהן אכילת עראי ופטור מן המעשר: הפוצע זיתים. ממעך

משניות מבוארות – קהתי

הולך אחר הנוף. כלומר שהולכים אחר הנוף לחומרא, שאם נוף האילן נוטה לפנים, אף על פי שעיקרו בחוץ, דין האילן כולו כירושלים לענין פדיון מעשר שני, שאם הובאו פירות מעשר שני אפילו עד לעיקרו של אילן זה, שוב אסור לפדותם; ואם נוף האילן נוטה לחוץ, אף שעיקרו בפנים, דינו של האילן כאילו כולו מחוץ לירושלים לענין אכילת מעשר שני, שאסור לאכול מעשר שני אפילו על ידי גזעו (ר"ש; ברטנורה).

בבבלי (מכות יב, א) מבואר, שמה ששינונו כאן "ובירושלים הכל הולך אחר הנוף" (וכפי שבארנו לעיל), זוהי דעת רבי יהודה, אבל חכמים חולקים עליו. כמו ששינונו (מעשר שני ג, ז): "אין שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים – מנגד החומה ולפנים כלפנים. מנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ואמנם הלכה כחכמים. ויש מפרשים לפי מסקנת הגמרא שם, שאף משנתנו היא לדעת חכמים, שכן מה ששינונו כאן "ובירושלים הכל הולך אחר הנוף", היינו: אף אחר הנוף, כלומר שבין הנוף ובין העיקר, מנגד החומה ולפנים כלפנים, ואוכלים שם מעשר שני, ואין פודים שם; מנגד החומה ולחוץ, בין נוף ובין עיקר, כלחוץ, שפודים שם מעשר שני, ואין אוכלים שם (ר"ש; ריב"מ ק). בעל "משנה ראשונה" כותב, שהטעם שלמעשרות ולבתי החומה הולכים אחר העיקר, לפי שבמעשרות ובבתי חומה דנים על הנוף עצמו או על הפירות שבו, וכיוון שהנוף והפירות חיותם וגידולם מן העיקר, לפיכך הולכים בהם אחר העיקר; אבל בערי מקלט ובמעשר שני, הרי דנים על הרוצח העומד תחת הנוף או על פירות מעשר שני שבאו תחת הנוף ואין להם שייכות אל העיקר, לכן סברא היא שהנוף נידון לעצמו, שאם הוא בפנים נידון כלפנים ואם הוא בחוץ נידון כלחוץ, כסתם משנה במסכת מעשר שני (כפי שהבאנו לעיל).

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה א

כפי שלמדנו, קובעים למעשר הדברים דלקמן: הבית, החצר המשתמרת, המקח, התרומה והשבת. משנתנו דנה בדברים נוספים הקובעים למעשר.

הכובש – זיתים או ירקות במי מלח או בחומץ, או **השולק** – המבשל ירקות או פירות, או **המולח בשדה** – כלומר אפילו בשדה (בנוסף אחר אין חיבת "בשדה"), **חיב** – לעשר, שהבישול והמליחה קובעים למעשר, והכבישה דינה כבישול. **המכמן באדמה** – הטומן באדמה פירות וירקות שאינם מבושלים כל צרכם, כדי שיתחממו ויתבשלו, **פטור** – מן המעשר, כלומר שלא הוקבעו למעשר ומותר לאכול מהם אכילת עראי בלא לעשרם. **המטביל בשדה** – פירות במלח או בציר או בחומץ ואוכל, **פטור** – מלעשר, שאין הטיבול קובע למעשר, ומותר לאכלם אכילת עראי. **הפוצע זיתים שיצא מהם השקף** – היינו המרירות שלהם, **פטור** – מלעשר. **הסוחט זיתים על קשרו** – לסוך את בשרו, **פטור** – מלעשר אם הוא בא לאכול מן השמן, שלא הוקבעו למעשר על ידי סחיטה זו; **אם סחט – את הזיתים, ונתן לתוך ידו** – שכנס את השמן בחפניו, **חיב** – לעשר, שהרי זה כאילו נתן את השמן לתוך בור קטן, ולכן סחיטה

בארץ ישראל, **וננוטה לחוצה לארץ** – שעומדת סמוך לגבול ונופה נוטה לחוץ לארץ, או שהיא עומדת **בחוצה לארץ ונוטה לארץ** – שעיקרה בחוץ לארץ ונופה נוטה לארץ ישראל, **הכל הולך אחר העקר** – שאם העיקר בארץ ישראל, כל פירותיה חייבים במעשרות, ואם העיקר בחוץ לארץ, אף פירות הנוף פטורים מן המעשרות. **ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העקר** – כתוב בתורה (ויקרא כה, כס): "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה (בית בתוך עיר המוקפת חומה), והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו (זכאי המוכר לגאול את הבית עד תום שנה מיום המכירה), ימים (ימי שנה שלמה) תהיה גאולתו. ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה (אם לא ייגאל הבית במשך השנה), וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו (כלומר יישאר הבית בידי הקונה וביד יורשיו לצמיתות) לא יצא בייבול" (מה שאין כן במוכר שדות או בתים בערים שאינן מוקפות חומה, שיש להם דין גאולה עד שנת היובל, ואם לא נגאל עד שנת היובל, הרי הם חוזרים בשנת היובל למוכר בלי תשלום. ברם, שונה דין הגאולה לשדות מדין הגאולה לבתים, שאין השדות נגאלים אלא לאחר שעברו שתי שנים – "שתי שני תבואות" – מיום המכירה); משנתנו באה איפוא ללמד שהמוכר אילן שעיקרו בתוך החומה ונופו נוטה חוץ לחומה, דין האילן כאילו כולו בתוך החומה, ויש לו דין גאולה בתוך השנה למכירתו, ואם לא נגאל תוך השנה, הריהו נשאר בידי הקונה לצמיתות. **ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף** – דין תורה הוא, שההורג נפש בשגגה גולה לאחת מערי המקלט, וכל זמן שהוא נמצא בתוך התחום של עיר מקלטו, אסור לגואל הדם להרגו. אבל אם "מצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו", רשאי הוא להרגו (במדבר לה, יא-כז; מכות ב, ז); וכאם משנתנו ללמד באילן שהוא עומד בתוך התחום של עיר המקלט ונופו נוטה חוץ לתחום, או שהוא עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום של עיר המקלט, שהכל הולך אחר הנוף. ולפי מסקנת הגמרא (בבבלי מכות, יב, ב) פירושה של משנתנו: הכל הולך אף אחר הנוף. כלומר שבין שעיקרו של האילן בתוך התחום של עיר המקלט, אף שנופו נוטה חוץ לתחום, ובין שנופו של האילן נוטה לתוך התחום, אף שעיקרו בחוץ, נחשב אילן זה כולו בתוך התחום של עיר המקלט, וכשנמצא הרוצח תחת נופו או על ידי גזעו, הרי הוא בתחום עיר המקלט ואסור לגואל הדם להרגו. **ובירושלים** – לענין מעשר שני, **הכל הולך אחר הנוף** – שכן פירות מעשר שני דינם להעלותם לירושלים, ואסור לאכלם מחוץ לירושלים; אבל מותר לפדותם בכסף ולהעלות את דמי פדיונם לירושלים ולהוציאם שם על דברי אכילה ושתייה; ברם, אין פודים פירות מעשר שני אלא כל זמן שהם מחוץ לירושלים, אבל משכנסו לירושלים שוב אסור לפדותם, אלא צריך לאכול את הפירות עצמם שם. משנתנו באה ללמד באילן שעיקרו עומד לפנים מחומת ירושלים ונופו נוטה לחוץ, או שעיקרו חוץ לירושלים ונופו נוטה לפנים, ש"הכל

מהם השרף, פטור. הפוחט זיתים על פשרו, פטור; אם סחט ונתן לתוך ידו, חיב. המקפא לתבשיל, פטור; לקדרה – חיב, מפני שהוא כבור קטן.

ב תינוקות שטמנו תאנים לשבת, ושכחו לעשרן – לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו. כלכלת שבת – בית שמאי פוטרין, ובית הלל מחיבין. רבי יהודה אומר: אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחברו, לא יאכל עד שיעשר. ג הנוטל זיתים מן המעטן, טובל אחד אחד במלח, ואוכל; אם מלח ונתן לפניו, חיב. רבי אליעזר אומר: מן המעטן הטהור – חיב, ומן הטמא – פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר.

ד שותים על הגת, בין על החמין בין על הצונן, פטור; דברי רבי מאיר. רבי אלעזר ברבי צדוק מחיב. ויחכמים פירוש ברטנורא

וכותש אותם כדי שיצא השרף, דהיינו המרידות שלהן: הפוחט זיתים על פשרו. לסוך גופו: לתוך ידו חיב. דמה שנתן לתוך ידו נחשב כאילו נתן לתוך בור קטן דהיינו החפירה שהיין והשמן יורדים בה: המקפא לתבשיל. השולח פסולת שמעלה היין בעת רתיחתו נקרא מקפא, ואם אחר שנתן יין בתבשיל הסיר מעליו החרצנים והזגים הצפין למעלה, קפוי עראי הוא זה ואינו קובע למעשר כשאר מקפה יין בעלמא. ובתבשיל צונן איירי, דאי בתבשיל רותח הא אמרינן שהאור קובעת למעשר, ובלא הקפאה היה נקבע למעשר מחמת האור: לקדרה. רקנית, קודם שנתן לתוכה התבשיל נתן בתוכה יין והקפאו הוא ליה כמקפה בבור קטן וחיב:

ב תינוקות שטמנו תאנים. בשדה, דאי בבית, בלא שבת בית קובעת. ונקט תינוקות לאשמעינן דיש להם מחשבה הניכרת מתוך מעשיהם: לא יאכלו למוצ"ש. דכיון שקבעתן שבת למעשר אסורים לעולם עד שיתעשרו: כלכלת שבת. כלכלה מלאה פירות שיחידה לשבת: וב"ה מחיבין. במעשר מיד אפילו קודם השבת, דכיון שיחידה לשבת הוקבעה מיד: לשלוח לחבירו. נטבל מיד ולא יאכל עראי עד שיעשר. ואפי' לא שלחה, לפי שכיון שיחידה לשלחה הוא מקפיד עליה כמו בכלכלת שבת. ואין הלכה כר"י:

ג המעטן. מקום שצוברין שם הותים כדי שיתרכבו ויהיו ראויות להוציא שמן: טובל אחד אחד במלח. שאין קובע אלא במלח וצירוף שתיים, הלכך אם מלח ונתן לפניו חיב: מן המעטן הטהור חיב. וכגון שהאדם הנוטל טמא, שא"ל לו להחזיר את המותר שכבר נטמא כל אותו שנטל כידו: מן הטמא פטור. שכיון שהמעטן כולו טמא [והאדם] הנוטל טמא הרי הוא מחזיר את הנותר:

ד שותין על הגת. וכגון שהכנים שם ראשו ורובו, דליכא למגור שמא יביא הכלי אליו וישתה חוץ לגת, דחוץ לגת הוי קבע ואסור לשתות: בין על החמין.

משניות מבוארות – קהתי

זו קובעת למעשר. המקפא לתבשיל – ויש גורסים: המקפה לתבשיל. לעיל שינוי (א, ז), שגמר מלאכתו של היין משיקפה, היינו משיסיר את החרצנים והזגים מעל פני היין שבגת, ובאה משנתנו ללמד, שאם לאחר שנתן יין לתבשיל הסיר מעליו את החרצנים והזגים שצפו למעלה (הר"ם; ברטנורא, פטור – מלעשר, שהקיפו עראי הוא ואינו קובע למעשר; ובירושלמי מבואר, שהמדובר כאן בתבשיל צונן, שאילו בתבשיל רותח הרי הבישול קובע למעשר. אבל המקפה לקדרה – ויקנית, כלומר שנתן לתוכה יין והקפאו קודם שנתן לתוכה את התבשיל, חיב – במעשר, מפני שהוא כבור קטן – והרי המקפה בבור קובע למעשר. ויש מפרשים: המקפה לתבשיל – הלוקח יין לעשות ממנו מרק לתבשיל, ו"מקפה" הוא מרק (רמב"ם), כלומר שעושה מקפה כדי ליטנו לתוך התבשיל, פטור – שאין זה קובע למעשר.

באור משנה ב

תינוקות שטמנו תאנים לשבת – כגון שטמנו אותן בשדה, ועדיין לא ראו פני הבית, ושכחו לעשרן – מערב שבת, שהרי השבת קובעת למעשר; ובירושלמי מבואר, שלקטו את התאנים עם דמדומי חמה ונמצא מעשה שלהם מוכיח על מחשבתם שליקטום לשם אכילה בשבת, לא יאכלו – אפילו אכילת עראי, לא בשבת, ואף לא למוצאי שבת עד שיעשרו – שהואיל והשבת קבעתן למעשר, אסורים באכילה לעולם עד שיפרישו מהן תרומה ומעשרות. משנתנו נקטה "תינוקות" לרבותא, שאפילו מחשבתם של התינוקות לאכילת שבת, כיון שהיא ניכרת מתוך מעשיהם, הרי היא קובעת למעשר. כלכלת שבת – סל פירות המיוחדים לשבת, אם רוצים לאכול מהם אכילת עראי קודם כניסת השבת, בית שמאי פוטרין – מלעשר את הפירות, שדווקא בשבת עצמה אסור לאכול מן הפירות אפילו עראי אם לא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, אבל בערב שבת, אף שכבר ייחד את הפירות לשבת, מותר לאכול אכילת עראי בלי לעשר; ובית הלל מחיבין – לעשרם מיד, שהואיל וייחדם לשבת הוקבעו מיד למעשר ואסור לאכול מהם עראי אפילו לפני כניסת השבת. רבי יהודה אומר: אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחברו – הלוקט פירות ונותנם לכלכלה כדי לשלחם לחבירו, לא יאכל – מכלכלה

י ו ט ש ו י

באור משנה ג

הנוטל זיתים – לאכילת עראי, מן המעטן – הכלי ששמים בו את הזיתים, כדי שיתרכבו ויוציאו את שמנם, טובל אחד אחד במלח, ואוכל – שבכגון זה אין המליחה קובעת למעשר; אבל אם מלח – זיתים אחדים, ונתן לפניו – והניחם לפניו לאכילתו, חיב – לעשרם, שהואיל ויש כאן צירוף הוקבעו למעשר על ידי המליחה. רבי אליעזר אומר: מן המעטן הטהור – הנוטל זיתים מן המעטן הטהור ומולחם ונותנם לפניו, חיב – לעשרם; ומבואר בירושלמי, כגון שהנוטל את הזיתים הוא טמא, והזיתים טהורים, ונמצא שאינו יכול להחזיר את המותר למעטן, שהרי נטמא כל אותם הזיתים שנטל, הלכך מצטרף כל מה שנתן לפניו, והמליחה קובעת למעשר; ומן הטמא – אבל הנוטל מן המעטן הטמא, שהזיתים טמאים והאדם טמא, אף על פי שמולח ונותן לפניו, פטור – מלעשר, מפני שהוא מחזיר את המותר – שאם הוא משאיר מהזיתים שנטל ואינו אוכלם, יכול הוא להחזירם למעטן, הלכך אין כאן צירוף, ואין המליחה קובעת למעשר.

באור משנה ד

שותים – יין, על הגת – בכבלי (שבתיא, ב) מבואר, דהיינו כשהוא מכניס שם ראשו ורובו, בין על החמין – בין שמוזג את היין במים חמים, בין על הצונן – בין שמוזג במים צוננים, פטור – מלעשר; דברי רבי מאיר – שהואיל והוא שותה על הגת, שתיית עראי היא. אבל הרוצה לשתות חוץ לגת, חיב לעשר, שהשתייה חוץ לגת נחשבת שתיית קבע (ר"ם; ברטנורא). רבי אלעזר ברבי צדוק מחיב – לעשר אף בשותה על הגת, גזירה שמא יוציא את הכלי וישתה חוץ לגת (ר"ם); ויש מפרשים טעמו של רבי אלעזר ברבי צדוק, שהמזיגה קובעת למעשר, אף כשהוא עומד על הגת (רש"י). ויחכמים אומרים:

אומרים: על החמין חיב, ועל הצונן פטור.

ה המקלף שעוירים, מקלף אחת אחת, ואוכל; ואם קלף, ונתן לתוך ידו – חיב. המולל מלילות של חטים, מנפה מיד ליד, ואוכל; ואם נפה ונתן לתוך חיקו – חיב. פסבר שזרעה לזרע, ירקה פטור; וזרעה לירק, מתעשרת זרע וירק. רבי אליעזר אומר: השבת מתעשרת זרע וירק וזירין. וחכמים אומרים: אינו מתעשר זרע וירק, אלא השחלים והגרגר בלבד.

ו רבן שמעון בן גמליאל אומר: תמרות של תלתן, ושל חרדל, ושל פול הלכן, חיבות במעשר. רבי אליעזר אומר: הצלף מתעשר תמרות ואבינות וקפרס. רבי עקיבא אומר: אין מתעשר אלא אבינות, מפני שהן פרי.

פירוש ברטנורה

בין שמוזג היין בחמין, בין שמוזג בצונן: ר"א ב"ר צדוק מחייב. דגור שמה יוציא מן היין חוץ לנת: על החמין חייב. שהוא קובע, לפי שאינו יכול להחזיר המותר שיקלקל היין שבנת, אבל מוג בצונן פטור שיכול להחזיר המותר. והלכה כחכמים:

ה המקלף: מסיר קליפתו: מקלף אחת אחת. שעורה אחת. ודוקא כשאינו סמוך לגורן אבל אם היה סמוך לגורן אפילו קלף יותר פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר: המולל מלילות. המהבהב שבולין באור וממקכן בידו להסיר הפסולת: מנפה. להפריח המון: מיד ליד. מנערין מידו אחת לידו האחרת: ירקה פטור. שהזרע עיקר וירקה לא חשיב אא"כ כוון לירק: מתעשרת זרע וירק. חיב לעשר בין אבל הזרע בין אבל העליון ירק כמות שהן: השבת. כך שמה בערבי, ובלע"ז אנט"ו: וזירין. וזירין. ואפילו זרעה סתם מתעשרת זרע וירק וזירין, לפי שהשבת עושה זמורות ארוכות. אבל הכוסבר אינה מתעשרת זירין אא"כ וזעה תחלה לזירין: אינו מתעשר זרע וירק. אם זרע סתם ולא פירש: השחלים. בערבי חב אל שאר, ובלע"ז קרישון: הגרגיר. כך שמו בערבי, ובלע"ז אירוג"א. והלכה כחכמים:

ו התמרות של תלתן. יש מפרשים לולבי תלתן, כעין שיש לגפנים, והן נאכלים. וי"מ כשמתחיל הנבעול לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר עב ונקרא תמרה כדאמרין [סוכה לג.] גבי חרס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה. ובתלתן וחרדל ופול הלכן חשובין אוכל: הצלף. בלע"ז קאפר"י: תמרות. לולבין שבו, ויש מפרשים הפרח: אבינות. הוא עיקר הפרי, וקפריסין הוא שומר הפרי: ר"ע ופרי. והלכה כרבי עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

על החמין חיב – אם היין מוזג במים חמים, חייב לעשר אף כשהוא שותה על הגת, שהואיל ואינו יכול להחזיר את המותר, משום שהחמים יקלקלו את היין שבנת, לפיכך הוקבעו למעשר על ידי המזיגה (שמאלכת שלמה). ועל הצונן – אם היין מוזג במים צוננים, פטור – מן המעשר, שיכול הוא להחזיר את המותר, ואין שתייתו אלא שתיית עראי. הלכה כחכמים.

הרמב"ם כותב בטעמם של חכמים, שעל החמין חייב. לפי שהמוזג את היין במים חמים, הרי זה כאילו ביטלו, וביטול קובע למעשר. וכן הוא פוסק (הל' מעשר ה, טז): "מוזג היין במים חמים נקבע ואין צריך לומר אם ביטל היין. ואפילו בגת, שאסור לשותו ממנו עד שיעשר", ברם, בבבלי (שם) גורסים דבריו חכמים: "ועל הצונן פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר". אך יש סוברים, שאין זה מנוסח המשנה, אלא פירוש הוא שנרשם על הגליון והכניסוהו בפנים (הר"ש: הגהות מוה"ר י"דנא).

שבת קדוש

באור משנה ה

המקלף שעוירים – שמסיר קליפתו העליונה, מקלף אחת אחת, ואוכל – מותר לו לקלף שעורה שעורה ולאכלה, שאכילת עראי היא; ואם קלף – שעורים אחדות, ונתן לתוך ידו – כדי לאכול אחר כך מהן, חיב – לעשר, שבכגון זה נקבעו השעורים שבתוך ידו למעשר, הואיל ויש כאן צירוף. במה דברים אמורים? כשאינו מקלף סמוך לגורן, אבל אם היה סמוך לגורן, אפילו קלף הרבה ונתן לתוך ידו, פטור מלעשר, מפני שהוא מחזיר את המותר (ירושלמי). המולל מלילות של חטים – הממקן את השיבולים בין אצבעותיו להסיר מהן את המון, מנפה מיד ליד, ואוכל – מנערין מיד ליד, כדי שיפול המון המעורב בגרעיני החטים, ואוכל את הגרעינים בלא לעשרם, שאכילת עראי היא; ואם נפה ונתן לתוך חיקו – שכנס את הגרעינים המנופים בתוך חיקו (בשולי בגדיה), כדי לאכול מהם אחר כך, חיב – לעשרם, שבכגון זה הוקבעו למעשר. פסבר – גד בלשון המקרא (קוריאנד"ר), שזרעה לזרע – לשם הזרע שלה, ולא לשם הירק, דהיינו העלים, וירקה אינו חשוב; וזרעה לירק – אם זרע את הכוסבר לשם עיקר, וירקה אינו חשוב; וזרעה לירק – אם זרע את הכוסבר לשם הירק, היינו לאכול את עליה הירוקים, מתעשרת זרע וירק – חיב

באור משנה ו

רבן שמעון בן גמליאל – בנוסח אחר: רבן גמליאל – אומר: תמרות של תלתן, ושל חרדל, ושל פול הלכן – תמרות היינו הענפים הרכים; ויש מפרשים: פקעי ציצים בתחילת צמיחתם (עין ברטנורה). חיבות במעשר – לפי שהן ראויות לאכילה, רבי אליעזר אומר: הצלף – מין צמח קוצני (קפרי"ס בלעז), שהשימוש בו היה בימיהם מגוון מאד, שכן היו אוכלים לא רק את עיקר פריו הנקרא "אבינות", אלא גם את ענפיו הרכים ואת ניצני פרחיו, ולכן סובר רבי אליעזר, שהוא מתעשר תמרות ואבינות וקפרס – כלומר שחייבים להפריש תרומה ומעשרות מהתמרות. היינו מנפין הרכים, ומהאבינות. היינו מפירותיו, ומהקפרס. היינו מניצני הפרחים, שהרי כולם נאכלים. ויש מפרשים: תמרות – ציצה הפרחים, וקפרס – שומר הפרי. רבי עקיבא אומר: אין מתעשר אלא אבינות – אין חייבים להפריש תרומה ומעשרות אלא מהאבינות, מפני שהן פרי – שהאבינות הן עיקר הפרי של הצלף.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

לפתח בית דוד — היא ציון חוץ לירושלים. מפכין — כמין הפך הן כשמגיעין למפתן ההיכל. מכאן רמז לנדה — מדלא קרי ליה ראוי לנדה עד שמתגבר כנחל שוטף שמגיע לפתח בית דוד, רמז שצריכה לטבילת מים עמוקים שתשב בהן עד צוארה. ואף על גב דלא רמזו קרא עד צוארה רמזו מיהא דניהוו עמוקים עומק הראוי, וזה כראוי. התינח יום הכפורים לא גרסינן והכי גרסינן: שבת דאיכא מנעל מאי — מי שרי לעבור במים, או דילמא חיישינן דילמא נפקי מכרעיה ואתי לאיתווינהו. ועבריה דרך מלבוש — בנעליהם עברו אותו. סנדל מאי — שאינו יכול להדקו ולקשרו יפה ברגלו כמו מנעל. איקלע להגרונא — ושבת שם. לפירקא — לדרשא דריש גלותא. מדעתיה דריש גלותא — שלא ישאנהו. איבעי לך למירמא סנדל — שהוא רחב.

דף עז ע"ב: עוד בענין אותו נחל: אָמַר רַבִּי פִּנְחָס מִשּׁוּם רַב הוּנָא צְפוּרָאָה [-מציפורין], הַמַּעֲיָן הַזֶּה הִיוּצֵא מִבֵּית קִדְשֵׁי הַתְּקִדָּשִׁים, בְּתַחֲלִילָה הָיָה קִילוּחוֹ דַּק מְאוּד וְדוּמָּה לְקִרְנֵי חֲנֻכִּים, וּפְיוֹן שֶׁהִגִּיעַ לַפֶּתַח הֵיכָל נַעֲשֶׂה עֵבֶה כְּחוּט שֶׁל שְׂתִי, פְּיוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְאוֹלָם נַעֲשֶׂה עֵבֶה כְּחוּט שֶׁל עֶרֶב [העבה מחוט של שתי], פְּיוֹן שֶׁהִגִּיעַ אֶל פֶּתַח עֲזָרָה נַעֲשֶׂה קִילוּחוֹ עֵבֶה כְּפִי פֶּה קָטָן - כְּזֶרֶם הַנִּשְׁפָּךְ מִכַּד קֶטָן. וְהֵינּוּ דִתְנִן (מידות פ"ב מ"ו), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, מִים מִפְּכִין - הַזּוֹרְמִים כְּמוֹ מַפֵּי הַפֶּךְ, עֲתִידִין לְהִיּוֹת יוֹצְאִין לַעֲתִיד לְבֹא מִתַּחַת מַפְתַּן הַבַּיִת - פֶּתַח הָעֲזָרָה.

המשך דברי רבי פנחס בשם רב הונא: מִכָּאן - מפתח העזרה וְאֵילָּה, הָיָה הַנַּחַל מִתְּנַבֵּר וְעוֹלָה עַד שֶׁמִּגִּיעַ לַפֶּתַח בֵּית דָּוִד - עִיר צִיּוֹן, שֶׁמֶחוּץ לִירושָׁלַיִם. פְּיוֹן שֶׁמִּגִּיעַ לַפֶּתַח בֵּית דָּוִד, נַעֲשֶׂה כְּנַחַל שׁוּמָת, שְׁבוֹ רֹחֲצִין [-טובלים] וְכֵן וְזִבּוֹת נְדוּת וְיוֹלְדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר עַל נַחַל זֶה (זכריה יג א) 'כִּי־זֶה הָיָה מִקּוֹר נְפִתָּח לְבֵית דָּוִד וְלִישְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לְחַטָּאת וּלְנִדָּה' - יֵנַע הַנַּחַל מִתַּחַת לַמַּפְתָּן הַבֵּית, וַיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ מִים לֵאפֹר פְּרָה וּלְטַבִּילַת נְדָה. אָמַר רַב יוֹסֵף, מִכָּאן - מִמָּה שֶׁאִין הַפֶּסוּק אֹמֵר שֶׁהַנַּחַל רָאוּי לְנִדָּה עַד שֶׁהַתְּגֵבֵר וְנַעֲשֶׂה שׁוּטָף, רָמְזוּ לְנִדָּה שֶׁצָּרִיכָה לִישֹׁב עַד צְוֹאֲרָה בְּמִים, הֵינּוּ שִׁיחַ עוֹמֵק מִי הַמְּקוֹה כְּשִׁיעוֹר זֶה. מִסִּימַת הַגְּמָרָא: וְלִית הִילָכְתָּא בְּזוֹתֶיהָ, אֲלֵא כֹל שִׁישׁ בַּמְּקוֹה אַרְבַּעִים סָאָה, טוֹבֵלַת בּוֹ אֶף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ עוֹמֵק.

הסתפקו החכמים: (תִּינַח יוֹם הַכְּפוּרִים דְּלִיכָא מִנְעָל) בַּשַּׁבָּת, דְּאִיכָא מִנְעָל בְּרַגְלֵי שֶׁל אָדָם, מָאִי - הָאֵם הוֹתֵר לוֹ לַעֲבוֹר בְּמִים, אוֹ שִׁישׁ לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁתִּצָּא הַנֶּעַל מִרְגְּלוֹ וַיִּטְלַטֵּל בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים. אָמַר נַחֲמִיָּה חֲתָנִיה דְּבִי נְשִׂיאָהּ, אָנָּה חֲזִיתִיה [-ראיתיה] לְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי דִּמְטוֹ - שֶׁהִגִּיעוּ בַּשַּׁבָּת לַעֲזִירְקוּמָא דִּמְיָא - שְׁלוּלִית מִים, וְעִבְרִיה דְּרֶךְ מִלְּבוּשׁ - וְעִבְרוּ אוֹתוֹ כְּשֶׁמִּנְעֵלָם בְּרַגְלָם. עוֹד הַסְתַּפְּקוּ: תִּינַח שְׁמוּתָר לַעֲבוֹר בְּמִנְעָל, כִּי יִכּוֹל לַהֲדִקוֹ הֵיטֵב לְרַגְלוֹ וְלֹא יִפּוֹל, אֲבָל בְּסַנְדָּל שֶׁאִי אִפְשָׁר לַהֲדִקוֹ הֵיטֵב, מָאִי אִיכָא לְמִימָר - הָאֵם מוֹתֵר לַעֲבוֹר בּוֹ. אָמַר רַב רִיחּוּמִי, אָנָּה חֲזִיתִיה לְרַבִּינָא דְּעֵבֶר בְּסַנְדָּלוֹ דְּרֶךְ מִלְּבוּשׁ. רַב אֲשִׁי אָמַר, בְּסַנְדָּל, לְבַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבוֹר. רִישׁ גְּלוּתָא, אִיקְלַע לְהַגְרוֹנָא [שם מקום], לְכִי רַב נָתָן, וּשְׁבַת שֵׁם. רַפְרָם וְכוּלְהוּ רַבֵּנָן כְּבֹדוּהוּ וְאָתוּ לְפִירְקָא - בָּאוּ לְדִרְשָׁתוֹ, אֲבָל רַבִּינָא לֹא אָתָא. לְמַחֵר, בָּעִי [-רצה] רַפְרָם לְאַפּוֹקִי לְרַבִּינָא מִדְּעִתִּיהָ דְּרִישׁ גְּלוּתָא - לְהוּצִיא טִינָה מִלִּבּוֹ שֶׁל רִישׁ גְּלוּתָא עַל רַבִּינָא, לְפִיכָּךְ אָמַר לְרַבִּינָא בְּפָנֵי רִישׁ גְּלוּתָא, מָאִי טַעֲמָא לֹא אָתָא מֵר לְפִירְקָא. אָמַר לִיה רַבִּינָא, הָוָה כְּאִיב לִי בְּרַעֲאִי - כְּאִבּוֹ רַגְלִי, וְלֹא יִכּוֹלְתִי לִפְסוֹעַ. טַעַן לוֹ רַפְרָם, אִיבָעִי לָךְ לְמִיסָם מְסָאֲנִי - הֵיית צָרִיךְ לְנַעוֹל נַעֲלִיִּים. הִשִּׁיב רַבִּינָא, גָּבַהּ דְּבִרְעָא הָוָה - עַל גֵּב הָרַגֵּל הִיָּה הַכָּאֵב, וְלֹא יִכּוֹלְתִי לְנַעוֹל נַעֲלִי. טַעַן רַפְרָם, אִיבָעִי לָךְ לְמִרְמָא סַנְדָּלָא - הֵיית צָרִיךְ לְהַנִּיחַ בְּרַגְלֶךָ סַנְדָּל, שֶׁהוּא רַחֵב וְאִינוֹ מְכַאֵב. אָמַר לִיה רַבִּינָא, עוֹרְקָמָא דִּמְיָא הָוָה בְּאוֹרְחָא - שְׁלוּלִית הִיָּתָה בְּדַרְכִּי, וְלֹא יִכּוֹלְתִי לַעֲבוֹר בָּהּ בְּסַנְדָּלִי. טַעַן רַפְרָם, אִיבָעִי לָךְ לְמַעֲבְרִיָּה - הֵיית צָרִיךְ לַחֲצוֹתָהּ כְּשֶׁסַּנְדָּלֶךָ בְּרַגְלֶיךָ בְּדֶרֶךְ מִלְּבוּשׁ. אָמַר לִיה רַבִּינָא, וְכִי לֹא סָבַר לָהּ מֵר לְהָא דְּאָמַר רַב אֲשִׁי, סַנְדָּל לְבַתְּחִלָּה לֹא יַעֲבוֹר בּוֹ בְּמִים, שְׁמַא יִפּוֹל.

1 תמחה הגמרא: כיצד יתכן להסתפק אם בנה יורשה, והרי קנס
2 שייך רק בקטנה או נערה, ובי מַעְבְּרָא – וכי יתכן שתתעבר ותלד
3 קודם שתתבגר, וְהִתְגַּי רַב בְּיָמֵי קְטִינָה דְרַב נֶחֱמָן בְּרִייתָא זו, שֶׁלֹּשׁ
4 נָשִׁים מְשֻׁמְשׁוֹת בְּמִוּךְ – מותר להם לתת מוֹךְ במקום תשמיש כדי
5 שלא יתעברו, ואינן כמשחיתות זרע באיסור, ואלו הן, קְטִינָה
6 וּמַעְבְּרָתָא וּמִנִּיקָה, וטעמי ההיתר, קְטִינָה, שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר וְתָמוּת
7 מחמת כן. מַעְבְּרָתָא, שֶׁמָּא תתעבר בעובר נוסף שירדק את מקומו
8 של העובר הראשון, וְתַעֲשֶׂה אֶת עֹבְרָהּ הָרִאשׁוֹן 'סְגִילָה' – תפחת
9 צורתו וידמה לסנדל שהוא מין דג, ואין לו חיות. מִנִּיקָה, שֶׁמָּא
10 תתעבר ומתוך כך תִּגְמֹל – תפסיק להניק אֶת בְּנָהּ, שההריון מעכיר
11 את החלב ואינו טוב ליונק, וכשתפסיק להניק ימות. מבארת
12 הברייתא: וְאִיזִיתָ קְטִינָה לַעֲנִיזָה זֶה, מִכַּת אַחַת עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד,
13 וְעַד שְׁתֵּים עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה יָבִין וְתֵרַע עַל בֶּן,
14 מְשֻׁמְשֵׁת בְּרִדְקָה וְהוֹלֶכֶת, שקטנה מגיל אחת עשרה אינה
15 מתעברת, וגדולה מגיל שתיים עשרה לא תמות מחמת עיבורה,
16 דְּבִרְי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אַחַת זו וְאַחַת זו – כל אחת
17 מהנשים הללו מְשֻׁמְשֵׁת בְּרִדְקָה וְהוֹלֶכֶת, וּמִן הַשָּׁמַיִם יִרְחֲמוּ עֲלֶיהָ
18 שלא יארע לה דבר רע, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים קטו) 'שִׁמְרָה פְּתָאִים ה',
19 כלומר, ה' שומר את הפתי שאין בו דעת או שאין באפשרותו
20 להנצל מן הפגעים הבאים עליו. הרי מבואר בברייתא שלא יתכן
21 שקטנה תלד, אלא עד גיל אחת עשרה אינה יכולה להתעבר כלל,
22 ומגיל זה ועד שתהיה בת שתיים עשרה שנים אם מתעברת מתה,
23 ואם כן כיצד יתכן שאם יש בגר בקבר בנה יורשה.
24 מנסה הגמרא ליישב: וְכִי תֵימָא – ואם תרצה ליישב ולומר שהספק
25 הוא באופן דְּאֵעֲבָרָא – שהתעברה בְּשָׂהִיא נַעֲרָה – בת שתיים
26 עשרה והביאה שתי שערות, שיכולה להתעבר ללא סכנה, וכן
27 אִילֵּיָה בְּשָׂהִיא נַעֲרָה, ומתה קודם שהתבגרה. דוחה הגמרא:
28 וְכִשְׂתֵּימָא רַחֲמֵי מִי קָא לֵלְדָה – וכי אשה יכולה ללדת ששה חדשים
29 לאחר שהתעברה, והרי אינה יכולה, וְהָאֵמֶר שְׂמוּאֵל, אֵין בִּין נַעֲרֹת
30 לְבִנְיֹת אֵלָא שְׂשָׁה חֲדָשִׁים, שבשמביאה שתי שערות בגיל שתיים
31 עשרה נעשית נערה, ולאחר ששה חדשים היא בוגרת, ובזמן כזה
32 אינה יכולה להתעבר וללדת. וְכִי תֵימָא שכונת שמואל היא
33 דְּבָצִיר הוּא לְיָלִימָא – שאין בין נערות לבגרות פחות מששה חדשים,
34 הָא מִפִּי אֵיכָא – אבל יותר מששה חדשים יתכן שיארך זמן
35 הנערות, ואם כן יתכן שתהיה נערה במשך תשעה חדשים, ועל
36 מקרה כזה שייך לומר שנתעברה וילדה בהיותה נערה, ובנה
37 יורשה, הָא לִשּׁוֹן 'אֵלָא' קָאֵמֶר שְׂמוּאֵל, להורות שאין בין נערות
38 לבגרות יותר מששה חדשים.
39 הגמרא מבארת את הספק של רבא באופן אחר: אֵלָא הִכִּי קְמִיבְרִיא
40 לִיה, האונס נערה ומתה, והגיע הזמן שהיתה ראויה להתבגר, האם
41 יש דין בְּרִי בְּקָרָה, וַיִּפְקֶז זְכוֹת הָאֵב בְּאוֹתוֹ קֵנס ואינו יכול לתובעו,
42 משום שקנס של בוגרת שייך לעצמה, וכיון שמתה נפטר האונס,
43 אִין דְּלִמָּא, אֵין בְּרִי בְּקָרָה, ונשאר דינה לעולם כנערה, וְלֹא פָקַע
44 זְכוֹת הָאֵב, ויכול לתבוע את הקנס.
45 הגמרא מביאה דעה אחרת בספיקו של רבא: מִר בְּרִי רַב אִשִּׁי בְּעִי
46 לָהּ הִכִּי – נטק כך את ספיקו של רבא, האונס נערה ומתה קודם
47 שבגרה, האם הִמִּיתָה עצמה עוֹשֶׂה בְּנִירוֹת – מחשיבה אותה כאילו
48 בגרה, ומפקיעה את זכות האב מהקנס, כשם שבגרות מפקיעה את
49 זכותו, וכיון שמתה פטור האונס, אִין שְׂאִין מִיתָה עוֹשֶׂה בְּנִירוֹת,
50 והקנס לאביה. ולפי לשון זו מוכח שאותו דין שהיה פשוט לאביי,
51 שמיתה מפקיעה את חוב הקנס, הסתפק בו רבא. אומרת הגמרא:
52 תִּיקִין – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

53 הגמרא דנה במי שאנס נערה ונתארסה קודם שהעמידו האב בדין,
54 למי עליו לשלם קנס: בְּעִי מִיָּנִיה – שאל רַבָּא מֵאֵבִי, לדעת רבי
55 עקיבא במשנתו (לה) שנערה שהתארסה והתגרשה קנסה
56 לעצמה, כָּא עֲלִיָּה האונס, וְנִתְאֲרָסָה קודם שעמדה בדין, מִהוּ, האם
57 משלם קנס לאב כיון שבעת האונס היתה ברשותו, או שמשלם
58

לנערה כיון שעל ידי האירוסין יצאה מרשות אביה לענין קנס,
59 שאילו היה אונסה לאחר שנתארסה וְהתגרשה, היתה היא
60 מקבלת את הקנס, ואף עתה שעמדה בדין אחר שנתארסה, הקנס
61 שלה.
62 פשט אביי את הספק: אָמֶר לִיה, מִי בְּתִיב – וכי נאמר 'וְנָתַן לְאֵבִי
63 הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר לֹא אֲרוֹסָה', שמחמת כן תאמר שרק אם אינה מאורסת
64 בשעת הנתינה הקנס לאביה, אבל אם נתארסה הקנס לעצמה,
65 והרי נאמר רק 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה לְאֵבִי הַנַּעֲרָה' (דברים כב כט),
66 ומשמע שבכל אופן ניתן הקנס לאב, ואף אם התארסה.
67 רבא תמה על דברי אביי: וְלִמְעֻמָּה – ולדבריו, שהפסוק מלמד
68 שבכל אופן ניתן הקנס לאביה, כיצד תפרש לְהָא תִּתְגַּי בְּרִייתָא,
69 כָּא עֲלִיָּה האונס וְנִשְׂאָת קודם שעמדה בדין, הקנס לְעַצְמָהּ, ומדוע
70 לא נדייק גם כאן בדבריו, מִי בְּתִיב 'וְנָתַן לְאֵבִי הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר לֹא
71 נִשְׂאָת', ונאמר שהקנס לאביה. אלא מכך שאין הברייתא אומרת
72 כן, אלא אמרה שקנסה לעצמה, יש לומר שגם בארסה אם עמדה
73 בדין אחר שהתארסה, הקנס לעצמה.
74 השיב לו אביי: הִכִּי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, לדמות
75 ארסה לנשואה, והרי הָתָם – בנשואה, יש טעם לכך שהקנס
76 לעצמה, הוֹאִיל וּבְנִירוֹת מוֹצִיאָה את הבת מִרְשׁוּת אָב, שכל הדברים
77 של הבת שזיכתה התורה לאב, כגון קנסה ומעשה ידיה, הם רק עד
78 שתתבגר, וכמו כן נִשְׂאוֹת מוֹצִיאִין את הבת מִרְשׁוּת אָב, כמו
79 שמצאנו לענין הפרת נדרים שלאחר נישואיה אין האב מפר את
80 נדריה, יש לנו תלמוד נישואין מבגרות, מִה לַעֲנִין בְּנִירוֹת, אם כָּא
81 עֲלִיָּה כשהיא נערה וְנָתַתָּה קודם שעמדה בדין, הקנס לְעַצְמָהּ,
82 שנאמר 'וְנָתַן לְאֵבִי הַנַּעֲרָה', שרק אם בשעת נתינת הקנס היא
83 נערה קנסה לאביה, אבל אם בגרה קנסה לעצמה, אָף לַעֲנִין
84 נִשְׂאוֹת, אם כָּא עֲלִיָּה וְנִשְׂאָת הקנס לְעַצְמָהּ, כיון שיצאה בנשואה
85 מרשות האב. אֵלָא אִירִיסוֹן, מִי קָא מִפְּקִין מִרְשׁוּתָא דְּאָב לְגַמְרִי – וכי
86 הם מוציאים אותה מרשות האב לגמרי, שמחמת כן נאמר שהיא
87 תזכה בקנס, הָא תִּנָּן (דברים סו) נַעֲרָה הִמְאֻרְסָה, אֲבִיָּה וְיַעֲלֶה מִפִּירִין
88 לָהּ נִדְרֶיהָ, ואין הנדר מופר עד שיפרו שניהם, ומוכח שבאירוסיה
89 לא יצאה לגמרי מרשות האב, ולכן יש לדייק מהפסוק שקנסה
90 לאביה.
91

משנה

92 במשניות הקודמות התבאר דין קנס שחייבה התורה את האונס או
93 מפתה נערה בתולה. משנתנו מבארת שכלוב חיוב קנס מוטלים
94 על אדם זה חיובי ממון נוספים: הַמִּפְתָּה את הנערה ובא עליה
95 מדעתה, נִתָּן שְׁלֹשָׁה דָּרָבִים – [מיני תשלומים], וְהָאוֹנֵס נִתָּן אַרְבָּעָה.
96 ומבארת המשנה: הַמִּפְתָּה נִתָּן דַּמִּי בְּיָשׁוּעַ על שביישא בבעילה זו.
97 דַּמִּי פָּנָם – כשיעור שנחסרה נוספמה משויה, וְכִנָּם, שנאמר (שמות
98 כב טו) 'כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמֹהַר הַבְּתוּלָה', מוֹסִיף עֲלֵיהֶם הָאוֹנֵס תשלום
99 רביעי, שְׁנֹתָן לָהּ אֵף אֵת הַנַּעֲרָה שנצטערה בביאתה.
100 מונה התנא את החילוקים בין אונס למפתה: מִה הפרש יש בִּין אוֹנֵס
101 לַמִּפְתָּה, שְׁהָאוֹנֵס נִתָּן אֵת הַנַּעֲרָה, וְאִילוּ הַמִּפְתָּה אֵינוֹ נִתָּן לָהּ אֵת
102 הַנַּעֲרָה. הבדל נוסף: הָאוֹנֵס נִתָּן אֵת הַקֵּנס מִיָּד, ואף אם הוא עומד
103 לכונסה כציווי התורה, שנאמר (דברים שם) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה
104 לְאֵבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה', כלומר גם משלם קנס
105 וגם הַנִּיקָה לוֹ לְאִשָּׁה. וְאִילוּ הַמִּפְתָּה אֵינוֹ נִתָּן אֵת הַקֵּנס אֵלָא
106 לְכַשְׂיָצִיא – כשיחליט שאינו כונס, שנאמר (שמות שם) 'אֵם מָאָן
107 יִמָּאֵן אֲבִיָּה לְתִתָּה לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמֹהַר הַבְּתוּלָה', והיינו שאם אינו
108 נושאה משלם קנס. הבדל נוסף: הָאוֹנֵס, 'שׁוֹתָה בְּעִיצָיו', ומשל
109 הוא, כלומר כמו אדם השותה בעל כרחו בכלי מאוס שבוחר
110 לשותות בו, כך האונס חייב לישא אותה אף אם אינו חפץ בה,
111 ואסור לו לגרשה לעולם, שנאמר (דברים שם) 'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת
112 אֲשֶׁר עָנָה, לֹא יוּכַל שְׁלַחָה כָּל יָמֶיהָ'. וְאִילוּ הַמִּפְתָּה, אֵינוֹ חַיִּיב
113 לִישָׂא אוֹתָהּ, ואף אחר שנשאה, אֵם רָצָה לְהוֹצִיאָה – לגרשה, מוֹצִיאָה.
114 כִּיצַד האונס שׁוֹתָה בְּעִיצָיו, אֲפִילוּ אֵם הִיא חַיִּיתָה – [עוללת], אֲפִילוּ
115 הִיא סוּמָא, וְאֲפִילוּ הִיא מוֹכֶת שְׁחִין, חַיִּיב לְנוֹשָׂאָה.
116

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף לט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג רש"י תוספות

וְיִי מַעֲבֵרָא — בקטנות או בנערות כשהיא בת קנס שתלד בנערות. משמעות במוך
— מותר לזון לשמש במוך, ואין במשמעות זרע. שם יעשה עובר כגדל —
שם התעבר עובר שני, פוחת השני את צורת הראשון, ודומה לסנדל שהוא דג
שבים. שם תגמול את בנה — מפני שהחלב נעבר כשמתעברת, ואינו טוב לזונק,

ותצטרף להתיקו משדים, וימות. פחות מכאן
— מבט אחת עשרה שנה משמשת כדרכה, לפי
שלא תתעבר. ויתר על כן — על בת שתים
עשרה שנה משמשת כדרכה, שאם תתעבר —
לא תמות. אלמא: בקטנות לא מעברא, שיבא
לכלל לידה, דהא "ותמות" קתני. וכי תימא
— מבט שתים עשרה ויום אחד שהגיעו ימי
הנערים נתעברה וילדה בנערות ומתה בנערות
— הא נמי ליתא. דאמר שמואל: אין בין נערות
לבגרות אלא שלש חדשים. משתבים שתי
שערות — היא נערה באותן שתיבא משתים
עשרה שנה ודלאה, ומשתביאם עד שתבגור
— ששה חדשים ותו לא. ומתניתא דקתני מבט
שתים עשרה ואילך אי מעברא לא מתה —
במביאה שתי שערות קודם שתתעבר קאמר.
הא כל זמן שלא הביאה — קטנה היא. והאי
דנקט מניין שנים — משום דבבבציר משתים
עשרה ויום אחד, אפילו הביאה שערות אינו
אלא שומא. כדאמרין במסכת נדה ובקדושין.
ופקע אב — פקעה תביעת אב, וזכה הלה במה
שבירו, שאין בעל דינו קיים. וקנס לאו ממוך
הוא להורישו לאביה בתורת ירושה. כל כמה
דלא גבתייה. או אין בנר בקבר — לאפקועי
תביעת אב. מר בר רב אשי — לא בעי
לה בעיא דרבא משום בנר בקבר, אלא אם
מתה בנערותה מי פקעה כי בגרות דמחייא, או
לא. ולהאי לישנא דמר בר רב אשי אליבא
דרבא אמרו לעיל: מילתא דפשיטא ליה לאבאי
מיבעיא ליה לרבא. דאילו ללישנא קמא
מפשט פשיטא ליה לרבא דמיתא לא מפקעא,
ודלא כאבאי, כל זמן שלא בגרה. וכי א מיבעיא
ליה — בבגור בקבר קמבעיא ליה, אבל במייתה,
כל זמן שלא בגרה פליג אדאבי ואמור: לא
מפקעא, וחייב. מיתה עושה בגרות — עושה
דין בגרות, ומפקעא כח אב כי בגרות. מהו
— מי ידן לאבאי או לעצמה. בגרות מוציא
מרשות אב — דלא מצינו שזיכתה לו תורה
בבתו אלא מכר בקטנות, ושאר שבח בגון קנסה
ומעשה ידיה בנערות. כדילפינן בפרק "נערה"
(לקמן מו,ב). אבל בבגרות לא אשכחן. ובין
דלא זיכתה לו תורה — אנן מדיכא חיתיין כל
לזכותו לאשה. ונשואין מוציאין מרשות אב —
כדאשכחן בהפרת נדרים, דכל זמן דלא ניסת
— אביה מיפר, ומשניט — אין יכול להפר. בא
עליה — כשהיא נערה ובגרה. לעצמה — דכתיב
"ותן האיש השוכב עמה לאבי הנערה", אם
נערה היא בשעת תנינה. אביה ובעלה — ואינו
מופר עד שיפרו שניהם. משנה בושע ופנס —
במתניתין לקמן מפרש להו. האונס נותן מיד —
לאביו, אף על פי שכונסה. לכשיצא — בגמרא
פריך: אטו אשתו היא? ומפרש לה לכשלא
יכנס. דאם כנסה — אינו נותן קנס, כדכתיב
"מדר ימחרנה לו, ואם מאן ימאן וגו' כסף
שיקול". אבל אונס — כתיב "ותן חמשים כסף
ולו תהיה לאשה". שותה בעצמו — בכלי שחר

לו לשתות בו, כלומר: על כרחו ישאנה, כדכתיב "לא יוכל לשלחה" (דברים כב). נמרא
שסופה

שליש נשים משמשות במוך — פירש בקנטרס: מותרות לשמש במוך, אף על גב דשאר
נשים אסורות משום השחתת זרע. ואין נראה לרבינו תם: דהא קטנה ואילונית מותר
לשמש בהדידה, ולא הוי השחתת זרע, כיון שהוא דרך תשמיש, ומפרש רבינו תם:
"משמשות" — צריכות לשמש במוך אחר תשמיש, ועצם טובה קא משמע לן, ולרבינו יצחק

נראה לקיים פירוש הקונטרס, דבריש נדה (ג,א).
משמע שהמוך הוא במעיה כל שעה, והוי
במשמש על האברים ועל העצם, ולא דמי
למשמש קטנה ואילונית. ועוד: אפילו היתה נותנת
מוך אחר תשמיש אסורה, דאף על פי שאינה
מצוה על פירה ורבייה — מכל מקום אסורה היא
להשחית זרע, כדמשמע בגדה (ג,א), דתנן: כל
היד המרבה לבדוק בגשים — משובחת, באנשים
תיקצין, ומפרש בגמרא משום דנשים לא בנות
הרגשה נינהו. משמע דאם הוי בנות דרגשה —
הוו אסירי. ויש לדחות: דלאו בנות איסור הרגשה
נינהו קאמר. ובי' תימא בעיז הוא כי הוא בלבד
קאמר — בקונטרס (בקדושין עט,א), לא גרס ליה,
דבלאו "בלבד" משמע טפי לא. בא עליה
ונתארסה מהו — לרבי עקיבא דמתניתין קא
מיבעיא ליה, דאמר נתארסה ונתגרשה קנסה
לעצמה. דמי אמרין: כיון שיצאה מרשות האב
לענין קנס — היא קנסה לעצמה, או דלמא, כיון
דלענין שאר מייל לא נפקא מרשות האב — היא
קנסה לאביה. אבל לרבי עקיבא דברייתא —
פשיטא דקנסה לאביה. ולרבי יוסי הגלילי, נהי
דאמר אין לה קנס — נמי לא מיבעיא ליה, דהא
דאין לה קנס — לאו משום מיפך מרשותא דאב
היא, אלא גזירת הכתוב הוא דאין לה קנס, ולא
נפקא באיחוסין כלל מרשות אביה, דאב זכאי
בקידיה ובמעשה ידיה אף על גב דנתארסה.
הוא דקא בעי לה סתם, ולא קאמר לרבי עקיבא
בהדיא מהו — משום דהלכה כרבי עקיבא
מחבידי.

הואיל ונשואין מוציאין מרשות אב — פירש
בקונטרס דילפינן מהפרת נדרים, ואף
על גב דקיימין לן דממונא מאיסורא לא ילפינן —
הני מייל לאוקמה ברשות אב, הוא דלא ילפינן
ממונא מאיסורא, אבל לאפקוי מרשות אב
— ילפינן שפיר מהפרת נדרים, דבסברא מועטת
יש להוציאה מרשות אב. ורבינו יצחק בן רבי
אברהם פירש: כיון דגלי לן קרא דלאוקמה ברשות
אב איסורא וממונא שוין — הוא דהיין לאפקוק.
ורבינו יצחק מפרש: ונשואין מוציאין מרשות
אב, מדדרשין "איש אמו ואביו תירא" איש סיפק
כו' אשה אין סיפק בידה לעשות. ולא נהירא,
דמעשה ידיה אינו לבעול מן התורה! מה בורת
בא עליה ובגרה לעצמה — פירוש: דהא מצינו
בגורת שיצאה מרשות אב לענין ממוך. וקשה:
דהכי נמי נישואין מוציאין מרשות אב לענין ממוך.
ואמאי צריך למילף במוגרת ונראה דבא עליה
ובגרה לעצמה נפקא לן מיונתן לאבי הנערה,
דדרשין: לאבי נערה ולא לאבי בגורת.
צער דמאי — קשה לרבינו יצחק: דמאי קא
מיבעיא ליה, וכי לא ידע התלמוד שיש
צער גדול לבתולה בביאה ראשונה, וכמה קטנות
חולות מזה? וכי תימא דמאורי צער פשיטא ליה
להתלמוד דפטור, שהרי סופה להצטער בכך תחת
בעלה, והא איכא כמה תנאי ב"הכנס" (בבא קמא
נט,א) דלא חשיב לכחש גופא, פירוש: דבר

שסופו להיות כן. ונראה לרבינו יצחק דצער בעליה משום תאות תשמיש אינו בא בשעת
תשמיש אלא אחר כך, וכל צער החבלה דמחייב היינו אותו צער הבא לו בשעת חבלה, אבל
גופא, מרמפתה פטור.

א' הכי מפותה נמי – יש לה צער פיסוק רגלים כמו אנטסה, ואמאי קאמר אין דומה נבעלת
באונס לנבעלת ברעון? ואמר מורי הרב דודי זכרנו לברכה: דאמתניתין לא הוי מצי
למיפך אמאי אונס חיוב, כיון שסופה להצטער בכך תחת בעלה – דהא אפילו בעלה
מצטערת בכך, ואף על גב דבא עליה ענה – סופה נמי להצטער ולא תרויה כלום. וקצת
נראה דאמתניתין פריך, אמאי מפותה פטור.

ק' רע שריאן שלי דהפטר – ואף על גב דלא
אמרה "על מנת לפטור" – איבא למימר
דמחמת הנאת בעילה מחלה לגמרי.
לכשיציא אשתו היא – אפילו פיתה לשם
אשיות, מכל מקום פריך: אשתו
היא? כיון דאניה צריכה גט.

ב' נשית ופגם נותן מיד – אף על גב דאיתקש
לכס – היינו לענין שניתן לו חזם שיהיה
ניתן, אבל יש מקומות שפטור מקנס לגמרי, וחיוב
בבשרת ופגם. אין לי אלא אביה היא עצמה מנין
כו' – תימה לרבינו יצחק: במאי מירידי אי קנסתה
או בנדה – היאך היא יכולה למאן, כיון שהבא
רועה, והוא יכול לקדשה בעל כרחו למי שירצה,
הוא הדין לה. ואי בשאן לא אב או שבגרה אחר
כו' – מה צריך קרא תיפוק ליה שיכולה לעכב,
שלא ידא חוטא נשכר, כדקאמר אביי בסמוך. וכן
אביה, אמאי צריך קרא לאביי? ואומר רבינו יצחק:
דנהי שאניה יכולה לעכב על אביה שלא יקדשה
לו, מכל מקום מועיל מיאונה לענין שישלם קנס,
וכן במיאון אביה. והא דתניא הבא המפתה
לכשלא יכנס – צריך לפרש לכשלא יכנס
מדעתה, ומיהו קשה: דהבא דרשינן מ"אם מאן
ימאן – מכל מקום, שהיא יכולה לעכב, ובפרק
נערה" (כתובות מדב.) דרשינן מינה לרבות
יתומה לקנס! ויש לומר: דליכתוב או "מאן מאן"
או "ימאן ימאן" מאי "מאן ימאן" – שמע מינה
תרחי. ובבבאי גזנא אמרינן ב"מורבה" (בבא קמא
סו, א.) גבי "אם המצא תמצא" וב"החובל" (שם
פס, א.) גבי "ורפא ירפא". ועוד נראה, דלאו
מיתורא דקרא דריש לה התם, דאם כן מאי פריך
מינה לרבי יוסי רביי תניא דפטר מוציא שם רע
על היתומה, דשאני מפתה דרבי קרא. אלא כן
הוא עיקר כמו שפירש בקונטרס לקמן, דלאו
מריבי דריש, אלא כפי פירושו: לרבות יתומה
לקנס – דהא שיש קנס כשהיא מעכבת. והוא
הדין דהי מצי למימר לרבות גורת לקנס כשהיא
מעכבת, דדוקא בגורת או ביתומה יש קנס
בעיבוס שלהן, אבל כל זמן שלא בגרה – תלי
באב. והשתא דייק התם שפיר, דשמעין דסבר

הא תנא שיש קנס ביתומה, ולא ממעטינן ליה מדכתיב "לאבי הנערה" אף על גב דליכא ריבוי ליתומה כדפירשתי, דאיכא לאוקמי קרא לבוגרת.

אלא אונס בשלמא אבי – כיון: תימה! כיון דאונס מופתה מיגמיר מהדרי – לאה מילתא נמי ליגמור מהדרי, כדפריך בסמוך, ומאי קאמר אלא אביה מנלן? ויש לומר: דלהאי מילתא
לא גמרינן מהדרי, דהא מפתה יכול לעכב ואונס שותה בעציצו. והוא הדין הכי נמי אין אביה יכול לעכב, והכי נמי קאמר אביי בסמוך. ורבא לא מסתבר ליה למימר הכי, כיון דאיכא
קל וחומר. ואם תאמר: ואידהי גבי אונס אמאי איצטרך למיכתב? נילף לאביי מסברא שלא ידא חוטא נשכר, ולרבא מקו"ו ויש לומר: ד"לו תהיה לאשה" אינו מיותר, ודאיצטרך לעשה ולדרשות
דלעיל. מורנו הרב מאיר. אי נמי, אביי ורבא לא הוו משנו הכי אלא בתר דגלי קרא דהדיא. מפתה דאידו מצי מעכב – ואפילו פיתה לשם אשיות יכול הוא לגרשה.

מעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – אף על גב דבתרלה יש לה כתובה מן התורה – זאת בעולה היא. ומיהו, תימה: דקא פסיק ורמי דבכל ענין אין לה
כתובה, אפילו בא עליה שלא כדרכה, ובתולה גמורה היא, ויש לה כתובה מן התורה. דהא אם בא עליה שני – יש לה קנס, ולא הוי טעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה! תימה
לרבינו יצחק: כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – אלמנה אמאי תקינו לה רבנן כתובה? לא היה להם לתקן אלא לגרשה בלבד! ואומר רבינו יצחק: דמתוך שהוצרכו לתקן
גרושה שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – תקינו נמי לאלמנה, משום חניא. ומיהו, לכתחילה לא הוו מתקנים משום חניא. קשה לרבינו שמשון בן אברהם: הא דתניא ב"החובל" (בבא קמא
פס, א.) וכן היא שחבלה בבעלה – לא הפסידה בכתובה. ופריך: אמאי? תובין לכתובתה בטובת הנאה, ותתייב ליה בהאי חבלה! ומשנה: הא מני – רבי מאיר היא, דאמר: אסור לאדם שישא
את אשתו בלא כתובה אפילו שעה אחת. והשתא כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – תובין בכתובה על מנת שאם תתאלמן, אבל אם יגרשה – ידא לה כתובה, דהתם לא
שייך משום חניא! ואומר רבינו יצחק: כיון דבשאר נשים שייך חניא, אף על גב דבואת לא שייך – לא פלוג רבנן, ואסור להשדוהת בלא כתובה לרבי מאיר. ואם תאמר: ואמאי תני הכא יצא
כסף קנסה בכתובה? ליתני: מת – אין לה עליו כלום, דהא לא תקינו רבנן לאלמנה אלא משום גרושה, והכא מוכח גרושה אין לתקן לואת, דהא לא מצי לגרשה! ואומר רבינו יצחק: דהכא
נמי כיון דשייך בה חניא כמו בשאר אלמנות – אין לנו לשנותה משאר אלמנות, להכי איצטרך טעמא דיצא כסף קנסה בכתובה, ולא חשו במה דאין לה כתובה.

מדר

שסופה להצטער בו' – ואי חובט על גבי קרקע הוא, וכי סופה ליחבט על גבי קרקע
תחת בעלה? שלי – בתמימה. דאבזה הוא – דהא כל שבח נעורים יליפנין לקמן (מוב.)
לאביה, והיאך היא יכולה למחול? ריבדא דבוסילתא – פרוטוויירא דפלמוא"ה בלעז.
ריבדא – ניקור. בוסילתא – כלי אומן מקיז. ואית דגרסי: כי תרפתא דסיכורי, והיא
היא. אמרה לי אם – אומנתו היתה. בת רב
חסדא – אשתו של רבא. בת אבא סורא
דביתוהו דרב פפא. נהמא אקישא בחניי –
כלחם קשה שגורר את החיך. אשתו היא
– וכי אשתו היא כבר דקאמר "לכשיציא"?
לכשלא יכנס – שתמאן היא, או אביה,
או המפתה עצמה. יבולין לעכב – שלא
יכניסנה. תהיה – משמע: היא מהוה את עצמה
לו. מצי מעכב – שאם רצה אינו כונס,
כדאמרין לקמן: ימהרה לו – מדעתו. אבה
נמי לא מצי מעכב – אי לאו שלא ידא חוטא
נשכר. אף על פי שאמרו אונס נותן מיד
כשיציאנה אין לה עליו כלום – ולא אמרינן
אין קנסה תחת כתובתה, שהרי לאביה
נותן מיד. אלא כסף קנסה הוא כתובתה, וכן אם
מת – יצא כסף קנסה בכתובה, כוס,
מצי מפיק לה – "לא יוכל לשלחה" כתיב.
כשתצא היא – אם יצתה מאליה, ותבעה
דימנו גט. טעמא מאי תקינו רבנן כתובה –
לשאר נשים. מיגמר נמי מהדרי – אונס
ממפתה לשקלים, ומפתה מאונס לתמישים.
לחא

"אם מאן ימאן אביה", אין לי אלא אביה, היא עצמה מנין – תלמוד לומר: "ימאן", מפל
מקום. אלא אונס, בשלמא איהי – כתיב: "ולו תהיה" – מדעתה. אלא אביה מנלן? אמר
אביי: שלא יהא חוטא נשכר. רבא אמר: קל וחומר: ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת
אביה בלבד, בין היא ובין אביה יכולין לעכב, ואונס שעבר על דעת אביה ועל דעת עצמה –
לא כל שכן. רבא לא אמר באביי, כיון דקא משלם קנס – לאו חוטא נשכר הוא. אביי לא
אמר פרבא, מפתה דאיהו מצי מעכב – אביה נמי מצי מעכב, אונס דאיהו לא מצי מעכב –
אביה נמי לא מצי מעכב. תניא אידך: אף על פי שאמרו אונס נותן מיד, כשיציא הוא – אין
לה עליו כלום. כשיציא? מי מצי מפיק לה? אימא: כשתצא היא – אין לה עליו כלום. מת
– יצא כסף קנסה בכתובתה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: יש לה כתובה מנה. במאי קמייפלגי?
רבנן סבירי: טעמא מאי תקינו רבנן כתובה – כדי שלא תהא קלה בעיניי להוציאה, והא לא
מצי מפיק לה. ורבי יוסי ברבי יהודה סבר: הא נמי מצער לה עד דאמרה היא "לא פשינא
לך". "אונס שותה פשינא". אמר ליה רבא מפרוקיא לרב אשי: מבדי, מיגמר גמרי מהדרי
לחא

הא תנא שיש קנס ביתומה, ולא ממעטינן ליה מדכתיב "לאבי הנערה" אף על גב דליכא ריבוי ליתומה כדפירשתי, דאיכא לאוקמי קרא לבוגרת.
אונס בשלמא אבי – כיון: תימה! כיון דאונס מופתה מיגמיר מהדרי – לאה מילתא נמי ליגמור מהדרי, כדפריך בסמוך, ומאי קאמר אלא אביה מנלן? ויש לומר: דלהאי מילתא
לא גמרינן מהדרי, דהא מפתה יכול לעכב ואונס שותה בעציצו. והוא הדין הכי נמי אין אביה יכול לעכב, והכי נמי קאמר אביי בסמוך. ורבא לא מסתבר ליה למימר הכי, כיון דאיכא
קל וחומר. ואם תאמר: ואידהי גבי אונס אמאי איצטרך למיכתב? נילף לאביי מסברא שלא ידא חוטא נשכר, ולרבא מקו"ו ויש לומר: ד"לו תהיה לאשה" אינו מיותר, ודאיצטרך לעשה ולדרשות
דלעיל. מורנו הרב מאיר. אי נמי, אביי ורבא לא הוו משנו הכי אלא בתר דגלי קרא דהדיא. מפתה דאידו מצי מעכב – ואפילו פיתה לשם אשיות יכול הוא לגרשה.

מעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – אף על גב דבתרלה יש לה כתובה מן התורה – זאת בעולה היא. ומיהו, תימה: דקא פסיק ורמי דבכל ענין אין לה
כתובה, אפילו בא עליה שלא כדרכה, ובתולה גמורה היא, ויש לה כתובה מן התורה. דהא אם בא עליה שני – יש לה קנס, ולא הוי טעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה! תימה
לרבינו יצחק: כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – אלמנה אמאי תקינו לה רבנן כתובה? לא היה להם לתקן אלא לגרשה בלבד! ואומר רבינו יצחק: דמתוך שהוצרכו לתקן
גרושה שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – תקינו נמי לאלמנה, משום חניא. ומיהו, לכתחילה לא הוו מתקנים משום חניא. קשה לרבינו שמשון בן אברהם: הא דתניא ב"החובל" (בבא קמא
פס, א.) וכן היא שחבלה בבעלה – לא הפסידה בכתובה. ופריך: אמאי? תובין לכתובתה בטובת הנאה, ותתייב ליה בהאי חבלה! ומשנה: הא מני – רבי מאיר היא, דאמר: אסור לאדם שישא
את אשתו בלא כתובה אפילו שעה אחת. והשתא כיון דטעמא שלא תהא קלה בעיניי להוציאה – תובין בכתובה על מנת שאם תתאלמן, אבל אם יגרשה – ידא לה כתובה, דהתם לא
שייך משום חניא! ואומר רבינו יצחק: כיון דבשאר נשים שייך חניא, אף על גב דבואת לא שייך – לא פלוג רבנן, ואסור להשדוהת בלא כתובה לרבי מאיר. ואם תאמר: ואמאי תני הכא יצא
כסף קנסה בכתובה? ליתני: מת – אין לה עליו כלום, דהא לא תקינו רבנן לאלמנה אלא משום גרושה, והכא מוכח גרושה אין לתקן לואת, דהא לא מצי לגרשה! ואומר רבינו יצחק: דהכא
נמי כיון דשייך בה חניא כמו בשאר אלמנות – אין לנו לשנותה משאר אלמנות, להכי איצטרך טעמא דיצא כסף קנסה בכתובה, ולא חשו במה דאין לה כתובה.

מדר

הגמרא מביאה ראייה לכך מברייתא: תנאי נמי הכי – שנינו גם כן
בברייתא, אף על פי שאמריו חכמים נותן את הקנס לכשלא יבנוס,
מכל מקום פושת ופגם נותן מיד, ככל חובל בחבירו. הרי
שהברייתא נקטה בפירוש לשון 'לכשלא יבנוס', ולא 'לכשיצא'.
הגמרא מביאה את המשך הברייתא: ואחד האונס ואחד המפתה,
בין היא ובין אביה יכולין לעכב אותו מלכונסה, ואף אם רק אחד
מהם ממאן בו, אינו יכול לכונסה.
הגמרא מבררת מניין שהיא ואביה יכולים למאן בו. שואלת
הגמרא: בשלמא במפתה, פתיה בתורה (שם), אם מאן ומאן אביה,
ועדיין אין לי ללמוד מפסוק זה, אללא שאביה יכול לעכב בידו
מלכונסה, אבל היא עצמה מנין שיכולה לעכב, אף שאביה אינו
מעכב, תלמוד לומר 'מאן' מכל מקום – כפלה התורה את לשון
המאן וכתבה 'אם מאן ומאן', לרבות אף מאן של הבת. אללא
לגבי אונס, קשה, בשלמא איהי יכולה לעכב, שכן פתיה באונס
(דברים כב טו) 'ולו תהיה לאשה', ומלשון 'תהיה' יש לדרוש שהוא
יכול לכונסה רק מדעתה, שהיא מהווה את עצמה לו, ולא כשהיא
ממאנת בדבר, אללא אביה, מנין שיכול לעכב.
מתרצת הגמרא: אמר אבי, סברא היא שאביה יכול לעכב אף
באונס, שלא יהא חוטא נשכר בחטאו, שהרי אילו לא אנסה לא
היה יכול לכונסה ללא הסכמת האב, ולא מסתבר שמחמת חטאו
ישתכר שיוכל לכונסה בעל כרחו של האב.
תירוצן נוסף: רבא אמר, קל וחומר הוא שהאב יכול לעכב גם
באונס, ומה מפתה, שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד, שהרי
הנערה נתרצתה לו, מכל מקום בין היא ובין אביה יכולין לעכב,
אונס, ששכר גם על דעת אביה וגם על דעת עצמה, שהרי לא
נתרצתה לכך, לא כל שכן ששניהם יכולים לעכבו.
הגמרא מבאר מדוע לא ביאר כל אחד בדברי השני: רבא שלמד
כן מקל וחומר, לא אמר באביו שסברתו היא כדי שלא יהא חוטא
נשכר, דכיון דקא משלם האונס קנס, לאו חוטא נשכר הוא – אינו
נחשב כ'נשכר' כלפי סתם אדם הרוצה לשאת נערה, שאינו משלם
קנס. ואביו שאמר שהטעם הוא שלא יהא חוטא נשכר, לא אמר
ברבא שלמד זאת מקל וחומר, לפי שהוא סובר שאפשר לפרוך את
הקל וחומר, דדווקא מפתה, דאיהו מצי מעכב – שהמפתה עצמו
יכול למאן ולא לכונסה, לכן אביה נמי מצי מעכב על ידו, שלא
יהא כח המפתה גירול מבח האב, אבל אונס, דאיהו לא מצי מעכב
– שהאונס עצמו חייב לישא אותה, יש לומר שאביה נמי לא מצי
מעכב, שאין כח האב עדיף מכוחו. ורק משום שלא יהא חוטא
נשכר יכול האב לעכבו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חיוב כתובה של האונס: תנאי אביה,
אף על פי שאמריו חכמים שהאונס נותן את הקנס לאביה מיד לאחר
האונס, מכל מקום כשיצא הוא – כשיגרשנה, אין לה עליו כלום
– שום תביעה, ופטור מלשלם לה את דמי כתובתה, משום שבסוף
קנסה הוא תחת כתובתה, ואין אומרים שכיון שאת הקנס שילם
לאביה והיא לא קיבלה מאומה, תקבל עתה את הכתובה.
הגמרא מבררת את לשון הברייתא. תמיהה הגמרא: 'כשיצא', מי
מצי מפיק לה – וכי ביד האונס לגרשה, והרי אמרה תורה 'לא יוכל
לשלחה כל ימיו'. מתרצת הגמרא: אימא – אמור בביאור כוונת
הברייתא, בשעתא היא – אם היא זו שרצתה להתגרש ותבעה
ממנו גט, אין לה עליו כלום ואינו צריך לשלם לה כתובה.
הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא: וכן אם פת האונס
לאחר שכנסה, יצא כסף קנסה בכתובתה – אין לה כתובה כשאר
נשים, כיון ששילם לה את הקנס. רבי יוסי יהודה חולק ואומר,
אף שכבר שילם לה את הקנס, מכל מקום יש לה כתובה מנה,
כשאר נשים שנישאו בעולות שכתובתן מנה, אם מת או גירשה.
מבררת הגמרא: במאי קמיפלגי – באיזו סברא נחלקו רבנן ורבי יוסי
ברבי יהודה. מבאר הגמרא: רבנן סברי, מעטא מאי תקינו רבנן
כתובה לכל הנשים, כדי שלא תהא אשתו של אדם קלה בעיניו

שבין כך סופה להנשא ולהצטער תחת כעלה, ואין לחייבו על
שהקדים צער שעתיד לבוא ממילא. אמרו לו חכמים, אין היא
עתידה להצטער תחת בעלה, שהרי אינו דומה נבעלת באונס שיש
לה צער, לנבעלת ברצון, תחת בעלה, שאין לה צער, ולכן הוא
חייב לשלם את הצער של האונס. ועל כל פנים מדברי רבי שמעון
האומר 'שסופה להצטער תחת בעלה', מוכח שאין מדובר בצער
של חטאה על גבי קרקע, שהרי אין בעלה עתיד לחבטה על גבי
קרקע.
הגמרא מבאר באופן אחר מהו צער האונסה: אללא אמר רב נחמן,
אמר רבה בר אביה, הצער שיש באונס [ולדעת חכמים] הוא צער
של פיסוק הרגלים. ומוכיח זאת מהפסוק: וכן הוא אומר בתוכחת
הנביא לעם ישראל (יחזקאל טו כה) 'ותפשי את רגליך לכל עובר',
כלומר שהם הולכים אחרי אלהים אחרים ועובדים כל עבודה
זרה, כמו אשה זונה שאינה חוששת לזנות עם כל אדם, על אף
הצער הכרוך בכך, ומבואר שיש צער בפיסוק רגלים, והוא טעמו
של רבי שמעון הפוסק את האונס מצער, לפי שסופה להצטער
תחת בעלה.
מקשה הגמרא: אי הכי שהצער באונסה הוא של פיסוק הרגלים,
מפיה נמי יש לה צער זה, ומדוע אמרה משנתנו שהמפתה פטור
מצער.
מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, אמר רבה בר אביה, אי אפשר
לחייב את המפתה על צער זה, כיון שהיא התפייסה להדיעל,
ומחליה לו על הצער שנגרם לה בכך, ומשל דמפתה למה הדבר
דומה, לאדם שאמר לחבירו, קנע שיראין – בגדי משי שלי, והפטר,
שאם קרע פטור, כיון שהודיעו בפירוש שהוא מוחל לו על כך.
והוא הדין למפתה, שמחלה לו מלכתחילה על צער זה.
מקשה הגמרא: וכי מפתה דומה לאדם שאמר 'קרע שיראין שלי',
והרי כל התשלומים שחייב המפתה, דאביה ניהו – לאביה הוא
משלם, ולא לנערה עצמה, וכיצד היא יכולה למחול על ממון
שאינו שלה.
הגמרא מבאר עתה שהצער הוא של השרת הבתולים בביאה
ראשונה, ומבאר לפי זה מדוע אין המפתה חייב תשלומי צער:
אללא אמר רב נחמן, אמר רבה בר אביה, פקחות שבתן ו-שבין
הנשים אמירות, מפיה אין לה צער – אין היא מרגישה את הצער
של ביאה ראשונה, ולכן אין חיוב צער כלל. אמנם אנוסה
מצטערת בכך, ולכן הוא חייב בדמי הצער.
מבררת הגמרא: והא קא חיוני דאית לה – הרי אנו רואים שגם
למפתה יש צער בביאה זו. מבאר הגמרא: אמר אבי, אמרה לי
אם ו-האונסת שלי, צער ביאה ראשונה הרי הוא בנפשו חמיו על
רישיה דקרחא – כמים חמים היורדים על ראש קרח שאין לו
שערות, שאף שהמים חמים יש לו הנאה של רחיצה, כך הוא
במפתה שהנאת התשמיש גדולה מן הצער. רבא אמר, אמרה לי
בת רב הונא, שהיא היתה אשתו של רבא, שצער זה הוא בי
ריבא דכוסילתא – כצער דקירת המחט של כלי הקזת הדם,
שהנאה הנגרמת מכך גדולה מן הצער. רב פפא אמר, אמרה לי
בת אבא סורא, שהיא אשתו של רב פפא, הצער הוא בי נחמא
אקושיא פחניי – כצער אכילת לחם קשה שגורר את החיך,
שהנאת אכילתו גדולה מן הצער.

שנינו במשנה: האונס נותן מיד, המפתה לכשיצא וכו'. תמיהה
הגמרא: 'כשיצא', כלומר, משמע מהלשון שעתה היא נשואה לו
וכשיגרשנה ישלם לה את הקנס, וקישה, וכי עתה כבר אשתו היא,
והרי עדיין לא קידשה. מתרצת הגמרא: אמר אבי, אמר – אמור
בביאור כוונת המשנה, המפתה נותן לכשלא יבנוס, כלומר, אם
המפתה אינו כונסה לאשה מחמת שאביה או היא אינם רוצים
בכך, או שהוא עצמו אינו רוצה לנושאה, משלם את הקנס,
שנאמר (שמות כב טו) 'אם מאן ומאן אביה לתתה לו, כסף ישקל
במהר הבתולת'. אך אם הוא נושא אותה, פטור מקנס.

1 אם כן, לְהָא מִילָתָא נָמִי – אף לענין זה, שחייב לכונסה בעל כרחו,
2 לִיגְמְרוּ מְהֵרָה – יש ללמוד מפתה מאונס.
3 מתרצת הגמרא: אִמְרַן קָרָא לגבי מפתה (שמות כב טו) 'מְהֵרָה וְיִתְרַנֶּה לוֹ
4 לְאִשָּׁה', ודורשים, 'מְהֵרָה לוֹ', מְהֵרָה, שהדבר תלוי ברצונו ואין
5 כופים אותו לכונסה.

7 שנינו במשנה: כִּיצַד שוֹתֵה פְעֻצִּיזוֹ כו', נמצא בה דבר ערוה או
8 שאינה ראויה לבא בישראל, אינו רשאי לקיימה, שנאמר 'ולו
9 תהיה לאשה', אשה הראויה לו.

10 הגמרא מביאה קושיא על משנתנו: אִמְרַן רַב בְּהֵנָה, אִמְרִיתָא
11 לְשִׁמְעֵתָא קָמִיהּ דְּרַב זְבִיד מִן־הֲרֵעָא – אמרתי לפני רב זביד
12 מנהרדעא קושיא זו, מדוע אם אנס אשה האסורה עליו באיסור
13 לאו, כגון ממזרת, אסור לו לישא אותה, ניתי – יבוא חיוב עֲשֵׂה של
14 לְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה, וְנִדְחָה לְאִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה של איסורי קהל,
15 ויקיימנה, שהרי כלל אמרו חכמים (בבבא בתרא ה), שבמקום שאפשר
16 לקיים מצות 'עשה' רק אם עוברים על איסור 'לא תעשה', הדין
17 הוא שמצות עשה דוחה איסור לא תעשה.

18 הגמרא מביאה את התיורין: אִמְרַן לִי רַב זְבִיד, הִכָּא אִמְרִינן – באיזה
19 אופן אנו אומרים כלל זה, דִּיתִי עֲשֵׂה וְנִדְחָה לֹא תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן מִילָה
20 בְּצִרְעָתָ – אם יש נגע צרעת על ערלתו, שאף שיש איסור לחתוך
21 את הצרעת, שנאמר (ויקרא כד ח) 'הַשְׁמֵר בְּנֹגַע הַצִּרְעָתָ לְשֹׁמֵר
22 מָאֵד', ודרשו מכאן חכמים (מכות כב) שיש איסור לקצוץ נגע
23 צרעת, מכל מקום רשאי לחתוכו כדי לקיים בכך מצות עשה של
24 מילה, כיון שעשה דוחה לא תעשה, דלולי שיעבור על הלאו לֹא
25 אִפְשָׁר לְקוּיָמֶיהּ לְעֲשֵׂה – אי אפשר לקיים את המצוה. אִכָּל הָכָא,
26 במצות האונס לכנס את אנוסתו, הרי אִי אִמְרָה – אם תאמר
27 הנערה דְּלֹא בְּעִינָא – איני רוצה להנשא לאונס, מִי אִיתִיהּ לְעֲשֵׂה
28 בְּלָל – וכי יש מצות עשה כלל, והרי באופן כזה לא תהיה מצוה
29 כלל, ובמבואר לעיל (לט) שאם אינה רוצה להנשא לו אין בכך
30 מצוה, וכיון שכך מלמדים את הנערה לומר שאינה רוצה, וממילא
31 אין צורך לעבור על הלאו כדי שלא לבטל את העשה.

משנה

32 במשנה הקודמת (לט) התבאר החילוקים שבין אונס למפתה,
33 ומשנתנו מביאה חילוק נוסף ביניהם: נערה יְתוּמָה, שְׁנִיתָאֲרִסָּה
34 וְנִתְנָרְשָׁה ויצאה מרשות אביה, ונאנסה או התפתתה, רַבִּי אֶלְעָזָר
35 אֹמְרִי, הָאוֹנֵס חַיִּיב לְשַׁלֵּם לָהּ אֶת הַקֶּנֶס, וְהַמִּפְתָּה פְטוּר, כיון
36 שהתפיסה להבעל לו מרצונה, ומחלה לו על הקנס.

גמרא

39 הגמרא מבארת את סברת רבי אלעזר: אִמְרַן רַבָּה בַּר בַּר הֵנָּה, אִמְרַן
40 רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאִמְרַן שִׁישׁ חִילוּק בְּנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה
41 וְנִתְנָרְשָׁה בֵּין אֹנֵס לְמַפְתָּה, בְּשִׁפְטֵי רַבִּי עֲקִיבָא רַבִּי אֶמְרָה, דְּאִמְרַן
42 בְּמִשְׁנֵה לַעֲלִיל (לח), שְׁנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְנָרְשָׁה יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, וְאִף
43 שִׁישׁ לָהּ אַב, קֶנֶסָּה לְעֻצְמָה, כיון שכבר יצאה מרשות האב,
44 וממילא בנערה שהתפתתה, מחלה על הקנס. מבאר רבי יוחנן את
45 דבריו: וּמָמַי – מנין לנו שרבי אלעזר סובר כרבי עקיבא בנערה
46 שנתארסה ונתגרשה, הלא מפשטות דבריו מבואר שעוסק בנערה
47 יתומה שנתארסה ונתגרשה, ולא בסתם נערה שנתארסה
48 ונתגרשה ויש לה אב. מְדַקְדְּנִי בְּמִשְׁנֵה יְתוּמָה שֶׁנִּתְאָרְסָה
49 ונתגרשה, רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרִי, הָאוֹנֵס חַיִּיב וְהַמִּפְתָּה פְטוּר, ויש
50 להקשות, אם אכן מדובר בִּיתוּמָה, שְׁשִׁימָא שֶׁאֵין לָהּ קֶנֶס אִם
51 נתפתתה, דכיון שאין לה אב קנסה לעצמה, וכיון שהתפיסה לכך
52 מחלה לו ופטור מלשלם את הקנס, אִלָּא הָא קָא מְשַׁמְעֵי לָן בְּכַךְ
53 שנקט את האופן של יתומה, דִּנְעָרָה שְׁנִיתָאֲרִסָּה וְנִתְנָרְשָׁה ויש לה

55 אב, הרי היא בִּיתוּמָה, מָה יְתוּמָה קִנְסָה לְעֻצְמָה, כיון שאין לה אב
56 ולכן אם נתפתתה אין לה קנס, אִף נְעָרָה שְׁנִיתָאֲרִסָּה וְנִתְנָרְשָׁה
57 קִנְסָה לְעֻצְמָה אִף שיש לה אב, כיון שכבר יצאה מרשות אב על ידי
58 איורסין, ודינה כיתומה, והיינו כדעת רבי עקיבא רבו.
59 הגמרא פוסקת את ההלכה: אִמְרַן רַבִּי יוֹרְאָה, אִמְרַן רַבָּה בַּר שִׁילָא,
60 אִמְרַן רַב הִמְנוּנָא בְּכָא, אִמְרַן רַב אֶדָא בַּר אֲחֵבָה, אִמְרַן רַב, הִלְכָּה בְּרַבִּי
61 אֶלְעָזָר, שְׁנַעֲרָה שֶׁנִּתְאָרְסָה וְנִתְנָרְשָׁה קִנְסָה לַעֲצָמָה, ולכן רק
62 באונס יש לה קנס, ואילו בפיתוי אין לה כלום, כיון שמחלה,
63 וכדעת רבי עקיבא שבמשנה לעיל. מוסיפה הגמרא: קָרִי רַב עֲלִיָּה
64 דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – קרא רב על רבי אלעזר 'רַבִּינָא דְּרַבִּיכִי' – המאושר
65 שבחכמים, שבחר בשיטה המעולה שבכולם, שהלכה כן.

משנה

66 שנינו במשנה לעיל (לט) שהאונס או מפתה נערה משלם בושת
67 ופגם, המשנה מפרשת כיצד שמין תשלומים אלה: אִיזְהוּ שִׁיעוֹר
68 בּוֹשֶׁת שְׁחִיבִים בו האונס והמפתה, וכיצד משערים אותו, הִכָּל לְפִי
69 חשיבות הַמִּבְיָשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ, שאם המבייש הוא אדם בינוני, בושתו
70 גדולה יותר מאשר אם המבייש הוא אדם חשוב ביותר או פשוט
71 ביותר, וכן תלוי בחשיבותו של המתבייש, שאדם חשוב שנתבייש
72 בושתו מרובה, נמצא שלפי חשיבות האונס או המפתה, ולפי
73 חשיבות הנערה, כך גודל בושתה.
74 איזוהו פָּגַם שְׁחִיבִים בו האונס והמפתה, רֹאמִין אוֹתָהּ – משערים את
75 שווי הנערה כְּאִילוּ הִיא שִׁפְחָה הַנִּמְכָּרֶת בְּשׁוּק, ומעריכים כְּפָה
76 הִתָּה יָפָה (–שוה) לפני שובעלה, וְכָפָה הִיא יָפָה עֵתָה לאחר
77 שובעלה, ואותו הפרש הוא הפגם.
78 אבל שיעור הקנס שחייבים בו האונס והמפתה, שְׁוֹה בְּכָל אֲדָם,
79 והוא חמישים שקלים שקצבה התורה, בין אם היתה הנערה
80 חשובה שדמיה מרובים, ובין אם היתה פשוטה שדמיה מועטין.
81 מוסיף התנא כלל בדיני קנסות: וְכֵן כָּל דְּבַר שִׁישׁ לוֹ קֶנֶסָּה מִן
82 הַתּוֹרָה – שהתורה קצבה לו סכום קבוע, שְׁוֹה בְּכָל אֲדָם, ואין
83 מעריכים את השווי של כל פרט, כגון שלשים שקלים שקצבה
84 התורה לשור שהרג עבד כנעני, אין בודקים כמה היה שוה אותו
85 עבד, אלא לעולם משלם את הסכום הקבוע בתורה.

גמרא

87 הגמרא מבארת מניין שהאונס והמפתה חייבים בבושת ופגם, מלבד
88 הקנס המפורש בתורה. מקשה הגמרא: וְאִימָא 'חֲמִשִּׁים סָלָעִים' אִמְרַן
89 רַחֲמָנָא מִקָּל מִילִי – שמא נאמר שחמשים סלעים שקצבה התורה
90 כקנס לאונס ומפתה, כוללים בתוכם אף את תשלום הבושת
91 והפגם (שחייב בהם כל חובל בחבירו), שכן לא נזכר בפרשה אלא
92 קנס זה.
93 מתרצת הגמרא: אִמְרַן רַבִּי יוֹרְאָה, אין מסתבר לומר כן, שהרי אם
94 תשלום זה כולל את דמי בושתה, יִאמְרוּ – יתמחו בני אדם, איך
95 יתכן שאם פָּגַל בַּת מַלְכִּים משלם חֲמִשִּׁים שקלים, וכן אם פָּגַל בַּת
96 הַדִּיּוּמוֹת ישלם חֲמִשִּׁים, והרי לא מסתבר להשוות את דינם, שהרי
97 בושתה של בת מלכים רב משל בת הדיוטות. אלא ודאי תשלום
98 זה של חמשים שקלים אינו כולל תשלומי בושת, ששיעורם כפי
99 המבייש והמתבייש, ובושתה של בת מלכים רב משל בת הדיוטות.
100 דוחה הגמרא: אִמְרַן לִיה אֲבִי, אִי הָכִי, שלא יתכן שחיוב קנס של
101 תורה ידחה שוה בכל אדם, גְּבִי עֲבָד כְּנַעֲנִי נָמִי תַקְשָׁה כֵּן, שהרי
102 הדין הוא שאם נגחו שור מועד חייב בעל השור לשלם שלשים
103 שקלים לאדוניו, שנאמר (שמות כא לב) 'אִם עֲבָד יִגַּח הַשּׁוֹר או אִמָּה
104 כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאֲדוֹנָיו', יִאמְרוּ – יתמחו בני אדם, האם
105 יתכן שעל עֲבָד אומן הנוקב ומלשט מְרַגְלִיזִת, ששוויו מרובה, ישלם
106 בעל השור 'שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, וכמו כן על עֲבָד הַעֲזוּשָׁה

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

לחא מילתא — שיהיה מפתח נושא על כרחו. עשה — "לו תהיה לאשה". ונראה את לא תעשה — דאניה ראייה לבא בישראל, כגון ממוזרת. מי איתיה לעשה כלל — השתא נמי, מלמדן אותה לומר "איני רוצה". **משנה** יתומה שנתארסה ותגרשה האונס חייב והמפתח פטור — רבין דיתומה היא, וקנס שלה היא, ואחילתיה, דמדעתה נתפתחה לו — פטור. ובגמרא מפרש דנתארסה ותגרשה

לְהָא מִילְתָּא נִמְי לִימְרוּ מִהֲדַרְי! אִמְר קְרָא: "מִהוּ יִמְהַרְהָ לֹא לְאִשָּׁה" לו – מִדְּעוּהוּ. "כִּי־צִד שׁוֹתָה בְּעִצְיוֹ כו'". אִמְר רב כְּהָנָה, אִמְרִיתָא לְשִׁמְעָתָא קָמִיה דְּרַב זְבִיד מִנְהֲרִדְעָא: יִתִּי עֲשֵׂה וְנִדְחָה לֹא תַעֲשֶׂה! אִמְר לִי: הֵיכָא אִמְרִין יִתִּי עֲשֵׂה וְנִדְחָה לֹא תַעֲשֶׂה – כְּגוֹן מִילָה בְּצִרְעָתָה, דְּלָא אֲפָשֵׁר לְקִיּוּמִיהָ לַעֲשֹׂה. אֲבָל הֵכָא, אִי אִמְרָה דְּלָא בְּעִינָא מִי אִיתִיהָ לַעֲשֹׂה כִּלְלָ? מִשְׁנָה יְתוּמָה שְׁנַתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה, רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: הָאוֹנִס חַיִּיב, וְהַמִּפְתָּח פְּטוּר. גִּמְרָא אִמְר רַבָּה בַר בַּר כְּהָנָה אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי אֱלֶעָזָר בְּשִׁיטָה רַבִּי עֲקִיבָא רַבּוֹ אִמְרָה, דְּאָמַר: יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, וְקֶנֶסָה לַעֲצִמָהּ. מִפְּאִי – מִדְּקִתְנִי: יְתוּמָה, רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: הָאוֹנִס חַיִּיב וְהַמִּפְתָּח פְּטוּר. יְתוּמָה פְּשִׁיטָא: אֵילָא הָא קָא מִשְׁמַע לָן: דִּנְעָרָה שְׁנַתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה בִּיתוּמָה, מַה יְתוּמָה לַעֲצִמָה – אָף נַעֲרָה שְׁנַתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה לַעֲצִמָהּ. אִמְר רַבִּי יוֹרָא אִמְר רַבָּה בַר שְׁלָא אִמְר רַב הַמְנוּנָא סָבָא אִמְר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה אִמְר רַב: הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר. קְרִי רַב עֲלִיהָ דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר: מוֹכִינָא דְּחִפְיּוּ. מִשְׁנָה אִתְּיוּ בּוֹשֶׁת? הִלְכָּ לְפִי הַמְכִּיִּשׁ וְהַמְתַּבְּיִישׁ. פָּנָם – רּוֹאִין אוֹתָהּ פְּאִילוּ הִיא שְׁפָחָה נִמְכֶּרֶת בְּשׁוּק, כְּמָה הִיתָה יָפָה וְכְמָה הִיא יָפָה. קֶנֶס שְׁוֶה כָּל אֶדָם. וְכָל שֵׁשׁ לוֹ קֶצֶבָה מִן הַתּוֹרָה – שְׁוֶה כָּל אֶדָם. גִּמְרָא וְאִימָא חֲמִשִּׁים סָלְעִים אִמְר רַחֲמָנָא, מְכָל מִיּוֹלִי! אִמְר רַבִּי יוֹרָא: יֹאמְרוּ בְּעַל בַּת הַדְּיוֹטוֹת – חֲמִשִּׁים! אִמְר לִיהָ אֲבִי: אִי חָכִי, גָּבִי עֶבֶד נִמִּי יֹאמְרוּ: עֶבֶד נֹקֵב מִרְגְּלִית – שְׁלֹשִׁים, עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה

עשה ולא תעשה, כדאמרין בפרק "רבי אלעזר דמילה" (שבת קל"ב), ללשון אחד הכתוב בספרים. ומתחם לא לפינן בעלמא דלית עשה ודחי לא תעשה ועשה, דמה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה ברייתו. אלא עיקר מילתא ממלאים בציצית. ואם תאמר: והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם, שיעשה בטלית צמר חוץ של צמור ואומר רבני יצחק: בדלית לא פשתן אי אפשר לקיים שניהם, דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא על ידי כלאים, תכלת עמרא הוא. וזה אינו לנו לומר שיהא אסור לבלוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר — דאין זה חשוב אפשר. והא דאמרין בפרק "התכלת" (מנחות נ"א): כל המטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין. ומפרש בגמרא גזירה משום קלא אילן, ופריך: לא היה אלא לבן! ומשני: אפשר במינה, כדריש לקיש, דאמר: כל מקום שאתה בו, תהם ודאי, כיון דליכא תכלת אלא תכל לבן — מצות לבן אפשר לקיים במינה. ואם תאמר: והא אמר ההם לעיל חוסי צמר פוטרין בשל פשתן, ושל פשתן פוטרין בשל צמר, ואמאי פוטרין? והא אפשר לקיים שניהם, דלכן אפשר במינה! ואומר רבנו תם: דכל ארבעה חוסיין לבן ודאי אסור, דאפשר במינה. אבל ההם קאמר דשני חוסי צמר לבן פוטרין בשל פשתן, דמגו דתכלת פטורה, שכבר נעשה כלאים על ידי תכלת שבו, לבן של צמר נמי פטור. ומגו דשני חוסיין לבן של צמר פוטרין בשל פשתן — שני חוסי לבן של פשתן נמי פוטרין בשל צמר, אף על גב דלא נעשה ההם כלאים על ידי תכלת שבו. וצריך עיון אם שני חוסי לבן של פשתן ושני חוסי לבן של צמר מותר לתת בטלית של צמר או בטלית של פשתן, דשמא לא חותרו שני חוסי לבן אלא דווקא במקום תכלת, אבל שלא במקום תכלת — לא, או דלמא לא שני, דהא שני חוסי לבן של פשתן פוטרין בשל צמר, אף על גב דהתם תכלת לא מעלה ולא מוריד, דעל ידי אותו תכלת לא נעשה אכתי כלאים. ואין להקשות: אי שרו שני חוסי לבן בכלאים — אפילו אין תכלת עמו — אמאי מטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין? יטילו עמו שני חוסי לבן של פשתן, דאפילו הוה ההוא תכלת קלא אילן או לבן גמור — שרי! דאיכא למיגור שמא יטילו עמו שני חוסי לבן של צמר, ויסברו שאותן שני חוסיין הצבועין הן תכלת, ויהיו כל ארבעה חוסיין לבן של צמר.

א אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל — הקשה הרב רבינו עזרא: אמאי איצטרריך קרא בפרק קמא דיבמות (ה"ב) דאין עשה דכיידי דוחה שבת? הא ליכא עשה, דלא אמר לא בעינא לכיידי — מי איתא לעשה כלל? ויש לומר: דהתם מכל מקום מיד כשזעה אב — הוי עשה לעשות מצותו. ולי נראה: דהכא גבי דידה ליכא עשה, דהא אי בעינא ליה, הלכך אין לה לעבור בלא משום עשה דכידה, דהיא מוחרתת במותו, והשעה תחבוב אשה לאיש, כדאמרין ב"ב שיש מותרות" (יבמות פ"ד, תוספות ישנים כ"ח ד"ד).

הכ גרסינן: ממאי מדקתני האונס חייב והמפתח פטור יתומה פטור — פטור מדקתני האונס חייב והמפתח פטור — שמע מינה דיש לה קנס, וקנסה לעצמה. דאי משום יתומה נקט מפתח פטור — פשיטא דפטור, דהא מחלה. אלא על כרחך לא נקט מפתח פטור אלא משום נערה שנתארסה ותגרשה, ולא נקט יתומה במתניתין אלא ליתן טעם אמאי מפתח פטור, וחלף קנסה לאביה, ואשמעינן דהרי היא כיתומה, שקנסה לעצמה. ואם תאמר: ומגלן הא? אדרבה, אימא נדקט יתומה למידק; טעמא דהויא נמי יתומה, הא אינה יתומה — אפילו מפתח חייב, דקנסה לאביה ויש לומר: דלית לן למימר דלדיוקא אתא כל זמן דנוכל לומר דלגופיה אתא. **אחד** כדרכה ואחד שלא כדרכה — שלא כדרכה היה ליה למינקט ברישא, אלא כן דרך התלמוד שאינו חושש, כדנקט לעיל (ל"ה), בתנא דבי חזקיה בין מתכוין לשאין מתכוין, דהוה ליה למינקט שאין מתכוין ברישא, דקתני בין שוגג למיזיד, אלא כן דרך התלמוד במקום שצריך לשנותן וכו'. **"אמר"** בעל שלמה מנשים — פירושו: ראשון שבה עליה של כדרכה, דמחייב קנס אפילו לא כדרכה, כדאמרין בפרק קמא דהוראין (ט"ב), באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה כו', פירושו: דלא כדרכה. וקאמר מודה רבי לענין קנס, דכולהו משלמי. ובפרק "הבא על מותר" (יבמות נ"א), גבי "ולו תהיה לאשה" — באשה הראשון לו, פרט לאלמנה לכהן גדול כו'. ופריך: היכי דמי? אילימא כדרכה — תיפוק ליה דהויא לה בעולה, אלא לאו — שלא כדרכה. והבא היה מצי למינקט שבאו עליה שנים שלא כדרכה, וכן בפרק "בן סורר" (סנהדרין ע"ג) דמוקי דהיא ד"אלו נערות שיש להן קנס" כגון שבא עליה שלא כדרכה, וחור ובא עליה שלא כדרכה, ומה שקשה על פירוש הקונטרס דהתם פירשנו כ"הבא על יבמרת" (יבמות נ"א, ט) ובפרק קמא דקדושין (ט"ב).

מהו ימהרה לו מדרתו — ואם תאמר: "ולו תהיה לאשה" נידרשו נמי, "לך" — מדרתו, והא דכתיב "לא יוכל לשלחה" היינו היכא דכבר נשאה! ויש לומר: דאין סברא שיהיה מדרתו, כיון שאם נשאה לא יוכל לשלחה, ועוד "ולו תהיה" קאי אאשה, ולחכי בעינן מדרתה, אבל "מדר ימהרה" קאי אנברא, **נתי** עשה ונדהא לא תעשה — לאו אמנצא בה דבר ערוה פריך, דהא אית בה לאו ועשה,

כדאמרין בפרק קמא דיבמות (יא"ב), "לא יוכל בעלה וגו'" — לרבות טוטה שנתחרה, דהיינו לא, ודרשין (טוטה כ"ב): "נטמאה" "נטמאה" — חד לבעל וחד לבעול, אלא אשאנה ראייה לקהל פריך, ואם תאמר: ומאי פריך ולית עשה ולדידי לא תעשה? הא דריש מקרא בהדיא במשנה, דבעינן אשה הראויה לזו ולמאי דמשני דלא חשיב עשה — קשה, דמאי איצטרריך קרא למעניי שאניה ראייה לזו ויש לומר: דהא מיתורא דקרא מפיך ליה במתניתין, אלא ד"לו תהיה לאשה" משמע מדרתה, ולחכי ממעט אשה שאניה ראייה לו, דהא אי אמרה לא בעינא ליה — מי איתא לעשה כלל, הלכך לא חשיב עשה, ולא דחי לא תעשה, ומכל מקום סלקא דעתך דפרך השתא היכא דאמרה בעינא ליה — לית עשה ולדידי לא תעשה, ומסיק דאפילו אמרה בעינא ליה — לא חשיב עשה, דלא דמי למילה בצרעת, אי נמי מיתורא דקרא דריש, ופריך דלית עשה וידחה לא תעשה, ויתורא דקרא נוק לחיובי ברייתו, דאי לאו קרא — הוה שרינן אפילו חיובי ברייתו, דהויא לאיתרוכו לקנס לעיל בריש פריך, איתרוכו נמי לנישואין, דקראי משמעני שפיר דהיכא דאיכא קנס איכא נמי נישואין, אי נמי, יש לומר דחכי פריך: נתי עשה ונידחי לא תעשה, וכי תימא שאני הכא דגלי קרא — אם כן ניגמר מחכא בכל דוכתא דלא דחי! ומשני: דלא חשיב עשה, ומכל מקום איצטרריך קרא, דאי לאו קרא — הוה חשבינן ליה ללא אפשר לקיים שניהם, וחשיב עשה, דעיקר מצוה היא לישא, כי היכי דאמרין בפרק שני דיבמות (כ"א), דחליצה במקום יבוס לאו כלום הוא.

כגון מילה בצרעת — אומר רבנו תם: דלסימנא בעלמא נקטיה, דהא בקוצץ בדרתו איכא

לעשה ודחי לא תעשה ועשה, דמה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה ברייתו. אלא עיקר מילתא ממלאים בציצית. ואם תאמר: והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם, שיעשה בטלית צמר חוץ של צמור ואומר רבני יצחק: בדלית לא פשתן אי אפשר לקיים שניהם, דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא על ידי כלאים, תכלת עמרא הוא. וזה אינו לנו לומר שיהא אסור לבלוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר — דאין זה חשוב אפשר. והא דאמרין בפרק "התכלת" (מנחות נ"א): כל המטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין. ומפרש בגמרא גזירה משום קלא אילן, ופריך: לא היה אלא לבן! ומשני: אפשר במינה, כדריש לקיש, דאמר: כל מקום שאתה בו, תהם ודאי, כיון דליכא תכלת אלא תכל לבן — מצות לבן אפשר לקיים במינה. ואם תאמר: והא אמר ההם לעיל חוסי צמר פוטרין בשל פשתן, ושל פשתן פוטרין בשל צמר, ואמאי פוטרין? והא אפשר לקיים שניהם, דלכן אפשר במינה! ואומר רבנו תם: דכל ארבעה חוסיין לבן ודאי אסור, דאפשר במינה. אבל ההם קאמר דשני חוסי צמר לבן פוטרין בשל פשתן, דמגו דתכלת פטורה, שכבר נעשה כלאים על ידי תכלת שבו, לבן של צמר נמי פטור. ומגו דשני חוסיין לבן של צמר פוטרין בשל פשתן — שני חוסי לבן של פשתן נמי פוטרין בשל צמר, אף על גב דלא נעשה ההם כלאים על ידי תכלת שבו. וצריך עיון אם שני חוסי לבן של פשתן ושני חוסי לבן של צמר מותר לתת בטלית של צמר או בטלית של פשתן, דשמא לא חותרו שני חוסי לבן אלא דווקא במקום תכלת, אבל שלא במקום תכלת — לא, או דלמא לא שני, דהא שני חוסי לבן של פשתן פוטרין בשל צמר, אף על גב דהתם תכלת לא מעלה ולא מוריד, דעל ידי אותו תכלת לא נעשה אכתי כלאים. ואין להקשות: אי שרו שני חוסי לבן בכלאים — אפילו אין תכלת עמו — אמאי מטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין? יטילו עמו שני חוסי לבן של פשתן, דאפילו הוה ההוא תכלת קלא אילן או לבן גמור — שרי! דאיכא למיגור שמא יטילו עמו שני חוסי לבן של צמר, ויסברו שאותן שני חוסיין הצבועין הן תכלת, ויהיו כל ארבעה חוסיין לבן של צמר.

א אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל — הקשה הרב רבינו עזרא: אמאי איצטרריך קרא בפרק קמא דיבמות (ה"ב) דאין עשה דכיידי דוחה שבת? הא ליכא עשה, דלא אמר לא בעינא לכיידי — מי איתא לעשה כלל? ויש לומר: דהתם מכל מקום מיד כשזעה אב — הוי עשה לעשות מצותו. ולי נראה: דהכא גבי דידה ליכא עשה, דהא אי בעינא ליה, הלכך אין לה לעבור בלא משום עשה דכידה, דהיא מוחרתת במותו, והשעה תחבוב אשה לאיש, כדאמרין ב"ב שיש מותרות" (יבמות פ"ד, תוספות ישנים כ"ח ד"ד).

הכ גרסינן: ממאי מדקתני האונס חייב והמפתח פטור יתומה פטור — פטור מדקתני האונס חייב והמפתח פטור — שמע מינה דיש לה קנס, וקנסה לעצמה. דאי משום יתומה נקט מפתח פטור — פשיטא דפטור, דהא מחלה. אלא על כרחך לא נקט מפתח פטור אלא משום נערה שנתארסה ותגרשה, ולא נקט יתומה במתניתין אלא ליתן טעם אמאי מפתח פטור, וחלף קנסה לאביה, ואשמעינן דהרי היא כיתומה, שקנסה לעצמה. ואם תאמר: ומגלן הא? אדרבה, אימא נדקט יתומה למידק; טעמא דהויא נמי יתומה, הא אינה יתומה — אפילו מפתח חייב, דקנסה לאביה ויש לומר: דלית לן למימר דלדיוקא אתא כל זמן דנוכל לומר דלגופיה אתא. **אחד** כדרכה ואחד שלא כדרכה — שלא כדרכה היה ליה למינקט ברישא, אלא כן דרך התלמוד שאינו חושש, כדנקט לעיל (ל"ה), בתנא דבי חזקיה בין מתכוין לשאין מתכוין, דהוה ליה למינקט שאין מתכוין ברישא, דקתני בין שוגג למיזיד, אלא כן דרך התלמוד במקום שצריך לשנותן וכו'. **"אמר"** בעל שלמה מנשים — פירושו: ראשון שבה עליה של כדרכה, דמחייב קנס אפילו לא כדרכה, כדאמרין בפרק קמא דהוראין (ט"ב), באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה כו', פירושו: דלא כדרכה. וקאמר מודה רבי לענין קנס, דכולהו משלמי. ובפרק "הבא על מותר" (יבמות נ"א), גבי "ולו תהיה לאשה" — באשה הראשון לו, פרט לאלמנה לכהן גדול כו'. ופריך: היכי דמי? אילימא כדרכה — תיפוק ליה דהויא לה בעולה, אלא לאו — שלא כדרכה. והבא היה מצי למינקט שבאו עליה שנים שלא כדרכה, וכן בפרק "בן סורר" (סנהדרין ע"ג) דמוקי דהיא ד"אלו נערות שיש להן קנס" כגון שבא עליה שלא כדרכה, וחור ובא עליה שלא כדרכה, ומה שקשה על פירוש הקונטרס דהתם פירשנו כ"הבא על יבמרת" (יבמות נ"א, ט) ובפרק קמא דקדושין (ט"ב).

ואימא לדידה — אף על גב דפרישה לעיל (לחב), דבושת ופגם הוקשו לקנס, וניתן למי שקנס ניתן — היינו בטר דקיס לן הכא דהוי הבל לאביה. **מסתברא** דאביה הוי דאי בעי בר — ואם תאמר: אמאי לא קאמר דאביה הוי מוקא דהיב מפתה, כדאמר לקמן ברש "נערה" (מב, א) ויש לומר: דלמא לא היב מפתה, דקראי דאבי ורבא באונס כתיבי.

דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין —

ומנעשה ידיה ליכא למילף, דהא מיתונא מיניה, —

כדאמרין בפרק קמא דקדושין (דא, ו), ולא

מקדושין — דמעלמא קאתו לה, ומתווייה נמי

לא, דחבלה דגופה שאני. תימה: דהכא לא קיס לן

בושת ופגם דהוי לאביה אלא מבח שיכול לקדשה

למנוול ומוכה שחין, ואם כן, היכי בעי למימר

ברש דקדושין (ג, ג) גבי קדוש ספק: מנא לן

דמיקדשה בבסח דקדושין? דאביה הוי? וכו' תימא

נילף מבושת ופגם, הא בושת ופגם גופיה לא קיס

לן אלא מבח שיכול לקדשה? ואומר רבינו יצחק:

דאורחיה דהתלמוד דבעי לדחויי אפילו קיס לן

דבושת ופגם הוי דאביה ממקום אחר. אי נמי:

התם בעי למילף קדוש נערה מבושת ופגם של

קטנה, ומקדוש קטנה הוי לילף לה, אי לא דהוי

אמינא: הנה מילי — קטנה דלית לה יד ונערה אית

לה יד, כדאמרין התם לעיל. ולהכי קאמר: וכו'

תימא נילף מבושת ופגם דקטנה, אף על גב דלהכי

אית לה יד כדאמרין ב"הובל" (בבא קמא פג, ב):

עשה לה סגולה, ואפילו הכי הוי דאביה, הכי נמי

קדשה נערה. ואם היינו מפרשים דלא קאי

אקדושין את דקאמר ונילף מבושת ופגם, אלא

אנעשה ידיה דאיתיה התם לעיל — הוה אתי

שפיר, אבל לא משמע הכי. ועוד: דאם כן הכא

נמי הוה ליה לאסוקי וכו' תימא נילף מבושת ופגם,

כיון דאנעשה ידיה קאי. וכן לקמן בפרק "נערה"

(מו, ב). **כמה** אדם רוצה לית כו' להשיא לעבדו

כי תימה: דמה שומא אית וכו' וזי אשה חשובה

ממשפחה גדולה אינה נפסדת בכמהא אלא שוה

שפחה הניסת לעבד? ויש לומר: דכל אשה שמין

לפי מה שהיא בענין זה. כמה אדם רוצה ליתן בין

בתולה לבעולה להשיא לעבדו? אשה כזאת

הנפגמת. והא דנקט שפחה — אורחא דמלחא

נקט, דאין דרך להשיא לעבדו בת מלכים.

הא לאו הכי הוי אמאי אפילו קטנה והכתיב:

אם אמת היה וכו' — תימה לרבינו יצחק:

מה בכך אם קרא איירי בבת עושין? מכל מקום

מציע למימר דהוא הדין קטנה. והא בא על קטנה

מאורסה הוי ססקילה לרבנן, בפרק "ארבע מיתות"

(סנהדרין סו, ב) אף על גב דהיא פרשה דנערה

המאורסה בבת עושין כתיבא וכדכתיב "ואת

הנערה על דבר אשר לא עשקה" ותיקון: ויהיה

משום דמסקינן בסמוך: כאן "נערה" — הא כל

מקום שנאמר "נער" — אפילו קטנה במשמע.

הלכך מתייבין ליה התם, וכולהו עריות לפי מינה.

אי נמי: דוקא במוציא שם רע סברא הוא לומר

דלא מחייב קנס ומלקות אלא בגדולה, כיון דקרא

איירי בבת עושין, ולא בעלמא. משום דמוציא

שם רע על הקטנה סברא הוא דפסול, דפסול

קטנה אונס הוא, והוי כמוציא שם רע על הנערה

שנאנסה ולא מחייב. אבל אין לומר דמסתבר ליה

דרקא בבת עושין מחייב ליה, משום שבא

לחורגה — דבפרק קמא דסנהדרין (חב, ב) בשמעתא

דחוששין ללעו, משמע דלאו משום דקא גרים לה

קטלא מחייב.

וליתני

מַעֲשֵׂה מַחֲטָ שְׁלִישִׁים?! אֵלָא אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה: אֵילוּ

בְּאוּ עוֹלֵי שְׁנַיִם, אֶחָד בְּדִרְבָּהּ וְאֶחָד שְׁלֹא בְּדִרְבָּהּ,

יֹאמְרוּ: בְּעַל שְׁלִימָה חֲמִישִׁים, בְּעַל פְּגוּמָה - חֲמִישִׁים?! אָמַר לִיה אֲבִי: אִי הָכִי, גָּבִי עֶבֶד נָמִי יֹאמְרוּ, עֶבֶד

בְּרִיא - שְׁלִשִׁים, עֶבֶד מוּפָה שְׁחִין - שְׁלִשִׁים?! אֵלָא

אָמַר אֲבִי, אָמַר קָרָא: "תַּחַת אֲשֶׁר עֵינָהּ", הֵנִי - תַּחַת

אֲשֶׁר עֵינָהּ, מִכְּלָל דְּאִיכָּא בּוֹשֶׁת וּפְגָם. וְכָא אָמַר,

אָמַר קָרָא: "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנְּעָרָה

חֲמִישִׁים כֶּסֶף" הִנָּאת שְׂכִיבָה - חֲמִישִׁים, מִכְּלָל דְּאִיכָּא

בּוֹשֶׁת וּפְגָם. וְאִימָא לְדִידָהּ? אָמַר קָרָא: "בְּנַעְרִיָּה

בֵּית אֲבִיהָ" - כָּל שֶׁבַח נַעְרִיָּה לְאֲבִיהָ. וְאֵלָא הָא

דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מִנְּזִין שְׂמַעְשָׂה תַּבַּת לְאֲבִיהָ?

שְׁנָאמַר: "וְכִי וּמְכֹר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאִמָּה" מַה אָמַר

מַעֲשֵׂה יְדִיה לְרַבָּהּ, אִף בַּת מַעֲשֵׂה יְדִיה לְאֲבִיהָ -

לְמַה לִּי? תִּיפּוֹק לִיה מִ"בְּנַעְרִיָּה בֵּית אֲבִיהָ"! אֵלָא,

הָהִיא בְּהַפְרָת נָדָרִים הוּא דְּכַתְּלִי. וְכִי תִימָא: נִילָף

מִיָּנִיָּה - מְמוּנָא מְאִיסוּרָא לֹא יִלְפִינוּ. וְכִי תִימָא: נִילָף

מִקֶּנְסָא - מְמוּנָא מְקֻנְסָא לֹא יִלְפִינוּ. אֵלָא מִסְתַּבְרָא

דְּאֲבִיהָ הָוִי, דְּאִי בְּעִי - מִסָּר לָהּ לְמַנְוֵל וּמוּפָה שְׁחִין.

"פְּגָם רֹאשׁן אוֹתָהּ כְּאִילוּ הִיא שְׂפָחָה נִמְכָּרָה. הִיכִי

שְׂמִינִין לָהּ? אָמַר אָבִיהָ דְּשִׁמְאוּל: אוֹמְרִין כְּמָה אָדָם

רוֹצֵה לִיתֵּן בֵּין שְׂפָחָה בְּתוּלָה לְשְׂפָחָה בְּעוֹלָה לְשִׁמְשׁוֹ.

שְׂפָחָה בְּעוֹלָה לְשִׁמְשׁוֹ, מָאי נִפְקָא לִיה מִיָּנִיָּה? אֵלָא:

בֵּין שְׂפָחָה בְּעוֹלָה לְשְׂפָחָה שְׂאִינָה בְּעוֹלָה לְהִשְׁיָאָה

לְעֶבֶד. וְלַעֲבָדוּ מָאי נִפְקָא לִיה מִיָּנִיָּה? בְּעֶבֶד שֵׁישׁ לֹא

לְרַבּוֹ קוֹרֵת רוּחַ הַיָּמִינוּ. מִשְׁנָה כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ מְכָר -

אִין קָנָם, וְכָל מְקוֹם שֵׁישׁ קָנָם - אִין מְכָר. קְטָנָה - יֵשׁ

לָהּ מְכָר וְאִין לָהּ קָנָם, נַעֲרָה - יֵשׁ לָהּ קָנָם וְאִין לָהּ

מְכָר. הַבּוֹגֶרֶת - אִין לָהּ לֹא מְכָר וְלֹא קָנָם. גְּמִירָא

אָמַר רַב יְהוֹרָה אָמַר רַב: זֶו דְּבִרִּי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל

חֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לָהּ קָנָם בְּמִקּוֹם מְכָר. דִּתְנִיָּא:

קְטָנָה מִבַּת יוֹם אֶחָד וְעַד שְׁתַּיִתָּא שְׁתֵּי שָׁעוֹת -

יֵשׁ לָהּ מְכָר וְאִין לָהּ קָנָם, מִשְׁתַּבְּיָא שְׁתֵּי שָׁעוֹת

עַד שְׁתֵּיפְגֵּר יֵשׁ לָהּ קָנָם וְאִין לָהּ מְכָר, דְּבִרִּי רַבִּי

מֵאִיר, שְׁהִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ מְכָר

- אִין קָנָם, וְכָל מְקוֹם שֵׁישׁ קָנָם - אִין מְכָר. וְחֲכָמִים

אוֹמְרִים: קְטָנָה מִבַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְעַד

שְׁתֵּיפְגֵּר - יֵשׁ לָהּ קָנָם. קָנָם אִין, מְכָר לֹא?! אִימָא:

אִף קָנָם בְּמִקּוֹם מְכָר. אָמַר רַב חֲסֵדָא: מָאי טַעְמָא

דְּרַבִּי מֵאִיר - אָמַר קָרָא: "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה" - בְּמִתְּוָה עֲצִמָּה תַּכְתּוּב מְדַבֵּר. וְרַבְּנָן? אָמַר רִישׁ

לְקִישׁ: אָמַר קָרָא "נַעֲרָה" - אִפִּילוּ קְטָנָה בְּמִשְׁמַע. שְׂמַעָה רַב פֶּפְא בְּרִיה דְּרַב חֲנַן מְבִי בְּלוֹחִית,

אֵזֶל אֲמָרָה קְמִיָּה דְּרַב שִׁמִּי בַר אֲשִׁי. אָמַר לִיה: אַתּוּן אַהָּא מִתְּנִיתוּ לָהּ, אֲנִן אַהָּא מִתְּנִינוּ

לָהּ: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: הַמוּצִיא שֵׁם רַע עַל הַקְטָנָה - פְּטוּר, שְׁנָאמַר: "וְנָתַנוּ לְאִבִּי הַנְּעָרָה" -

נַעֲרָה מֵלֹא דִּיבֵר הַתְּכּוּב. מִתְּקִיף לָהּ רַב אֶדָּא בַר אֶהֱבָה: טַעְמָא דְּכַתְּבָה רַחֲמָנָא "נַעֲרָה", הָא

וְהָא פְּתִיב: "וְאִם אָמַת הִיָּה תִּדְבֵּר הִנֵּה לֹא נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לְנַעֲרָה וְהוּצִיאוּ אֶת הַנְּעָרָה אֶל

פֶּתַח בֵּית אֲבִיהָ וְסִקְלָהּ" - וְקְטָנָה לֹא בַת עוֹנֵשִׁין הִיא! אֵלָא: כָּאן - נַעֲרָה, הָא כָּל מְקוֹם שְׁנָאמַר "נַעֲרָ" - אִפִּילוּ קְטָנָה בְּמִשְׁמַע.

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

מִשְׁנָה

את זכות האב בביתו לזכות האדון באמרו, כה אמה עבריה מעשה
ידיה לרבה, שהרי לשם כך קנאה, אף בת, מעשה ידיה לאביה,
ולדבריה, למה לי – לשם מה הוצרך רב ללמוד מהיקש מיוחד
שמעשי ידיה שייכים לאביה, תיפוק ליה – הרי יש ללמוד זאת
מהפסוק 'בְּנִצְרֵיהָ בֵּית אָבִיהָ', שכל שבח נעורים לאביה. אלא על
כרחק תהיה – הפסוק 'בְּנִצְרֵיהָ בֵּית אָבִיהָ', רק בְּהִפְרֵת נָדְרִים הוא
דְּבָרֵיהָ. וְכִי תִּקְרָא נִילָף מִיָּנִיה – ואם תרצה לומר שיש ללמוד ממנו
אף לענין ממונות, אי אפשר לומר כן, כיון שְׁמֻנָּה מֵאִסְרוּרָא לא
לְפִינָן – אין ללמוד דיני ממונות מדיני איסורים.
מביאה הגמרא מקום נוסף שהיה ניתן ללמוד ממנו ששבח נעורים
לאביה, ודוחה אותו: וְכִי תִּקְרָא נִילָף מִקְּנָסָא – ואם תאמר שאפשר
ללמוד שכל שבח נעורים הוא לאביה ממה שמצינו שחיבה תורה
את האונס והמפתה לשלם קנס לאביה, ונלמד מכאן לכל ריוח
ממון שהוא של אביה, ובכלל זה בושת ופגם. הרי לא שייך ללמוד
כן, משום דְּמֻנָּה מִקְּנָסָא לא לְפִינָן – אין ללמוד תשלום ממון
מתשלום קנס.
מסיקה הגמרא: אלא, מִסְתַּבְרָא – סברא היא שהבושת והפגם
דְּאִבְיָה הוּא, כיון דְּאִי קָעִי – שאם רצונו בכך, מִסָּר לָהּ – יכול אביה
לביישה ולפגמה בכך שימסור אותה בעל כרחא לְמַגְוֵלָא ומוֹכֶה
שָׁחִין שידקדשה בביאתו, שהרי נתנה התורה רשות לאב לקדשה
למי שירצה, וכיון שבידו ליטול ממון לפגמה ולביישה, הרי האונס
או המפתה הפסיד לאב את אותו ממון שהיה יכול ליטול מאדם
שירצה לקדשה, שאחר שפגמה לא יקפצו עליה בני אדם לקדשה,
ולכך חיובים אלו שייכים לאביה.

שנינו במשנה: פָּגַם, רֹאשִׁין אוֹתָהּ כְּאִילוּ הִיא שְׁפָחָה נִמְכָּרָת בשוק,
כמה היתה יפה וכמה היא יפה. מבררת הגמרא: הִכִּי שְׁיִמִּין לָהּ –
כיצד מעריכים את ההפרש בין שויה של שפחה בעולה לבתולה.
אָמַר אַבְוֵה דְּשְׁמוּאֵל, אֹמְרִין – משערים, כָּמָה אָדָם רֹצֵה לִיתֵּן
בהפרש שבין שְׁפָחָה בתולה לשְׁפָחָה בְּעוּלָה שהוא קונה אותה כדי
לשְׁמֹשׁוּ במלאכה.
תמדה הגמרא: שְׁפָחָה בְּעוּלָה לְשִׁמְשׁוּ, מֵאִי נִפְקָא לִיה מִיָּנָה – איזו
תועלת יש לו בכך שהיא בתולה לגבי עשיית מלאכה בביתו,
ומדוע היא שוויה גדול משווי הבעולה.
מבאר הגמרא באופן אחר: אֲלָא שְׁמִים את ההבדל שיש בין דמי
שְׁפָחָה בְּעוּלָה לבין דמי שְׁפָחָה שְׂאִינָה בְּעוּלָה כשקונה אותה כדי
לְהִשְׁתָּא לְעִבְדוּ.
מבררת הגמרא: ואף להשיאה לְעִבְדוּ, מֵאִי נִפְקָא לִיה מִיָּנָה לאדון
בין בתולה לבעולה, והרי רצונו הוא רק שתלד לו השפחה ולדות
מעבדו. מבאר הגמרא: מדובר בְּעִבְדֵי שֵׁישׁ לוֹ לְרַבִּי קֳרֵית רִיחַ –
הנאה הַיָּמִנָה, שהוא זדיר בעבודתו, ולכך רוצה רבו לעשות לו נחת
רוח ולהטעימו טעם בתולה, והוא מוכן לשלם יותר דמים על
שפחה בתולה, והפרש זה שבין בתולה לבעולה הוא הפגם
שהופחת שוויה ואותו משלם האונס והמפתה.

משנה

לכל אשה יש שלשה זמנים, 'קטנה', 'מזמן לידתה ועד שתהיה בת
שתיים עשרה', 'נערה', מגיל שתיים עשרה ועד ששה חדשים לאחר
מכן. 'בוגרת', מגיל שתיים עשרה שנה וששה חדשים והלאה.
המשנה מפרטת באיזה גיל יש קנס לאשה שנאנסה או נתפתה.
אומרת המשנה כלל: כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ מִכָּר – שיש לאב זכות למכור
את בתו, והוּא בקטנותה, עד שתהיה בת שתיים עשרה שנים, אִין
משלמים קָנָם לאותה בת על אונס או פיתוי, שלא חייבה תורה קנס
כשבא על הקטנה. וְכָל מְקוֹם שֵׁישׁ קָנָם על אונס או פיתוי, והיינו
בנערה. אִין לאביה בה זכות מִכָּר, שאין האב יכול למכור את בתו
כשהיא נערה. נמצא, שְׁמֻנָּה, יֵשׁ לָהּ מִכָּר וְאִין לָהּ קָנָם, ואילו נְעָרָה
יֵשׁ לָהּ קָנָם וְאִין לָהּ מִכָּר.

מַעֲשֵׂה פָחַם – תפירה, שזו מלאכה פשוטה, ששווי מועט, ישלם
אף הוא שְׁלִשִׁים שקלים, ולפי האמת אין אומרים כן, אלא לעולם
משלם שלשים שקלים (ב"ק מא.), והוא הדין באונס, מאחר שקצבה
התורה את שיעור הקנס בהמשם שקלים, אין חילוק בין בת
מלכים לבין בת הדיוטות, ומנין שקיים חיוב תשלום בושת ופגם.
הגמרא מבאר באופן אחר את ההכרח לכך שאונס ומפתה
משלמים בושת ופגם: אֲלָא אָמַר רַבִּי יוֹדָא, אם נאמר שאין האונס
משלם בושת ופגם מלבד הקנס, נמצא שאילו כָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אָחַד
בְּדִרְבָּה, ואָחַד שְׁלָא בְּדִרְבָּה, והראשון בא עליה שלא כדרכה
ונשארה בתולה, שאף באופן זה יש קנס, ואחריו בא עליה השני
כדרכה, שאף הוא חייב קנס כיון שהיתה עדיין בתולה, יֵאמְרוּ בני
אדם, האם יתכן שהראשון שְׁקַעַל נערה בתולה שְׁלִמָה לָא שוּם
פגם, משלם חֲמִשִּׁים שקלים, וכן אדם שְׁקַעַל נערה פְּגוּמָה, והיינו
השני שבא עליה אחר שכבר נבעלה שלא כדרכה, ישלם אף הוא
חֲמִשִּׁים שקלים, והרי הבושת של השלימה גדול משל זו שכבר
נפגמה בביאה שלא כדרכה, ואין מסתבר שיהיה דינם שוה, אלא
ודאי מלבד תשלום הקנס של חמשים שקלים משלם גם דמי
בושת, ובוה יחא חילוק ביניהם, שבושת הפגמה מועט משל
השלימה.

דוחה הגמרא אף סברא זו: אָמַר לִיה אַבְיָי, אִי הָכִי, שגם במקום
שקצבה התורה סכום מסוים, אנו אומרים שלעיתים צריך להוסיף
על כך כאשר נעשה נזק גדול יותר, לְגַבִּי שור שנגח עֶבֶד נָמִי נאמר
כן, שאם לעולם משלמים עליו שלשים שקלים, יֵאמְרוּ – יתמנהו,
האם יתכן ששור שנגח עֶבֶד בְּרִיא וחזק השוה ממון רב, ישלם
לבעליו שְׁלִשִׁים שקלים, וכן אם נגח עֶבֶד מוֹכֶה שָׁחִין ששווי מועט,
אף הוא ישלם שְׁלִשִׁים שקלים, והרי כשהרג עבד בריא חזק
לבעליו הרבה יותר מכשהרג עבד מוכה שחין, ואף על פי כן קצבה
התורה תשלום קבוע לכל עבד, והוא הדין שיש לומר כן לגבי
אונס ומפתה שעליהם לשלם חמשים שקלים הקצובים בתורה,
ואינם צריכים להוסיף על כך תשלום בושת ופגם.
הגמרא חוזרת בה ממה שביארה שרינים אלו תלויים בסברא,
ולומדת אותם מפסוקים: אֲלָא אָמַר אַבְיָי, אָמַר קָרָא לגבי אונס
(דברים כב טו) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ
תְּהִיָּה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה, ויש לדרוש מכך, שהִנִּי החמשים
שקלים המפורשים בפרשה ניתנים 'תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה' – רק עבור
העינוי שהיה לה בבעילת אונס, מְכַלְל דְּאִיכָא – ומשמע שיש גם
חיובים נוספים שאינם מחמת העינוי, והיינו בּוֹשֶׁת ופָּגַם.
הגמרא מביאה דרשה נוספת על כך: רַבִּי אָמַר, אָמַר קָרָא לגבי
אונס (שם) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף',
ותיבות 'האיש השוכב עמָה' מיותרות, ומחמת כן דורשים שעל
הנָאָת שְׂכִיבָה [ו-ביאה] לבדה משלם חֲמִשִּׁים כֶּסֶף, מְכַלְל דְּאִיכָא
מלבד זה חיובים נוספים, והם בּוֹשֶׁת ופָּגַם, שכל חובל ומוזיק חייב
בהם.

לאחר שהתבאר מקור חיוב תשלום בושת ופגם, מבררת הגמרא
מנין שתשלומים אלו ניתנים לאבי הנערה ולא לנערה עצמה,
כמבואר במשנה להלן (א"ב). שואלת הגמרא: אמנם לגבי קנס נאמר
בפירוש (דברים כב טו) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים
כֶּסֶף', אך לגבי בושת ופגם שאין פסוק מפורש על כך, וְאִיכָא לְדִידָהּ
– שמא נאמר שעל האונס והמפתה לשלם תשלומים אלו לנערה
עצמה.

מתרצת הגמרא: אָמַר קָרָא לענין הפרת נדרים (במדבר יז) 'בְּנִצְרֵיהָ
בֵּית אָבִיהָ, ויש לדרוש מלשון זו שְׁכָל שָׁבַח נְעָרִיָּה – כל שבח ממון
שיש לה בימי נעוריה, שייך לְאָבִיהָ, ובכלל זה אף בושת ופגם.
דוחה הגמרא: אם אכן פסוק זה מלמד שכל שבח ממון שבנעוריה
שייך לאביה, וְאֲלָא לפי זה כיצד תבאר לָהּ דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר
רַב, מִנִּין שְׁמַעֲשֵׂה יְדֵי חֶבֶת שייכים לְאָבִיהָ, שְׁנֵאמַר בפרשת אמה
עבריה (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתוֹ, ודימתה התורה

משנה

משנתנו עוסקת בדין המפתח שלא בפני עדים, אך הוא עצמו מודה בכך: **האומר פתיתי את בתו של פלוני**, אף שאין עדים על כך, **משלם בנשת ופגם על פי עצמו**, כיון שהודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים לחייב ממון, ואין משלם את הקנס של חמשים שקלים, לפי שהמודה בקנס פטור.

המשנה מביאה דוגמאות נוספות לחיובי ממון וקנס: **האומר, נגנבתי דבר מחברי**, ואין עדים על כך, **משלם את הקרן על פי עצמו**, משום שהוא חיוב ממון. ואין משלם תשלומי כפל שחייבה התורה את הגנב, ולא תשלומי ארבעה וחמשה שחייבה תורה את הגונב שור או שד וטבחיו או מכרו, לפי שאלו תשלומי קנס, והמודה בו פטור. דוגמא נוספת: **האומר המית שורי את פלוני**, שחייב לשלם כופר, או שאמר המית שורי את שורו של פלוני, שחייב לשלם את דמי השור, הרי זה משלם על פי עצמו, כיון שהם תשלומי ממון. אבל אם אמר המית שורי את עבדו של פלוני, שחייבתו תורה לשלם שלשים שקלים, שהוא קנס/קנס, אין משלם על פי עצמו. התנא מבאר את הכלל בדינים אלו: **זה הכלל, לידע מהו קנס, כל המשלם יתר על מה שהחייב, כגון גנב המשלם כפל, שלשים שקלים של עבד, או חמשים שקלים של אונס ומפתח, שלפעמים התשלום גדול מהנזק, והו קנס, ואינו משלם על פי עצמו**, ואילו המשלם כשיעור נזקו, הרי זה נחשב ל'ממון', ומשלם על פי עצמו.

גמרא

שנינו במשנה: **האומר פתיתי את בתו של פלוני משלם בנשת ופגם על פי עצמו**. מקשה הגמרא: מדוע נקט התנא דווקא אופן של פיתוי, וליהי **אנשתי** את בתו של פלוני, שיש בזה חידוש גדול יותר, שנאמן לומר על עצמו שעשה מעשה פריצות שכזה.

מתרצת הגמרא: **לא מבעיא קאמר** – שנה התנא דין זה באופן שכתב את הדין המחודש יותר, עד שאין צורך לכתוב את הדין הפשוט, כלומר, **לא מבעיא** – אין צריך לומר שהאומר **אנשתי** את בתו של פלוני, **דלא קא פגים לה** – שאינו פוגמה כל כך, שהרי אינו אומר שהסכימה להיבעל לה, כדבראי **משלם בנשת ופגם על פי עצמו**. אבל האומר פתיתי, **דקא פגים לה** – שבדבריו הוא פוגמה ביותר, שהרי הוא מוציא עליה לעז שהסכימה להיבעל לו, איך – היינו יכולים לומר שלא משלם על פי עצמו, כיון שאם נאמין לו ונחייבו לשלם בנשת ופגם נחזק בכך את הלעז, שיחשבו בני אדם שהתברר לבית דין שאמת הדבר, קא משמע לן התנא, שאין חוששים ללעז, ומשלם בנשת ופגם על פי עצמו.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על משנתנו וסוברת שחוששים ללעז. אומרת הגמרא: **מתניתין** – משנתנו, האומרת שהמפתח משלם בנשת ופגם על פי הודאת עצמו, **דלא כי האי תנא** – אינה סוברת כתנא זה, **דתניא בברייתא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון**, האומר פתיתי את בתו של פלוני, לא רק מקנס הוא פטור, אלא אף בנשת ופגם אינו משלם על פי עצמו, משום שלא כל היקמו – אין לו נאמנות, **שיפגום בדבריו את בתו של פלוני**, ויוציא עליה קול שזינתה.

הגמרא מבררת האם ביד הגערה למחול על הלעז. שואלת הגמרא: **אמר ליה רב פפא לאביי**, לרבי שמעון החושש ללעז, **ניחא לה ליהודה מאי** – מה הדין באופן שרצונה של הבת לקבל את דמי הבושת והפגם, אף שמחמת כן יצא עליה לעז. השיב לו אביי, אף שהבת עצמה מסכימה, **דלמא לא ניחא ליה לאביה בהוצאת לעז זה**, שאף לו יש בושה בדבר, ואין הסכמת הבת מועילה. המשיך רב פפא ושאל: באופן שניחא ליה לאביה, **מאי**, השיב לו אביי: **דלמא לא ניחא להו לבני משפחה בלעז כזה**. שאל רב פפא: באופן שניחא להו אף לבני משפחה, **מאי**. אמר לו אביי: **אי אפשר דליכא**

חד במדינת הים דלא ניחא ליה – לא יתכן שלא יהא אחד מבני המשפחה הנמצא במקום רחוק, שלא יסכים ללעז זה, ואין לבית דין לחייבו בבושת ופגם, שבכך הם מחזקים את הלעז המביישם.

שנינו במשנה: **האומר נגנבתי משלם את הקרן וכו'**, המית שורי את פלוני או שורו של פלוני, הרי זה משלם על פי עצמו. הגמרא מביאה מחלוקת בענין חיוב נזק בשור תם שגנב, האם הוא קנס או ממון, ומנסה להוכיח ממשנתנו כאחד הצדדים: **איתמר, פלגא ניקא** – חצי נזק שחייבה התורה שור תם שגנב, **רב פפא אמר, פלגא ניקא קמונא** – 'ממון' הוא, והמודה בו חייב לשלם. רב הונא בריה דרב יהושע אמר, **פלגא ניקא קנסא**, והמודה בו פטור. הגמרא מבארת את סברותיהם: **רב פפא אמר פלגא ניקא קמונא**, משום דקפבר, סתם שוורים, אף שאינם מוחזקים כגנחנים, לאו בקוזקת שימור קיימי – אינם בחזקת משומרים מלהזיק אלא רגילים ליגח, ואם לא שמרוהו הבעלים ומחמת כן נגח, הרי זו פשיעה, וברין הוא דמשלם בנשת – ומצד הדין היה ראוי לחייבו לשלם את כל הנזק, וקנסא הוא דחייב עליו – והתורה היא שחסה עליו ופטרה אותו מחצי נזק, דאיתיה לא איעד תורא – כיון שעדיין לא הועד השור ליגח. נמצא שמה שהוא חייב בחצי נזק אינו קנס אלא ממון גמור, שחייב בו מעיקר הדין.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, **פלגא ניקא קנסא**, משום דקפבר סתם שוורים בקוזקת שימור קיימי – סתם שור מוחזק כשמור, שאינו נוגח ומזיק, ואף שלא שמרו בעליו, ברין הוא דלא לישלם כלל, וקנסא הוא דקנסיה כי חיבי דגנימריה לתוריה – והתורה קנסה אותו לשלם חצי נזק כדי שמכאן ולהבא ישמרנו.

הגמרא מנסה להוכיח כאחד הצדדים במחלוקת מכמה משניות, ונותנת סימן לזכירת המשניות: **סימן, הויק** – הניזק והמזיק בתשלומין, מה – מה בין תם למועד, והמית – המית שורי את פלוני, כלל – זה הכלל כל שמשלם על פי עצמו.

הגמרא מנסה להוכיח שחצי נזק הוא חיוב ממון: **תנן במשנה (ב"ק י"ג) לגבי שור תם שהזיק, הניזק והמזיק בתשלומין** – משתתפים בתשלום. ובשלא למאן דאמר פלגא ניקא קמונא, היינו דשייך ניזק בתשלומין – מובן שנחשב הדבר כאילו הניזק משתתף בתשלום, שהרי מעיקר הדין היה ראוי שיקבל נזק שלם, ואמרה תורה שיקבל רק חצי נזק, הרי שהמזיק משלם חצי והניזק מפסיד חצי. אלא למאן דאמר פלגא ניקא קנסא, השתא דלאו דידיה קא שקיל – הרי אפילו החצי שהוא מקבל אינו מגיע לו מצד הדין, בתשלומין איתיה – וכי נחשב שהוא משתתף בתשלום הנזק ומפסיד בזה שמקבל רק חצי נזק, הלא מעיקר הדין לא היה עליו לקבל כלום.

דוחה הגמרא: אין כוונת המשנה שהניזק והמזיק משתתפים בתשלום הנזק של הנגיחה, ולא נצרכא – לא הוצרכה המשנה לומר 'הניזק והמזיק בתשלומין', אלא לענין פחת נבילה, שאם פחתו דמי הנבילה לאחר הנגיחה, קודם שהספיק למוכרה, אין המזיק חייב לשלם לו על הפסד זה, אלא המזיק משלם רק את הפחת שהיה בשעת המיתה, והניזק מפסיד את הפחת שהתווסף לאחר מכן, ובכך נחשב כאילו הוא משתתף בתשלום הנזק.

תמחה הגמרא: וכי החידוש במשנה זו הוא שפחת נבילה מוטל על הניזק, הלא כבר שנינו במשנה בבבא קמא (טז), **בשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ**, וקנינא – ושנינו בברייתא (שם) בבבא קמא משנה זו, שבכך שכתב התנא 'תשלומי נזק' שזו לשון השלמה, ולא כתב 'משלם את הנזק', הוא מלמד שהבעלים מוטלים בנבילה, כלומר, שהבעלים מקבלים את הנבילה בשויה מיד לאחר הנגיחה, והמזיק משלם להם את שווי השור כשיעור שהפחיתה המיתה עצמה את שווי.

מתרצת הגמרא: הוצרך התנא לכתוב פעמיים דין זה שהבעלים מטפלים בנבילה, הריא בתם, והריא קמונא. מבארת הגמרא את

כתובות. פרק שלישי – אלו נערות דף מא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלא תוספות

משנה פהית – בגמרא מפרש אמאי לא תנא "אנסתיה" ואינו משלם קנס – בבבא קמא נפקא לן מורה בקנס פטור מ'אשר ירשיען אלהים" – פרט למרשיע את עצמו. המית שורי את פלוני – והריני חייב בכופר. הרי זה משלם על פי עצמו – קסבר כופרא ממונא. עבדו של פלוני – והריני חייב שלשים סלע. אינו משלם – דקנס ניהו, שאפילו

משנה האומר: "פהיתי את בתו של פלוני" – משלם ב'שית ופגם על פי עצמו, ואין משלם קנס. האומר "גנבתי" – משלם את הקרן על פי עצמו, ואין משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. "המית שורי את פלוני" או "שורו של פלוני" – הרי זה משלם על פי עצמו. "המית שורי עבדו של פלוני" – אין משלם על פי עצמו. זה הפלל: כל המשלם יתר על מה שהזיק – אינו משלם על פי עצמו. גמרא וליתני "אנסתיה! לא מפעיא קאמר; לא מפעיא אנסתיה" דלא קא פגים לה, דמשלם ב'שית ופגם על פי עצמו, אבל "פהיתי" דקא פגים לה – אימא לא משלם על פי עצמו – קא משמע לן. מתניתין דלא בי האי תנא; דתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: אף ב'שית ופגם אינו משלם על פי עצמו, לא כל הימנו ש'פגום בתו של פלוני. אמר ליה רב פפא לאביי: ניהא לה לדידה מאי? דלמא לא ניהא ליה לאביה. ניהא ליה לאביה מאי? דלמא לא ניהא ליה לבני משפחה. ניהא ליה לבני משפחה מאי? אי אפשר דליקא חד במדינת הים דלא ניהא ליה. "האומר גנבתי משלם את הקרן וכו'". איתמר, פלגא ניקא; רב פפא אמר: פלגא ניקא ממונא, רב הונא בריה דרב יהושע אמר: פלגא ניקא קנסא. רב פפא אמר: פלגא ניקא ממונא, קסבר: סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי, וברין הוא דמשלם בוליה, ורחמנא הוא דחיים עלויה, דאפתי לא אגעד תורא. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: פלגא ניקא קנסא. קסבר: סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, וברין הוא דלא לישלם פלל, ורחמנא הוא דקנסיה, כי היכי ד'נימריה לתוריה. סימן: היוזק מה והמית כלל. תנן: הניזק והמזיק בתשלומין. בשלמא למאן דאמר פלגא ניקא ממונא – היינו דשייד נזק בתשלומין. אלא

וליתני אנסתיה – דהוי חדש טפי דפטור, אף על גב דמודה שעשה פריצות. רבי שמעון בן יהודה אומר אף ב'שית ופגם אינו משלם על פי עצמו – אומר רבינו יצחק: דאי קאי רבי שמעון בן יהודה אמתניתין דהכא, הא דמשמע בריש "נערה" לקמן (מב, א) דלרבי שמעון, אי דקא תבע ב'שית ופגם – מחייב ליה קרבן שבועה – היינו משום דהתם תבע האב תחלה, ואין שייך לומר לאו כל הימנו כו' בדקאמר האב. ואין צריך לומר דתרי תנאי אליבא דרבי שמעון. ועוד אומר רבינו שמעון בן אברום: דההיא דלקמן איכא לאוקמי בבית גרים, וניהא לה לדידה ולאביה, דליכא למימר דלמא איכא חד במדינת הים דלא ניהא ליה. ומיהו, אי קאי רבי שמעון אמתניתין דשבועות, דמייתי לקמן בריש "נערה" (שם) – על כרחך תרי תנאי אליבא דהאומר גנבתי כו' – מציגי שם רע, ורצא בשן ועין דלא תנא – איכא למימר דאתאי בזה הדבול.

זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק כו' – ואפילו למאן דאמר בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא א, א) דכופר היינו דמי דמזיק, לא חשיב יותר ממה שהזיק, אף על פי שפעמים שזה מזיק יותר מניזק – דפדיון נפשו הוא נזקו.

לא נצרכא אלא לפחת נבילה – אף על גב דלאו ידידה שקיל, מכל מקום כיון דחבי ליה רחמנא חצי נזק – חשבינן ליה בתשלומין מה שפחתה הנבילה. והכא לא שייך למימר קרנא דתורך קבירא ביה, כדאמרין ב'הנחית' בסופו (בבא קמא לה, א). דהתם דאי שלא נהרג השור, שייך לומר חבי, דאין לו למכור שורו בשביל כן, שסבור שישביתו. אבל הכא, מיד כשנהרג – יש לו למכור, שידוע שתפחת הנבילה ותסרית.

תנינא תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה כו' – הכי דיקא לה בבבא קמא (יב, א). חבתי בנזקו לא קתני, אלא בתשלומי נזק כו'. 'א' משום חצי כופר לא שוירא הוא וכו' – לאו פירכא היא, אלא שניטא הוא, דלא תיקשי למאן דאמר פלגא ניקא ממונא מאי שויר – דשייר חצי כופר, ומשכן: לא שויר כלום, וחצי כופר לאו שוירא הוא. וכן איכא דדיקא בפרק "שלשה מינים" (לחג, ג) גבי א' משום "לא חיל" – לאו שוירא הוא, וכן בפרק "החיל" (סוכה נד, א). וזהו דהתם מנומגם טפי.

הא

למאן דאמר פלגא ניקא קנסא – השתא, דלאו ידידה קא שקיל, בתשלומין איתיה!? לא נצרכא אלא לפחת נבילה. פחת נבילה תנינא: תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה. תרא בתם וחדא במועד. וצריכא, דאי אשמועינן תם – משום דאפתי לא אגעד, אבל מועד דאיגעד – אימא לא. ואי אשמועינן מועד – משום דקא משלם בוליה, אבל תם – אימא לא, צריכא. תא שמע: מה בין תם למועד? שהתם משלם חצי נזק מגופו, ומועד משלם נזק שלם מן העלייה. ולא קתני שהתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם על פי עצמו! תנא ושייר. מאי שויר דהאי שויר? שויר חצי כופר. אי משום חצי כופר – לאו שוירא הוא, הא

ואם איתא דפלגא ניקא קנסא – ניתני נמי שהתם אינו משלם על פי עצמו, ומועד משלם על פי עצמו. דמועד דאי בדין משלם, שהרי התרו והעידו בו לשמור שורו. שויר חצי כופר – לא שנה כל החילוקים שביניהם. שהרי אף יחיל שיהיה זה בנייהם: שהמועד שהמית את האדם משלם כופר שלם, ותם שהמית – אפילו חצי כופר, כדינו בניזקין, לא משלם. דכתיב "בעל השור נקי", ודרשין (בבא קמא מא, ב) נקי מחצי כופר.

הא

על-ידי התשובה מתגלה תוקף ההתקשרות של נשמתו עם הקדוש-ברוך-הוא, שגם ההבדלה שנעשה על-ידי החטאים הוא רק בגלויים ולא בעצם הנשמה.

ממאמר (א) שבת פרשת עקב ה'תשכ"ז

הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר – וליכא שיעורא, דאי משום דמועד משלם כופר שלם ותם אינו משלם אלא חצי כופר – הא לאו שיעורא הוא, דהא תנן תם משלם חצי נוק ומועד נוק שלם, וכופר בכלל, ואם תאמר: אכתי ליתני דמועד אף כשהוא בסקילה משלם כופר, ותם כשהוא בסקילה אינו משלם כופר כלל, דהביאורו לבית דין ושלם לך, דהוא עצמו אינו משתלם אלא

מגופו, כדאמרין בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מבא) ויש לומר: דרך נמי לא הוי שיעור, דהוי בכלל הא דקתני תם מגופו ומועד מן העלייה, ומיהו תימה: דלא אשכחן בהדיא בשום מקום שהיה אומר רבי יוסי הגלילי דתם משלם חצי כופר, ואי משום דרדש רבי יוסי הגלילי בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (שם) "נקי" מדמי ולדות, ולא דרש "נקי" מחצי כופר, מכלל דסבר דהייב – ודלמא לעולם סבר דפטור, וטעמא משום דפטור מחצי כופר לא איצטרך קרא, דכשהשור בסקילה לא שייך כופר, דהביאורו לבית דין ושלם לך, וכשאין השור בסקילה, כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים, פטור מדרכה, דאמר התם (מגא), שור שהמית בן חורין שלא בכונה – טעם שנתמר "השור וסלק וגם בעליו זימנה" – בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר כו' ונראה דהכי פירושו: הא מני רבי יוסי הגלילי היא, דאמר תם משלם חצי כופר, פירושו: דלא מבעט חצי כופר מינקי, ולא דוקא משלם קאמר, אלא היה משלם אם היה לו ממה להשתלם, ולשום תנא לא הוה חצי כופר שיעור כי אם לרבי אלעזר, דרדש "נקי" מחצי כופר, ולית ליה דרכה, וכשאין השור בסקילה – מועד משלם, ותם אינו משלם, והא דנקט רבי יוסי הגלילי טפי מרבי עקיבא, דרדש, "נקי" מדמי עבר, דלדידיה נהי דחצי כופר לא הוי שיעור – דמי עבר הוי שיעור.

ואי תפס כו' – פירש רבינו תם: דדוקא אי תפס את המזיק עצמו, אבל דבר אחר – לא, דלענין מזיק עצמו, הקילו חכמים, שיכול לתפוס, דאם לא כן יתפוס כל אשר לו ולא נפיק מיניה, דאין דנין דיני קנסות, ואם נוציא המותר ונשאיר כדי נזק, הרי אנו דנין דיני קנסות, ודחוק.

הדרן עלך אלו נערות

נערה לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה – תימה: תינח קסא, אלא בושת ופגם דממונא הוא – דאחין בעי למדיחוי ושמא מקראי לדליל דנפקי בושת ופגם איתקוש אדחודאי כדפירשתי לעיל.

לאביה

הא מני - רבי יוסי הגלילי היא, דאמר: תם משלם חצי כופר. תא שמע: "המית שורי את פלוני", או "שורו של פלוני" - הרי זה משלם על פי עצמו, מאי לאו בתם? לא, במועד. אבל בתם מאי - אינו משלם על פי עצמו. אדחני סיפא: "עבדו של פלוני" אינו משלם על פי עצמו - ויפלוג וניתני בדידה: במה דברים אמורים - במועד, אבל תם אינו משלם על פי עצמו! פולה במועד קמירי. תא שמע, זה הפלל: כל המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו. הא פחות ממה שהזיק - משלם על פי עצמו! לא תימא: הא פחות ממה שהזיק, אלא אימא: הא במה שהזיק - משלם על פי עצמו. אבל פחות מאי - אינו משלם על פי עצמו. ליתני: זה הפלל: כל שאינו משלם במה שהזיק - אינו משלם על פי עצמו, דמשמע פחות ומשמע יתר! תיובתא. והלכתא: פלגא נזיקא קנסא. תיובתא והלכתא?! אי, מעמא מאי איתותב - משום דלא קתני במה שהזיק. לא פסיקא ליה, בין דאיפא חצי נזק צדודות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא - משום הכי לא קתני. והשתא דאמרת פלגא נזיקא קנסא, האי פלגא דאכל אימרי, ושונרא דאכיל תרגולי דרבי - משונה הוא, ולא מגבינן בבבלי. אבל זוטרי - אורחיה הוא, ומגבינן, ואי תפס - לא מפקין מיניה, ואי אמר: אקבעו לי זימנא לארץ ישראל, מקבעין ליה, ואי לא אכיל, משמתני ליה. בין כך ובין כך משמתני ליה. דאמרין ליה: סליק הויקד, מדרבי נתן. דתניא, רבי נתן אומר: מנין שלא יגדל אדם פלג רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו - שנאמר: "ולא תשים דמים בביתך".

הדרן עלך אלו נערות

נערה שנתפתתה - בושתה ופגמה וקנסה של אביה, והצער בתפוסה. עמודה בדין עד שלא מת האב - הרי הן של אב. מת האב - הרי הן של אחין. הרי הן של שמת האב - הרי הן של עצמה. עמודה בדין עד שלא בנה - הרי הן של אב. מת האב - הרי הן של אחין. לא הספיקה לעמוד בדין עד שבנה - הרי הן של עצמה. רבי שמעון אומר: אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב - הרי הן של עצמה.

מעשה

נזקיה, ואי - לא תפס, ואמר קמן: קבעו לי זמנא בארעא דישאל, השיאורו לילך עמי לידן לפני דיני ארץ ישראל - קבעין ליה. בין כך ובין כך - בין שרצה נזק לילך לארץ ישראל, בין שאינו רוצה. משמתני ליה - למזיק, מיהא להרוג אותו כלב ולסלק היוזיקה.

הדרן עלך אלו נערות

הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר - דרדש להאי "נקי" לדרשה אחרית, לדמי ולדות - אם נגח אשה ויצאו ילדיה. הלכך לא הוה ליה לפלוגי בניניהו בכופר, וכי תימא: הוה ליה לפלוגי, דהאי פלגא הואי כוליה - והיא בכלל רישא היא, דקתני: תם משלם חצי נוק ומועד נוק שלם, ותנא בגזיקין, והוא הדין לכופר. מאי לאו בתם - ואי משום דקתני בה "חמית שורי את פלוני" דחוביו כופר, ותם לא בר כופר הוא - הא מני רבי יוסי הגלילי היא. אדחני עבדי של פלוני כו' - דלא אשכח פטור על פי עצמו אלא בעבד. ניפלוג בדידה - בבן חורין, ובבהמה נמי הוה מצי לשנוי חילוק, ולמיתני דאיכא דלא משלם על פי עצמו. במה דברים אמורים - דמשלם על פי עצמו במועד כו', כולה במועד קמירי - במועד אתא לאשמעינן, דאף הוא יש בר חילוק, דאיכא ביה מדי דלא משלם על פי עצמו, ומאי ניהו - נגחת עבד, ואי הוה תני כדקאמרת - הוה שביק נמי לאורחיה, דרישא איירי במועד וסיפא ניתני תם, ומזה לי שבקה תנא לאורחיה גבי נזק דלגלג מכן חורין לעבד, מה לי שבקה במזיק ולדלג ממועד לתם, יתר על מה שהזיק - כגון נגחת עבד, וכן אונס, ומפתה, ומציא שם רע, ותשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה. הא פחות ממה שהזיק - חצי נוק דתם, הכי גרסינן: ליתני כל שאינו משלם במה שהזיק אינו משלם על פי עצמו. והלכתא פלגא נזיקא קנסא - דהואיל וכל חצי נוק אינו אלא בניזקא דלאו אורחיה, לאו על מריה הוה רמאי למינטריה בהכי, אלא קנסא הוא, כי דהכי דלוסיף ביה נסירותא, מעמא מאי איתותב - כלומר, תיובתא מאי היא? משום דלא קתני כל שאינו משלם במה שהזיק אינו משלם על פי עצמו - דלשתמע מינה נמי חצי נוק - הא לאו תיובתא היא. בין דאיכא חצי נוק - דמשתלם בגזיקי בהמה מוחלבת וחתיזה צדודות מוחלבת גזיקי וחתיזה, דתנן בבבא קמא (זא), דמשלמת חצי נוק, ובההוא חצי נוק קיימא לן בבבא קמא דהלכתא גמירי לה מסיני שהוא תולדה של רגל, ופטורה ברשות הרבים כי רגל, ונזיק רגל לאו קנסא ניתנו אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה, וגבי צדודות הוא דאקיל רחמנא, וכיון דממונא הוא, משלם על פי עצמו, משום הכי לא פסיקא ליה למיתני כל שאינו משלם במה שהזיק, דהא איכא האי. דאביל אימרי - שחוק טלאים חיים ואכלם, משונה הוא - אין דרכו בכך, וכל נזק משונה בבהמה הוי תולדה דקרן תמה, שאף היא משונה, שאין דרכה בכך, וחצי נוק הוא דמשלם, וכיון דקנסא הוא - לא מגבינן ליה בדיני כלל, שאין שם סמיכה בזקנים ולא מקרו ממונים, וגבי קנס כתיב (שמות כב) "ורשיעון אלהים". אורחיה הוא - והוה ליה נזיק דשק, ושן משלמת נוק שלם, וממונא הוא וגובין אותו בבבלי, ואי תפס - נזק ממונא דמזיק גבי קנסא דחצי נוק, דאין צריך לצעוק לפניה. לא מפקין מיניה - וגבי פלגא

משונה נערה שנתפתתה. והצער בתפוסה - והצער נמי לאביה, באנוסה. בתפוסה, לישראל דקרא "ותפשה ושכב עמה" (דברים כב). לא הספיקה לעמוד בדין וכו' - כיון דלא עמדה בדין לאו ממון הוא להוריש לבניו, ואמרין לקמן (מגא): אין אדם מוריש לבנו זכות שזכותה לו תורה בביתו, וילף לה מקרא. פת האב - משעמדה בדין בנערותה, בין בגרה קודם מיתה בין לא בגרה. הרי הן של אחין - דכיון דעמדה בדין זכה בהן אב, רבי שמעון אומר - אף על פי שעמדה בדין לא הוי ממון דאב להורישו לבניו עד דמטי לדידה, ובגמרא יליף טעמא, מעשה

פוסקים הלכה כדבריו. מתרצת הגמרא: אין – אכן, אנו פוסקים
כמותו על אף שהקשינו עליו ממשנתינו, שהרי מַעֲמָא מַאי אִיתּוּב
– מה היתה הקושיא עליו מהמשנה, מַשּׁוּם דְּלֹא קָתַנִּי שְׁקֵנֶס הוּא
כ'ל שאינו משלם כְּמָה שְׁהִיךְ, שישנמע מכך שאף המשלם פחות
ממה שהזיק זהו קנס, ואין זו קושיא כל כך, שהטעם שלא כתב כן
התנא הוא משום דְּלֹא פָּסִיקָא לִיה – שאין זה כלל קבוע השייך
בכל מקום, כִּיּוֹן דְּאִיכָא – שיש חיוב תשלום חָצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת –
בהמה שהתזוה צרוּרוֹת מתחת רגליה בדרך הילוכה והזיקה,
שמשלם חצי נזק, דְּהִלְכָתָא גְּמִירִי לָהּ – שהלכה למשה מסיני היא
דחיוב זה מְמַנָּא הוּא, כִּיּוֹן שוֹו תולדה של רגל' שהוא ממון, מַשּׁוּם
הָכִי לֹא קָתַנִּי שְׁכַל שאינו משלם כמה שהזיק זהו קנס, כדי שלא
ישנמע שאף חיוב צרוּרוֹת הוא כן, וממילא ניתן לומר שבאמת
חיוב חצי נזק של שור תם הוא קנס, ואין לדייק מלשון המשנה
שהמשלם פחות ממה שהזיק זהו חיוב ממון.
הגמרא מבארת כיצד נזהגים למעשה בענין תשלומי חצי נזק של
תם. אומרת הגמרא: וְהִשְׁתַּמְּתָּ דְּאִמְרַתְּ שֶׁהַחֲלָכָה הִיא דְּפִלְגָא נִיזְקָא
קִנְיָנָא, אם כן, הִיא כְּלָמָא דְּאִבְלֵי אִמְרֵי – כלב שחנק טלאים ואכלם,
וכן שוֹנֵרָא דְּאִבְלֵי תְרַנְגוּלִי רְבָרְכִי – חתול שאכל תרנגולים גדולים,
שאינ דרכם בכך וְשִׁשּׁוּנָה הוּא הִזִּיק זֶה, וכל נזק משונה הוא תולדה
של קרן, ובשלשת הפעמים הראשונות משלם חצי נזק שהוא קנס,
לְכִן לֹא מְנַבִּינֵן – אין גובים אותו כְּכָלָל, כִּיּוֹן שאין שם דיינים
שהוסמכו על ידי הסנהדרין הגדולה שבירושלים, ובקנס כתוב
(שמות כב ח) 'אֲשֶׁר יִשְׁטֹנֶה אֲדָמִים שֶׁמִּשְׁמַע דֵּינִים סְמוּכִים. אֲכָלֵי אִם
אבל החתול זִמְרֵי – תרנגולים קטנים, אֲזִיזִיָּה הוּא – דרכו בכך,
וזו תולדה של שן שמשלמת נזק שלם, וממון הוא ולא קנס, ולכך
מְנַבִּינֵן נזק זה בבבל, כִּיּוֹן שאין צריך לזה דיינים סמוכים.
ממשיכה הגמרא לבאר את דין הקנס: וְאִף שֶׁאֵין גּוֹבִים חֲצִי נֶזֶק
בבבל לפי שהוא קנס, מכל מקום אִי תָּפַס הַנִּזֶּק מִנְכִּסֵי הַמּוֹזֵק
מעצמו, ללא רשות בית דין, לֹא מְסַקִּינֵן מִיָּצִיה – אין מוציאין ממנו,
כִּיּוֹן שֶׁמִּצַּד הַדִּין יֵשׁ לוֹ זְכוּת בַּמּוֹמֵן זֶה, אלא שבית דין אינם
רשאים לדון דינים אלו, אך אם עשה דין לעצמו, אין מוציאין
ממנו.
דין נוסף: וְאִי לֹא תָּפַס הַנִּזֶּק, אך אֲמַר לְבֵית דִּין, אֲקַבְּעוּ לִי וְיִמָּנָא
לְאִיזִי יִשְׂרָאֵל – תקבעו לי זמן שבו יתחייב המזיק לעלות עמי לארץ
ישראל, לדון בבית דין סמוכים שבכוחם לחייבו קנס, מְסַקִּינֵן לִיה
– קובעים לו זמן ומחייבים את המזיק לעלות עמו לארץ ישראל.
וְאִי לֹא אֲזִיל – ואם המזיק אינו רוצה ללכת עימו, מְשַׁמְתִּינֵן לִיה –
מנדים אותו, עד שניגה כחיובו ויעלה לארץ ישראל.
הגמרא מבארת שבכלל או חתול אלו יש דין נוסף. אומרת הגמרא:
כִּיּוֹן דְּבִין קָדִי – בין אם המזיק רוצה לעלות לארץ ישראל בין אינו
רוצה, מְשַׁמְתִּינֵן לִיה למוזיק מצד אחר, משום דְּאִמְרִינֵן לִיה פְּלִיק
הַיִּקְדָּה – סלק את המזיק שברשותך, והיינו את אותו כלב או חתול
שהזיק בצורה משונה, וחיוב זה הוא מְדַרְבֵּי נֶזֶק, דְּהִנָּא, רַבִּי נֶזֶק
אֲמַר, מִנֵּן שְׁלֹא יִגְדַל אֲדָם כְּלָב רַע כְּתוּף בֵּיתוֹ, שיכול לגרום נזק,
וכן לֹא יַעֲמִיד סוּלָם רַעוּעִי – חלש ועשוי להשבר בקלות) כְּתוּף בֵּיתוֹ,
שְׁנֵאֲמַר (דברים כב ח) 'וְעֲשִׂיתָ מַעְקָה לַגֶּגֶז וְלֹא תִשֵּׂם דָּמִים בְּבֵיתְךָ'.
הדרן עלך אלו נערות
פרק רביעי – נערה שנתפתהה
הפרק שלפנינו דן בארבעה ענינים: א. בתחילת הפרק נמשך עדיין
הנידון של הפרק הקודם בענין קנס של אנוס ומפתה, ומבואר מי
מקבל את תשלומי הקנס. ואגב כך מובאים דיני אב שקידש את
בתו, מי זכאי בממון כתובתה. ב. דיני 'מוציא שם רע', בעל
שהוציא שם רע על אשתו שזינתה לאחר האירוסין. ג. זכויות
וחובות שיש לאב בביתו כשנזקתה ובנערותה, וכן זכויות וחובות
שיש לבעל כלפי אשתו. ד. החובות של הבעל כלפי אשתו הבאים
בתורת 'תנאי בית דין', שכל הנושא אשה עושה זאת על דעת כן.

משנה

שנינו במשנה לעיל (לט) שהמפתה נותן שלשה דברים והאנוס

משום שיש טעם אחר לכך שלא שנה התנא את החילוק בין תם
למועד לענין כופר, והיינו מחמת דְּהָא מְנִי – כדעת מי המשנה
שנויה, כְּרִבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי הִיא, דְּאִמְרֵי, שור תם שהרג אדם, מַשּׁוּם
חָצִי כוֹפֵר, ונמצא שאין חילוק ביניהם לענין חיוב כופר. ואף
שמועד משלם כופר שלם ותם חצי כופר, הרי זה בכלל החילוק
שכתוב במשנה, שמועד משלם נזק שלם, ותם חצי נזק. נמצא
שלמאן דאמר שחצי נזק הוא קנס, הדין היחיד ששייר התנא הוא
תשלום על פי הודאת עצמו, שתם אינו משלם על פי עצמו ומועד
משלם.

מנסה הגמרא להביא ראיה ממשנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתינו
(ע"א), האומר הָמִית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי ואני חייב לשלם כופר, או
שאמר הָמִית שׁוֹרִי אֶת שׁוֹרִי שֶׁל פְּלוֹנִי ואני חייב לשלם את הנזק,
הָרִי זֶה מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, מַאי לָאוּ – האם אין משנתינו עוסקת
אף בְּשׁוֹר תָּם, ומבואר שחייב לשלם חצי נזק על פי עצמו, ומוכח
שחצי נזק הוא חיוב ממון ולא חיוב קנס, ומתחייב על פי עצמו.
דוחה הגמרא: לֹא – אין משנתינו עוסקת בתם, אלא רק בְּמוֹעֵד,
שלדברי הכל חיובו הוא ממון ולא קנס, ולכן משלם על פי עצמו.
מקשה הגמרא: אם כן, שמשנתינו עוסקת רק במועד, אֲכָל כְּתוּב
מַאי – מה יהא הדין במודה ששורו התם הזיק, למאן דאמר שחצי
נזק הוא קנס, הרי אֵינוֹ מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, ואם כן קשה, אֲדַתְנִי –
עד שהתנא שונה בְּסִפָּא כדוגמא לדין שבו אין אדם משלם קנס
על פי עצמו את האופן של האומר הָמִית שׁוֹרִי אֶת עַבְדִּי שֶׁל פְּלוֹנִי,
שְׁאִינוֹ קֵנֶס שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים עַל פִּי עֲצָמוֹ, נִפְלֹג וְיִתְנִי בְּיָדֶהָ
– היה לו לחלק באותו מקרה עצמו של הריגת בן חורין שהזכיר
ברישא, ולומר כך, כְּמָה דְּרָבִי אֲמַרְיָה שֶׁאֵם הוֹדָה שְׁשׁוֹרֵי הָרֶג
אדם חייב לשלם, כְּמוֹעֵד, אֲכָל תָּם שֶׁהָרֶג אֲדָם אֵינוֹ מַשְׁלֵם עַל פִּי
עֲצָמוֹ, כִּיּוֹן שְׁזוֹהוּ קֵנֶס, ומודה בקנס פטור.

מתרצת הגמרא: הרי אף לדבריה היה התנא צריך לשנות מהרישא
לסיפא, שברישא מדובר בתם ובסיפא במועד, וכיון שכן, בְּוֹלָה
בְּמוֹעֵד כְּמִיָּד – העדוף התנא לשנות את המשנה כולה רק במועד,
ולחלק בין עבד לבן חורין, ולחדש שאף במועד יש אופן של קנס,
והיינו באופן שהרג שורו המועד עבד כנעני, שבוה אינו מתחייב
על פי עצמו.

הגמרא מנסה להוכיח נידון זה מסיום משנתינו: תָּא שְׁמַע, שנינו
בסוף משנתינו (ע"א), זֶה הַכָּלָל, כָּל הַמַּשְׁלֵם יֵתֵר עַל מַה שְׁהִיךְ, כגון
חיוב כפל בגנב, אֵינוֹ מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, משום שהוא קנס. ויש
לדייק מכך, הֵא – אבל אם משלם פחות מְמָה שְׁהִיךְ, ובגון שור תם
המשלם רק חצי נזק, מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, ומוכח לכאורה שחצי נזק
הוא חיוב ממון, ולכן מתחייב על פי עצמו.

דוחה הגמרא: לֹא תִּיקָא – אל תדייק מהמשנה 'הָא פְּחוֹת מְמָה
שְׁהִיךְ' משלם על פי עצמו, אֲלֵא אִיקָא – כך תדייק, הֵא בְּמָה
שְׁהִיךְ' – המשלם כשיעור הנזק בדיוק, מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, אבל
כשמשלם בשיעור אחר, בין יותר ובין פחות, הרי זה קנס, ובכלל
זה גם חצי נזק שהוא פחות משיעור הנזק, והוא קנס.

מקשה הגמרא: אם כן, שרק המשלם כשיעור הנזק זהו ממון, אֲכָל
המשלם פְּחוֹת מִמָּה שְׁהִיךְ, מַאי, אֵינוֹ מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, אם כן
קשה, לִיתְנִי במשנה נוסח מדויק יותר, זֶה הַכָּלָל, כָּל שְׁאִינוֹ מַשְׁלֵם
כְּמָה שְׁהִיךְ אֵינוֹ מַשְׁלֵם עַל פִּי עֲצָמוֹ, דְּמַלְשׁוֹן זֶה מַשְׁמַע גַּם שֶׁאֵם
משלם פְּחוֹת מִמָּה שְׁהִיךְ, כגון חצי נזק, זהו קנס, וּמַשְׁמַע גַּם שֶׁאֵם
משלם יֵתֵר מִמָּה שְׁהִיךְ, כגון כפל, זהו קנס. ומדוע כתב התנא 'כל'
המשלם יתר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו, שזו לשון
שניתן לטעות בה, ולסבור שהמשלם פחות ממה שהזיק, זהו ממון
ומשלם על פי עצמו. אומרת הגמרא: תִּיּוֹבָתָא – אכן זו פירכה על
הסובר שחצי נזק הוא קנס, כִּיּוֹן שמדויק משנתינו ניתן ללמוד
שזוהו חיוב ממון.

הגמרא פוסקת את ההלכה: וְהִלְכָתָא, פִּלְגָא נִיזְקָא קִנְיָנָא, ואינו
משלם על פי עצמו.

תמזה הגמרא: תִּיּוֹבָתָא וְהִלְכָתָא – איך יתכן שמצד אחד אנו
פורכים את שיטת הסובר שחצי נזק הוא קנס, ומצד שני אנו

52 'אָמ'ן, שזו לשון קבלת שבועה, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדָה שְׂשִׁיקר בִּשְׁבוּעָתוֹ,
 53 ואכן אנס או פיתה את בתו, הרי הוא חייב קרן חומש ואשם. וקרן
 54 היינו תשלומי קנס, בושת ופגם, שחייבה התורה את האונס או
 55 המפתה, ועל תשלומים אלו מוסיף חומש, ומביא אשם גזילות. רַבִּי
 56 שְׁמֵעוֹן חולק ופּוֹשֵׁר את הנשבע לשקר מחומש ואשם, לפי שֶׁאֵינוֹ
 57 מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עֲצָמוֹ – שהמודה בקנס פטור מלשלם, ורק עדים
 58 יכולים לחייבו בקנס, וממצא שבשעה שתבעו חבירו על האונס
 59 והפיתוי, אף אם היה מודה לו שאכן אנס או פיתה לא היה
 60 מתחייב, ואילו חוב חומש ואשם הוא רק כשכפר בממו, וכאן אין
 61 זו כפירת ממון. אָמְרוּ לוֹ חכמים, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל
 62 פִּי עֲצָמוֹ, ומצד זה אין לחייבו חומש ואשם, אֲכָל מְשַׁלֵּם בּוֹשֶׁת וּפְגָם
 63 עַל פִּי עֲצָמוֹ, שהרי זה חייב 'ממו', וכיון שאם היה מודה באונס או
 64 בפיתוי היה משלם בושת ופגם, חייב על כפירה זו חומש ואשם.
 65 עתה מביאה הגמרא ספק בנידון זה של חוב קרבן שבועה, אך
 66 באופן הדומה למשנתנו: בָּעָא מִינֵיהּ אַבִּי מַרְבָּה, הָאוֹמֵר לְחִבְרִי
 67 אֲנִיכָהּ וּפִיתִיתָ אֶת בְּתִי, וּבְכֵר הָעֲמֻדָתִי בְּדִין עַל כֹּךְ, והעידו עדים
 68 שאנסת או פיתית את בתי, וְנִתְחַיֵּיבָת לִי בֵּית דִּין בְּתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן.
 69 והוא מכחיש ואומר, לֹא אֲנִיכָהּ וּלֹא פִיתִיתִי, וְלֹא הָעֲמֻדָתִי בְּדִין וְלֹא
 70 נִתְחַיֵּיבָתִי לָךְ מָמוֹן, וְנִשְׁבַּע עַל דְּבָרָיו. ולאחר מכן הוֹדָה שְׂשִׁיקר
 71 בִּשְׁבוּעָתוֹ, ואכן אנס או פיתה, ועמד בדין והתחייב ממון. והספק
 72 הוא לְדַעַת רַבִּי שְׁמֵעוֹן, הסובר במשנה בשבועות שכפירה במעשה
 73 אונס או פיתוי אינה מחייבת קרבן שבועה, כיון שאין זו כפירת
 74 ממון, שהרי אם היה מודה היה נפטר, מֵאִי – מה הדין במקרה
 75 שכבר חייבוהו בית דין בתשלומים על פי עדים, האם בִּינּוֹ דְּכַבֵּר
 76 עָמַד בְּדִין והתחייב לשלם קנס בושת ופגם, מָמוֹנָא הָוָא – הרי זה
 77 כ'ממון', שהרי אם יודה בכך יתחייב, וכיון שכפר ונשבע לשקר
 78 מִיִּחְיִיב עָלֶיהָ קֶרְבָּן שְׁבוּעָה וּבִכּוֹן חומשו. או דְּלִמָּא, אֵף עַל גַּב דְּכַבֵּר
 79 עָמַד בְּדִין, ואם יודה יתחייב, מכל מקום קֶנֶס הָוֵי – יש לחיוב זה דין
 80 'קנס', כיון שיסוד חיובו הוא מדין קנס, ולא חייבה תורה קרבן
 81 שבועה אלא בכפירה דבר שעיקרו ממון, כפקדון או הלואה, ולא
 82 על דבר שעיקרו קנס.
 83 פשט רבה לאביי את ספיקו: אָמַר לֵיהּ, כיון שכבר עמד בדין ובאו
 84 עדים ונתחייב בבית דין לשלם, מָמוֹנָא הָוֵי, וּמִיִּחְיִיב עָלֶיהָ קֶרְבָּן
 85 שְׁבוּעָה.
 86 אביי מקשה על תשובתו של רבה מבריתא: אִיתִיבֵיהּ אַבִּי לְרַבְהּ,
 87 שנינו בבריתא, רַבִּי שְׁמֵעוֹן אוֹמֵר, יָבֹל הֵייתִי לומר שהאומר
 88 לְחִבְרִי אֲנִיכָהּ וּפִיתִיתָ אֶת בְּתִי, ואתה חייב לשלם לי קנס ובושת
 89 ופגם, והוא אוֹמֵר, לֹא אֲנִיכָתִי וּלֹא פִיתִיתִי את בתך, ופוסט את עצמו
 90 מכל חיוב. או האומר לחבירו, הֵמִית שוֹדֵךְ אֶת עַבְדִּי הכנעני ואתה
 91 חייב לשלם לי שלשים שקלים שקנסה התורה את מי ששורו הורג
 92 עבד, והוא אוֹמֵר, לֹא הֵמִית שורִי את עבדך. או שֶׁאָמַר לוֹ עַבְדִּי
 93 הכנעני הִפְלֵת אֶת שִׁנִּי, וכן אם אמר סִימִית אֶת עֵינִי, והרי אני יוצא
 94 לחרות כדין התורה שהעבד יוצא לחרות בהפלת השן או סימיו
 95 העין על ידי האדון, והוא אוֹמֵר, לֹא הִפְלֵתִי את שינך וְלֹא סִימִיתִי
 96 את עינך. וְנִשְׁבַּע הַנֹּתֵב באחד מכל מקרים אלו על כפירתו,
 97 ולאחר מכן הוֹדָה שֶׁנִּשְׁבַּע לשקר, יָבֹל הֵייתִי לומר שיהא חייב קרבן
 98 שבועה, תְּלִמּוּד לִזְמִיר בפרשת קרבן שבועה (ויקרא ה כ) 'וְכַחֵשׁ
 99 בְּעֻמְתּוֹ בִּפְקֻדּוֹ, או בְּתַשְׁמוֹת יָד, או בְּגִזְלָה או עֲשֵׂק אֶת עֻמְתּוֹ, או
 100 מִצָּא אֲבָדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ, וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, מָה אֵלּוּ הדברים שפירטה
 101 תורה מִיִּזְדָּרִין בכך שֶׁהוּא חֵיב מָמוֹן ולא קנס, אֵף אֲנוּ נִרְבֵּה מִכָּךְ
 102 לחיוב קרבן שבועה את כָּל הדברים שֶׁהֵן מָמוֹן, יֵצֵאוּ אֵלּוּ – הקנסות
 103 השונים שהוזכרו לעיל ואונס ופיתוי, שלשים של עבד, יציאת
 104 העבד בשן ועין, שֶׁהֵן קֶנֶס, ואין בהם חיוב קרבן כשכפר ונשבע
 105 לשקר.

1 המשנה מבארת שב'ממו' (שאינו קנס) המגיע לבת, יש לאב זכות
 2 אף קודם העמדה בדין, והוא מורישו לבניו: מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּמִצְוֹתֶיהָ
 3 של הנערה, שהאב בהן, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נִכְתָּה את שְׂכָר
 4 פעולתה בחיי האב, אִם מֵת הָאָב, הָרִי הֵן שֶׁל אֲחִין כשאר נכסי
 5 האב, כיון שחיוי זה שהשתעבד לה אותו אדם שעבדה אצלו הוא
 6 חיוב גמור, שאינו יכול להפטר ממנו, וזכה האב באותו חיוב, והוא
 7 מורישו לבניו לאחר מיתתו.

גמרא

9 שנינו במשנה, 'נערה שנתפתה', בושתה ופגמה וקנסה של אביה,
 10 והצער בתפוסה', מקשה הגמרא: מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן – מה חידש
 11 התנא בדין זה, והרי תִּנְיָנָא – כבר שנינו דין זה במשנה לעיל (לט),
 12 הַמִּפְתָּה נִתָּן שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, וְהָאוֹנֵס אֲרֻבָּה דְּבָרִים, הַמִּפְתָּה נִתָּן
 13 בּוֹשֶׁת וּפְגָם וּקֶנֶס, מוֹסִיף עָלֵיו אוֹנֵס שְׁנוֹת אֶת הַצֵּעֵר, לבד מחיוב
 14 קנס בושת ופגם, ומה חידשה משנתנו.
 15 מתרצת הגמרא: 'לֵאמֹר' אִיצְמִירֵיהּ לֵיה – החידוש במשנה הוא
 16 שחייבים אילו אינם ניתנים לנערה, אלא לאביה.
 17 ממשכיה הגמרא ומקשה: לֵאמֹר נִמִּי פְּשִׁיטָא – אף דין זה פשוט
 18 הוא, ונלמד מהמשנה לעיל, מִדְּקָא הָיִיב מִפְתָּה – ממה שחייבה
 19 המשנה לעיל את המפתה לשלם בושת ופגם וקנס, ודאי הכוונה
 20 שישלם כן לאביה, דִּאי לְעִצְמָהּ הוּא נִתָּן, אֲמַאי הָיִיב מִפְתָּה – מדוע
 21 חייב המפתה לשלם לה, מִדְּקָתָה עָבַד – הרי מרצונה בא עליה,
 22 ומחלה לו על כל התשלומים שחייבתו תורה, ושוב קשה מה
 23 החידוש במשנתנו.
 24 מתרצת הגמרא: 'עָמַד בְּדִין' אִיצְמִירֵיהּ לֵיה – הוצרכה המשנה
 25 להשמיענו את האופן שעמדה הבת בדין בחיי האב, ומת האב
 26 לאחר שעמדה בדין, ולהשמיענו שנידון זה הוא פְּלוֹנְתָא
 27 [מחולקת] דְּרַבִּי שְׁמֵעוֹן וְרַבִּנּוּן, האם הקנס ברשות האב מיד לאחר
 28 העמדה בדין, ובניו יורשים אותו, או שהקנס שייך לאב רק לאחר
 29 שנגבה בפועל, וכיון שמת קודם גבייתו, הבת זוכה בו.

31 נחלקו במשנתנו חכמים ורבי שמעון ממתי זוכה האב בקנס,
 32 לדעת חכמים משעת העמדה בדין, ולרבי שמעון רק לאחר
 33 שגבאו. הגמרא בהמשך תביא נידון דומה לגבי חיוב קרבן שבועה,
 34 אמנם תחילה מביאה הגמרא משנה בשבועות בענין חיוב קרבן
 35 שבועה, שגם בו נחלקו רבי שמעון וחכמים, ומסתפקת בדעת רבי
 36 שמעון שם. 'קרבן שבועה' והמכונה גם 'אשם גזילות' בא במקרה
 37 שאדם תבע את חבירו ממון שחייב לו, והלה כפר בו ונשבע
 38 לשקר, והודה על כך לאחר מכן, שדינו הוא לשלם את הקרן,
 39 להוסיף עליו חומש, וכן להביא קרבן אשם על שבועתו. שנאמר
 40 (ויקרא ה כא–כה) 'נִפְשׁ בִּי תִחָטֵּא וּמַעַל מַעַל בַּהּ, וְכַחֵשׁ בְּעֻמְתּוֹ
 41 בִּפְקֻדּוֹ או בְּתַשְׁמוֹת יָד [ו–הלואה] או בְּגִזְלָה או עֲשֵׂק אֶת עֻמְתּוֹ
 42 [ו–שלא שילם שכר שכיר] או מִצָּא אֲבָדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל
 43 שֶׁקֶר וגו'. וְהָיָה בִּי יִחָטֵּא וְאָשָׁם, וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל או אֶת
 44 הָעֲשֵׂק אֲשֶׁר עֲשָׂה או אֶת הַפְּקֻדּוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ או אֶת הָאֲבָדָה
 45 אֲשֶׁר מִצָּא וגו'. וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ [ו–שילם את הקרן, שהוא ראש
 46 הממון], וְחַמִּשְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וגו'. וְאֵת אֲשֶׁמוֹ יָבִיא לַה', אֵיל תָּמִים
 47 מִן הַצֹּאן יַעֲרֹךְ אֶלֶּשֶׁם אֵל הַכֹּהֵן.
 48 הֵנּוּ הֵתָם – שנינו במסכת שבועות (לט), אדם האומר לחבירו אֲנִיכָהּ
 49 וּפִיתִיתָ [ו–א פיתית] אֶת בְּתִי, והוא מכחיש ואומר לֹא אֲנִיכָתִי וְלֹא
 50 פִיתִיתִי. אמר לו האב, מְשַׁבְּעִיךָ אֲנִי שלא עשית כן, וְאָמַר הִלָּה

זה "שישראל בטבעם הם רחמנים וגומלי חסדים (הוא) מפני היות נפשותיהם נמשכות ממידותיו יתברך אשר החסד גובר בהן על מידת הדין כו' שלכן נקראת הנשמה בת כהן".

ממאמר (א) שבת פרשת עקב ה'תשכ"ז

כתובות. פרק רביעי – נערה שנתפתתה דף מב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלה רש"י תוספות

מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ – שַׁעֲשֻׁתָּהּ בְּחַי אֲבִיהָ. אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּנָה – כְּגוֹן שֶׁכָּר פְּעוּלָהּ. מֵת הָאֵב
הָרִי הוּא שֶׁל אֲחִים – דִּמְשָׁב לַעֲלֹם זָכָה בּוֹ הָאֵב. וְלֹא דְמִי לְקַסֵּס, דְּלֹא הוּי מִמּוֹן עַד
שֶׁעַמֵּד בְּרִין וְעֵידוּדוֹ, דְּהָא אִי מוֹדָה מִיפְטָר. פְּצִיאָתָהּ – בְּגוּמָרָא פְּרִיךְ: מִמָּאן גְּבִיא?
גְּמָרָא לֹאבִיָּה אִיצְטְרִיבָא לִיה – דְּלֹא תָנָן. מְדָקָא יְהִיב מִתָּנָה – קֵס וּבֹשֶׁת וּפְגָם –

פְּשִׁיטָא דְּלֹאבִיָּה נִינְהָ, דְּאִי לִידִידָה – דָּא אַחֲלָה
גְּבִיָּה. אֲנִשְׁתָּ וּפִיתִית – אוּ פִיתִית. חֵיב – קֶרן
וְחֹמֶשׁ וְאַשֶׁם, אִם הוֹדָה אַחֲרֵי כֵן, וְהוּא אֲשֶׁם
גְּזִילוֹת. שְׁאִינוּ מְשֻׁלֵּם קֵס עַל פִּי עֲצָמוֹ – אֵלָא
עַל פִּי עֵדִים. וְכִינּוּ דְּאִילוּ אוֹדִי לִיה קָמֵן כִּשְׁתַּבְעוּ
הוּא מִיפְטָר, כִּי כִפְרִיהָ, נִמֵּי, אִין זֶה שְׁבוּעַת כִּפְרִית
מִמּוֹן. אֲבָל מְשֻׁלֵּם כּוֹשֶׁת וּפְגָם – דִּמְמוֹנָא הוּא,
וְאִשְׁתַּבַּח דִּמְמוֹנָא כִּפְרִיהָ. וְלִקְמָן מִפְּרִשׁ טַעְמָא
דִּרְבֵּנָן, דְּקָא סְבִירָא: סִתְּמָן טַעֲוִין אֲנִשְׁתָּ – לֹא הִבְטָה
אֵלָא בְּפִשְׁתָּ וּפְגָם, וְלֹא נִשְׁבַּע עַל עַל כִּפְרִית קֵס.
כְּעָא מִינִיה אֲבִי מִרְבָּה – בִּר נַחֲמָנִי, דִּרְבִּיהָ הוּא.
כִּינּוּ דְּעַמֵּד בְּרִין – כְּבֵר. וְאִי הוּא מוֹדִי לִיה קָמֵן
– הוּא מְשֻׁלֵּם, שֶׁכָּר חֵיבִידוֹ בֵּית דִּין רֵאשֻׁן
עַל פִּי עֵדִים, הִשְׁתָּא מִמּוֹנָא כִּפְרִיהָ – וְחֵיבִי. אוּ
דְּלִמָּא אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד בְּרִין – וְאִי מוֹדָה הוּא
מִיחֵיב, אִפִּילוּ הֵכִי לֹא מִיחֵיב בְּכִפְרִיתוֹ
שְׁבוּעָה, הוּאִיל וְעִיקָר קֵס, וְלֹא חֵיבִיהָ תוֹרָה
קָרְבַּן שְׁבוּעָה אֵלָא עַל פְּקוּדֵן וְתִשְׁמוּת יֵד וְכִזְבָּא
בְּחָ. הִפְלֵת אֵת שִׁנִּי – נִמֵּי קֵסָא הוּא, שְׁהִי
מִמּוֹנָא הוּא, כְּאֹחֵד מִן הַחֲמוּרִים.
מָא

בְּרִין וְלֹא נִתְחַיִּיבִיתִי לָךְ מִמּוֹן, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מָא? כִּינּוּ דְּעַמֵּד בְּרִין – כְּמוֹנָא
הוּא, וּמִיחֵיב עָלֶיהָ קָרְבַּן שְׁבוּעָה, אוּ דְלִמָּא: אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד בְּרִין – קֵס הָיִי? אָמַר לִיה:
כְּמוֹנָא הָיִי, וּמִיחֵיב עָלֶיהָ קָרְבַּן שְׁבוּעָה. אִיתִיבִיה: רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמַר: יָכוֹל הָאוֹמֵר לְחִבְרִי:
"אֲנִסְתָּ וּפִיתִית אֵת בְּתִי", וְהוּא אוֹמַר: "לֹא אֲנִסְתָּ וְלֹא פִיתִית". "הֵמִית שׁוֹרֵךְ אֵת עֲבָדִי"
וְהוּא אוֹמַר: "לֹא הֵמִית". אוּ שְׁאָמַר לוֹ עֲבָדִי: "הִפְלֵת אֵת שִׁנִּי וְסִמִּית אֵת עֵינִי", וְהוּא
אוֹמַר: "לֹא הִפְלֵתִי וְלֹא סִמִּיתִי", וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה, יָכוֹל יְהִי חֵיב – תִּלְמוּד לִמְדָּא: "וְכִשְׁחַשׁ
בְּעֵמִיתוֹ בַּפְּקוּדֵן אוּ בְּתִשְׁמוּת יָד אוּ בְּגוֹל אוּ עֶשֶׂק אֵת עֵמִיתוֹ אוּ מִצָּא אֲבִידָה וְכִחֵשׁ בָּהּ
וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָר". מָה אֵלּוּ מִיּוֹחֲדִין – שְׁהֵן מִמּוֹן, אֵף כֹּל – שְׁהֵן מִמּוֹן, יֵצְאוּ אֵלּוּ שְׁהֵן קֵסִים.
מָא

אֵלִיבֵא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן טַי מִלְרַבָּנָן? דְּהִבִּי נִמֵּי הוּא מִצִּי לַמְבִּיעַ לְרַבָּנָן, אִם פִּירֵשׁ דְּקֵס קָא תֵּבַע, וְאִהֲדִיא בְּרִיתָא דְּמִיתָא בְּסוּמָרָא הִיא לֹא לְקַבְּעָה בְּעִיתָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. **אִין** דְּלִמָּא אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד
בְּרִין קֵסָא הוּא מוֹדָה בְּקֵס פְּטוּר – כֵּן כְּתוּב בְּכָל הַסְּפָרִים. אֲבָל בְּקוֹנְטֵרֵס פִּירֵשׁ: אוּ דְלִמָּא אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד בְּרִין, וְאִי מוֹדָה בִּיה מִיחֵיב, אִפִּילוּ הֵכִי לֹא מִיחֵיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה, כִּינּוּ דְּעִיקָר
קֵס, וְלֹא הוּי דּוּמִיא דְּפִקְדוֹן דְּקָא. מִשְׁמַע מִתּוֹךְ פִּירוּשֵׁי דְּפִשְׁטָא לִיה לֹאבִי שְׁהוּא מִמּוֹן לְכָל שָׂאֵר דְּבִרִּים הִיכָא דְּעַמֵּד בְּרִין לְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמָא, אוּ לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו, דְּמָאִי שְׁנָא: לֹא מִיבְעָא
לִיה אֵלָא לְעַמֵּד קָרְבַּן שְׁבוּעָה דּוּקָא. וְעֵינֵן דּוּמִיא דְּפִקְדוֹן דְּעִיקָר מִמּוֹן, כְּדִפְרִישְׁתִּי. וְהוּאִיל דְּלִקְמָן דְּחָקוּ לְפִירֵשׁ כֵּן, דְּפִרִּיךְ אֲבִי בִסּוּף הַסְּטוּגָא אֲמַתְנִיתִין דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
פּוֹטֵר כִּי, וְקָאמַר: טַעְמָא דְּלֹא עַמֵּד בְּרִין, הָא עַמֵּד בְּרִין – דִּמְשֻׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ כִּי. מִשְׁמַע דְּפִשְׁטָא לִיה לֹאבִי הִיכָא דְּעַמֵּד בְּרִין דְּהוּי מִמּוֹנָא. וְקִשְׁתִּי: שְׂצִירָךְ לְמִחוּךְ הַסְּפָרִים: וְעוֹד: דְּאִדְפְּרִיךְ
לִיה אֲבִי לְרַבָּה מִמְתַּנִּיתִין לֹא הִסְפִּיקָה לְגִבּוֹת כִּי וְאִי אֲמַרְתָּ מִמּוֹנָא הוּי לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו כִּי – תִּקְשִׁי לִיה לְנַפְשִׁיהָ, דְּאֲבִי נִפְשָׁא דְּהוּי מוֹדָה דְּהוּי מִמּוֹן לְכָל דְּבִר, אֵלָא דְּמִכְּעִי לִיה דּוּקָא לַעֲנֵן
קָרְבַּן שְׁבוּעָה, כְּדִפְרִישְׁתִּי: וְעוֹד: אֲמָאִי אִיצְטְרִיךְ לְשׁוֹנֵי: כִּי קָאמַר רַבָּה – בְּשָׂאֵר קִנְסוֹת, נִימָא דְּבִקְסָא דְּאוֹנֵס נִמֵּי קָאמַר רַבָּה דְּהוּי מִמּוֹן לְהַתְחַיִּיב בְּהוֹדָאָתוֹ כְּשַׁעֲמֵד בְּרִין, דְּהָא אִפִּילוּ בִסּוּף
הַסְּטוּגָא פְּשִׁיטָא לִיה לֹאבִי דְּהוּי מִמּוֹן לַעֲנֵן שְׁמִתְחַיִּיב בְּהוֹדָאָתוֹ: וְהָא נִמֵּי דְּפִרִּיךְ לִיה אֲבִי לְרַבָּה מְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, טַעְמָא – דְּלֹא עַמֵּד בְּרִין, הָא עַמֵּד בְּרִין – דִּמְשֻׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ, מִיחֵיב
קָרְבַּן שְׁבוּעָה – לִקְשִׁי אֲבִי לְנַפְשִׁיהָ, הוּאִיל וּפְשִׁיטָא לִיה בְּכּוֹלָהָ קִנְסוֹת דְּהוּי מִמּוֹן לְהַתְחַיִּיב בְּהוֹדָאָתוֹ: וְנִרְאָה לְפִירֵשׁ: דְּאֲבִי מְסַקָּפָא לִיה אֵלִיבֵא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן, לְפִי שְׁמִינִי בְּמִשְׁנֵינִי בְּמִשְׁנֵינִי דְּלִרְבִּי
שְׁמַעוֹן לֹא הוּי מִמּוֹן לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו, לְהֵכִי מְבַעֵיא לִיה אִי לֹא חֵיב נִמֵּי לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִמּוֹן לַעֲנֵן קָרְבַּן שְׁבוּעָה וְהוֹדָאָתוֹ, אִי לֹא. וְאִתְרִישׁוֹ מְבַעֵיא לִיה, כְּדִרְסִינָן בְּכָל הַסְּפָרִים, דְּהָא בָּהָא
תִּלְיָא: דְּאִי מִיחֵיב בְּהוֹדָאָתוֹ – אִם כֵּן כִּפֵּר לִיה מִמּוֹנָא, וּמִיחֵיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה. וְאִי מִיפְטָר בְּהוֹדָאָתוֹ – אִם כֵּן לֹא מִיִּיד כִּפֵּר לִיה. וְלִכְךָ הוֹצִיר רַבָּה לְקַמֵּן לְשׁוֹנֵי: כִּי קָאמֵינָא מִמּוֹן הוּי לְהוֹרִישׁוֹ
לְבָנָיו, דְּלֹא מִצִּי לְמִימַר מִמּוֹן הוּי לְהַתְחַיִּיב בְּהוֹדָאָתוֹ, דְּהָא מִדְּפִרֵשׁ לִיה מִקְרָבַן שְׁבוּעָה – מִכָּלֵל דְּאִי מוֹדָה מִיפְטָר. וְלִקְמָן דְּאִמַר אֲבִי: הָא עַמֵּד בְּרִין דִּמְשֻׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ – הִבִּי פִירוּשֵׁי: הָא
עַמֵּד בְּרִין וּבְנִיה וּמִתָּה. דְּמִנֵּה יִרְיָה, מִיחֵיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה. **אֲמַר**: לִיה מִמּוֹנָא הוּי מִיחֵיב עָלֶיהָ קָרְבַּן שְׁבוּעָה – וְהוּא הוֹדִין דְּאִי מוֹדָה בִּיה מִיחֵיב, דְּהָא בָּהָא תִּלְיָא. וְשִׁי שְׁמוּחָקִין "וּמִיחֵיב
עָלֶיהָ קָרְבַּן שְׁבוּעָה", דְּהָא לְקַמֵּן קָאמַר רַבָּה: כִּי קָאמֵינָא מִמּוֹנָא הוּי לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו, וְלֹא גִרְסִינָן אֵלָא: "מִמּוֹנָא הוּי", וְלֹא פִירֵשׁ עַד לְבִסּוּף דְּלַעֲנֵן לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו קָאמַר. וְאִמַר רַבִּי יִצְחָק: דִּיאָן
לְמִחוּךְ בִּשְׁבִיל כֵּךְ. דְּהָא לְמָא דְּמִסִּיק כִּי קָאמַר רַבָּה בְּשָׂאֵר קִנְסוֹת – וְהָרִי בִיה, דְּמַעֲקִירָא הִשִּׁיב לֹאבִי מִמּוֹנָא הוּי הִקְסָא דְּאוֹנֵס וּפִיתִי. וְנִרְאָה לְרַבִּי יִצְחָק דְּרַבָּה קִיבֵל מִרְבּוּתוֹ דִּמְמוֹנָא
הוּי וְהִשִּׁיב לוֹ תַּחֲלִילָה לַעֲנֵן קָרְבַּן שְׁבוּעָה, וּכְשִׁתֵּר לוֹ אֲבִי – חוּר בּוֹ, וְאִמַר: לֹא לַעֲנֵן קָרְבַּן קְבִלְתִּי דִּמְמוֹן הוּי, אֵלָא לַעֲנֵן לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו. וְכֵן מִשְׁמַע, כְּדִשְׁבּוּשׁ הִקְשָׁה לוֹ מִמְתַּנִּיתִין אֲמָאִי
קִשּׁוּ בָּהּ עֲשִׂרִים וְתַרְתֵּן שְׁנֵין הוּא לִיה לְחוּר מְדַבְּרִי, אֵלָא דְּאִי מִרְבּוּתוֹ קֵבֵל. **הִפְלֵת** אֵת שִׁנִּי וְסִמִּית אֵת עֵינִי – וְאִם תִּנְאֵמַר: מַה יִּיחֹד כְּלִי שִׁיךְ גְּבִי עַבְדִּי: דְּהָא מִיִּיד כְּשִׁתְּפִיל אֵת שִׁנִּי
– קִנָּה הִעֲבֵר בְּעַצְמוֹ, דְּגִבִּי עַבְדִּי גָלִי רְחֻמָּא שׁוֹכֵה בְּעַצְמוֹ מִיִּיד כְּשִׁפִּיל שִׁנִּי, כְּדִאֲמַרְיָן בְּ"מִרְבּוֹה" (כְּבָא קָמָא עַד,א), וְתוֹ לֹא הוּי קֵסָא: וְאִין לֹאמַר כְּגוֹן שֶׁהִפִּיל שִׁנִּי וְסִמִּית אֵת עֵינִי, דִּינָא
בְּשִׁינֵי וְנִתּוֹן לוֹ דְּמִי עֵינִי, וּמִיחֵיד לוֹ כְּלִי עַל זֶה. דְּהָא מוֹכַח בְּכָבָא קָמָא דְּמָאֵן דְּאִית לִיה יוֹצֵא בְּשִׁינֵי וְנִתּוֹן לוֹ דְּמִי עֵינִי – סִבֵּר דִּיאָן
צִירִךְ גַּט שְׁחִירִי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אִית לִיה בְּהִיא דְּצִירִךְ גַּט שְׁחִירִי: וְשִׁי לִזְמַר: דְּסִימָא אֵת עֵינִי אִין צִירִךְ יִיחֹד, דִּיאָן יִיחֹד גְּדוֹל מִדָּה. שְׁהִי הִעֲבֵר תּוֹכֵה אֵת גּוֹפֵי מְרַבִּי שִׁישְׁחִירָנוּ וְיִכְתּוּב לוֹ גַּט
שְׁחִירִי. וְאִם תִּנְאֵמַר: פְּשִׁיטָא דְּלֹא מִיחֵיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה עַל הִעֲבֵר, דְּאִפִּילוּ רַבִּי אֵלִיעִזֵּר דְּרִישׁ רַבּוּי מִיעוּט, וּמִרְבָּה קִרְקַעַת לְשְׁבוּעָה – לַעֲנֵן קָרְבַּן שְׁבוּעָה פּוֹטֵר בְּפִרְךָ "שְׁבוּעַת הַפְּקִדוֹן"
(שְׁבוּעַת לִזְבָּן). דְּרִישׁ "מִכְּלִי" וְלֹא כֹל. וְהוּא הוֹדִין בְּעִבְרִיָּו וְשִׁי לִזְמַר: דָּאָ עַל גַּב דְּבִקְרַקְעוֹת אֵין קָרְבַּן – עֲבַד יֵשׁ קָרְבַּן, דְּהִבִּי נִמֵּי אֲשַׁכְּחֵן רַבִּי מֵאִיר דִּאִית לִיה דִּיאָן נִשְׁבַּעְעַל עַל הַקְּרַקְעוֹת,
וְעַל הַעֲבָרִים סִבִּירָא לִיה דְּנִשְׁבַּעְעַל, כְּדִאֲמַרְיָן בְּ"הוֹשָׁע" (כְּבָא מְצִינָא קַב).

לֹאבִיָּה נִמֵּי פְּשִׁיטָא מְדָקָא יְהִיב מִתָּנָה – אֵף עַל גַּב דְּאִיבָא לְמִימַר דְּהָא דְּמִיחֵיב מִתָּנָה,
הִיינוּ בְּקִטְנָה דְּלֹא שִׁיךְ בָּהּ מִחֲלִילָה, וְכִדְרַבְּנָן דְּאִמַר שִׁי קֵס בְּמִקּוֹם מְכַר, מִכָּל
מִקּוֹם מִשְׁמַע לִיה דְּבִנְעִירָה אִיירִי, דְּפִשְׁטָא מִתְנַתִּין "אֵלּוּ נִעְרוֹת" דְּרִישָׁא קָאִי.
רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר שְׁאִינוּ מְשֻׁלֵּם קֵס עַל פִּי עֲצָמוֹ – תִּימָה לְרַבִּינֵי יִצְחָק: חִיפּוֹק לִיה דְּאִפִּילוּ
בְּעוֹשֵׁק הַלּוּאָה גּוֹפִיָּהוּ דְּכִתְבִיב בְּקָרָא, לֹא מִיחֵיב

קָרְבַּן אֵלָא כְּשִׁיחִיד לוֹ כְּלִי לְהוֹלָאוֹת וְלַעֲשׂוֹק
(כְּבָא מְצִינָא מִתָּא), וְכָאן בְּקֵס מִה יִיחֹד שִׁיךְ
כְּאֵין? דְּמִיירִי בְּלֹא עַמֵּד בְּרִין, דְּבַעְמֵד – אִיבְעִיא
לִיה לֹאבִי בְּסוּמָרָא: וְאִמַר רַבִּינֵי יִצְחָק: כְּגוֹן שִׁיחִיד
לוֹ כְּלִי כֵךְ לְכַשִּׁיעֵמֵד בְּרִין בְּבֵית דִּין וְיַחֲתִיב לוֹ,
יְהִי כְלִי זֶה יִיחֹד לוֹ לְגִבּוֹת מִמֵּנִי דְּמִי אוֹנֵס. וְאִם
תִּנְאֵמַר: וְכִי נִימָא דְּסִבֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִרֵּם מִקְנָה
דְּבִר שֶׁלֵּא לֹא לַעֲלֹמָא: דְּאִפִּילוּ אִם תִּנְאֵמַר: קֵס אִיבְעִיא
דָּאִם אֲמַר: "כְּלִי זֶה יְהִי דָא שֶׁלֵּךְ אִם יִרְדּוּ גִשְׁמִים
הַיּוֹם", וְחִשְׁבִּי דְּבִר בֹּא לַעֲלֹם – הִיינוּ מִשּׁוֹם
דְּכִלִּי שְׁנוֹתָן לוֹ הוּא בְּעוֹלָם, וְכִהֵן בּוֹ לְמַפְרַע
כְּשִׁירָדוֹ גִּשְׁמִים. וְהָא דְּקָאמַר "אִם יִרְדּוּ" – תִּנְאֵה
בְּעִלְמָא הוּא. אֲבָל הָכֵא – אִין נִתּוֹן לוֹ חִבְלִי מִיד,
אֵלָא מִשְׁמִיחִיד לוֹ לְגִבּוֹת הִימְנוּ קֵס אִם יַתְחִיב
כְּשַׁעֲמֵד בְּרִין, וְהָא לֹא בֹא לַעֲלֹם דָּאִי וְכִי תִימָא
הִכִּי נִמֵּי – אִם כֵּן נַחֲשִׁבִיהָ בְּהִיד הֵךְ תִּנְאִי דְּחִשְׁבִּי
בְּפִרְךָ "דְּאִמַר" בְּקִדּוּשֵׁן (סִבֵּר), דְּסִבִּירָא לְהוֹ אִרֵּם
מִקְנָה דְּבִר שֶׁלֵּא בֹא לַעֲלֹם. דְּהָא פְּרִיךְ נִמֵּי הֵתָּם:
וְנַחֲשׁוּב נִמֵּי רַבִּי עֲקִיבָא: וְאִמַר רַבִּינֵי יִצְחָק: דְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן חֲרָא וְעוֹד קָאמַר, חֲרָא – דִּיחִיד אִינוּ
מִוִּעִיל, דְּרַבִּי שֶׁלֵּא בֹא לַעֲלֹם הוּא, דְּאִינוּ מִתְחִיב
כָּלֵל אֵלָא מִשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּרִין וְאִילָךְ, וְעוֹד,
אִפִּילוּ קוֹנָה בְּיִיחּוּד – אִין כָּאן כִּפְרִית מִמּוֹן, שְׂאִין
מְשֻׁלֵּם קֵס עַל פִּי עֲצָמוֹ, וְאִי מוֹדָה – מִיפְטָר.
וּרְבִנָּן אִית לִיה דְּאִרֵּם מִקְנָה דְּבִר שֶׁלֵּא בֹא לַעֲלֹם,
וְלֹא מִיִּיתִי הֵתָּם אֵלָא אוֹתוֹן תִּנְאִים שֶׁחֲזָכְרוּ שְׁמֹם.
וְנִשְׁבַּע הוֹדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מוֹד – קִצֵּת קִשּׁוֹה:
דְּבִרְךָ מִתְנַתִּין לֹא פִּלְגִינָא, אֵלָא לְרַבִּינֵי
בּוֹשֶׁת וּפְגָם קָא חֲבַע. וְלִרְבִּי שְׁמַעוֹן קֵס קָא חֲבַע
אֲבָל אִם הִיא מִפְּרִשׁ בְּהִיא דְּקֵסָא קָא תֵּבַע – הִיא
פּוֹטֵר לְרַבָּנָן כְּמוֹ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, אִם כֵּן אֲמָאִי בְּעִי

אֵלִיבֵא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן טַי מִלְרַבָּנָן? דְּהִבִּי נִמֵּי הוּא מִצִּי לַמְבִּיעַ לְרַבָּנָן, אִם פִּירֵשׁ דְּקֵס קָא תֵּבַע, וְאִהֲדִיא בְּרִיתָא דְּמִיתָא בְּסוּמָרָא הִיא לֹא לְקַבְּעָה בְּעִיתָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. **אִין** דְּלִמָּא אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד
בְּרִין קֵסָא הוּא מוֹדָה בְּקֵס פְּטוּר – כֵּן כְּתוּב בְּכָל הַסְּפָרִים. אֲבָל בְּקוֹנְטֵרֵס פִּירֵשׁ: אוּ דְלִמָּא אֵף עַל גַּב דְּעַמֵּד בְּרִין, וְאִי מוֹדָה בִּיה מִיחֵיב, אִפִּילוּ הֵכִי לֹא מִיחֵיב קָרְבַּן שְׁבוּעָה, כִּינּוּ דְּעִיקָר
קֵס, וְלֹא הוּי דּוּמִיא דְּפִקְדוֹן דְּקָא. מִשְׁמַע מִתּוֹךְ פִּירוּשֵׁי דְּפִשְׁטָא לִיה לֹאבִי שְׁהוּא מִמּוֹן לְכָל שָׂאֵר דְּבִרִּים הִיכָא דְּעַמֵּד בְּרִין לְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמָא, אוּ לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו, דְּמָאִי שְׁנָא: לֹא מִיבְעָא
לִיה אֵלָא לְעַמֵּד קָרְבַּן שְׁבוּעָה דּוּקָא. וְעֵינֵן דּוּמִיא דְּפִקְדוֹן דְּעִיקָר מִמּוֹן, כְּדִפְרִישְׁתִּי. וְהוּאִיל דְּלִקְמָן דְּחָקוּ לְפִירֵשׁ כֵּן, דְּפִרִּיךְ אֲבִי בִסּוּף הַסְּטוּגָא אֲמַתְנִיתִין דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
פּוֹטֵר כִּי, וְקָאמַר: טַעְמָא דְּלֹא עַמֵּד בְּרִין, הָא עַמֵּד בְּרִין – דִּמְשֻׁלֵּם עַ

מאי לאו בשעמד בדין – ואם תאמר: בשלמא לרבי יוחנן דסגי ביהודי כלי, דסבידא ליה דמעות קנות – אתי שפיר, דאף על גב דייחא לו כלי לקנס וקני ליה – מכל מקום דין קנס עליו לענין קרבן שבועה, ולענין כמה דברים, עד שיבא ליה. אלא לריש לקיש, דלא מייחב קרבן שבועה אלא כשנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו – אמאי פטר רבי שמעון כהא? הואיל

ועמד בדין ונטלו הימנו – ממוק גמור הוא ואומר רבינו שמשון בן אברהם: דלריש לקיש מצי למימר דמיייר שנתן לו כלי בתורת משכון לקנס, וחזר והפקידו אצלו. דהואיל ולא נתן לו אלא בתורת משכון – לא חשיב ממוק. אף על פי שזדה בידו. תימה לרבינו יצחק: כהפיל את שניו וסימא את עינו אמאי לא מייחב קרבן שבועה? הא מתחייב בהודאתו, כיון שעמד בדין ופטרורוהו בית דין, ואין לו עליו כלום ושמא כיון דחבתי מחוסר גט שחרור, אם היה מודה שסימא את עינו – לא היה יוצא לחירות.

לא בשלא עמד בדין – ואם תאמר: אי בלא עמד בדין – פשיטא דלא מייחב קרבן שבועה, דלא מידי כפריה. דאי מודה מיפטר, ומה צריך קרא ד"וכחש" לבן? הוזה ליה לאקשוי: תלמוד לומר "וכחש"? אשר ירשעון אלהים" מיבעי ליה כדפריך לקמן: תלמוד לומר "וכחש"? תלמוד לומר "ונתן" מיבעי ליה? ויש לומר: דהכא לא בעי לאקשוי הכי, דאיכא למימר אסמכתא בעלמא הוא. אבל לקמן פריך שפיר, כי היכי ד"וכחש" הוה לדרשא גמורה לענין שאר קנסות – הכי נמי הוה לדרשא גמורה לענין אסמכתא ופתרי.

[תשלומי] כפל ותשלומי ארבעה וחמשה – רבי שמעון לא פליג אהא, דלא שביק איניש מדי דבי מודה מייחב, ותבע מדי דבי מודה מיפטר, דהכא דכל קייץ. מורנו הרב רבי מאירי תוספות ישנים כתב יד.

דאחין בעי למיהוי – בשלמא לרדי – הוא קנס לכל מילי, מדגלי רחמנא לענין קרבן שבועה. אלא לדידך, דאחין בעי למיהוי תימה: וכי רבה לא ידע מתניתין? ויתרין רבינו יצחק רבי אברהם: דרבה דאמר דממוק הוי להורישו לבניו – היינו כשאין הבת קיימת, אבל מתניתין איירי כשהבת קיימת, דאז אין ראוי להורישו לבניו כל זמן שלא בא ליה, משום דאין אדם מוריש וכות בתו לבנו. ואבי דאקשי ליה – לא ניהא ליה לאיפלוגי בהאי, ורבה נמי הודה לו.

ונתן לחוד – וגבי מוציא שם ער דכתיב "ונתן לאבי הנערה" איכא למימר: "ונתן" לחוד: "ונתן" לחוד. **אי** הכי תלמוד לומר "וכחש" תלמוד לומר "ונתן" מיבעי ליה, בשלמא לרדי מ"נתן" לא גמרי מדי, וכולה מילתא יליפין מ"וכחש", דאף דלא הוי ממוק להורישו לבניו – יליפין מהתם, מדגלי רחמנא גבי קרבן שבועה, אלא לדידך דילפת מ"נתן" דלא הוי ממוק עד שנת נתינה, ולא וכי אב אוזר העמדה בדין כמו קדם, אם כן "ונתן" מיבעי ליה, ואז צריך קרא ד"וכחש" על כך, דפשיטא דכיון דאי מודה מיפטר – פטור נמי מקרבן שבועה.

כי אצטריך קרא בגון שעמדה בדין ובגרה ואחר כך מותה דכי ירית מינה דידה קא ירית – ואף

על גב דהשתא ממוק גמור הוא שלא בא לידו מכת קנס, ואי מודה – מייחב, אפילו הכי פטור מקרבן שבועה מ"וכחש". והיינו דפריך למאי דשני השתא: יצאו אלו שזון קנס? ממוק הוא! אבל עד השתא הוה אתי ליה שפיר דקרי ליה קנסו הואיל בלידו מכת קנס, ואי מודה – מיפטר.

אבל השתא, דמוקטין לקרא בבי האי גונא, בגון שעמדה בדין ומתה, שלא בא לידו מכת הקנס אלא מכת ירושה, ומלתא דפשיטא היא דאי מודה – מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו

הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מאי לאו בשעמד בדין – בבית דין אחד, ובאו עדים באותו בית דין, והייחובו בית דין על פיהם, ועכשיו זה תובעו מה שחייבוהו בית דין, וחזר וכפר, וקנתי: פטור. **בשלא עמד בדין** – ועדיין לא העידו עדים, והא **מרישא** – מילתיהו דרבנן דאפילו עליה והייחובו קרבן שבועה איירי בשעמד בדין, מכלל דסיפא, כלומר רבי שמעון, דאתא לאיפלוגי עלייהו – בדכותה איירי, אין לי – שיתחייב

קרבן וחומש ואשם. **בשלא מי יצא** – מי יצא דגב, דתבעיה כפילא? ועוד: דלמא מיד ומיפטר. **אלא פשיטא בשעמד בדין** – והא דקתני יצאו אלו שזון קנס – לקמן מפרש לה שיעקב קנס. **אי ליתני רישא** – דבולה, רבי שמעון אומר? או ליתני סיפא כו' מאי שנא דאיפסיק ותנא "רבי שמעון אומר" בי מיצעי? ומורינא לך לענין קרבן שבועה – דלרבי שמעון אף על גב דעמד בדין לא מייחב עליה קרבן שבועה, להורישו לבניו – משעמד בדין ומת עד שלא הספיק לגבות הרי הוא של אחיה ולא שלה. עשרין ותרתינן שנין – הן היו ימי שררות של רבה, ומת, וישב רב יוסף בראש, וסיעתוהו מן השמים לפקדה, להחיות לו לשם. לפי שזדה רבה חריק, ולכך קראוהו "עוקר הרים", ורב יוסף היה בעל שמועות ומשנה ובריתא לכך קראוהו "סניג", וכי אמר רבה פטומא הוי להורישו – משעמד בדין בשאר קנסות ולא מיפטר ות בהודאה. יתן לחוד ונתן לחוד – "יתן" משמע לשון צווי, ולעולם. "ונתן" משמע דבר הנתון כבר. **אי הכי** – דשאני קנס דאונס ומפתה משאר קנסות, דאפילו עמד בדין נמי לא ממוקא הוא. תלמוד לומר וכחש – בתמידי: כלומר, מאי אייריא דנסיב לה הש"ס לפטורא מ"וכחש" כי היכי דילף שאר קנסות, כלומר, מדלא דמי לתשומת יד למיהוי עיקר תחילתו ממוק – תיפוק ליה דהשתא נמי לא ממוקא הוא, דרדומנא אמר "ונתן", דלא ויכתה לו הורה עד שעת נתינה. **כי איצטריך וכחש** – לקנס דאונס ופתוי, למילפניהו בהדי שאר קנסות לפטורא מ"וכחש" משום דיערקר קנס, ולא מצי למילף מ"ונתן". בגון שעמדה בדין ובגרה – דלרבי שמעון דידה הוה, דכי היכי דפליג במתניתין בלא הספיקה לגבות עד שמת האב – הכי נמי פליג בלא הספיקה לגבות עד שגברה, דקאמר תנא קמא הרי הן של אב, ולרבי שמעון הרי הוא של עצמה, ואם מותה אחר כך – ירית לה אביה מכת ידדה, והוי ממוק גמור, ואף על גב דלא מטא לידה, דלגבי דידה לא הוה שאני משאר קנסות, דמשעת העמדה בדין ממוקא הוא, וכי מייחב – ירית הוא כל כות שזיה לה בו, וכל מ"נתן" לא מצי למפטריה, ונסיב תלמודא מ"וכחש", ומשום דיעקרו קנס. **אי הכי** – דבשעמד בדין אוקימתה, וכבר נעשה ממוק – היכי קתני יצאו אלו שזון קנס? הא ממוק ניהוה שאני משלם קנס כו' – ואי הוה מודה דמיפטר, אלמא, טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוא, והא ליתא אלא כשלא עמד בדין, הכי גרסין: והא עמד בדין דמשלם על פי עצמו קרבן שבועה נמי מייחב. **רחמנא** פטריה – מקרבן שבועה. **מוכחש בעמיתו** – שלא פירש בו אלא דברים שיעקב ממוק, ומורה

מאי לאו בשעמד בדין, **לא**, בשלא עמד בדין, **והא מדרישא בשעמד בדין, סיפא נמי בשעמד בדין! דקתני רישא: אין לי אלא דברים שמשלמין עליהם את הקרבן, תשלומי כפל, תשלומי ארבעה וחמשה, והאונס, והמפתה ומוציא שם רע – מניין? תלמוד לומר: "ומעלה מעל", ריבה. היכי דמי? אי דלא עמד בדין – כפילא מי איכא? אלא פשיטא – בשעמד בדין, ומדרישא בשעמד בדין – סיפא נמי בשעמד בדין, ואמר ליה: וכילנא לשנויי לך: רישא – בשעמד בדין, וסיפא – בשלא עמד בדין, וכולה רבי שמעון היא, ושנויי דחיקי לא מושינוי לך. דאם כן אמרת לי: ליתני רישא "רבי שמעון אומר" או ליתני סיפא "דכרי רבי שמעון". אלא, כולה בשעמד בדין, ורישא רבנן וסיפא רבי שמעון, ומורינא לך לענין קרבן שבועה, דרחמנא פטריה מ"וכחש". וכי קאמינא ממוק הוי – להורישו לבניו. איתיביה: רבי שמעון אומר: אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב – הרי הן של עצמה, ואי אמרת ממוק הוי להורישו לבניו – לעצמה אמאי? דאחין בעי מיהוי! אמר רבא? האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתינן שנין, ולא איפריך, עד דיתבי רב יוסף ברישא ופירקה: שאני התם דאמר קרא: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" – לא ויפתה תורה לאב אלא משעת נתינה. וכי קאמר רבה ממוקא הוי להורישו לבניו – בשאר קנסות. אלא מעתה, גבי עבד, דכתיב: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו" הכי נמי לא ויפתה תורה לאדון אלא משעת נתינה? "יתן" לחוד "ונתן" לחוד. אי הכי, תלמוד לומר "וכחש"? תלמוד לומר "ונתן" מיבעי ליה! אמר רבא: פי איצטריך "וכחש" – בגון שעמדה בדין, ובגרה ומתה. דהתם פי קא ירית אביה – מינה דידה קא ירית. אי הכי יצאו אלו שזון קנס? ממוק הוא! אמר רב נחמן בר יצחק: יצאו אלו שעיקרן קנס. איתיביה: רבי שמעון פוטר, שאינו משלם קנס על פי עצמו, מעמא, דלא עמד בדין. הא עמד בדין, דמשלם על פי עצמו – קרבן שבועה נמי מייחב! רבי שמעון דלרביהם דרבנן קאמר להו: לרדי, אף על גב דעמד בדין רחמנא פטריה מ"וכחש". אלא לדידך, אוזר לי מיהת הויא דלא עמד בדין, דכי קא תבע – קנסא קא תבע.**

ומורה פטריה – מקרבן שבועה. **מוכחש בעמיתו** – שלא פירש בו אלא דברים שיעקב ממוק, ומורה

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

מייחב, אמאי קרי ליה קנס? ומשני: תני יצאו הקרקעות – גזירת הכתוב היא דפטור מקרבן שבועה, אף על גב דמייחב בהודאתו. **הא** עמד בדין דמשלם על פי עצמו כו' – ולדבריו דרבה קאמר לה: בשלמא לרדי, דסבידא לי דבכל קנסות אפילו עמד בדין אינו משלם על פי עצמו, ולעולם חשיב קנס לרבי שמעון עד שיעיר ליה, כדשענין מ"וכחש" – אתי שפיר, דכל היכא דמייחב על פי עצמו – מייחב נמי קרבן שבועה, כגון עמדה

בדין ובגרה ומתה, דמינה ירית, אלא לדידך – הא כל קנסות שעמד בדין, או באונס ומפתה שעמדה בדין ובגרה ומתה, אף על גב דמייחב בהודאתו פטור מקרבן שבועה – תיקשי.

לבניו, זהו רק כשעדיין לא עמד בדיון, אבל אחר שעמד בדיון
והתחייב לו חבריו קנס, ומת התובע, גובים יורשיו את הקנס. וכן
יש לקנס זה דין 'ממון' לענין זה שאם יודה בו הנתבע, לא יפטר
בהודאתו, אלא חייב לשלם כמודה בממון רגיל.
נמצא שלדברי רבה סובר רבי שמעון שקנס אחר העמדה בדיון
נחשב כממון לענין זה שאדם מורישו לבניו, אף שעדיין לא גבאו.
מקשה אביי על כך: **אִיתִיכיה אביי לרבה**, שנינו במשנתנו (לעיל
86a), **רבי שמעון אומר**, נערה שנתפתתה, אם לא הקפיקה לנבות את
הקנס עד שמת האב, אף אם כבר חיובוהו בית דין לשלמו, **הרי הן**
ו-דמי הקנס, של עצמה, ולא של אחיה, כיון שלא זכה בהם האב
בחיייו כדי שיורישנו לבניו. ואי אמרת שלדעת רבי שמעון כל קנס
לאחר העמדה בדיון קמון הוי להורישו לבניו, אם כן לעצמה אמאי
– מדוע היא נוטלת את דמי הקנס. דאחין בעי מיתני – צריך הקנס
להיות של האחים, כיון שכבר זכה האב בקנס מחיים, והורישו
לבניו, שהם אחי הערה.
אמר רבא, הוי מילתא שהקשה אביי לרבה, קשאי בה רבה ורב
יוסף עשרין ותרתי שני, ולא איפרק – נתקשו בו רבה ורב יוסף
עשרים ושתים שנה, ולא היה להם תירוץ, עד דנפטר רבה ויתבי
רב יוסף ברבישא – נתמנה להיות ראש ישיבה תחתיו, ופיקקה –
סייעוהו מן השמים ועלה בידו ליישב קושיא זו, שאני התם – בחיוב
קנס באונס ומפתה, דאמר קרא ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער
המשים בפה (דברים כב כט), וממה שנאמר ונתן דורשים שלא ויתבה
תורה את הקנס לאב, אלא משעת נתינה – משעה שנתן לו האונס
או המפתה את דמי הקנס, ולא משעת העמדה בדיון, ולכן אמר
רבי שמעון במשנה, שאין האב מוריש לבניו קנס זה אף לאחר
העמדה בדיון, אלא אם כבר גבה אותו. וכי קאמר רבה לאביי,
שקנס לאחר העמדה בדיון קמון הוי להורישו לבניו, זה בשאר
קנסות חוץ מאונס ומפתה, שהם נחשבים כממונו משעת העמדה
בדיון, ומאותה שעה מורישם לבניו, משום שלא כתוב בהם לשון
נתינה.
הגמרא מקשה על תירוצו של רב יוסף: אלא מעתה שכל חיוב ממון
שכתוב בו לשון נתינה, זיכתה אותו התורה לבעליו רק משעת
גבייה ולא משעת העמדה בדיון, אם כן לנבי עבד שהרגו שור
המועד, דבתבי בפה שלשים שקלים ונתן לאדניו (שמות כא לב), הכי
נמי – האם גם בזה נאמר שלא ויתבה תורה קנס זה לאדיו, אלא
משעת נתינה, ומדוע אמר רב יוסף, שבשאר קנסות זוכה בהן
משעת העמדה בדיון, ומאותה שעה יכול להורישם לבניו, ולא
פירש שחיוב שלושים של עבד אינו בכלל זה.
מתרצת הגמרא: אין לדמות את הדברים, אלא לשון ונתן לחוד –
יש לה משמעות בפני עצמה, ולשון ונתן לחוד – יש לה משמעות
בפני עצמה, שלשון ונתן האמורה בשלשים של עבד, משמעותה
ציווי להבא, שעליו לתת את המעות, והיינו שהקנס שייך לו מזמן
שציוו בית דין את המזיק לתת את הקנס. ואילו לשון ונתן
האמורה באונס משמעותה מעשה שהיה כבר, שנתן את המעות,
ויש לדרוש שאין הקנס של האב, עד שיקבלו בפועל ויתקיים בו
נתן בלשון עבר.
מקשה הגמרא: אי הכי שלרבי שמעון שונה קנס של אונס ומפתה
משאר קנסות, לפי שכתוב בהם ונתן, ולומדים שאין זה ממונו של
האב עד שעת נתינה, אם כן מדוע אמר רבי שמעון בברייתא
תלמוד לומר ויתבה במקור לכך שאין קרבן שבועה בא על קנס,
היינו משום שאין עיקרו ממון וכמו שאר החיובים המפורטים שם
בפסוק, הרי לדבריה, תלמוד לומר ונתן מביע ליה – היה לרבי
שמעון לומר, שהרי דין זה שאין קרבן שבועה על קנס של אונס
ומפתה נלמד ממה שנאמר בהם ונתן, שאינם ממונו של אב עד
שיגיעו לידיה, ואין חייב על כפירתם קרבן שבועה אף אם כבר עמד
בדיון, ואין צריך ללמוד זאת מ'וכחש' כמו שלומדים שאר קנסות,
שאין בהם קרבן שבועה משום שאין עיקרן ממון.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, כי איצטרך רבי שמעון לדרוש

מסיים אביי את קושייתו: מאי לאו – האם אין הברייתא עוסקת
באופן שעמד בדיון ונתחייב קנסות אלו על פי עדים, ואחר כך כפר
בהם ונשבע לשקר, ואף בזה סובר רבי שמעון שפטור מקרבן
שבועה, והיינו כיון שעיקר החיוב הוא קנס, ואין זה דומה לאופנים
שהובאו בפסוקים, שעיקרם ממון. והיינו שלא בדברי רבה, האומר
שאחר העמדה בדיון נעשה דין הקנס כממון, וחייבים עליו קרבן
שבועה.
השיב לו רבה: לא – אין הברייתא עוסקת כשעמד בדיון, אלא
בשלא עמד בדיון, ובזה לדברי הכל חיובו הוא קנס, ולכן הוא פטור
מקרבן שבועה.
מקשה הגמרא על דחיו זה: והא מדרישא של הברייתא המביאה
את דעת חכמים עוסקת באופן שעמד בדיון, ודאי שפיא נמי
המביאה את דעת רבי שמעון החולק עליהם עוסקת בשעמד בדיון.
ומוכיחה הגמרא שהרישא עוסקת כשעמד בדיון: דקתני ברישא
בדעת חכמים, אין לי שיהא אדם חייב קרבן שבועה וחומש אלא
בדברים שמשלמין עליהם את הקרבן בלבד, כלומר, בחיובי 'ממון'
כגזילה ופקדון, אבל תשלומי כפל של גב, ותשלומי ארבעה וחמשה
של הגונב שור או שה וטבחו או מכרו, וכן תשלומי קנס של האונס
והמפתה ומציא שם רע, מנן שאף הכופר בהם ונשבע לשקר חייב
קרבן שבועה וחומש, תלמוד לומר לגבי קרבן שבועה ו'מקלה מעל'
(ויקרא כ כא), ורבה הכתוב בכפירות לשון זו אף את המועל וכופר
בתשלומי קנס. ומבררת הגמרא: הויי דמי – באיזה אופן דיברו
החכמים, אי דלא עמד בדיון, כפילא מי איכא – וכי יש חיוב כפל או
שאר קנסות, והרי עדיין לא התחייב בהם, וכיון שאם יודה בהם
עתה יפטר נמצא שאין כאן כלל כפירת ממון, ופשוט שאינו
מתחייב בקרבן שבועה. אלא פשיטא שמדובר בשעמד בדיון
והתחייב בתשלומי הקנס על פי עדים, ואחר כך כשתבעו הלה,
כפר ונשבע לשקר, והודה, וסוברים חכמים שכיון שכבר חיובוהו
בית דין בתשלומי הקנס, ואם יודה עתה בחיוב זה יתחייב לשלם,
דינו ככופר בממון וחייב קרבן שבועה. ומדרישא המביאה את דעת
חכמים עוסקת בשעמד בדיון, ספיא נמי, המביאה את דברי רבי
שמעון החולק עליהם עוסקת בשעמד בדיון, שהרי מחלוקתם היא
באותו אופן. ומוכח מברייתא זו שלדברי רבי שמעון אין חיוב קרבן
שבועה על קנס אף לאחר שעמד בדיון, ושלא בדברי רבה.
רבה מתרץ את הקושיא מהברייתא: אמר ליה לאביי, כיילא לשנויי
לך – יכול אני לתרץ ולומר לך שבאמת הרישא עוסקת בשעמד
בדיון, ולכן חייב קרבן שבועה, ואילו הרישא עוסקת בשלא עמד
בדיון, ולכן פטור מקרבן שבועה, והברייתא כולה דעת רבי שמעון
היא, ואמנם לא אתרץ לך כן, כיון דשנינו דחייב לא משנינן לך –
איני חפץ להשיבך דברים דחוקים, דאם אתרץ לך כן, אמרת לי –
תאמר לי שיש להקשות על כך, אם כל הברייתא רבי שמעון היא,
ליתני רישא – היה לתנא לשנות בתחילת הברייתא רבי שמעון
אומר, או ליתני ספיא – או שיאמר התנא בסיום הברייתא דברי
רבי שמעון, שמלשון זו היינו למדים שכל הברייתא נאמרה
בשיטתו, אבל עתה ששנינו באמצע הברייתא רבי שמעון אומר,
משמע שהאמור ברישא אינו מדברי רבי שמעון.
ממשיך רבה ואומר: אלא כך אתרץ לך, באמת הברייתא כולה
עוסקת בשעמד בדיון, כקושייתך, וכן יש לומר בודאי שהרישא היא
דעת רבנן המחייבים קרבן שבועה את הכופר בקנס לאחר העמדה
בדיון, וספיא כשיטת רבי שמעון, הפטורו אף לאחר העמדה בדיון.
ומחמת ראייה זו אני חוזר בי ממקצת דברי, ומודינא לך – אני מודה
לדבריה לענין קרבן שבועה, דרחמנא פטריה מ'וכחש' – שהתורה
פטרה אותו בכך שלא כתבה אופן של קנס בחיוב שאר האופנים
המוזכרים בפסוק של 'וכחש', ששנויים בו רק חיובי ממון וכפידון,
גזילה והולאה, ומפסוק זה מוכח שלעולם אין חיוב קרבן שבועה
בכפירת קנס, ואף לאחר שעמד בדיון. וכי קאמרינא – ומה שאמרתי
שלדעת רבי שמעון קנס לאחר העמדה בדיון קמון הוי, כוונתי
היתה רק לענין להורישו לבניו, כלומר, אף שאין אדם מוריש קנס

1 ואין כאן כפירת ממון, שהרי מודה בקנס פטור, וממילא אין לחייבו
2 קרבן שבועה.
3 מבארת הגמרא במה נחלקו עליו חכמים: ורפנן סברי, אמנם אם
4 היה תובע בפירוש את הקנס אינו חייב קרבן שבועה, אך אין זה
5 כך, אלא כי קא תבע האב, בושט ופגם קא תבע, שהם תשלומי
6 ממון, ולא את תשלום הקנס, וכפירתו של הלה כפירת ממון היא,
7 וחייב קרבן שבועה.
8 הגמרא מבררת עתה את סברות המחלוקת של רבי שמעון
9 וחכמים. מבררת הגמרא: גמאי קא מיפליג – במה נחלקו רבי
10 שמעון וחכמים, כלומר, מדוע לרבי שמעון אנו אומרים שהאב
11 תובע את הקנס, ולחכמים אנו אומרים שהוא תובע את הבושט
12 והפגם. מבארת הגמרא: אמר רב פפא, רבי שמעון סבר, לא שכיב
13 איניש מידי דקין ותבע מידי דלא קין – אין אדם מניח מלתבוע את
14 הקנס, שסכמו ידוע וקצוב לחמשים שקלים, ותובע תחתיו בושט
15 ופגם, שאין שומתם ידועה, אלא צריכים בית דין לשום אותו בכל
16 נערה בפני עצמה, וכיון שתביעתו היא על הקנס, אף כפירת
17 ושבועת הלה היא על הקנס, וכפירת קנס אינה מחייבת קרבן
18 שבועה. ואילו רפנן סברי, לא שכיב איניש מידי דכי מודי ביה לא
19 מיפטר – אין אדם מניח מלתבוע בושט ופגם, שאם יודה בו הלה
20 יתחייב לשלמו, ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר – ותובע תחתיו
21 את הקנס, שאם יודה בו הנתבע יפטר מלשלם, וכיון שתביעתו
22 היא על הבושט והפגם, והלה כפר ונשבע לשקר, חייב קרבן
23 שבועה.
24 העולה מהסוגיא, שנחלקו חכמים ורבי שמעון בשלשה ענינים: א.
25 נחלקו במשנתנו (א) ממתי קנס של אונס ומפתה נחשבים כממון
26 התובע, ואם הודה בו אינו נפטר, לחכמים משעת העמדה בדין,
27 כשאר קנסות, ולרבי שמעון זהו רק משעת גבייה. ב. נחלקו
28 במשנה בשבועות (ב) בחיוב קרבן שבועה על כפירת אונס ומפתה,
29 לחכמים חייב קרבן שבועה משום שהתביעה היא על חלק הממון,
30 ולרבי שמעון פטור מקרבן שבועה משום שהתביעה היא על
31 הקנס. ג. נחלקו בברייתא בקרבן שבועה על דבר שעיקרו קנס,
32 לחכמים אחר שנתחייב בבית דין דינו כממון וחייב על כפירתו
33 קרבן שבועה. ולרבי שמעון כיון שעיקרו קנס, לעולם אין עליו
34 חיוב קרבן שבועה.

35 שנינו במשנה (מב), 'מעשה ידיה ומציאתה אף על פי שלא גבתה,
36 מת האב הרי הן של אחין'. מסתפקת הגמרא: קנא מציא רבי אבינא
37 מרב ששית, פת הניזונת מן האחין – בת שמת אביה, שתיקנו חכמים
38 שתניהו נזונת מנכסי האב שירשו אחיה, והוא מתחייב על כך
39 בכתובה שכתב לאמה, מעשה ידיה שעושה לאחר מיתת האב, למי
40 הם שייכים, לה או לאחיה. וצדדי הספק, האם האחים במקום אב
41 קיימי, כלומר, כיון שהם זנים אותה, דינם שזה לדין האב כלפי
42 בתו, מה הן מעשה ידיה לאב, קנא נמי, כשמת האב, מעשה ידיה
43 לאחין. או דלמא, לא דמי לאב – אין האחים דומים לאב, שכן הן
44 מדידה מיתונא – כשהאב חי, הרי הבת נזונת מנכסיו, ולכן מעשי
45 ידיה של האב, אבל קנא, בבת הניזונת מן האחים, לא מדידהו
46 מיתונא – אינה נזונת מנכסיהם, אלא מהנכסים שהוריש להם
47 האב, ונכסים אלו משועבדים לה מדין הכתובה.
48 פורשטת הגמרא את הספק: אמר ליה רב ששת, תניתון – ניתן
49 לפשוט ספק זה ממה ששנינו במשנה להלן (ג), אלמנה נזונת
50 מנכסי יתומים שירשו מאביהם, שכן התחייב לה בעלה בכתובתה,
51 ומעשה ידיה של האלמנה שולחן – של היתומים, שכיון שהיא נזונת
52 מנכסיהם, מעשה ידיה שלהם. וכן יש לומר לגבי בת הניזונת מן
53 האחים, שכיון שהיא נזונת מהנכסים שהוריש להם האב, מעשי
54 ידיה של האחים.
55 מקשה הגמרא: מי דמי – וכי בת הניזונת מן האחים דומה לאלמנה
56 הניזונת מנכסי יתומים, הרי אלמנה, לא ניהא ליה בתרווחה – אין

58 לבעל רצון שיהיו לה רווחים לאחר מותו, והוא מעדיף שמעשה
59 ידיה יהיו שייכים לבניו, ואלמנתו תטול מנכסיו רק את מזונותיה,
60 אולם פתו, ניהא ליה בתרווחה – רצון האב שבתו תרויח ממון, כדי
61 שירצו אנשים לישא אותה, ולכן הוא חפץ שמעשי ידיה יהיו שלה,
62 מלבד המזונות שהיא נוטלת מנכסי האחים. ואין ראייה מאלמנתו
63 לענין בתו, שמעשי ידיה של היתומים.
64 הגמרא תמחה על המקשן מדין אחר שמצאנו (ב"ב קלט) לגבי
65 מזונות הבת. אדם שמת והניח נכסים מרובים, נוטלים הבנים את
66 הנכסים וזנים את הבנות. אך אם הניח נכסים מועטים, שאין בהם
67 כדי שיזונו הבנים והבנות שנים עשר חדש, נוטלות הבנות את
68 הנכסים, והבנים יחזרו על הפתחים. תמחה הגמרא: למיפרא –
69 האם רצונך לומר דכתי עדיפא ליה מאלמנתו – שהוא חפץ בטובת
70 בתו יותר ממה שהוא רוצה בטובת אלמנתו, ולכן אתה מקשה על
71 רב ששת המדמה אותם זה לזה, והאמר רבי אבא, אמר רבי יוסי,
72 אדם שמת והניח אשה ובת, עשו את דין האלמנה אצל הבת, בדין
73 הבת אצל אחיה, באופן שהשאר האב נכסין מועטים, כלומר, מה
74 הבת אצל אחיה – כמו באופן שהשאר האב בנים ובנות, ויש לו רק
75 נכסים מועטים, אמרו חכמים שהבת נזונת מנכסי האב, ואילו
76 האחין ישארו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת – כאשר הותיר
77 אחריו בת ואלמנה ואין לו אלא נכסים מועטים המספיקים
78 למזונות אחת מהן, הדין הוא שהאלמנה נזונת מנכסי האב, ואילו
79 הבת תשאול על הפתחים לצורך מזונותיה. ומוכח מדברי רבי יוסי
80 שהאדם מעדיף לזון את אלמנתו מאשר את בתו, ואם כן אף לגבי
81 מעשה ידיים מסתבר שהוא חפץ יותר בהרווחה שתהיה לבתו.
82 מתרצת הגמרא את דעת המקשן: לענין זלוותא – לענין זלוול
83 בכבוד, אלמנתו עדיפא ליה מבתו, שהאדם חס יותר על כבוד
84 אלמנתו מעל כבוד בתו, ולכן כשיש נכסים מועטים, הוא מעדיף
85 שאלמנתו תתפרנס מהן ובתו תחזור על הפתחים. אבל לענין
86 תרווחה, פתו עדיפא ליה מאלמנתו, שאדם רוצה שבתו תרויח
87 ממון, כדי שתוכל להינשא בדמים אלו, אך לגבי אלמנתו אינו
88 חפץ בכך, ולכן אין לפשוט את הספק של רבי אבינא. האם מעשי
89 ידיה של הבת שייכים לאחיה, מהדין שמעשי ידיה של האלמנה
90 שייכים ליתומים.
91 רב יוסף מקשה ממשנתנו על סברת רב ששת, שבת הניזונת מן
92 האחים מעשי ידיה שלהם, בדין אלמנה הניזונת מן היתומים,
93 שמעשי ידיה שלהם: פתיה רב יוסף, שנינו במשנה (לעיל מב), מעשה
94 ידיה ומציאתה של הבת, הראויים להיות של אביה, אף על פי שלא
95 נכתה אותם בחייה, האב, אם מת האב אחרי שהיה לה זכות בהם,
96 הרי הן של אחיה, ואינן שלה. כיון שכבר זכה בהם האב בחייו
97 והורישם לבניו. ויש לדייק, מעמא – הטעם שהאחים זוכים במעשי
98 ידיה הוא כיון דעשתה את המלאכה בחייה, ואב, וכיון שזכה בהם
99 האב, הורישם לבניו, הא – אבל מעשה ידיה שעשתה לאחר מיתת
100 האב, שלא זכה בהם האב בחייו, הרי הם לעצמה, ולא לאחים.
101 מסיימת הגמרא את הקושיא: ומאי לאו – האם אין משנתנו
102 עוסקת אפילו בבת הניזונת מן האחים, ואף על פי כן אינם נוטלים
103 את מעשה ידיה, ושלא כדעת רב ששת.
104 דוחה הגמרא את קושיית רב יוסף: לא – אין המשנה עוסקת בבת
105 הניזונת מהאחים, אלא בבת שאינה נזונת, וכגון שלא הוריש האב
106 נכסים כלל, וכיון שאינה נזונת משלהם ודאי אינם נוטלים את
107 מעשה ידיה, אך יתכן שאם היתה נזונת מהם היו נוטלים את
108 מעשי ידיה.
109 מקשה הגמרא על הדחיה: אי מדובר במשנה בבת שאינה נזונת
110 מנכסי האחים, אם כן מאי למיפרא – מה החידוש בדברי המשנה,
111 אם לומר שהאחים יורשים את זכות האב במעשי ידיה, הרי דין
112 פשוט הוא, שכיון שזכה האב בנכסים מורישם לבניו, ואם כדי
113 שנדייק שמעשי ידיים שעשתה לאחר מיתת אינם לאחיה, הרי גם
114 זה פשוט, שאם אינה נזונת מהם אין מעשי ידיה שלהם. ואפילו
115 למאן דאמר שכיבול תרב לומר לעצמי כנעני שלו, עשה עמי מלאכה

כתובות. פרק רביעי – נערה שנחתתה דף מג עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלט תוספות

[רבי] שמעון סבר כו – והשתא פליגי בתרתי, בעמד בדין ובלדא עמד בדין, אבל קשה דסוף סוף, כיון דצריך לומר דפטור מקרבן אף על גב דאי מודה מיחייב – אם כן בחנם דחק לחלק בין קנס זה לשאר קנסות, אלא הוה ליה למימר: כי קאמר רבה דממונתא הוי – לענין הודאחא ועוד קשה: לאביי, אמאי תלי רבי שמעון קרבן שבועה בחודאחא אדריבה, הודאחא תליא בקרבן שבועה ועוד:

חייבי הוה בעי למילף הודאחא מקרבן? הרי קרקעות, דפטור מקרבן, אף על גב דאי מודה מיחייב ועוד. הא דאמר לקמן אין עמד בדין דמשלם כו – משמע אאונס ומפתה, דקאי ביה, אם עמד בדין – חייב קרבן, אף על גב דלא בגרה ומתה ומפשי רבינו יצחק: דאביי מביעאי ליה כיון דאינו מוריש לבניו אפילו עמד בדין לרבי שמעון במתניתין, משום דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו, וחשיבי זכות בתו כל זמן שלא בא לירו – הוא דהין לענין שבועה, דראוי למעטו ומיכושא אף על פי שמונן גמור הוא לענין הודאחא. כשמודה כשעמד בדין – מכל מקום שם קנס עליו, כיון דאם היה מודה באונס ופיתוי ולא היה מודה שעמד בדין – פטור. וסוף הסוגיא מכל מקום לא יתיישב.

בת הנזונת מן האחין מעשה ידיה למי – מדאורייתא פשיטא ליה דהוי לעצמה, כדדרשינן לקמן והתנחלתם, דראוי לדברגן בעי, מרתלי טעמא במזונות, ומדמייתא עלה מאלמנה, ומביעאי ליה: כיון דנזונת משלה, מי תהניקו להו רבנן מעשה ידיה תחת מזונות, או אלא וכן משמע כל הסוגיא. ולקמן דבעי מאי טעמא דרב, הוה מצי למיבעי נמי מאי טעמא דרב ששת, דמדאורייתא מודה דהוה לעצמה. אלא נקט רב משום דקאמר בהריא דמעשה ידיה לעצמה, אף מדרבנן. וקצת מגמגם רבינו משמוש כן אברבם: דהכא משמע דטפי הוה מעשה ידיה שלה, כיון שניזונת בעל כרסם בתנאי בית דין, ממה שהיתה ניזונת מדעתם. ולקמן בריש "אלמנה" (צה"ב) גבי אלמנה משמע איפכא, אדריבה: כיון שניזונת על ידי תנאי בית דין – הוה מעשה ידיה שלהן טפי ממה שהיתה ניזונת מדעתם, וצריך עיון. ויודחק לחלק בין אלמנה לבת דניחא ליה בהרווחה, דמכל מקום סברא הוי איפכא:

עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין – ואם תאמר: אלמנה אצל הבת אמאי קרי ליה בסיס מועטין? בשלמא גבי בת אצל אחין – מפרש ברש"י "מי שמת" (בבא בתרא ק"ט,ב), כיון שזונו אלו ואלו נד, שרבינו, אלא הבת אצל אחי כדיר שיעור, שהאלמנה יש לה לעולם מזונות ונראה לרבינו יצחק: דדוקא כשיש אלמנה ובנים ובת תקנו לאלמנה ותנו לה מה שהיה ליקח לבת, וחינוי נהי שרבינו רבה. אבל כשאין אלא אלמנה ובנים, או אלמנה ובת, שהבת יורשת – לא עשו תקנה בשביל האלמנה. דמשום אלמנה לא רצו להפקיע בה הירושה אלא כשכבר הפקיעו בשביל הבת, ובשביל הבת הפקיעו טפי, לפי שהיא יורשת כשאין בנים. וכן משמע בירושלמי בפרק "מי שמת", דאמר ר' הוה: איהן האלמנה ודוחא את הבנות ולא הבנות ודוחא את האלמנה, ופעמים שהאלמנה ודוחא את הבנות על ידי בנים, ואת הבנים על ידי הבנות. **לא** בשאינה ניזונת – פירוש: מן האחים, אבל מן האב היתה ניזונת. ומשום הכי פריך: אי בשאינה ניזונת – מאי למימרא? דפשיטא לראות מיתת האב לעצמה. ומשום היא גופה – דמת האב הוה דין של אחין – נמי לא איצטריך, והואיל וניזונת היתה מן האב פשיטא דיוירשין אותו. ואית ספריה דלא גרסי מאי למימרא, אלא גרסי: אי

אלמנה ניזונת מן האב ולא מן האחין, דאחרי מיתת האב איהן לן למירק דומיא דבבא בתרא. ופריך: גופא: אמאי מת האב ודיון של אחין? הא אפילו אב עצמו אין לו, כיון שאינה ניזונת ממנו. **לא** רסין "כי טוב לה" ר' דבספרי (פרשת ראה) לא מפיך ליה מהאי קרא, אלא דריש לה מ"כשכיר בתושב ידה עמך" דהוה מצי למכבד "כשכיר בתושב ידה עד שנת היובל", אבל "כי טוב לה עמך" – אינו אלא סיפור דברים בעלמא. **מגיד** שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו – תימה: אמאי איצטריך קרא לחיוב? הא גופה לא נפקא לן דמעשה ידיה לאביה אלא מילאמא, מה דאמר מעשה ידיה לרב – אף בת מעשה ידיה לאביה, ואמה גופה אינה עובדת לא את הוה ולא את הבת. כדאמרין בפרק קמא דקידושין (י"ב,א) ונראה לרבינו שמואל בן אבא: דלא איצטריך האי קרא אלא משום קטנה. דהקישא לא איצטריך אלא לנערה, אבל לקטנה לא צריך הקישא, דהשתא זבוגי מזון לה – מעשה ידיה מיבעי. ואי נמי אי לא האי קרא הוה אמאי לאמנה לקטנה איצטריך לאשמועינן, דאין מעשה ידיה לאחין דומיא דאמה, ולא הוה ידעין נערה. אבל תימה: דהשתא זבוגי מזון לה הוי קל דחומר, ונימא דיו, (תוספות ישנים כתב יד).

חבולות ידיה ניתנו – ואם תאמר: וכי אם קיצץ ידה לא תהיה חבלה של אבי? ודלא מפסיד מעשה ידיה, ואמרין ב"הובל" (בבא קמא פ"א, ה) הקוצץ יד עבד עברי של חבירו (ג) – נותן דמי שבת גדולה לעבד, ודמי שבת קטנה לרבו. ורבנן אמרי: נתן הכל לעבד, ולקח בהן קרקעות, והוא אוכל פירות ויש לומר: דפשיטא ליה דמיירי בחבולות קטנות, שאין בהן ביטול מלאכה, דאי יש בהם – דהפסד מעשה ידיה אמאי אין מוריש לבנו כמו שגורשי מעשה ידיה? לחיבי פריך ידיה ניתנו.

שפצעה

ומודה בקנס פטור – דהרי לא תבעו אלא קנס לבדו, ועליו נשבע. וכיון דאי אורי ליה קמן לא משלם, כי כפריה נמי לאו ממונתא כפריה. בת הנזונת מן האחין – שכן הוא תנאי כתובה בפרקי (כתובות נ"ב,ב). כן נוקבן דידוין לבי מינאי, אינו דיון יתבין בביתו ומיתון מנכסי עד דתלקון לגבירין. **לא** מירידה – אלא מתנאי כתובת אמן, אלמנה ניזונת מנכסי יתומים – דהאי נמי תנאי כתובה הוא, בפרקי:

את תהא יתבא בביתו ומיתוןא מנכסי לבי מי מירג? ארמולותי, ומעשה ידיה שלהן – אלאמתא במקום? אב קיימי. בתו ניהא ליה בהרווחה – שתריוה מעשה ידיה לבד מפרנסתה. אלמנה אצל הבת – מי שמת ודחיא אלמנה ובת. כנסים מועטין – שאין בהן כד פרנסת שנים עשר חודש, כדאמר בפרק "מי שמת" בבבא בתרא, וקתני: הבנות יזונו והבנים ישאלו עד הפתחים. **פטעמא דחיי האב** – שעתה, וזהו כי האב לחוריש לבניו. **הא לאחר מיתת האב** – שעתה, הוי לעצמה, מדאצטריך לתנא לאשמועינן, לא כשאינה ניזונת – כגון שלא היו נכסים. **מאי למימרא** – דיוקא לא אצטריך לאשמועינן דעשתה לאחר מיתת האב לעצמה, ואי לאשמועינן היא גופה דמה שעשתה בחיי האב לאחים – פשיטא, דהא וזה ביה האב, דממונתא הוא ולא קנסא. **אפילו למאן דאמר** – במסכת גיטין (י"ב,א) פלוגתא. **להעדפה** – לעולם לדיוקא ויהא איצטריך, לאשמועינן דמעשה ידיה לאחר מיתת אב לעצמה, ובשאינה ניזונת, דלא תימא זכות שזכתה תורה: לבא בתו ממון הוא לחוריש לבנים. דקשיא לך, נמיא ויתונו, הא לא גריעה מעבד עברי? כי אצטריך לאשמועינן – להעדפה, שמעשה ידיה עורך על מזונותיה, אצטריך לאשמועינן, אמר רבא ובי גברא רבה כרב יוסף – דאיתבה לא הויבתא, לא הוה ידע דאיכא העדפה, ומצי לדחוי ולשוני בשאינה ניזונת להעדפה, אפילו הכי איתבה? אלא על כרחיך דיוסף טעמא ידע, והויבתא מעלליא דהא, וחכי שביא ליה ממתניתין אדרב ששת. דקתני – מתניתין מציאתה עם מעשה ידיה, ולמה לי למתניה? והא לא שייך למיתני אף על גב שלא גבתה – דממאן גבתה? **אלא לאו הכי קאמר מעשה ידיה כמציאתה** – דמה שעשתה בחיי האב לאב ולעצמה, ומה שעשתה לאחר מיתת האב – לרשומה, מה מציאתה בו? – דמציאתה פשיטא לן דלעצמה, דהא אפילו בחיי האב לא זכי בהן אב אלא אם כן סמוכה על שלחנו, כדאמרין בבבא מציעא (י"ב,א), ומשום איבה, דכיון דאינו חייב במזונותיה בחייו, כדתנן בפרקי: הא אינו חייב במזונות בתו, ואי אמרת מציאתה לעצמה – הוה לא ידע לא מיתתה ולקמן בפרקי נמי אמרין: זכאי במציאתה משום איבה, אבל אחין – על כרחייהו מתונא מנכסי האב. דכתיב והתנחלתם אותם – עבדים כנענים. **זכות בתו** – זכות שזכתה לו תורה בבתו. **ואימא בפתי הבת וקנסות** – דאונס וחבולות הכתוב מדבר. אבל מעשה ידיה, דמידי דשיכח וחסרי בה ממונא, דהא מיתתה מנייהו – אימא דידהו הוי, **צערא דגופא הוא** – וצערא לא זכי ליה רחמנא לאב, כדנתיא ב"הובל" (בבא קמא פ"א, ב) בבנו ובבתו הקטנים – יעשה להם טגולה.

שפצעה בשאינה ניזונת אפילו למאן דאמר כו, וכן עיקר. ומיירי בשאינה ניזונת לא מן האב ולא מן האחין, דאחרי מיתת האב איהן לן למירק דומיא דבבא בתרא. ופריך: גופא: אמאי מת האב ודיון של אחין? הא אפילו אב עצמו אין לו, כיון שאינה ניזונת ממנו. **לא** רסין "כי טוב לה" ר' דבספרי (פרשת ראה) לא מפיך ליה מהאי קרא, אלא דריש לה מ"כשכיר בתושב ידה עמך" דהוה מצי למכבד "כשכיר בתושב ידה עד שנת היובל", אבל "כי טוב לה עמך" – אינו אלא סיפור דברים בעלמא. **מגיד** שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו – תימה: אמאי איצטריך קרא לחיוב? הא גופה לא נפקא לן דמעשה ידיה לאביה אלא מילאמא, מה דאמר מעשה ידיה לרב – אף בת מעשה ידיה לאביה, ואמה גופה אינה עובדת לא את הוה ולא את הבת. כדאמרין בפרק קמא דקידושין (י"ב,א) ונראה לרבינו שמואל בן אבא: דלא איצטריך האי קרא אלא משום קטנה. דהקישא לא איצטריך אלא לנערה, אבל לקטנה לא צריך הקישא, דהשתא זבוגי מזון לה – מעשה ידיה מיבעי. ואי נמי אי לא האי קרא הוה אמאי לאמנה לקטנה איצטריך לאשמועינן, דאין מעשה ידיה לאחין דומיא דאמה, ולא הוה ידעין נערה. אבל תימה: דהשתא זבוגי מזון לה הוי קל דחומר, ונימא דיו, (תוספות ישנים כתב יד).

חבולות ידיה ניתנו – ואם תאמר: וכי אם קיצץ ידה לא תהיה חבלה של אבי? ודלא מפסיד מעשה ידיה, ואמרין ב"הובל" (בבא קמא פ"א, ה) הקוצץ יד עבד עברי של חבירו (ג) – נותן דמי שבת גדולה לעבד, ודמי שבת קטנה לרבו. ורבנן אמרי: נתן הכל לעבד, ולקח בהן קרקעות, והוא אוכל פירות ויש לומר: דפשיטא ליה דמיירי בחבולות קטנות, שאין בהן ביטול מלאכה, דאי יש בהם – דהפסד מעשה ידיה אמאי אין מוריש לבנו כמו שגורשי מעשה ידיה? לחיבי פריך ידיה ניתנו.

שפצעה בפניה – ואם תאמר: תקשי דף ברייתא לרב וריש לקיש, דמשמע ב"החובל" (בבא קמא פ"ב), דפליגי ארבי יוחנן דאמר פצעה בפניה דהוי דאבא ויש לומר: דפפחת דעד הנערות – מודו כולי עלמא דהוי דאבא, שמפסיד במה שהיה יכול למוכרה. והתם פליגי במה שהיא נפחתה גם מנערות ואילך. וסבר רבי יוחנן דכל הפחיתה היא דאבא, והואיל ונעשה לה בעוד שהיא ברשות אבא. אי נמי:

בפחות מכירה – מודו כולי עלמא דהויא דאבא, והתם פליגי במה שנפחתה לקידושין. דסבירא לזו לרב וריש לקיש דלא זכיא ליה דרמנא אלא קידושין ממש. וורבינו יצחק כן אברהם פירש: אף על גב דפליגי בפצעה בפניה, בקצץ לה ידיה – מודו כולי עלמא דהוי דאבא. ומוקמי דף ברייתא דהבא בחבולות גדולות, וסביר נמי דאין אדם מוריש גרשה ליה לאחיו.

מעמא דהשיאה וגרשה וכו' – משום מאן דאמר מעיין גורם (יבמות ס"ב), דייק לה מסיפא. ואם תאמר: ותקשי ליה מרשעא, דמשמע דמלו גורם ויש לומר: דמצי למימר דנקט רישא אנכ סיפא. ורבינו יהודה כן נתן מוקף כולה מותניתין באשה אחת, ומפרש הכי: טעמא דהשיאה וגרשה אחר שאריתה, ונתארמלה. דא השיאה ונתארמלה – תו לא הוי מצי למימר השיאה שנית. ואין נראה לרבינו יצחק: דאם כן לא הוה מצי מוכח אלא למאן דאמר מול גורם. דלמאן דאמר מעיין גורם – אכתי הוי מצי למתני תו השיאה, ואם כן תקשי ליה ממתניתין דהבא. **ומינבא** מאימא גביא – פירש בקונטרס: אי משעת אירוסין, דהא מהדיא שעתא איחייב ליה בתקנתא דרבנן, או דלמא עד שעת כתיבה דהויא מלוא בשטר, לא טרפא ממשעבדי. וקשה לרבינו יצחק: דמאי שייכא דף בעיא הבאי ועוד: מדנקט מאימא גביא – משמע דבנשואה ביעי מאיה זמן טורפת. ואמאי? ליבעי אי כל ארסות טרפי ממשעבדי או לא! ונראה לרבינו יצחק: דדוקא בדרך דמיירי רבי יהודה בה, במאסר את בתו ובגרה ואחר כך ניסת, קא בעי. דאי טעמא דמודא משום דלא נכתבו ברשותו – הוי טעמא משום דבשעת כתיבה מחלה לשיעבודא, דלא תקינו לה רבנן לאב אלא כשלא מחלה, ואם כן אידי גופה נמי לא גביא מידי. או דלמא טעמא דרבי יהודה לאו משום דמחלה לשיעבודא קמא קאמר, אלא משום דלא תקינו לאב זכיה בשלא נכתבה ברשותו. ומיהו, היכא דלא נכתבה כלל – פשיטא דהוי דאבא, גנן שגירשה מן האירוסין, ואם כן גביא מזמן ראשון. ודוחק להעמיד כולה שמעתין אליבא דרבי יהודה. ונראה לרבינו שמשון כן אברהם: דאליבא דרבנן בעי. ובעי טפי דאבא מבעלמא היכא דליכא אב, דהבא אם נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין – היתה הכתובה של אב, וכי היכי דמפסיד בתו האב בשעת נשואין – מספקא ליה אם הוי מפסדת. הבא

שפצעה בפניה. אָמֵר רַב זִירָא אָמֵר רַב מִתְנֶה אָמֵר רַב, וְאָמְרִי לָהּ, אָמֵר רַבִּי זִירָא אָמֵר רַב מִתְנֶה אָמֵר רַב: בַּת הַיְיִוּוֹת מִן הָאֲחִין - מַעֲשֶׂה יְדִידָה לַעֲצָמָהּ, דְּכַתִּיב: "וְהִתְנַחֲלָתֶם אִתָּם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם" אִתָּם לְבָנֵיכֶם וְלֹא בְנֹתֵיכֶם לְבָנֵיכֶם, מִגִּיד שְׂאִין אֲדָם מוֹרִישׁ זָכוֹת בְּתוֹ לְבָנָו. אָמֵר לִיה אֲבִימִי בַר פִּפִּי: שְׁקוּר אֲמָרָה. שְׁקוּר מִנּוּ - שְׁמוּאֵל, הָא רַב אֲמָרָה! אֵימָא אֶף שְׁקוּר אֲמָרָה. אָמֵר מַר בַּר אֲמִימֵר לְרַב אֲשִׁי: הֲכִי אֲמִירִי נִהְרָדְעִי, הִלְכְתָּא פְּוֹתִיהָ דְרַב. דְּרַב שֵׁשֶׁת. רַב אֲשִׁי אָמֵר: הִלְכְתָּא פְּוֹתִיהָ דְרַב. וְהִלְכְתָּא פְּוֹתִיהָ דְרַב. מִשְׁנָה הָמָאֲרַם אֶת בְּתוֹ וְגִרְשָׁהּ, אִירְסָה וְנִתְאַרְמְלָה - כְּתוּבָתָהּ שְׁלוֹ. הִשְׁיֵאָה וְגִרְשָׁהּ, הִשְׁיֵאָה וְנִתְאַרְמְלָה - כְּתוּבָתָהּ שְׁלָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל אָב. אָמְרוּ לוֹ: (אם) מַעֲשֶׂה־שִׂיָּא - אֵין לְאִבֶּיהָ רְשׁוּת בָּהּ. גְּמָרָא מַעֲמָא - דְּהִשְׁיֵאָה וְגִרְשָׁהּ, הִשְׁיֵאָה וְנִתְאַרְמְלָה, אֲבָל נִתְאַרְמְלָה תְּרִי זְמַנִּי - תּוֹ לֹא חֲזִיא לְאִינְסוּכִי. וְאָנֹכּ אֲוִרְחִיהָ קָא סְתִים לֵן תַּנָּא פְּרָבִי, דְּאָמֵר: בְּתֵרִי זְמַנִּי הָוִיא חֻזְקָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל אָב. מָאי מַעֲמָא דְרַבִּי יְהוּדָה? רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְּרִוּיָהּ: הוֹאִיל וּמַשְׁעֵת אִירוּסִין זָכָה בָּהֶן הָאֵב. מְתִיב רַבָּא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל אָב, וּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה בְּמָאֲרַם אֶת בְּתוֹ כְּשֶׁהָיָא קְטַנָּה, וּבְגֵרָה, וְאַחַר כֵּךְ נִשְׁאֵת - שְׂאִין לְאִבֶּיהָ רְשׁוּת בָּהּ. אֲמַאי? הֲבֵא נָמִי לִמָּא: הוֹאִיל וּמַשְׁעֵת אִירוּסִין זָכָה בָּהֶן הָאֵב! אֵלָּא, אִי אֲתָמֵר הֲכִי אֲתָמֵר: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְּרִוּיָהּ: הוֹאִיל וּבְרִשׁוּתוֹ נִכְתְּבִין, וּמִינְבָּא מֵאִימָת גְּבִיָּא? אָמֵר רַב הוּנָא: מְנָה, מֵאֲתִים - מִן הָאִירוּסִין, וְתוֹסַפֶּת - מִן הַנִּשְׁוֹאִין. וְרַב אֲסִי אָמֵר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - מִן הַנִּשְׁוֹאִין. וּמִי אָמֵר רַב הוּנָא הֲכִי? וְהָאֲתָמֵר: הוֹצִיאָה עָלֶיו שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת, אֶחָת שֶׁל מֵאֲתִים וְאֶחָת שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וְאָמֵר רַב הוּנָא: בְּאֶתָּה לְגִבּוֹת מֵאֲתִים - גּוֹבָה מְזִמֵּן רֵאשׁוֹן, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - גּוֹבָה מְזִמֵּן שֵׁנִי. וְאֵם אִיתָא - תִּיגִבִּי מֵאֲתִים מְזִמֵּן רֵאשׁוֹן, וּמֵאָה מְזִמֵּן שֵׁנִי וְלְטַעֲמִיד תִּיגִבִּי חֲמִשׁ מֵאוֹת פּוֹלֵם, מֵאֲתִים מְזִמֵּן רֵאשׁוֹן, תִּלְתִּי מֵאָה מְזִמֵּן שֵׁנִי! אֵלָּא: חֲמִשׁ מֵאוֹת מָאי טַעֲמָא לֹא גְבִיָּא - בִּין דְּלֹא קְתַב לָהּ "צִבְתִּי וְאוֹסִיפִית לָךְ תִּלְתִּי מֵאָה אֲמַתִּים", הֲכִי קָאֵמֵר לָהּ: אִי מְזִמֵּן רֵאשׁוֹן גְּבִיָּאת - גְּבִיָּא מֵאֲתִים, אִי מְזִמֵּן שֵׁנִי גְבִיָּאת - גְּבִיָּא תִלְתִּי מֵאָה. הבא

דסבר רב דונא חוב ראשון מזמן ראשון, ותוספת מזמן שני – הכי נמי תיגיב מאתים מזמן ראשון, ומאה מזמן שני בין דלא כתיב בה – בכתובה שניה. צבתי ואוסיפית לך תלת מאה אמאיתם – שמע מינה לא להוסיף על הראשונה בא, ולא תגבה השניה אלא אם כן הראשונה בטלה.

כתובות דף מג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רמא

ורק אם נישאה שלש פעמים ומתו בעליה הרי היא 'קטלנית'
 ואסורה להנשא לרביעי.

שנינו במשנה: השיאה וגירשה השיאה ונתארמלה וכו', רבי יהודה
 אומר, הכתובה הראשונה של אב. מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי
 יהודה, שכתובתה מבעלה הראשון לאביה היא, והרי בשעת
 הגבייה היא ברשות עצמה. מבארת הגמרא: רבה ורב יוסף דאמרי
 תרווייהו – אמרו שניהם טעם זה, הואיל ומשעת אירוסין שאו
 נכתבה הכתובה, וזה בן הן האב, ואף שהגבייה נעשית לאחר
 שנישאה והתגרשה, הממון שיך לאב.
 רבא מקשה על דברי רבה ורב יוסף מברייתא: מתיב רבא, שנינו
 בברייתא על דין משנתנו, רבי יהודה אומר, הכתובה הראשונה –
 מנישואיה הראשונים, של אב, ומודה רבי יהודה במאמרם את בתו
 בשתיא קמנה, ובגרה, ואחר כך נשאת, שאין לאביה רשות בה, ורק
 באופן שנישאת קודם שבגרה אמר רבי יהודה שכתובתה לאביה.
 ואם טעמו של רבי יהודה הוא מפני שזכה האב בכתובה משעת
 אירוסין, אמאי – מדוע כשנישאת אחר שבגרה כתובתה לעצמה,
 הקא נמי לימא – גם באופן זה יש לרבי יהודה לומר שהיא של
 אביה, הואיל ומשעת אירוסין, שהיתה קטנה, וזה בן הן האב.
 רבא מבאר את דברי רבה ורב יוסף באופן אחר: אלא אי אתמר רבי
 אהמר – כך שנינו בטעמו של רבי יהודה, רבה ורב יוסף דאמרי
 תרווייהו, הטעם שהאב נוטל את כתובתה מנישואיה הראשונים
 אינו מחמת שזוכה בה משעת אירוסין, אלא הואיל ובכרשותו
 נכתבין – חיוב מנה או מאתים נכתבים בשטר הכתובה סמוך
 לנישואין, וכיון שבאותה שעה שמתחייב הבעל בשטר כתובתה
 היא עדיין קטנה וברשות אביה, וזכה בה האב, ואף אם היא גובה
 אותה לאחר נישואין. אבל אם בגרה קודם שנישאת, נמצא
 שכתובת הכתובה היתה לאחר שבגרה ויצאה מרשות אביה, ואף
 שהאירוסין היו ברשות אביה, מכל מקום כתובתה לעצמה,
 כמבואר בברייתא.

לאחר שהתבאר שאפילו לדעת רבי יהודה אין חולקים אחר שעת
 האירוסין אלא אחר שעת כתיבת הכתובה, מבררת הגמרא ממתי
 חל שעבוד הכתובה על נכסי הבעל, לגבי גבייתה מנכסים
 משועבדים. מבררת הגמרא: ומינא מאיפת נבין – מאיזה זמן
 ראויה הכתובה להיגבות מנכסים משועבדים, כלומר, אם בזמן
 שגירשה הבעל אין לו נכסים, ורוצה האשה לגבות מנכסים שהיו
 בידי בשעה שהתחייב לה, והשתעבדו לה, ואחר כך מכרם או
 נתנם במתנה, האם היא יכולה לגבות מקרקעות שמכר הבעל
 בעת האירוסין, כיון שבאותו זמן כבר היה הבעל חייב לה כתובתה
 מכח תנאי בית דין, והשתעבדו נכסיו, או שאינה יכולה לגבות
 מהם, כיון שבאותו זמן עדיין לא נכתבה כתובתה, והרי זה כחוב
 בעל פה שאינו נגבה ממשועבדים, ורק אם היו נכסים אלו ברשותו
 לאחר שכתב לה את שטר הכתובה חל עליהם שעבוד, וגובה
 אותם.
 הגמרא מביאה בזה מחלוקת אמוראים: אמר רב הונא, יש חילוק
 בדבר, מנה של בעולה ומאיתים של בתולה, שהם עיקר חיוב
 כתובה וחל חיובם בשעת אירוסין, גובה מן האירוסין – אף
 מלקוחות שקנו בעת האירוסין, הגם שבאותה שעה עדיין לא
 נכתב שטר הכתובה. ואילו תוספת כתובה, שהיו סכום שהוסף
 הבעל להתחייב לה מרצונו בשעת כתיבת הכתובה, גובה רק
 מלקוחות שקנו את נכסי הבעל מן הנשואין, שהרי חיוב זה אינו
 קיים כלל קודם להתחייבות הבעל בעת הנישואין. ורב אסי אמר
 אהר וזה ואהר זה – בין מנה ומאיתים ובין תוספת, גובה רק מן
 הנשואין, והטעם לכך, כיון שהיא עצמה מתרצה לכך שלא יחול

מדובר בברייתא כגון שפצעה החובל בפניה, ופחת שווייה להמכר
 בשוק כאמה עבירה, ובאופן כזה האב נוטל את דמי החבלה,
 משום שהפסידו בכך שאם ימכרנה יקבל פחות דמים.
 הגמרא מביאה אמוראים נוספים שאמרו בשם רב שאין אדם
 מוריש לבניו זכות שזיכתה לו תורה בבתו: אמר רב ורוא, אמר רב
 מתנה אמר רב, ואמר לה – ויש אומרים שמועה זו כר, אמר רבי
 ורוא אמר רב מתנה אמר רב, בת הניזונת מן האחיו, מעשה ידיה
 לעצמה ולא לאחיה, דכתיב 'והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם'
 (ויקרא כה מו) ודורשים 'אתם' – את העבדים אתם מורשים לבניכם,
 ולא בנותיכם לבניכם, מניד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו.
 אמר ליה אבימי בר פפי, מימרא זו שאמרת בשם רב, שקודם אמרה.
 מבארת הגמרא: שקוד מנו – מי הוא האמורא המכונה 'שקוד', וזהו
 שמואל, לפי שהיה שוקד לומר את דבריו כפי ההלכה, והלכה
 כמותו בדיני ממונות. תמחה הגמרא: והא רב אמרה ולא שמואל.
 מתרצת הגמרא: אימא – אמור בדברי אבימי, שלא רק רב אמרה,
 אלא אף שקוד אמרה.
 הגמרא מבררת את ההלכה בנידון זה: אמר מר בר אמימר לרב
 אשי, הכי אמיך נהרדעי – כך אמרו בני נהרדעא, הלכתא בנותיה
 דרב ששית, שאמר לעיל (עא) שבת הניזונת מהאחים, מעשי ידיה
 שלהם. רב אשי אמר, הלכתא בנותיה דרב, שאין מעשי ידיה
 שלהם, כיון שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו, כולל זכות שיש לו
 במעשה ידיה. פוסקת הגמרא: והלכתא בנותיה דרב.

משנה

המשנה הקודמת (מא) דנה למי ניתנים תשלומי קנס וממון של
 'אונס ומפתה', ואגב כן דנה משנתנו בענין כתובת נערה, אם היא
 לאביה או לעצמה: אב המאמרם את בתו הקטנה או הנערה, ונדרשה
 בעלה לאחר האירוסין קודם שנשאה, ולאחר מכן אירסה אביה
 לאחר, ונתארמלה – מת בעלה השני לאחר האירוסין, דמי בתוהתה
 שגובה משני ארוסיה שלו – של אביה, כיון שאירוסין אינם
 מוציאים מרשות אב, ועדיין זכויות הממון שלה שייכים לו.
 אך אם השיאה אביה, ונדרשה בעלה לאחר הנישואין, ולאחר מכן
 השיאה – נישאת שוב לאחר, ונתארמלה – ומת בעלה השני לאחר
 הנישואין – בתוהתה משני בעלים אלו שלה, כיון שבשנשאת
 לראשון יצאה מרשות אביה, וכשהיא באה לגבות כתובות אלו,
 אינה ברשותו.

רבי יהודה חולק על הדין האחרון ואומר, הכתובה הראשונה –
 מבעלה הראשון, שגירשה, של אב. אמרו לו חכמים, (אם)
 משהשיאה אביה, אין לאביה רשות בה, וכתובתה שלה.

גמרא

שנינו במשנה, השיאה וגרשה, השיאה ונתארמלה, כתובתה
 שלה. מדייקת הגמרא: טעמא – נקט התנא דוקא אופן זה דהשיאה
 ונדרשה השיאה ונתארמלה, אבל אם נתארמלה תרי זמני – שתי
 פעמים, מהראשון ומהשני, תו לא חייא לאינכופי – יותר אינה
 ראויה להינשא לשלישי, כיון שהיא נחשבת 'אשה קטלנית'
 הגורמת לבעליה מיתה, ומשום שלא רצה התנא לשנות אופן שיש
 בו פורענות, שהאשה אסורה להנשא, לכך נקט אופן שהתגרשה
 מהראשון והתאלמנה מהשני, ומותרת להנשא לשלישי. ואף שאין
 מכך נפקא מינה לענין כתובתה, מכל מקום אנב אירחיה קא קתים
 לו תנא – בדרך אגב סתם לנו התנא בדברי רבי, דאמר, 'בתרי זמני
 חייא חוקה' – דבר הקורה פעמיים, נחשב כ'חוקה', כלומר זו
 הוכחה שכך היא הרגילות ואין זה מקרה, ושלא כדעת חכמים
 הסוברים שרק בשלש פעמים אנו מחשיבים את הדבר ל'חוקה',

של המוכר, יכול לגבות רק מאותם שקנו מהמוכר לאחר כתיבת
השטר השני. ואמר רב פפא, ומודה רב נחמן, דאי אוסיף ביה בשטר
השני דיקלא שלא היה כתוב בשטר הראשון, לתוספת כתביה –
השטר השני נכתב רק עבור התוספת שבו, ואין השטר הראשון
בטל.

הגמרא מבררת באיזה אופן אמור דינו של רב נחמן. אומרת
הגמרא: פשיטא – דבר זה פשוט הוא. שאם השטר הראשון נכתב
בנוסח של מכר, ואילו השטר השני כתוב בנוסח של מתנה, אף אם
לא הוסיף כלום בשטר השני, אין השטר הראשון בטל, כיון דליפות
בחו של הלוקח הוא דכתב ליה לשטר השני, ויפוי הכח במתנה
יותר מבמכר הוא משום דנא דבר מצרא, כלומר, אדם הבא
למכור את שדרו, ואחד משכניו שמיצר ו-גבול) שדרו סמוך
לשדרו זו רוצה לקנותה, עליו למכרה לו, ואם עבר ומכרה לאדם
אחר יכול אותו שכן הסמוך לשדרה ליתן ללוקח את הדמים ולטול
את השדרה, ואילו המקבל מתנה מחבירו, אין השכן בעל המיצר
יכול לסלקו בדמים. וממילא אם היה בידו רק שטר המכר, היה
השכן יכול לסלקו בדמים, וכשהוסיף וכתב לו שטר מתנה הועיל
לו שלא יוכל הלה לסלקו מהקרקע, ולכן אין אומרים שביטל
השני את הראשון.

מוסיפה הגמרא: וכל שכן שאם היה השטר הראשון על נתינת
השדה בלשון מתנה, והשטר השני בלשון מכר, דאמרין שאין
השטר הראשון בטל, כיון שיש תוספת בשטר השני, ומשום דנא
דבעל חוב הוא דכתב בן, כלומר, בשטר מתנה יש חסרון, שאם
בעלי חובותיו של הנותן מוציאים את הקרקע מיד המקבל, אינו
יכול לחזור על הנותן ולגבות ממנו את דמי הקרקע, ולכן הוסיף
וכתב לו שטר מכר, כדי שאם יוציאה מיידו יוכל לחזור עליו
ולגבות ממנו את הסכום הכתוב בשטר, ודרי זה בתוספת, שאמר
רב פפא שבזה מודה רב נחמן שאין השטר הראשון בטל.

מבאר הגמרא: כיון שאם אחד במכר ואחד במתנה אין הראשון
בטל, אלא באיזה אופן אמר רב נחמן שהשטר השני ביטל את
הראשון, היינו א' – או באופן ששניהם במכר, או באופן ששניהם
במתנה, דכיון שלא הוסיף כלום בשטר השני, ביטל השטר השני
את השטר הראשון.

הגמרא מביאה שני טעמים בדינו של רב נחמן: מא' טעמא דרב
נחמן, שביטל השטר השני את הראשון. ב' טעמא דרב
אורי' ליה – מתוך שבעל השטר מוציא אף את השטר השני שזמנו
מאוחר מזמנו של הראשון, יש כאן הודאה שהשטר הראשון
מזוין, שאין דרך המוכר לכתוב שני שטרות על מכירה אחת. ורב
אחא אמר טעם נוסף, אימר אחולי אחליה לשעביה – מתוך שבעל
השטר מוציא אף את השטר המאוחר, זו ראייה שהוא מחל על
השעבוד של השטר הראשון, ולכן כתב לו המוכר או הנותן שטר
חדש, ונמצא שהשטר הראשון מבטל.

הגמרא מבררת מה החילוק בין שתי הסברות. מבררת הגמרא: מא' בניהו – איזו נפקא מינה יש ביניהם לענין הדין, הרי שניהם
סוברים שהשטר הראשון בטל. מבאר הגמרא: איכא בניהו
שלשה נידונים: א. אורזי פהי – האם עדי השטר הראשון
נפסלים, לדעת רפרם שהקונה מודה שהשטר מזוין, נפסלים
העדים שחתמו בו. ולדעת רב אחא אינם נפסלים. ב. וילשומי פריי
– האם חייב הלוקח לשלם את הפירות שאכל בשדה זו, בין זמנו
של השטר הראשון לזמנו של השטר השני, לדעת רפרם שהלוקח
מודה שהשטר הראשון מזוין, עליו לשלם את אותם פירות שאכל
בזמן שלא היתה השדה שלו, ולרב אחא אינו צריך לשלם, כיון
שהיתה השדה שלו מזמן השטר הראשון, אלא שמחל רק על
השעבוד שבו עד זמן השני. ג. וילשומי פהי – לענין תשלום מיסי
הקרקע בין זמן השטר הראשון לזמן השטר השני, מי חייב
לשלם, לרפרם הם מוטלים על המוכר, כיון שהודה הלוקח שלא
היתה הקרקע שלו, ולרב אחא חייב בכך הקונה, שהיתה הקרקע
שלו.

קמא נמי – אף לגבי קושייתך, מדוע לא אמר רב הונא שתגבה
מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני, היינו טעמא דלא נביא – שייך
אותו טעם לומר שאינה גובה כן, מפלא כתב לה בשטר השני
'אוסיפית לה מאה אמתים', שמשמעות לשון זו היא שזו תוספת
חדשה, אלא סתם וכתב לה שלש מאות יחד, משמעות הלשון היא
דאחולי אחליה לשעביה קמא – שבכתיבת השטר השני מחלה
האשה על השעבוד שבשטר הראשון, ולכן אם רצונה להשתמש
בשטר השני ולגבות שלש מאות, גובה הכל מהזמן השני, ואינה
יכולה להשתמש בשטר הראשון, אף לא לגבי המאתים הכתובים
בו. ומה שאמר רב הונא בסוגייתנו שגובה 'מנה ומאתים מן
האירוסין, ותוספת מן הנישואין', ולא אמר שמחלה לו האשה על
שעבוד הכתובה מזמן אירוסין על ידי כתיבת הכתובה בזמן
נישואין, היינו משום שכך כתב לה בכתובה 'והוספתי לך מאה זו'
על מה שתיקנו חכמים, וזהו נוסח הכתובה שכל אדם כותב
לאשתו, ומשמע מלשון זו שאינה מחלה לו על השעבוד של
המנה או המאתים שמזמן אירוסין, אלא הוסיף לה שעבוד נוסף
של מאה מזמן הנישואין.

הגמרא מבררת את דברי רב הונא: אמר רב – כך אמר רב הונא,
אם הוציאה עליו שתי כתובות, אחת של מאתים ואחת של שלש
מאות, אי כתיב בהאי נביא – אם תרצה תגבה מאתים בשטר
הראשון, מהזמן הראשון, אי כתיב בהאי נביא – אם תרצה תגבה
שלש מאות בשטר השני, מזמן שני. ונמצא שלדבריו רשאי אדם
להחזיק שני שטרות שנכתבו בזה אחר זה, ולגבות באיזה שטר
שירצה.

מבררת הגמרא: ליכא פליגא דרב נחמן – האם יש ללמוד מכך
שרב הונא חולק בזה על דעת רב נחמן, דאמר רב נחמן, שני שטרות
היוצאים בזה אחר זה – ראובן שמכר או נתן לשמעון שדה אחת,
וביד שמעון שני שטרות על מכירה או נתינה זו, וזמנו של האחד
מוקדם לשל חבירו, ביטל השטר השני את השטר הראשון, ואינו
יכול להשתמש בראשון, ולכן, אם לאחר שקנה את השדה באו
הנושים במוכר וגבו ממנו את השדה מחמת חובותיו של המוכר
אליהם, דינו של הלוקח לגבות את דמי השדה מהמוכר. ואם אין
למוכר קרקעות, גובה הלוקח מלקוחות שקנו אחריו קרקעות
מהמוכר, כיון ששטר המכירה שבידו משעבד לו את נכסי המוכר
לענין זה, אמנם כיון שהשטר הראשון מבטל, אינו גובה אלא
מאותם שקנו אחריו הזמן השני, ולכאורה רב הונא האומר שאשה
המחזיקה שתי כתובות יכולה לגבות אף בשטר הראשון, יחלוק על
דינו של רב נחמן ויסבור שאף בשני שטרות מכר יכול הלוקח
להשתמש גם בשטר הראשון.

דוחה הגמרא: לאו מי איתמר עלה – וכי לא שנינו על דברי רב
נחמן, אמר רב פפא, ומודה רב נחמן, דאי אוסיף ביה דיקלא,
לתוספת כתביה – שאם בשטר המכר השני הוסיף המוכר ללוקח
עץ דקל שלא היה כלול בשטר הראשון, הרי שני השטרות
כשרים, כיון שלא כתב את השני כדי לבטל את הראשון, אלא כדי
להוסיף עליו, ויכול לגבות אף מלקוחות שקנו אחר זמן השטר
הראשון, קודם זמנו של השטר השני. והקמא נמי כשהוציאה עליו
שתי כתובות, אחת של מאתים ואחת של שלש מאות, אף רב נחמן
יסבור שאין השטר הראשון בטל, דהא אוסיף לה מידי – שהרי יש
תוספת בשטר השני של מאה זו, ולכן שני השטרות כשרים הם.

הגמרא עוברת לדון בדברי רב נחמן ורב פפא: נופא, אמר רב נחמן,
שני שטרות מכר או מתנה היוצאים על קרקע אחת בזה אחר זה –
זמנו של האחד מוקדם לזמנו של האחר, ביטל השטר השני את
השטר הראשון, ואם גבו ממנו את הקרקע ובה לגבות מלקוחותיו

כתובות. פרק רביעי – נערה שנתפתתה דף מד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמג

הבא נמי — מדלא כתב "ואוספיית לה מאה אמאחיס קמאי", אלא כתב זמן שני לכל השלש מאות, ולא בלשון מוסיף על השטר הראשון — שמע מינה אחילתיה לשעבודא קמא. ואם באת לגבות שטר השני — תגבה ממנו שני. אבל גבי תוספת, המוסיף בכל כתובות על מנה מאתים כותבין בו "ואוספיית לה על מאי דתקון רבנן", הלכך לא אחילתיה לשעבודא קמא, ובדקאי קאי. **אמר מר**

— אדרב הונא קאי, דאמר: אם באת לגבות מאתים כר, שני שטרות — של שדה אחת. של מכר או מתנה, וכתבן ראובן לשמעון, אחד בניסן ואחד בסיסן. ביטל שני את הראשון — ואם כתב לו אחריות וטרפה ממנו — אין גובה אלא ממנו שני. והכא נמי, נימא ראשון ביטל ליה, דאחילתיה לשעבודיה קמא. **דאי מוסיף בה דיקלא** — בשטר בתרא. לתוספת כתביה — ולא לבטולי לקמא, אלא דאי ממנו שני אתי למגבי — ליקני עיקר ותוספת, ואי ניהא ליה בקמא משום דקדים — לא ליקני תוספת. והכא נמי **הא אוסיף לה** — דכתב לה שלש מאות. לויפות כחו כתביה — ואי נמי לא אוסיף ביה לא ביטל את הראשון, אלא דלא ליתו בני מצרא לערעורי עליה. דקיימא לן: מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא. **דינא דבעל חוב** — דאי אתי בעל חוב וטרף ליה מיניה — קבל עליו אחריות בשטר השני, דנהדר ויגבי מיניה מעות הכתובים כאן. **מאי מעמא** — ביטל. **אורי ליה** — בעל השטר שהראשון מוויף היה, ונתרצה על האר לגבות ממנו שני. **אוריני סהדי** — החתומים בראשון. לררם — פסולים, לרב אחא — כשרים. ולשלומי פירי — שאכל לוקח בין זמן ראשון לזמן שני, לרפרם משלם. ולמסקא — לפרוע מס הקרקע למלך. **ומנן ראשון לזמן שני**. לרפרם — על המוכר לפרוע, לרב אחא — על הלוקח לפרוע. **מאי הוי עלה דבתובה** — מאימא גביא. **משננה וזינתה** — באירוסין, והיא נערה. **הרי זו בתנן** — ואפילו נתגיירה פחותה מבת שלש שנים, דבזכות בתולה היא. **דכי כתביא סקילה בנערה המאורסה** — בישראל כתיבא, דכתיב "כי עשתה נבלה בישראל. אין לה לא פתח בית אביה" — אין צריך להוציאה אל פתח בית אביה. **ולא מאה סלע** — אם נמצא בעל שקרן ועדיו וזומנין. דכולה פרשה בישראל כתיבא. **הרי זו בסקילה** — בגמרא ליקף לה. **הרי היא כבת ישראל לכל דבריה** — ויש לה פתח בית אב ומאה סלעים. **יש לה אב ואין לה פתח בית אב** — כגון שאין לו בית. ובישראלית קמיירי. **גמרא**

הכא נמי היינו טעמא דלא גביא, מדלא כתב לה "אוספיית לה מאה אמאחיס" — אחולי אחילתיה לשעבודא קמא. **אמר מר: אי פשיא בהאי - גביא, אי פשיא בהאי גביא לימא פליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן: שני שטרות היוצאין בזה אחר זה - ביטל שני את הראשון! לאו מי איתמר עלה, אמר רב פפא: ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דיקלא לתוספת כתביה - הכא נמי, הא אוסיף לה מידי. גופא, אמר רב נחמן: שני שטרות היוצאין בזה אחר זה - ביטל שני את הראשון. אמר רב פפא: ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דיקלא - לתוספת כתביה. פשיטא, ראשון במקר ושני במתנה - ליפות כחו הוא דכתב ליה, משום דינא דבר מצרא. וכל שכן ראשון במתנה ושני במקר, דאמרין: משום דינא דבעל חוב הוא דכתב כן. אלא, אי שניהם במקר, שניהם במתנה - ביטל שני את הראשון. **מאי טעמא? רפרם אמר: אימר אוריני אורי ליה**. רב אחא אמר: **אימר אחולי אחילתיה לשעבודיה**. **מאי בינייהו? איפא בינייהו אורועי סהדי, ולשלומי פירי, ולמסקא**. **מאי הוי עלה דכתובת? תא שמע: דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי אלעזר ברבי שמעון: מנה מאתים - מן האירוסין, ותוספת - מן הנישואין. ותכמים אומרים: אחד זה ואחד זה מן הנישואין. והלכתא: אחד זה ואחד זה מן הנישואין. משננה הגיורת - שנתגיירה בתה עמה וזינתה - הרי זו בחנק. אין לה לא פתח בית האב, ולא מאה סלע. היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה - הרי זו בסקילה, ואין לה לא פתח בית האב, ולא מאה סלע. היתה הורתה ולידתה בקדושה - הרי היא כבת ישראל לכל דבריה. יש לה אב ואין לה פתח בית האב, יש לה פתח בית האב ואין לה אב - הרי זו בסקילה, לא נאמר "פתח בית אב" אלא למצוה.****

גמרא

הבא נמי בדאסיף לה — פירוש: שכתב בכתובה שניה יותר מבראשונה. אבל אין לפרש שכתב "עצמתי ואוספיית כן וכך" — דאם כן היתה גובה שתיהן, כדאמרין לעיל. **משום** — דינא דבר מצרא — ויצניע אותו של מכר, דאם יראה שניהם — אית בה דינא דבר מצרא. דאפילו מתנה שכתוב בה אחריות אית בה דינא דבר מצרא. ונראה דאם הלוקח עצמו מצרן דלא שייך דינא דבר מצרא — דביטל שני את הראשון. ויש מפרשים: דלאו דוקא נקט משום דינא דבר מצרא, דאפילו לא שייך דינא דבר מצרא — לא ביטל שני את הראשון, דנפקא מינה לענין דרך, דאפילו למאן דאמר (בבא בתרא סד, ב) מוכר בעין רעה מוכר — נותן בעין יפה נותן. **אימר** אחולי אחילתיה לשעבודא — תימא: מה אחילתיה לשעבודא שייך גבי מתנה? ונראה לרבינו יצחק: כגון שבין זמן הראשון לזמן שני קנה הנותן שדה אצל שדה הניתן, והשתא אחילתיה מקבל מתנה לשעבודא, ולא יוכל לטעון דינא דבר מצרא. ועוד אומר רבינו שמשון בן אברהם: דנפקא מינה אם לזה נותן בין זמן הראשון לזמן שני שיטרפו בעלי חצובי מאותה שדה. ודא נמי: אם יאכל הנותן פירות בין זמן הראשון לשני. **איכא** בנייהו אורועי סהדי — תימא גדולה הוא מה שפירש בקונטרס לפסול העדים, דאין יכול לפסול העדים בענין זה ונראה לרבינו יצחק: דאם יש לזה מקבל מתנה שום שטר אחר, שהעדים אלו חתומים בו — מרעין ליה לשטרא, הואיל והוא מודה שהן פסולים, אי נמי — לפסול חתימתן קאמר, דאימר יזיפי זיקי, והואיל והוא מודה שהשטר הזה מוויף. **והלכתא** אחד זה ואחד זה מן הנשואין — תימא לרבינו יצחק: דהשתא מסקינן דאחד זה ואחד זה מן הנשואין, אף על גב דאסיף לה, ופליגא אדרב נחמן דאמר לעיל אי אוסיף דיקלא לתוספת — אדעתא דתוספת כתביה, ולא ביטל שני את הראשון. והווי תימא: דהלכתא כרב נחמן דביני, ורפרם ורב דאם איפלוג אליביה, ודייקין נמי בשילחי "הכתוב" (כתובות פט, ב) כוותיה! ואומר רבינו יצחק: דהכא, אף על גב דאיכא תוספת — ביטל את הראשון. וטעמא — משום דליכא שטר כתובה באירוסין אלא מתנאי בית דין, הלכך נבתל תנאי ראשון על ידי שטר. אבל לעיל, דאיכא שני שטרות, כשהוסף בשני — לא ביטל את הראשון, הואיל והוא בידו עדיין, ואם תאמר: וכיון דאיירי מילתיהו דרב הונא ורב אסי בדלא כתב לה — אם כן תפשט מהכא הא דבעי בפרק קמא דבבא מציעא (יז, א) אי ארוסה אית לה כתובה בדלא כתב לה? ויש לומר: שאינו רוצה לפשוט אלא מן המשנה או מברייא. ואף על גב דאיכא לאוכוחי ממיילתא דרבי אלעזר בן רבי שמעון ורבנן — הא נמי מימרא היא, דרב יהודה אמר שמואל אמרה משמיה, ואינה ברייתא. וממתינתין דדמאורס את בתו ליכא לאוכוחי, דאיכא לאוקמה בדכתב לה. ואם תאמר: ותפשט מהא דהניא לעיל מודה רבי יהודה במאורס את בתו ובגרה ונשאה, שאין לאביה רשות בה ועל כרחיך בדלא כתב לה מיירי, דאי כתב לה — היא שלו, הואיל וברשותו נכתבה, כדאמר לעיל. ואי ארוסה אין לה כתובה — פשיטא דאין לו בה כלום! ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דלעולם איכא לאוקמה בדכתב לה. ומיירי כגון שהוסיף לה בשעת נשואין, דסלקא דעתא הואיל ומנה מאתים שלו — תוספת נמי שלו, קא שמענן לן. **הגיורת** שנתגיירה בתה עמה — הא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא — משום דאיירי בפחותה מבת שלש, דאין דרכה להתגייר אלא עם אמה. ועוד: דאין סברא שטיבילה על דעת בית דין, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין אלא אם כן הוא תובע להתגייר, ואת פחותה מבת שלש — אין כן דעת לתבוע. להכי נקט שנתגיירה בתה עמה, והטבילה על דעת אמה. ועוד: משום דבעי למייני היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה.

מנא

ירידת הנשמה למטה היא לצורך עלייה, בכדי שעל-ידי עבודתה למטה תתעלה למדרגה נעלית יותר ממכמו שהייתה קודם הירידה. ממאמר (א) שבת פרשת עקב ה'תשכ"ז

מנא הני מילי — משום דכתיב "בישראל" קא בעי. ואימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה והיא ישראלית מעלייתהא היא — תימה: דגבי חליצה, דדרשינן (יבמות קכא) מ'נוקרא שמו בישראל' דאין כשר לדין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל, אלמא ממעטי מ'בישראל' אפילו הורתו ולידתו בקדושה וכי תימא: דהתם משום דהורתו שלא

גמרא מנא הני מילי? אמר ריש לקיש, דאמר קרא: "ומתה" — לרבות הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה. אי הכי, מילקא נמי נילקי, ומאח סלע נמי לשלם! אמר קרא: "ומתה" — למיתה נתרבתה, ולא לקנס. ואימא: לרבות הורתה ולידתה בקדושה! ההיא ישראלית מעלייתהא היא. ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה! אם כן "בישראל" מאי אהני ליה? אמר רבי יוסי בר חנינא: המוציא שם רע על היתומה — פטור, שנאמר: "ונתנו לאבי הנערה" — פרט לזו שאין לה אב. מתיב רבי יוסי בר אבין, ואיתימא רבי יוסי בר יבדיא: "ואם מאן ימאן אביה" — לרבות יתומה לקנס, דברי רבי יוסי הגלילי. הוא מותיב לה והוא מפרק לה: כבא עליה ואחר כך נתינתה. רבא אמר: חייב. ממיא — מדינתו אמי: "בתולת ישראל" ולא בתולת גרים. אי אמרת בשלמא כי האי גוונא בישראל מתיב — היינו דאיצטריך קרא למעוטי גרים, אלא אי אמרת בישראל כהאי גוונא פטור, השתא בישראל פטור — בגרים מיפיעאי?! אמר ריש לקיש: המוציא שם רע על הקטנה — פטור, שנאמר: "ונתנו לאבי הנערה", נערה מלא דבר הפתוי. מתקוף לה רב אחא בר אבא: טעמא דכתיב בה "הנערה" הא לאו הכי — הוה אמינא אפילו קטנה, הא פתוי: "ואם אמת היה הדבר היה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלה" — וקטנה לאו פת עונשין היא! אלא, כאן — נערה, הא כל מקום שנאמר "נער" — אפילו קטנה במשמע. תני שילא: שלש מידות בנערה: באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה — באורסין.

סוקלין

שלא ילקח ולא ישלם מאה כסף. אבל השתא דשמעינן לה מ'בתולת ישראל' — על כרחך "בישראל" אתא למעוטי הורתה ולידתה שלא בקדושה.

המוציא שם רע על היתומה פטור בו' — תימה: דתקשי ליה ממתניתין, דקתני הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה — חיי וזו בסקילה, ואין לה פתח בית אב, ולא מאה כסף, משמע: הא ישראלית גמורה דכחותה, שאין לה אב — יש לה מאה כסף. ולעיל נמי תנן דגירות פחותה מבת שלש יש לה קנס, ויש לומר דמוקי מתניתין. אליבא דרבי עקיבא, דאמר לעיל (לכא) נערה שנתארסה ותגורשה — קנסה לעצמה, ודריש: "אשר לא אורסה" — לעצמה. והבא נמי דריש "לאבי הנערה", הא אין לה אב — לעצמה. אבל רבי יוסי ברבי חנינא דהבא אליבא דרבי יוסי הגלילי קאמר דפטור. דבי חיבי דרדיש לעיל הא אורסה אין לה קנס — הכי נמי דריש הבא "לאבי הנערה", הא אין לה אב — אין לה קנס. ורבא דפליג עליה סבר דאפילו לרבי יוסי הגלילי חייב, מדתני אמי, דדריש ליה מקרא, ומסתבר דלא פליג שום תנא אהדיא דרשא. והשתא פריך הכא רבי יוסי בר אבין מדתני "אם מאן ימאן לרבות יתומה לקנס, דברי רבי יוסי הגלילי. והבי גרס רבינו תנאל. וכן במבולתא גרס: דברי רבי יוסי הגלילי. ופריך מרבי יוסי הגלילי ארבי יוסי הגלילי לרבי יוסי ברבי חנינא. וכן משמע בהדיא בירושלמי, דרבי יוסי ברבי חנינא אליבא דרבי יוסי הגלילי קאמר לה. ומתניתין כרבי עקיבא. ופריך נמי מלרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי, ומשני נמי כדמנינא הכא. אבל התם קאמר מילתיה אונסו ואמפתה, ולא ממוציא שם רע. **בתולת** ישראל ולא בתולת גרים — ואם תאמר: אמאי איצטריך "אם מאן ימאן לרבות יתומה", מ'בתולת ישראל' נפקא, מדממעט דווקא בת גרים ומפסי דפסי הקונטרס דיתומה לאו מברויא משמעטא — ניהא. ונראה לרבינו שמשון קא אברהם: דאי לא דמריבין יתומה מ'מאן ימאן' — לא הוה דריש "אם מאן ימאן לרבות יתומה" ולא בתולת גרים, אלא לדרשה אחריתי. כיון דמשום בת גרים לא צריך קרא דמי'נתנו לאבי הנערה' נפקא. ולא היה סברא לומר דלא איצטריך קרא אלא לדיקא הא יתומה בת ישראל יש לה קנס, אבל השתא דמריבין יתומה — לית לן למעוטי מ'לאבי הנערה' בת גרים, דדרשינן שפיר "בתולת ישראל" ולא בתולת גרים. **הא** לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה דכתיב ואם אמת היה — נראה לרבינו יצחק דלא בעי רב אחא למילף קנס ממיתה, דכל הכא דלא מחיבי מיתה לא מתיב קנס. ולא בעי למימר נמי הואיל וקרא איירי בגדולה — כל דינן שבפרשה אין נהגין אלא בגדולה. אלא הכי פריך: טעמא דכתב רחמנא "נערה" בידא, הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה במשמע. והיינו משום דכין ולא כתיב "הא" — ביטל משמעות נערה, ומשמע דווקא גדולה, והא כתיב "אם אמת וגו'" וקטנה לאו בת עונשין היא. ואפילו הכי כתב "נערה" חסר — אלמא משום חסרון "הא" אינו מבוטל משמעות נערה דהוי גדולה. והשתא לא קשה מידי לרבנן מנא לזו דמחייבי סקילה בבא על הקטנה, והא קרא בבת עונשין איירי: דהא הכא לא בעי למעוטי קטנה מקנס משום דקרא בבת עונשין איירי, אלא כדפרישית. ולא תקשי נמי אמאי איצטריך "בתולת ישראל", תיפוק ליה מ'בישראל' דגבי סקילה — דהא לא לפינן מחדיד. **הא** כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע — ורבי מאיר נמי הוה דריש הכי, אי לא משום ד'לו תהיה לאשה' דרדיש לעיל (מג) במהוה עצמה. ואם תאמר: הואיל ומסתבר למדרש דכל מקום שנאמר "נער" אפילו קטנה במשמע, כרבנן, נימא לרבי מאיר דווקא באונס ומפתה דגלי קרא גלי, אבל בכל מקום נדרוש דאפילו קטנה במשמע! ואומר רבינו יצחק: דהיינו טעמא דרבי מאיר, דאי דווקא לאונס ומפתה אתא קרא ד'לו תהיה לאשה' — ליכתוב בהו "נערה" מלא, כמו במוציא שם רע, והוה אמינא כאן נערה הא בכל מקום בו', ומדכתיב "לו תהיה לאשה" במהוה עצמה, בא ללמד דבכל מקום שנאמר "נער" כמו הכא — במהוה עצמה מיידי.

כתובות דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רמה

גמרא

שנינו במשנה, 'היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, הרי זו בסקילה'. שואלת הגמרא: **מָנָה הֵנִי מִיָּלִי** – מנין נלמד דין זה, שאם לידתה בקדושה דינה כבת ישראל, הלא כל פרשת מוציא שם רע נאמרה רק בבת ישראל. משיבה הגמרא: **אִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ, דְּאִמֶּר קָרָא** (דברים כב טא) **וְסָקְלָהּ אֲנִשִּׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה**, ותיבת 'ומתה' מיותרת, ובאה לרבות נערה שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, שדינה בסקילה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שריבתה אותה התורה בפירוש, **מִלֵּלָא נָמִי נִלְכָּן, וּמָתָה פִּלְעַ נָמִי לְשָׁלֵם** – יהא הדין שאם נמצא הדבר שקר, ילקה הבעל וישלם מאה סלע, כדין מוציא שם רע על בת ישראל, ומדוע אמרה המשנה שבדינים אלו אינה נחשבת כבת ישראל. מתרצת הגמרא: **אִמֶּר קָרָא וּמָתָה**, רק לענין חיוב מיתה **נִתְבָּרְתָה גְיוּרָתָא** זו, שאם זינתה חייבת סקילה, ולא התרבתה לקנס. במקרה שהבעל שיקר הוציא עליה שם רע, וכן אין הבעל לוקה. שואלת הגמרא: **וְאִימָא** – שמא נאמר שהמילה 'ומתה' באה לרבות רק נערה שהורתה ולידתה בקדושה, שדינה בסקילה כבת ישראל. משיבה הגמרא: **הֵהִיא** – נערה שהורתה ולידתה בקדושה, **יִשְׂרָאֵלִית מַעֲלִייתָא הִיא** – ישראלית גמורה היא, ואין צורך בדרשה מיוחדת לומר שדינה כבת ישראל ונסקלת.

מוסיפה הגמרא ושואלת: **וְאִימָא** שהפסוק בא לרבות נערה שהורתה ולידתה שלא בקדושה, כלומר גויה שהתגיירה וזינתה כשהיא ארוסה, שנסקלת. ואילו במשנה (ע"א) התבאר שדינה כחוק. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן**, שגם גויה שהתגיירה דינה בסקילה כבת ישראל, הפסוק **עֲשֹׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל מֵאִי אֲהִנִּי לָהּ** – מה הועיל לנו, כלומר מה הוא בא למעט. ולכן אין מרבים מ'ומתה' אלא גיורת שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה.

הגמרא דנה בדין מוציא שם רע על יתומה: **אִמֶּר רַבִּי יוֹסִי בְּרַי הִנֵּינָא, הַמוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַיְתוֹמָה** מאב, שהביא עדים שזינתה בעודה ארוסה והומו, **פְּטוּר מִקְנֵס** של מאה כסף, **שְׁנָאמֶר** (דברים כב ט) **יְעַנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה, פָּרַט לוֹ, שְׂאִין לָהּ אָב**. הגמרא מביאה קושיא על הלכה זו: **מִתִּיב רַבִּי יוֹסִי בְּרַי אֲבִין, וְאִימָא רַבִּי יוֹסִי בְּרַי וְבִידָא**, שנינו בברייתא, נאמר בתורה בפרשת מפתח **וְאִם מֵאֵן יִמָּאן אֲבִיהָ לְתַתָּהּ לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמֹהָר הַתְּתוּלָתָּה** (שמות כב טו), ומפסוק זה יש לרבות יתומה לקנס, **דְּבָרִי רַבִּי יוֹסִי הִנֵּלִיל**. כלומר, כפל הלשון מלמד שגם אביה יכול למאן שתינשא בתו למפתה, וגם היא יכולה למאן להנשא לו, ומחמת מיאון זה הוא מתחייב בקנס **וְשָׁרִי מִפְתָּה הַנוּשָׂא אֶת הַמִּפְתָּה פְּטוּר מִקְנֵס**, ואף שאין בפסוק ריבוי מיוחד לכך שיש ליתומה קנס, הבין התנא ש'לאבי הנערה' האמור כאן אינו בדווקא, אלא אף ביתומה הממאנת יש חיוב קנס, ואם היא ממאנת להנשא לו ונתנו לנערה עצמה, ואם כן מדוע המוציא שם רע על יתומה פטור מקנס, ואין אומרים שינתן הקנס לנערה.

מביאה הגמרא את התירוץ לקושיא זו: **הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מַפְרֵק לָהּ** – המקשה עצמו תירץ את קושייתו, שבדברי רבי יוסי הגלילי המחזיב קנס ליתומה מפותה אמורים פֶּאֻפּוֹן שְׂפָא עֲלֶיהָ המפתה קודם שהתייתמה, וכיון שבאותה שעה היה לה אב התחייב המפתה בקנס, **וְאִחֶר כִּדְּ נִתְבָּרְתָהּ**, ובאופן זה לא פקע חיובו אלא נותן את הקנס לנערה עצמה, אבל המפתה יתומה או המוציא שם רע על יתומה פטור מקנס. כיון שנאמר בפרשיות אלו שהנתינה היא 'לאבי הנערה', זו אין לה אב, ובדברי רבי יוסי בר חנינא. הגמרא מביאה שיש מי שחולק על רבי יוסי בר חנינא בענין מוציא שם רע על יתומה: **רַבָּא אָמַר**, המוציא שם רע על היתומה חייב, ומבארת הגמרא: **מֵמָּא** – מדיכין למד זאת רבא, **מִדְּתֵנִי אֲמִי** –

מהברייתא ששנה אמי, נאמר בפסוק לגבי מוציא שם רע **כִּי הוֹצִיא שֵׁם רַע עַל בְּתוּלָתָא יִשְׂרָאֵלִי** (דברים כב ט), ודרשו **בְּתוּלָתָא יִשְׂרָאֵלִי** ולא בְּתוּלָתָא גְרַם, כלומר, שהמוציא שם רע על אשתו הגיורת, שזינתה בעודה ארוסה, אינו נענש במלקות ומאה כסף, **וְאִי אִמֶּרְתָּ בְּשִׁלְטָא כִּי הִיא וְנוֹנָא בְּיִשְׂרָאֵל מִיתִיב** – דרשה זו מובנת אם תאמר שבבת ישראל יש חיוב קנס ומלקות אף בנערה הדומה לגיורת, והיינו ביתומה שאין לה אב, שדומה לגיורת שאף היא אינה מתייחסת לאביה והיא כיתומה מאב, היינו **דְּאִימֶרְיָה קָרָא לְמַעֲשֵׂי גְרַם** – לכן הוצרך הפסוק למעט גיורת מקנס ומלקות. **אִמָּא אִי אִמֶּרְתָּ כַּדְעַת רַבִּי יוֹסִי בְּרַי חֲנִינָא**, שגם בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הִיא וְנוֹנָא – באופן דומה לגיורת, והיינו יתומה, **פְּטוּר, אִם כֵּן קִשְׁתָּ, הַשְׁתָּא בְּיִשְׂרָאֵל פְּטוּר, כְּגָרִים מִיַּבְעֵיָא** – אם המוציא שם רע על בת ישראל יתומה פטור מקנס, כיון שאין לה אב, וכי יש צורך לומר שהמוציא שם רע על בת גרים שהוא פטור, והרי אף הגיורת היא כמי שאין לה אב, ובודאי אין לה קנס. אלא ודאי המוציא שם רע על יתומה על בת ישראל חייב, ולכך הוצרכה התורה למעט מוציא שם רע על גיורת.

הגמרא דנה במוציא שם רע על קטנה: **אִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ, הַמוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ הַקְטָנָה**, וטען שזינתה בעודה מאורסת, ונמצא ששיקר בדבריו, **פְּטוּר מִקְנֵס** ומלקות, **שְׁנָאמֶר יְעַנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה** (דברים כב ט), **נַעֲרָה מֵלֹא דְבַר הַתְּכּוּב** – יש לדרוש מכך שבפסוק זה כתוב 'נערה' מלא, בשונה מכל התורה שכתוב בה 'נער' חסר ה'א' שהמשמעות היא שגם קטנה במשמע, שבאה התורה ללמד שבמוציא שם רע אין חיוב על קטנה אלא רק על נערה.

הגמרא מקשה מדוע נזקק ריש לקיש ללימוד מיוחד למעט קטנה מפרשת מוציא שם רע: **מִתְקַרָּה לָהּ רַב אֲהָא בְּרַי אֲהָא**, נמצא לפי דבריו, **דְּטַעֲמָא דְּתִיבִי בָּהּ 'נַעֲרָה'** – הטעם שאנו ממעטים קטנה מפרשת מוציא שם רע הוא רק משום שכתבה התורה 'נערה' מלא, **הָא לֹא הָכִי** – אבל לולי מיעוט זה הוּא אֲמִינָא – הייתי סבור ש**אֲפִילוּ קְטַנָּה** בכלל הפרשה, וצריך לשלם לאביה קנס, וכי יתכן לומר כן, **וְהָא תִּיבִי בִּפְרִשָׁה זוֹ 'וְאִם אִמָּתָה הִיא הַדָּבָר הַזֶּה לֹא נִמְצָאוּ בְּתוּלִים לְנַעֲרָה, וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה אֶל פֶּתַח בֵּית אֲבִיהָ וְסָקְלוּהָ'** (דברים כב כא–), והרי קְטַנָּה לֹא בֵּית עוֹנְשִׁין הִיא – אינה נענשת על מה שעשתה קודם הגיעה לגיל מצוות, וכיון שבדואי אין העונש שבפרשה זו אמור בקטנה, יש ללמוד שאף שאר הפרשה אינה עוסקת בקטנה, וגם עונש הבעל כשהתברר שהוציא עליה שם רע לא נאמר באופן שהאשה קטנה, ומדוע הוצרך ריש לקיש ללמוד את דינו מלשון 'נערה' הממעט קטנה.

מתרצת הגמרא: אכן אף לריש לקיש אין צורך למעט קטנה, **אִלָּא** כוונת ריש לקיש היא ללמוד מפרשה זו למקומות אחרים שכתוב בהם 'נער' חסר, שדווקא כָּאֵן נכתב 'נַעֲרָה' מלא, מפני שהפרשה אינה עוסקת בקטנה אלא רק בנערה שהיא בת עונשים, ומתוך זה נלמד, **הָא כָּל מְקוֹם אַחֵר בְּתוּרָה שְׁנָאמֶר 'נַעֲרָה' חסר, כגון באונס ומפתה, אֲפִילוּ קְטַנָּה בְּמִשְׁכָּע, ואם אנס או פיתה קטנה, חלים עליה כל דיני הפרשה.**

הברייתא שלפנינו מבארת שבנערה מאורסה שזינתה יש שלשה אופני מיתה: תָּנִי שִׁלְטָא בְּרִייתָא, **שְׁלֹשׁ מִדּוֹת** – אופני מיתה בְּנַעֲרָה המאורסה שזינתה, והעידו על כך עדים. האופן הראשון, **כָּאֵן לָהּ** ו–העידו עליה **עֲדִים** כשהיא בְּבֵית הַמִּיתָה – בבית בעלה לאחר שנישאת, ומעידים שְׁזִינְתָה בְּבֵית אֲבִיהָ, בעודה ארוסה,

ומביא עדים שזינתה בשעת האירוסין, דינה בסקילה, ואין אומרים
הואיל ואם היתה מזנה עתה היה דינה בחנק, אזי אף כשבאו עדים
עתה על זנות של שעת אירוסין יהא דינה בחנק, אלא דנים אותה
כדין נערה מאורסה שזינתה, שהיא בסקילה. וכמו שאמרה תורה
בפירוש שאין נישואין משנים את דינה, כך יש לומר שאין בגרות
משנה את דינה, ולכן אמרה הברייתא שאף אם השתנה גופה
ובגרה בין הזנות לבין ההעמדה בדין, אין דינה משתנה, אלא
נסקלת כדין נערה מאורסה שזינתה. אמנם זהו רק בפרשת 'מוציא
שם רע', אבל הברייתא הראשונה אינה עוסקת באופן שהבעל
הוא שהוציא עליה שם רע והביא עדים, אלא באופן שבאו עדים
מעצמם על האשה שזינתה, ולכן נתבאר בה שאף כשזינתה
בעודה נערה מאורסה, אם ההעמדה בדין היתה רק לאחר שבגרה
והשתנה גופה, השתנה גם דינה, ונהרגת בחנק.
דוחה הגמרא את תירוצו של רבא: **אמר ליה רב הונא פריה דרב**
יהושע לרבא, אמנם חידושה התורה בפרשת מוציא שם רע ששינוי
מאירוסין לנישואין אינו משנה את דינה, אך **הלכא פה דתית רבא**
הרבא דלא אישתינו גופא – שמא חידוש התורה הוא רק באופן כזה
שלא השתנה גופה, אלא רק נישאה בינתיים, שבזה דנים אותה
כשעת העבירה, **אבל הרבא דאשתינו גופא** – באופן שהשתנה גופה
בינתיים, שבגרה, **לא תית רבא** – שמא בזה לא חידשה התורה
שדנים אותה כדין נערה שזינתה וכפי שהיתה בעת העבירה, אלא
יתכן שדינה משתנה לדונה בחנק, כבוגרת שזינתה, ואף במוציא
שם רע, וכיון שחידוש התורה בנושאה אינו מוכיח שאף בבוגרת
הדין כן, ואף על פי כן אמרה הברייתא השניה שדין הבוגרת
בסקילה, הרי זו ראייה שהברייתא סוברת שאין שינוי הגוף משנה
את הדין, ואם כן אף באופן שהעדים מעידים על זנות של אירוסין
שלא באופן של הוצאת שם רע, כלומר שבאו מעצמם ולא הביאם
הבעל, תסבור הברייתא ששינוי הגוף אינו משנה את הדין, וזהו
שלא כמבואר בברייתא הראשונה, שאם השתנה גופה ובגרה,
השתנה דינה, ונידונית בחנק.
הגמרא מנסה לומר שנידון זה תלוי במחלוקת תנאים, האם שינוי
הגוף משנה את הדין: **אמר רב נתן פה יצחק**, נידון זה האם
כשהשתנה גופה **אישתינו קטלא** ו**לא אישתינו קטלא**, **תנאי היא** –
נחלקו בו תנאים. ומחלוקתם היא לגבי העובר עבירה בשוגג
ומתחייב להביא קרבן חטאת, שסתם אדם מביא על חטאו כבשה
או שעירת עיזים, ואילו נשיא מביא שעיר, וכהן גדול שנמשח
בשמן המשחה מביא פר. **דתנן במשנה (הדיוט יא)**, נשיא או כהן גדול
שחטאו בשוגג והתחייבו בחטאת **עד שלא** – קודם שנתמנו
לתפקידים אלו, **ואחר כך נתמנו לנשיאות** או נמשחו לכהונה
גדולה, **הרי הן כהדיוטות לענין זה**, ומביאים כבשה או שעירה.
והיינו כיון ששינוי הגוף שאירע בהם אינו משנה את דינם, אלא
חיובם הוא כפי שהיה בשעת החטא, שהיו הדיוטות. **רבי שמעון**
חולק ואמר, אם נודע להם שחטאו עד שלא נתמנו, ונמצא שגם
מעשה החטא וגם ידיעת החטא המחייבת קרבן, היו קודם
שהתמנו, **תפיקים כבשה או שעירה כהדיוטות**. אבל אם נודע להם
שחטאו רק **משנתמנו לתפקידים אלו**, **פטורים מלהביא קרבן חטאת**
כלל, כיון שבזמן החטא היו הדיוטות, ובעת הידיעה המחייבת
קרבן, השתנה גופם לנשיא או כהן גדול, וכיון שכך השתנה
דינם להתחייב בשעיר או בפר, וכיון שלא היו החטא והידיעה
באותו גוף, פטורים לגמרי. נמצא שנחלקו חכמים ורבי שמעון
במחלוקת זו, האם שינוי הגוף משנה את הדין, ואף כאן נאמר כן,
שהברייתא הראשונה סוברת כשיטת רבי שמעון, ששינוי הגוף
הנערה לבוגרת משנה את דינה מסקילה לחנק, ואילו הברייתא
השניה סוברת כחכמים שאין שינוי הגוף משנה את הדין, ולכן אף
אחר שבגרה דינה בסקילה.

סוקלין אותה על פתח בית אביה, שנאמר (דברים כב כ-כא) **ואם אמת**
היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנער, והוציאו את הנערה אל
פתח בית אביה וסקלוה, ופסוקים אלו עוסקים באופן שבאו עדים
לאחר שנישאתה, שנאמר (שם כב יד) **את האשה הזאת לקחת**
ואקרב אליה, והיינו שכבר נשאה, ומדובר בזנות של אירוסין,
שנאמר (שם כב כא) **כי עשיתה נבלה בישאל לזנות בית אביה**,
והטעם שנסקלת בפתח בית אביה, **כלומר** – כאילו אומרים לאביה
ואמרה, **ראו נידוילים רעים שנידלתם**, שבעודה בביתכם זינתה, שלא
יסבור בני אדם שזינתה בבית חמיה.
האופן השני: **באו לה עדים** כשהיא מאורסת ועדיין **בבית אביה**,
ומעידים **שזינתה בבית אביה**, בעודה מאורסת. הדין הוא שסוקלין
אותה על פתח שער העיר שבו זינתה, שנאמר (שם כב-כג-כד), **כי יהיה**
נער בתולה מארשה לאיש ונמצאה איש בעיר ושכב עמה,
והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים
יחד.
האופן השלישי: נערה מאורסה שפרקה נ-זינתה, ולכפוף גורה –
מלאו לה ששה חדשים מתחילת ימי נערותה, קודם שהעמידה
בדין, **תידון בנתק**, כיון שאם היתה מזנה עתה, היה דינה בחנק,
שלא נאמר דין סקילה אלא בנערה, לכן אף כשזינתה בעודה
נערה, אם לא דנוה עד שבגרה, דינה בחנק.
הגמרא מקשה סתירה בין הדין השלישי שבברייתא זו לבין
ברייתא אחרת. מקשה הגמרא: **למימרא** – יש לומר וללמוד מהדין
האחרון שבברייתא, **דכל הרבא דאשתינו גופא אישתינו קטלא** –
שבכל מקום שהשתנה גוף הנידון למיתה, משתנה גם אופן ביתוה,
כלומר, הרי מבואר בברייתא שאף שנערה שזינתה דינה בסקילה,
מכל מקום אם לא העמידה בדין עד שבגרה דינה בחנק, כיון
שהשתנה גופה ל'בוגרת', ובוגרת שזינתה דינה בחנק, לכן אף
שהיא עצמה זינתה בעודה נערה, מכל מקום השתנה דין מיתתה
לחנק, **ומימריה** – וקשה על כך ממה ששינוי בברייתא אחרת לגבי
מוציא שם רע, **נערה המאורסה שזינתה, ומשכנה ונישאת הוציא**
עליה בעלה שם רע, והביא עדי שקר שזינתה בנערותה בעודה
מאורסת, והזמון העדים, הוא אינו לוקה ואינו נותן מאה פלע,
משום שבזמן שהוציא עליה שם רע היתה בוגרת, ואילו פרשת
מוציא שם רע עוסקת בנערה, אבל היא – הנערה עצמה, וכן
זוממיה – העדים שהעידו שזינתה והזמון, **מקרימין** – משכימים
בבוקר להביאם לבית הפקידה. והנה בברייתא זו נאמר שאם זינתה
בעודה נערה והעידו עליה עדים אחר שבגרה, דינה בסקילה, ואין
אומרים שכיון שהשתנה גופה לבוגרת, השתנה גם דינה לידון
בחנק.
קודם שתתירץ הגמרא את הסתירה, מבארת הגמרא את לשון
הברייתא. תמחה הגמרא: **היא זוממיה** **סלקא דעתך** – וכי יתכן
שגם הנערה עצמה וגם העדים שהעידו שזינתה נסקלים, והרי
ממה נפשך, אם היה הדבר אמת, רק היא נסקלת, ואם היה הדבר
שקר, רק העדים נסקלים. מבארת הגמרא: **אליא כוונת הברייתא**,
אז היא – אם היה הדבר אמת, אז זוממיה – במקרה שהזמון
מקרימין לבית הפקידה.
מתרצת הגמרא: **אמר רבא**, מוציא שם רע **קאמר** – וכי רצונך
להקשות מדין מוציא שם רע המבואר בברייתא, שאין אומרים בו
שאם השתנה גופה השתנה דינה, אין זו ראייה, **דשאני** – שונה היא
פרשת מוציא שם רע, **הדידוש הוא** שחידשה התורה בפירוש
שחיוב מיתתה הוא לפי שעת העבירה, ולא לפי הזמן שדנים
אותה, והראיה לכך, **היא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא** –
שהרי סתם אשת איש שנישאה אף שעדיין לא נבעלה, וזינתה,
מיתתה כהן כיון שנשאה, ולא בסקילה כארסה כיון שהנישואין
משנים את דינה, ואילו המוציא שם רע על אשתו לאחר הנישואין,

כתובות. פרק רביעי – נערה שנתפתתה דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמז רש"י

סוקלין אותה על פתח בית אביה – דהכי כתיב "והוציא אות הנערה אל פתח בית אביה", והאי בבאו עדים בבית חמיה כתיב – דהא במוציא שם רע כתיב, דמפרש ביה קרא "ואקרב אליה", אלמא: כשניסח. ראו גידולים שגידלתם – כלומר, מבית זה יצאת הנבלה, שבו יזנתה. באו לה עדים בבית אביה – קודם שנשאת. סוקלין אותה על שער העיר – דכתיב "כי יהיה נערה בתולה מאורסה וגו' והוצאת את שניהם אל שער העיר והיא". תידון בחנק – כי היכי דאילו זנאי השתא לאו סקילה איכא אלא חנק, דכי כתיב סקילה – בוינתה נערה כתיב, שנאמר "כי יהיה נערה בתולה" וגו', השתא נמי בחנק, דכיון דאשתי גופא בין חטא להעמדה בדין – אשתי קטלא לכדהשתא. הוציא עליה שם רע – שכנסה משגבר, ולא מצא לה בתולים, ובא לכתי דין. הוא אינו לוקה – אם כיוש. ואינו נוהג ביה סלע – דכי כתיב "ויסרו אותה מלוקה", וענשו אותה ממון – בנערה כתיב. וזה עקימת שפתי גורמין לו לעינשו, כדמותרין לקמן, ועקימת שפתי כבוגרת הואי. היא – אם אמת היה, וזוממיה – עדים שהיו מעידים על זנותה, ונמצאו זוממין. מקדימין לבית הסקילה – כלומר, ישימו בבורק לשם. כי אין להם נס והמלטה מן המיתה חזאת. היא וזוממיה סלקא דעתך – אם אמת היה אין שקר. אלא או היא – אם אמת. או וזוממיה – אם שקר. לבית הסקילה – אלמא, אף על גב דאשתי גופא, ואילו זנאי השתא בת חנק היא – לא אמרין אישתי גופא. מוציא שם רע קאמרת – לאותובי אסרחה ולבסוף בגרה, דחני תנא דאיירי בבאו לה עדים בבית אביה. שאני – מיתה הבאה על ידי הוצאת שם רע דבעל,

משנשאת. דחידוש הוא – ולא אמרין בה דמשום דאישתי דינא, דאי זנאי השתא – בת חנק היא, נימא אישתי קטלא דחק דזנאי בנערות. דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא ויזנתה בחנק בו' – ותרע, דהא בלא בגרה נמי, (בלא) הוצאת שם רע, ואפילו בנערות – אשתי דינא הוא. דאילו זנאי השתא חנק הוא דאיכא, והואל נכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה, כדתנאי (לקמן) (מחב). "נערה" – ולא בוגרה, "בתולה" – ולא בעולה, "מאורסה" – ולא נשואה. מאי לא נשואה? אי נימא נשואה ממש – היינו ולא בעולה! אלא לאו, נכנסה לחופה ולא נבעלה. אלמא, אילו זנאי השתא – בת חנק היא. ואילו מוציא שם רע – עליה השתא, זנאי קודם בניסה לחופה – בסקילה. אלמא, בהוצאת שם רע לא אמרין דמשום דאישתי דינא, זנאי זנאי השתא – אישתי קטלא דהא על ידי זנות דמערקת, הילכך, כי בגרה נמי וניסת – לא אמרין במוציא שם רע דמשום דאישתי דינא דהשתא אישתי קטלא דמערקא. ודלמא כי חזית – כלומר, הא ראייה דמיתתין מסתם מוציא שם רע לכאן – לאו ראייה היא לכאן, דהתם הוא דאף על גב דאישתי דינא, דאילו זנאי השתא לא אישתי קטלא דהא דזנאי מעיקרא – משום דלא אישתי גופא הוא, ודחידוש שחידשה תורה, באישתי דינא – חזית, באישתי גופא – לא חזית. אבל בגרה – אישתי גופא היא, ואי בבאו לה עדים בבית אביה – אית לך למימר סרחה ולבסוף בגרה בחנק, במוציא שם רע נמי משגבריה דהא ליה למיתני חנק. אלא אמר רב נחמן בר יצחק – הא דחני שילא תידון בחנק, והואל ואישתי גופא אישתי קטלא, ותנאי אחריתא בסקילה, ואף על גב דאישתי גופא לא אישתי קטלא – תנאי היא. אישתי ולא אישתי – אי אמרין אישתי קטלא או לא אישתי קטלא – תנאי היא. חטאו קד שלא נתמנו – נשיא ומשוח, שאין קרבנם כשל יחיד, שהנשיא מביא שער, ומשוח מביא פר. הרי הן כהדיוטות – בכשבה ושעירה, שאף על פי שנשתנה גופם – לא נשתנה קרבנם. אם נודע להם קד שלא נתמנו – דהוא ליה ידיעה וחסאה בחד גופא – חייבין כהדיוטות. משנתמנו – דהוא ליה חטאה בשעת קרבן יחיד, וידיעה בשעת קרבן נשיא. פטורין – לגמרי. אלמא, דמשום דאישתי גופא – אישתי קרבן.

אימור

אמר רבא מוציא שם רע קאמרת שאני מוציא שם רע דחידוש הוא – נראה דמתחלה מקשה דמוציא שם רע, משום דסלקא דעתיה דהתלמוד דמסברא אמרין ביה דחידוש בסקילה, ולא אמרין והואל ואישתי גופא אישתי קטלא. הילכך מקשה דגבי נערה המאורסה נמי לית לך למימר דאישתי קטלא. ומשני רבא: שאני מוציא שם רע דחידוש הוא. ולא מסברא אמרין ביה הכי, אלא משום דאשכחן דחזית ביה דרמנא כי האי גונא, דלא אמרין והואל ואישתי דינא אישתי קטלא. והא דנקט בנכסה לחופה ולא נבעלה – לאו דחוקא, אלא הכי נמי דהוא מצי למנקט ונבעלה – למאן דמוקי מוציא שם רע דחוקא בבעל, אלא נקט למאן דמוקי אף על גב דלא בעל. ולפי זה לא גרסינן "בעלמא", דאי גרסינן נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא בחנק – משמע דחכא במוציא שם רע חייב סקילה אפילו ויזנת אחר חופה – והא ליתא, דזינתה אחר חופה אפילו במוציא שם רע בחנק, ולפי זה, הא דקתני לעיל: באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה, בסקילה – צריך לחקוק לרבא דאיירי במוציא שם רע, דאי לא הוציא שם רע – הוא לרבא בחנק, דכיון דאישתי דינא אישתי קטלא. ובדין דהוא ליה לאסוקי לעיל בדחיא ברייתא באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה, ולא הוציא שם רע בחנק, דהשתא הוה מפליג בדידה, ולא הוה ליה למנקט בספא סרחה ולבסוף בגרה – אלא משום דעיקר ברייתא אתא לאשמעוין דיני פתח בית אב, וכיון דקאי מצינתא בנערה המאורסה בבאו לה עדים בבית אביה – מסיק נמי סרחה לאשתי בגרה בבית אביה, במה שעומד בו השתא. והא דקאמר: ואילו מוציא שם רע, אף על גב דחבל איירי במוציא שם רע – הכי פירושו: ואילו מוציא שם רע על האירוסין, דאיירי ביה קרא – הוי בסקילה. אבל קצת קשה: דחני בשמעתין (לקמן מו,א) לא אמר לעדים בואו והעידו, הן מעידין מאלוהן – היא חוממיה מקדימין לבית הסקילה. אלמא, אפילו בלא הוצאת שם רע לא אמרין והואל ואישתי דינא אישתי קטלא ויזנתה, יש לומר: דאף על גב דלא אמר לעדים – הרי הוציא שם רע, וחזית ביה דרמנא. ורבינו שמואל מפרש: שאני מוציא שם רע דחידוש הוא – שהרי נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא בלא הוצאת שם רע, וזינתה אחר חופה – בחנק, ואילו מוציא שם רע כי האי גונא, שזינתה אחר נישואין – בסקילה. דהכי משמעני קראי, דכתיב "ואם אמת היה כי ולא נמצאו בתולים לנערה וסוקלה", משמע דבכל ענין שלא נמצאו לה בתולים היא בסקילה, ואפילו ויזנתה תחתיו. ואף על גב דכתיב "אל פתח בית אביה", ובוזנתה תחתיו אין כאן פתח בית אביה – היינו משום דלא שייך לומר ראו גידולים שגידלתם, והיו כשני יחד לאב ואין לה פתח בית אב, או אין לה אב, דהויא בסקילה אף על גב דליכא פתח בית אביה. והיינו דחידוש, דבעלמא בלא הוצאת שם רע ויזנתה אחר חופה – בחנק, כדגרשינן לקמן: מאורסה ולא נשואה, שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ובמוציא שם רע – בסקילה. והשתא אתי נמי שפיר הא דלא נקט בברייתא באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה בלא הוצאת שם רע תידון בחנק, דהא מודה רבא דלא אמרין והואל ואישתי דינא אישתי קטלא. אבל קשה לרבינו יצחק לפירוש זה: דהא לקמן (מחב), דרשינן "לזנות בית אביה" – פרט שמסר האב לשלוחי הבעל, וכל שכן היכא שנכנסה לחופה. והחורא קרא ד"לזנות בית אביה" במוציא שם רע בדחיא כתיב. דלמא כי חזית דרמנא היכא דלא אישתי גופא – ואף על גב דלעיל "באלו נערות" (לחב) קרי לבעלה אישתי גופא – דהא לא חשיב אישתי גופא, אפילו למאן דלא מחייב במוציא שם רע אלא בבעל, דהא כבר היתה בעולה מן גונא, ונבעלה דנאף לא חשיב לה שנינו הנוף, דלא מיירי הכא אלא בשנינו הנוף אחר העבירה.

תנאי היא דתנאי בו' – ואם תאמר: והא דלא ליכא אלא שנינו דינא, והיכי מייית לאישתי גופא דלעיל? ויש לומר: דלא מפליג לעיל בין אשתי גופא לאישתי דינא, אלא לרבא דאמר מוציא שם רע חידוש הוא, הילכך פריך ליה כיון דאמרת דחידוש הוא ואינה סברא – אם כן יש לנו להעמיד בפחות שנוכל, דהיינו לא אישתי גופא. אבל לרב נחמן דאית ליה דמסברא קאמר דלא אישתי קטלא, ולא מחידוש – לדידיה ליכא לפלוגי בין אישתי דינא לאישתי גופא, הילכך מייית שפיר תנאי היא. אי נמי יש לומר: דלא מייית אלא מדרבי שמעון, דכין דסבר והואל ואישתי דינא אישתי קרבן – כל שכן באישתי גופא. ואינו חושש אלא להביא תנא דסבר כברייתא דשילא. דלא משבשין לה מקמי איך ברייתא. משום דברייתא דשילא לא מיתניא רבי חייא ורבי אושעיא, אבל לא ידריך ברייתא לא מייית שום ראייה מדרבנן דרבי שמעון, ותרע, דהא במסקנא משבשין להחיא דשילא.

אימור

אימור דשמעין לרבי שמעון דאול אף בטר ידיעה - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמכל מקום מייתי שפיר מדרבי שמעון דתידון בתקן לכל הפחות, כיון דבחסאא מתייבא בסקילה ובגבורות מתייבא חק, מידי דהוה אנהקין שנתערבו בנסקלין דנידון בתקן, כיון שאינו יכול לקיים בו מצות סקילה ולא דמי לקרבן, כיון דלא ידע הי קרבן לאיתויי -

פטור, דלא שייך למימר דיבאי קרבן קטן שבחם, דאפילו יבאי גדול לא יתכפר אם הוא מחוייב קטן, ונמצא מביא חולין לעוור.

הנערה שהיתה כבר - ומחאב שמעין דכל היבא דאישתי גופא לא אישתי קטלא, דבטר מעיקרא אזלינן. על פתח בית דין - לאו דווקא על פתח בית דין, אלא חוץ לבית דין כי הכי דלא ילחיתו בית דין רוצחין, כדאמרין בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מבב). אמילתא אחרייתא. אבל קשה לרבינו יצחק: כיון דמסתמא בית דין לאו חוץ לשלש מחנות יתבי, היכי קאמר הכא סוקלין אותה על פתח בית דין? האי לפיני התיב כ"ל דהנסקלין מפרים הנשרפין, וצריכי דחולין חוץ לשלש מחנותיו ויתרין רבינו יצחק: דהבא בעיר שרובה נכרים - בטלה קדושת היקף חומה, ואין צריך להוציאה לחוץ לחומה, דהוהא כמאן דליתא. דהא עיריות דמוקפות חומה משתלחין מצורעים מהם, כדאמרין במסכת כלים (פרק א משנה ו) וכשדאי רובה נכרים - אין משתלחין, משום דהוא קדושת חומה.

סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא - היינו עיר סירשה בו, כדגמרינן לקמן מעבורה וזה שסוקלין אותו על פתח העיר שעבר בו. **המוציא** שם רע לוקה ונתון מאה סלע גרסינן, וחו לא. ולא גרסינן בין בעל בין לא בעל, דהא איבא דאמר מוקל לה וזהו שבעל.

רבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום - פירש הקונטרס: משום "לא תלך רכיל", אף על גב דהוי לאו שאין בו מעשה - לוקין עליו. ואין נראה לרבינו תם, דלקמן בעי דהתלמוד: אזהרה למוציא שם רע מנולך ומסיק: מ"ל תלך רכיל". משמע דלא מהני אלא לאזהרה, אבל לא למילק. ועוד: כל אדם שנחקק אשתו מונות, לילק מ"ל תלך רכיל" ועוד הקשה רבינו יצחק: דאי לוקה מ"ל תלך רכיל" לרבי יהודה - אמאי צריך "ויסורו" ומיהו, לרבינו שמשון בן אברהם נראה דהא לאו פריבא היא. דאי לא כתב "ויסורו" לא הוה מוקמינן "לא תלך רכיל" לאזהרה דמוציא שם רע. אבל השתא דשמעין דליק מ"יסורו" אנו צריכי למצוא אזהרה, מוקמינן לאזהרה. דלא ענש אלא אם כן הוודי. ונראה לרבינו תם: דלוקה - היינו מכת מדרדות לכלוי עלמא. דהא דקאמר רב פפא מאי לוקה ממוך - לא אתא לאפילווי אהא דמפרש דלוקה הינו מכת מדרות, אלא דאינו נראה לו להעמיד הדין דבעל לוקה ולא בעל אינו לוקה במלקות ממש, דאין לו לשנות אינו לוקה הודאי ומדרבנן מיהא ליק. ועוד: דאין נראה לו שינוי חשבה לשנות מאה סלעים דכתיב בדינאי בקרא. והשתא מלקות שאינו מפורש. דבכל הנהו מתניתין דלעיל לא קתני מלקות גרידא אלא בהדי מאה סלע. ואף על גב דלרבי יהודה בעלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ואפילו הכי לא ליק בלא בעל - הכא שאני, דגלי קרא דלא ליק אלא דווקא כשבעל, ואם תאמר: לרבי יהודה דאמר לוקה על לאו שאין בו מעשה, אמאי איצטריך "וזהו אם כן הכות הרשע"? דברקא קמא דסנהדרין (י"א, ובמכות ד"ב). פריך: ותפיס ליה מ"ל תענה, ומשני: דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ויש לומר: דלרבי יהודה איבא לשנוי משום דהוי לאו שניתן לאזהרה מיתת בית דין. ועוד: דהא דלוקין על לאו שאין בו מעשה - מהבא הוא דקיימא ליה לרבי יהודה, בפרק קמא דמכות (ד"ב), כדאמרין דהם דרבי יהודה גמר ממוציא שם רע ועדים ומומין.

אימור דשמעין ליה לרבי שמעון דאזיל אף פתח ידיעה, דאזיל פתח ידיעה ולא אזיל פתח חטא - מי שמעתי ליה? אם פן לייחתי קרבן פי דהשתא, משוה - פה, ונשיא - שיערי! האמר ליה רבי יוחנן לתנא: הני "תידון בסקילה". - ואמאי? נערה המאורסה אמר רחמנא, והא בוגרת היא! אמר רבי אילעא, אמר קרא: "הנערה" הנערה שהיתה כבר. אמר ליה רבי חנניא לרבי אילעא: אי הכי - מילקא נמי לילק, ומאה סלע נמי לישלם! אמר ליה: רחמנא ניצלן מהאי דעתא. אדרבה, רחמנא ניצלן מדעתא דידך.

- ונעמא מאי? אמר רבי יצחק בר אבין, ואיתימא רבי יצחק בר אבא: זו - מעשיה גרמו לה, וזה - עקימת שפתיו גרמו לו. זו מעשיה גרמו לה, פשהיא ונאי - נערה ונאי. וזה עקימת שפתיו גרמו לו, אימת קא מתייב - ההיא שעתא, וההיא שעתא - בוגרת הואי. הנו רבנן: נערה המאורסה שזינתה - סוקלין אותה על פתח בית אביה. אין לה פתח בית האב - סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא. ובעיר שרובה נכרים - סוקלין אותה על פתח בית דין. כיצא בדבר אתה אומר: העובר עבודה זרה - סוקלין אותו על שער שעבר בו. ובעיר שרובה נכרים - סוקלין אותו על פתח בית דין. מנא הני מילי? תתנו רבנן: "שעירי" - זה שער שעבר בו. - אתה אומר שער שעבר בו, או אינו אלא שער שצידון בו? נאמר "שעירי" למטה, ונאמר "שעירי" למעלה, מה "שעירי" האמור למעלה - שער שעבר בו, אף "שעירי" האמור למטה - שער שעבר בו. דבר אחר: "שעירי" ולא שערי נכרים. האי "שעירי" הא אפיקתיה: אם פן לימא קרא "שער", מאי "שעירי"? שמע מינה תרתי. אשפחן עבודה זרה, נערה המאורסה מנא לן? אמר רבי אבהו: גמר "פתח" מ"פתח", ו"פתח" מ"שער", ו"שער" מ"שעירי". תנו רבנן: המוציא שם רע - לוקה ונתון מאה סלע. רבי יהודה אומר: ללקות - לוקה מכל מקום. מאה סלע, בעל - נותן, לא בעל - אינו נותן. קא מיפלגי בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן. והכי קאמר: המוציא שם רע - לוקה ונתון מאה סלע, בין בעל בין שלא בעל, כרבנן. רבי יהודה אומר: ללקות - לוקה מכל מקום. מאה סלע, בעל - נותן, לא בעל - אינו נותן, כרבי יעקב. והכי איבא דאמר: פולא דרבי אליעזר בן יעקב, והכי קאמר: המוציא שם רע - לוקה ונתון מאה סלע, והוא שבעל. רבי יהודה אומר: לוקה מכל מקום. וסבר רבי יהודה ללקות לוקה מכל מקום? והתנאי, רבי יהודה אומר: בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה? אמר רב נחמן בר יצחק: לוקה מכת מדרות, מדרבנן.

רב

אימור דשמעין ליה בו' - כלומר, ליבא למאן דאמר הכא אישתי קרבן משום שנייא דגופא, מדלא מחייב להו רבי שמעון לנודע להם משנתנו, לאיתויי כדהשתא. אלא פטורין לגמרי קאמר, וטעמא ידידה משום דבעי ידיעה וחטאא בחד גופא. דאזיל אף בטר ידיעה - כלומר, שעת החטא מחייבתו כשבה, ושעת ידיעה מחייבתו שיער. לפיכך אין כאן אחד מכל הקרבנות שחייבתו תורה. דאזיל בטר ידיעה - דרשני הנוק, ולא בטר חטאא - כי הדיא דתני שילא תידון בתקן, מי שמעת ליה: אם כן - דהכי שמעת ליה - ליתיה כי השתא. האמר ליה בו' - שנייא הוא. לתנא - דתנא קמיה להא דתני שילא. הנערה - "והוציאת את הנערה", ולא כתב "והוציאתה". שותיה כבר - ואף על פי שאינה עכשיו, רחמנא ניצלן מהאי דעתא - כיחד ממנו טעמו של דבר, מפני שתלוי בהבנת הלב, כדמפרש לקמן: זו מעשיה גרמו לה בו'. על פתח בית אביה - אם באו עדים מנשיות, על שער העיר שעבר בה - ואפילו נידון בעיר אחרת. שעריך למעלה - "כי ימצא בקרבן באחד שעריך" וגו', דהא ודאי באותו שער שעבר בו בעירה. ונאמר שעריך למטה - "והוצאת את האיש ההוא אל שעריך" וגו'. שעריך - בעבורה וזה כתיב (דברים יז) "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו" וגו'. גמר פתח מפתח ופתח משער - אסמכתא דרבנן בעלמא, כתיב: הכא "אל פתח בית אביה", וכתיב במשכן (במדבר ד) "מסך פתח שער החצר". מה פתח האמור במשכן - שער עמו, אף פתח האמור כאן - שער עמו. והדר גמר האי שער מ"שעריך" האמור בעבודה זרה. ללקות - מלקות ממוציא שם רע, מ"יסורי אותך". לוקה מכל מקום - בין בעל ובא לבית דין והוציא שם רע על ידי בעלותו, ואמר לא מוצאי לבתר בתולים. בין לא בעל ובא לבית דין ואמר: באו לי עדים שזינתה בבית אביה, ודאי היא לפניכם. פלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן - לקמן בשמעתין, כרבנן - דאמר: פרשת מוציא שם רע בין בעל בין לא בעל, ובתיב ביה "ויסורו" וענשו. כרבי אליעזר בן יעקב - דאמר לקמן: לא נאמר פרשת מוציא שם רע אלא כשבעל. הלכך מאה סלע לא מחייבין ליה אלא כשבעל. אבל מלקות, דמשום אזהרת "לא תלך רכיל" (ויקרא ט) הוא - ליק ואפילו לא בעל, דהא הלך רכיל. ואי משום דהוי לאו שאין בו מעשה - רבי יהודה לטעמיה, דאמר: לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, במסכת מכות (ד"ב). וב"שחיטת חולין" (פגא), והוא שבעל - כרבי אליעזר בן יעקב. וקסבר תנא קמא אליבא דרבי אליעזר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ומלקות דמוציא שם רע - חידוש הוא, ומ"יסורו אותך" נפקא, והדוא קרא כשבעל כתיב. דבי יהודה אומר ללקות לוקה מכל מקום - דמלקות משום אזהרה "לא תלך רכיל" הוא, ולא שאין בו מעשה לוקין עליו. אבא רב נחמן בר יצחק - לוקה מכל מקום דקאמר - מכת מדרות, דרבנן.

רב

אתיא

העיר שחטא בה, דתנו רבנן בברייתא, נאמר בתורה לגבי עובד
עבודת כוכבים (דברים יז ה) 'והוצאת את האיש ההוא או את האשה
ההוא וגו' אל שערך וגו' וסלקתם באבנים ומתו, וישעריך'
שהזכר בפסוק זה שער העיר שערך בלשון שואלת הברייתא: אתה
אומר, שהכוונה לשער שערך בלשון שער העיר שערך בלשון
למיתה. משיבה הברייתא: נאמר 'שעריך' למטה – בסוף הפרשה,
לגבי מעשה הסקילה, ונאמר 'שעריך' למעלה – בתחילת הפרשה,
לגבי מעשה העון, שנאמר (שם יז א-ב) 'כי ימצא בקרבך באחד
שעריך וגו' וילך ועבד אלהים אחרים וישתחו להם, מה 'שעריך'
האמר למעלה הוא שער שערך בלשון שיהיה בזה הפסוק עוסק, אף
'שעריך' האמר למטה לגבי הסקילה, היינו שער שערך בלשון.
דבר אחר – יש לדרוש מפסוק זה דרשה נוספת, 'שעריך', ולא שער
עובדי כוכבים, שאם עבד עבודה זרה בעיר שרובה גוים, אין
סוקלים אותו בשער העיר, כיון שבעיר כזו אין שער העיר קרוי
'שעריך', אלא שער בית דין הוא המכונה 'שעריך'.
מקשה הגמרא: כיצד ניתן לדרוש דרשה נוספת מפסוק זה, והרי
היא – תיבה זו של 'שעריך', היא אפיקתיה – הרי כבר הוצאת
ודרשת אותה בגזירה שוה ללמד שנסקל בשער העיר שערך בה.
מתרצת הגמרא: אם כן, שבאה התורה רק ללמד שהוא נסקל
בשער העיר שערך בה, למה קרא – היה הפסוק כותב רק 'שער',
מאי – מדוע נכתב 'שעריך', שמע מינה תרתי – יש ללמוד מזה שני
דברים, שהסקילה נעשית בשער העיר שערך בה, וגם שזהו דווקא
בעיר שרובה ישראל.
הגמרא ממשיכה לברר את המקור לדינים שבברייתא. שואלת
הגמרא: אשכחן עובדי כוכבים – מצאנו את הלימוד לכך שהעובד
עבודה זרה נסקל בשער העיר שערך בה, וכן שיש צורך שתהא זו
עיר שרובה ישראל, נערה המאורסה מנא, שאם זינתה בעודה
ארוסה והעידו עליה לאחר שנישאת, שכתבה התורה שיש
לסוקלה בפתח בית אביה, מנין שאם אין לה פתח בית אב, סוקלים
אותה בשער העיר. ואם זו עיר שרובה גוים נסקלת בשער בית דין.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אבהו, גמר – למד התנא בגזירה שוה
לשון 'פתח' שנאמר בענדה המאורסה 'והוציאו את הנערה אל
פתח בית אביה' (דברים כב כא), מלשון 'פתח' האומר בחצר המשכן
'את מסך פתח שער החצר' (במדבר ד כו), ו'פתח' נלמד מ'שער',
שכמו שבחצר תיבת 'פתח' מחוברת לשער, כך גם בנערה
המאורסה שנאמר רק 'פתח' הרי זה כאילו נכתב גם 'שער', ו'שער'
של נערה מאורסה ונחשב כאילו כתוב בו נלמד מ'שעריך'.
האומר בעבודה זרה, שיש הכוונה לשער העיר, ללמד שאף
בענדה המאורסה אם אין לה פתח בית אב, נסקלת בשער העיר
שזינתה בה, ואם רוב אנשי העיר גוים, נסקלת בשער בית דין.

הסוגיא להלן עוסקת בדין 'מוציא שם רע', ומבארת באילו אופנים
נאמרה פרשה זו: תנו רבנן, המוציא שם רע על אשתו שזינתה
בעודה ארוסה, והביא עדים על כך והזומא, לוקה ונותן מאה סלע.
רבי יהודה חולק ואומר, ללקות, אכן לוקה הבעל מכל מקום – בכל
מקרה, אך לגבי קנס של מאה סלע, יש חילוק, אם פגעל, נותן מאה
סלע, ואם לא פגעל אינו נותן.
מבארת הגמרא את המחלוקת: קא מיפלגי בפלוגתא – נחלקו
חכמים ורבי יהודה במחלוקתם דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן (להלן
מא), האם עונשו של המוציא שם רע הוא דוקא כשבעל. והבי
קאמר – וכך מתפרשת הברייתא, המוציא שם רע לוקה ונותן מאה
סלע, בין פגעל בין שלא פגעל, וזהו בדעת רבנן, החולקים על רבי
אליעזר בן יעקב וסוברים שעונש הבעל הוא אף כשלא בעל. רבי
יהודה אומר, ללקות, לוקה הבעל מכל מקום, אך לגבי מאה סלע,
אם פגעל נותן מאה סלע, ואם לא פגעל אינו נותן, וזהו בדעת רבי
אליעזר בן יעקב, שפרשה זו נאמרה רק כשבא עליה, ומכל מקום
אמר רבי יהודה שלוקה, והיינו מחמת שעבר על לאו של 'לא תלך
רכיל בעמך' (ויקרא יט טז).

דוחה הגמרא: אימור דשמעין ליה לרבי שמעון, דאזיל אף בתי
ידעה – מדברי רבי שמעון מוכח רק ששעת ידיעת החטא גם כן
קובעת את הדין, ולכן אם השתנה הגוף בין מעשה החטא לבין
ידיעת החטא, פטור, אך דאזיל בתי ידיעה ולא אזיל בתי חטא,
מי שמעקת ליה – וכי ניתן ללמוד מדבריו שרק שעת ידיעת קובעת
ולא שעת עשיית החטא, והרי אם כן, שידעיה לבדה קובעת, לית
קרנן כי דהשתא – היה עליו להביא קרבן כפי מצבו כעת, כון
משנה יביא פך ונשיא יביא שער, ולא היה לרבי שמעון לפוטרו
לגמרי. ואם כן לא מצאנו תנא הסובר ששינוי הגוף משנה את
הדין, כדברי הברייתא של שילא.
מחמת כן מסיקה הגמרא שהברייתא של שילא משובשת: האמר
ליה – הרי אמר לו רבי יהודה לתנא – למי ששנה לפניו את הברייתא
של שילא, תני – שנה בברייתא, סרחה ולבסוף בגרה 'תידון
בסקילה', ולא 'תידון בחנק'. ונמצא שלכל הדיעות אף אם נשתנה
גופה אין מיתתה משנית.
הגמרא מבררת מדוע אף אחר שבגרה נידונית בסקילה כנערה.
מקשה הגמרא: ואמאי – מדוע דינה בסקילה, הרי 'נערה המאורסה'
(דברים כב כג) אמר רבנן לגבי חיוב סקילה, והא – והרי בשעה זו
בוגרת היא. מתרצת הגמרא: אמר רבי אילעא, אמר קרא לגבי
מוציא שם רע 'והוציאו את הנערה', ותיבת 'נערה' מיותרת, שהרי
יכלה התורה לכתוב 'והוציאו', אלא כוונת התורה בלשון
'הנערה' לזו שהיתה כפר נערה, זומת הזנות, ואף שעתה כבר בגרה.
לפי המבואר עתה, שאם זינתה בערותה ובערה אין מיתתה
משנית, אלא היא בסקילה כנערה, מבררת הגמרא את דברי
הברייתא שהובאה לעיל (ע"א), ובה שנינו, 'נערה המאורסה
שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע, הוא אינו לוקה ואינו נותן
מאה סלע, היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה'. מקשה הגמרא:
אמר ליה רבי חנניא לרבי אילעא, אי הכי – אם כך, שחיוב סקילה
הוא אף כשזינתה בערותה ואחר כך בגרה, אם כן, כשהוציא
עליה שם רע בבגרותה שזינתה בנערותה, והתברר ששיקר,
מילקא נמי לילקא ומאה סלע נמי לישלם, ומדוע אמרה הברייתא
שאינו לוקה ואינו משלם, ומה החילוק בין עונש האשה לעונש
הבעל. אמר ליה רבי אילעא, רבנן ניצילן מיהא דעתא – יצילוהו
מדעה זו, שאתה מדמה את דין הבעל לדין האשה, אך לא ביאר
לו רבי אילעא מה באמת החילוק ביניהם. השיב לו רבי חנניא,
אדרבה, רבנן ניצילן מדעתא דידך – יצילוהו מדעתך, שאינך
מבאר את החילוק בין הדינים.
מבארת הגמרא: ומשקא מאי – ומה באמת טעם החילוק בין הבעל
לאשה, אמר רבי יצחק בר אבין, ואיתימא רבי יצחק בר אבא, זו –
האשה, מעשיה גרמו לה להתחייב מיתה, שזינתה, וזה – הבעל,
עקימת שפתיו – שהוציא עליה שם רע בפיו גרמו לו להתחייב
מלקות וקנס. ולכן, זו שמעשיה גרמו לה, הרי כשהיא זנאי, נערה
זנאי – כשזינתה היתה נערה, ולכן עונשה בסקילה. וזה שעקימת
שפתיו גרמו לו, הרי אימת קא מיחייב – מתי הוא מתחייב בעונש,
ההיא שעתא – באותה שעה שהוציא שם רע, וההיא שעתא בוגרת
הוא – ובאותה שעה היא כבר בוגרת, ולא נאמרו בה העונשים
הכתובים בפרשת מוציא שם רע.

הגמרא מביאה ברייתא המבררת את מקום סקילת נערה
המאורסה: תנו רבנן, נערה המאורסה שזינתה, ולאחר שנישאת
העידו עדים על כך, סוקלין אותה על פתח בית אביה. אם אין לה
פתח בית אב, סוקלין אותה על פתח שער העיר שהיא שזינתה בה.
ובעיר שרובה עובדי כוכבים, סוקלין אותה על פתח בית דין.
ממשיכה הברייתא: כיוצא בזה אף אומר, העובד עבדות
בוכבים, סוקלין אותו על שער העיר שערך בו. ובעיר שרובה עובדי
בוכבים, סוקלין אותו על פתח בית דין.
הגמרא מבררת את המקור לדינים האמורים בברייתא. שואלת
הגמרא: מנא הני מילי – מנין לתנא שסוקלים את החוטא בשער

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 נו פִּשְׁתֵּן סְרוּק וְצִמְר מְנוּפֵץ תַּקוּן שְׁנוּתִינִים עַל הַמַּכָּה תַּקוּן, אָף עַל פִּי שְׁלֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו מִיְחָדִים
- 2 לְמַכָּתוֹ, אֲלֵא הַנִּיחָם עַל מַכָּתוֹ דְּרָךְ מְקַרָּה קִדְם הַשְׁבֵּת וְהַסִּירִם מִמֶּנָּה לְאַלְתֵּר תַּקוּן - מִתֵּר לְמַלְמֵלִם
- 3 בְּשִׁבְתָּ תַּקוּן לְהַנִּיחָם עַל מַכָּתוֹ אוֹ לְצַרְךְ אַחֵר, לְפִי שְׁדַּכְרִים אֵלֹו דְּרַכָּם לִיְחָדִם לְמַכָּה, לְכֵן הוּכְנוּ לְכָךְ בְּהַנְחָה
- 4 בְּעֲלָמָא, וְיִרְדַּ עֲלֵיהֶם תּוֹרַת כְּלִיתָקוּן.
- 5 וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם שִׁיחִיו מִיְחָדִים לְהַנִּיחָם עַל הַמַּכָּה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּנָם עֲדוּן
- 6 מַעוּלָם עַל הַמַּכָּה, אוֹ אִפְלוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו מִיְחָדִים וְעוֹמְדִים לְמַכָּתוֹ, אֲלֵא חָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד
- 7 יוֹם לְהַנִּיחָם עֲלֵיהֶם לְמַחֵר בְּשִׁבְתָּ בְּלִבְךָ וּלְמוֹצָאֵי שַׁבַּת יִשְׁלִיכֶם.
- 8 וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר אִם עָשָׂה בָּהֶם מַעֲשֶׂה מִבְּעוֹד יוֹם לְהַכִּינֵם לְכָךְ תַּקוּיָא, כְּגוֹן שְׁצַבְעָם בְּשִׁמְן תַּקוּיָא וְכַרְכָּן
- 9 בְּמִשְׁיחָה תַּקוּיָא.
- 10 וְאִין אִסוּר בְּהַנְחָתָם עַל גְּבִי הַמַּכָּה בְּשִׁבְתָּ מִשּׁוּם רְפוּאָה, שְׁגוּרוּ עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סְמֻמִּים, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר
- 11 בְּסִמָּן שֶׁכָּח, לְפִי שֶׁהֵם אֵינִם מְרַפְּאִים, וְאִין מְנִיחִים אוֹתָם אֲלֵא כְּדִי שְׁלֹא יִסְרְטוּ הַבְּגָדִים אֶת הַמַּכָּה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסתול בשבת סעיף נו

ביאורי הלכה

תקו' וצמר מנופץ – צמר מנופץ (מסורק) ושטוח כעין מחצלת⁴⁷⁰. תקו' על המכה – כדי שלא תישרט. (כדלהלן סוף הסעיף). תקו' לאלתר – אבל אם שהו על המכה במשך זמן, רגילים להשליכם ואסורים בטלטול⁴⁷¹. תקו' לסתול בשבת – אף שפעמים רבות נתינה על המכה היא שימוש חד פעמי – מכל מקום כל שדרכו בכך נחשב כ'יחוד'⁴⁷².	תקו' תורת בלי – שכן הוא בכל דבר שלפעמים דרך לייחדו לכך⁴⁷³. תקו' להכניס לבך – אם עשה מעשה להכניס לבך יש בזה גם משום ייחוד המתיר בטלטול, וגם משום מעשה המועיל לצאת בהם לרשות הרבים כמבואר בסעיף הבא. תקו' שצבעם בשמן – טבלם בשמן לרככך⁴⁷⁴. תקו' וברכך במשיחה – קשר את הצמר או הפשתן על גבי המכה עם חוט⁴⁷⁵ (והסיר לאלתר⁴⁷⁶).

צינונים והוספות

לזה. (473) ראה ציונים. (474) משנ"ב ס"ק קב: תרגום של "וטבל" "וצבע". (475) כשקשר על גבי המכה בחוט יש בזה גם משום 'הנחה דרך מקרה' (המועילה להתיר בטלטול) וגם מעשה המועיל לעניין הוצאה לרשות הרבים כמבואר בסעיף הבא. (476) שהרי אם היו כבר קשורים על המכה בכניסת השבת אין בזה טלטול.	(470) בדומה ל'צמר גפן' שבימינו, ע"ע ב'לוח המוקצה'. (471) גם אם עדיין ראויים לנתינה על המכה נעשה דינם כ'מיוחדים לעולם' שהרי אין להם שימוש אחר אלא נתינה על המכה (ראה תורת שבת ס"ק לט) - ואז אין חידוש בזה שמותרים בטלטול, וגם אם נאמר שאינם נחשבים בזה כמיוחדים לעולם (ודלא כתורת שבת הנ"ל) מכל מקום רק אם הסירם לאלתר שייך לומר שמותרים בטלטול גם לצורך אחר. (472) משא"כ בחפץ שמשליכים אותו כי אין דרך לייחדו

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תכט מנהג ימי ניסן:

6 בחדש ניסן על חלומו כמו שצריך לעשות מי שמתענה 7 תענית חלום בשבת וי"ט ור"ח וחולו של מועד שהוא צריך 8 לישב בתענית על תעניתו כמ"ש בסימן תי"ח: 9 יא מי שהתענה תענית חלום בשבת שבחודש ניסן מותר 10 להתענות למחר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת 11 כיון שאיסור התענית זה אינו אלא מנהג ואפילו אם חל ר"ח	1 ו לפי שאיסור התענית בכל חודש זה חוץ משבתות וימים טובים ור"ח וחולו של מועד אינו אלא מנהג לפיכך 2 המתענה בו תענית חלום (שאפילו בשבת וי"ט מותר 3 להתענות תענית חלום כמ"ש בסימן רפ"ח) אין צריך לישב 4 בתענית בחדש אייר כדי שיכופר לו על מה שחטא שהתענה

פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי אומות העולם אצל
ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח
הוא לה' שיהרגו בכורי מצרים הלכו בכוריהם אצל
אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא
רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם וזה
שכתוב למכה מצרים בבכוריהם וקבעו נס זה לזכרון לדורות
בשבת וקראוהו שבת הגדול ולמה לא קבעוהו בעשירי
לחודש סתם בין שחל בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו
כל המועדים לפי שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו
תענית כשחל בחול כמ"ש בסי' תק"פ ע"ש:

ב נוהגין במדינות אלו שבשבת הגדול במנחה אין אומרים
ברכי נפשי אלא אומרים עבדים היינו וכו' לפי שבשבת
הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים ואפילו שבת הגדול
הוא ערב פסח אומרים עבדים היינו:

ג נוהגין במדינות אלו כששבת הגדול הוא ערב פסח
מפטירין בו במלאכי וערבה וגו' לפי שבאותו פרשה
כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' והרי זה מעין
המאורע שבערב פסח הוא זמן הביעור דהיינו שבערב פסח
של שנה הרביעית שבשמיטה ובערב פסח של שנה שביעית
שבשמיטה חייב כל אדם להוציא מביתו כל המעשרות
שהפריש מתבואתו כל הג' שנים שעברו מהשמיטה והיו
המעשרות שהפריש מונחים בביתו ובערב פסח זה מחויב
להביאן לבית הלוי (ואע"פ שיש אומרים שזמן הביעור אינו
בערב יום טוב הראשון של פסח אלא בערב יום טוב
האחרון של פסח וכן עיקר כמ"ש ביורה דעה סי' של"א
מכל-מקום נתפשט המנהג על פי סברא ראשונה):

* * *

חלק ב סימן תלא זמן בדיקת החמץ:

א אף על פי שאין אדם עובר על חמצו בכל יראה ובל
ימצא אלא מליל ט"ו בניסן ואילך כמ"ש שבעת ימים
שאור לא ימצא בבתיכם וגו' ולא יראה לך שאור בכל גבולך
שבעת ימים וגו' אבל קודם שבעת ימים אינו עובר בלא
תעשה כששהה החמץ בביתו, מכל-מקום עובר על מצות
עשה מחצות יום י"ד ואילך בכל רגע ורגע שאינו מבער
החמץ מן העולם שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום
הראשון תשביתו שאור מבתיכם וגו' ומפי השמועה למדו
שיום ראשון זה הוא י"ד בניסן ונקרא ראשון לשבעת ימי
הפסח כלומר קודם להם וכוונת הכתוב לומר שבעת ימים
מצות תאכלו וביום שקודם שבעת ימים תשביתו שאור וגו'
ראיה לדבר זה ממה שאמרה תורה לא תשחט על חמץ דם
זבחי כלומר לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים וזמן
שחיטת הפסח הוא ב"ד מחצות היום ולמעלה מכאן אתה
למד שזמן השבתת החמץ הוא בזמן שחיטת הפסח דהיינו
מחצות יום י"ד ולמעלה:

ב ומה היא השבתה זו שאמרה תורה הוא שישבית ויבער
החמץ מן העולם לגמרי עד ששום אדם לא יוכל עוד
להנות ממנו ועל-דרך שיתבאר בסי' תמ"ה אבל אם רוצה
לבטלו ולהפקירו אין זה מועיל כלום.

במה דברים אמורים לאחר שהגיע זמן איסור אכילתו

ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום מותר
לו לישב בתענית בר"ח ניסן על מה שהתענה בשבת כמ"ש
בסי' רפ"ח עיין שם הטעם:

יב בכל החודש אף שאין אומרים תחנון אומרים למנצח
יענך וגו' ובב' וה' אומרים אל ארך אפים אבל בערב
פסח אין אומרים למנצח ואל ארך אפים ואין ערב פסח
דומה לשאר ערב יום טוב כי הוא עצמו יום טוב כמ"ש בסי'
תס"ח:

יג בערב פסח וחולו של מועד אין אומרים מזמור לתורה
מטעם שנתבאר בסי' נ"א ע"ש:

יד ליתן חרם בבהכ"נ לאיזה צורך גדול מותר בכל חודש
ניסן אף על פי שאסור בתשרי מטעם שיתבאר בסימן
תר"ב:

טו נוהגין מראש חודש ואילך לקרות פרשת הנשיא
שהקריב בו ביום וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן
עשה את המנורה שהוא נגד שבט לוי:

טז בערב פסח שחרית משכימין לבהכ"נ כדי שיגמור
סעודתו קודם שעה ד' עיין סי' תמ"ג:

יז כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה
דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג
ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח
והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות
עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות
אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג בכל
שלש רגלים ואין מתענין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא
תענית יום שמת בו אביו ואמו כמ"ש בסי' תקס"ח ותקע"ג
ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל
להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח כמו שנתבאר:

יח במה דברים אמורים ביום שלאחר הפסח ושלאחר
הסוכות אבל ביום שלאחר חג השבועות מן הדין אסור
להתענות בו מטעם שיתבאר בסימן תצ"ד:

* * *

יט יש מגדולי המורים שהיה מנהיג לבני דורו שיהיו
מפרישין מעט קמח מן הקמח שנשחן לפסח ויעשו
ממנו פת או תבשיל ויאכלוהו קודם הפסח וטוב ליתן
לעניים שיאכלוהו קודם הפסח וטעם מנהג זה הוא כדי שאף
אם יש חשש חמץ משהו בתוך הקמח הזה נוכל לתלות
ולומר שאותו החשש חמץ היה כולו בתוך המקצת שנאכל
כבר קודם הפסח (כמ"ש בסי' תנ"ג ותס"ו) ומכל-מקום
מנהג זה אינו אלא חומרא בעלמא שמעיקר הדין אין אנו
מחזיקין ריעותא לחוש שמא יש בקמח חשש חימוץ משהו:

חלק ב סימן תל מנהג שבת הגדול:

א שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה
בו נס גדול שפסח מצרים היה מקחו מבעשור לחודש
כמו שכתוב בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית
אבות וגו' ואותו היום שבת היה שהרי בה' בשבת יצאו
ישראל ממצרים כמ"ש בסי' תצ"ד וכיון שט"ו בניסן היה
בה' בשבת א"כ עשרה בניסן היה בשבת וכשלקחו ישראל

הנר יפה לבדיקת חמץ ואין הנר מאיר ומבהיק יפה ביום כי
אם בלילה לפיכך איחרו זמן הבדיקה עד זמן הבהקת הנר
דהיינו צאת הכוכבים [כשיש עדיין אור היום קצת].

* * *

ובאותו זמן שבין כניסת האדם לביתו ובין זמן הבדיקה
דהיינו צאת הכוכבים (א) ושיעור אותו זמן שביניהם כמו
חצי שעה אסרו לו לאכול וללמוד אפילו פרק אחד אע"פ
שיוכל לגמור הפרק קודם צאת הכוכבים, מכל-מקום יש
לחוש שמא ע"י עינו בלמודו ישכח חובת הבדיקה וילמוד
יותר או שמא יבוא לו עיון חדש בלמודו וישהה בעינו עד
זמן מה לאחר צאת הכוכבים (כשיש עדיין אור היום קצת)
וכן אסרו בחצי שעה זו לעשות כל הדברים האסורים
לעשותם קודם תפלת מנחה או תפלת ערבית כמו שנתבאר
סי' רל"ב ורל"ה ומי ששכח ולא בדק בליל ארבעה עשר
ונזכר ביום ארבעה עשר הרי הוא אסור בכל הדברים הללו
עד שיבדוק:

ו אפילו אם היה עוסק באחד מכל הדברים הללו קודם
שהגיע זמן הבדיקה חייב להפסיק כשיגיע זמנה אפילו
היה עוסק בהיתר דהיינו שהתחיל לעסוק קודם חצי שעה
לפני צאת הכוכבים ואפילו הוא עוסק בתלמוד תורה שאם
לא יפסיק לבדוק מיד בתחלת כניסת הלילה אע"פ שיבדוק
אח"כ הרי זה מבטל תקנת חכמים שתקנו לבדוק בצאת
הכוכבים מיד כשיש עדיין אור היום קצת.

ואף על פי שעדיין לא קרא ק"ש של ערבית וק"ש היא
מצות-עשה של תורה וגם היא תדירה בכל יום ויום ב'
פעמים וכל התדיר מחבירו קודם את חבירו אע"פ צריך
להקדים את הבדיקה לפני ק"ש ותפלה לפי שהיא מצוה
עוברת שאם לא יבדוק מיד בצאת הכוכבים הרי הוא נקרא
עובר על תקנת חכמים אבל בק"ש אף על פי שמצוה מן
המובחר לקרותה בתחלת הלילה, מכל-מקום אינו נקרא
עובר על תקנת חכמים אלא אם כן קורא אותה אחר חצי
הלילה כמו שנתבאר בסימן רל"ה:

ז במה דברים אמורים במי שרגיל להתפלל ק"ש ותפלה
של ערבית כל השנה בתוך ביתו אבל מי שרגיל להתפלל
כל השנה עם הצבור מבעוד יום ועכשיו לא התפלל עמהם
יקרא קריאת שמע ויתפלל מיד בצאת הכוכבים ואח"כ
יבדוק דכיון שאינו רגיל כל השנה להתפלל ערבית בביתו
יש לחוש שמא ע"י טרדתו והשתדלותו בבדיקת החמץ
ישכח על ק"ש ותפלה:

ח וכל זה בתפלת יחיד אבל אם יש עשרה שמתפללים
ערבית בזמנו דהיינו צאת הכוכבים יתפללו מיד בצאת
הכוכבים ואח"כ ילכו לבתיהם לבדוק החמץ שאם ילכו
לבדוק קודם תפלת ערבית יהיה טורח לקבצם אח"כ
להתפלל בעשרה ותתבטל מצות תפלת הצבור לגמרי מחמת
הקדמת הבדיקה אבל אם יתפללו בעשרה קודם הבדיקה לא
תתבטל מצות הבדיקה לגמרי:

* * *

ט וכן במקומות שיש חבורות שיש להם שיעור קבוע
ללמוד הלכות פסוקות בבהכ"נ אחר התפלה אל יבטלו

והנאתו מן התורה דהיינו מחצות היום י"ד ולמעלה
שהאוכל או הנהנה אז מן החמץ עובר בלא תעשה שנאמר
לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח ולא בא הכתוב
להזהיר שלא לאכול חמץ בשעת אכילת הפסח דהיינו בליל
ט"ו שהרי כבר נאמר ולא יאכל חמץ אלא בא להזהיר שלא
לאכול חמץ בשעת שחיטת הפסח דהיינו מחצות יום י"ד
ולמעלה וקבלו חכמים שאיסור חמץ ב"ד דומה לאיסורו
כל ז' ימי הפסח שכשם שכל ז' ימי הפסח הוא אסור אפילו
בהנאה מן התורה שנאמר ולא יאכל כלומר לא יהא בו היתר
המביא לידי שום אכילה אפילו של היתר דהיינו היתר הנאה
שסתם הנאה באה לידי אכילה שלוקח בדמים מאכל כך
מחצות יום י"ד ולמעלה הוא אסור אפילו בהנאה וכיון
שאסור לו להנות ממנו הרי אין לו שום זכות בו ואינו שלו
כלל ולפיכך אינו יכול לבטלו ולהפקירו אבל קודם שהגיע
זמן איסור הנאתו יכול הוא לבטלו ולהפקירו ומותר לו מן
התורה להשהותו עמו בבית כל ימי הפסח שאינו עובר מן
התורה בכל יראה ובל ימצא אלא על חמץ שלו שלא
הפקירו שנאמר ולא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה
רואה של אחרים ושל הפקר:

* * *

אבל חכמים גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום לחמץ
אף קודם שהגיע זמן איסור הנאתו אלא הוא צריך לחפש
אחריו במחבואות ובחורים (אם דרך להשתמש שם כל
השנה כמו שיתבאר בסי' תל"ג) ולבדוק ולהוציאו מכל
גבולו ולעשות לו כמשפט שיתבאר בסי' תמ"ה:

ד ומפני ב' דברים נזקקו חכמים לכך הא' לפי שהביטול
וההפקר תלוי במחשבתו של אדם שיפקירונו בלב שלם
ויוציאונו מלבו לגמרי ולפי שאין דעת כל בני אדם שוין
ואפשר מי שיקל בדבר ולא יפקירונו בלב שלם ולא יוציאנו
מלבו לגמרי לפיכך גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום
עד שיוציא את החמץ מכל גבולו (עיי' סי' תמ"ה) הב' לפי
שהאדם רגיל בכל השנה בחמץ ומחמת רגילותו קרוב הוא
לשכחה שישכח את איסורו ויאכל ממנו אם יהיה מונח
נגבולו בפסח לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולבדוק
ולהוציאו מכל גבולו קודם שיגיע זמן איסור אכילתו:

ה וזמן בדיקה זו מן הדין היה ראוי לקובעה ביום י"ד
בתחלת שעה ששית כדי שישלים כל אחד בדיקתו בסוף
שעה ששית ויבער החמץ בתחילת שעה ז' כמשפט האמור
בתורה וכמו שיתבאר בסי' תמ"ה אלא לפי שביום רוב בני
אדם אינם מצוים בבתיים אלא טרודין בעסקיהם בשווקים
וברחובות וכשתגיע שעה ששית קרוב הדבר שישכחו חובת
הבדיקה לפיכך תקנו חכמים זמן הבדיקה בליל י"ד שבלילה
כל אדם מצוי בתוך ביתו אלא שאף בעודו בתוך ביתו יש
לחוש שמא יתעסק באכילה ושתיה ושינה או במלאכה או
בתורה אם הוא תלמיד חכם ועל ידי כן ישכח חובת הבדיקה
לפיכך היה ראוי לתקן ולקבוע זמן הבדיקה תיכף ומיד
בכניסת האדם לתוך ביתו סמוך לערב שברגע זו הוא פנוי
מכל עסקים אלא לפי שצריך לחפש אחריו בחורים ובסדקים
וחיפוש זה אי אפשר אלא לאור הנר שנאמר בעת ההיא
אחפש את ירושלים בנרות וגו' מכאן שמכו חכמים שאור

בראשונים ע"ש:

* * *

למודם בלילה זו מחמת בדיקת חמץ שהרי אפשר לבדוק
אחר כך ולא תתבטל מצות הבדיקה לגמרי ואין לחוש שמא
ימשכו בלמודם עד שישכחו חובת הבדיקה שהרי מוכרחים
הם לבוא אל בתיהם ללון שבדוראי לא ילינו בבית הכנסת
וכשיבא כל אחד מהם לביתו יזכור חובת הבדיקה:

י במה דברים אמורים כשעוסקין בדבר הלכה בלא פלפול
אבל אסור לעסוק בפלפול אפילו בבהכ"נ שיש לחוש
שמא ימשוך כל כך בפלפול עד שיהיה לבו טרוד באותו
פלפול וישכח חובת הבדיקה אף בבואו לביתו:

יא אם הוא יושב ולומד קודם צאת הכוכבים ואומר
לחבירו שאינו לומד שכשיגיע זמן הבדיקה יזכיר אותו
ויפסיקו מלמודו הרי זה מותר אף אם הוא תוך חצי שעה
לפני צאת הכוכבים:

חלק ב סימן תלב דין ברכת בדיקת החמץ:

א קודם שיתחיל לבדוק צריך לברך כמו שמברכין על כל
מצות מדברי סופרים ומה הוא מברך בא"י אמ"ה אקב"ו
על ביעור חמץ ואע"פ שבשעה זו אינו מבערו עדיין,
מכל-מקום כיון שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל ומפקיר
כל החמץ שנשאר בביתו שלא מצאו בבדיקה זו הרי ביטול
זה נקרא ביעור כדינו לחמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו
בבדיקה והחמץ הידוע לו הוא מצניעו עד למחר שיאכל
ממנו עד שעה ה' והמותר מבערו מן העולם וביעור זה
שביום י"ד וביטול זה שביליל י"ד אין מברכין עליהם כלום
והן נפטרין בברכה שבירך על הבדיקה שהיא תחילת
הביעור לפיכך מברכין עליהם על ביעור חמץ:

ב ולמה אין מברכין על בדיקת חמץ שהוא מתחיל בה מיד
לפי שאין הבדיקה תכלית המצוה שהרי מי שברך ולא
ביער את החמץ שמצא בבדיקה לא עשה ולא כלום וכן אם
לא ביטל חמצו אחר הבדיקה עדיין לא נגמרה מצות ביעור
חמץ:

ג ולמה אין מברכין שהחיינו קודם הבדיקה והרי היא
מצוה הבאה מזמן לזמן לפי שמצוה זו היא לצורך הרגל
לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד לפיכך היא
נפטרת בברכת שהחיינו שמברכין ברגל בקידוש לילה:

ד אם בירך אקב"ו לבער חמץ יצא ואין צריך לחזור ולברך
וכן כיוצא בזה בשאר מצות שמברכין עליהם בלשון על
כמו על אכילת מצה על אכילת מרור אם בירך עליהן
בלמ"ד לאכול מצה לאכול מרור יצא וכן כל המצות
שמברכין עליהן בלמ"ד לקבוע מזוזה לקרוא את הלל אם
בירך בלשון על קביעת מזוזה על קריאת הלל יצא אבל
לכתחלה צריך לברך על כל מצוה ברכה שתקנו לה חכמים
וטעם שינוי הנוסחאות בברכת המצות הוא מבואר

ה אם שכח לברך קודם התחלת הבדיקה אם נזכר קודם
שגמר את הבדיקה לגמרי דהיינו שנשאר לו עדיין
לבדוק מקום אחד או אפילו זוית אחת ואפילו חור אחד (אם
הוא בענין שיש לחוש שמא יש שם בחור כזית חמץ עיין
סי' תמ"ו) חייב לברך קודם שיגמור בדיקה זו אבל אם נזכר
לאחר שגמר בדיקתו לגמרי לא יברך כלום שכל המצות
מברכין עליהם עובר לעשייתן אבל לאחר גמר עשייתן היאך
יברך וצונו לעשות מצוה פלונית ואינו עושה כלום שכבר
עשה ויש מי שאומר שאף על פי כן יברך למחר בסוף שעה
ה' כששורף את החמץ שמצא בבדיקה שהרי שריפה זו עיקר
ביעור חמץ והיה ראוי לברך עליה אלא שפוטרינן אותה
בברכת על ביעור חמץ שמברכין בשעת בדיקה וזה שלא
בירך בשעת בדיקה צריך לברך בשעת השריפה ויש לחוש
לברך אותה בלא שם ומלכות:

ו אסור להפסיק בשום דיבור בין הברכה לתחלת הבדיקה
כדרך שאסור להפסיק בשאר כל המצות בין הברכה
לתחלת עשיית המצות ולכתחילה יזהר שלא ידבר בינתיים
כלל אפילו מעניני צרכי הבדיקה אלא אם כן הוא בענין שאי
אפשר לו להתחיל לבדוק אם לא ישיח אבל אם עבר ושח
בינתיים בצרכי הבדיקה אין צריך לחזור ולברך אפילו היה
אפשר לבדוק בלא שיחה זו אבל אם שח בינתיים שיחה
שאינה מענין הבדיקה כלל צריך לחזור ולברך:

ז במה דברים אמורים כששח קודם שהתחיל לבדוק אבל
אם שח לאחר שהתחיל לבדוק אין צריך לחזור ולברך
כיון שכבר התחיל במצוה שבירך עליה (עיין סי' תקצ"ב)
וכן אם הולך ובודק מחדר לחדר ומבית לבית אין הליכה זו
שבאמצע מצוה חשובה הפסק להצריכו לחזור ולברך כמו
שאין השיחה שבאמצע מצוה חשובה הפסק.

זמכל-מקום לכתחלה אין להשיח שום שיחה באמצע
הבדיקה אפילו בדברי תורה כ"אם מעניני צרכי הבדיקה
לפי שיש אומרים שאף המשיח באמצע המצוה הרי זה
הפסק וצריך לחזור ולברך כשיגמור המצוה ואינו דומה
למשיח באמצע סעודתו כשיושב בסוכה שאין צריך לחזור
ולברך לישב בסוכה לפי שאינו מוכרח בשיבה זו שלאחר
השיחה שאם ירצה שלא לאכול עוד ושלא לישב בסוכה
הרשות בידו אבל בבדיקת חמץ מוכרח הוא לגמור את
הבדיקה שלאחר השיחה שחייב לבדוק בכל המקומות
שמכניסין בהן חמץ ואילו היה שוכח לברך בתחילת בדיקתו
היה חייב לברך בגמר בדיקתו לכן גם עכשיו חייב לחזור
ולברך כיון שהפסיק בשיחה אחר ברכה הראשונה וכן
כיוצא בזה בשאר כל מצות שהן חובה ואי אפשר לאדם
לפטור את עצמו מהן:

'לקוטי תורה' פרשת עקב – הפרשה החסידית

אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת¹

הַנִּמְשָׁל מִחוּתָם בּוֹלֵט, שֶׁבְּשִׁמְדֵּפִיסִים בּוֹ נַעֲשֶׂה לְמִטָּה בַּחֲנִית²¹
שְׂקִיעָה²².
וְהִנֵּה אֶדְהֶבֶת ה' בְּלֵב עֲמוֹ – כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶה²³, כְּדֹכָתִיב
(שיר השירים ח, ו): "רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ". כִּמוֹ שֶׁהָאֵשׁ חֲפִיצָה²⁴
בְּטִבְעָהּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה בְּשִׁרְשָׁהּ, כֵּן נִפְשוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל²⁵
חֲפִצּוֹ לְדִבְקָה בַּה', וְלִיצָאתָ מִהֲגוּף, וְהוּוּ בַּחֲנִית²⁶
הַסִּתְּלָקוֹת". מִשְׁמָאל שְׁלֹמֶעֱלָה נַעֲשֶׂה יָמִין לְמִטָּה²⁷.
וְהוּוּ שִׁכְתוֹב "אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת". וּבִאֲתַעֲרוּתָא²⁸
דְּלִתְתָא, הִנֵּה לְפִיכָךְ הֵם ב' בַּחֲנִינוֹת – אֵשׁ וַיִּמִּים.²⁹
וּפִירוּשׁ: כִּי "אָרֶץ" הִיא כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל³⁰, יֵשׁ בָּהּ "הָרִים",
הֵינֵנו אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתְתָא. בְּבַחֲנִית רְצוּא. וְהוּוּ עֲנִין "כְּאֶבְרָהִם³¹
שֶׁקֶרְאוּ הָרָ כִּי"³². וְ"הָרִים" לְשׁוֹן רִבִּים, כִּי יֵשׁ כְּמָה בַּחֲנִינוֹת דָּר
– יֵשׁ אֶהְבָּה בְּשִׁמְחָה, וְיֵשׁ בְּמִרְרוֹת כִּי³³.
וְדָרָךְ כָּלָל:
"הָרִים" הֵינֵנו אֲתַעֲרוּתָא־דְּלִתְתָא, בְּבַחֲנִית חוּתָם־בּוֹלֵט,
שְׁמִלְמִטָּה־לְמַעְלָה. וְהוּוּ בַּחֲנִית "אֵשׁ". אֲבָל "בִּקְעוֹת" הוּא
בַּחֲנִית חוּתָם־שׁוֹקֵעַ, שְׁמִלְמִטָּה, הֵינֵנו בַּחֲנִית בִּיטוֹל וּבַחֲנִית³⁴
יִרְאָה, בַּחֲנִית "מִשִּׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים"³⁵.
"בִּקְעוֹת" לְשׁוֹן רִבִּים, כִּי יֵשׁ גַּם כֵּן בַּחֲנִית יִרְאָה־תִּתְּאָה³⁶
וְיִרְאָה־עֵלְאָה כִּי, וּכְדִוְעָ אֲשֶׁר ד' אוֹתִיּוֹת הֵינֵנו הֵן "דִּחְלוֹ"³⁷
וְיִרְאָה־עֵלְאָה כִּי, וּכְדִוְעָ אֲשֶׁר ד' אוֹתִיּוֹת הֵינֵנו הֵן "דִּחְלוֹ"³⁸

"אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת לְמִטָּה הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מִיָּם"³⁹ (פֶּרֶשְׁתָּנוּ⁴⁰
יא, יא):
לְהִבִּין מַה שִּׁכְתוֹב "לְמִטָּה" – כִּי "מִמִּטָּה" הִוָּה לִיה
לְמִימֵר!
הִנֵּה כְּתִיב (נח ט, ו): "כִּי בַּצֶּלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם",
פִּירוּשׁ "צֶלֶם" הוּא, צוּרָה בּוֹלֵטֶת שֶׁבְּשִׁמְדֵּפִיסִים בָּהּ
נַעֲשֶׂה שׁוֹקֵעַ. כְּמִבּוֹאָר גְּבִי רְצוּעוֹת שֶׁל תִּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ,
שָׁאָדָם הוּא כְּחוּתָם הַמִּתְּהַפֵּף⁴¹ – מִשְׁמָאל שֶׁל מַעְלָה
נַעֲשֶׂה יָמִין לְמִטָּה⁴².
וְהַעֲנִין:
דְּכְתִיב (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כט, יא): "לֵךְ ה' הַגְדוּלָּה", וְהוּא מִדַּת
חֲסִדוֹ שֶׁבָּאָה מְגֻדּוּלָתוֹ, וְנִהְפֵךְ הוּא לְמִטָּה. כְּדֹאֲשִׁכְחֵן
בְּאֶבְרָהִם אֲבִינוֹ עַל־יְהוֹשֻׁעַ (וַיְרָא יח, כו): "וְאֲנֹכִי עֹפֵר
וְאֶפֶר". דְּהִנֵּה, עֵיקַר הַחֲסִד – לְהַשְׁפִּיעַ מַחֲיִי, וְלֹא
מִמּוֹתָרוֹת שְׁלוֹ, שְׁזוֹ מִדַּת יִשְׁמַעֲאֵל; רַק כִּמוֹ שֶׁמִּצְנִינו
שֶׁ"בְּחוּרָתוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִיו"⁴³, שֶׁלֹּא לּוֹמֵר שֶׁ"חֲיִיךְ קוֹדֶמִין"⁴⁴,
מִפְּנֵי שֶׁ"מִשִּׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים"⁴⁵. וְהוּוּ בַּחֲנִית "מִיָּם" –
שִׁיּוּרֵדִין לְעוֹלָם לְמָקוֹם נְמוּךְ⁴⁶.
וְנִמְצָא, מִבְּחַחֲנִית מִדַּת הַגְדוּלָּה שְׁלֹמֶעֱלָה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה בַּחֲנִית
חֲסִד־דְּמִי, שֶׁהוּא הִבִּיטוֹל לְהִיּוֹת "מִשִּׁים עֲצָמוֹ בְּשִׁירִיִּים". וְהוּוּ

"שִׁימְנֵי כְּחוּתָם" (לְקַמֵּן שִׁיר הַשִּׁירִים. סִידוֹר שֶׁר הַתְּפִלִּין).
5. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה מֵא. ג. הוֹבָא בְּרִשׁ"י נח יג. ג. לְקוֹט שְׁמַעוֹנִי רַמּוֹ סט).
6. (בְּבָא מִצֵּיָא סב, א. וְרֵאָה תִּנְיָא אֲגֵרָת הַקֶּדֶשׁ סִימָן ט"ז. תוֹרָה אֹר בִּשְׁלח
ס, ב. לְקַמֵּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה סב, ד).
7. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יז, רִישׁ עֲמוּד ב. רֵאָה גַם לְעִיל מִסְעֵי צֹא, ג. צו, ב).
8. (רֹאשׁ תַּעֲנִית ז, א).
9. וְעִינֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר בְּזוֹה בְּאִרְכּוֹת דְּבִדּוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁימְנֵי כְּחוּתָם"
הַנִּלְ.
10. (עַל פִּי יִרְמְיָה כ, ט: "בְּלֵבִי כְּאֵשׁ בִּעֲרַת". הוֹשֵׁעַ ז, ד: "כִּמוֹ תִּנּוֹר בִּעֲרָה").
11. [וְעִינֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר מִזֶּה גַם כֵּן בְּסִמּוֹן, דְּבִדּוֹר הַמִּתְחִיל "וְאֲכִילְךָ
אֶת הָקֶן" (לְעִיל יג, א).
12. (רֹאשׁ קֶהֱלֵת יַעֲקֹב בְּעֶרְךְ אָרֶץ, וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל).
13. (רֹאשׁ פְּסָחִים פח, א).
14. כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר מִזֶּה: דְּבִדּוֹר הַמִּתְחִיל "כִּי הָהָרִים יְמוּשׁוּ" (לְקַמֵּן תַּצֵּא
מ, א וְאִילָךְ). וּבְדִבּוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁימְנֵי כְּחוּתָם" (הַנִּל).
15. וְעִינֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר דְּבִדּוֹר הַמִּתְחִיל "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל", בְּפִירוּשׁ (וְאִתְחַנֵּן
ג, כט): "וְנִשְׁבַּח בְּגִיָּא כִי" (לְעִיל וְאִתְחַנֵּן ג, א: "גִּיָּא הֵינֵנו בַּחֲנִית שְׁפִלוֹת וְהַכְנָעָה
וּבִיטוֹל אֵלָיו יִתְבָּרַךְ . . וְנִשְׁבַּח בְּגִיָּא יֵשׁ לּוֹמֵר שְׁזָהוּ עֲנִין קִרְיָאֵת שְׁמַע, שְׁהִיא
מִיּוֹשֵׁב . . בִּיטוֹל לְמִסּוֹר נִפְשׁוֹ בְּאִתְחַנֵּן").

1. (רֹאשׁ מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הָרִ"פ ז"ל (עֲמוּד קֶלֶד) וְשִׁם בְּשִׁינּוּיִים . .
הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר.
הַמֵּאֲמָר מִתְּקִיפַת לִיאֹנִי. וְנִכְלָל בּוֹ מֵאֲמָר דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "לֵךְ ה' הַגְדוּלָּה"
תַּקְעִיא שְׁנִדְפִּסוּ מִמֶּנּוּ ג' נוֹסְחָאוֹת: א. הַנְּחוֹת הָרִ"פ הַנִּל. ב. מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר
הַנְּחוֹת כְּתוּבִים חֲלָק ב עֲמוּד רכד. ג. הַנְּחוֹת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הַאֲמִצְעִי – אֹר
הַתוֹרָה וַיְרָא צ, א).
מֵאֲמָר זֶה בְּשִׁינּוּיִים וְתוֹסֶפֶת הַנְּחוֹת – בְּאֹר הַתוֹרָה עֲקֵב עֲמוּד תַּרְכּוּ. תַּרְכּוּ.
וְרֹאשׁ דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "קִטְנָתִי" תַּשְׁכִּי. דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה תַּשְׁכִּי. תַּשְׁמִי.
2. (מַעֲנִין "אָרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת": בְּרִבּוֹת סוֹף פְּרִשְׁתָּתָא. וּבִילְקוֹט בְּשִׁם
הַסִּפְרִי.
וּמַעֲנִין "לְמִטָּה הַשָּׁמַיִם": בְּרִבּוֹת: בְּרִשִׁית, פְּרָשָׁה י"ג (דף ט"ז, ב').
בְּשִׁלַּח, רִישׁ פְּרָשָׁה כ"ה (קמ"א, ג'). בְּקֶהֱלֵת רַבָּה: בְּפִסּוֹק (ד' "וְהָאָרֶץ
לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת". וְיִישׁ פִּסּוֹק (א, ז) "כָּל הַנְּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם". גְּמָרָא:
פֶּרֶק קָמָא דְּתַעֲנִית (דף ט', עֲמוּד ב'). פֶּרֶק ב' דְּבָבָא בְּתָרָא (דף י"ט,
סוֹף עֲמוּד א').
3. (חוּתָם הַמִּתְהַפֵּף: עַל פִּי אִיּוֹב לו, יד: "תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוּתָם". רֹאשׁ פֶּרֶס
לְהִרְמִק שֶׁר עֲרִיב הַבִּינְיִים עֶרְךְ אֲמַת. אֲגֵרָת הַקֶּדֶשׁ סִימָן כ קלא, א).
4. וְכֵן הוּא בְּ"מִשְׁנַת חֲסִידִים", בְּתִקּוֹן תִּפְלִין, פֶּרֶק י"ד, אוֹת ה':
שֶׁהָאָדָם הוּא לְגִבִּי וְ"א כְּחוּתָם הַמִּתְהַפֵּף.
וְעִינֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאָר מַעֲנִין "רְצוּעוֹת דְּתִפְלִין שֶׁל רֹאשׁ", דְּבִדּוֹר הַמִּתְחִיל

והנה בשמיני עשרת אומרים "מוריד הגשם"²³, שזהו
המשכת מ"ד מלמעלה, להיות נקלט גילוי אור אין-סוף ברוך
הוא בנשמות ישראל, מ"קרב איש ולב עמוק"²⁴ (תהלים סד, ז).

ועל זה נאמר (פרשתנו יא, יא): "למטר השמים תשטה מים" –
שכדי להמשיך המשכה עליונה זו, ד"מטר השמים" שבשמיני
עשרת, הוא על ידי ניסוך המים בחג הסוכות. וזהו המשל הנ"ל
באדם השותה לחבירו כדי שיחזור וישטה לו.

והנה על פי זה יוכן הפסוק (מכה ז, יח): "מי אל כמוך נשא
עון כו' לשאריה נחלתו", ואמרו רז"ל בפרק ב' דראש השנה (דף
י"ז), דפירוש "לשאריה" היינו "למי שמשים עצמו כשירים".

ויש לבאר תחלה ענין שבספרי מקובלים הקדמונים²⁵
נקראים המדות עליונות "גג"ת" – גדולה, גבורה, תפארת.
היינו, שמדת חסדו יתברך נקרא בשם "גדולה". רק ב"עץ חיים"
נזכר הכל "חג"ת" – שנקרא המדה בשם "חסד". ובפסוק כתיב
גם כן: "לך ה' הגדולה והגבורה כו".

והענין:

כי באמת באין-סוף ברוך-הוא לא שייך לומר שישפיע חסד,
רק מחמת כי "לגדולתו אין חקר" (תהלים קמה, ג), וכמו שכתוב
(שם, ח): "ארץ אפים וגדל חסד". כי הנה "באור פני מלך חיים"
(משלי טו, טו), ולהיותו יתברך נקרא "ארץ אפים" על כן נמשך
להיות "וגדל חסד כו". וכמו שנתבאר במקום אחר.

ולכן הוא חסד אין קץ ותכלית לחסדו הטוב. וזהו מדת "ורב
חסד"²⁶ (תשא לד, ו). אמנם בחינת חסד זה שמצד הגדולה, זהו
דייקא במדת אין-סוף ברוך-הוא אשר "לגדולתו אין חקר", כי
"הוא לבדו הוא"²⁷, הוא "קדמון לכל הקדומים"²⁸, "כי גאה
גאה כו"²⁹ (בשלח טו, א), לכן "לך הו"ה" – דייקא – הגדולה. מה
שאין כן בנבראים לא שייך מדה זו, מאחר שהם באמת "כלא
חשיבי", וכל ההשתלשלות הוא כטפה לגבי אוקיינוס, ויותר
מכן אין ערוך לו. לכן בכל סטרא דקדושה הוא בחינת ביטול

רחימו, רחימו ודחילו, הרי ב' פעמים רחימו, וב' פעמים
דחילו. ואפשר, שזהו "הרים ובקעות" – ב' בחינות הרים, ב'
בחינות בקעות כו'.

והנה, אתערותא דלעילא הנמשך מלמעלה על ידי
אתערותא דלתתא שבבחינת מים דלתתא, גדולה
ועליונה יותר מאתערותא דלעילא הנמשך על ידי אש.

וכי מבחינת אתערותא דלתתא שבבחינת חותם-בולט
שמלמטה, נמשך מלמעלה בחינת חותם-שוקע; ומאתערותא
דלתתא שבבחינת שקיעה וביטול, נמשך אתערותא דלעילא –
גילוי בחינת חותם-בולט, דהיינו גילוי אור אין-סוף בלי לבושים
המסתירים, "ולא יכנף עוד כו"¹⁶ (ישעיה ל, ב).

ואם כן, אתערותא דלתתא שבבחינת מים, שהוא בחינת
שקיעה וביטול, "משים עצמו כשירים", ממשיך אתערותא
דלעילא עליונה יותר ממה שנמשך על ידי אתערותא דלתתא
בבחינת "רשפי אש".

ואפשר לומר, שזה מרומז גם כן בפירוש "ארץ הרים
ובקעות", שמחותם-בולט שלמעלה, נעשה למטה בחינת
שקיעה וביטול כו'.

ולכן "ארמי יעלב מים ליין"¹⁷ – להמשיך ברכה
עליונה יותר¹⁸. וזהו "למטר השמים תשטה מים", באדם
השותה לחבירו שיחזור וישטה לו.

ופירוש: שזהו העלאת מיינוקבין להמשיך מיינו דוכרין,
הנקרא "מטר השמים"¹⁹.

ואפשר על דרך זה יש לומר גם כן ענין ניסוך המים שהיה
בחג-הסוכות²⁰ כל שבעת ימי החג:

כי הנה ענין ניסוך היין הוא בחינת שמחה, והוא כמו חותם
בולט שמלמטה, בחינת שמחת הנפש באהבה רבה לה, וזהו
ענין שיר הלזים על היין²¹. אבל ניסוך המים הוא בחינת חכמה
– בחינה²², בחינת ביטול, שהוא בחינת חותם שוקע שמלמטה.

16. וכמו שנתבאר כל זה על פסוק "שימיני כחותם" הנ"ל.

17. (זהר חלק ג' בלק קפט, א: "ויבא לו יין" (תולדות כו, כה) – "דארמי מין
בהוא יין").

18. (ועיין בזהר בלק, דף קפ"ט, סוף עמוד א' – בענין אחר קצת).

19. ועיין מה שנתבאר על פסוק "אם בחקתי כו", בענין "ונתתי
גשמיכם כו" (לעיל בחקתי מה, א: "גשמיכם זהו התורה, כמו שכתוב "ערוף
במטר לקחי". ועל ידי "גשמיכם", בחינת התורה... נעשה... שיהיה לבו פתוח,
שיוכל להיות בנפשו בחינת אהבה על ידי בחינת התורה).

20. (סוכה מה, א. תענית ב, ב).

21. (ברכות לה, ב).

22. (זהר חלק ג' צו לד, א. הקדמת תקוני זהר בתחילתה. ובכמה מקומות).

23. (משנה תענית ב, א. רמב"ם הלכות תפלה פרק ב' הלכה ט"ו. טור ושלחן
ערוך ושלחן ערוך אדמורי הנזן אורח חיים סימן קיד סימן קיד, א).

24. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "תורה צוה" (לקמן וזאת
הברכה צו, א).

25. (שלפני הפרדס והעץ חיים). – אור התורה וירא צ, א.

26. עיין בזהר באדרת נשא (דף קל"ג, עמוד ב').

27. (נוסח פיוט לראש השנה יום הכפורים. וראה "מראי מקומות הנהוה
והערות קצרות" לתניא פרק ב).

28. (תקוני זהר קב, א).

29. (ראה דבור המתחיל "אשירה לה" כי גאה גאה" – תורה אור בשלח סב, ד.
לעיל אחרי כט, ב. ובכמה מקומות).

ימנע את עצמו מלגמול חסד³⁵, כיון ששבת החסד מחמת
ש"משים עצמו כשיריים" כו'. כנ"ל.

והנה, על ידי בחינת בטול זה יוכל להתגלות עליו מדותיו
של הקדוש ברוך הוא ממש, שהוא בחינת מדת גדולתו יתברך
בגילוי ממש. כי על ידי בחינת שקיעה שמלמטה, שהוא בחינת
ביטול, נמשך אתערוטא דלעילא בבחינת חותם בולט, הוא
בחינת מדת גדולתו יתברך. מה שאין כן בסטרא אחרא, שהוא
בחינת יש, נמשך משם רק על ידי שבירת הכלים.

וזהו ענין "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה"³⁶. וכמו
שנתבאר במקום אחר, שבעולם התיקון נמשך השקאת אור
אינסוף מבחינת "שלימותא דכולא"³⁷ כו'.

ואפשר, שזהו גם כן פירוש "ארץ הרים ובקעות": כי אברהם
שהוא בחינת הר, היינו מדת החסד, הרי חסד זה נמשך מבחינת
"ואנכי עפר ואפר", שהוא בחינת בקעה, בחינת ביטול כו'. מה
שאין כן בסטרא אחרא כנ"ל³⁸.

וזהו "לשארית נחלתו" – "למי שמשים עצמו כשיריים":
כי הנה י"ג מדות הרחמים נקראים "רחמים גדולים", כמו
שכתוב (ישעיה נד, ז): "וברחמים גדולים אקבצך", שנמשכים
מבחינת "ולגדולתו אין חקר". שהם מבחינת "ארץ אפים וגדל
חסד"³⁹. ועל כן אינו נמשך אלא ב"מי שמשים את עצמו
כשיריים", שהוא בחינת שקיעה וביטול, שזה דייקא הוא הכלי
לבחינת חותם בולט שמלמעלה⁴⁰. וזהו שכתוב (ישעיה נ"ז, טו):
"כי כה אמר רם ונשא כו' מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל
רוח" כו'⁴¹.

ואין ד"כלא חשיב" – נהפוך מבחינת גדולה. ולכן נקרא
ארץ ישראל בשם "ארץ כנען" – לשון הכנעה וביטול. כמו
שנתבאר לעיל (טו, ג).

וזהו מדת "חסד לאברהם" (מידה ז, כ) – שנמשך מבחינת
"ואנכי עפר ואפר". ועל דרך זה אמר יעקב (וישלה לב, יא):
"קטנתי מפל החסדים"³⁰.

ומה שכתב ב"עץ חיים" – "מדת חסד", ולא אמר "גדולה",
היינו כי ב"עץ חיים" מדבר ב'חסד ד'זעיר אנפין דאצילות',
אשר הכלים הם בבחינת גבול ותכלית, "רל"ו אלפים רבבות
פרסאות"³¹, ולכן נקרא "זעיר אנפין". מה שאין כן "ארץ אפים"
הוא אינסוף. ולכן בחסד ד'א נקרא חסד דמ"ה, בחינת
ביטול, שהכלים בטלים ממש לאינסוף ברוך הוא. אבל בחינת
"וגדל חסד", "ורב חסד", זהו בבחינת "ארץ אנפין" שלמעלה
מהאצילות כנ"ל. וכמו שכתוב בזה שם בענין "חסד דלגאור"
ו"חסד דלבר", עיין שם.

אף משבירת הכלים שמעולם התהו נהנה בחינת חסד –
דישמעאל, אשר גם הוא פזרן. אכן הפיזור בכדי להראות את
עשרו ותפארת גדולתו³², ולהיות לו לשם ולתפארת³³, הפך
מבחינת הביטול מבחינת "עפר ואפר". וממילא שאין משפיע –
רק מהמותרות שלו. והתהוות בחינת זה דנבראים היינו על ידי
שבירת הכלים דייקא, מעולם התהו שלפני האצילות, שהיה
החסד בבחינת גדולה כו'³⁴.

והאדם צריך לידבק במדות דעולם התיקון, חסד דמ"ה,
בחינת בטול. ולכן, אפילו מגיע לו ריעותא מהגמילות חסד, לא

30. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן ב דבור המתחיל "קטנתי"). עיין שם.

31. כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש", (סימן ב) דבור המתחיל "איהו וחייה".

32. (על פי אסתר א, ד: "בהראות את עשר . . תפארת גדולתו").

33. (לשם ולתפארת: על פי תבוא כו, יט. ועוד).

34. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויהי בשלח פרעה", בענין "כמה ארך אפים לפניו כו'" עיין שם (תורה אור סא, ג). ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "שחורה אני כו'" (לקמן שיר השירים ז, ג) בענין "כאהלי קדר" כו'. עיין שם.

35. (ראה בארובה לקוטי שיחות חלק ב"ה (תרא ב) עמוד 79 ואילך).

36. (מכות כד, א"ב רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי . . והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו בוששים שמשחקים לעצבים ומקטרים לעבודת בוכבים יושבין בטח ותשקט, ואנו בית ה' וידוע רגלי אלהינו שרוף באש ולא נכבה? אמר להם: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה". וראה תורה אור נח ט, ד. וישב כו, א. בשלח סא, ג. תצוה פא, ב. לעיל

בהעלותך לג, ד. שלח מז, א. לקמן האינו עב, ב. עג, ג).

37. (תקוני זהר בהקדמה יז, ב). ובכמה מקומות).

38. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ענין שניתנה תורה על הר סיני" (לעיל במדבר טו, ב).

39. ועיין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "כי הרים ימושו" (לקמן תצא מא, א"ב: פירוש רחמים גדולים . . מדת הקדוש ברוך הוא . . על בולם שיר ונופל רחמנותו. וכאמור "ברוך מרחם על הבריות", שעל כל הבריות ועולמות עליונים שיר ונופל רחמנותו יתברך.

התשובה באה ממדת רחמנות . . מעורר למעלה . . בחינת "ברחמים גדולים אקבצך", שמעלה ומטה שוין . . ועל תשובה שבבחינה זו היא שתלך ביאת המשיח . . כשיתגלה לעתיד לבא בחינת "רחמים גדולים", אזי "ההרים ימושו והבקעות תמוטנה". ובדבור המתחיל "קול דודי" (לקמן שיר השירים טו, א: "שבחינת מרירות מעוררת המשכת רחמים רבים כו").

40. וכמו שנתבאר באריכות על פסוק "שימי כחותם על לבך כו" (הפ"ל).

41. ועיין בזה פרשת אמור (דף צ', סוף עמוד ב'), וב"מקדש מלך" שם.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

נפשו לעלות ולצאת מחומר חשכת גופו בעוה"ז הגשמי
כו' וזו היא האהבה הכלולה ביראה ופחד אלקים שמצד
הרוממות רק שהיא ג"כ מרחוק שרוצה להתקרב כרואה
רוממות המלך שתכסוף נפשו להתקרב לפניו ולדבר עמו
בקירוב והארת פנים וכל שיגדל יותר רוממות המלך
יותר יחשוק להסתכל ביקר תפארתו מקרוב שנק' בחי'
רצוא והוא שנק' שלהובין דרחימות' שהיא מרחוק דוקא
כידוע וד"ל. וכמו שאין שלימות האהבה בקירוב ניכר
רק מהיפוכו כשירא להפדר ולהתרחק כנ"ל. כך אין
שלימות היראה ופחד אלקים שמצד השגת הרוממו'
ניכר אלא מהיפוכו הכלול בו. שהוא מה שחפצו
ותשוקתו להיות עומד מקרוב וזהו וגילו ברעדה ע"ד
הפשוט שיהיה גילה וחדוה ביראה ורעדה שמרחוק
שהוא השמחה וגילה להתקרב לאור פני אלקים כמו
(תהלים מב, ג) צמאה נפשי כו' מתי אבא ואראה פני
אלקים וכה"ג. וזהו שמפרש לרישא עבדו את ה' ביראה
שיהיה עם גילה וחדוה שכלולה ביראה זאת (ומ"ש
עבדו את ה' בשמחה זו היא העבוד' מאהבה שמצד
הקירוב שכלולה ג"כ מיראה כנ"ל והוא שאמר במקום
גילה ושמחה כמו שמחה ש"מ שם תהא רעדה (והוא
הפוך פי' הפשוט דגילו ברעדה שהוא במקום רעדה
יהיה גילה ורוז"ל מפרשים שהגילה יהיה עם רעדה
שז"ש במקום גילה שם תהא רעדה ולא אמר בהפוך
במקום רעדה תהיה גילה לפי שכבר נא' עבדו את ה'
בשמחה) שע"ז א' וגילו ברעדה במקום גילה ושמחה זו
תהיה רעדה אבל במקו' רעדה שם תהא גילה וז"ש וגילו
ברעדה כפשוטו וד"ל):

ותלד עדה את יב

1 (כג) אך עכ"ז הרי אמר עבדו את ה' ביראה דמשמע
2 ביראה לבדה ואח"כ אמר וגילו ברעד' כו'.
3 והענין הוא דודאי א"א לומר ביראה לבדה בלא אהבה
4 כלל. שהרי אמר עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה
5 ואין שמחה ורננה רק בעובד מאהבה בקירוב ודביקות
6 עצומה שבזה יש שמחה ורננה מרוב התענוג שמתענג
7 על ה' באה"ר כידוע אלא צ"ל דשניהם אמת שצ"ל
8 העבודה בירא' וגם בשמחה כמו שמחה של מצוה
9 ששמח ומתענג על נח"ר שעשה לקונו במצוה זו
10 כעבודת האוהב הנאמן לאדוניו כו'. ואמנם מ"ש עבדו
11 את ה' ביראה היינו בקבלת מ"ש באימה ויראה פשוטה
12 מצד יראת הרוממות בהשגת רוממו' דא"ס ב"ה איך
13 שהוא קדוש ומובדל בערך מכל ההשתלשלות דאבי"ע
14 כו'. שזהו בבחי' שמחה מרחוק שנופל עליו אימה ויראה
15 לעמוד מרחוק בבחי' שפלות עצומה כמו (שמות כ, טו)
16 וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק כו'. וכן באמצעות
17 התגלות אלקות באותות ומופתים נוראים כמו בקי"ס
18 שאמר (שם יד, לא) וירא ישראל כו' ויראו כו'. ועכ"ז
19 כמו שיש יראה כלולה באהבה ושמחה מקרוב כנ"ל. כך
20 יש אהבה כלולה בירא' ופחד שמצד הרוממות כי הרי
21 בהשגת הרוממו' בשבחים הנפלא' כמו מפלאות ה'
22 במע"ב ובכל פרטי ההשתלשלו' שהוא רק מהארה
23 דהארה מזיו כבוד ה' והשגחתו הפרטית בכל אשר עשה
24 וברא כו'. בזה יש אהבה ותשוקה שתכסוף נפשו לעלות
25 למעלה להדבק ולהכלל במקור כל החיים העליונים
26 בהתלהבות רשפי אש ולא להיות נשאר למטה בעולם
27 הנפרד וכל שיגדל יותר השגת הרוממות יותר תכסוף

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

7 כל מגמתינו וחפצינו ותשוקתנו כו', אך הענין הוא כי
8 אע"פ שהתהוות הי"ס עצמן הוא ע"י הצמצום ומק"פ
9 הידוע מ"מ האור א"ס שמתלבש בתוכן הוא הארה
10 מאור א"ס ממש כמו שהוא למעלה מהצמצום וה"ע
11 הקו מהאור א"ס שנמשך אחר הצמצום וביאור ענין
12 הירשימו והקו נת' במ"א ואמנם ענין היחודים הנ"ל

1 (יא) מיהו עדיין קשה לכאורה דעם היות שהיחוד
2 דזיווגי המדות הנ"ל הוא ממש המשכת
3 אא"ס המלוכש במדות כו' ולא זיווג המדות לבד. עכ"ז
4 כיון שהמדות הם רק כטפה מאוקיינוס וא"כ לכאורה
5 האור א"ס שבתוכן נמשך ע"י הצמצום הידוע הנק'
6 מק"פ וא"כ עדיין אינו ערוך לגבי האור א"ס עצמו שבו

41 בחי' עליות החיות עד המקור הראשון הוא אא"ס ב"ה
 42 להמשיך משם חיות חדש ממש ובהיות כי המשכה זו
 43 ראשית התגלותו היא בח"ע שהיא ראשית האצילות
 44 וגם היא הכלי לגלוי אא"ס, לכן מבואר בפע"ח
 45 שבק"ש הוא יחוד או"א דהיינו המשכת החיות והאור
 46 מאא"ס בחכמ' ומשם נמשך לבינה שהן בחי' אין ויש
 47 תרין ריעין דלא מתפרשין כו', ונמצא שהמשכה זו ע"י
 48 המס"נ ואהבה דבכל מאדך הוא מעין ודוגמת המשכה
 49 הכללי שבר"ה ע"י תקיעת שופר אלא שבר"ה הוא
 50 המשכת חיות כללי לכל השנה כולה שהוא כולל לכל
 51 המשכות הפרטי' שבימות השנה ובכל יום הוא
 52 ההמשכה בפרט לאותו יום בלבד, ואח"כ בשמ"ע
 53 נעשה ונמשך מהמשכה זו התחלקות והמשכות פרטיות
 54 לבנות פרצופי זו"נ שיהיו ראויים ליחוד ולזיווג והעיקר
 55 הבנין הוא בברכת אבות ואח"כ ג"כ באתה גבור בחי'
 56 שמאלו תחת לראשי ובאתה קדוש בחי' וימינו תחבקני
 57 והוא ג"כ כמו שמר"ה מתחיל בנין הנוק' בפרטו'
 58 מבחי' שמאלו תחת לראשי ולכן הן ימי הדין ואח"כ
 59 מתחיל בחי' וימינו תחבקני מבחי' יוהכ"פ עד סוף
 60 ימות החג כידוע אלא שבר"ה ויוהכ"פ וסוכות הוא
 61 הבנין בכללות ואח"כ בכל יום הוא רק בנין פרטי
 62 לאותו היום, וכמו שמבנין הנוק' דר"ה ויוהכ"פ נעשה
 63 אח"כ היחוד והזיווג העיקרי בשמ"ע ואז הוא המשכת
 64 הטפה מאוא"ס ממש בבחי' מקור נשמות ישראל הנק'
 65 נוק' דז"א וזהו עצרת תהי' לכם כו', כמ"כ ע"י בנין
 66 זו"נ בחי' ברכאן דצלותא נמשך אח"כ הטפה בשים
 67 שלום והוא ההמשכה הפנימי' מאא"ס שנמשך כללות'
 68 בק"ש רק שנמשך מעילה לעילה עד שנמשכה בזו"נ
 69 אולם לא הי' אפשר להתמשך בזו"נ אם לא ע"י שיבנו
 70 זו"נ מתחלה בבחי' פרצוף שיהיו ראוי' להוליד, ולזה
 71 בתחלה בג"ר דשמ"ע הוא הבנין דזו"נ ע"י המשכת
 72 אא"ס בהם בבחי' המוחי' ואח"כ נעשה ההמשכה
 73 הפנימי' בשים שלום, ואח"כ מקבלים מהמשכה זו ג"כ
 74 העולמות דבי"ע, כובא לציון מקבל עולם הבריאה
 75 ובשיר של יום בעולם היצי' ובפטום הקטורת בעשי',
 76 נמצא שנמשך גלוי החיות והמשכה החדשה מאור א"ס
 77 ממקורא דכולא בכל יום עד שנמשך ג"כ בבי"ע ממש
 78 ובכל פרטי הנבראים שבהם שמתחדש בהם החיות
 79 בכל יום וכמ"ש בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כו' וכ"ז
 80 הוא ע"י ק"ש ושמ"ע ושאר סידור התפלה:

1 הוא להמשיך הארה חדשה מאור א"ס ממש בתוספת
 2 עליו רב לאין קץ על הארה הראשונה ויומשך ההארה
 3 למטה עד שיהי' יחוד זו"נ כו' ע"ד דוגמא. ולהבין
 4 ביאור הדברים הנה יש להקדים ענין הק"ש שלפני
 5 שמ"ע מהו, דהנה ק"ש היא הקדמה לש"ע כי בש"ע
 6 הכוונה בהמשכת אא"ס בהספירות ומהם למטה
 7 כדלעיל, ואמנם בק"ש בפסוק ראשון שמע ישראל כו'
 8 שהוא הנק' קבלת עול מלכות שמים בגמ', הענין הוא
 9 להמשיך הארה ממקורא דכולא דהיינו מבחי' עצמות
 10 האור א"ס כמו שהוא בעצמותו למעלה מעלה
 11 מהתלבשות הארתו שבי"ס שהיא מבחי' הארת הקו
 12 לבד שהקו עצמו מלוכש בא"ק והארתו מלוכש בי"ס
 13 דאצי' כמ"ש מו"ר באגה"ק ע"פ איהו וחיוהי כו', אבל
 14 בק"ש כוונתו להמשיך הארה חדשה ממקורא דכולא
 15 ממש, ואחר שכבר נמשך הארה זו בכלל ע"י ק"ש אנו
 16 ממשיכים גלויה בפרטות בכל הי"ס ע"י ח"י ברכאן
 17 דש"ע ומשם נמשך אח"כ למטה להיות רופא חולים
 18 ומברך השנים כו', וזהו עיקר הפי' במאמר הספרי אליו
 19 ולא למדותיו דהיינו אליו ממש והוא מהו"ע ית'
 20 שלמעלה ג"כ מהארתו המלוכשת בי"ס. והיינו בק"ש
 21 שאז כוונתו להמשיך הארה משם ממש, וביאור
 22 הדברים הנה מבואר בפע"ח שיש בכל יום ממש מעין
 23 ר"ה דהיינו כשם שבר"ה הוא חזרת הדברים לקדמותן
 24 ומשם נמשך מחדש בנין זו"נ שהם מקור חיות
 25 העולמות כו' כך ממש יש בכל יום דרך פרט והוא ענין
 26 מצות ק"ש ושמ"ע כו', והנה ידוע שבר"ה הוא בתחלה
 27 הסתלקות ועליות החיות עד המקור הראשון הוא
 28 האא"ס בעצמותו ומהותו ממש ואח"כ חוזר ונמשך
 29 משם הארה וחיות חדש ממש להיות בנין הי"ס מחדש
 30 באו"כ והעיקר להיות בנין הנוק' שהיא מקור חיות
 31 עולמות הנפרדים, ואחר שנבנית בפרצוף שלם אזי
 32 נמשך הטפה בשמ"ע כו' והנה המשכת החיות מחדש
 33 מאוא"ס בר"ה העיקר הוא ע"י השופר כידוע ומבואר
 34 בכתבי הק' מכ"ק נ"ע ונרמז ג"כ בקצרה באגה"ק ד"ה
 35 לעזור את האהבה כו', וכמ"כ יובן למשכיל בבחי'
 36 המעין זה בדרך פרט שבכל יום, שבאמירת פסוק
 37 ראשון דק"ש (ואפשר עד בכל לבבך וי"ל דבהא פליגי
 38 תנאי ר"פ הי' קורא אי עד על לבבך בעמידה או פסוק
 39 ראשון לחוד עיי"ש) ע"י האהבה שבבחי' מאדך וידוע
 40 ג"כ שצריך למסור נפשו באחד, הנה עי"ז הוא גורם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

למטה מאד בק"נ, ולכן הוכרח יעקב לירד לשם בכדי
לברר משם ולהעלות את הניצוצי שנפלו לשם, וזהו
מ"ש והכשבים הפריד יעקב שהוא צמר כבשים שהוא
בחי' ושער רישי' כו'. וזהו שהירידה צורך עלי'.
וכמו שהי' בכללות ביעקב, כמו"כ הוא בפרט בכל
נשמה שירידתה היא צורך עלי', וכמו שיעקב
בירר משם לאה ורחל שהם עלמא דאתכסי' ועלמא
דאתגלי', כמו"כ הוא בכל נשמה שצריך להיות
העבודה בבחי' ה' גדולה וה' קטנה מח' ודבור. דהנה
ידוע שיש ג' לבושי' מח' ודבור ומעשה, שזהו
משארז"ל על שלשה דברים העולם עומד על התורה
ועל העבודה ועל גמ"ח, עבודה היא קרבנות שעיקר
העבודה היא בבחי' מחשבה, ולכך אם חושב הכהן
לאכול חוץ לזמנו או חוץ למקומו הוא פגול, וכך עתה
שתפלה כנגד תמידין תקנו עיקר התפלה היא בחי'
מח', וכמשארז"ל אם כיוון לבו יצא כוונת הלב דוקא,
וכן אמרו תפלה בלא כוונה כגוף בלי נשמה, והיינו
שתפלה הוא בחי' התקשרות לאלקות, ועיקר
ההתקשרות הוא בבחי' מח', כי מעשה יכול אדם
לעשות בלי התקשרות כלל וכן בדבור א"צ להיות
מקושר כ"כ, משא"כ המח' הוא בחי' התקשרות עצמי'
לפי שמח' הוא בחי' לבוש הפנימי, וע"כ הוא עיקר
בכוונה, רק שהדבור הוא לעורר הכוונה, אבל העיקר
הוא הכוונה, רק שהקילו חכמים ואמרו שדי בפרשה
ראשונה דק"ש וברכה ראשונה דתפלה.

ויצא יעקב

והנה יש עוד פי' שם בזהר, וילך חרנה היא בחי'
עלמא דפרודא, כי חרן הוא לשון חרון אף
שהוא בחי' ק"נ. דהנה ידוע שיש בחי' קול ודבור
וכשהקול מאיר בבחי' דבור אז נק' גרון משא"כ כשאין
הקול מאיר בדבור נק' חרון מלשון נחר גרוני, וזהו
מ"ש לע"ל ונגלה כבוד הוי' וראו כו' כי פי הוי' דיבר
דהיינו שלע"ל יהי' גילוי בחי' דבור העליון, משא"כ
עתה כו' אינו מאיר הדבור בבחי' גילוי ונק' חרן, כי
גרון בגימ' ז"פ הבל שהוא כנגד ד' הבל' דקהלת שהוא
בחי' ד' מדות כו', והיינו כשהמדות מאירים בבחי' דבור
אז נק' גרון שהבל הוא בחי' התפשטות החיות, משא"כ
כשאין ההבלים מאירים אז נק' חרון. והנה לפי פי' זה
הירידה גדולה מאד שירדה למטה לק"נ, אך הירידה
היא צורך עלי' כי יתרון האור הוא מתוך החשך דוקא
וכשמבררי' את החשך לאור ע"י בחי' אתכפי'
ואתהפכא מחשוכא לנהורא הוא בירור הגוף ונה"ב,
ע"ז נעשה עלי' לנה"א למעלה משרשה, וכמו שיעקב
ירד לחרן בכדי לברר משם בחי' לאה ורחל שהם בחי'
עלמא דאתכסי' ועלמא דאתגלי' כנודע, וכמ"ש שם
הגדולה לאה ה' גדולה לאה ושם הקטנה רחל ה' קטנה
רחל, וכן בירר משם את הצאן שהוא בחי' נש"י וכמ"ש
ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם, והיינו לפי שלבן
בשרשו הוא בחי' גבוה מאד, כי לבן הוא בחי' לבושי'
כתלג חיזור ושער רישיה כעמר נקי, וזהו שכה"ג הי'
לובש ביוהכ"פ ד' בגדי לבן כו', רק שלבן שלמטה נפל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

שמונה ימים למה במספר הזה דוקא. גם צ"ל מפני מה
עשו לעיקר את נס הנרות ולא נס הנצחון, וידוע
דהנצחון הי' בכ"ד כסלו ונס הנרות הי' בכ"ה וקבעו
את היו"ט בנס הנרות דוקא. ולהבין כ"ז ילה"ק
משנת"ל דש' ספי' הוא מל' אבן ספיר והוא ספי'
ובחירות שמגלה את האור בלי הסתר, ונת' דהיינו
בכלים דאצי' בבחי' פנימי' הכלים דחיצוני' הכלים הגם
שמגלים ה"ז ע"י שמסתירים כו', ופנימי' הכלי הוא מה
שהכלי היא בדוגמא אל האור ומגלה את האור כו'.

מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא
אינון, דכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים
שבהיכל וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו
ומצאו פך א' של שמן חתום בחותמו של כה"ג ולא הי'
בו כדי להדליק אלא יום א', ונעשה נס והדליקו בו
שמונה ימים לשנה אחרת קבעוהו יו"ט בהלל והודאה,
ופרש"י מאי חנוכה על איזה נס קבעוהו, וצ"ל דלפ"ז
הי' צ"ל נק' חג הנרות שזה הי' עיקר הנס שע"ז קבעוהו
ומפני מה נק' חנוכה. גם צ"ל מהו"ע שהדליקו בו

ונפשו לה' בתפלה, ולא רק מה שחפץ בקירוב ודביקו'
 באלקו' מצד הטוב והעילוי באלקו' כ"א בבחי'
 התקשרו' וביטול עצמי בעצם נקודת לבו ונפשו
 שמתקשר בעצם אלקו' כו' (דבד"כ הוא הביטול דכח
 החכ' שבנפש שלמע' מטו"ד), והעבודה דכל היום
 בעסק התו' וההתעסקו' בהשגת אלקו' וקיום המצות
 בוע"ט כמו במצות צדקה וגמ"ח וכה"ג וכן לסור מהרע
 וגם לשנוא את הרע כו', הכל הוא הסתעפות מהנקודה
 הנ"ל, שהיא היסוד שעלי' נבנה כל הבנין דקדושה כו',
 ועי"ז היא עשיית כל דבר כפי אמיית' מהותם באמת.
 דהנה כאשר קיום המצות מסתעף מן ההתבוננו' והשגה
 אלקי' והתעוררו' אהוי"ר הרי בהכרח יש תעורבו'
 המבוקש מההשגה בקיום המצות, דהיינו שעי"ז יהי'
 נדבק באלקו' וימשיך גילוי אלקו' כו', וע"ה שג"ז הוא
 אמת וכמ"ש בסש"ב והמקיימן באמת הוא האוהב את
 ה' וחפץ לדבקה בו באמת כו', מ"מ א"ז עדיין אמיית'
 קיום המצות כמו שהן מצ"ע מהותם שהוא רק לקיים
 רצה"ע כו' (ולבד זאת שיוכל להיות בזה טעות ח"ו
 כשהולכים אחר הטעם וכמ"ש הלא שמוע כו', הנה גם
 האמת בזה א"ז עדיין האמת של המצות כמו שהן
 מצ"ע כו'). ורק כאשר העבודה בידיעת והשגת אלקו'
 וקיום המצות בסו"מ וע"ט הוא מצד נקודת ההתקשרו'
 לה' לבד, אזי נעשי' כל הדברי' באמיתתן כמו שהן
 בעצם. ובאמת לגבי נקודת הלב שוה היא ההשגה
 האלקי' עם מצות הצדקה ושנאת הרע כו', כי הוא רק
 שיהי' כל לבבו אחר ה' ואין בתנועה זו לא חכ' ולא
 מעשה כו', והיא יסוד ומקור כולם להיות נעשים כולם
 כפי אמיית' מהותם מצד עצמן כו'. ולמע' זהו בחי'
 החכ' שמובדלת בערך שאין בה גוון כלל בעצם, ועל
 ידה מתראים כל הגוונים' כמו שהן באמיית' מהותן כו'.
 ומ"מ צ"ל שיהי' לזה איזה שייכות אל הגווני' שלא
 יתבטלו הגווני' במציאותם בהאיר בהם הגוון הפשוט
 כו', וי"ל שזה מ"ש מאין גוון לגוון והיינו שא"ז כמו
 פשיטו' העצמו' דא"ס שאינו בערך הגוונים כלל
 משא"כ בחי' החכ' ע"ה פשוט מ"מ יש לה שייכות אל
 הספי' כו'. ועמ"ש בשער ס' האצי' פ"ד בענין החכ'
 שהיא בבחי' יש מאין לגבי הכתר כ' דאין הכוונה ביש
 ישות המושג כו', אמנם הכוונה במלת יש בהבדל אשר
 בין האין והיש לא ישות גמור אלא כשולל האין לא
 מחייב היש כלל (ושם דהיינו בבחינתה אל הבינה כו'),
 ועמ"ש מזה בדרוש וככה, רל"ז). וכמו"כ י"ל ענין
 מאין גוון לגוון היינו רק לשלול העדר הגוון לגמרי
 אבל לא שהוא בבחי' גוון כו', ועמ"ש בשער אבי"ע
 פ"ט בענין רשימה חקיקה כו' דרשימה אין בו תפיסא
 עדיין כ"א ההבדל אשר בין אינו לישנו ר"ל כהבדל

1 קיז) והנה הפרד"ס שעה"כ ערך אבן הספיר כ' בש'
 2 התיקוני' שהמל' נק' כן כאשר היא דומה
 3 לחכ' שהוא הנק' ספיר וכדפי' בשער הגוונים פ"ב,
 4 וכ"ה במאו"א אות א' סעי' ה' אבן ספיר מל' ע"ש
 5 קבלתה מאבא עילאה הנק' ספיר כו' עכ"ל, ובשער
 6 הגוונים פ"ב כ' דגוון החכ' הוא גוון הספיר שהוא
 7 פתיחת כל הגוונים מאין גוון וממנו יתחלקו
 8 לגוונים כו', וכן החכ' מקור כל הפעולות ע"י השפעתה
 9 בבינה, וכמ"ש כולם בחכ' עשית דחכ' היא מקור הכל
 10 וזהו כולם בחכ' ועשית בבינה, דבינה ציירא ציורים
 11 כו', ושם פ"ה ביאר שהחכ' אין בה גוון וכמ"ש בשם
 12 הת"ז דיו"ד דש' הוי' לא תפיס ביי' גוון כלל הה"ד אני
 13 ה' לא שניתי לא ישתנה בשום גוון כלל כו', אבל הוא
 14 האור שע"י יתגלו הגוונים, והוא משל אל העששיות
 15 העשוי' גוונים גוונים ובעוד שלא יאיר האור בה
 16 הגוונים מתעלמי' ולא נראים אבל בהאיר אור בה אז
 17 יתראו הגוונים כו'. וא"כ מ"ש בפ"ב שממנה יתחלקו
 18 הגוונים אין הכוונה שהגוונים הן מעצמה ומהותה
 19 והיינו שגם היא בחי' גוון וע"כ היא פתיחת ומקור כל
 20 הגוונים כו', והי"ז כמו כלל ופרט שאין בכלל אלא מה
 21 שבפרט שהכלל כולל כל הפרטי' רק שהן בו בהעלם
 22 ואינם ניכרים, אבל מ"מ ה"ה נמצאים בו בהעלם וע"כ
 23 ממנו נמשכי' ומתגלי' כל הפרטי', כמו"כ נא' בענין
 24 החכ' דלפי שהיא בעצמה בבחי' גוון וכוללת כולם
 25 ע"כ היא פתיחת כל הגוונים כו', אין הדבר כן כי א"ז
 26 שהגוונים נמשכי' ומתגלי' ממנה רק שעל ידה יתראו
 27 כל הגוונים ע"י האור שלה וא"כ אדרבה לפי שהיא
 28 בעצם פשוט מכל גוון ומובדל מהם ע"כ יתראו כל
 29 הגוונים ע"י, וכמו שכל הציורים מציירי' על גוון לבן
 30 דוקא שעליו דוקא ניכרים כל הגוונים, והיינו לפי
 31 שהוא פשוט מכל הגוונים ע"כ כל הגוונים והציורים
 32 ניכרים עליו דוקא כו', דכל הגוונים כמו אדום וירוק
 33 יש להם קירוב הערך זל"ז דעומק ירוק נוטה לאדמומית
 34 ועומק אדום נוטה לשחרות ע"כ אינו ניכר בהם הגוונים
 35 כ"כ, כ"א בגוון לבן להיותו מובדל בערך ניכרים בו
 36 כל הגוונים כו'. כן החכ' מובדלת היא מכל הספי'
 37 שהיא בבחי' אור פשוט וע"כ על ידה דוקא נראים כל
 38 הגוונים כמו שהן בעצם מהותם, דמה שהוא בעצמו
 39 בבחי' גוון הרי כשמאיר במדרי' אחרת בהכרח שיש
 40 תעורבות גוונו (ר"ל גוון של המדרי' המאירה) באותה
 41 המדרי' ואינה נראית כמו שהיא באמת (וכמו שהשכל
 42 מראה את המדה לא בגוונה האמיתי כמו שהיא בעצם
 43 שהיא למעלה מהשכל כו'), אבל מה שפשוט מכל גוון
 44 ה"ה מראה אמיתית כל הגוונים כו'. וכ"ה בעבודה
 45 דהעיקר ויסוד כל דבר היא נקודת ההתקשרו' בכל לבו

15 וכמשנת"ל בעבודה בבחי' נקודת ההתקשרות בה'
16 שזהו בחי' פנימי' חכ', וזהו יסוד העבודה דכל היום
17 בעסק התו' ובקיום המצות בסו"מ וע"ט להיות כפי
18 אמיתי' מהותן מצ"ע כו', וכמ"ש במ"א בענין פנימי'
19 אבא פנימי' עתיק דע"ה שזהו בחי' פנימי' עתיק ממש
20 מ"מ להיות שזהו פנימי' אבא שייך בזה המשכה כו'.
21 קיצור. בפרדס ובמאור"א אי' אבן ספיר מל'
22 כשמקבלת מחכ', ובשער הגוונים כ' דחכ'
23 היא פתיחת כל הגוונים, והוא מפני פשיטותה בלי גוון
24 ה"ה מראה כל הגוונים, וכן בעבודה יסוד כל דבר הוא
25 נקודת ההתקשרות וביטול העצמי, ומ"מ צ"ל דחכ' יש
26 לה שייכות אל הגוונים, וז"ש מאין גוון לגוון, וכמו
27 בין האין והיש, וכמו רשימה בכלים, וי"ל דהכוונה גם
28 על הבחי' עליונה שבחכ' הואיל ונמצא בין הנאצלים.

בס"ד. ש"פ מקץ. שבת חנוכה. תער"ג

1 שבין אין הגמור ליש, דוקא תחלת הישות כו', וזהו
2 בבחי' האותי' כמו שהן באצי' בכלל ובחכ' בפרט
3 וכמ"ש בלק"ת בהוספות ד"ה להבין מ"ש באוצ"ח
4 ספ"ה (ובמ"א אי' דרשימה בא"א), ולפי שענין
5 הרשימו הוא בבחי' הכלים כ' בין אין הגמור ליש
6 תחלת הישות. ובשער ס' האצי' כ' כשולל האין לא
7 מחייב היש כלל והיינו בבחי' האור כו', ולפ"ז הוא
8 באור החכ' השייך להשתל' כו'. וי"ל ג"כ דבחי' החכ'
9 שאין לה גוון כלל הוא בחי' העליונה דחכ' שהוא בחי'
10 האין דכתר ממש רק שנמצא בין הנאצלי' (וכ"מ בפלח
11 הרמון סוף שער הגוונים' דהכוונה היא על בחי' העליונה
12 שבחכ'), וע"ה שהיא מובדל בערך מהנאצלי' מ"מ
13 להיותה נמצא בין הנאצלי' יש לזה שייכות אל הנאצלי'
14 וע"י יתראו כל הגוונים כמו שהן באמיתי' מהותם כו',

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה
2 הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו".¹
3 תכלית בריאת האדם היא, שהאדם בהנהגתו הטובה ולימוד התורה וקיום המצוות ומידות טובות יגרום
4 נחת־רוח, כביכול, למעלה, כמאמר הידוע² שה' יתברך אומר "נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני".
5 המצוות נקראות רצון העליון. התורה נקראת חכמתו יתברך והמצוות הן רצונו יתברך. תכונת הרצון
6 היא תוקף ודיוק.
7 זהו אחד החילוקים בין חכמה ורצון – השפעת החכמה היא על־ידי הסברה, והשפעת הרצון היא
8 על־ידי תוקף בדרך גזירה, כך ולא אחרת, ללא כל הסברים ושאלות – כך הדבר, וכך זה מוכרח להיות.
9 ולא אחרת.
10 הרצון העצמי לאלקות שקיים בכל יהודי מביא למסירת נפש בפועל ממש, כמו שכתוב³ "כי עליך
11 הורגנו".
12 יהודי, לא זו בלבד שהוא סובל בעד אמונה בה' ובעד יהדות, אלא הוא מוסר את נפשו בעד אמונה
13 בה' ובעד יהדות.
14 כל זה נובע מהרצון העצמי, הרצון הנפשי החזק ביותר, בקשר הנשמתי עם האלקות, שמשום כך
15 יהודי – איש או אשה – אינו יכול ואינו רוצה להיות נפרד חס־ושלום מאלקות⁴.

(4) ראה לוח "היום יום...", כ"א סיון, כ"ה תמוז. ספר

המאמרים תש"י, ע' 115.

(1) פרקי אבות פרק ג, משנה י.

(2) זבחים מו, ע"ב. ספרי ורש"י על הפסוק, פנחס כח, ח.

(3) תהלים מד, כג.

- 1 תוקף הרצון הנשמתי לאלקות גובר על כל הרגשות הגופניים, עד למסירת הגוף בפועל ממש לאלקות
- 2 וליהדות. התוקף ברצון הוא רק כאשר רצון האדם קשור באמת עם הרצון של מעלה.
- 3 התכונה השניה של רצון היא דיוק, שהדבר ייעשה רק כפי הרצון. זהו גם החילוק בין תורה, שהיא
- 4 חכמה, ובכל סוגייה יש סברות שונות, שמהסברות נובעים פסקי הלכות שונים, ובין מצוות שהן רצון.
- 5 ובמצוות לא קיים הדבר שבאותה מצוה יהיו חילוקים בקיום המצוה, כי רצון הוא בדיוק כפי הרצון, ואז
- 6 קיום המצוות הוא נחת רוח למעלה.
- 7 גם כאשר האדם מתנהג במידות טובות, יש למעלה, כביכול, נחת רוח.
- 8 כתוב⁵ "בנים אתם להוי' אלקיכם". בני ישראל נקראים ילדיו של ה' יתברך.
- 9 בגשמיות אנו רואים, שהנחת רוח הגדולה ביותר אצל אבא היא, כאשר הילדים מתנהגים בהנהגה
- 10 טובה. כאשר הילדים מצייתים, לעשות או לא לעשות, את אשר האב מצוה, ודאי שזהו עונג גדול לאב,
- 11 אבל הקורת-רוח האמיתית של האב היא, כאשר הילדים מתנהגים במידות טובות.
- 12 זו הכוונה "רוח הבריות נוחה הימנו".
- 13 "בריות"⁶ הם אנשים פשוטים שאינם יודעים ללמוד, אלא מקיימים מצוות מבלי לשאול מדוע. לשאול
- 14 מדוע – לא קיים אצלם. הם מאמינים באמונה פשוטה בה' יתברך ובתורה, ומקיימים מצוות כי כך צוה
- 15 ה' יתברך.
- 16 רבי חנינא בן דוסא שהיה חסיד ומלומד בניסים⁷, יודע את הענין של "רוח המקום" ויודע את מעלת
- 17 התמימות, שזו המעלה העיקרית של האנשים הפשוטים – שכל מה שהם עושים הוא בתמימות, כי כך
- 18 הוא ציווי הבורא ברוך-הוא.
- 19 תמימות זו היא החשיבות הגדולה ביותר למעלה, יותר מכל ההשגות הנעלות ביותר, שבפני
- 20 המסירת-נפש התמימה לתורה ויהדות, אפילו משה רבינו היה שפל בעיני עצמו.
- 21 כתוב⁸ "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה".
- 22 מידת הענוה של משה רבינו לא היתה רק בפני 'דור דעה'. הענוה של משה רבינו היתה בפני 'כל
- 23 האדם אשר על פני האדמה'.
- 24 ה' יתברך הראה למשה רבינו את כל הדורות עם המנהיגים שלהם, עד משיח צדקנו, ומשה רבינו
- 25 ראה שבעקבות משיחא יהיה דור כזה שאפילו בני התורה הגדולים ועובדי ה' יתברך הגדולים, ידיעת
- 26 התורה שלהם והשגת האלקות שלהם היא לא כלום ממש לגבי ידיעת התורה והשגת האלקות של משה
- 27 רבינו, אבל הם יקיימו תורה ומצוות במסירת נפש, בפרט האנשים הפשוטים של הדור ההוא, משה רבינו
- 28 היה שפל בעיני עצמו⁹ גם בפני התמימות שלהם.
- 29 על בריות אלו אומר רבי חנינא בן דוסא, שמי ש"רוח הבריות נוחה הימנו" מהמעשים וההנהגות
- 30 הטובות שלו, הרי זו הוכחה ש"רוח המקום נוחה הימנו".
- 31 רבי חנינא מבטא כאן שני ענינים עמוקים מאוד:
- 32 האחד, שיראת חטא ומעשים מרובים, ככל שזה יהיה טוב, אין זה אלא ש"חכמתו מתקיימת", אבל
- 33 כדי שיהיה גם "רוח המקום נוחה הימנו", זהו רק כאשר בנוסף ל"חכמתו מתקיימת" ישנן מידות טובות.

(8) בהעלותך יב, ג. וראה במדבר רבה, פרשה כג, ה.

(9) ספר המאמרים – קונטרסים חלק א, נג ע"ב.

(5) ראה יד, א.

(6) תניא, פרק לב.

(7) תענית כה, ע"א.

1 השני, שההוכחה ש"רוח המקום נוחה הימנו" אינה מכך שרוח בני התורה או גדולי התורה נוחה
2 הימנו, אלא דוקא מכך ש"רוח הבריות נוחה הימנו", אותם אנשי מעשה פשוטים ותמימים, כי התמימות
3 היא עיקר החשיבות למעלה.

4 קיצור. מבאר ששלימות האדם היא מידות טובות, נוסף על ה"חכמתו מתקימת", על-ידי קיום המצוות
5 ביראת חטא וב"מעשיו מרובין" עם מידות אהבה ויראה. תורה היא חכמה, ביאור וכמה דיעות בסוגייה
6 אחת. מצוות הן רצון, תקיף ופועל בדרך גזירה, ובדיק. מעלת התמימות היא יותר באנשים פשוטים,
7 שבפני תמימות המעשה במסירת-נפש גם משה רבינו היה שפל בעיני עצמו. רבי חנינא מבאר: (א)
8 שלאנשים פשוטים יש את מעלת התמימות. (ב) שדוקא "רוח הבריות" היא הוכחה ל"רוח המקום".

ב.

10 להבין מה משמעות "רוח המקום". גם להבין את שני הביאורים של רבי חנינא בן-דוסא [א] מעלת
11 התמימות שאצל אנשים פשוטים היא יותר מאשר אצל בני תורה, [ב] שדוקא "רוח הבריות" היא הוכחה
12 ל"רוח המקום".

13 הענין בזה הוא:

14 הרבי¹⁰ נשמתו-עדן אומר¹¹ שתכלית ההשתלשלות הוא העולם הזה.

15 רצונו יתברך הוא, שתהיה נחת-רוח מכך שחושך הסטרא-אחרא מתהפך לאור אלקי, שעל-ידי עבודת
16 האדם בתורה ומצוות ומידות טובות, יאיר אור אין-סוף את חושך העולם הזה, שזהו דוקא על-ידי מעשה,
17 כמו שכתוב בזהר¹² "עשיה לעילא".

18 זהו פירוש המאמר¹³ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". עצם המעשה הוא הדבר הנעלה ביותר,
19 וגדלות התלמוד היא שהוא מביא לידי מעשה.

20 מעשה בכלל, ועם תמימות בפרט, גורם שמחה ותענוג למעלה, כדברי רז"ל¹⁴ על הפסוק¹⁵ "ישמח
21 ה' במעשיו" – "שמח אינו נאמר, אלא ישמח, עתיד הקב"ה לשמוח במעשיהן של צדיקים", הכוונה
22 לתענוג שנעשה על-ידי הבירורים של הענינים הגשמיים, שנעשה "אתהפכא חשוכא לנהורא"¹⁶.

23 זה גורם את התענוג של מעלה. כי תענוג הוא רק מחידוש דבר, כידוע המשל¹⁷ מציפור המדברת;
24 – כשאדם מדבר אין זה חידוש, שהרי האדם הוא מין המדבר. אבל שציפור תדבר – זהו חידוש
25 שגורם תענוג.

26 הנמשל הוא: התענוג של מעלה הוא מביטול היש שנעשה על-ידי עבודת הבירורים.

27 זוהי כוונת מאמר רז"ל¹⁸ "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ". "מעשה שמים וארץ"
28 הוא מאין ליש, כמאמר הידוע¹⁹ "עשה את שאינו ישנו", אבל מעשה צדיקים הוא מיש לאין, שזהו חידוש
29 למעלה, ומחידוש זה הוא התענוג למעלה.

"מקול מחצצים" תרמ"ז (סה"מ תרמ"ז-תר"ן ע' עא) ועוד.

(15) תהלים קד, לא.

(16) זוהר, חלק א, ד ע"א.

(17) לקוטי תורה, במדבר כ, ע"א. שלח, מח ע"א.

(18) כתובות ה ע"א.

(19) ספר יצירה פרק ב, משנה ה.

(10) אדמו"ר הזקן.

(11) בתניא פרק לו.

(12) חלק א, קטו, ע"א.

(13) ראה קידושין מ ע"ב.

(14) מדרש ויקרא רבה, פ"ר, ב [הערת כ"ק אדמו"ר]. במדרש

(שם) איתא "שמח אינו אומר", אבל כן הוא, כבפנים, בד"ה

- 1 זהו הטעם לכך שכאשר היהודי הראשון, יצחק, נולד כתוב²⁰ "צחוק עשה לי אלקים" – התענוג
- 2 למעלה שנוצר מהבירורים הגשמיים שנבראו על-ידי שם אלקים, כמו שכתוב²¹ "בראשית ברא אלקים",
- 3 שבריא את העולם שה' יתברך ברא בריאה יש מאין, היא על-ידי שם אלקים, ועל-ידי ביטול היש גורמים
- 4 תענוג למעלה, שעיקר התענוג שלמעלה הוא זה שנשמה רוחנית מתלבשת בגוף גשמי דוקא, ובעבודתו
- 5 הוא מברר, על-ידי תורה ומצוות, את הניצוצות שבדברים הגשמיים ומעלה אותם לשרשם.
- 6 זו הסיבה לטענות המלאכים נגד בריאת האדם²² ומדוע ה' יתברך נתן את תורתו הקדושה לאדם על
- 7 הארץ ולא למלאכים בשמים²³:
- 8 המלאכים יודעים את מעלתן הגדולה של הנשמות לגבי מלאכי השרת הגדולים ביותר, שהם בעולם
- 9 הבריאה, ומשיגים גם את אור האצילות. נשמות הן נעלות יותר בדרגה, כי המלאכים בדרגה הנעלית
- 10 ביותר, שירתם היא בעולם הבריאה, ושירת הנשמות היא בעולם האצילות.
- 11 למלאכים יש גופים, כמו שכתוב²⁴ "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט".
- 12 הרמב"ן²⁵ אומר שגוף המלאכים הוא מיסוד הרוח הפשוט ויסוד האש הפשוט. לכן יש למלאכים
- 13 הגדרת מקום.
- 14 יש מלאכים שגדולים מהלך ת"ק שנה²⁶, ויש מלאכים שגודלם הוא שליש העולם²⁷, ושיר המלאכים
- 15 הוא בקול הנשמע לנביאים, כמו שכתוב²⁸ "ואשמע אחרי קול רעש גדול", וכתוב²⁹ "והאופנים וחיות הקודש
- 16 ברעש גדול", והם חלוקים בדרגות השירה – רוח, רעש ואש – בהתאם לדרגות של שלושת העולמות
- 17 – עשיה, יצירה ובריאה.
- 18 אבל לנשמות, כפי שהן למעלה, אין גופים. אין להן הגדרת מקום, אין להן שמות, ושירתן היא
- 19 "ב"קול דממה דקה"³⁰, בעולם האצילות, שאינה נשמעת לנביאים.
- 20 לשירת המלאכים יש זמן קבוע, כי מלאכים נתפסים במקום והם נתפסים גם בזמן, אבל נשמות שאינן
- 21 נתפסות במקום, אינן נתפסות גם בזמן.
- 22 זהו "וקדושים – נשמות – יהללך סלה"³¹, ללא הפסקות.
- 23 כל המעלות הללו שיש בנשמות על דרגות המלאכים, סברו המלאכים שמעלות אלו קיימות רק
- 24 בנשמות כפי שהן למעלה, אבל כאשר הנשמה יורדת לעולם הזה ומתלבשת בגוף גשמי עם נפש הטבעית,
- 25 המבינה ענינים של נפש הבהמית ויש לה עונג רב בכל הענינים הטבעיים של העולם, באופן כזה, אומרים
- 26 המלאכים, הגופים הרוחניים שלהם הם בדרגה נעלית יותר מהגופים הגשמיים של בני האדם.
- 27 אבל לאמיתו של דבר, יש להם טעות בכך.
- 28 הכוונה העליונה של "נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים"³², שזהו "רוח המקום", מתבצעת רק
- 29 על-ידי נשמות בגופים, על-ידי תורה ומצוות המלוכשים בדברים הגשמיים של העולם הזה, שעבודת
- 30 המעשה בעולם הזה – היא עיקר הכוונה.

(26) חגיגה, יג, ע"ב.

(27) פסחים צד, ע"א. חולין צא ע"ב. בראשית רבה, פרשה

סח, יב.

(28) יחזקאל ג, יב.

(29) ברכת יוצר.

(30) מלכים א יט, יב.

(31) לקוטי תורה, בהעלותך א, ד.

(32) תניא פרק לו. ראה תנחומא, נשא טו.

(20) וירא כא, ו.

(21) בראשית א, א.

(22) סנהדרין לח ע"ב.

(23) שבת פח ע"ב.

(24) תהלים קד, ד.

ראה המאמר ד"ה "יפה שעה אחת" (לעיל ע' 98) [הערת

כ"ק אדמו"ר].

(25) ראה תורה אור ד, ע"ב. לקוטי תורה, ברכה צח, ע"א.

1 זהו שרבי חנינא בן דוסא אומר: "כל שרוח הבריות – יהודים של מעשה המצוות בתמימות –
2 נוחה הימנו", זוהי הוכחה ש"רוח המקום נוחה הימנו" – שעל-ידי עבודתו מתבצעת הכוונה העליונה,
3 אבל כאשר "אין רוח הבריות נוחה הימנו" כי חסרות לו המידות הטובות, הרי גם אם "חכמתו מתקיימת",
4 בכל זאת "אין רוח המקום נוחה הימנו".

5 קיצור. מבאר שתכלית הבריאה היא עולם הזה, היכן שעל-ידי עבודת האדם הגשמית מתבצעת
6 הכוונה. ביטול היש הוא חידוש וגורם תענוג למעלה. זוהי מעלת הנשמות על מלאכים. שירת המלאכים
7 – רוח, רעש, אש. שירת הנשמות – קול דממה דקה. "רוח הבריות נוחה", ממידות טובות, ואז "רוח
8 המקום", הכוונה העליונה, "נוחה הימנו", כי מקיימי מצוות בתמימות בעולם הזה, הם הוכחה ל"רוח
9 המקום".

הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו [אלול ה'תד"ש]

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

שמחת תורה בסעודת היום

1 א. היום אין זה הזמן של דיבורים, ומכל-שכן של
2 דיבורים באריכות. היום הוא הזמן של עשיה. פעם
3 פירשו "ויהיו נא אמרינו לרצון"¹: "אמרינו" –
4 עבודתנו. לכן מה שמוכרחים לדבר היום – ידברו
5 בנקודות בלבד.

6 ב. עבודת היום – שמחת-תורה, היא לשיר
7 ולרקוד. מה משמעותו של ריקוד? – להרגיל את הגוף
8 להיות נהנה מדבר מצוה. בדרך כלל נהנה הגוף
9 מאכילה ושתייה, ויש להרגיל אותו להיות נהנה מדבר
10 מצוה. זהו מה שרוקדים עם הרגלים, שעל-ידי-זה
11 הגוף מתייגע מיד. הגוף אינו רוצה בכך, הגוף דורש
12 מנוחה, הוא עבד כל היום, יש לו גם הרבה דאגות
13 והוא שבור בתוכו, והוא שואף לנוח וללכת לישון.
14 אבל צריך להיות קביעת עתים לתורה, שבלי
15 השיעורים שיש לכל אחד לפי ערכו – לא ילך לישון.
16 בלי השיעורים – אי אפשר כלל. לא זו בלבד
17 שהשיעורים, קביעות העיתים לתורה, צריכים להיות
18 בבחינת הכרח, אלא שהגוף עצמו ידרוש זאת. יש
19 להעלות את הגוף לדרגה כזו שהוא עצמו ידרוש זאת.
20 כמו חייל, שהחדשים הראשונים קשים עליו מאד,
21 אך בהמשך הזמן הוא נעשה מנוסה, כך שניכר בו שהיה
22 חייל. גם כעבור עשר שנים, למרות שאין הוא לבוש
23 בבגדי חייל והוא מנומס ועושה כל דבר בנימוס, אף-
24 על-פי-כן ניכר בו שהיה חייל. כך צריכים להעלות גם
25 את הגוף לתורה, ולהרגילו להיות נהנה מדבר מצוה.

26 ג. יודע אני שביניכם ישנם כאלה הצוחקים ממני:
27 כיצד אפשרי הדבר שכאן באמריקה יהיה ניכר
28 ברחוב שהנה הולך יהודי, שהנה הולך 'בן תורה'. ואף
29 אלה שאינם צוחקים בגלוי, הרי בלבם פנימה הם
30 צוחקים ומתפללים על כך. אלא, אני בוטח בהשי"ת
31 שתוך זמן קצר יכירו ברחוב שצועד 'בן תורה' והם
32 יצחקו מתוך שמחה.
33 ד. העניין של שירה וריקוד בשמחת-תורה הוא,
34 שהאדם ידע שעליו להתעלות. גם הטובים ביותר
35 צריכים להתעלות. כמו שמדובר בעניין של טבילה
36 בעולם-הזה וטבילה בעולם-הבא. טבילה בעולם-הזה
37 אינה דומה כל פעם, ואילו הטבילה של עולם-הבא,
38 הטבילה של נהר דינור – מטהרת בוודאי.
39 ה. בשמחת תורה – תרעין פתיחין (השערים
40 פתוחים). פתוחים "שערי אורה", "שערי ברכה",
41 "שערי הצלחה". כל השערים פתוחים, וזאת
42 'לוקחים' על-ידי התורה.
43 הרבי – הוד כ"ק רבינו הזקן – בשיעור "תניא"
44 היומי² מתחנן לקבוע עתים לתורה.
45 ו. מלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא³. הוד
46 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', כשביקר את
47 החיילים היהודים בקראנשטאט – ליד פטרבורג –
48 אמר לו אחד החיילים, שמלחמה לא מנצחים
49 בדמעות אלא בשיר לכת. אמר על כך הוד כ"ק
50 אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק': זהו חייל. חייל יודע
51 רק זאת, ויותר מזה אין הוא יודע. עליו לציית לגנרל,

דארעא כעין מלכותא דרקייע", וראה "לקוטי דיבורים" חלק ד' עמוד 1542.

(1) פסוקי "אתה הראת".

(2) אגרת הקדש סימן כג: "ע"כ אהובי – אכ"ר".

(3) ראה ברכות נח, א. זח"א קנא, א. זח"ג קעו, ב. שם הלשון "מלכותא

המלכות, ובספירות שלמטה ממנה עד לעולם־הזה
 הגשמי.
 בהתועדויות שונות דובר שהבעל־שם־טוב
 והמגיד הם בבחינת כתר. ב'כתר' ישנם 'עתיק'
 ו'אריך': הבעל־שם־טוב הוא בחינת 'עתיק', והמגיד
 - בחינת 'אריך'. הוד כ"ק רבינו הזקן - 'חכמה'. הוד
 כ"ק אדמו"ר האמצעי - 'בינה'. הוד כ"ק אאזמו"ר
 הרה"ק 'צמח צדק' - 'דעת'. עד כאן שמעתי ברבים.
 ביחידות שמעתי עד 'נצח והוד' וכו'.
 - אימרו ניגון.
 ט. החיילים היהודים הראשונים ברוסיה, היו
 אלה שנקראו ה'קנטוניסטים'. חטפו ילדים קטנים
 וחניכו אותם כחיילים. דבר זה החל אחרי הסתלקות
 הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, בתחילת נשיאותו
 של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.
 הרבי ה'צמח צדק'⁶ עמד בקשרים עם ראשי
 הקהילה שהיו מספקים ילדי ישראל להפוך לחיילים,
 ביניהם היו כאלה שנאלצו לכך, אך היו גם שקרנים
 ומוסרים. ניקולאיי הרשע, ציווה לשלוח את הילדים
 למקומות רחוקים בעיירות כדי להשכיח אותם
 מיהדות.
 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' היה שולח
 שלוחים למקומות הרחוקים כדי לפדות את הילדים.
 אופן הפדיה היה שהיו רושמים בפנקסים שהם מתו,
 שכן הרבה מהילדים אכן מתו לא־עלינו בדרך. קראו
 לכך "חברת תחיית המתים". ר' נחמן המשרת היה
 אחד מ'קנטוניסטים' אלה, תפסו אותו כשהיה בגיל
 שבע וחצי, ולאחר מכן פדו אותו כפי שפורט לעיל.
 היום שמחת־תורה! אסור לאדם לצער את עצמו,
 ובוודאי שלא לצער את הזולת, אך אי אפשר
 להחריש. כולם יודעים ואין מן הצורך לפרש את
 הכתוב⁷ "גדול כים שברנו". הגמרא⁸ אומרת: כל
 המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא,
 כל המאבד וכו'. כיצד הדבר כשמדובר בעשרה
 מישראל, מאה מישראל, אלף יהודים, עשרת אלפים
 יהודים, קשה לומר מיליון יהודים, שבכך הרי אין
 הבדל בין אנשים, נשים וטף, חסרים לנו מיליוני
 יהודים, ביניהם הרבה שומרי תורה ומצוות, יהודים
 מהערים... במה יכולים אנו למלא ולהשלים את
 החסרון? העצה לכך היא, שכל אחד צריך לקבל על
 עצמו "קדיש" אחד, וזה צריך להיות היסוד לדבר עם

הגנרל מצווה ללכת - הרי הוא הולך גם למקום של
 סכנה. יותר מזה אין הוא יודע. וללכת הוא הולך
 בשיר לכת ולא בדמעות.
 ברם, הגנרל יודע דבר נוסף. גם הגנרל הולך
 בסכנה, גם הוא הולך עם שיר לכת, אך הגנרל יודע
 עוד דבר, והוא: להתחשב ברצינות המצב, דבר
 שדורש ממנו - דמעות.
 צריכים לשיר כעת ולצעוד בשיר לכת. (וניגנו
 ורקדו אנ"ש והתמימים זמן רב).
 ז. מוצאים אנו לשונות ברז"ל: הוא היה אומר,
 רבי ישמעאל אומר, רבי עקיבא אומר, תנא פלוני או
 אמורא פלוני אומר. אין כעת הזמן לשוחח על ההבדל
 בין הלשון "הוא היה אומר" לבין "רבי פלוני אומר".
 הרבי ב'תניא' הוא "אומר". הרבי אומר ב'אגרת
 הקדוש'⁴: "כמו ששמעתי מרבותי"
 - פעם דובר שבכל מקום שהרבי אומר "שמעתי
 ממורי", הכוונה היא על הרב המגיד ממזריטש. והיכן
 שהוא אומר "שמעתי מרבותי", הכוונה היא על מורנו
 הבעל־שם־טוב והרב המגיד ממזריטש. -
 "כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה
 מישראל ביחד, אף שאינם מדברים בדברי תורה,
 תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית וכו' עד
 שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי".
 ובכן, תשערו לעצמכם, מריקוד כזה של עדה כזו
 מישראל בלי עין־הרע, וביחוד הכוונה הטובה
 שהיתה לכל אחד בשעת הריקוד - הקנאה
 שהמלאכים מקנאים בזה, אלא שיש לבקש את
 המלאכים שהם יעזרו לנו. על־דרך המבואר בעניין ג'
 פעמים קדוש, הקדוש הא' הוא כפי שרז"ל אומרים:
 "אין המלאכים אומרים שירה עד שישראל אומרים
 שירה", שהכוונה כאן ב"ישראל" היא לשרשי
 הנשמות כפי שהם למעלה. הקדוש הב' הוא מה
 שהמלאכים אומרים שירה. והקדוש הג' הוא מה
 שנשמות ישראל למטה אומרים "קדוש" בברכות
 קריאת שמע, והמלאכים עוזרים ואומרים לנפש
 הבהמית: את נלקחת מאתנו - אל תהיי בהמה.
 (כ"ק אדמו"ר ציווה עוד לנגן ולרקוד).
 ח. סדר השפעת הספירות הוא על־ידי ספירת
 היסוד. גם בספירות של סדר השתלשלות וגם
 בהמשכה של למעלה מסדר השתלשלות - הכל הוא
 על־ידי ספירת היסוד. וזאת כדי שזה יבוא בספירת

(7) ראה איכה ב,יג.

(8) סנהדרין לג,א.

(4) סי' כג.

(5) ראה חולין צא, ב. תדא"ז כח. זח"ג טו,ב. קצ,ב.

(6) ראה "התמים חוברת ו' ע' ח ואילך.

יא. דובר פעם בעניין של שמש. העבודה של
השמש היא לעורר, היא מעוררת את כולם, ברצון או
שלא ברצון, השמש עושה את שלה, היא דופקת
בחלון ומעירה. שהרי באמת הלז רוצה אלא שהוא
ישן, וצריכים להקיץ אותו.
הריני פונה אל עדת ישראל בכלל, אל חסידים
בפרט ואל 'תמימים' בפרטי פרטיות, שכל אחד יקבל
על עצמו היום בשמחת-תורה מסירות-נפש בפועל
על התורה, ולא לדחות למחר, אלא מיד היום,
אמריקה מוכרחה להיהפך למקום תורה בלי פשרות.
צריכים להיות ברחוב כמו בבית, לא כמו בשעת
התפילה, אלא כפי שהאדם הוא בבית, כך הוא צריך
להיות גם ברחוב, שיהיה ניכר שיהודי צועד.
יב. (פנה אל ה'תמימים' ואמר):
תמימים! אתם גיבורים, יש בכוחכם לפעול רבות,
אינכם יודעים כלל את הכוחות שלכם, אלא שיש
לדבר עם הזולת בקירוב. יש כאלה שאכן עושים
ופועלים, אבל הם עושים זאת בצורה גסה. לחסידות
יש לכל דבר השם שלו, אופן פעולתם הוא על-דרך
'מדות דתוהו' לאחר הבירור. ישנם 'אורות דתוהו',
'מדות דתוהו', 'ניצוצות דתוהו'. יש לפעול ולעשות
בלי בליטות והכל בקירוב.
תמימים! מזמן לזמן אתם נושאים יותר חן בעיני,
זה בבחינת עילוי לגביכם, אלא שהייתם יכולים
להיות הרבה יותר נעלים. מה שאתם כעת, אין זה
עדיין התוכיות והפנימיות שהייתם יכולים להיות. כל
אחד מכם צריך לפעול ולעשות בהרבצת תורה
ביראת-שמים ובחינוך הכשר. יש לשמור על זמני
הלימוד של נגלה וחסידות, כן לעשות עם עצמכם
בזמנים מסויימים בשעת התפילה, אבל בזמן הפנוי
צריכים לעשות ולפעול בהרבצת תורה ביראת-
שמים, צריכים להיות שקוע בכך.
'תמימים' היכן שהם נמצאים, עליהם ליצור
סביבה. גם בעלי עסק צריכים למסור את עצמם
לתורה. אז יקויים: "כל העוסק בתורה נכסיו
מצליחין"¹⁸, כפשוטו.
יג. (אמר לאחד מה'תמימים'):
אינכם מקבלים את הדברים ברצינות, בשתיים:
הן במצב הכללי שצריכים כיום לפעול, והן במה
שיכולתם אתם לפעול. אלא שיש לעשות בכל דבר
בקירוב, ולהימנע לגמרי ממחלוקת וקטטות.

הזולת. צריכים לומר לו: קח על עצמך "קדיש" אחד,
לקחו מאתנו מיליוני יהודים, הכנס נא ילד אחד
למקום תורה ביראת-שמים, חינוך הכשר, והתועלת
בכך תהיה בשנים: יקדשו את השם, וימלאו את
החסרון. ויש לדבר זאת מתוך אמת עם כל יהודי,
איש או אשה, ולבקש אותם, שכל אחד מהם יקבל
על עצמו "קדיש" אחד.
י. אנו אומרים בתפילה: "ותן בלבנו בינה להבין
ולהשכיל" - מכאן משמע ש'בינה' כשלעצמה אינה
מספיקה, אלא צריכה להיות "בינה להבין ולהשכיל",
צריכה להיות פתיחת העיניים בכל דבר כדי לראות
את הנשמה של כל דבר.
השיעור היומי בחומש הוא הפרשה השלישית של
"וזאת הברכה"⁹. צריכים ללמוד את כל הסדרה, אלא
העיקר הוא מהיום השלישי. כן צריכים ללמוד שלש
הפרשות הראשונות מפרשת "בראשית", אבל כאמור
העיקר הוא הפרשה השלישית. הפרשה השלישית
מפרשת "וזאת הברכה" מתחילה: "וליוסף אמר
מבורכת ה' ארצו"¹⁰. אומר רש"י על כך: שלא
היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של
יוסף. "ממגד שמים מטל". רבותינו ז"ל¹¹ אומרים
"טל לא מיעצר". על מטר יש מנגדים, "ואד יעלה מן
הארץ"¹², כתוב במדרש¹³: שברו הבריות את ערפם,
מיד גשמים יורדין. ואילו לטל אין מנגדים. ביוסף
כתוב¹⁴ "עלי עין - עולי עין". "ומתהום רובצת תחת",
אומר רש"י: שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה,
ולחלוחית זו נמצאת בכל מקום.
הפרשה השלישית בפרשת "בראשית" מתחילה:
"ויקרא האדם שמות"¹⁵. שאלו המלאכים¹⁶: "אדם
זה מה טבעו? אמר להם הקב"ה: חכמתו מרובה
משלכם". השם הוא חיות. ההתעכבות על כל דבר,
הן לטב והן למוטב, לתת לו שם, לא פחות ולא יותר.
אף אחד לא יכל להשכיל את האדם, למרות שהיו
כל-כך הרבה קליפות, רק הערום, המתחכם,
ה"והנחש היה ערום"¹⁷.
ארצו של יוסף מבורכת בכל טוב. חסידים בכלל,
'תמימים' בפרט! תעזרו לעבד את הארץ המלאה כל
טוב מארצו של יוסף. בארץ יש הכל, אלא שכאשר
לא מעבדים אותה לא נהנים ממנה שום דבר. יש
לעבד את האדמה, ואז היא מצמיחה את ה"מלאה כל
טוב".

(14) בראשית מט,כב.

(15) בראשית ב,כ.

(16) ב"ר פי"ז.

(17) בראשית ו,ב.

(18) ע"ז יט,ב.

(9) שמחת תורה חלה בשנה זו ביום ג'.

(10) דברים לג,יג.

(11) תענית ג,א.

(12) בראשית ו,ב.

(13) ב"ר פי"ג.

לִקְנוֹת, מִשְׁלָמִים אֶת הַחֹב הַיֵּשׁן, נוֹתְנִים קֶצֶת מִזֶּמֶן
עַל חֶשְׁבוֹן הַסְּחוּרָה הַחֲדָשָׁה, וְאֵת הַשָּׂאֵר לִקְחִים
בַּהֲקָפָה, וְגַם נוֹתְנִים עַל כֶּךָ שֹׁטֵר. וְשֵׁנִיהֶם, הַסְּחוּר
וְהַקְּנוֹה, שְׁבַעֵי רִצּוֹן.
גַּם אֲנַחְנוּ שִׁילְמָנוּ קֶצֶת בְּמִזְמוֹן, הָעֲבוּדָה שֶׁל חֹדֶשׁ
אֶלּוּל, יְמֵי הַסְּלִיחוֹת, רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עֶשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה,
יוֹם הַכִּיפּוּרִים, יְמֵי הַסּוּכּוֹת, שְׁמַחַת בֵּית הַשּׁוּאֵבָה,
וְכַעַת שְׁמַחַת־תּוֹרָה שְׁלֹקָחִים בַּהֲקָפָה, שְׁעַל הַתּוֹרָה
הַרִי כְּתוּב²¹ "כִּי טוֹב סָחָרָה מִכָּל סְחוּרָה". הַרִי
שְׁבוּדָאֵי צְרִיכִים לִהְיוֹת שִׁמַּח - לִכֵּן צְרִיכִים לִמּוֹר
נִיגוֹן.
טז. (אַחֲרֵי הַנִּיגוֹן אָמַר):
יַעֲזוֹר הַשִּׁי"ת אֶת כָּל כָּלל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנָה טוֹבָה
וּמִתּוֹקָה בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחוֹנִיּוֹת, שְׁתִּקְוִימָנָה כָּל הַבְּרִכוֹת
שְׁאִיחֲלוּ אֶחָד לַשָּׁנָה.
יז. (אַחֲרֵי בְּרַכַּת הַמִּזְוֵן אָמַר):
כְּתוּב²²: "וַיֵּלְכוּ לֵאחֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב".
כְּשִׁיהוּדֵי חֹזֵר מִהַמְּקָדָשׁ לְבֵיתוֹ - "לֵאחֲלֵיהֶם" - הִיָּה
הוֹלֵךְ שִׁמַּח וְטוֹב לֵב.
כְּשֶׁהוֹלְכִים מִכָּל חֹג, הַרִי מָה שְׁקִיבֵל אָדָם עַל
עֲצָמוֹ צְרִיךְ לִהְיוֹת לְכָל הַשָּׁנָה. מָה שְׁקִיבֵלוֹ עַל עֲצָמָם
הַיּוֹם, צְרִיכִים לִזְכוֹר וּלְעֲשׂוֹת כָּל הַשָּׁנָה. כְּמוֹ כְּשֶׁאֶחָד
עוֹשֶׂה לְעֲצָמוֹ מַלְבוּשׁ לַחֹג, הַרִי לְאַחֲרֵי הַחֹג בְּהַמְּשֵׁךְ כָּל
הַשָּׁנָה כְּשֶׁהוּא לּוֹבֵשׁ אֶת הַמַּלְבוּשׁ, הוּא זֹכֵר שֶׁאֵת
הַמַּלְבוּשׁ הַזֶּה הוּא עֹשֶׂה לַחֹג. כֶּךָ צְרִיכָה לִהְיוֹת
הָעֲבוּדָה כָּל הַשָּׁנָה, מֵהַקְּבֵלָה שְׁקִיבֵל עַל עֲצָמוֹ הַיּוֹם.
וְצְרִיכִים לְעֲשׂוֹת וּלְפַעוֹל מִיַּד הַיּוֹם, לֹא לְדַחוֹת לְמָחָר.
צְרִיכִים לְהַתְחִיל עִם הַ"וְהוּא רַחוּם" שֶׁל הַמַּחְוֹת.
חג שִׁמַּח.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יֵצֵא פַּעַם אֶל הַחֲבֵרִיא־קְדִישָׁא
וְאָמַר: כֹּאשֶׁר "רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הִימָנוּ" הַרִי זֶה סִימָן
שֶׁ"רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הִימָנוּ" - וְהַדְּבָרִים זִעְזְעוּ אֶת כָּל
הַחֲבֵרִיא־קְדִישָׁא.
הוּד כ"ק רְבִינֵי הִזְקֵן דְּרַשׁ עֲבוּדַת הַלֵּב. הַרִי הִיוּ
לוֹ מַגְנִידִים גְּדוּלִים, וְהוֹרָה לְחַסִּידִים שֶׁלֹּא לְדַבֵּר אִתָּם
כָּלל אוֹ לְדַבֵּר אִתָּם בְּקִירוֹב.
פַּעַם אַחַת בַּהֲתוֹעָדוֹת פִּירְשׁוּ: "לִית שְׁמַאֲלָא בַּהֲאֵי
עֵתִיקָא"¹⁹ - כְּדִי לְהַעֲתִיק, הֵן אֶת עֲצָמוֹ וְהֵן אֶת
הַזּוּלַת, הַרִי זֶה לֹא בִ"שְׁמַאֲלָא" אֶלָּא בִ"קִירוֹב".
אֵי אִפְשָׁר לְדַבֵּר בְּזֶה כַּעַת בְּפִרְטִיּוֹת. הָעִיקָר הוּא
לְהִרְאוֹת לְזוּלַת אֶת הָאִמָּת וּלְקַרְבוֹ. לְהַבְהִיר אֶת הַדְּבָר
כְּפִי שֶׁהוּא בְּאִמָּת לְאִמִּיתוֹ, כְּפִי שֶׁהֲרִבִי אוֹמֵר
בִּ"תְּנִיא", מִמִּילָא הַדְּבָר פּוֹעֵל וּמִשְׁפִּיעַ.
יד. אֶצֶל הוּד כ"ק רְבִינֵי הִזְקֵן בְּלִיאֲזָנָא, הִיוּ שְׁנֵי
'מְנִינִים' שֶׁם הַתְּפִלָּה. מְנִין אֶחָד הִיָּה בְּבֵית הַרְבִּי,
וְהַמְנִין הַשֵּׁנִי בַּחֲצֵר - הַמְנִין שֶׁל הַחֲצֵר. פַּעַם אַחַת,
הִיָּה זֶה בְּמוֹצָאֵי שְׁמַחַת־תּוֹרָה, וּבְמִנְיָן שֶׁל הַרְבִּי כְּבֵר
הַכְּרִיזוּ עַל תְּפִילַת עֲרַבִית וְהַחֲלוּ לִמּוֹר "וְהוּא רַחוּם",
צִיוּה הוּד כ"ק רְבִינֵי הִזְקֵן שֶׁלֹּא יִתְּפִלְלוּ עַדִּין מַעְרִיב,
מִפְּנֵי שֶׁאֶצֶל הַמַּחְוֹת²⁰ עַדִּין לֹא סִימּוֹ תְּפִילַת מִנְחָה.
בְּשָׂמִים - הַמְּשִׁיךְ הוּד כ"ק רְבִינֵי הִזְקֵן - מַחֲכִים
לִ"וְהוּא רַחוּם" שֶׁל הַמַּחְוֹת. לְמִרּוֹת שֶׁאֵין זֶה הַסֹּדֵר
שֶׁלָּנוּ, אֲבָל צְרִיכִים לְהַתְחִיל עִם הַ"וְהוּא רַחוּם" שֶׁל
הַמַּחְוֹת.
סִיפּוֹר זֶה שִׁמְעֵתִי מֵהַחֲסִיד ר' אַבְרָהָם, שֶׁשִּׁמַּע
זֹאת מֵהַחֲסִיד ר' מֹשֶׁה ווִילְנֵקֶר.
טז. (אָמַר לְהַרְשִׁי"ז שִׁי):
אַתָּה הַרִי הִיִּית סוּחֵר. נִהוּג בְּמַסְחָר כְּשֶׁבָאִים

שְׁמַחַת תּוֹרָה בְּסֻדְרַת הַיּוֹם

(21) רֹאה מִשְׁלֵי ג, יד.
(22) מַלְכִים א. ח, סו.

(19) זח"ג קכט,
(20) הַכוּוֹנָה עַל הַרְלוּ"י בְּמִרְצִיז'וב

סֵפֶר הַזְּכוּרֹנוֹת מִכ"ק אֲדָמוֹ"ר מוֹהֲרֵי"צ נ"ע מְלִיּוּבָאוּיִטֶשׁ

פֶּרֶק קכ"ב - הַתְּנָאִי שֶׁל הַצְּדִיק

צִיבּוֹר הַמְּלוּוִים אֶת אַרְוֹנוֹ שֶׁל שְׁמַחָה הַקָּטָן הִגִּיעַ לְבֵית הָעֵלְמִין וְהִקִּיף אֶת הַקֶּבֶר הַפְּתוּחַ,
בְּשַׁעֲה שֶׁהִגּוּפָה הַקָּטָנָה הוֹרְדָה אֶל הַקֶּבֶר שֶׁפָּכוּ כָּל הַנוֹכַחִים דְּמַעוֹת כְּמִים. רַק הוֹרֵי הַיֵּלֶד, ר'
יִשְׂרָאֵל חַיִּים וְרַעֲיִיתוֹ, עֲמְדוֹ בְּדוּמִיָּה וְהַצְּדִיקָן אֶת הַדִּין בְּגִבּוֹרָת נֶפֶשׁ בְּלִתִּי רִגְלִיָּה.

- 1 "אמנם חשבנו שנזכה להוליך את ילדנו לחופה" – אמרו – "אך כיוון שהקב"ה גזר
- 2 שנוליכהו לקבר עלינו לקבל את רצונו באהבה, ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך".
- 3 אך מבין הצבור היו כאלה שרטנו והקשו קושיות על דרכי הקב"ה! האם מגיע עונש כזה
- 4 לאנשים כמו ר' ישראל חיים ורעייתו?
- 5 באופן בלתי צפוי לגמרי פרץ ר' אשר יהונתן הישיש, שהכל ראו אותו כמטורף, את חומת
- 6 האנשים שהקיפה את הקבר. הוא התייצב ליד הקבר הרענן והרים את ידיו להשתיק את הקהל:
- 7 "רבותי!" – הכריז – "הקשיבו נא לדברי!"
- 8 בהשתוממות גוברת והולכת זקפו כולם את עיניהם ואזניהם, והמתינו בדריכות לשמוע מה
- 9 בפיו של הישיש המוזר.
- 10 והזקן המשיך!
- 11 – זה כ־15 שנה שה"בעל דבר" התקנא בר' ישראל חיים החנווני בשל התנהגותו הטובה
- 12 ובשל היותו איש תם וישר וירא אלוקים. במיוחד חרה לו מנהגו של ר' ישראל חיים להתמסר
- 13 אל תינוקות של בית רבן ולהשגיח עליהם ועל התנהגותם הראויה. פחדו היה גדול פן כתוצאה
- 14 מעבודתו של ר' ישראל חיים תקופח "פרנסתו" של השטן ובסופו של דבר יגברו מעשיהם
- 15 הטובים של הקטנים והגדולים על חטאיהם.
- 16 ויתייצב השטן לפני בית־דין של מעלה. הוא דרש שתינתן לו הרשות להעמיד את ר' ישראל
- 17 חיים בנסיגנות קשים כדי לראות אם עוד יחזיק בתומתו. דרישתו היתה להביא על ר' ישראל
- 18 חיים ורעייתו צער גידול בנים באופן המחריד והמכאיב ביותר ולבחון אחר כך את אמונתו ברכונו
- 19 של עולם ומעשיו הטובים אם הם כפי שהיו לפני כן.
- 20 כאן עצר ר' אשר יהונתן את שטף דיבורו, כמי שרוצה לשאוף אויר אחרי מאמץ רב, ולאחר
- 21 מכן המשיך:
- 22 בן תשעים וארבע שנים אנכי היום, בעוד חודשיים אני הולך לעולמי, ומבטיח אני כי בעולם
- 23 האמת אזמין את ה"בעל דבר", שגרם לר' ישראל חיים ורעייתו כל־כך הרבה צער ויסורים,
- 24 לדין־תורה. קטרוגו על אנשים יראים ושלמים אלה היה בלתי צודק.
- 25 על ר' ישראל חיים ורעייתו אמליץ טוב, ואפעל שהקב"ה יזכה אותם בבן זכר שיאריך ימים
- 26 ויחונן בכשרונות גדולים ויהא לגדול בישראל, אך מתנה אני תנאי: הבן שיוולד להם – ייקרא
- 27 על שמי! אשר יהונתן.
- 28 הזקן סיים את דבריו המפתיעים והתרחק מן הקבר. הצבור נשאר על עמדו נדהם ופעור פה.
- 29 מבוכה רבה השתררה בין האנשים, שלא ידעו כיצד להתייחס לדברים ששמעו: האם השמיע
- 30 אותם אדם מטורף, רחמנא ליצלן, או צדיק קדוש שהסתיר עד עתה את צדקותו מן הצבור, זמן
- 31 ממושך הסתכלו איש על רעהו בדומיה מוחלטת. גם ר' ישראל חיים ואשתו שקעו בהרהורים.
- 32 בסופו של דבר הסתיימה הקבורה, האבלים והמלווים שבו איש איש לביתו.
- 33 כל פוזנא, מגדול ועד קטן, דיברה עתה על מה שהתרחש בבית העלמין. כרגיל אף נוספו
- 34 פרטים ופרטי פרטים על המאורע כפי שהתרחש במציאות, וגם בדבריו של ר' אשר יהונתן חלו
- 35 תוספות. הקהילה נחלקה לשני מחנות, היו כאלה שהיו משוכנעים שר' אשר יהונתן הוא צדיק

- 1 נסתר, ואחרים טענו כי אינו אלא מטורף שאין להתייחס ברצינות לדבריו. אלה שהאמינו בו אף
- 2 ידעו לספר סיפורי נפלאות ומופתים ממנו, וכן על למדנותו המופלגת וגדלותו בנגלה ובנסתר.
- 3 בשעה שבעיר הגיעו לידי ריב בקשר לאישיותו של ר' אשר יהונתן – הרי הוא עצמו חזר
- 4 להתנהגותו הקודמת. הוא חי את חייו בתא העליה של בית-המדרש, שם שהה יום ולילה, וגם
- 5 כאשר ירד לשעה קצרה לבית-המדרש לא דיבר עם איש אפילו מלה אחת.
- 6 ר' ישראל חיים ואשתו נמנו על אלה שהאמינו בר' אשר יהונתן ובדבריו, וקיבלו עידוד ונוחם
- 7 מהבטחתו כי יבורכו בבן זכר. כדי שלא להיכשל בחטא כלשהו שבגללו יפסידו, חלילה, את
- 8 הבטחת הישיש – הגבירו בני הזוג את זהירותם מכל ביטוי שלילי ומכל עוול קטן, וכן חיזקו
- 9 את התמסרותם לילדים, לאלמנות ויתומים ולנזקקים סתם.
- 10 ר' ישראל חיים ורעייתו חיפשו דרך כיצד להתקרב אל ר' אשר יהונתן. הם רצו להכניסו
- 11 לביתם ולהחזיקו בכבוד ובשפע. הם היו אף מוכנים בשמחה להביא לו מזון ובגדים וכלי מיטה
- 12 אל תאו בעליית הגג כדי להנעים לו את שיבתו, אך הם לא הצליחו ליצור אתו מגע. כשר' ישראל
- 13 חיים דיבר אליו – לא השיב.
- 14 פעם המתינה לו אשתו של ר' ישראל חיים שירד מן העליה. כשראתה אותו החלה לבכות
- 15 לפניו: יאמר נא לנו ר' אשר יהונתן מה יהא משפט הילד שיוולד לנו ומעשהו, כיצד עלי לנהוג
- 16 בעת ההריון וכיצד עלינו לנהוג בילד לכשיוולד?
- 17 ר' אשר יהונתן הסב את ראשו והלך לדרכו כמי שלא שמע את מה שדיברה אליו. אנשים
- 18 שהיו עדי ראייה למאורע זה ניסו להוכיח ממה שראו כי אכן אין הזקן אלא אדם מטורף.
- 19 הגיע חודש אב. באחד הבקרים, לאחר התפילה, כאשר המתפללים לא הספיקו לעזוב את
- 20 בית הכנסת, עלה ר' אשר יהונתן על הבימה, ובקול שצילצל כאילו יש בפיו בשורה טובה
- 21 ומשמחת הכריז: "רבותי, היום הנני עוזב אתכם, סלחו נא לי כולכם שמא פגעתי בכבודו של
- 22 מישהו או שמא גרמתי למישהו צער. רצוני גם להודות לגבאים ולמתפללים על שאיפשרו לי
- 23 לשהות בצל קורתם שנים כה רבות". סיים את דבריו וירד מן הבימה. רבים חשבו כי בדעתו של
- 24 הישיש לעקור מפוזנא ולהתיישב בעיר אחרת.
- 25 לאחר מכן יצא ר' אשר יהונתן מבית המדרש ופנה לחנות סמוכה וקנה שם שלושה נרות.
- 26 אחר כך הביא חבית ומילאה מים. כשסיים פעולות אלה עמד להתפלל תפלת מנחה גדולה
- 27 באריכות ובכוונה עצומה. אותות חדוה נראו על פניו בתפלתו.
- 28 כשסיים את תפלת המנחה ניגש אל אחד האנשים שישבו ולמדו בבית המדרש וביקשו שיגש
- 29 אל החברה קדישא ויודיע לגבאי כי הוא, ר' אשר יהונתן, גוסס וכי על החברה קדישא להזדרז
- 30 כדי שלא לאחר את יציאת הנשמה. הלה רץ בחפזון ובאימה לבצע את השליחות, ור' אשר
- 31 יהונתן, במלוא חושיו, ניגש אל יהודי אחר מיושבי בית המדרש ומסר בידיו את שלושת הנרות
- 32 שקנה לפני שעה קלה, וביקשו שלאחר יציאת הנשמה יניחוהו על הקרקע ואת הנרות שידליק
- 33 יעמידו אחד למראשותיו, אחד לימינו ואחד לשמאלו.
- 34 בבית המדרש נמצאו אותה שעה אברכים רבים שעסקו בתורה ובתפלה. כאשר ראו את
- 35 עיסוקו של ר' אשר יהונתן בהכנות לפטירה נפל עליהם אימה ופחד, מעולם לא ראו ולא שמעו
- 36 תופעה כזו. אחדים מהם חששו שהדבר מצביע על כך שר' אשר יהונתן אינו במלוא שכלו, שכן

1 לפי כל הסימנים הוא בריא ושלם בכל אבריו, כך שאין כל סימן לפטירה. ניגשו, איפוא, אל ר'
2 אשר יהונתן והחלו לטעון כלפיו שיחדל מדיבוריו ומעשיו המבשרים על פטירתו הקרובה. הזקן
3 פנה אליהם בנימה של תחנונים: "אנא, אל תבזבוזו את זמני בטענות ובויוכוחים. אם תעזרו לי
4 ותמלאו את בקשותי עוד יהיה סיפק בידי להעניק לכם ברכה בטרם היפרדי מכם". מיד הניחוהו
5 לנפשו.

6 ר' אשר יהונתן התיישב עתה לומר וידוי בקול ברור וצלול. כל מלה נשמעה מפיו במלוא
7 חיוניותה. האברכים החרישו ועקבו אחרי מעשיו, והזדרזו למלא כל בקשותיו.

8 כעבור שעה הגיעו אנשי חברה קדישא. ר' אשר יהונתן התמתח על הספסל וביקש שיגישו
9 לו את השק שבו מונחים חפציו. הוא הוציא משם תכריכים והגישם לאחד מן החברה קדישא.
10 לאחר מכן הכניס שוב ידו לשק והוציא משם צרור קשור. הוא התיר את הצרור והעלה בידו
11 שלושה זהובים.

12 את הכסף הורה למסור לגבאי החברה קדישא כתמורה לחלקת הקבר וכדמי קבורה. הוא
13 ביקש שיחצבו לו קבר ליד הגדר הצפונית של בית העלמין, ששם השטח זרוע בסלעים ואיש
14 אינו מעוניין להיקבר שם, כך שהחברה קדישא לא תפסיד כמעט מן השטח שנועד לקבורה.
15 מאידך יקויים בזה רצונו לשכב בודד. "איני מסוגל לסבול את ריח המתים הנודף מהם בגלל
16 אכילות התאוה והתענוגים שלהם" – אמר. את שאר הכסף הועיד לצדקה.

17 ר' אשר יהונתן קיפל את בגדיו וביקש לשלוח אותם לקרובי משפחתו בפראג. הוא ביקש
18 גם להזכיר לר' ישראל חיים ורעייתו שאת בנם שיוולד להם יקראו על שמו.

19 עתה ביקש מחילה וסליחה מכל יהודי פוזנא, ובירך את כל הנוכחים. עוד ביקש כי יטהרוהו
20 במים שהכין הוא עצמו וכי יקברוהו בו ביום. הוא קרא בקול: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה'
21 אחד", ונפח את נשמתו כשחיוך קל על שפתיו.

אגרות קודש

בי"ה ה' י"א אלול תרפ"ג

ראסטוב דאן

כבוד ידידי הרב הנכבד ומרומם וו"ח

איי"א מוהר"ר ישראל נח שי

1 שלום וברכה.

2 הנני בזה למלאות ידו לנסוע בערי ידידנו אנ"ש שי

3 בפלכי קאוונא, וילנא, ודוינסק כו' לחזור דא"ח ברבים,

4 ולקבוע שיעורי לימוד דא"ח כפי ציווי ופקודת הוד כ"ק

5 אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

6 ובזה הנני לבקש את ידידנו אנ"ש שי בכל אתר
7 ואתר, לקרב את ידידנו תלמידנו הרב הר"י שי הנ"ל
8 בכל מיני קירוב ברו"ג ולהתעורר לקבוע שיעורי לימוד
9 דא"ח בכתב ובע"פ, ובגלל זאת יתברכו בברכה כפולה
10 ומשולשת, וימלא השי"ת משאלות לב כאו"א לטובה
11 ולברכה בגו"ר.

12 והיו ברכה ושלוש כאו"י ידי"ע הדו"ש ומברכם
13 בכוח"ט בגו"ר.

אג"ק מוהר"י צ נרץ יז

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה ערב ל"ג בעומר תשכ"ט

ברוקלין, ניו יורק

פרופסור זאב גרין

שלום וברכה:

קבלתי בעיתם את שלושת המכתבים האחרונים שלך עם המצורף להם. תודה רבה על הבשורות הטובות הכלולות בהם, ושייתן ה' שתוכל תמיד לבשר בשורות טובות בכל ענייניך – הפרטיים והכלליים.

ביחס לרעיון של יציאה לחופשה ללא תשלום לשם עריכת ביקורים באנגליה, יבשת אירופה וכו' - באופן כללי, אם לשפוט מהתיאור שלך את הפרויקט, נראה לי שיהיה טוב לבצע את התוכנית ולנצל את ההזדמנות עד הסוף. מצד שני, הייתי מתנה את ביצוע התכנית בידיעה ברורה שבשום אופן הדבר לא יסכן את תפקידך הנוכחי. נראה לי, בלי ספק, שיש לא מעט שאפתנים שירצו לתפוס את המשרה הפנויה. לכן הכרחי לוודא שהיעדרותך לא תסכן בשום אופן את הביטחון והקביעות של תפקידך.

מיותר לציין, שיש לקחת בחשבון את העובדה שביקוריך במדינות זרות יוכלו לשרת אותך בצורה שלמעשה תחזק את מעמדך. מסיבה זו מחשבתי הראשונה הייתה שזה רעיון טוב מאוד. אני מקווה שההסתייגות שצינתי לפני כן חסרת בסיס, או שתוכל בכל מקרה לוודא שהיא תישאר חסרת בסיס. מה שלא תחליט בעניין זה, ייתן ה' שהחלטתך תהיה הנכונה, ושיהיה בהצלחה בכל פרט, ובמיוחד מאחר שהצלחתך משמעותה תועלת לרבים, על ידי שיהיה מהשפעתך הטובה במידה מוגברת.

מצאתי עניין מיוחד במסמכים המצורפים למכתבך שמשקפים את התגובה למאמר שפרסמת בלונדון ג'ואיש כרוניקל. בהתחשב בעובדה שחלק ממאמריך הושמט למרבה הצער, אני סמוך ובטוח שתמצא ההזדמנות לפרסם את המאמר שוב במלואו בכלי תקשורת אחר. ומכיון שאנשים מעדיפים משהו חדש, אין הכוונה לפרסם אותו בדיוק באותה צורה כמו לפני כן, אלא ניתן לשנותו מבחינה חיצונית ולשכתבו, כי מה שחשוב הוא התוכן והמחשבות שהובעו, שיעוררו השראה ויניעו את הקורא לכיוון של יהדות שורשית בלי פשרות. כתוספת למאמר תוכל לכלול את החוויות והפעילויות בהפצת יהדות בין הסגל והסטודנטים. בלי ספק, חשבת על הנקודה הזו גם כן, והדבר יוכל להשתלב היטב עם הכיוון הכללי של המאמר המודפס שלך.

באיחולים אישיים וברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

נ.ב. בדרך כלל, אני מאוד מסתייג מלהביע דעה בנושאים שהם מחוץ לתחום מומחיותי. עם זאת, מכיוון ש"העפתי מבט קצר" בתכנית המחקר המפורטת שצירפת למכתבך, החלטתי להעיר הערה: לא מצאתי בנקודות המחקר המפורטות נקודה אחת שלפי עניות דעתי, הייתה צריכה להיות בעלת עניין מיוחד. אני מתייחס להכרת העובדה שדלקות וחידקים מסוימים עשויים להיות קשורים דווקא לבתי רפואה - עמדה שכמדומני קיבלה התייחסות בספרות המקצועית. אינני בקיא בפרטים של בעיה זו, אך אני מאמין שהבעיה קשורה ליכולת של החיידקים לפתח חסינות לתרופות אנטיביוטיות, כמו שהוכח לגבי הפניצילין וכו'. לאור זה, ייתכן מאוד ששיטות של מניעת זיהומים שיעילות במקרים אחרים, עלולות לאבד את יעילותן בבתי רפואה בגלל שימוש מתמשך ועקבי, או בגלל שהסביבה של בית הרפואה יצרה שינויים מסוימים בחלק מהחיידקים, שהקנתה להם מידה של חסינות בסביבה מיוחדת זו.

אינני יודע אם ההשמטה של הנקודה הזו מהפרויקט שלך היא בגלל הנסיבות ששלושה חודשי מחקר לא יספיקו לכלול מחקר בשטח זה, מכיוון שבלי ספק זה יהיה כרוך בבעיה של להבחין בין חיידקים "חסינים" לבין חיידקים "בלתי חסינים" וכו', וכן בבעיות הכרוכות בשינוי שיטות עיקור,

בקרת זיהומים, ותצפיות קליניות, וכו'. או פשוט בגלל שנושא זה הוא מחוץ לתחום העבודה הנוכחית שלך. עם זאת, נראה לי שהנקודה הזאת היא בעלת חשיבות מעשית, וצריכה להיות עיקר בתחום ההתעניינות שלך.

כמו בכל דבר, שהגשמיות היא השתקפות של הרוחניות, יש משמעות לימודית בנושא הנ"ל, שמשתקפת באתיקה יהודית ובהלכה. הנקודה נידונה בצורה בולטת ב"תניא", וקשורה לאמרה בתלמוד האומרת שאיש הלומד נושא מסוים 101 פעמים, משיג מצוינות שלא בערך לזה הלומד רק 100 פעמים. במבט ראשון, זה תמוה. אבל, בעל ה"תניא" מסביר, שמכיוון שהייתה רגילות באותם ימים לחזור על נושא הנלמד מאה פעמים, לכן לא היה בזה הישג מיוחד. מצד שני, זה שלמד 101 פעמים עבר את גבול הרגילות שלו, ובכך השיג הישג יוצא מן הכלל מבחינה איכותית וכמותית. אכן, בעל התניא מגדיר בהמשך את האחרון כ"עובד ה'", ואת האחר – "אשר לא עבדו" (פרק ט"ו). אם לתרגם זאת למונחים של "מניעת זיהומים", מי שמפתח הרגלים טובים נהיה חסין בפני היצר הרע, אבל בגלל זה אינו זכאי לתגמול, כי לא נדרש מאמץ מצידי. בדומה לכך – לגבי עבירות, כפי שמוסבר ב"אגרת התשובה" שההבדל בין לעבור עבירה פעם שנייה או פעם שלישית הוא הבדל מהותי ולא רק כמותי. יש מקום לדון בזה ביתר אריכות, אך לא כאן.

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' א

מהמשנה שמעשי ידיה שלאחר מיתת האב אינם של האחים, אף
שהיא ניוזנית מהם. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּנָה – אכן מוכח
מהמשנה, שאפילו בת הניזונת מן האחים, מעשה ידיה לעצמה.
הגמרא מביאה מי שסובר כרב יוסף: אִיתְּמַר נָמִי, אִמֶּר רַבִּי יְהוּדָה
אִמֶּר רַב, בַּת הַנִּזְוֶנֶת מִן הָאֲחִין, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ לְעַצְמָהּ, ולא לאחיה.
הגמרא מבארת מדוע אין היוורשים יורשים מהאב את זכותו
במעשי ידי הבת: אִמֶּר רַב כְּהֵנָא, מָאִי טַעְמָא אִין הָאֲחִין יורשים את
זכות האב, שיהיו מעשי ידי הבת שייכים להם, דְּכֵתִיב לגבי עבד
כנעני (ויקרא כה זז) 'וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֶשֶׁת אֲחֻזָּה',
ויש לדרוש, 'אֹתָם' – את העבדים הכנעניים אתם מורשים
לְבָנֵיכֶם, ולא – ואין אתם מורשים את בְּנֵיכֶם לְבָנֵיכֶם, מִגִּיד –
ופסוק זה מלמד שְׁאִין אִדָּם מוֹרִישׁ זְכוּת שִׁישׁ לוֹ בְּבֵתוֹ, לְכָנוּ, ולכן
אין הבנים זוכים במעשי ידיה.
רבה מקשה על לימוד זה, ומביא שאכן יש שחולקים עליו: מִתְקִיף
לָהּ רַבָּה, אֲמַנְם מְבוֹאֵר בַּפְּסוּק שֶׁאִין אָדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו את זכויותיו
בבתו, אֲךָ מִנִּין שֶׁהַכּוֹנֵה לְמַעַשֵׂי יָדֶיהָ, וְאִמָּא – שְׂמָא נֶאֱמַר,
שְׂבִיטֵי הָבָה, וְקִנְסוֹת וְחִבְלוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, כְּלוּמַר בְּקִנְסוֹת שֶׁל
אָנוֹס וּמִפְתָּה וּמוֹצֵא שֶׁם רַע, או שחבל בה אדם וחייב לשלם לה,
שכיון שהם דברים שאינם מצויים ואין לבנים חסרון ממון בכך
שאינם זוכים בהם, מסתבר שאינם יורשים אותם מאביהם. אבל
לגבי מעשי ידיה של הבת, שהם מצויים, וגם יש לבנים חסרון ממון
מחמתם שהרי היא ניוזנת מהם, שְׂמָא יורשים הבנים זכות זו,
ומעשי ידיה שלהם.
מוסיף רבה ומביא תנא הסובר כן: וְכֵן תֵּנָא רַב חֲנִינָא בְּבִרְיָתָא,
הַפְּסוּק 'וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם' המלמד שֶׁאִין אָדָם
מוֹרִישׁ לְבָנָיו את זכויותיו בבתו, בְּפִתּוֹ הָבָה וְקִנְסוֹת וְחִבְלוֹת
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אבל מעשי ידיה, יורשים הבנים מאביהם.

מבואר בבירייתא של רב חנינא שאין אדם מוריש לבניו את
זכויותו בחבלות של בתו, ומשמע שהוא עצמו זכאי בממון זה
שמשלמים לה על חבלות שנעשו בה. מקשה הגמרא: תְּקִלוֹת, וכי
האב זכאי בדמיון, והרי צִעְרָא דְּנוּפָא נִינְהוּ – צער הגוף של בתו
הם, והתורה לא זיכתה לאב צער של בתו, כמבואר בבבא קמא
(פ) שאם האב עצמו חבל בבנו או בתו הקטנים חייב לשלם להם,
ומוכח שאין תשלומים אלו שייכים לאב.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבִּי יוֹסֵף בְּרַחֲמֵינָא,

וְאִינִי וְנָךְ אֵלֶּא תַחֲזוּר עַל הַפְּתֻחִים, הִנֵּי מִיָּלִי – דִּין זה הוא רק בְּעֶבֶר
כְּנַעֲנִי, דִּלָּא כְּתִיב בִּיה 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', אֲבָל עֶבֶר עֶבְרִי דְּכֵתִיב בִּיה
'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ' (דברים טו טז), ודרשו חכמים (קדושין כב.) שיהא עִמָּךְ
במאכל ועִמָּךְ במשתה, לא – אינו יכול לומר לו כן, אלא חייב
לזוננו, וְכָל שֶׁכֵּן שהאב חייב לזון את בתו, כיון שהוא נוטל את
מעשה ידיה, וכן האחים שבאים תחתיו אינם יכולים ליטול את
מעשה ידיה ולא לזון אותה, שאם כן מה תאכל. וממילא אין כל
חידוש בכך שמעשי ידיה לעצמה כשאין האחים זנים אותה.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבָּה בְּרַחֲמֵינָא, לעולם המשנה עוסקת בבת
שאינה ניוזנת מן האחים, וכדי שנדייק שמעשי ידיה שלאחר מיתת
האב אינם של האחים, ואמנם פשוט הדבר שאם אינה ניוזנת
מעשי ידיה שלה כדי שתוכל להתפרנס, ולא נִצְרְכָה משנה זו, אֲלָא
לְהַעֲרֵפָה – להשמיענו שבאופן שמעשי ידיה עורפים על מזונותיה,
אין אומרים שאחיה יטלו את אותו סכום העודף על מה שהיא
צריכה למזונותיה, אלא הכל שלה.
הגמרא מביאה את דברי רבא, הרוחח את תירוצו של רבה בר
עולא, ואומר שקשויית רב יוסף לא הובנה כראוי: אִמֶּר רַבָּה, נִצְרְכָה
רַבָּה – אדם גדול בְּרַב יוֹסֵף, וכי לא ידע דְּאִיכָא הַעֲרֵפָה וְקִמְדִּיתִּיב
הַיּוֹבֵהָ – האם יתכן שלא ידע שאפשר לבאר שהחידוש במשנה
הוא לענין 'העדרה', שמחמת כן הקשה ממשנתינו. אֲלָא אִמֶּר רַבָּה,
רַב יוֹסֵף שהקשה ממשנתינו, מִתְּנִיתִין נוּפָא קִישֵׁי לֵיהּ – המשנה
עצמה הוקשה לו, ומכח קושיא זו הקשה על רב ששת, דְּקִתְּנִי
במשנה, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּמִצִּיאָתָה, אָף עַל פִּי שְׂלָא נִכְתָּה אותם בחיי
האב, הרי הם של אחיו. ובשלמא לגבי מעשה ידיה שייכת לשון
'גבייה', שעדיין לא גבתה את שכר פעולתה מאותו אדם שעבדה
עבורו, אלא מִצִּיאָתָה, מִמָּאֵן נִבְיָא – ממי היא צריכה לגבות את
מציאתה, והלא בידה היא. אֲלָא לֹא הָבִי קֶאֱמֵר – אלא ודאי כך
היא כוונת התנא של המשנה, מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דִּינָם מִצִּיאָתָה, מִה
מִצִּיאָתָה אם מצאה בְּחֵי הָאֵב הרי היא לָאֵב, כיון שיכול הוא שלא
לזוננו, ואם לא תתן לו את מציאותיה תהיה בנייהם איבה וימנע
מלזוננו, אך אם מצאה לְאִחָה מִיתָה הָאֵב היא שייכת לְעִצְמָהּ, ולא
לאחיה, כיון שאחיה זנים אותה בעל כרחם, מתנאי כתובה. אָף
מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ נָמִי, רק אם עשאתן בְּחֵי הָאֵב הרי הן לָאֵב, אך אם
עשאתן לְאִחָה מִיתָה הָאֵב הרי הן לְעִצְמָהּ, ואפילו אם היא ניוזנת
מנכסי האחים. וכיון שעיקר הנידון במשנה הוא במעשי ידיה,
ר'מציאתה' הוזכרה רק כדי להשוות לה את מעשי ידיה, לכן נקטה
המשנה לשון 'גבייה' השייך במעשי ידיה. ועל כל פנים מוכח

פרשת עקב

ז וַיְהִיָּה | עַקֵּב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים
הָאֵלֹהִים וְשִׁמְרָתָם וַעֲשִׂיתָם אִתָּם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁפַּע
לְאַבְרָהָם: ^א וַיֹּאבְדֵךְ וַיִּבְרַכְךָ וַיְהַרְבֵּךְ וַיִּבְרַךְ פְּרִי־
בִטְנְךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דִּגְגֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ
שְׁנֵי־אֲלָפִיךָ וַעֲשִׂיתָרְתָּ צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם לְתֵת לָךְ: ^ב בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עֶקֶר וְעַקְרָה וּבְכֹהֲמֶתְךָ:
^ג וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּי מַצְרִים
הָרָעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁיִמָּם בְּךָ וְנִתְּנָם
בְּכָל־שְׁנָאִיךָ: ^ד וְאַכְלָתָ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ^ה כִּי
תֵאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם: ^ו לֹא תִירָא מֵהֶם זָכָר
תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה
וּלְכָל־מִצְרָיִם: ^ז הַמִּסַּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהֵאֵתָת וְהַמִּפְתִּים וְהִדְד הַחֲזָקָה וְהַזֹּרֵעַ
הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא
מִפְּנֵיהֶם: ^ח וְגַם אֶת־הַצֹּרֵעַ יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בָּם עַד־אֲבָד הַנְּשָׂאִרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֵיךָ:
^ט לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקֶרְבְּךָ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא: ^י וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוֹכֵל
כָּלְתָם מֵחֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:
^{יא} וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָּם מְהוּמָה
גְּדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם: ^{יב} וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ
וְהֵאבַדְתָּ אֶת־שִׁמָּם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אִתָּם: ^{יג} כִּי פָסִילִי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׁרָפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תִחַמְדוּ כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ פֶּן תִּגְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^ט וְלֹא־תִבְיֵא תוֹעֲבָה אֶל־
בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמָהוּ שֶׁקָּץ | תִּשְׁקָצֶנּוּ
וְתַעֲב | תִּתְעַבְּנוּ כִּי־חָרֵם הוּא: ^פ כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחְיִין וּרְבִיתֶם וּבֵאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: ^צ וְזָכַרְתָּ
אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְזֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן עֲנִתָךְ לְנִסְתָּךְ
לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתִּשְׁמֹר כְּחֵי מִצְוֹתוֹ
קִרִי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ^ק וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכֲלֶךָ
אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעָךָ כִּי לֹא עֲלִי־הִלָּחֵם לְבָדוֹ יְחִיָּה
הָאָדָם כִּי עֲלִי־מִצְוָה כִּי־יְהוָה יְחִיָּה הָאָדָם:
^{ישראל} ^ד שְׁמִלְתָךְ לֹא בָלְתָה מַעֲלֶיךָ וְהַגְּלָךְ לֹא
בָצָקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ^ה וַיִּדְעָתָ עִם־לִבְּךָ כִּי
כָּאֲשֶׁר יִיָּסַר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:
וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו
וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ: ^ו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל־
אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינָל וְתַהֲלֹמַת יְצָאִים
בְּבִקְעָה וּבְהָר: ^ז אֶרֶץ חֲטָה וְשִׁעֲרָה וּגְפֹן וְתַאֲנָה
וּרְמוֹן אֶרֶץ־צִוִּית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ^ח אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְּמִסְכְּנָתָ תֹאכֵל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר כָּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרוֹזל וּמַהֲרִיָּה תַחְצֹב
נַחֲשֶׁת: ^ט וְאַכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות סז עמ' 179)

ואכלת ושבעת וברכת

משה רבנו תקן את ברכת "הזן" על ירידת המן. ותמוה,
פיצד אנו מקבצים נסח זה על לחם מן הארץ. ויש לומר,
שלחם מן הארץ הוא לאמתו של דבר רק לכוש לשרש המזון,
שהוא 'לחם מן השמים'. יהודי מכיר את האמת, שמוזנו
איננו תלוי בהקנתו ובמלאכתו, ואפילו לא בלבושי השבע
בתור כלי לברכת ה', אלא זהו אך ורק 'לחם מן השמים'.

שני ^י השמר לך פן תשכח את־יהוה אֱלֹהֶיךָ

נכשלים . . ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות כנרתי ומזכיר לחברו טרם ישפח וילך לו".

שלישי - אל-תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם . מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: הלא בצדקתך ובישר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת . הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה-עורף אתה: וזכר אל-תשפח את אשר הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת ממצרים מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים הייתם עם-יהוה: ובחרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם: כעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר-כרת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם ככל-הדברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים לוחת הברית: ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים פרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את-העם הזה והנה עם-קשה-עורף הוא: הדרך מפני ואשמידם ואמחה את-שמן מתחת השמים ואעשה אותך לגוי-עצום ורב

לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: כפן-תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת: י ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל אשר-לך ירבה: י ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: י המוליכך במדבר . הנדל והנזא נחש . שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש: י המאכלך מן המדבר אשר לא-ידעו אבותיך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחריתך: י ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה: י ובקרת את-יהוה אלהיך כי הוא נתן לך כח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבותיך ביום הזה: פ ויהי אם-שכח תשכח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: כ בגוים אשר יהוה מאבד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעו בקול יהוה אלהיכם: פ ט שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרת בשמים: כ עם-גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק: ג וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש טו עמ' קז)

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיים ההתעוררות מכריזים שכל אלו שאכלו כשעור, בטח יברכו את הברכה שנתחילו בה. וכמדומה שמוכא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להכריז בקגון דא נכתב בספר 'שאלת שלום' לשאלות: "המון העם מקלים . . גם מקצת בעלי תורה ויראי ה'

לָחֶם וּמִשְׁנָאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיָּאם לַהֲמָתָם
בַּמִּדְבָּר: ־ וְהֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזוֹרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 183)

ואכלת ושבעת וברכת

"צִרְיָכִים אֲנִי לְהַזְכִּיר (ב'כונה ירושלים) מַלְכוּת שְׁמַיִם
וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּבֵית הַמֶּלֶךְ שׁ. . וְאֵין נִגְאָלִין עַד שְׁתַּחֲדוּי
וּתְבַעֲנוּ שְׁלֹשָׁתָן" (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה,
ותביעה זו מקרבת אותה, כי "אפלו אין ביד ישראל אלא
הקווי, כדאי הם לגאולה בשכר הקווי". וכתב החיד"א: "את
צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. . . (וכי תימא שאין לנו זכות,
מפלי מקום תצמיח) כי לישועתך קוינו".

רבי י' א' בעת שהוא אמר יהוה אלי פסל-לך
שני-לוחת אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה
ועשית לך ארון עץ: ואתכל על-הלחת
את-הדברים אשר היו על-הלחת הראשנים
אשר שברת ושמתם בארון: . ואעש ארון עצי
שטים ואפסל שני-לחת אבנים פראשנים
ואעל ההרה ושני הלחת בידי: . ויכתב
על-הלחת בכתב הראשון את עשרת
הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך
האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: . ואפן
וארד מן-ההר ואשם את-הלחת בארון אשר
עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה: . ובני
ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה שם
מת אהרן ויקבר שם ויכתן אלעזר בנו
תחתיו: ומשם נסעו הגדגדה ומן-הגדגדה
יטבתה ארץ נחלי-מים: . בעת שהוא הבדיל
יהוה את-שבט הלוי לשאת את-ארון ברית-
יהוה לעמוד לפני יהוה לשירתו ולבָרַךְ בְּשִׁמוֹ
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: . על-פֶּן לֹא-יִהְיֶה לְלֹו חֶלֶק
וְנִחַלָה עִם-אֲחָיו יְהוָה הוּא נִחַלָתוֹ כֹּאשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹו: . ואנכי עמדתי בהר פימים
הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע
יהוה אלי גם בפעם ההוא לא-אבה יהוה

מִמֶּנִּי: ־ וְאֵפֶן וְאֵרַד מִן-הָהָר וְהָהָר בַּעַר בָּאֵשׁ
וְשָׁנִי לוֹחַת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי: ־ וְאֵרָא וְהִנֵּה
חֲמָתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֹגֶל
מִסִּכָּה סִרְתֶּם מִהָר מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה
אֲתָכֶם: ־ וְאַתָּפֹשׁ בְּשָׁנִי הַלָּחַת וְאַשְׁלֹכֶם מֵעַל
שְׁתֵּי יָדַי וְאַשְׁבֶּרֶם לְעֵינֵיכֶם: ־ וְאַתָּנַפֵּל לִפְנֵי
יְהוָה פְּרָאשָׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
לָחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שְׁתִּיתִי עַל
כָּל-חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲמָתָם לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לַחֲכַעִיסוֹ: ־ כִּי יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאֵף
וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
אֲתָכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא:
־ וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף יְהוָה מֹאֵד לְהַשְׁמִידוֹ
וְאַתָּפֵלל גַּם-בַּעַד אַהֲרֹן בַּעַת הַהוּא: ־ וְאַתָּה
חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר-עֲשִׂיתֶם אֶת-הָעֹגֶל לְקַחְתִּי
וְאַשְׁרַף אֹתוֹ . בָּאֵשׁ וְאַפַּת אֹתוֹ מִחוּץ הַיֵּטֵב
עַד אֲשֶׁר-דָּק לַעֲפָר וְאַשְׁלַךְ אֶת-עַפְרוֹ אֶל-
הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן-הָהָר: ־ וּבִתְבַעֲרָה וּבִמְפָּה
וּבִקְבֻרַת הַתַּאֲוָה מִקְצָפִים הָיִיתֶם אֶת-יְהוָה:
־ וּבִשְׁלַח יְהוָה אֲתָכֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר
עֲלוּ וְרִשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמִרוּ
אֶת-פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא תִאֲמַנְתֶּם לֹו וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ: ־ מִמֶּרִּים הָיִיתֶם עִם-יְהוָה
מִיּוֹם דַּעַתִּי אֲתָכֶם: ־ וְאַתָּנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת
אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת-אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
הִתְנַפַּלְתִּי כִּי-אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֲתָכֶם:
־ וְאַתָּפֵלל אֶל-יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוָה אֱלֹ-
תִשְׁחַת עַמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ
אֲשֶׁר-הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: ־ וְזָכַר
לְעִבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֶל-תָּפֶן
אֶל-קִשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל-רִשְׁעוֹ וְאֶל-חַטָּאתוֹ:
־ כִּי-וָאִמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשֶּׁם מִבְּלִי
יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיאָם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-דִּבֶּר

השחיתך: ^א ויאמר יהוה אלי קום לך למסע
לפני העם ויבאו ויירשו את הארץ אשר
נשבעתי לאבותם לתת להם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 576)

ואכלת ושבעת וברכת

"כִּי־אִם לִדְרֹךְ הַמִּלָּאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֵבָה". יש
לומר, שזהו כנגד ארבע אותיות שם הוי'. מלאה - שלמות
המקבל, מלכות. פתוחה - משפיע, ו"א. קדושה - חכמה.
רחבה - בינה.

חמישי י' ועתה ישראל מה יהוה אליך שאל
מעמך כי אם ליראה את יהוה אלהיך ללכת
בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יהוה
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: ^ג לשמו' את
מצות יהוה ואת חקתיו אשר אנכי מצוה היום
לטוב לך: ^ד הן ליהוה אלהיך השמים ושמי
השמים הארץ וכל אשר בה: ^ה רק באבתיך
חשק יהוה לאהבה אותם ויבחר בזרעם
אחריהם בכם מפליהעמים כיום הוה:
^ו ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו
עוד: ^ז כי יהוה אלהיכם הוא אלהי האלהים
ואדני האדנים האל הגדל הגבול והנורא אשר
לא ישא פנים ולא יקח שחד: ^ח עשה משפט
יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה:
^ט ואהבתם את הגר כיהגרים היותם בארץ
מצרים: ^י את יהוה אלהיך תירא אתו תעבד
וכו' תדבק ובשמו תשבע: ^{יא} הוא תהלתך והוא
אלהיך אשר עשה אתך את הגדלת ואת
הנוראת האלה אשר ראו עיניך: ^{יב} בשבעים
נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה שמך יהוה
אלהיך ככוכבי השמים לרב: ^{יג} ואהבת
את יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו
ומשפטיו ומצותיו כל הימים: ^{יד} וידעתם היום
כי ^א לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר

לא יראו את מוסר יהוה אלהיכם את גדלו
את ידו החזקה וזרעו הנטויה: ^ב ואת אתתיו
ואת מעשיו אשר עשה בתוך מצרים לפרעה
מלך מצרים ולכל ארצו: ^ג ואשר עשה לחיל
מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף את מי
ים סוף על פניהם בדרפם אחריכם ויאבדם
יהוה עד היום הוה: ^ד ואשר עשה לכם במדבר
עד באכם עד המקום הוה: ^ה ואשר עשה לדתן
ולאבירים בני אליאב בן ראובן אשר פצתה
הארץ את פיה ותבלעם ואת פתייהם ואת
אחיהם ואת פליהקים אשר ברגליהם בקרב
פל ישראל: ^ו כי עיניכם הראת את כל מעשה
יהוה הגדל אשר עשה: ^ז ושמרתם את כל
המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו
ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה: ^ח ולמען תאריכו ימים על
האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם
ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש: ^ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

ואכלת ושבעת וברכת

"כמו שברך את אבותנו . . בכל מפל כל". כל - רומז
לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל
הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כלולה מעשר,
בגימטריא כ"ל (50). בכל מפל כל - שלמות זו נמשכת בכל
שלשת הקוים (בכל אברהם, מפל יצחק, כל יעקב), הכוללים
את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("כן יברך
אבותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בחינתיהם.

שישי י' כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה
לא בארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר
תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק:
^א והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ
הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים:
^ב ארץ אשר יהוה אלהיך ירש אתה תמיד
עיני יהוה אלהיך בה מרשית השנה ועד

אחרית שנה: ס י והיה אם-שמע תשמעו
אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום
לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-
לבבכם ובכל-נפשכם: י ונתתי מטר-ארצכם
בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותרשד
ויצהרך: טו ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת
ושבעת: טז השמרו לכם פן יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם
להם: יז וחרה אף-יהוה בכם ועצר את-השמים
ולא-יהיה מטר והארמה לא תתן את-יבולה
ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה
נתן לכם: יח ושמעתם את-דברי אלה על-לבבכם
ועל-נפשכם וקשרתם אתם לאות על-ידכם
והיו לטוטפת בין עיניכם: יט ולמדתם אתם
את-בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובכלכתך
בדרך ובשכבך ובקומך: כ וכתבתם על-מזוזות
ביתך ובשעריך: כא למען יראו ימיכם וימי
בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם
לתת להם כימי השמים על-הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

ואכלת ושבעת וברכת

"מצות-עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון,
שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'" (שולחן ערוך, אדמו"ר
היוקן). ויש לדיק, לשם מה מוסיף "לברך את ה'" (וברמב"ם
ליתא). ויש לומר, דהנה פתבו ראשונים "וברכת את, לרבות
בעל הבית" (ומשעם זה אורח מברך, כדי שיברך לבעל
הבית). לכן פתב את ה', שלא נחשב ש"מצות-עשה מן
התורה" כוללת גם ברכת בעל הבית.

שביעי כב כי אם-שמר תשמרון את-כל-המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה
לאהבה את-יהוה אלהיכם ללכת בכל-דרכיו
ולדבקה-בו: כג והוריש יהוה את-כל-הגוים
האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים
מכם: כד כל-המקום אשר תדרך פה-רגלכם בו
לכם יהיה מן-המדבר והלבנון מן-הנהר נהר-

פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם: כה לא
יתצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן |
יהוה אלהיכם על-פני כל-הארץ אשר תדרכו
כה פאשר דבר לכם: ססס

★ ★ ★

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מכר
לעלם ולעלמי עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא,
תשבחתיא ונחמתיא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

ואכלת ושבעת וברכת

הקסיד הנודע רבי הלל מפאריטש היה משתמט מלומר
"על נהרות כבל" לפני ברכת המזון, והשתדל תמיד למצוא
יומא דפגרא או אורח חשוב כדי לומר "שיר המעלות".
פאשר לא הצליח למצוא שום אמתלא, היה אומר: היום יש
לנו אורח חשוב - "על נהרות כבל", ולכבודו צריכים לומר
"שיר המעלות"!

מפטיר כב כי אם-שמר תשמרון את-כל-המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה
לאהבה את-יהוה אלהיכם ללכת בכל-דרכיו
ולדבקה-בו: כג והוריש יהוה את-כל-הגוים
האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים
מכם: כד כל-המקום אשר תדרך פה-רגלכם בו
לכם יהיה מן-המדבר והלבנון מן-הנהר נהר-
פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם: כה לא
יתצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן |
יהוה אלהיכם על-פני כל-הארץ אשר תדרכו
כה פאשר דבר לכם: ססס

ק"א פסוקים, יעל"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִי־חִים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיְמִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד וְתֹאמַר צִיּוֹן לַעֲצֻמָּה עֲזָבֵנִי יְהוָה וְגַם נָדָה לִי כְּאֵלֹו נֹאדָנִי שְׂכַחֲנִי: מו וְאֹמְרִים לָהּ לֹא בָן הוּא הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָל שְׁלָה, וְכִי תִקְשֶׁה לָבֶה מִרְחֶם בֶּן־בְּטָנָה אִם אִם יִתְּבֹן בְּשׁוֹם פֶּעַם שׁ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחַנָּה כָּכָל זֹאת וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכַּחֲךָ: מו הֵן עַל־כַּפֵּימָּה חֲתִינָה אֶת חֲתִינָה לְכָרֶךְ תְּמִיד חֲוִמֵּינָה תְּהִירִסוֹת נִגְדִי תְּמִיד: יז מִתְּהִירוֹ וְתִתְּהִירוֹ בְּנִיךְ לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה אוֹ מִתְּהִירִסִּיךְ וּמִתְּהִירִיךְ הֵם הַפּוֹשְׁעִים שֶׁשָּׁכְּבוּ תְּהִירִסָּה וְתִתְּהִירוֹן מִפְּנֵי מִגְּבֹלֶךְ יִצְחָק וְלֹא יִתְּהִירוֹ בְּךָ עוֹד: יח כְּאֵלֹו לְצִיּוֹן יֹאמַר שְׂאִיר־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֹאֵי אוֹד כָּל־כָּרֶךְ נִקְבְּצוּ בְּאוֹרֶךְ חֲרִיגֵי נֶאֱסִי יְהוָה תִּתְּהִירוֹ תִּתְּהִירוֹ בְּךָ כִּי כָל־כָּרֶךְ פְּתִיכִים יִתְּהִירוֹ תִּתְּהִירוֹ וְתִתְּהִירוֹ וְתִתְּהִירוֹ אוֹתָם עֲלֵיךְ בְּקֶשֶׁר אֲמִין כְּפִלָּה הַשְׁמִירָה הַעֲדִי שְׁמִתָּ לָהּ הַחֲתוּן

שי למורא

יד וְתֹאמַר צִיּוֹן, חֲזִירָה אֶת צִיּוֹן לִפִּי שְׁהִיא רֹאשׁ מִמְּלַכַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֵאלֹו הָעִיר מִתְּאֻנָּתָהּ עַל בְּנִיהָ שֶׁנָּלוּ מִמֶּנָּה. עֲזָבֵנִי ה', לִסְבַּת אַרְךְ תְּהִלֹּת הָיִתָּה סְבוּרָה לֹאִמֵּר בְּךָ. (טו) עוֹלָה, בְּנֵה חֲקִטָּה. וְהוּא מִלְשׁוֹן "עוֹלָל וְיֹנֵק" (ירמיה I.TD). מִרְחֶם בֶּן־בְּטָנָה, הָאֵם תִּשְׁכַּח לְרַחֵם עָלֶיהָ וְלִדְגָּא לְצִדְקִיהָ. גַּם אֵלֶּה

תְּשַׁכַּחַנָּה וְגו', אֲפִלּוֹ אִם יֵשׁ מַעֲט נְשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִדַּת אֲבִירִיּוּת וְתִשְׁכַּחַנָּה אֶת בְּנִיהָ, אֲכַל אִנִּי לֹא אֶשְׁכַּחֲךָ. (טו) הֵן עַל כַּפֵּימָּה חֲתִינָה, תְּהִירוֹ אֶת וְתִתְּהִירוֹ לְפָנֶי כְּאֵלֹו חֲקִיטָה עַל כַּפֵּי חֲוִמֵּינָה נִגְדִי תְּמִיד, תְּהִירוֹ חֲוִמֵּינָה מִמּוֹלֵי תְּמִיד לְכַר בָּהֶם לְכַוְנָם. (יז) מִתְּהִירוֹ בְּנִיךְ, וְתִתְּהִירוֹ בְּנִיךְ לְשׁוֹב מִתְּהִירִסִּיךְ וּמִתְּהִירִיךְ מִפְּנֵי יִצְחָק, תְּהִירִסִּים וְתִתְּהִירוֹ אוֹתָם יִצְחָק מִפְּנֵי שֶׁלֹא יִתְּהִירוֹ בְּךָ עוֹד רְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הֵיוּ חֲסִידֵי לְהִירִסָּה וְלִתְּהִירוֹן. (יח) כְּעִדִּי תִלְבְּשִׁי, תִּתְּהִירוֹ בְּךָ כְּמוֹ בְּמִלְכּוּשׁ שֶׁל קִשּׁוּם. וְתִתְּהִירוֹ בְּכִלָּה,

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מט"א

מט י וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי יְהוָה וְנֹאדָנִי שְׂכַחֲנִי: טו הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֶם בֶּן־בְּטָנָה גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחַנָּה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכַּחֲךָ: מו הֵן עַל־כַּפֵּימָּה חֲתִינָה נִגְדִי תְּמִיד: יז מִתְּהִירוֹ וְתִתְּהִירוֹ בְּנִיךְ מִתְּהִירִיךְ וּמִתְּהִירִיךְ מִפְּנֵי יִצְחָק: יח שְׂאִיר־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֹאֵי כָל־כָּרֶךְ

עטרת מרים

שי למורא

לשם קדושים: יט כי דאנת חרבתיך ושמומתיך וארץ הרסתך לא תראני עוד כי עתה יהיו כלן מושבות עד תצרי שתתנה צנה ורחוקה מיושב מרוב יושביה ורחקו בקצה הארץ מבליעך המושבות איתך: כ עוד ואמרו באזנך בני שפליך הבנים שהיית שפולה מהם צרלי

המקום מרוב העם גשה התקרב לי

אלי ואשבה שאוכל לשבת:

כא ואמרת בלבבך מי ילדלי

אתאלה מתיכן באו עם רב כזה

הלא זה ימים רבים ואני שכולה

וגלמודה גלה ויחיה גלה גלו וסורה

וסרו ממני ואלה מי גדל הן אני

נשארתי לבדי אלה הבאים

מאיפה הם: כב כה אמר אדני

יהוה הנה אשא אלגזים ידי

וארמוז להם שביאו בני הגולה לארצם

ואלעמים אשר לא ישמעו תיכף

ארים נסי גם מלחמת גוג ומגוג אשר

שם יפלו בגופלים, ואן והביאו בניך

בהצנן על הכפא שנושאים בו את

השרים ובגתך עלפתה

תנשאנה וביאו אותם לארצם:

כג והיו מלכים אמנך מגדלך

ושרותיהם השרות שלהם יהיו

מיניקתך עד לבסוף אפים ארץ

ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו

וידעת אז תרני כיראני יהוה

והיכולת ביד אשר לא יבשו קני

מפני שפלא בעיניהם לאמר: דברי

האומות, אשר ישראל נשבו ונלקחו

לעבדים: כד ה' יקח מגבור

מהאומות מלקוח שלקת, ואם שבי

צדיק שלקח בצדק ובמשפט ימלט

וצאו ישראל מתחת רשותו: כה ענה

הקדוש ברוך הוא כירכה א אמר

יהוה לא בן הוא אלא גס שבי

גבור יקח ממנו כי אני גבור מקם

ומלקוח ערני שלקחתם בכח

ובעריצות ולא בצדק ובמשפט בן

ימלט מיד ערני ואת יריבך ועם

מריבך אנכי אריב ואת בניך

אנכי אושיע: כו והאכלתי את

מוניך ואנסך את בשרם לחית השדה וכעסים ביין פירות דמם ישפרון

וידעו כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר חזק יעקב:

נקבצו באולך חיראני נאם יהוה כי

כלם פעדי תלפשי ותקשרים בפלה:

יט כי חרבתיך ושמומתיך וארץ הרסתך

כי עתה תצרי מיושב ורחקו מבליעך:

כ עוד ואמרו באזנך בני שפליך צרלי

המקום גשה לי ואשבה: כא ואמרת

בלבבך מי ילדלי אתאלה ואני שכולה

וגלמודה גלה וסורה ואלה מי גדל הן

אני נשארתי לבדי אלה איפה הם:

כב כה אמר אדני יהוה הנה אשא אל

גזים ידי ואלעמים ארים נסי והביאו

בניך בהצנן ובגתך עלפתה תנשאנה:

כג והיו מלכים אמנך ושרותיהם

מיניקתך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר

רגליך ילחכו וידעת כיראני יהוה אשר

לא יבשו קני: כד ה' יקח מגבור מלקוח

ואם שבי צדיק ימלט: כה כירכה א אמר

יהוה גס שבי גבור יקח ומלקוח ערני

ימלט ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך

אנכי אושיע: כו והאכלתי את מוניך

ואנסך את בשרם וכעסים דמם ישפרון וידעו

כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך

ואת יריבך, ועם המריבים בך. כז והאכלתי את מוניך את

בשרם, ואאכיל לחית השדה את מוניך, הם הגזים המצערים אותך, והם

ותקשרי אותם בצוארך לני בקשורי פלה שפושרת צוארת בתכשיטים וסרטי משי. יט כי חרבתיך ושמומתיך, כי תמיד לנגדי חרבתיך ושמומתיך וארץ חרסיתך, לבנות ולמלאות ולתקן. תצרי מיושב, כל הערבות תתינה מושבות עד שתצרי (שיתנה צר ורחוק) מרוב יושבים. ורחקו מבליעך,

כלומר, מה שתהיי מלאה יהיו פלם

בניך, ותמשחיתים ומבליעים אותך

ויתרחקו ולא יבואו בגבולך. כ) בני

שפליך, הבנים אשר היית שפולה

מהם, הם ואמרו באזנך "צר לי המקום"

מרוב רבוי העם. גשה לי ואשבה,

התקרב לצד אחר בשבילי כדי שאוכל

גם אני לשבת. כא) גלה וסורה,

הלא בני גלו וסרו ממני. אלה איפה

הם, אלה הבאים, מאיפה מקום באו.

"איפה", כמו "מאיפה". פרוש אחר,

איפה הם היו. כב) אשא אל גזים

ידי, לרמוז להם להביא את ישראל

מקל מקומות פוריותם, כלומר, אעיר

לכם על זאת. ארים נסי, אנביה מוט

הדגל, שידאוו העמים. (והוא כפל

הענין במלים אחרות). בהצנן, הוא

בנה הבגד, כמו "חצני נערת" (נחמיה

היג). ולפי התרגום (על פי ה"מדרגות")

פרושו, בעגלות מחפזות. והמלכים

פרט, שהוא כסא שנושאים בו את

השרים. ולפי התרגום ש"בצנן" פרושו

בעגלות מחפזות, יתכן לפרש "בגומות

על כתף תנשאנה", בצד העגלה, שקד

היה המנהג שישבו הנשים בצד העגלות

המחפזות. ויהיה "על כתף" כמו "על

כתף הבית" (מלבי"ם 102:1).

כג) והיו מלכים אמנך, מלכי

הגזים ועסקו בגדול בניך. אפים ארץ

ישתחוו לך, יפלו על פניהם לארץ

לשתחית לך. כד) ה' יקח מגבור

מלקוח, כסבורים אותם לומר, וכי

אפשר לקחת מיד עשו הגבור את

המלקוח והשבי ששבה את ישראל.

ואם שבי צדיק ימלט, וכי אפשר

להמליט מיד עשו את השבי ששבה

מישראל. כה) ערני, גבור חזק מאד.

כז) והאכלתי את מוניך את

מניך, הם הגזים המצערים אותך, והם

א כה | אָמַר יְהוָה אִמְנֵם נְתַתִּי לָהּ גַּם כִּרְתוּת, אֲבָל אֵי זוֹ סֵפֶר כִּרְתוּת אִמְכֶם קִבְּלָה אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מְלוֹיִם שְׁלִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרַתִּי אֶתְכֶם לוֹ כִּדְּי לְשֹׁלֵם חֹזֵב הָלֹא הָיוּ בְּעוֹנֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבִפְשְׁעֵיכֶם בְּעָבוּר הַפְּשָׁעִים שִׁלַּחְתָּה אִמְכֶם: ב מְדוּעַ אַתֶּם מַעֲבִיבִים הַתְּאוּלָה, כִּי בָאתִי לְהִתְקַרֵּב אֲלֵיכֶם וְאֵין אִישׁ פֹּהֵה אֵלַי, קָרָאתִי שְׁתִּבּוּאוֹ אֵלַי וְאֵין עוֹנֶה וְאֵין מִי מִשִּׁיב לִי, הִקְצוֹר קִצְרָה יָדִי מִפְּדוּת מִלְּפָדוֹת אֶתְכֶם וְאִם־אֵין־כִּי כֹחַ לְהַצִּיל תָּנוּ בְּגַעְרָתִי כְּשֶׁאֵין גִּיעוֹר אַחֲרֵיב יָם אֲשִׁים נִהְרֹת מְדָרֵךְ תִּבְאֵשׁ דְּגָתָם אֲנִשׁ הַיָּם מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא: ג אֲלֵבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת חֲשֵׁכָה וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם כְּאֵלוֹ הֵם מְלֵאִים עֲרֵפֶל וְגֶשֶׁם: ד יִשְׁעִיהָ אוֹמֵר אֲדֹנִי יְהוָה שְׁלַחְנִי לְהַתְנַבֵּא וְתָנוּ לִי לְשׁוֹן צַח הִרְאִי לַמְּוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת לְחַשׁוֹי לְלַמֵּד לִפִּי הַעֵת וְהָיוֹן אֶת־יָעֹף הַתַּאֲבָב לְשִׁמּוֹעַ דְּבָרֵךְ ה', הִיָּה יַעֲרִי מַעֲוֵר אוֹתִי בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר לְלֶכֶת לְנִבְאוֹת יַעֲרִי לִי הִיָּה מַעֲוֵר אֲזֵן אוֹנִי לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוֹה בְּלִמּוּדִים כְּתוּלִים: ה אֲדֹנִי יְהוָה פִּתַּח־לִי אֲזֵן וְהִשְׁמַעְנִי אֶת מִי אֲשֶׁלָּה וְאֶנְכִּי לֹא מְרִיתִי מִלִּלְדֹּף בְּשִׁלְחוֹתִי וְאֶחָד לֹא נִסְוֹגְתִי אֶלָּא אִמְרִיתִי הִנֵּי שְׁלַחְנִי: ו לֹא כִנְעַנְתִּי לְלֶכֶת מִחֹשֶׁשׁ פֶּן יִכְנִי אֶלָּא גִּוִּי נִתְּתִי לְמַכִּים וּלְחִי לְמַרְטִים שֶׁר לְחִי וְחָקָו פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי כִּדְּי מִכְּלָמוֹת וְרָק: ז וְאֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי בְּהַקִּים דְּבָרֵי נְבוּאָתִי עַל־פֶּן לֹא נִכְלַמְתִּי בְּדַבְרֵי נְבוּאָתִי עַל־פֶּן שְׁמִתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ וְאֲדַע כִּי יַדְעִתִּי בִּרְלֵא אֲבוּשׁ: ח הַקְּדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא קְרוֹב לִי מִצִּדִּיק הַמַּצְדִּיק אוֹתִי בְּדִין, לָכֵן מִי שְׂרוּצָה לְרִיב אִתִּי נִעְמָדָה יָחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי: ט מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי כִּי בּוֹדֵאִי לֹא יוֹכֵל

יֵאכְלוּ אֶת בִּשְׂרָם. וְכַעֲסִים, כִּמוּ מִשְׁקָה שְׁנִסְקַט מִפְּרוֹת. אֲבִיר יַעֲקֹב, חֲזָקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. (א) אֵי זוֹ, חֲזָקוֹ הוּא זֶה. סֵפֶר כִּרְתוּת אִמְכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ, כְּלוּמַר, הָלֹא שִׁלַּחְתִּיהָ מִכּוּתִי בְּלֹא סֵפֶר כִּרְתוּת שֶׁהוּא כְּתִבּ הַגֵּמ, וְזֶה אוֹת שְׂאֵל עֲשִׂיתִי וְזֹאת מִכּוּתִי שְׁמֵאֲסִתִּי בָּהּ, אֶלָּא מִכּוּתִי שֶׁמִּדְּרָה בִּי שִׁלַּחְתִּיהָ לִּפִּי שְׁעָה, אֲבָל לֹא נִסְקַט הַקֶּשֶׁר בִּינֵינוּ. "אִמְכֶם", הוּא רָמַז לְכִנְסֵת יִשְׂרָאֵל. וְתִבְנִים הֵם כָּל פֶּרֶט מִהֶם. מְנוּשֵׁי, כְּאֵלוֹ הָיוּ מְלוֹיִם שֶׁחִיב לְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת הַחֹב. אֲשֶׁר מִכְרַתִּי אֶתְכֶם לוֹ, אֲשֶׁר מִסְּרִיתִי אֶתְכֶם לְכַסּוֹי הַחֹב שֶׁמִּנֵּעַ לוֹ. הֵן בְּעוֹנֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שִׁלַּחְתָּה אִמְכֶם: ב מְדוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הִקְצוֹר קִצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־כִּי כֹחַ לְהַצִּיל תָּנוּ בְּגַעְרָתִי אַחֲרֵיב יָם אֲשִׁים נִהְרֹת מְדָרֵךְ תִּבְאֵשׁ דְּגָתָם אֲנִשׁ הַיָּם מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא: ג אֲלֵבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת חֲשֵׁכָה וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם כְּאֵלוֹ הֵם מְלֵאִים עֲרֵפֶל וְגֶשֶׁם: ד יִשְׁעִיהָ אוֹמֵר אֲדֹנִי יְהוָה שְׁלַחְנִי לְהַתְנַבֵּא וְתָנוּ לִי לְשׁוֹן צַח הִרְאִי לַמְּוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת לְחַשׁוֹי לְלַמֵּד לִפִּי הַעֵת וְהָיוֹן אֶת־יָעֹף הַתַּאֲבָב לְשִׁמּוֹעַ דְּבָרֵךְ ה', הִיָּה יַעֲרִי מַעֲוֵר אוֹתִי בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר לְלֶכֶת לְנִבְאוֹת יַעֲרִי לִי הִיָּה מַעֲוֵר אֲזֵן אוֹנִי לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוֹה בְּלִמּוּדִים כְּתוּלִים: ה אֲדֹנִי יְהוָה פִּתַּח־לִי אֲזֵן וְהִשְׁמַעְנִי אֶת מִי אֲשֶׁלָּה וְאֶנְכִּי לֹא מְרִיתִי מִלִּלְדֹּף בְּשִׁלְחוֹתִי וְאֶחָד לֹא נִסְוֹגְתִי אֶלָּא אִמְרִיתִי הִנֵּי שְׁלַחְנִי: ו לֹא כִנְעַנְתִּי לְלֶכֶת מִחֹשֶׁשׁ פֶּן יִכְנִי אֶלָּא גִּוִּי נִתְּתִי לְמַכִּים וּלְחִי לְמַרְטִים שֶׁר לְחִי וְחָקָו פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרָק: ז וְאֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי בְּהַקִּים דְּבָרֵי נְבוּאָתִי עַל־פֶּן לֹא נִכְלַמְתִּי בְּדַבְרֵי נְבוּאָתִי עַל־פֶּן שְׁמִתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ וְאֲדַע כִּי יַדְעִתִּי בִּרְלֵא אֲבוּשׁ: ח הַקְּדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא קְרוֹב לִי מִצִּדִּיק הַמַּצְדִּיק אוֹתִי בְּדִין, לָכֵן מִי שְׂרוּצָה לְרִיב אִתִּי נִעְמָדָה יָחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי: ט מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי כִּי בּוֹדֵאִי לֹא יוֹכֵל

אָבִיר יַעֲקֹב: ג א כה | אָמַר יְהוָה אֵי זוֹ סֵפֶר כִּרְתוּת אִמְכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרַתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בְּעוֹנֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבִפְשְׁעֵיכֶם שִׁלַּחְתָּה אִמְכֶם: ב מְדוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הִקְצוֹר קִצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־כִּי כֹחַ לְהַצִּיל תָּנוּ בְּגַעְרָתִי אַחֲרֵיב יָם אֲשִׁים נִהְרֹת מְדָרֵךְ תִּבְאֵשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא: ג אֲלֵבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם: ד אֲדֹנִי יְהוָה גָּתִי לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת אֶת־יָעֹף דְּבָרֵךְ יַעֲרִי בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר יַעֲרִי לִי אֲזֵן לְשִׁמּוֹעַ בְּלִמּוּדִים: ה אֲדֹנִי יְהוָה פִּתַּח־לִי אֲזֵן וְאֶנְכִּי לֹא מְרִיתִי אֶחָד לֹא נִסְוֹגְתִי: ו גִּוִּי נִתְּתִי לְמַכִּים וּלְחִי לְמַרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרָק: ז וְאֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי עַל־פֶּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל־פֶּן שְׁמִתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ וְאֲדַע כִּי־לֹא אֲבוּשׁ: ח קְרוֹב מִצִּדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נִעְמָדָה יָחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי:

הַנְּבִאוֹת. יַעֲרִי לִי אֲזֵן, מַעֲוֵר אוֹנִי לְשִׁמּוֹעַ הַנְּבִאוֹת. לְשִׁמּוֹעַ וּלְחַבֵּן כְּמִשְׁפַּט הַלְמוּדִים, כְּלוּמַר, עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הַקְּדוּשָׁה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "בְּלִמּוּדִים", כְּתוּלִים הַלְמוּדִים מִפִּי רַבִּים. (ה) פִּתַּח לִי אֲזֵן, כְּלוּמַר, וְגַלֵּה לִי אֶת סוֹדִי. וְאֶנְכִּי לֹא מְרִיתִי, לֹא סִרַחְתִּי לְלֶכֶת בְּשִׁלְחוֹתִי. אַחֲדִי לֹא נִסְוֹגְתִי, לֹא חֲזַרְתִּי לְאַחֹר לְמֹאן בְּדָבָר, אֶלָּא אִמְרִיתִי "הִנֵּי שְׁלַחְנִי" (שְׁעִירָה ו.ח. ו.י) גִּוִּי נִתְּתִי לְמַכִּים, מִסְּרִיתִי אֶת גִּוִּי לְמַכִּים, כְּלוּמַר, לֹא נִמְנַעְתִּי לְלֶכֶת מִחֹשֶׁשׁ פֶּן יִכְנִי. לְמַרְטִים, לְחוֹלְשִׁים אֶת הַשְּׁעִרוֹת שֶׁל לְחִי וְחָקָו. פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרָק, כְּלוּמַר, לֹא נִמְנַעְתִּי לְלֶכֶת מִחֹשֶׁשׁ פֶּן יִכְלִימוּנִי וְיִרְדּוּ בִּפְנֵי. (ז) יַעֲזֹר לִי, יְהֵא בְּעוֹרִי אִם יִקְוֹנוּ עָלַי לֹא נִכְלַמְתִּי, לֹא חֲשַׁשְׁתִּי מִכְּלָמוֹת. בַּחֲלָמִישׁ, כְּאֵין חֲזָקָה. כְּלוּמַר, בִּינֵן שְׂרָאִיתִי שֶׁה' עוֹזֵר לִי. עַל פֶּן שְׁמִתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ לְדַבֵּר קְשׁוֹת. וְאֲדַע כִּי לֹא אֲבוּשׁ, וְיַדְעִתִּי שֶׁלֹּא אֲבוּשׁ לִידִי בִּשְׁעָה. (ח) קְרוֹב מִצִּדִּיקִי וְגו', ה' הַמַּצְדִּיק אוֹתִי בְּדִין הוּא קְרוֹב אֵלַי, לָכֵן מִי שְׂרוּצָה לְרִיב אִתִּי,

עטרת מרים

שי למורא

ל: ט הן באמת אדני יהוה יעזרלי מיהוא אם בן אשר ירשיעני ולחב אוהי הן כלם העומדים עלי כפגד הנקב יכלו עש תולעת הנגרים יאכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדן ואין נגה אור לו יבטח

בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלם שאינם שומעים בקול נביאי קדחי בוגרים אש באף האל מאזירי מחזיק ויקות ניצוי האש גדולים, לכן לכו ו באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואותו האש תאכלכם כי העון יכלה אתכם מידי לא במקרה היתה זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשקבון כמו חולים או נוססים, שלא ידעו בכם פח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק המזרחים לעשות צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור אל הסלע אשר חצבתם ממנו הוא אברהם ואלימקבת בור היא שרה, אשר נקרתם: ב הביטו אלימקבת אשר ילדתם פריאחד היה בעולם מאמין באלהי עולם קראתיו גדלתיו ואברהם וארברו בן אנדל אתכם שאתם יחידים לי: ג פרינחם יהוה ציון נחם כל חרבתייה כל המקומות החריבים וישם מדברה ארץ שממה, פערן כנן נטעו וערבתה ששם גדלים בו קוצים וסנאים ודוררים כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בזה תודה קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות וקול זמרה:

ט הן אדני יהוה יעזרלי מיהוא ירשיעני הן כלם כפגד יכלו עש יאכלם: י מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: יא הן כלם קדחי אש מאזירי ויקות לכו ו באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשקבון: נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואלימקבת בור נקרתם: ד הביטו אלימקבת אשר ילדתה פריאחד קראתיו ואברהם וארברו: ו פרינחם יהוה ציון נחם כל חרבתייה וישם מדברה פערן וערבתה כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בזה תודה וקול זמרה:

נעמד יחד אני והוא וכו'. ט) ירשיעני, יחב אותי בדיו. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגרים שאינם בשמח, שבא עש שהוא התולעת האוכלת אותם, בן יהוה דברי משפטיהם הזבובים, ששם אדם לא יגע בהם. י) שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא, אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדן לא מצא הארה ותשועה. יבטח בשם ה', שתבא לו התשועה. יא) הן כלם קדחי אש, אכל כמעט כלם מבזירים את חמת ה', כי אינם שומעים בקול נביאיו. מאזירי ויקות, ומקומים את האש כמו אור שהיא חגורה המפוקה את הגוף, בזיקות שהם ניצוצות וגחל אש. לכו באור אשכם, לפי האש שהבערתם קד תלכו. כלומר, לפי המעשה שעשיתם קד יתה תמול. ובזיקות בערתם, ולפי הניצוצות והנחלים שהבערתם. מידי היתה זאת לכם, מידי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשקבון, בעצבון תשקבון בחולים. כלומר, שלא ידעו בכם פח לקום לפני אויביכם. א) שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדבר עם המובים המאמינים בדברי הנביא. אל צור חצבתם, אל הסלע שממנו נחצבתם. והוא רמז לאברהם אבינו, כפי ההמשך שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור נקרתם, ואל הנקב של הבור אשר יצאתם ממנו. והוא רמז לשרה אמו. "נקרתם", מלשון "העני האנשים ההם תנער" (במדבר טז). ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתי

להם. תחוללכם, תחולל אתכם. כלומר, שחוללה (= שילדה) אתכם. כי אחד קראתיו ואברהם וארברו, אדעליפי שתי יחיד בארץ כנען ולא היו שם כמשפחתו לחזק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו והרבייתי את זרעו. וכאומר, כמו שעשיתי עם אברהם אדעליפי שאתם יחידים בין תנאים ואין מי שמתחזק בידכם. ג) כי נחם ה' ציון, ה' נחם את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" בלשון עבר בדרך הנבואה בחרבה מקומות, כי הדרך ברור כאלו כבר נעשה. כל חרבתייה, כל המקומות החריבים שבה. וערבתה, מישור שבמדבר. ורש' פרש כאן ש"ערבה" הוא מקום שהיה ישוב ונחרכ. תודה, קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ שָׁעָה 8 בְּבוֹקֶר, 16 דְּקוֹת ו-5 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל, בְּיוֹם הַשַּׁבַּת־קוֹדֶשׁ וּלְמַחֲרָתוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

אַתֶּם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשֵּׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֹתָהּ
וַיִּשְׁבַּתֶּם־בָּהּ: (ל"ו) זֶה וַיִּשְׁמְרֶתֶם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם: י"ב אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם לָךְ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: ז' אֲבָרָה תִּאֲבָדוּן אֶת־כָּל־
הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ־שֵׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
יֹרְשִׁים אַתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הָרְמִיִם
וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: וְנִתְּצֹתֶם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרֹתֶם אֶת־מִצְבֹּתָם וְאֲשִׁרְיהֶם
תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנַּחַת שַׁבַּת קוֹדֶשׁ
י"א וְרָאָה אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה
וּקְלָלָה: ז' אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם הַיּוֹם:
ח' וְתִקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַיַּרְדֵּךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֹתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא־יִדְעֹתֶם: ט' וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵל יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה כֹּאֲשֶׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
וְנִתְּתָה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה
עַל־הַר עֵיבָל: י' הֲלֹא־הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
דֶּרֶךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בָּאָרֶץ הַפְּנִיעִי הַיֵּשֵׁב
בְּעֶרְבָה מִן־הַגְּלִיל אֲצִל אֱלֹנֵי מִדְּבָר: י"א כִּי

וְאֵבְרָתֶם אֶת־שֵׁמֶם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: וְלֹא־
תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הֲפִי אִם־אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
שְׁבִטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שֵׁמוֹ שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ
וּבָאתָ שָׁמָּה: ^(ישראל) וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵיכֶם
וּזְבִיחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדֵכֶם
וְגִדְּרֵיכֶם וְגִדְּבַתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בָּקָרְכֶם וְצֹאנֵכֶם:
וְאָכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם

בְּכָל־מִשְׁלַח יְדֵכֶם אַתֶּם וּבְתִיבְכֶם אֲשֶׁר בִּרְכָךְ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: הֲלֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אָנַחְנוּ
עֲשִׂים כֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־חֵישָׁר בְּעֵינָיו: כִּי
לֹא־בָאתֶם עַד־עַתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־חַנּוּחַלָּה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: וְעַבַרְתֶּם אֶת־
חִירְדֹן וְיִשְׁבַתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִפָּסֵיב
וְיִשְׁבַתֶּם־בָּמָּה:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר

במאנטרעאל

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

... זה כמה פעמים ביארתי אשר האמור מעלין בקדש ולא כו' הוא פסק רז"ל ושייך לכל עניני
קדושה ועאכו"כ במוסד הקשור בחינוך שעצם ענין החינוך ה"ז כענין של זריעה ונטיעה שמוכרח
הדבר שהלוח ילך וגדול, ובנוגע לענינינו הנה אף שהמוסד שלהם נקרא בשם ישיבה, הנה כנראה שזהו
לע"ע ענין של ת"ת ולכל היותר ענין של ישיבה קטנה, ואף שבשנים הראשונות כנראה ה' סברא אצל
אחדים מחברי הנהלתם, שסו"ס צריכה להעשות ישיבה, הנה משנה לשנה נשתקע הענין, ולא עוד
אלא שמוצאים טעמים על טעמים אז עס ליענט זיך ניט, וכיון שהרצון מטה את השכל, הרי צומחים
טעמים מטעמים שונים איך שהדבר אי אפשרי הוא.

בהשגחה פרטית הנה קבלו תלמידים מן המוכן מבני אנ"ש אשר באו מעבר לים וכן גם
תלמידים בכח מבני הפליטים יראי ד' אשר באו לגור במדינתם, וכן הזמין להם השי"ת ג"כ ראשי
ישיבה המתאימים להנ"ל וגם זה מבלי כל השתדלות מצדם.

... אמרתי להם בניחותא וכ"פ - איך שזהו הצלחת המוסד שלהם ובמילא צריך לנצל את
ההזדמנות ובהקדם היותר אפשרי לעשות ככל האפשרי להפוך המוסד שלהם לישיבה, וקוויית, בראותי
כבר כו"כ נסים למעלה מדרך הטבע שנעשו ע"י התעוררות ר"ר מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, אשר גם בזה יעורר ר"ר עליהם שיראו ויבינו את המצב כו' ואשר זהו אשרם
והצלחתם הן של המוסד והן של חברי ההנהלה הם ובי"ב שיחיו...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש מתאים לכוונת נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ

זי"ע.

פרק ד משנה י

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, הוּי מִמַּעַט בַּעֲסָק, וְעַסְק בְּתוֹרָה. וְהוּי שֶׁפֶל רוּחַ בְּפָנֵי כָל אָדָם. וְאִם בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָךְ בְּטָלִים הֶרְבֵּה בְּנִגְדֶּךָ. וְאִם עֲמַלְתָּ בַתּוֹרָה הֶרְבֵּה, יֵשׁ שָׂכָר הֶרְבֵּה לָתֵן לָךְ:

נקודות משיחות קודש

ממנו שיהי' שפל רוח גם בפני נכרי. ולכן בוחר אדמו"ר הזקן בגירסא "כל אדם", כמו שאמרו רז"ל⁸ "אתם קרויים אדם", מהשאיין-כן "האדם" כולל גם אומות העולם⁹.

ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך - אף על פי שמשורות הדין אינו חייב למעט בעסק וללמוד תורה, ולכן אין חלים על זה העונשים החמורים שעל ביטול תורה, מכל-מקום מכיון שביטולו לעסוק בתורה הרי זה (בדקות על-כל-פנים) ענין של ביטול תורה. ולכן העונש הוא שיהיו לו "בטלים הרבה" שיבטלוהו מתלמוד תורה גם בזמנים שמקדיש לזה.

ואם עמלת בתורה הרבה - לימודו של בעל עסק קשור בעמל, כי עליו "לגזול" מזמן העסק, וכן עליו להתייגע בכדי שלא יטרידוהו מחשבות מבלבלות.

והנה, בענין שכר מצוה, ידוע¹⁰ שיש סוג של שכר שנוצר בתור מסובב מעשיית המצוה עצמה, ויש סוג של שכר נעלה מזה, שניתן מלמעלה, שלא בגדר שכר במובנו הרגיל. וכן יש והשכר נמשך למטה בעולם הזה באופן שמגיע לאדם השפעה גשמית על-טבעית, ויש והשכר איננו מגיע לאדם בעולם הזה. ולכן אומר:

יש שכר הרבה - שלא תאמר שלמצוה זו, דוקא בגלל יתרונה, אין "שכר הרבה" שבא בתור מסובב מהמצוה עצמה מאחר והשכר נעלה יותר¹¹, מודיע התנא שיש שכר הרבה - שכר במובנו הרגיל.

ליתן לך - שלא תאמר שדוקא במי שתורתו אומנותו, מצינו¹² שהיתה פרנסתם מצוי' למעלה מדרך הטבע, היינו שהשכר נמשך גם למטה בעולם הזה באופן על-טבעי כנ"ל, אבל זה שאמנם עמל בתורה הרבה אבל אין תורתו אומנתו, הוה-אמינא שהשכר לא יגיע אליו (בעולם הזה)¹³, על כן מודיע התנא: "ליתן לך", שהשכר ינתן לו ויגיע אליו בעולם הזה בגשמיות, ולכן (אם כי) "יש שכר הרבה" (שהשכר הוא נעלה ביותר, מכל-מקום זהו גם) ליתן לך" (למטה בעולם הזה הגשמי)¹⁴.

השאלות במשנתנו: א. לכאורה אין בהוראה זו משום מדת חסידות דוקא, דהרי כל אחד מישראל חייב בתלמוד תורה¹, ומקרא מלא דבר הכתוב² "והגית בו יומם ולילה". ב. הקשר בין "הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה" ל"והוי שפל רוח בפני כל אדם". ג. למה בחר אדמו"ר הזקן בגירסא "בפני כל אדם" ולא בגירסא "בפני כל האדם"³. ד. "ואם בטלת מן התורה כו'" - העוון והעונש החמור דביטול תורה מפורש בכמה מקומות⁴ ולכאורה אין בענין זה (ש"יש לך בטלים הרבה כנגדך") משום זירוז נוסף. ה. הדיוק "ואם עמלת בתורה" (ולא "למדת"). ו. מהלשון "יש שכר הרבה ליתן לך" מוכח שהחידוש בזה הוא, לא שמגיע לו להאדם שכר, אלא בזה שהשכר ישנו, ובמדה גדולה ("הרבה"), ובמילא מובטח לו לאדם שיקבלנו. וקשה: מהו החידוש בזה שהקב"ה יש לו שכר הרבה לשלם לאדם כל המגיע לו.

והביאור:

ההוראות שבמשנתנו מכוונות לבעל עסק, שמותר לו על פי דין לעשות מלאכתו קבע ותורתו ארעי⁵ ולכן אומר התנא: הוי ממעט בעסק - אם כי אינו חייב בכך על פי שורת הדין. ועסוק בתורה - אם כי בזמן שהתפנה לו, יכול הוא לעסוק בעבודה או בגמילות חסדים, רצוי שיעסוק דוקא בתורה. והנהגה כזו באה מתוך "מדת חסידות ואהבת התורה" דוקא, כי על פי דין חייב רק "לקבוע עתים לתלמוד תורה ביום ובלילה כפי כחו ויכלתו"⁶.

והנה ידוע⁷ שיש מעלה בבעל עסק על יושב אוהל, ולאידך גיסא, יש מעלה ביושב אוהל על בעל עסק. ואדם זה הממעט בעסק ועוסק בתורה הרי הוא לכאורה כליל המעלות, ונעלה גם מבעל עסק וגם מיושב אוהל, וזה עלול להביאו לידי רגש של גאווה וישות. לכן ממשיך

והוי שפל רוח בפני כל אדם - הן בפני בעל עסק והן בפני יושב אוהל.

אמנם, מאחר שמדובר בבעל מעלה כזה, אי אפשר לדרוש

1. שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח ר"ס קנה.

2. יהושע א, ח.

3. ראה ב"שינויי נוסחאות" למשניות. וראה ביאור הבא.

4. הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ד ה"ז.

5. ראה הלכות ת"ת שם פ"ג ה"ד.

6. הלכות ת"ת שם.

7. תו"א תרומה פ, ב.

8. יבמות סא, א.

9. תוספות שם ד"ה ואין.

10. ראה של"ה בית אחרון (יב, א"ב).

11. עיין ברכות לד, ב: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא כו' אבל כו' עין לא ראתה אלקים זולתך כו' רשב"ג אמר זה עדן כו' (ובאזה"ת עה"פ ישע"י סד, ג).

12. ברכות לה, ב.

13. ע"ד מארז"ל (סוף מסכת חולין) שכר מצות בהאי עלמא ליכא. וראה אגה"ק ס"ג.

14. משיחת ש"פ עקב תשכ"ח - על פי רשימת השומעים בלבד.

חלק מהביאור נדפס בלקו"ש ח"ז עמ' 187.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:06	06:09	08:47	08:49	09:23	09:25	10:32	10:32	13:19	13:17	19:25	19:19	19:52	19:45	19:00	19:56
חיפה (ק)	06:03	06:07	08:44	08:46	09:22	09:23	10:31	10:31	13:18	13:17	19:29	19:23	19:54	19:47	18:51	19:58
ירושלים (ק)	06:03	06:07	08:45	08:47	09:21	09:23	10:30	10:31	13:17	13:15	19:29	19:22	19:51	19:45	18:44	19:55
תל אביב (ק)	06:05	06:08	08:46	08:48	09:23	09:24	10:32	10:32	13:19	13:17	19:26	19:20	19:54	19:47	18:59	19:58
אוסטריה, וינה (ק)	05:47	05:55	08:28	08:34	09:21	09:24	10:35	10:37	13:35	13:33	20:10	20:00	20:47	20:35	19:43	20:50
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:07	06:59	09:07	09:02	09:44	09:40	10:39	10:36	12:55	12:54	17:45	17:50	18:13	18:17	17:30	18:28
אוקראינה, אודסה (ק)	05:54	06:02	08:35	08:40	09:26	09:29	10:39	10:41	13:37	13:35	20:09	19:59	20:44	20:33	19:42	20:47
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:22	05:30	08:03	08:08	08:55	08:59	10:09	10:11	13:09	13:07	19:44	19:33	20:21	20:09	19:17	20:24
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	05:32	05:40	08:12	08:18	09:06	09:09	10:20	10:22	13:21	13:19	19:56	19:45	20:33	20:22	19:29	20:36
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:53	06:02	08:32	08:39	09:29	09:33	10:44	10:46	13:47	13:44	20:27	20:15	21:05	20:53	19:59	21:08
אוקראינה, קייב (ק)	05:45	05:54	08:24	08:31	09:21	09:25	10:36	10:38	13:39	13:37	20:20	20:08	20:59	20:46	19:52	21:02
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:57	05:59	08:36	08:37	09:10	09:10	10:17	10:17	13:00	12:58	18:58	18:52	19:23	19:18	18:33	19:27
איטליה, מילאנו (ק)	06:23	06:30	09:04	09:09	09:53	09:56	11:06	11:07	14:03	14:01	20:35	20:25	21:07	20:56	20:06	21:10
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:14	08:46	08:45	09:15	09:14	10:18	10:16	12:49	12:48	18:22	18:21	18:45	18:43	18:03	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:35	07:28	09:39	09:35	10:15	10:11	11:11	11:07	13:28	13:27	18:24	18:28	18:50	18:54	18:08	19:05
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:37	08:28	10:32	10:27	11:11	11:06	12:06	12:02	14:20	14:19	19:04	19:10	19:34	19:40	18:51	19:51
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:18	06:24	09:01	09:04	09:43	09:45	10:53	10:54	13:45	13:44	20:03	19:55	20:34	20:25	19:38	20:37
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:05	06:11	08:47	08:51	09:31	09:33	10:42	10:43	13:35	13:33	19:55	19:46	20:26	20:17	19:30	20:30
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:06	06:12	08:48	08:51	09:31	09:33	10:42	10:43	13:36	13:34	19:56	19:47	20:27	20:18	19:30	20:30
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:38	06:45	09:21	09:24	10:05	10:08	11:17	11:18	14:12	14:10	20:35	20:26	21:07	20:57	20:09	21:10
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:48	06:52	09:29	09:31	10:05	10:06	11:13	11:14	13:59	13:57	20:04	19:58	20:30	20:24	19:40	20:34
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:13	06:17	08:55	08:57	09:33	09:34	10:42	10:43	13:30	13:28	19:40	19:33	20:08	20:00	19:16	20:11
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:53	06:56	09:33	09:35	10:07	10:08	11:15	11:15	13:58	13:57	19:57	19:52	20:23	20:17	19:35	20:27
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:00	06:06	08:42	08:46	09:26	09:28	10:37	10:38	13:31	13:29	19:52	19:43	20:24	20:15	19:27	20:27
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:30	06:36	09:12	09:15	09:55	09:57	11:06	11:07	13:59	13:57	20:19	20:10	20:50	20:41	19:54	20:53
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:58	06:04	08:40	08:44	09:24	09:27	10:36	10:37	13:30	13:28	19:52	19:43	20:24	20:15	19:27	20:27
בוליביה, לה-פס (ח)	06:51	06:47	09:12	09:09	09:42	09:40	10:42	10:40	13:07	13:06	18:24	18:25	18:47	18:48	18:07	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:27	06:36	09:06	09:13	10:05	10:09	11:20	11:22	14:24	14:22	21:06	20:54	21:46	21:33	20:38	21:49
בלגיה, בריסל (ק)	06:28	06:37	09:07	09:14	10:05	10:09	11:21	11:23	14:24	14:22	21:05	20:53	21:45	21:32	20:37	21:48
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:33	06:28	08:48	08:46	09:20	09:17	10:19	10:16	12:41	12:40	17:54	17:56	18:14	18:17	17:34	18:26
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:20	06:16	08:36	08:33	09:08	09:05	10:06	10:04	12:29	12:28	17:39	17:41	18:03	18:05	17:22	18:15
בריטניה, לונדון (ק)	05:44	05:54	08:23	08:30	09:22	09:26	10:38	10:40	13:42	13:40	20:27	20:14	21:05	20:52	20:00	21:08
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:46	05:57	08:22	08:31	09:28	09:32	10:44	10:47	13:51	13:49	20:40	20:26	21:22	21:08	20:14	21:25
גרמניה, ברלין (ק)	05:47	05:57	08:24	08:32	09:27	09:31	10:43	10:45	13:48	13:46	20:36	20:23	21:16	21:02	20:06	21:18
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:13	06:22	08:53	08:59	09:49	09:53	11:04	11:06	14:07	14:04	20:46	20:35	21:25	21:12	20:19	21:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:37	06:32	08:50	08:47	09:23	09:19	10:20	10:18	12:42	12:41	17:54	17:56	18:12	18:15	17:31	18:25
הודו, מומבאי (ח)	06:19	06:21	08:57	08:58	09:29	09:29	10:35	10:35	13:15	13:14	19:07	19:03	19:31	19:27	18:46	19:36
הודו, פונה (ח)	06:16	06:17	08:54	08:54	09:26	09:26	10:31	10:31	13:11	13:10	19:02	18:58	19:27	19:22	18:41	19:32
הונגריה, בודפשט (ק)	05:38	05:46	08:19	08:25	09:11	09:14	10:25	10:26	13:24	13:22	19:58	19:47	20:34	20:22	19:31	20:37
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:09	05:15	07:51	07:55	08:35	08:37	09:46	09:47	12:40	12:38	19:01	18:52	19:32	19:23	18:35	19:35
יוון, אתונה (ק)	06:39	06:44	09:21	09:24	10:02	10:04	11:13	11:14	14:04	14:02	20:20	20:12	20:50	20:41	19:55	20:53

רפז

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:00	06:08	08:42	08:47	09:33	09:36	10:46	10:48	13:45	13:43	20:18	20:07	20:53	20:42	19:51	20:56
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:16	06:18	08:54	08:55	09:26	09:26	10:32	10:32	13:12	13:11	19:04	19:00	19:29	19:24	18:43	19:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:30	07:21	09:18	09:13	10:00	09:55	10:53	10:49	13:04	13:03	17:39	17:46	18:12	18:18	17:27	18:31
נפאל, קטמנדו (ח)	05:33	05:37	08:14	08:15	08:49	08:50	09:57	09:57	12:41	12:40	18:43	18:37	19:09	19:03	18:20	19:13
סין, בייג'ין (ח)	05:25	05:30	08:07	08:10	08:50	08:52	10:01	10:02	12:54	12:52	19:13	19:04	19:44	19:35	18:46	19:47
סינגפור, סינגפור (ח)	07:05	07:04	09:36	09:35	10:05	10:04	11:08	11:07	13:40	13:38	19:14	19:13	19:37	19:35	18:55	19:44
פולין, ורשא (ק)	05:17	05:27	07:55	08:03	08:57	09:01	10:13	10:15	13:18	13:15	20:03	19:50	20:44	20:30	19:35	20:47
פרו, לימה (ח)	06:22	06:19	08:46	08:44	09:15	09:13	10:16	10:14	12:43	12:42	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, לאיון (ק)	06:39	06:47	09:21	09:26	10:10	10:13	11:23	11:25	14:21	14:19	20:51	20:41	21:25	21:15	20:24	21:28
צרפת, פריז (ק)	06:42	06:50	09:22	09:28	10:16	10:20	11:30	11:32	14:31	14:29	21:10	20:59	21:45	21:33	20:41	21:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:52	08:25	08:25	08:55	08:54	09:58	09:57	12:32	12:30	18:09	18:07	18:32	18:30	17:50	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	06:21	06:28	09:03	09:07	09:49	09:52	11:02	11:03	13:57	13:55	20:25	20:16	20:56	20:46	19:57	20:59
קנדה, מונטריאול (ק)	05:54	06:01	08:35	08:40	09:24	09:27	10:37	10:38	13:34	13:32	20:04	19:55	20:38	20:27	19:37	20:41
קפריסין, לרנקה (ק)	06:05	06:09	08:47	08:49	09:25	09:27	10:35	10:35	13:24	13:22	19:35	19:28	20:04	19:56	19:11	20:07
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:29	05:40	08:02	08:12	09:13	09:18	10:30	10:33	13:39	13:36	20:31	20:18	21:16	21:01	20:02	21:19
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:59	05:11	07:30	07:41	08:44	08:49	10:02	10:05	13:12	13:10	20:12	19:57	20:54	20:38	19:38	20:57
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	05:16	05:24	07:57	08:03	08:49	08:52	10:02	10:04	13:02	13:00	19:35	19:24	20:11	19:59	19:08	20:14
שווייץ, ציריך (ק)	06:21	06:29	09:02	09:07	09:53	09:57	11:07	11:09	14:06	14:04	20:44	20:33	21:16	21:04	20:13	21:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:05	06:06	08:41	08:41	09:12	09:12	10:17	10:16	12:54	12:53	18:41	18:37	19:04	19:01	18:20	19:10

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

וויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התנועותידות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00848
14/08/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

